

שמואל א (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
לא

שמואל א פרק-א

א ויהי איש אחד מן-הרמתיים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן-
ירחם בן-אליהוא בן-תחו בן-צוף אפרתי:

ב ויהי איש אחד. הכל לפי הסדר, משה מסר את התורה ליהושע,
ויהושע לזקנים, וזופט מסר לשופט, עד שהגיע לעלי, וממנו לשמואל,
כמו ששנינו (אבות א א): וזקנים לנביאים: מן הרמתיים צופים. שתי רמות
היו, שרפות ורואות זו את זו. ויונתן תרגם: צופים, מתלמידי נביאי:
אלקנה. לוי היה, מבני אביאסף בן קרח, כן נתייחס בדברי הימים (א ה
ח): אפרתי. ויונתן תרגם: בטורח דבית אפרים (בהר אפרים) ומדרכ אגדה
(ילקוט שמעוני שמואל א רמז עז): אפרתי. בן פלטין אבגינוס, אדם חשוב,
כמו (בבא מציעא קיט א): אפריון נמטייה לרבי שמעון, לשון חן: (רש"י)

מצודת דוד מן הרמתיים צופים. הוא שם מקום, על שם שהיו בה שתי
גבעות רמות, צופים ומקבילים זה מול זה: אפרתי. על צוף יאמר, שהיה
גם הוא מהר אפרים, ולא מבני אפרים, כי לוי היה ומבני קרח: (מצודת
דוד)

רלב"ג הנה ספר שכבר היה איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירוחם בן אליהוא בן תוחו בן צוף אפרתי וכבר נתבאר בספר דברי הימים שהוא היה לוי והיה מבני קרח ולזה נתבאר שלא נקרא אפרתי אלא מפני היותו גר בהר אפרים ולזה יהיה ראוי אמרו מן הרמתים צופים מודיע המקום המיוחד שהיה ממנו והוא הרמתה כמו שאמר אחר זה ויבאו אל ביתם הרמתה ואמרו מהר אפרים מודיע מקומו הכולל שהיה גר שם וידמה שתהיה העיר הנקראת הרמתה נראית כשתי והיו צופות זו לזו ולזה אמר שהוא הרמתים צופים או יהיה זה מודיע מעלת משפחתו ומקומם ויהיה הרמתים כמו הרמתים אשר נקוד חירק תחת התי"ו וכמו ונעקש דרכים יפול באחת והרצון בזה שהוא היה מן האנשים היושבים ברמה שהיו צופים ר"ל נביאים כי היושב ברמה יקרא רמתי כמו שהיושב במצרים יקרא מצרי והוא הודיע בזה כי ממשפחות נביאים היה שהיו יושבים ברמה ולזה קבע שם שמואל ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו והנה הוא היה מבני קרח שהיו מהם כמה נביאים או נקראו אלו הרמתים צופים להיותם מבני צוף שנקרא שמו צופי בספר דברי הימים ויורה על שהם היו מתיחסים אל צוף מ"ש אחר זה כאשר בא שאול ונערו הרמתה המה באו בארץ צוף, והנה סמך זה הספור לשני הספורים הקודמים כי בכל אחד מהספורים ההם היה מה שהגיע מהקלקול בסבת לוי היה גר בהר אפרים כי הנער הלוי היה גר בבית מיכה שהיה בהר אפרים והאיש הלוי בעל הפילגש גם כן היה גר בהר אפרים והסכימו עוד ששני הספורים ההם שכבר נסע מבית לחם יהודה מי שבא על ידו הקלקול כי הלוי אשר בא בבית מיכה היה מבית לחם יהודה ופילגש הלוי היתה מבית לחם יהודה ומשם נסע האיש הלוי שבאה התקלה על ידו והנה סמך לזה זה הספור שהיה איש לוי גר בהר אפרים ויצא ממנו מי שבאה טובה גדולה על ידו לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** אם פירוש שתי רמות צופות זו לזו היה לו לומר צופות, ואם פירוש ממשפחת צופים ונביאים היה לו לומר בן איש אפרתי ממשפחת צופים לא הרמתים צופים?

ויהי איש אחד. יש הבדל בין כשכתוב ויהי איש [כמו ויהי איש מהר אפרים (שופטים י"ז) ויהי איש לוי (שם)] ובין כשכתוב ויהי איש אחד, שמורה שהיה מיוחד לאיזה דבר גדול, וכמו שאמרו במדרש רבה (פ"י) במ"ש ויהי איש אחד גדול היה, ויהי איש אחד מצרעה, היה מיוחד להולדת שמשון, ופה היה מיוחד להולדת שמואל, מן הרמתים צופים, צופים הוא שם משפחת צוף, שאבותיו של צוף זקנו של שמואל היו מהר אפרים ששם היו ערי הלויים לבני קהת (יהושע כ"א) וצוף ובניו הלכו מהר אפרים ונתישבו בשני הרמות שהיו שני מקומות נקראים בשם רמה סמוכים זה לזה, ועל שם קראו למקומות האלה הרמתים צופים רצה לומר הרמות ששם ישבו הצופים, וגם היו מבני לוי האלה אשר היו צופים במראות אלהים כדברי חכמינו זכרונם לברכה שעמדו מישראל מאתים צופים, ונכלל בזה שהאיש היה מן הרמתים ומן צופים, רצה לומר

משפחת צוף, ושמו אלקנה וכו' בן צוף, כי נתיחסו עד צוף ראש המשפחה במקום ההוא, כי הראש שקודם צוף לא נודע במקומות ההם, כי צוף היה הראשון שנטע אהלו שמה, וקרא את צוף אפרתי יען בא מהר אפרים, ובדי'ה (ו') מיחסו עד מקור מחצבתו מלוי: (מלבי"ם)

גב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שָׁם אַחַת חָנָה וְשֵׁם הַשְּׁנַיִת פְּנִינָה וַיְהִי לְפָנֶיהָ יְלָדִים
וְלַחָנָה אֵין יְלָדִים:

רלב"ג וספר שכבר היו לאלקנה שתי נשים שם האחת חנה ושם השנית פנינה ולא זכתה חנה לבנים : (רלב"ג)

מלבי"ם שם אחת חנה, במה שלא אמר שניהם בה"א הידוע שם האחת כמשפט הלשון מורה שנשא את חנה קודם והיתה תחלה אחת בנשואיה, ואחר כך נשא את פנינה עליה (וכמו שבארתי כלל זה בפירוש התורה בכמה מקומות) ויצדקו דברי רז"ל שכאשר ראתה חנה כי עקרה היא, יעצה אותו ויקח את פנינה עליה אולי תבנה ממנה, כמו שעשתה שרה עם הגר, ויהי רצה לומר ובכ"ז היה לפננה ילדים הגם שהיתה מאוחרת בנשואיה ולחנה אין ילדים גם אחר נשואי פנינה: (מלבי"ם)

גב וְעֵלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים | יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה
צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשָׁם שְׁנֵי בָנִי-עָלִי חֲפְנֵי וּפְנֹחַס כְּהֲנִים לַיהוָה:

רפ"י ועלה האיש. לשון הוה הוא, היה עולה מזמן מועד למועד לשילה. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני סם): צדק שיהיה עולה בשנה זו, לא היה עולה בשנה אחרת, כדי להשמיע ישראל ויעשו כמותו: (רפ"י)

מצודת דוד ועלה האיש ההוא. מעולם היה מנהגו לעלות אל שילה בכל שנה ושנה, להשתחות ולזבוח לה': כהנים. רוצה לומר: סגני הכהונה, כי עלי אביהם שימש בכהונה גדולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מימים ימימה. משנה לשנה, וכן (ויקרא כה כט) : ימים תהיה גאולתו : (מצודת ציון)

רלב"ג מימים ימימה. הרצון בזה משנה לשנה או מרגל לרגל כמצות התורה והיותר נכון שמשנה לשנה היה עולה שם עם נשיו ברגל ורגל ולזה נאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה ר"ל שפעם אחת בשנה היה עולה מעירו בדרך שלא נשאר לו שם בביתו אפילו הנשים והטף : להשתחות ולזבוח לה' בשילה. פיי רבותינו ז"ל להשתחות ולהתפלל

ואף על פי שהיה מתפלל גם כן בעירו הנה התפלה בבית המקדש היתה יותר נבחרת, ואפשר גם כן שהיתה ההשתחואה ממש כי הנכנס שם היה משתחוה כמו שאמרו ז"ל : **ולזבח**. הם שלמי שמחה ושלמי חגיגה : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה לא אמר ששם היה עלי הכהן וזכר את בניו. וגם מה מקומו פה? :

ועלה האיש ההוא מעירו, ספר שמעיר הזאת לא עלה שום איש לשילה רק האיש ההוא היה עולה **מימים ימימה** עם כל בני ביתו, **להשתחות ולזבח** ולהלך (פ' כ"א וס"ב י"ט) אמר לזבח לבדו כי תחלה היה עלייתו להשתחוות היינו להתפלל על חנה (כי היה דרכם להתפלל בהשתחוויה) ועל זה אמר לזבח לה' **צבאות** שאל שם צבאות היו מתכוונים כשהיו מתפללים על הבנים כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף ל"א) אמרה חנה מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד : **ושם שני בני עלי** הוא טעם למה רק הוא לבדו עלה מעירו לרגל, משיב כי העם היו נמנעים אז מעלות לרגל מפני בני עלי שהיו לשמחה בעיני העם, ובזה ספר גם בשבחו שאף על פי כן לא נמנע הוא מעלות מימים ימימה ונטל שכר כנגד כולם : (מלבי"ם)

ז וְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֱלֹקָנָה וְנָתַן לַפְּנֵי אִשְׁתּוֹ וְלָכֶל-בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת:

רש"י ויהי היום. תרגום: והוא יום מועדל: (רש"י)

מצודת דוד ויהי היום. רוצה לומר ; וכאשר בא היום של הבאת קרבנותיו, היה אלקנה זובח שלמים, והיה נותן לפנינה וכו' מנות מזבח השלמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנות. ענין מתנה וחלק כמו (שם ח כט) למשה היה למנה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי היום. כאשר זבח אלקנה זבח השלמים נתן לפנינה אשתו ולכל בני ובנותיה מנות כי כלם היו שם כמו שפירשנו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי היום רצה לומר כשבא היום שהוא יום המועד היה אלקנה זובח שלמים דבעינן זביחה בשעת שמחה, והיה נותן לפנינה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות דאין שמחה אלא בבשר, ואשה בעלה משמחה : (מלבי"ם)

גה וְלֶחְמָה יִתֵּן מִנָּה אֶחַת אֶפְיִים כִּי אֶת-חֲנָה אֶהֱב וַיְהִי סֹגֵר רַחֲמָה:

רס"י מנה אחת אפיים. (תרגום:) חולק חד בחיר, הראוי להתקבל בסבר פנים
(רס"י) יפות:

מצודת דוד מנה אחת. רוצה לומר : מיוחדת ביופי, ולתוספת ביאור אמר 'אפיים', רוצה לומר : הראויה לקבל אותה בסבר פנים יפות : וה' סגר רחמה, ולא ילדה, והיתה מצירה ולזה הראה לה חיבה יתירה להפיג צערה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפיים. מלשון פנים : (מצודת ציון)

רלב"ג ואולם לחנה תן מנה אחת אפיים. ר"ל שהיה נותן לה מנה אחת בעלת שני פנים כאילו תאמר שהיה נותן לה מהנתחים השמנים מאד ומהנתחים שאין בהם שומן כדי שתבחר מה שתרצה לאהבתו אותה או יהיה אמרו אפיים רומז לפנים וירצה בזה שהיתה יושבה לנגדו פנים כנגד פנים להשגיח בענינה איך תאכל ולזה הרגיש אלקנה שלא אכלה : (רלב"ג)

מלבי"ם (ה-ח) השאלות: מה פירוש אפיים, שלרד"ק שפירש מענין כעס למה תפש הכעס בלשון רבים. ומדוע אמר שתי פעמים סגר ה' בעד רחמה, וה' סגר רחמה, וכפל הלשון וכעסתה, גם כעס, הרעימה, שכולו ענין כעס. ומדוע לא הכעיסה אותה פנינה ולא בכתה רק בעלותם לבית ה' לא בשאר ימים. ואם תמיד היה אלקנה אומר לה למה תבכי והיא לא השיבה לו מאומה למה ספר זאת? :

ולחנה יתן מנה אחת אפיים פי' הרד"ק בשם אביו, שרצה לומר שמנה זו היה נותן בעצב וחרון אף, שהראה את עצמו מתעצב ופניו זועפים על שאינו יכול לתת לה יותר, ונראה שרצה לומר מנה זו היתה מעוררת אפיים, חרונות וכעסים הרבה, אם מצד אלקנה שהיה מתעצב בכפלים, א. על שה' סגר רחמה, ב. נוסף לזה שהיה מצטער בזה יען את חנה אהב: (מלבי"ם)

זו וְכַעֲסָתָה צָרְתָה גַם-כַּעַס בְּעִבּוֹר הַרְעַמָּה כִּי-סֹגֵר יְהוָה בְּעַד רַחֲמָה:

רס"י צרתה. אצת בעלה, פנינה: גם כעס. כעס אחר כעס, תמיד, לכך נאמר 'גם כעס', היתה אומרת לה: כלום קנית היום מעפורת לבנך גדול, או חלוק לבנך קטן: בעבור הרעימה. שתאונן, ורבותינו אמרו (בבא בתרא טז א'): בעבור הרעימה, שתפלל, ולקס שמים נתכוונה: בעד רחמה. כנגד

רחמה, וכן כל לשון צעל': (כ"י)

מצודת דוד **וכעסתה צרתה**. פנינה צרתה, היתה מכעסת אותה, בדברים : **גם כעס**. רוצה לומר : וחוזרת ומכעסת פעמים רבות : **בעבור הרעימה**. בכדי שתהיה חנה זעופה וקצופה : **כי ה' סגר רחמה**. רוצה לומר : ובזה היה מקום לפנינה להכעיסה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמעוני רמז עז) : שאמרה לה בדרך לעג, כלום קנית מעפורת לבנד הגדול, או חלוק לבנד הקטן. והיא גם היא נפשה מרה לה בעבור עקרותה, ונוח הדבר להכעיסה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צרתה**. שתי נשים מאיש אחד תקראנה צרות, והוא מלשון צר ואויב, כי על פי רוב שונאות זו לזו : **הרעימה**. ענין זעם וזעף, כמו (יחזקאל כז לה) רעמו פנים : (מצודת ציון)

רלב"ג **והנה היתה הסבה בזה הכעס שהכעיסתה צרתה שהיתה מתפארת ברבוי בניה והיתה מבזה אותה על שאין לה בנים** : (רלב"ג)

מלבי"ם וכן היה כעס כפול מצד חנה, **א. וכעסתה צרתה** שצרתה עוררה את כעסה, **ב. גם כעס** מצד עצמה היה לה גם כן כעס **בעבור הרעמה** רצה לומר מצד שהיתה מרעמת תמיד ומתלוננת על **כי סגר ה' בעד רחמה** (ומלת הרעמה הוא מקור מההפעיל הרעם שלה), וכבר בארנו כי מדי בואם לבית ה' היה כוונתם להשתחוות ולהתפלל על שיפקוד ה' את חנה, ולכן בעת בואם לבית ה' נזכרו בצרתם תמיד, שאחר התפלה נזכרה כי עדן לא נפקדה, וצרתה כוונה להכעיסה אז : (מלבי"ם)

ז **וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כִּן תִּכְעֹסָנָה וְתִבְכֶּה וְלֹא**

כ"י וכן יעשה. אלקנה: שנה בשנה. נתן לה חלק מובחר, להראותה שמהצבה. ולרתה, לפי חבה שבעלה מראה לה, כן תרצה גם היא להכעיסה: (כ"י)

מצודת דוד **וכן יעשה**. כן עשה אלקנה בכל שנה, לתת לחנה מנה אחת אפים : **כן תכעיסנה**. כמו וכן תכעיסנה, ורוצה לומר : הוא עשה את שלו להראות לה חיבה, וכן פנינה עשתה את שלה : **ותבכה**. בכל עת בואה אל שילה, בכתה מרוב התוגה, ובעבור זה נמנע ממנה תאות האכילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מדי**. מתי, רצה לומר, בכל זמן, וכן (ישעיהו כח יט) מדי עברו

מלבי"ם וכן יעשה רצה לומר שבכל שנה ושנה בבואם לבית ה' היה כענין הזה שאלקנה היה עושה כמנהגו לתת לה מנה אחת אפים, וצרתה כמנהגה כי כן תכעיסנה וחנה כמנהגה ותבכה ולא תאכל: (מלבי"ם)

למ ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים:

רש"י אנכי טוב לך. מחננדך: מעשרה בנים. קילדה לי פנינה: (רש"י)

מצודת דוד ולמה ירע לבבך. למה יהיה לבבך נשבר מתוגיון חסרון בנים: הלא אנכי. תרגם יונתן: הלא רעותי. רצה לומר: הלא רצוני אליך ואהבתי לך, טובה היא לך מאלו ילדת עשרה בנים: (מצודת דוד)

מצודת ציון ירע. ענין שבר, כמו (איוב לד כד) ירע כבירים לא חקר: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אמר לה אלקנה לנחמה כשהיה רואה אותה בוכה ואינה אוכלת למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים לרוב אהבתי אותך. והנה קמה חנה אחרי האכילה והשתייה אבל היא לא אכלה ולא שתתה כמו שאמר ותבכה ולא תאכל וכמו שאמרה ויין ושכר לא שתיתי: (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר לה, ספר שפעם אחד רצה אלקנה לנחמה, ויען ראה ממנה שלשה דברים, א. שבכתה, לכן אמר למה תבכי, ב. ולא תאכל, לזה אמר ולמה לא תאכלי ג. גם כעס לזה אמר ולמה ירע לבבך, אמר אליה הלא סיבת הרעם הזה הוא מצד התוחלת הממושכה שעל ידי שתקוי לבנים ולא באה תקותך לכן תזכרי בצערך, מה בכך, הלא גם אם תתיאשי מהוליד (כי גם הוא כבר נואש אז מזה) הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, כי האשה אינה מצווה על פריה ורביה ואי דבעית חוטרא לידא ומרא לקבורה הלא אנכי טוב לעזר ולמגן: (מלבי"ם)

למ ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי הפהן ישב על-הכסא על-מזוזת היכל הנה:

רש"י אכלה בשילה. לא מפיק ה"א, והאל"ף חטף קמ"ץ, והוא כמו: אחרי אכול בשילה ואחרי שתה. והלשון נופל צין לזכר צין לנקבה, אחרי אכלה,

לִשְׁוֹן פִּעוּל, כְּמוֹ לֹאֲכֹלָה, לִשְׁוֹן לִפְעוּל: וְעַלִּי הִכְהֵן יִשָּׁב עַל הַכֶּסֶּא. אֹתוֹ
הַיּוֹם יִשָּׁב עַל כֶּסֶּא גָדוֹל, שְׁנַתְּמָנָה שׁוֹפֵט (וּזְיִלְקוּט שְׁמַעוֹנִי: כֶּהן גָּדוֹל) עַל
יִשְׂרָאֵל: עַל מְזוּזָת. כְּמוֹ: אֲלֵל מְזוּזָת: (רַס"י)

מצודת דוד **ותקם חנה**. ללכת אל בית ה' : **אחרי אכלה**. עם שנאמר למעלה
ותבכה ולא תאכל, מכל מקום אכלה מעט להחיות את הנפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון על מזוזת. **אצל מזוזת** : (מצודת ציון)

רלב"ג **ועלי הכהן יושב על הכסא אצל מזוזת היכל ה'**. ולא היה יושב
בהיכל אבל בעזרי' והיה לו רשות לשבת שם לפי שהיה כהן גדול : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: מדוע לא קמה עד הנה להתפלל רק זה עתה הפעם
הראשון, ולמה אחרי אכלה ולא קודם האכילה :

ותקם הנה עד עתה סמכה את עצמה על תפלת בעלה שהיה צדיק, ועתה
שראתה שהוא מתיאש מן הרחמים התעוררה להתפלל בעצמה, ותקם
אחרי אכלה כי היו רגילים להתפלל בעת הקרבת הזבחים בבקר ובמנחה
ואז לא היה הכהן יושב על הכסא רק עובד עבודה ובפרט בשבתות ויו"ט
שהיה עובד בעצמו כמ"ש בירושלמי (פ"ק דביצה ופ"ק דחגיגה) אבל עתה
שקמה אחרי האוכל, ואז עלי כבר **ישב על הכסא** כי כל העם הלכו לביתם
ולא הקריבו זבחים בעת ההיא, והיתה יכולה להתבודד בבית ה' לשפוך
לפניו שיחה (ומלת אכלה הוא מקור בתוספת ה"א ואינה ה"א הנקבה כי
אין בה מפיק וכן **שתה** הוא מקור כי היא לא אכלה): (מלבי"ם)

וְהָיָא מְרַת נְפֶשׁ וְתַתְּפַלְל עַל-יְהוָה וְכָלָה תַבְּכָה:

מצודת דוד **והיא מרת נפש**. בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאוד
: (מצודת דוד)

מצודת ציון על ה'. כמו אל ה' : (מצודת ציון)

רלב"ג **והיא מרת נפש ותתפלל על ה'**. ר"ל כנגד קדשי קדשים והצד
ההוא היה לפני ה' ר"ל מה שיביט לצד המערבי שהיה בו ארון ברית ה'
והיתה בוכה בעת התפלה כי שערי דמעה לא ננעלו : (רלב"ג)

מלבי"ם **והיא** ואז התקבצו ארבעה דברים עוזרים אל שיהיה תפלתה
לרצון, **א**. שהיא עצמה היתה מרת נפש והי' שומע תפלת נשברי לב, **ב**.
ותתפלל על ה' שהתפללה בכוונה שלימה על ה' לבדו, **ג**. **ובכה תבכה**
ושערי דמעה לא ננעלו לעולם: (מלבי"ם)

נא | ותדר נדר ותאמר יהוה צבאות אם-ראה תראה | בעני אמתך
וזכרתני ולא-תשכח את-אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו
ליהוה כל-ימי חיי ומוצה לא-יעלה על-ראשו:

רפ"י ה' זבאות. למה נתייחד קס זה כאן, אמרה לפניו: רבונו של עולם,
שני זבאות זרחת בעולמך, העליונים, לא פרים ולא רבים ולא מתים,
והתחתונים, פרים ורבים ומתים, אם אני מן התחתונים, אהיה פרה ורבה
ומתה, ואם אני מן העליונים, לא אמות. זו מלאתי באגדה של רבי יוסי
הגלילי (פסיקתא רבתי). ורבותינו דרשו במסכת זרקות (לא ז) מה שדרשו:
עד הנה לא היה אדם שקראו להקב"ה 'זבאות', אלא כך אמרה לפניו:
רבונו של עולם, מכל זבאות שזרחת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי זן אחד:
אם ראה תראה. רבותינו דרשו זו במסכת זרקות (קס) מה שדרשו: אמתך.
האמור ג' פעמים במקרא, כנגד שלשה דברים שהאשה מלווה עליהם: זרע
אנשים. לדיקים, כמה דאת אמר (מלכים-א ז לז): בשני אנשים לדיקים:
אנשים. חסובים, כמה דאת אמר (דברים א יג): אנשים חכמים וידעים:
ונתתיו לה'. שיהא ראוי לתתו לה': ומורה. תרגם יונתן: ומרות אנש לא
תהא עלוהי: (רפ"י)

מצודת דוד בעני. במה שאני מעונה בצער ותוגיון : **וזכרתני ולא תשכח.**
כפל הדבר במלות שונות לתוספת ביאור, וכדרך המתפללים : **זרע**
אנשים. רוצה לומר : בנים זכרים : **ונתתיו לה'.** רוצה לומר : אקבל עלי
בנדר, שאתן אותו לה' : **כל ימי חיי.** רוצה לומר : תמיד יתבודד בעבודת
ה' : **ומורה וכו'.** יהיה נזיר עד עולם, לבל יתגלח וכדין הנזיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמתך. שפחתך : **ומורה.** תער, וכן בשמשון (שופטים יג ה)
ומורה לא יעלה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נדרה חנה נדר לה' שאם יראה בעניה ויתן לה זרע אנשים
רוצה לומר הזרע המתהוה מן האנשים והוא שיהיה לה ולד תתננו לה' כל
ימי חיי רוצה לומר שיהיה תמיד לעבודת הש"י עד יום מותו ותער לא
יעלה על ראשו לגלח שיערו כי יהיה נזיר וקדש לה' אם יהיה ראוי לזה
רוצה לומר אם היה זכר, ובכאן רמז שהנודר מן התגלחת כל דיני נזירות
חלין עליו כי היא לא נדרה רק מן התגלחת ושתקה משאר דיני נזירות,
או יהיה הרצון באמרה זרע אנשים בן זכר וזה כי זרע האנשים כשלא
ישתנה מזרע הנקבה יהיה הולד זכר וכשישנהו זרע הנקבה תהיה נקבה

מלבי"ם ד. ותדר נדר שקבלה על עצמה נדר שזה מועיל בעת צרה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה. ותאמר בקשה ג' דברים **א.** שיראה בעניה וצרתה, ועל זה אמר **אם ראה תראה בעני אמתך, ב.** שיזכור זכיותיה וצדקתה, ועל זה אמר **וזכרתני**, והזכירה הוא שיזכרנה עתה לתת לה בן, ולא תשכח הוא בל ישכחנה גם אחר זה שתלד עוד בנים ובנות ושיחיו, ויפה אמרו חכמינו זכרונם לברכה וזכרתני בזכרים ואל תשכח בנקבות, **ג.** ונתתה לאמתך זרע אנשים, שיהיה זרע חשוב לעמוד לשרת לפני ה' לא בעל מום וכדומה הבלתי ראוי לעמוד בהיכל מלך, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה זרע אנשים גבר בגוברין, זרע שמובלע בין אנשים לא ארוך ולא גוף, ועוד כמה דרשות, אז מקבלת על עצמה בנדר ונתתיו לה' כל ימי חייו שהגם שכל הלויים היו מוכנים לשרת, יהיה בו שני הבדלים, **א.** שהלויים היו פונים לפעמים גם לעסקיהם והוא יהיה רק לה', ודבר אין לו עם עסקי העולם, **ב.** שהלוי לא עבד רק מבן חמש ועשרים שנה, והוא יהיה לה' כל ימי חייו, **ג.** ומורה לא יעלה על ראשו, אם כמאן דאמר שנדרתו בנזירות שהיא קדושה נוספת על קדושת הלוי, אם כמאן דאמר זו מורא בשר ודם, שיתמיד ביראת ה' כל היום עד לא יצוייר בלבו יראה מדבר זולתו, כמ"ש החסיד בושתי מיראת אלהי שאירא זולתו כי הירא מדבר גדול לא יפנה לבבו בעת ההוא ליראה קטנה: (מלבי"ם)

זב וְהָיָה כִּי הִרְבַּתָּה לְהִתְפַּלֵּל לְפָנַי יְהוָה וְעָלִי שֹׁמֵר אֶת-פִּיָּהּ:

רס"י שומר את פיה. מנפה מתי תפסקה, כך תרגמו יונתן: ועלי אוריך לה עד לתפסוק: שומר. לשון המתנה, כמו (בראשית לז יא): שומר את הדבר, (איוב יד טז): לא תשמור על חטאתי: (רס"י)

מצודת דוד שומר את פיה. רוצה לומר : היה מסתכל לשמור מוצא שפתיה, לשמוע מדבריה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרבנית. מלשון רבוי : (מצודת ציון)

רלב"ג והיה כי הרבנית להתפלל לפני ה'. ר"ל לפני קדשי הקדשים הנה היה עלי מביט ורואה תנועת שפתיה וקולה לא היה נשמע ולזאת הסבה חשבה עלי לשכורה וגינה אותה על שכרותה וענתה חנה ואמרה לא אדני והנה אין הענין כמו שחשבת אבל אני קשת רוח מאד מרוב הרעב והכעס על קשי מזלי : (רלב"ג)

מלבי"ם (יב-טז) השאלות: מדוע חשבה עלי לשכורה מה בכך שהרבנית להתפלל, ומה בכך שקולה לא ישמע והלא כן דרך להתפלל בלחש כי ה'

יודע תעלומות לב, ואם שהיה אז הדרך להתפלל בקול רם והיה התלונה ששנתה המנהג, מדוע המתין עד שהרבתה להתפלל הי"ל לאמר תיכף שתתפלל בקול והיא היה לה להשיב למה מתפללת בלחש, ומדוע כפלה דבריה שאחר שאמרה כי אשה קשת רוח אנכי וכו' חזרה לאמר אל תתן את אמתך לפני בת בליעל וכו' שהם דברי מותר?:

והיה מבואר אצלי במק"א שיש בענין התפלה שתי מדרגות, יש המתפלל על ידי אמצעי, והוא שמבקש שתעשה בקשתו על ידי המלאכים ומליצים מזכירים זכיותיו ועל ידי הזכיות אשר בהם יצטדק, וכן יבקש העזר והתשועה גם כן על ידי אמצעי ויש המתפלל בלי אמצעי כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אל תהי צווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ויש שני הבדלים ביניהם בסידור תפלתם, **א.** המתפלל לה' בלי אמצעי אין צריך להאריך בתפלתו, כי אחר שאינו מבקש להצטדק על ידי זכיותיו וטענותיו בדרך משפט רק בתורת חסד וחנינה, (וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שצדיקים אף על פי שיש להם לתלות במעשים טובים אינם מבקשים אלא מתנת חנם אין צריך להאריך ולהציע זכיותיו, לא כן השואל על ידי מליצים מספרים זכיותיו שבהם יברר כי ראוי שתעשה בקשתו על פי הדין, צריך לסדר טענותיו ולברר זכיותיו, וכמו שהוא במלכותא דארעא, השואל דבר מן המלך בעצמו ישאל דרך חסד, ולא ירבה בדברים רק יאמר בי אדוני עשה עמי חסד, לא כן המבקש באמצעות השרים היושבים על מדין צריך לברר זכיותיו שבם יצטדק כפי חקות המשפט, כי אין בידם לעשות חסד חנם, רק אמת ומשפט, ב המתפלל אל ה' לבדו אין לו להשמיע קולו בתפלתו כי כל יצר מחשבות לב הוא מבין, והמשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, לא כן השואל על ידי אמצעים יכול להשמיע קולו, כי המלאכים אין יודעים מחשבות, והנה בימי עלי היו רגילים לשאול תפלתם על ידי אמצעיים, כי הדור ההוא לא היו ראויים לנסים ולהשגחה מיוחדת, ולכן היה דרכם להרבות בתפלה, וכן להתפלל בקול רם, וכאשר ראה את חנה שהרבתה להתפלל חשב שהיא גם כן מתפללת על דרך זה שאם לא כן לא היה לה להרבות בתפלה (ובאמת אמרו חכמינו זכרונם לברכה שחנה על ידי שהרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל) ולכן היה **שמר את פיה** רצה לומר היה רוצה לשמוע תפלתה, כי חשב שבהכרח תתפלל בקול רם, אחר שמתפללת על ידי אמצעיים, אבל לא כן היה רק: (מלבי"ם)

וַיִּחַשְׁבָה וַחֲנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל-לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נְעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע
עָלֶי

רס"י ויחשבה עלי לשכורה. שלח היו רגילין להתפלל בלחש: (רס"י)

מצודת דוד וחנה. אבל חנה היתה מדברת על לבה, רוצה לומר : בלחש,

כאלו מדברת אל לבה, ולא היה נשמע לעלי : **ויחשבה עלי לשכורה**. כי כן דרך השכור לנענע בשפתיו, ואין אומר ואין דברים : (מצודת דוד)

מצודת ציון על לבה. כמו אל לבה : **נעות**. מלשון נע ונד : **ויחשבה**. חשב אותה (מצודת ציון) :

מלבי"ם וחנה היא מדברת על לבה שזה לא יתכן עם מה שהרבתה להתפלל, כי הדבור בלחש מורה שמתפללת לה' לבדו בלי אמצעי, ובזה לא יתכן להרבות בדברים כנ"ל, ולכן **ויחשבה עלי לשכרה**: (מלבי"ם)

ינד ויאמר אליה עלי עד-מתי תשתכרין הסירי את-ייןך מעליך:

מצודת דוד תשתכרין. תראי בעצמך את השכרות זה זמן מרובה, ועד מתי : **הסירי את יינך**. אם שתית יין הרבה, עסקי להסיר שכרות היין בשינה וכדומה (מצודת דוד) :

מלבי"ם ויאמר כו' עד מתי כי מלבד שהשכור אסור להתפלל אסור לשהות במקדש בשכרות, ואם כן **הסירי את יינך** ואחר כך תבואי אל מקדשי אל: (מלבי"ם)

טו ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת-רוח אנכי יין ושכר לא שתיתי ואשפך את-נפשי לפני ה':

רס"י לא אדוני. לא אדון אתה בדבר הזה, גלית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאיני שכורת יין: (רס"י)

מצודת דוד לא אדני. רוצה לומר : אתה אדוני, לא כן הדבר, אבל אני אשה קשת רוח, רוצה לומר : מצרה ודאגה, ומדעת באתי הנה להתפלל, ולא מבלי דעת כשכור, כי יין ושכר לא שתיתי : **ואשפוך וכו'**. רוצה לומר : ואל תתמה על מה זה שפתי נעות וקולי לא ישמע, כי הלא לפני ה' אשפוך נפשי, ומה לי להרים קול להשמיע לזולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשפוך את נפשי. תרגם יונתן : ואמרית עולבן נפשי בצלו, וכן (תהלים קב א) ישפוך שיחו : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואשפוך את נפשי. על דרך ולפני ה' ישפוך שיחו והענין בו ענין התפלה שאמרה בה כל רצונה לפני השם : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותאמר לא אדוני באשר לא ידעה הסבה שבעבורה יחשבה לשכורה, השיבה לו, אם חושב כן מחמת שראה אותה מרבה בבכי ומרירות לב, זה היה יען **כי אשה קשת רוח אנכי**, ואם מפני שהתפללה בלחש, השיבה **כי ואשפך את נפשי לפני ה' לבדו בלי אמצעי, ולכן לא הרימותי קולי** ואקרא: (מלבי"ם)

טז אל-תתן את-אמתך לפני בת-בליעל קי-מרב שיחי וכעסי דברתי עד-הנה:

רס"י אל תתן את אמתך. כלפי שאמרה לו דבר קשה, חזרה ופייסתו, שלא יתננה הפקר ובזיון לפני כרתה בת בליעל: **כי מרוב שיחי**. דברתי לפניך קושי: שיחי. יש מקומות שהוא לשון אנינות לב. דבר אחר: מרוב שיחי ; כתרגומו: ארי מסגי הקניות וארגיותי אורכית כללו עד כען: **וכעסי**. שרתי מכעסת אותי: אל תתן. לשון מסירה, כמו (תהלים כז יב): אל תתנני בנפש **לרי**: (רס"י)

מצודת דוד אל תתן. אל תחשבני לבת בליעל לבוא שכורה לבית ה', כלומר, אם האמת כדברך, מה לי להאריך בתפלה כל כך : **כי מרוב שיחי וכעסי**. כי בעבור רוב ספור התלאות והכעס אשר פנינה מכעסת אותי, דברתי לפני ה' עד הנה, היות רבים הם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל תתן. ענין האמירה על הדבר, כמו (לקמן יח ח) ולי נתנו האלפים : **לפני בת בליעל**. כמו לבת בליעל, ודוגמתו (קהלת ה ה) ואל תאמר לפני המלאך, ומשפטו להמלאך : **בליעל**. בלי עול של מקום : **שיחי**. ענין ספור התלאות, כמו (תהלים קב א) ולפני ה' ישפוך שיחו : **עד הנה**. עד הזמן הזה : (מצודת ציון)

רלבי"ג אל תתן את אמתך. ראויה להיות בת רשע והרצון בו שלא יתננה כבת בליעל כי אשר הם במדרגה אחת מהצדק או במדרגה אחרת מהרשע הם ראויים שישבו יחד להשכמתם בתכונה ההיא ולזה הם אוהבים זה את זה ומתחברים יחד, כי לא דברתי בסבת השכרות אבל בסבת רוב צרכי להתפלל לשיי ולסבת הכעס שמכעסת אותי צרתי דברתי עד הנה להשיג רצוני מהשיי ולהשקיט המיית לבבי מהכעס כי כבר ישקיט הכעס באופן מה מהספור וההגדה בו כאמרם ז"ל דאגה בלב איש ישחנה שיחנה לאחרים ובזה האופן היה מנוח לה מרגזה ומעצבה : (רלבי"ג)

מלבי"ם אל רצה לומר ובכ"ז אל תתן את אמתך לפני בת בליעל, כי תשאל אחר שהתפללתי לה' לבדו בלי אמצעי למה הארכתני בתפלה,

השיבה שזה היה מסבה אחרת, כי מרב שיחי וכעסי דברתי עד הנה, מה שדברתי עד הנה והעתרתי דברים יותר מהראוי להעומד לפני ה' לבדו היה מרוב שיחי וכעסי. (ואל תתן פיי אל תעזב כמו לא נתתיך לנגוע אליה אל תעזבני ביד צרתי שהיא בת בליעל, רק תסמכני בתפלתך): (מלבי"ם)

גז ויען עלי ויאמר לְכִי לְשָׁלוֹם וְאֵלֶּי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שִׁלְתְּךָ אֲשֶׁר שָׁאֲלָתָּ
מעמ' :

רס"י את שלתך. חסר א', לדרוש צו לשון בניס, כמו (דברים כח כז):
ובשליטה היואלת וגו': יתן את שלתך. בשרה שנתקבלה תפלתה: (רס"י)

מצודת דוד יתן את שלתך. ימלא את בקשתך, ובדרך תפלה אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלתך. כמו שאלתך באל"ף : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אמר לה עלי על הדרך מן הנבואה שתפילתה תהא נשמעת או אמר לה זה על דרך התפלה והבקשה ולזה אמרה לו תמצא שפחתך חן בעיניך שתתן לבך להתפלל עליה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען עלי אחר שראה שצדקו דבריה פייסה ואמר לה לְכִי לְשָׁלוֹם, ולענין מה שהתפללת להי לבדו בלי אמצעי, הנה מצד שהוא אלהי ישראל המשגיח עליהם בהשגחה פרטיית נפלאה (שזה גדר שם אלהי ישראל בכ"מ) הוא יתן את שלתך אשר שאלת מעמו לבדו בלא מלמד זכות מלאך ומליץ יושר: (מלבי"ם)

גז ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרךך ותאכל ופניה
לא-היו-לה עז :

רס"י תמלא שפחתך חן. לבקש עליה רחמים: ופניה לא היו לה. פנים של זעם:
(רס"י)

מצודת דוד תמצא. רוצה לומר : הנה מצאתי חן בעיניך, כי מה שבקשת עלי רחמים, יחשב לי למציאות חן, והחזיקה לו טובה בדבריה : ותאכל. מעתה אכלה כל צרכה, ולא היה לה עוד הזעם שהיה לה מאז, כי בטחה בתפלת עלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופניה**. ענין זעם, כמו (ירמיהו ג יב) לא אפיל פני בכס : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותלך האשה לדרכה ותאכל. לבטחונה על תפלת הנביא שתהיה נשמעת או לבטחונה ייעודו ושקט כעסה לזאת הסבה : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ותאמר תמצא שפחתך חן** כי היו דבריו אצלה כעין הבטחה שימלא ה' בקשתה, **ותלך לדרכה** פי' חכמינו זכרונם לברכה שחזר להיות לה ארח כנשים ובוזה ידעה כי נתרפאה, ולכן **ותאכל** (נגד שתחלה לא אכלה) ונגד למה תבכי ולמה ירע לבבך, ששני אלה יוכרו על הפנים (כמ"ש פני חמרמרו מני בכי, ופנים נזעמים), אמר שפניה הקודם לא היו לה עוד, וחכמינו זכרונם לברכה במליצתם אמרו, מלמד שהיו פניה כקוף ונתרפאו: (מלבי"ם)

יט וישכמו בבקר וישתחוו לפני יהוה וישבו ויבאו אל-ביתם הרמתה וידע אלקנה את-חנה אשתו ויזכרה יהוה:

כ"י ויבואו אל ביתם וידע חלקנה. מכאן לאכסנאי, שאסור בתשמיש המטה: (כ"י)

מצודת דוד **ויזכרה ה'**. עלתה זכרונה לפניו לטובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וידע**. ענין המשכב, כמו (מלכים א א ד) והמלך לא ידעה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **והנה** השכימו בבוקר והשתחוו לפני ה' וישבו לביתם וזכר הש"י חנה וילדה בן ותקרא שמו שמואל להוראת כי מהי שאלה אותו, ואם אמר אומר שהיה ראוי אם כן שתקרא שמו שאול, אמרנו לו כי לא ידקדקו קוראי השמות כל כך הלא תראה לאה שקראה שם בנה ראובן כי ראה ה' בעניה ונקרא שם נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו והיה ראוי גם כן שיהיה שמו מנחם : (רלבי"ג)

מלבי"ם **וישכמו בבקר וישתחוו** אם כדברי חכמינו זכרונם לברכה שהלך צריך להפטר שנית, ואם מצד שבטחו בדבר ה' ובאו להשתחוות על שנשמע תפלתם: (מלבי"ם)

כז ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את-שמו שמואל כי שאלתיו: מיהוה

רפ"י לתקופת הימים. מיעוט תקופות שתיים, מיעוט ימים שנים, לשקפה הדקים ושני ימים, מכאן היוולדת לשצעה, יולדת למקוטעים: שמואל. על סם אל ועל סם המעקה הוא נקרא, כי ממנו שאלתיו: (רפ"י)

מצודת דוד לתקופות הימים ותהר חנה. רוצה לומר : לעת הקיף תשלום ימי ההריון, מעת אשר הרתה חנה : ותלד בן. בתשלום ההיקף : כי מה' שאלתיו. והוא לשון נופל על הלשון : (מצודת דוד)

מצודת ציון לתקופות. מלשון הקפה וסבוב : שאלתיו. מלשון שאלה ובקשה (מצודת ציון) :

מלבי"ם ותקרא את שמו שמואל שיש בו שני מלות שאול מאל. וזה שכתוב כי מה' שאלתיו, וכמ"ש שלא בקשה על ידי אמצעיים רק מה' לבדו: (מלבי"ם)

כא ויעל האיש אלקנה וכל-ביתו לזבח ליהוה את-זבח הימים ואת-נדרו:

רפ"י את זבח הימים. (תרגום): ית זבח מועדיא: ואת נדרו. נדרים שנדר בין רגל לרגל, לרגל, היה מקריב ברגל: (רפ"י)

מצודת דוד ויעל. כשבא עת עליתו, עלה לזבוח : את זבח הימים. מה שהיה רגיל לזבוח בכל שנה : ואת נדרו. מה שנדר כל השנה והוא בביתו, הביאם לזבוח בעת עלותו : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה מקץ שנה שנפרדו משילה עלה האיש אלקנה וכל ביתו לזבוח לה' שלמי היום טוב ההוא ואת נדרו אשר נדר בשנה ההיא כי בבאו שם חייב לשלם שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וחנה לא עלתה אז כי אינה מחוייבת בזה כמו שקדם ולא רצתה להביא שם שמואל עד גמלו כי בדעתה שתכף היותו שם ישאר שם בבית ה' כל ימיו וזה אמרה וישב שם עד עולם ולפי שכבר מצאנו עולם שהוא יובל אמרו ז"ל שכבר ישב שם חמשים שנה כעולמו של יובל ולזה אמרו שכל ימיו של שמואל הרמתי לא היו כי אם נ"ב שנה כי ימי ההגמל היו ב' שנים ולזה יהיה המאמר מכונה ע"ד הנבואה והנה יראה שכן היה כי לא שפט עלי ישראל כי אם ארבעים שנה ואחריו עמד ארון ה' בבית אבינדב עשרים שנה ואז עברו שבע שנים למלכות דוד לפי מה שנזכר בזה הספר ולזה לא יהיה מראשית ימי עלי עד מלכות דוד כי אם נ"ג שנה ושבעה

חדשים שעמד הארון בשדה פלשתים וכבר מת שמואל קודם מות שאול והיה עלי שופט קודם הולד שמואל ואעפ"י שנאמר שביום הראשון שהוקם היתה לפניו חנה הנה לא יתכן שיהיו חיי שמואל יותר מן נ"ב שנה זמן מועט ולזה יהיה מן הפלא במה שאמר שמואל ואני זקנתי ושבתתי ולהתיר זה הספק אמרו שקפצה עליו זקנה והנה נפרש זה על דרך הפשט בהגיענו שם בע"ה :

מלבי"ם ויעל האיש גם עתה הגם שראו הנס שנעשה לאלקנה על ידי תפלתו במשכן ה' לא עלה איש מן העיר רק אלקנה ובני ביתו (כנ"ל ג'), לזבח ופה לא נזכר להשתחוות כמ"ש למעלה שעקר השתחוויה היה בעבור התפלה על חנה ולא הוצרך עתה לזה, (והשתחוויה שהיה בעת ראיית פנים לא הוצרך להזכיר), ואת נדרו מה שנדר הוא ביחוד בעבור שנפקדה אשתו: (מלבי"ם)

כב וְחָנָה לֹא עָלְתָה כִּי-אֶמְרָה לְאִישָׁה עַד יִגְמַל הַנֶּעֶר וְהִבְאֲתִיו וְנִרְאָה אֶת-פָּנָי הֲוֹה וְיָשֵׁב שָׁם עַד-עוֹלָם:

רפ"י עד יגמל. לכוף כ"ב (ספרים אחרים: כ"ד) חדשים, שכך זמן תינוק לינה: וישב שם עד עולם. עולמם של לויים חמשים שנה, שנאמר (במדבר ח כה): ומזן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, וכך היו ימיו של שמואל, חמשים ושתים, שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה, וזיום תפלת חנה נתמנה שופט, לא אותה שנה לעיבורו של שמואל, נשתיירו ל"ט, ושמואל פירנס את ישראל משמת עלי י"ג שנה, שהרי יום שמת עלי, גלה הארון וישב בצדה פלשתים ז' חדשים (לקמן שמואל א ו א), משם בא לקרית יערים, עד שהעלהו דוד, משמלך שבע שנים בחזרון על יהודה, והמליכוהו כל ישראל עליהם, וכתוב (שם ז ב): ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירצו הימים והיו עשרים שנה, לא מהן שבע שנים שמלך דוד בחזרון, נמצא מסגלה הארון עד שמת שאול שלש עשרה שנה ושבעה חדשים, ושמואל מת לפני שאול ארבעה חדשים: (רפ"י)

מצודת דוד לא עלתה. בהשנה ההיא : עד יגמל הנער. רוצה לומר : לא אזוז מביתי עד יגמל הנער, ואחרי הגמלו, אביא גם אותו אל בית ה', ונראה את פני ה' להשתחוות לפניו ולהודות לו על הנער היולד : וישב שם. הנער ישב שם עד עולם, רוצה לומר : כל ימי עלי, בכדי לשמש אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגמל. ענין גמר ההנקה, וכן (בראשית כא ח) ביום הגמל :
(מצודת ציון)

מלבי"ם **וחנה לא עלתה** הגם שהיה דרך היולדות לעלות בעצמן ולהביא קניהן, שכל הקרבנות היה המצוה שיביאם בעל הקרבן ליד הכהן כמבואר בתורת כהנים (עיין בפירושי לתורת כהנים על פסוק אל פתח אהל מועד יקריב (ויקרא א')) בכ"ז לא עלתה, באשר חשבה שבכלל נדרה היא שבפעם הראשון שתביאהו ויראה פני ה' לא ימוש משם ולא ישוב עוד לביתו, ולכן אמרה **עד יגמל הנער והביאתיו**, והוא מטעם כי מעת אשר **ונראה את פני ה'** בפעם הראשון, **וישב שם עד עולם** ולא ישוב עוד לביתו: (מלבי"ם)

כג **ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב בעיניך שבי עד-גמלך אתו**
אך יקם יהוה את-דברו ותשב האשה ותינק את-בנה עד-גמלה אתו:

רש"י **אך יקם ה' את דברו.** את ששאלת ממנו זרע אנשים, ועלי ציסקך צרוח הקודש אלהי ישראל יתן את שלתך, יקם ה' את דברו, וזהו לפי פשוטו. ומדרש אגדה: רבי נחמיה צסם רבי שמואל צר רב יצחק אמר: בכל יום ויום צת קול יולאת ומפולצת צעולם ואומרת: עתיד לדיק אחד לעמוד ושמו שמואל, וכל אשה שהיתה יולדת צן, היתה קוראה שמו שמואל, כיון שהיו רואים את מעשיו, היו אומרים אין זה שמואל, וכיון שנולד זה וראו מעשיו, אמרו דומה שזה הוא, וזהו שאמר: יקם ה' את דברו, שיהא זה שמואל **הלדיק:** (רש"י)

מצודת דוד **הטוב בעיניך.** רוצה לומר : כפי חפצך עשי, ושבי עד גמלך אותו : **אך יקם ה' את דברו.** רצה לומר : מה שאמרת פה שתשבי עד גמלך, הנה הדבר הזה מסור בידך לעשות בעצמך כאשר תרצי, אך אשר דברת על הנער, שהוא ישב בבית ה' עד עולם, הנה דבר זה אין בידך להדירו, אך ה' יקם את הדבר אשר דברת על הנער, והוא יתן בלבו לשבת בביתו עד עולם (ומלת דברו מוסב על הנער, רצה לומר : דבר הנאמר בו ועליו) : **ותשב האשה.** בביתה, ולא עלתה : (מצודת דוד)

רלב"ג אמר אלקנה אך יקם ה' את דברו. על דרך תפלה ר"ל שיחיה הבן בזה האופן שיתקיים בו מה שנדרה חנה : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויאמר לה** הנה הנדר הזה עשתה היא בלא דעת בעלה, והיה לו רשות להפר אותו עתה ביום שמעו, בפרט בנדר כזה שלא היה לה כח על זה בלא בעלה, אבל הוא כשמוע עתה את נדרה הקים אותו, ואמר לה

עשי הטוב בעיניך, רצה לומר שיהיה נתון להי' כל ימי חייו, ושבפעם הראשון שיבא שמה ישב עולם לפני אלהים, ומטעם זה **שבי עד גמלך אתו** כנזכר בפסוק הקודם. **אך יקם ה' את דברו**. רצה לומר כי לקמן בתפלת חנה יתבאר כי חנה השיגה בנבואה ששמואל יהיה שופט את ישראל ושהוא יושיעם מיד שוסיהם וכל עניניו אשר עברו עליו ובודאי גלתה זאת לבעלה, ולכן אמר אך יקם ה' את דברו, רצה לומר אני מסכים אל נדרך אך גם ה' יסכים אל נבואתך ויקיים הדבר אשר דבר לך: (מלבי"ם)

כַּד וַתַּעֲלֶהּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גָּמְלָתָּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאִיפָּה אַחַת קָמַח וְנָבֵל יִין וַתְּבִיאֶהוּ וּבֵית-יְהוָה שְׁלוֹ וְהַנֶּעַר וְהַנָּעֶר נָעַר:

רס"י ואיפה אחת קמח. שמעתי צַס רבינו יצחק הלוי, איפה אחת קמח, שלש סאין, להוציא ממנה שלשה עשרונים סלת הראוי לפר האחד, כדתנן (מנחות עו ב) לחם הפנים כ"ד עשרונים מכ"ד סאין, עשרון סולת לסאה חטיין: ונבל יין. לנסך: והנער נער. (תרגום:) ורביא הוא יניק: (רס"י)

מצודת דוד בפריס שלשה. עם שלשה פרים לזבוח להי', והקמח למנחות, והיין לנסכים : **ותביאהו**. את הנער : **והנער נער**. רצה לומר : הנער היה עודנו נער קטן ורך, ועם כל זה לא נמנעה מלהביאו כאשר גמלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואיפה. שם מדה בת שלש סאין : **ונבל**. נאד, והוא כלי היין : (מצודת ציון)

רלב"ג בפריס שלשה. אחשוב שהביאום שם לזבוח שלמים מרוב השמחה והקמח למנחות והיין לנסכים והביאה הנער בית הי' שילה לקיים נדרה, והנה היה הנער צעיר ימים מאד והנה עם זה לא נמנעי מלהביאו שם לקיים את נדרה : (רלב"ג)

מלבי"ם (כד-כח) **השאלות**: מ"ש והנער נער אין לו טעם, ומהו וישחטו את הפר ויביאו את הנער וכו'. ומה רצתה באריכות דבריה אל עלי בדברי מותר?:

והנער נער שם נער נגזר מן פעל נָעַר, כמו (רד"ק) כי נעור ממעון קדשו (זכריה ב' י"ז) יקרא נער על שאז יתחילו כחותיו הטבעיים והמוסריים להתעורר ולנעור ולצאת מן הכח אל הפעל, ועל זה אמר שהנער הזה נער, כוונתו שנעורו אז כבר כחות שכלו ומדותיו והתחיל להשכיל הגם שהיה גמול מחלב (ומאד תסכים לזה קבלת חכמינו זכרונם לברכה) (ברכות דף ל') שהורה אז הלכה בשחיטת הפר): (מלבי"ם)

לְכַהֵן וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת-הַפָּר וַיָּבִיאוּ אֶת-הַנֶּעֱר אֶל-עָלִי:

רַס"י ויביאו את הנער אל עלי. לראות שנתקיימה נבואתו. ורבותינו דרשו מה שדרשו: שהורה הלכה, שאינו כריך כהן לשחיטת קדשים, כדליתא בצרכות (לא) (ב): (רס"י)

מצודת דוד וישחטו וכו'. רוצה לומר : כאשר שחטו הפר הראשון, הביאו את הנער אל עלי, להראותו שנתקבלה תפלתו : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה אמר ששחטו את הפר והביאו את הנער לפני עלי כי בעבור הבאתו היתה דוב השמחה וידמה שאמר לעלי שהוא ישאר שם והיה עלי מצחק זה לקטנו כי הלוי לא יכנס לעבודה כי אם מבן כ"ה שנה ומעלה ולזה אמר לו חנה בבקשה שישמע דבריה והנה נשבעה בחיי נפש הכהן הגדול שהיא האשה הנצבת עמו במקום ההוא להתפלל אל ה' הנה הוא הנער שהיתה בעבורו תפלתו כי בה נתן השם שאלתי אשר שאלתי ממנו גם אנכי השאלתי לה' לעבדו כל ימיו כדרך המשאיל דבר מה להשתמש בו (רלב"ג)

מלבי"ם וישחטו את הפר וקודם זריקת הדם ויבאו את הנער אל עלי, לרמוז כמו שהביאו את הפר קרבן לה' כן יהיה הנער כליל לה' לעבוד ולשרת: (מלבי"ם)

לכּו ותאמר בי אדני חי נפשך אדני אני האשה הנצבת עמך בזה להתפלל אל-יהוה:

רַס"י כי אדני. לתת עיניך עליו סיהא תלמידך. ולפי מדרכ רבותינו: שלא יעניקהו מיתה: (רס"י)

מצודת דוד בי אדני. בקשה מעלי והשביעתו בחיי נפשו, לשום עינו על הנער : הנצבת. אשר עמדתי פה בהיותך גם אתה יושב פה, כמו שכתוב למעלה : ועלי הכהן יושב וגוי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בי. ענין בקשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ותאמר באשר חששה פן לא יאבה עלי לקבלו, ולישא טורח גדולו ואמונו עד יגדל, לכן בקשה בי אדני מלא שאלתי זאת וקח את הילד הזה, ושים עיניך עליו. מכמה טעמים, א. כי הנער הזה נולד על ידי התפלה

שהתפללתי בבית הזה ונתנה לו על זה ג' סימנים, **א. אני האשה הנצבת עמכה** שגם אתה נצבת לי אז ועזרתני בתפלתך, **ב. מצד המקום**, על זה אמר עמך **בזה הזכירה הזויות שבו התפללה, ג. להתפלל אל ה'**, שהיתה תפלה משונה מיתר תפלות הנהוגים בימים ההם כי היתה אל ה' לבדו בלא אמצעי (כנ"ל פסוק י"ב) ואם כן כיון שנולד באמצעות התפלה של הכהן ובמקום הנבחר ראוי לעמוד לפני הכהן בבית הזה, **ב. שלידתו לא היה בענין טבעי רק על ידי נס גמור**, כי לפעמים תפקד העקרה בענין קרוב אל הטבע, והוא שישתנה טבע מזגה עד שתהיה ראויה ללידה, לא כן אנכי, **כי אני האשה הנצבת**, רצה לומר אני היא בלא השתנות שלא נעשה בגופי שום שינוי כלל עד שיאמר שהוקבעה בי תכונה חדשה ומזג אחר, וזה אות כי בהשגחת ה' ועוזו היה הדבר יען שהנולד מוכן להיות איש אלהים

מן
הבטן: (מלבי"ם)

כז אל-הנער הזה התפללתי ויתן יהוה לי את-שאלתי אשר שאלתי מעמו:

כח אל הנער הזה התפללתי. אל תאמר: זה ימות וינתן לך אחר: (כז"י)

מצודת דוד אל הנער הזה התפללתי. רוצה לומר: התפלה שהתפללתי אז, היתה לשאלת בן, והנה זהו אשר ילדתי: (מצודת דוד)

מלבי"ם ג. אל הנער הזה, רצה לומר ועוד ראיה שנולד בענין נסיי ובכח התפלה כי אני התפללתי אל הנער הזה, והוא שיהיה זכר ושיהיה זרע אנשים, גבר בגוברין וזרע שמובלע בין אנשים (כנ"ל י"א) עד שיהיה ראוי לעמוד בהיכל מלך, ואם היה זה מקרה איך התכוון הדבר שיוולד כפי השאלה בכל פרטיה, **ד. ויתן ה' לי שתיכף נתן ה' שאלתי ולא עבר זמן מן התפלה עד שנפקדתי שזה אות שהתפלה גרמה זאת, ה. שנתן לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו בלא אמצעי רק בחסד עליון כנ"ל, ו. (כח) וגם אנכי השאלתיהו לה' (מלת השאלתיהו הוא הפעיל מענין שאלה ובקשה) רצה לומר ששאלתי ובקשתי עליו לבעבור התכלית שיהיה לה' ועל זה התנאי התפללתי, כי כן נדרה בעת התפלה, ז. ובל תאמר שאמתין עד יגדל ואז אתנהו לה', כי כל הימים אשר היה רצה לומר כל הימים שיהיה במציאות בחיים הוא שאול לה', ומכל אלה הטעמים ראוי שתקבלו תיכף, וגם יש לפרש שר"ל שלא לבד בעתיד כי גם כל הימים אשר היה בעבר הוא שאול לה' כי הקדשתיו מלדה ומבטן ומהריון בשגם למ"ש שנוזר היה שמואל היה נזיר מבטן, ואם כן הרי הוא כבר ברשותך: (מלבי"ם)**

כח וגם אנכי השאלתיהו ליהוה כל-הימים אשר היה הוא שאול ליהוה

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ : שֵׁם : לַיהוָה : (פ)

רָשָׁי וגם אנכי השאלתיהו לה'. כאלם המשאיל כלי לרצו, או משאילו
זנו לשמשו: הוא שאול. אנפרולטי"ץ זלע"ז, כלומר אין אתה רשאי לענשו,
הקב"ה נעשה עליו שאול, כי השאלתי לו, ועליו להחזירו לי: וישתחו שם.
שמואל, ויש אומרים חלקנה: (רש"י)

מצודת דוד וגם וכו'. רוצה לומר : גם בעת התפלה נדרתי אז להשאילו לה',
להתבודד תמיד בעבודתו : אשר היה. כמו אשר יהיה, רוצה לומר : כל
זמן אשר יהיה בזה העולם, הוא שאול לה' : וישתחו שם לה'. השתחוה
להודות לה', אשר שם חלקו מעובדי ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון השאלתיהו. מלשון שאלה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה השתחוה עלי לה' שם לתת לו תודה כששמע שנתן לה השם
שאלתה כמ"ש עלי לה או אולי השתחוה הנער לה' כי למדוהו זה לחנכו
לעבודת הש"י וידמה ששאר הפרים שהביאו שחטו בימים הנשאים
מהרגל או הביאום בית ה' לנדבה עם הנער : (רלב"ג)

שמואל א פרק-ב

אָז וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמֶר עֲלֵץ לְבִי בְּיְהוָה רַמָּה קִרְנִי בְּיְהוָה רָחֵב פִּי
עַל-אוֹיְבֵי פִי שְׂמֵחַתִּי בִישׁוּעָתְךָ :

רָשָׁי רחב פי על אויבי. על פנינה: (רש"י)

מצודת דוד ותתפלל חנה. עצם התפלה היא בסוף אמריה, ובתחלה סדרה
שבחו של מקום, ולזה נאמר ותאמר : עלץ לבי בה'. בתשועת ה' שמח לבי
: רמה קרני. לנגח בו אויבי, ועל פנינה ובניה אמרה, והוא ענין מליצה,
לומר שמעתה לא יוכלו לצער אותה כמאז : רחב פי. כי עד הנה הייתי
כשה נאלמה לא תפתח פיה, ועתה רחב פי על אויבי, להשיב אמרים : כי
שמחתי בישועתך. שמחתי היא על אשר בא התשועה ממך, ויש די בזה
להשיב אמרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עלץ**. ענין שמחה, כמו (משלי כח יב) בעלוץ צדיקים : **רמה**.
גבהה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה התפללה חנה לש"י על דבר בנה שבח והודאה לש"י כעל כל אשר גמלה רב טוב וידמה שזאת התפלה היתה על דרך הנבואה ואם נתערב בה קצת ממה שהורגש לה בחוש, וזה ענין התפלה לפי מה שאחשוב. עלץ לכי בה'. אמרה כל זה בעד כנסת ישראל כשיבא שמואל בנה לעבוד את ה' לבדו ולהסיר הבעלים והעשתרות שאם לא יעשה לישראל טוב אחר די בו שמחה : **רמה קרני בה'**. לנגח את אויבי אחר כן כי כבר נפלו לו אז הפלשתים בידו : **רחב פי על אויבי**. להיותם תמיד נופלים בידו כל ימי שמואל כמו שנזכר אחר זה והיתה סבת זה כי שמחתי בישועתך שהראית במלחמה הראשונה שהיתה לשמואל עם פלשתים להגלות בה ידך החזקה אשר חזקה והוסיפה אמונתי בך : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות**: כפי הגלוי אין כאן תפלה רק הלל ושבח שיר וזמרה.
והיה לו לאמר ותשר חנה, או ותדבר או ותהלל וכדומה, לא ותתפלל? :

ותתפלל חנה. בטי' פסוקים הראשונים סדרה שבחו של מקום, ועקר תפלתה הוא הפסוק האחרון, וכמ"ש לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל. **עלץ תחלה עלץ לבי** בעת הובטחה מפי עלי אז שמח לבה ופניה לא היו לה עוד, ואח"ז **רמה קרני** בפועל בעת ראתה שנתעברה, ואח"ז **רחב פי על אויבי** בעת ילדה זרע אנשים, שצרתה קפצה פיה. **כי שמחתי** רצה לומר ועקר שמחתי לא היה בהתשועה לבד רק בבחינת המושיע שהיה **בישועתך** בדרך נס ופלא שעל ידי ניכר השגחתך המופלאת כי אתה הושעת: (מלבי"ם)

בב אין-קדוֹשׁ כִּיהֶוָה כִּי אֵין בְּלִתֵּךְ וְאֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ:

רס"י ואין צור כאלהינו. אין ציור כאלהינו, הלכך לורה בתוך לורה: (רס"י)

מצודת דוד **כי אין בלתך**. רוצה לומר : אין בורא בלתך, ומי מהנבראים אשר ידמה קדושתו לקדושת הבורא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בלתך**. זולתך : **צור**. ענין חוזק, והוא מלשון צור וסלע : (מצודת ציון)

רלבי"ג הנה כשנעיין בקדושים שברא הש"י והם המלאכים שהם נבדלים ונקיים מחומר לא ימצא בהם מי שהוא קדוש ונבדל כמו הש"י וזה שכל אחד מהם לו יחס מה אל הגלגל שהוא מניע אותו והוא משים אותו חי ביחס ההוא המיוחד כמו שבארנו בחמשי מספר מלחמות ה' אמנם הש"י

אין לו יחס לאחד מהם כי אין בלתו במציאותו ואין לו שום יחס עם חומר ואין בורא ויוצר כאלהינו כי אף על פי שהש"י סדר שיתהוו קצת היצירות באמצעות פועלים מה הנה הם לא ישנו את תפקידם ולא יתחדש מהם רק מה שסדר הש"י שיתחדש מהם על המנהג הטבעי ואולם הש"י עושה ויוצר כל מה שירצה ואף על פי שיהיה כנגד הטבע, והנה אמרה זה לפי מה שאחשוב בעבור המופת שעשה הש"י לה שהיתה עקרה וילדה ובעבור שאר המופתים הדומים לזה שעשה הש"י : (רלב"ג)

מלבי"ם **אין קדוש כה'**, יען שהפילוסופים מכחישים ההשגחה הזאת הפרטיית ומתעצמים להוכיח שאין ה' משגיח על מעשי השפלים, מכמה טענות. ולכן הקדימה להשיב על טענותיהם אשר היו כקשת רמיה ישובו לא על, **א**. טענו מצד קדושתו, כי גדר הקדושה הוא היותו נבדל מכל עניני הגשם ומכל מדות הנבראים, ואם כן איך אפשר שידע השנויים הנתלים, בגשם ובזמן ובמקום, על זה תשיב אמריה לה, הן אמת שה' הוא קדוש בתכלית הקדושה, אבל אין שום דימוי וערך לקדושת ה' עם הקדושה המצוירת אצלנו, שגדר הקדושה אצלנו הוא ההבדלה מכל דבר חומרי, ועניניו ומשיגיו, ויתחייב שכל שיקדש יותר ירחק יותר ויבדל מהענינים שהוא מתקדש מהם, לא כן הקדושה אצלו ית' אחר **שאין דבר בלתו** רצה לומר כי כל הנאצלים והנבראים והנעשים אין להם קיום רגע בלעדי רצונו ושפעו והשגחתו ודבקותו בהם, ואם יסור רצונו ושפעו מהם רגע ישובו אל האפס, והוא הממלא את כולם וסובב את כולם להחיותם ולקיימם ולתת להם מציאות וכולם בטלים במציאותם נגדו, והם רק נמצאים ע"י שהוא נמצא להחיותם ולהעמידם, אם כן זה גדר קדושתו שמובדל מכל זולתו במה שאין דבר בלתו, וזה שכתוב **אין קדוש כה' כי קדושתך הוא מה שאין בלתך** מה שהכל בטל במציאותך ואתה הוא הכל, ואם כן גדר הקדושה של כל קדוש הוא ההפרשה וההבדלה מזולתו, וגדר קדושתך הוא שהכל בך וממך הכל ואין בלתך כי זולתך הכל אפס, ובזה לא ישיגהו דבר ממשיגי הנבראים כי כולם בטלים במציאותו, **ב**. טענו על ההשגחה האישית, שאחר שמשלמות האומן העושה כל כלי מעשה, שתהיה הכלי עשוי בתכלית התיקון ולא יצטרך האומן לשוב אחר כך לשנותו ולתקנו שנית, שזה מורה שהיה חסרון במלאכתו, ואם כן ישאלו אחר שה' ברא העולם והטבע ויסד אותה על פי חוקים קבועים בלתי משתנים, איך יצויר שה' ישנה הטבע בכל עת לעשות אות או מופת, או להציל את המושגח מאתו הפך הטבע, שזה מורה חסרון בסדר הטבעי אשר גבל ובמעשהו אשר עשה? על זה תשיב **אין צור כאלהינו** שאינו דומה לשאר היוצרים, שאחר יוציא כלי למעשהו ידי היוצר מסולקים מן הפעולה והדבר מתקיים בעצמו, ולכן אם יצטרך לתקנו ולשנותו זה מורה על חסרון במלאכתו, לא כן צור היצורים שידיו בלתי מסולקות מן מעשהו רק עוסקות בה תמיד, כי גם קיום הטבע היא בריאה מתמדת, ואם יסלק ידיו רגע תופסק המציאות כולה, ולכן לפעמים יקיימהו על ידי חוקי הטבע הקבועים, ולפעמים על ידי חוקים אחרים בחיריים שהוא הנס, כי באמת גם הטבע הוא נס מתמיד והשגחה מתמדת: (מלבי"ם)

ג אל-תרבו תדברו גְבֵהָהּ גְבֵהָהּ יֵצֵא עֵתֶק מִפִּיכֶם פִּי אֵל דְּעוֹת יְהוָה (ולא) וְלוֹ נִתְּכֶנוּ עֲלֵלוֹת:

רפ"י אל תרבו תדברו. כל גסי הרוח אשר סעתם מללחת, ובסביל פנינה שהיתה מתגאה עליה היא מדצרת, לפי פשוטו. ולפי דרשו, כתרגומו שתרגם יונתן: עתק. דבר חזק. דבר אחר: לשון סרה, כמו: (בראשית יב ח) ויעתק משם ההרה, ילא דבר סרה מפּיכם: כי אל דעות ה'. יודע מה סבלצכס: ולו נתכנו עלילות. כל מעשי האדם נמנין לפניו: נתכנו. לשון מנין, כמו: (שמות ה יח) ותוכן לבנים תתנו: (רפ"י)

מצודת דוד אל תרבו וכו'. אמרה נגד פנינה ובניה, אל תרבו לדבר דבר גבוהה, רוצה לומר: גאוה וגסות, וכפלה המלה, להורות על גאוה גדולה והתמדתה: יצא עתק. 'אלי שאמרה, משמשת במקום שנים, כאלו אמרה אל יצא עתק מפּיכם: כי אל דעות ה'. ה' הוא אל היודע הכל, ולפניו נמנים מעשה הבריות: (מצודת דוד)

מצודת ציון עתק. דברי חזק, כמו (תהלים צד ד) ידברו עתק: נתכנו. ענין מנין, כמו (שמות ה יח): ותוכן לבנים: עלילות. מעשים, כמו (איכה א יב): אשר עולל לי: (מצודת ציון)

רלב"ג אל תרבו תדברו. אמרה בעבור דברי פנינה והכעסתה אותה על שאין לה בנים והיותה מתגדלת עליה מצד רבוי בניה ובעבור הדברים האלו שאומרים האנשים קצת לקצת אל תרבו לדבר גבוהה ודבר חזק בעבור מה שתראו שהגיע לכם מהטוב או שראוי להגיע מצד כחכם ועוצם ידיכם או רוב הצלחתכם או חולשת שכנגדכם או רוע הצלחתם כי השם לבדו יודע העתידות ולא נתכנו המעשים לאיש אשר יחשב לעשותם כי לא אדם דדכו כמו שזכרה אחר זה, ולמה שהוא קרי בוי"ו ולו נתכנו הנה הרצון בזה כי השיי לו לבדו נתכנו העלילות כי הוא לבד יכול על כל אשר יחפוץ: (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: אמרה אל תרבו תדברו ולא פרשה מה הם מדברים. וחושבת דברים שונים דבר והפוכו, קשת גבורים וכו', שבעים כו'. עד עקרה וכו', ה' ממית וכו', ויפלא שכמ"ש ה' ממית ומחיה משפיל וכו' היה לו לומר ה' יחת קשת גבורים ויאזר נכשלים חיל וכו' ליחס הכל אל ה', לא קשת גבורים חתים, שמשמע שנעשה מעצמו, ויפלא עוד שמ"ש ה' ממית ומחיה נכלל במ"ש ורבת בנים אומללה, ומ"ש ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם מקים מעפר דל, נכלל במ"ש שבעים בלחם נשכרו

ובמ"ש נכשלים אזרו חיל, ומ"ש עליו בשמים ירעם לא נודע על מי רומזת במלת עליו שהוא כינוי ליחיד נסתר, ועל מי כוונה במ"ש יתן עוז למלכו וירם קרן משיחו ואז לא היה לא מלך ולא משוח בשמן? :

אל תרבו תדברו לכן אל תרבו לדבר שהי הוא **גבוה גבוה** רצה לומר שהוא מרומם ומנושא מלהשגיח בשפלים, כענין רם על כל גוים ה', שמתוך שהיו מרוממים אותו משיתדמה בשום דבר אל מדת הנבראים, לכן הכחישו לאמר שאינו משגיח בשפלים ושאי"ל רצון וידיעה. ובא גבוהה בלשון נקבה, אל הענין של האלהות שהוא ענין גבוהה, נשא מעניני העולם המושג והמוחש. וכן על **יצא עתק מפיכם** שתטענו לאמר איך אפשר **כי אל דעות ה'**, שימצאו לו דעות שונות, כי יאמרו אחר שהדברים ההויים משתנים תמיד, ואם כן אם ידעם תמיד יתחייב כי תשתנה ידיעתו ושימצאו לו ידיעות רבות לפי רבות השנויים והתמורות בעולם השפל, וזה נמנע לדעת הפילוסופים, וכן איך אפשר **כי לו נתכנו עללות** שי"ל מדות ותכונות נפשיות (שגדר עלילה היא פעולה היוצאת מתכונה נפשית כמ"ש בכ"מ), ואומרים איך אפשר זה כי יצאו מאתו פעולות משונות הפכיות, וחושב שינוי, **א.** בענין הגבורה והחולשה, והוא, (מלבי"ם)

קֶשֶׁת גְּבוּרִים חֲתִיּוֹת וְנִכְשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיל:

רש"י קשת גבורים חתים וגו'. כך אומנותו של הקב"ה, מתיץ את הגבורים ומחזק את החלשים, מקציע את הרעבים ומרעיב את הצבעים: (רש"י)

מצודת דוד קשת. רוצה לומר : ועל שהוא יודע הכל, לזה משלם לאיש כמעשהו, ופתאום יושברו קשת וחוזק הגבורים, והנכשלים אזרו חיל : (מצודת דוד)

מצודת ציון חתים. ענין שבירה, כמו (ישעיהו נא ו) : וצדקתי לא תחת : **ונכשלים.** מלשון מכשול, והוא ענין רפוי הכח : **אזרו חיל.** חגרו כח, וכן (תהלים יח לג) : המאזרני חיל : (מצודת ציון)

רלב"ג הגבורים הם חתים כשירצה השי"י עם היות קשתם בידם וכחם, והאנשים הנכשלים אזרו חיל עם עזר השי"י כמו שהתבאר מענין סנחריב להלחם על ירושלם עם שאר המופתים הדומים לו : (רלב"ג)

מלבי"ם קשת גבורים (שם קשת הוא שם המין כמו עץ פרי, ויהי לי שור וחמור, רצה לומר קשתות) שקשתות הגבורים יחתו לחולשתם, ואלה שהיו **נכשלים** עד הנה **אזרו חיל?** (שינוי ב') בענין העושר והעוני : (מלבי"ם)

וְהָ שִׁבְעִים בְּלָחֵם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חָדְלוּ עַד-עֶקְרָה יְלֵדָה שִׁבְעָה וָרֶבֶת בָּנִים אִמְלָלָה:

רש"י **שבעים בלחם.** ולא לריכים להיות נשכרים לשום מלאכה, מרעיצם, ונשכרו בלחם פרנסתם: ורעבים. שהיו טורחים ויגיעים על מזונות: חדלו. מטרחה: עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים וגו'. ובעוד שהעקרה יולדת שבעה בנים, רבת בנים אמללה וקוברת בניה. חנה ילדה שבעה, שנאמר (להלן פסוק כא) כיפקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, וכשחנה יולדת אחד, פנינה קוברת שנים, ועקרה בנים היו לה, שנאמר (לעיל א ח): הלא אנכי טוב לך מעקרה בנים, של פנינה, כשילדה חנה ארבעה, קברה פנינה שמונה, וכשנתעברה וילדה ולד חמישי, נשתתחה פנינה לרגליה ובקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה, אלו דברי רבי נחמיה. רבי יהודה אומר: בני בנים הרי הן כבנים. ויש אומרים: שבעה, בגימטריא כמנין שמואל: (רש"י)

מצודת דוד **שבעים.** אנשים שהיו שבעים נעשו רעבים, עד שישכרו עצמם לעבודה בעבור הלחם: **ורעבים.** ואשר היו משכירים עצמם בעבור הרעבון, חדלו מלהשכיר עצמן, כי מצאו די מחסורם: **עד עקרה ילדה שבעה.** רוצה לומר: כל כך רבה השגחתו, עד אשר מי שהיתה עקרה, ילדה שבעה בנים, ומי שהיתה בת רבת בנים, נכרתה באבדן כל בניה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **חדלו.** מנעו: **אמללה.** ענין כריתה, כמו (שם ו ג): אומלל אני: (מצודת ציון)

רלב"ג האנשים השבעים כשהם עשירים שבו כשירצה השי"י להיות עניים עד שיהיו משתכרים בפת לחם שהוא השכר המיוחס להם בתכלית הדלות, והאנשים הדלים והם הרעבים חדלו כי שבו עשירים וחדלו מהשתכר כשירצה השי"י עד שהעקרה כשרצה השם ילדה שבעה ר"ל בנים רבים ואמרה זה על עצמה בדרך נבואה כי ראתה שיהיו לה עוד בנים ובנות כמו שספר אחר זה כיפקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים והנה אמרה שבעה על דרך אמרו שבע יפול צדיק וקם שבע תועבות בלבו ומי שהיא רבת בנים יקרה לה כשרצה השי"י שאומללה ונכרתה מרוב בניה באבדן בניה ואפשר שמתו בסוף בני פנינה ועליה אמרה כן: (רלב"ג)

מלבי"ם **שבעים** אלה שהיו שבעים ירדו מנכסיהם עד שישכרו בעבור פת לחם ואלה שהיו **רעבים** עד הנה **חדלו** מלהשכיר את עצמם? (שינוי ג')

בענין הבנים, **עד עקרה**, רצה לומר איך אפשר שתתפשט ההשגחה עד כל הפרטים עד שישגיח גם על זה שהעקרה תלד שבעה רצה לומר בנים הרבה, כי דרך לתפוס מספר שבעה על מספר גדול, כמו ויספתי ליסרה אתכם שבע (ויקרא כ"ו) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך (דברים כ"ח). שזה שינוי פרטי בענין בריאות גוף איש אחד ומזגו? על זה תענה לאמר ועתה דעו וראו כי האמת הוא אשר כל אלה השינוים יוצאים מגזרת ההשגחה העליונה, וחושבת מלמטה למעלה, נגד מ"ש **עד עקרה ילדה שבעה** אומרת: (מלבי"ם)

ז **יהוה** **ממית** **ומחיה** **מוריד** **שאל** **ויעל**:

מצודת דוד ה' **ממית ומחיה**. רוצה לומר : לא במקרה בא, כי אם יד ה' עשתה זאת הוא ממית בני רבת הבנים, והוא מחיה בני העקרה, ולא תשכל מלידה ומבטן ומהריון : **מוריד שאל**. ובזה מוריד את בת רבת הבנים אל השאל, רוצה לומר : בשפל המצב ועומק הצרה, ואת העקרה מעלה מעומק שפל מצבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מוריד. **מלשון ירידה** : (מצודת ציון)

רלב"ג ה' ממית ומחיה. האנשים אחר זה כאן נתנבאה על תחיית המתים בביאור להיות עניינו בתכלית הפלא, ואמרה מוריד שאל ויעל לכפול הענין במלות שונות כי הרצון בשאל קבר כמו כי ארד אל בני שאולה ונקרא הקבר שאל להיותו בבטן הארץ וכזה נקרא המקום היותר שפל שאל כמו שפירשנו בביאורנו לספר איוב : (רלב"ג)

מלבי"ם ה' **ממית** בני הרבת בנים **ומחיה** בני העקרה, ומוסיפה כי גם **מוריד שאל ויעל** את המת בעצמו להחיותו שהיא תחיית המתים (ורצה לומר כי ג' מפתחות לא נמסרו ביד שליח שהם חיה תחיית המתים וגשמים כמ"ש בריש תענית, ויען חשב פה חיה וגשמים שהוא פרנסה חשב גם תחיית המתים): (מלבי"ם)

ז **יהוה** **מוריש** **ומעשיר** **משפיל** **אף-מרום**:

מצודת דוד ה' **מוריש**. את השבעים, עד אשר בלחם נשכרו : **ומעשיר**. את הרעבים, עד אשר חדלו : **משפיל**. בזה משפיל גאות השבעים, ואף מרום עליהם את הרעבים, ולא די במה שחדלו מלהשכיר עצמם, כי אף ישכרו את השבעים וירומו עוד עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מוריש. ענין עניות, כמו (שמואל ב יב ג) : ולרש אץ כל : (מצודת ציון)

רלב"ג ה' מוריש. הש"י הוא מוריש ואחר כך מעשיר האדם כשירצה ומשפיל אותו ואח"כ מרומם אותו כשירצה ולזה אין ראוי שיתגאה העשיר על עשרו ורוממותו ולא שידאג מאד על שפלותו השפל ועל עניו העני :

מלבי"ם ה' ונגד מ"ש שבעים בלחם נשכרו וכו' אמרה ה' מוריש לזה ומעשיר לזה, ונגד קשת גבורים חתים וכו' אמרה משפיל את הגבורים המושלים בגבורתם אף מרומם את העניים החלשים:(מלבי"ם)

חנ מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם-נדיבים וְכֹסֶא כְבוֹד יִנְחֵלם כִּי לִיהוּה מְצַקִּי אֶרֶץ וַיֵּשֶׁת עֲלֵיהֶם תִּבְלִ:

מצודת דוד מקים מעפר דל. מי שהיה דל ונבזה שחה עד לעפר, ה' מקימו מן העפר : מאשפות וכו'. כפל הדבר במלות שונות : להושיב. מרימו מן האשפות, ומגביהו עוד להושיב אותו עם נדיבים, להיות דומה להם : ינחילם. רוצה לומר : יכובדו בעיני הבריות, כאלו היו מלומדים בכבוד ובאה להם מנחלת אבותם : כי לה'. וזה בעבור שיסודות הארץ המה לה', ועל היסודות ההם עשה הוא את העולם, לזה בידו לעשות בעולמו כרצונו (מצודת דוד) :

מצודת ציון מאשפות. הוא מקום השלכת הזבל : ירים. ירומם : אביון. התאב לכל דבר, כי אין לו מאומה : נדיבים. שרים וחשובים : מצוקי ארץ. מצבי ארץ, ודוגמתו (שמואל ב טו כד) : ויציקו את ארון. ורצה לומר, היסודות והעמודים שהם מצבי הארץ ומעמידים אותה : וישת. וישם : תבל. מקום המיושב נקרא תבל : (מצודת ציון)

רלב"ג כי הש"י מקים מעפר דל וירים האביון מן האשפה רצה לומר מי שהיה אביון כל כך עד שהיה מנקה המקומות להסיר מהם האשפה והלכלוך ירימהו הש"י להושיב אותו עם נדיבים. וינחילם כסא כבוד. ר"ל ששימם מלכים נכבדים ומנהיגים אחר היותם דלים ואביונים, והנה אמרה זה לפי מה שאחשב על דלותה מהבנים ונתן לה הש"י בן שסופו להיות מושל בישראל ממשלה נכבדת, והנה היה זה כן כי לה' עמודי הארץ ועל העמודים ההם שת היישוב אשר בו ימצא המין האנושי ואלו העמודים הם אופני השגחתו באלו השפלים אשר הם סבת קיום המין האנושי באופן שלם, ובזאת ההשגחה ישמר רגלי חסידיו מהכשל ברעות העולם, ואולם הרשעים לא יכין להם אור ויראה להם הרע שיפלו כדי שישמרו ממנו אבל יכרתו בחשך, וכבר יתבאר שזה אמת כי לא בכח יגבר איש אבל ימצא שינוצח עם היותו יותר חזק משכנגדו וזה יהיה בהכרח מצד השגחת הש"י באיש החלוש : (רלב"ג)

מלבי"ם מקים מוסף לזה שמקים את הדל מעפר, ומוסף לזה כי גם את האביון שהוא גרוע מן הדל, ירים מן האשפה שהיא שפלה יותר מן העפר, ולא לבד שמקים אותו מנפילתו רק מרים בהרמה וגדולה להושיב עם נדיבים, ולא זאת לבד כי גם כסא כבוד ינחלם, כולל ב' דברים, א. שיושיבם על כסא כבוד שהוא כס מלוכה, ב. שתהיה המלכות להם לנחלה לבאים אחריהם, כי לה' רצה לומר ואל תאמרו שיש בזה שינוי בהנהגתו, לא כן הוא, כי מצוקי ארץ פי' היסוד שעליו הושתתה הארץ הם לה', היסוד שעליו ישען כל המציאות היא השגחת ה', שאם יסלק השגחתו רגע תשוב כל המציאות לתהו ובהו, ועל היסודות האלה השית ויסד תבל שהוא הישוב, כלו מכונן ומיוסד על השגחת ה', ואם כן השינוים האלה אינם באים מצדו רק מפאת המקבלים. כי, (מלבי"ם)

טו רגלי (חסידו) ישמר ורשעים בחשך ידמו כי-לא בלח יגבר-
איש:

רפ"י חסידו. חסידו כתיב, חסידו קרי, זין יחיד זין רבים, וכן יחתו מריבו (פסוק י), מריבו, זין יחיד זין רבים: (רפ"י)

מצודת דוד רגלי חסידיו ישמור. רוצה לומר: אולם הכל במשפט, כי רגלי חסידיו ישמור מלכד, והרשעים יוכרתו בבוא חושך הפורעניות, בעת נתמלא סאתם: כי לא בכח. אין התגברות האיש תלוי בכחו, כי אם היא ביד ה', ועל פי כשרון מעשה האיש: (מצודת דוד)

מצודת ציון ידמו. יכרתו, כמו (ירמיהו נא ו): אל תדמו בעונה: (מצודת ציון)

מלבי"ם רגלי חסידיו ישמר אחר שאין קיום לשום נמצא בעולם מעצמו רק על ידי השגחתו ושמירתו אותו, אם כן החסידים שהם משומרים מאת השגחתו יש להם קיום ולא ימעדו אשורם, ורשעים אשר אינם מושגחים מאתו בחשך ידמו, תדמה במליצה את ההשגחה לנר מאיר אשר ביד השומר, והצדיקים לא לבד כי הולכים לאור הנר שהוא אור התורה והמצוה, כי גם ה' ישמור רגלם מלכד, והרשעים שמתרחקים מן השומר ומן האור אשר בידו להאיר מחשכיהם ידמו מעצמם בחשכה אשר בה יתהלכו, (וכמו שבאר זאת במורה נבוכים ח"ג פנ"א, כי ההשגחה נמשכת אחר השכל עיין שם) ולא מאת ה' בא השינוי הזה רק מאת ההולכים לאורו או המתרחקים מאור ה' לשכון בערפל, ועל זה אמרה כי לא בכח יגבר איש, שאין לשום יש ונמצא כח עצמי אשר בו יגבר, כי כח כל איש ונמצא הוא מושפע בכל רגע מאת בעל היכלת ובעל הכחות כולם ועת יפסק השפע מעליו כמעט רגע יופסק כח האיש והיש ההוא מעצמו: (מלבי"ם)

וַיְהִי יַחְתּוֹ (מריבו) מְרִיבֵי (עלו) עָלָיו בְּשָׁמַיִם יִרְעַם יְהוָה יִדִין אֶפְסֵי-
אָרֶץ וַיִּתֶּן-עֹז לְמַלְכּוֹ וַיְרַם קֶרֶן מְשִׁיחֹ: (פ)

רפ"י עלו בשמים ירעם. עלו כתיב, אפילו עלו בשמים, מרעים עליהם ומורידים: ידן אפסי ארץ. שופטן ומייסרן, יושטייליי"א בלע"ז: (רפ"י)

מצודת דוד ה' יחתו מריביו. כחתימה לסדר שבחי המקום, חזרה להתפלל על שמואל בנה ואמרה, אתה ה' נא יחתו וישברו מריביו של בני ואנשי מלחמתו, כי ראתה ברוח הקדש שפלשתים ילחמו בו, והתפללה שהמה יחתו : עליו בשמים ירעם. בעבור בני, ירעם האל יתברך בשמים על פלשתים. ונתקיימה תפלתה כמו שכתבו (לקמן ז י) : וירעם ה' בקול גדול וגוי על פלשתים : ה' ידן אפסי ארץ. רוצה לומר : אתה ה', נא ידן בני אפסי ארץ, להיות שופט בישראל, ויסבב במקומות עריהם לשפטם. וכן נתקיים כמו שכתוב (שם שם טז) : והלך וגוי וסבב וגוי ושפט את ישראל : ויתן עוז למלכו. ה' יתן עוז וגבורה להמלך אשר בני ימליך אותו, והוא שאול : וירם קרן משיחו. על דוד אמרה, כי שמואל בנה רק משחו למלך, אבל לא המליכו בחייו, כי שמואל מת ועודנו לא מלך עד לאחר זמן, והתפללה עליו חנה שירום קרן ממשלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחתו. ישברו : ירעם. מלשון רעם ורעש : אפסי. קצות, כי בקצות הארץ היא אפס וכלה : קרן. המלה ההיא הונחה על התגברות, כי בעלי חיים בעלי הקרן, יתחזקו בהם : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עתה התפללה חנה בעבור בנה ואמרה דרך תפלה ה' יחתו מריביו שמואל והם הפלשתים שבאו להלחם עמו ועם ישראל בעבורו, ירעם הש"י בשמים וכן היה במלחמה ראשונה שנלחם שמואל בפלשתים שנאמר וירעם ה' בקול גדול ביום ההוא על הפלשתים ויהמם. ה' ידן אפסי ארץ. כי הוא הולך ממקום למקום לשפוט ישראל, ויתן הש"י עוז למלוכה אשר ימליכהו שמואל וימלוך בחייו והוא שאול באופן שינצח אויבי ישראל, וירם הש"י קרן משיחו אשר ימשחהו שמואל ולא ימלוך בחייו והוא דוד אשד רמה קרנו מאד לנצח כל אויביו ונתנה לו המלוכה ולזרעו אחריו : (רלב"ג)

מלבי"ם ה', עד עתה סדרה דברי שבח ותהלה בעניני השגחת ה', ובפסוק זה התפללה על הילד, וכמ"ש הרלב"ג שראתה ברוח קדשה כל אשר יעבור עליו והתפללה חמשה דברים, א. אתה ה'! מבקשת אני יחתו מריביו של שמואל, שהם הפלשתים, ב. עליו רצה לומר בעבורו בשמים ירעם, בעת נלחם בפלשתים, וכמ"ש (לקמן ז') וירעם ה' בקול גדול על פלשתים, ג. ה'! מבקשת אני, ששמואל ידן אפסי ארץ שיהיה שופט בכל ארץ ישראל, וכמ"ש ושפט את ישראל וסבב בית אל וכו'. ד. ויתן עז למלכו, עת ימליך

את שאול על ישראל יתן ה' עז להמלך להושיע את ישראל, ה. **וירם קרן משיחו** עת ימשח אחר כך את דוד בשמן המשחה ירים ה' קרנו, כמ"ש שם אצמיח קרן לדוד, הנה כללה בתפלתה רוב הדברים אשר קרו לשמואל, כמו שנתקיים באמת: (מלבי"ם)

יֵאָדָּם וַיִּלְךָ אֶלְקָנָה הַרְמָתָה עַל-בֵּיתוֹ וְהַנֶּעַר הָיָה מְשֻׁרָת אֶת-יְהוָה אֶת-פָּנָי עָלַי הִפְקֵן:

רפ"י **היה משרת את ה' את פני עלי.** מכאן למשמך פני תלמידי חכמים, **כמשמך פני** **הסכינה:** (רפ"י)

מצודת דוד **את פני.** רוצה לומר: לפניו, כי היה מלמדו איך ישרת את ה' (מצודת דוד):

מצודת ציון על ביתו. אל ביתו: (מצודת ציון)

רלב"ג **עוד** ספר שכבר הלך אלקנה זה הרמתה בעבור ביתו ולולי זה היה נשאר שם בעבור הנער שנשאר שם לשרת את ה' והניחו שם את פני עלי הכהן כדי שילמדנו ויישירנו לעבודת הש"י, או יהיה על ביתו כמו אל ביתו כמו ישעה האדם על עושהו שהוא כמו אל עושהו: (רלב"ג)

מלבי"ם **וילך אלקנה** אז הלך אלקנה משם, אביו ואמו עזבוהו לה', ותחת שהאב יורה ויחנך את בנו היה הנער **משרת את ה'**, ופ"י שהוא **את פני עלי הכהן**, כי עלי נכנס תחת אביו לחנכו וללמדו והוא עומד לפניו לשרתו וללמוד ממנו דרכי התורה והיראה, ובזה היה משרת את פני ה' ומסוגל להתהלך לפני האלהים: (מלבי"ם)

יב וּבְנֵי עָלִי בְנֵי בְלִיעֵל לֹא יָדְעוּ אֶת-יְהוָה:

מצודת דוד **לא ידעו את ה'.** ולחוסר הידיעה הרשיעו לעשות: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה בני עלי היו רשעים ובלתי יודעים הש"י ולזאת הסבה היו רודפים אחרי הזוללות והיו מפני זה לוקחים מישראל יותר מכדי חקם מבשר השלמים שהוא חזה ושוק ועשו להם הכהנים חק ומשפט שהיו לוקחים מהבשר שבשלו ישראל מן השלמים כל אשר יעלה המזלג מהכלים שהיו מבשלים בו הבשר וזה היה חמס ובזיון לקרבנות שהם היו לוקחים אותה על צד רדיפת התאוות ולא נתנו להם המתנות שנתן להם הש"י אם לא לתכלית שיחזקו בתורת ה' מצד שלא יצטרך להם לטרוח

במזונם, ועשו רעה גדולה יותר מזאת שקודם שקרבו מתיירי השלמים לכהנים ולישראל והם החלבים עם מה שנמשך להם היו חוטפים להם בחזקה מבשר הזבח לאכל בצלי תחת הבשר המבושל ששמו להם לחק לקחת מזבחי ישראל יותר על מה שהיה ראוי להם והנה שמו שלחנם קודם לשולחן גבוה כאילו היתה לשוא העבודה לה' והיה עקר הכוונה למלאת בטנם ובזה האופן נאצו בני עלי את מנחת ה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ובני מעתה מתחיל לספר כי בני עלי הגם שהיו בניו לא למדו דרכיו ולא השכילו לדעת את ה' רק היו בני בליעל פורקי עול שמים מעליהם כמו שיבאר : (מלבי"ם)

ג'ג ומשפט הכהנים את-העם כל-איש זבח זבח ובא נער הפהן כבשל הבשר והמזלג שלש-השנים בידו :

רס"י ומשפט הכהנים. הם קצעו להם חק זה, ולהם לא היה לנחלה כי הם חזה וזוק של שלמים : (רס"י)

מצודת דוד ומשפט הכהנים. בני עלי עשו לעצמם מנהג קבוע עם העם הזובחים : כל איש. כאשר היה מי זובח שלמים, בא אליו משרת הכהן ובידו מזלג בעל שלש השיניים, בכדי שירבה ליקח בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומשפט. ומנהג, כמו (לקמן כז יא) : וכה משפטו : את העם. עם העם : והמזלג. שם כלי בעלת שיניים, עשוי לתחוב בו בשר ולהוציא מהקדרה, וכן (שמות לח ג) : את המזלגות. (יד) כיור דוד קלחת פרור. הם כלי בשול, כיורה וקדרה וכדומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (יג-טז) השאלות: מ"ש והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור הם דברי מותר מה נ"מ באיזה כלי הכה, שעקר הוא שהכה ביורה שבשלו בו הבשר, ומ"ש תנה בשר לצלות מדוע לא לקחו גם זה בעצמם כמו שלקחו הבשר המבושל, והוא השיב קטר יקטירון וכו' וקח לך, שמורה שתחלה הקפידו שיתן להם :

ומשפט חושב חטאתם שחטאו בענין זבחי ה' בין נגד העם בין נגד ה'. תחלה חושב החמס נגד העם, א. ומשפט הכהנים את העם, הם יסדו להם משפט וחק הבלתי מגיע להם כי לא זכתה אותם התורה רק במתנות כהונה לבד, נמצא היה זה עול מצד התחלת החק שלא היה משפט ה' רק משפט הכהנים אשר חקקו חקקי און, ב. מצד עצם החק שהיה חמס גדול כי כל איש זבח זבח ובא נער הכהן וכו' והמזלג שלש השנים בידו שבשלש השנים לקח תמיד שלש חתיכות שזה כמות רב אשר יקפידו עליו ולא ניתן למחילה, ג. היה בזה זדון במה שלקחוהו על ידי נער הכהן, שבא

בדרך אלמות על ידי העבדים המתפרצים ודרך בזיון, כי ראוי שהכהן ילך בעצמו לזכות משולחן גבוה אשי ה' ונחלתו לא על ידי משרתיו: (מלבי"ם)

יד והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו ככה יעשו לקל-ישראל הבאים שם בשלה:

רפ"י **זלוד**. סיר: **קלחת**. יורה: **פרור**. מחבת: (רפ"י)

מצודת דוד **והכה**. בהמזלג ההוא הכה בכח בכיור וכו', בכדי לתחבו בבשר, וכל אשר יעלה המזלג מן הבשר, היה לוקח לעצמו : **בו**. עם המזלג : **הבאים**. לזבח :

מלבי"ם ד. היה עול במה שלא השקיפו לשער היושר והראוי שראוי לקחת המנה לפי ערך הזבח והזובח והם השוו מדתם ולא חלקו לא בין הזבחים, שהכה בכיור או בדוד וכו' כי הכלי שבו נתבשל הזבח היה לפי הזבח ששור הגדול היו מבשלים בכיור גדול, והקטן היו מבשלים בדוד, וגדי הקטן היו מבשלים בפרור, ואין מן הראוי שיקחו מן הפרור שבו מתבשל הגדי חלק גדול כמו מן הכיור אשר שם השור הגדול, והם השוו מדתם בין בכיור ובין בדוד ובין בפרור לקחו ג' חתיכות גדולות העולות על שלשה שיני המזלג, ובל תאמר כי בפרור הקטן לא הורידו את המזלג עד אחריתו ועלו עליו חתיכות קטנות, על זה אמר **והכה** שתמיד היה מכה בכח בענין שעלו עליו חתיכות גדולות, ולא הקפידו בין נתחים קטנים לגדולים רק **כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו**, (ומלת בו על המזלג), **ה**. וכן לא חלקו בין הזבחים שראוי שמן העני לא יקחו כמות רב כמו מן העשיר, וכן מי שבני ביתו מרובים יפחתו לקחת, והם לא חלקו רק **ככה יעשו לכל ישראל הבאים שם** בשוה, והרי זה חמס גדול במדה כוללת וגדושה ומלאה: (מלבי"ם)

טו גם בטרם יקטרו את-החלב וּבָא | נער הכהן ואמר לאיש הזבח תנה בשר לצלות לכהן ולא-יקח ממך בשר מבשרל פי אם-קי:

מצודת דוד **גם בטרם**. גם לפעמים בא קודם הקטרת האימורין, בעוד שלא בשלו את הבשר, ושאל בשר חי חלופי המבושל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חי**. דבר שלא נתבשל קרוי חי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ו. גם מה שמעל בקדשי שמים כי גם בטרם יקטרו את החלב ובא נער הכהן ואמר כו' **תנה בשר לצלות לכהן**, כי הבשר שלקחו אחר

קִיטוֹר הַחֵלֶב הִיָּה בֶשֶׁר מְבוּשֵׁל, וְהוּא רָצָה לִפְעָמִים לִקְחַת בֶּשֶׂר חַי כְּדֵי לְצַלּוֹתוֹ וְעַל זֶה לֹא הָיָה לוֹ חֵק כִּי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעַם הָיָה לִקְחַת בַּהֲמִזְלָג מִן הַכִּיּוֹר וְהַדּוֹד לֹא נִתְחַס חַיִּים, וְלִכֵּן אָמַר **תְּנֵה בֶשֶׂר רָצָה לֹמַר תְּנֵה** אֶתְּךָ בְּעֶצְמְךָ כִּי בְּזֵה תִּרְוִיחַ בְּשֵׁתִים, **א**. שֶׁתֵּתֶן כִּפִּי שֶׁתִּרְצָה שְׂזֵה יִהְיֶה פְּחוֹת מִמָּה שִׁיעֲלָה הַמִּזְלָג, **ב**. **וְלֹא יִקַּח מִמֶּךָ בֶּשֶׂר מִבֶּשֶׂל כִּי אִם חַי**, וְטוֹב לָךְ לִתֵּת בֶּשֶׂר חַי מִמְּבוּשֵׁל שֶׁתִּצְטָרֵךְ לִטְרוּחַ בְּטִרְחַת בְּשׁוּלוֹ וְלִתֵּת בּוֹ מִלַּח וְתִבְלִין: (מִלְבִּי"ם)

{טז} וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָאִישׁ קִטְר יִקְטִירוּן כִּיֹּם הַחֵלֶב וְקַח-לָךְ כְּאִשֶּׁר תִּאָּוֶה נִפְשֶׁךָ וְאָמַר | (לו) לֹא כִּי עֵתָה תִּתֵּן וְאִם-לֹא לִקְחֹתִי בְּחִזְקָה:

מצודת דוד **קטר יקטירוּן**. יקטירו את החלב בתחלה כמו בכל עת, ואחרי זה תקח לך כאשר תרצה, או חי או מבושל : **כי עתה**. תן לי מיד, ואם היא קודם הקטרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כיום**. רצה לומר, כעת, וכן (במדבר ד וז) : **ביום הכותי** : **בחזקה**. בכח ובעל כרחך : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיֹּאמֶר וְהָאִישׁ אָמַר אֱלֹהֵי שְׂאִינוֹ רָצָה בְּהִרוּחָהּ זֹאת אַחַר שֶׁעֲדִיין לֹא הִקְטִירוּ הַחֵלֶב אֵין רְאוּי לְהַקְדִּים חֶלֶק אָדָם לְחֶלֶק גְּבוּהָ, בְּשֶׁגֶם לְמַה תִּמְהַר הֲלֹא **קטר יקטירוּן כיום החלב** הֲלֹא הַיּוֹם יִקְטִירוּהוּ וְלֹא יִלְיַנּוּהוּ לְמַחֵר וְיִהְיֶה לָךְ בֶּשֶׂר הַיּוֹם לְצַלּוֹת וְקַח לָךְ **כאשר תאוה נפשך** תּוֹכֵל לִקְחַת מְבוּשֵׁל אוֹ חַי וְגַם שֶׁתִּקַּח אֶתְּךָ חֲלָקִים כִּפִּי רְצוֹנְךָ. וַאֲמַר הַשֵּׁיב שְׂאִינוֹ רָצָה לְהַמְתִּין רַק **כי עתה תתן**, וְאִם לֹא תִתֵּן בְּרִצּוֹן **לקחתי בחזקה** גַּם בְּלֹא חֵק וּמִשְׁפֵּט, וּבְזֵה הִרְאָה כִּי מוֹכֵנִים הֵם לְעִשׂוֹק וּלְחִמוּס כְּאוֹת נִפְשָׁם: (מִלְבִּי"ם)

{יז} וְתֵהִי חִטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת-פְּנֵי יְהוָה כִּי נָאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת יְהוָה:

רש"י **כי** נאלכו. לשון בזיון: (רש"י)

מצודת דוד **הנערים**. משרתי הכהן : **כי נאצו**. כי בני עלי בזו מנחת ה', ומהם למדו הנערים לחטוא עוד יותר בדבר בזיון הקדשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נאצו**. הוא ענין כעס, כמו (נחמיה ט יח) : **נאצות גדולות**, וְהוֹשֵׁאֵל אֶל הַבְּזִיוֹן, כִּי הַמְּבִזָּה לְמִי, הוּא מְכַעֵסוֹ : **מנחת**. המלה היא כולל כל הקרבנות שהמה למנחה ולדורון : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות:** היה לו לומר כי נאצו את מנחת ה', רצה לומר הנערים שזכר ולמה אמר האנשים:

ותהי חטאת הנערים, רצה לומר הגם שהיה בזה רק חטאת שוגג (שזה ההבדל בין חטא ובין עון) כי באמת היה מותר להם לקחת הבשר לצלותו לפני הקטרת החלבים, שאין איסור רק באכילה, והחטא היה רק בהלקיחה כי אין להם זכות רק אחר מתנת האשים וקודם להקטרה אין להם שום זכות כמ"ש חלקם נתתי להם מאשי ודרשו חכמינו זכרונם לברכה בתורת כהנים אין להם אלא לאחר מתנת האשים, וזאת שנית שהיה חטאת הנערים לא חטאת הכהנים כי הנערים שהם משרתיהם עשו זה מדעת עצמם, בכ"ז היתה גדולה מאד את פני ה', כי על ידי זה נאצו האנשים את מנחת ה' שבזו העם על ידי זה את הקדשים והיה כבודם קל בעיניהם: (מלבי"ם)

יח וּשְׂמוּאֵל מִשְׁרַת אֶת-פָּנָי יְהוָה נַעַר חָגוּר אֶפֹּד בָּד:

רש"י נער חגור אפוד בד. (תרגום:) כרדוט לבוש, והוא לשון מעיל, שהרי תרגם יונתן, (שמואל-ב יג יח): 'מעילי', לכן תלכסנה צנות המלך הבתולות מעילים, (שמואל-ב יג יח): כרדוטין: (רש"י)

מצודת דוד ושמואל משרת וכו'. ולא למד ממעשיהם: את פני ה'. ולמעלה אמר את פני עלי, להגיד שלאחר שגדל, לא הוצרך עוד לעלי להורותו: נער. רוצה לומר עם שהיה עדיין נער, היה חגור אפוד בד, כדרך החשובים עובדי ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפוד. מלבוש, דומה קצת לאפוד של כהן גדול, ויחגרו בו עובדי ה' להשתנות משאר בני אדם, וכן נאמר בדוד כשהלך לפני הארון (שמואל ב ו יד) : ודוד חגור אפוד בד : בד. פשתן : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היה שמואל משרת את ה' והנה מקטנותו היה חגור אפוד בד לשמו שהוא נבדל לעבודת הש"י כמו הענין בכהני נוב עיר הכהנים שהיו שם שמנים וחמשה איש נושאי אפוד בד : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** למה הפסיק פה לספר ענין שמואל שלא במקומו, שזה היה ראוי לכתוב אחר תפלת חנה?:

ושמואל נגד מ"ש שבני עלי היו בני בליעל ובזו קדשי ה', הגם שהיו בני עלי והיו כהנים, והיו גדולים בשנים, לעומת זה אמר ששמואל הגם שלא היה בן הכהן הגדול ולא כהן, בכ"ז היתה משרת את פני ה' (ופה לא אמר

את פני עלי כמ"ש למעלה (פ"א) כי כבר התחיל להכיר באלהות בעצמו) והגם שהיה נער רך בשנים בכ"ז היה חגור אפוד בד אשר לבשוהו משרתי ה' בעת עבודת הקדש, כי לפני ה' היה מתהלך בקדש: (מלבי"ם)

וַיִּטַּע וַיַּעֲמֵל קֶטֶן תַּעֲשֶׂה-לוֹ אִמּוֹ וְהַעֲלֵתָהּ לוֹ מִיָּמִים | יְמִימָה בְּעֵלוֹתָהּ
אֶת-אִישָׁהּ לְזָבַח אֶת-זָבַח הַיָּמִים:

רפ"י ומעיל קטן תעשה לו אמו. מסנה לשנה: (רפ"י)

מצודת דוד מימים ימימה. בכל שנה ושנה העלתה לו מעיל חדש, לפי צורך גופו שגדל בכל שנה ושנה : **זבח הימים.** מה שרגיל לזבוח בכל שנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומעיל. מלבוש דומה קצת למעיל של כהן גדול : (מצודת ציון)

רלב"ג והיתה עושה לו אמו מעיל קטן שנה בשנה ועליו היה חגור אפוד בד, ושנה בשנה היה מברך עלי את אלקנה ואת אשתו שישים לו זרע מן האשה תחת השאלה אשר שאל לה' כל אחד מהם והלכו אחר זה למקום אלקנה וידמה שזאת הברכה היתה שנה בשנה מפני ראות עלי טוב תכונת הנער והיותו גדל וטוב גם עם אלהים וגם עם אנשים כמו שזכר אחר זה : (רלב"ג)

מלבי"ם ומעיל ובכל שנה הביאה לו אמו מעיל שהיה עוטה על בגדיו כדרך הנזירים ועובדי ה' בקדושה: (מלבי"ם)

גכ וַיִּבְרַךְ עָלַי אֶת-אֶלְקָנָה וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וַאֲמַר יִשָּׁם יְהוָה לָךְ זָרַע מִן-הָאִשָּׁה הַזֹּאת תַּחַת הַשְּׁאֵלָה אֲשֶׁר שָׁאֵל לַיהוָה וְהִלְכוּ לְמִקְמוֹ:

רפ"י וברך עלי. לשון הוה הוא, מזכרו היה בכל שנה: תחת השאלה אשר שאל. לו בן, ואמר לו יסים ה' לך זרע וגו', יהי רצון שכל בניו שיהו לך, יהו מן הלדקת הזו, והרי זה מקרא מסורס: (רפ"י)

מצודת דוד וברך עלי. בראותו את שמואל הולך וגדל בעבודת ה', ברך את אלקנה אביו ואת אשתו, שישים ה' לו עוד זרע ממנה, ויהיה כשמואל : **תחת.** בעבור זכות השאלה אשר כל אחד מכם שאלו לה', כמו שכתוב למעלה (א כח) : הוא שאול לה', בשכר זה יהיה לכם עוד זרע : **והלכו למקומו.** מיד אחר ברכת עלי, ולא שהו שם עוד, שלא לבטל מפריה ורביה,

כי אכסניא אסור בתשמיש המטה, ובטוחים היו בברכת עלי שיהיה להם עוד זרע : (מצודת דוד)

מלבי"ם וברך ועל ידי זה ברך עלי אותם, אחר שראה כי שמואל מוכן לרוח ה' ואמר להם הגם שבן הזה אינו מיוחד לביתם רק לה', יתן ה' לך זרע אחר מיוחד לביתך, וכן נתקיים ברכת עלי: (מלבי"ם)

כא כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-חַנָּה וַתְּהַר וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה-בָנִים וַיְשִׁתִּי בָנוֹת וַיִּגְדַּל הַנְּעָר שְׁמוּאֵל עִם-יְהוָה: (o)

מצודת דוד כי פקד ה'. רוצה לומר : וכאשר ברך כן היה, כי פקד ה' וכו' : ויגדל הנער שמואל. רוצה לומר : אולם לבד שמואל היה הלוד וגדל עם ה' ובביתו, ולא כן אחיו, כי גדלו עם אביהם ולא הגיעו למעלת שמואל : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקד. ענין זכרון והשגחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם כי פקד ה' וכו'. ויגדל ובזה היה שמואל דומה כאילו אינו בן אלקנה כלל, רק ויגדל עם ה', היה שתול בבית ה' ושם צמח ויגדל בשנים ובחכמה: (מלבי"ם)

כב וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּנָיו לְכָל-יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר-יִשְׁכְּבוּן אֶת-הַנָּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

רס"י חָסֵר יִשְׁכְּבוּן. כמסמעו. ורבותינו אמרו (יומא ט ז): מתוך ששהו את קניהן, והם היו ממתנות עד שתראן קניהן קריבין, מעלה עליהם כאלו שכבוס: (רס"י)

מצודת דוד ועלי זקן מאד. אמר זה, להצדיק מעט את עלי על מה שלא היה מייסר את בניו, כי בעבור שהזקין ותש כחו, לא היה יכול לייסרם מעתה : לכל ישראל. לקחת מבשר הזבח בחזקה : ואת אשר ישכבון וכו'. רוצה לומר היו מתעצלים בהקרבת קני היולדות והזבות הבאות בצבא רב אל אהל מועד, והיו ממתנות על הקרבתן, ולא חזרו לשמש את ביתם, ושכבו במקום בואן, אם כן הם היו משכיבין אותן במקום בואן, ולחטא יחשב להם, על שבטלו בעליהן מפריה ורביה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישכבון. רצה לומר משכיבין : הצובאות. מלשון צבא, ורצה לומר, הרבה כאחת : (מצודת ציון)

רלבי"ג עוד ספר כי עלי היה זקן ושמע החמס שהיו עושין בניו לכל ישראל מענין לקחתם מהם הבשר המבושל או החי באופן הקודם, ושמע גם כן את אשר ישכבון הנשים הצובאות פתח אהל מועד, וראוי שתדע שאין הכונה בזה הענין המשגל שאם היה הענין כן היה ראוי שיגנה הנביא שבא לעלי בני עלי על זה החטא העצום ולא מצאנו שגנה אותם רק על החטא שזכר תחלה ולזה יהיה הרצון בזה כי הנשים הצובאות פתח אהל מועד מצד הבאתם קניהן והם הזבות והיולדות הם היו מתעצלין בהקרבת קרבניהן באופן שהיו שוכבין וקניהן לא קרבו ובזה האופן היו שוכבין את הנשים שלא הקריבו קרבנותיהן בדרך שיכלו ללכת לבתיהן וזהו פירוש נאות מאד לפי הלשון ולפי הענין וכדרך זאת הבינו רז"ל זה הפסוק ר"ל שלא שכבו עמהן אבל היו שוהין קניהן : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** הלא בזכרו תחלה חטא בני עלי לא זכר כלל חטא זה ששכבו את הנשים, רק כי נאצו את מנחת ה', וכן בתוכחת איש אלהים אל עלי לקמן לא זכר מזה דבר :

ועלי ספר שעלי כבר זקן ושמע את אשר יעשון בניו לכל ישראל, שהוא החמס שעשו לקחת בשר בזרוע שזה היו עושים לכל ישראל (כנ"ל י"ד) וגם שמע את אשר ישכבון חכמינו זכרונם לברכה נחלקו בזה, י"א שחטאו כפשוטו, וי"א שלא חטאו, ולדעתו נראה שפעל ישכבון מוסב על ישראל, רצה לומר שישראל שכבו בפתח אהל מועד עם הנשים הצובאות, שמתוך שבזו קדשי שמים וגם השוה את קני הנשים מהקריבם, והיו צובאות, רצה לומר מתאספות צבא רב בפתח אהל מועד שלשם הביאו קניהם, ולא היה להם מלון ושכבו אנשים ונשים לפני חצר המשכן ביחד ועל ידי כן הגיעו לפעמים לדבר עבירה, בפרט כי הכהנים לא השגחו על העם לקדשם ולשמרם כראוי: (מלבי"ם)

כג ויאמר להם למה תעשו כדברים האלה אשר אנכי שמע את- דבריכם רעים מאת כל-העם אלה:

מצודת דוד את דבריכם. מה שמדברים עליכם דברים רעים : מאת כל העם. מוסב למעלה, לומר : אשר אנכי שומע מאת כל העם אלה, והם הבאים לזבח : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואמר להם על זה עלי כי לא טובה השמועה והקול שהיו מעבירין עליהם עם ה' כי הם היו חוטאים בזה לה' ובוועטים בקרבנותיו באופן שזכרנו :

מלבי"ם (כג-כה) **השאלות:** תחלה אמר אל תעשון שמורה שהאמין כי עשו כן בפועל, ואחר כך אמר כי לא טובה השמועה שמורה שלא האמין

רק מוכיחם על שם רע שיצא עליהם, ומי"ש אם לה' יחטא איש מי יתפלל, ואם כמפרשים מלשון פלילה ומשפט מדוע לא ישפט ה' על חטא שחטאו נגדו, ואם מענין תפלה אין לו הבנה כלל:

ויאמר להם הוכיחם משני צדדים, בצד הא' תפס שהקול אמת ושעשו כזאת, ועל זה אמר למה תעשון כדברים האלה, (ותפס בזה מלת כדברים עם כ"ף הדמיון כאומר אף אם לא הרעותם לעשות ככל ספור ההמון, בהכרח עשיתם כדברים האלה רצה לומר דברים דומים לאלה עד שמזה הגיע להגדיל אשמתכם לגדולתכם). אשר אנכי כוונתו ולא תוכלו להכחיש שהכל שקר כי הלא אנכי שומע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה, ואם היה זה עלילת שקר אי אפשר שיסכימו כל העם בהגדתם ושלא ימצא ביניהם מי שילמד עליכם זכות: (מלבי"ם)

בד אל בני פי לוא-טובה השמעה אשר אנכי שמע מעברים עם-יהוה:

רפ"י אשר אנכי שומע מעבירים עם ה'. שמועה פעם ה' מעבירים עליכם, לשון ויעבירו (שמות לו ו): קול במחנה, מוליאים עליכם קול שמועה לא טובה (רפ"י)

מצודת דוד אל בני. אל תעשו מעתה כדברים האלה: כי לא טובה וכו'. השמועה שאני שומע מה שעם ה' מוציאים עליכם קול, הנה לא טובה היא, ולחטא יחשב, ולזה מנעו עצמכם מלעשותם עוד: (מצודת דוד)

מצודת ציון מעבירים. ענין הוצאות קול, כמו (שמות לו ו): ויעבירו קול במחנה. (כה) ופללו, יתפלל. ענין משפט, כמו (שם כא כב): ונתן בפלילים: (מצודת ציון)

מלבי"ם אל ומצד האחר גם אם הקול שקר הוכיחם על לא טובה השמועה, ורצה לומר גם אם הדבר שקר אל בני לא נאה זאת לכם אחר שאתם בני הלא על כל פנים לא טובה השמועה, כי יש בזה חילול השם, אם מצד עצם השמועה, אם מצד המגיד כי זאת מעבירים ומגידי עם ה': (מלבי"ם)

כח אם-יחטא איש לאיש ופללו אלהים ואם ליהוה יחטא-איש מי יתפלל-לו ולא ישמעו לקול אביהם פי-חפץ יהוה להמיתם:

רפ"י ופללו. לשון משפט, כמו (שם כא כב): ונתן בפלילים: אלהים. דיון:

כי חפץ ה' להמיתם. שכבר נחתם גזר דין, לבל קודם שנחתם גזר דין, נאמר (יחזקאל יח לב): כי לא אחפוץ צמות המת: (רפ"י)

מצודת דוד אם יחטא וכו'. ורוצה לומר : ומה כשהאדם חוטא לחבירו, שקובל הוא לפני השופט ועושה משפט, ולא היה אם כן נספה בלא משפט, ועם כל זאת שופטו גם אלהים, אם הטעה את השופט ויצא המשפט מעוקל : ואם לה'. רוצה לומר : ומכל שכן כשהאדם חוטא לה', וכי מי הוא אשר ישפוט את החוטא, הלא בודאי הוא בעצמו שופט משפטו, ואיך לא תיראו מפניו אם הוא הבעל דין והדיין : כי חפץ ה' להמיתם. על כי הרבו לפשוע, ולזה חיזק לבבם : (מצודת דוד)

רלבי"ג אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. ר"ל ישפטהו הדיין ובוזה הדרך יתקן את אשר עותו כי הדיין אינו לובש קנאה על זה החטא כי לא לו חטא ויראה זכותו לפי מה שאפשר, ואולם אם לה' יחטא איש הנה אין בזה תקון כי אין שם שופט על זה זולת הש"י והוא יענשהו כי לו חטא וילביש קנאה על זה דרך משל כאמרו כי אנכי ה' אלהיך אל קנא והיה בחטא זה ע"א שהיה החטא לש"י, והנה לא היו שומעים בקול אביהם לקבל תוכחת כי הש"י היה חפץ להמיתם על אלו החטאים כדי שירחקו מהם הבאים אחריהם ולא יפסידו כוונת התורה בענין הקרבנות כמו שהמית נדב ואביהוא לזאת הסבה כמו שבארנו לדברי התורה, או היה זה הענין מהעדר קבולם התוכחה מיוחס לשם ית' במקרה להיותו סבת כל הדברים כאמרו ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', או יהיה הרצון בזה כי היה לבני עלי חטא אחר היה ראוי שימית הש"י עליו אף על פי שישבו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי וזה כי הם לא ידעו את ה' הפך מה שכוון בענין העבודה והנה אף על פי שישבו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי היה המות ראוי להם כי הם לא הרגישו בענין הקרבנות מה שבהם לעבודת הש"י ולא חשבו בהם תכלית אחר זולת השמנת גופם וכבר דקדקה התורה שתהיה הכונה בהם לה' ולזה הרחיקה שתויי יין מן ההקרבה שאי אפשר שתהיה כוונתם שלימה כ"ש שאשר לא ידעו את ה' ירוחקו מן ההקרבה ולזה היה רצון השם יתברך שימותו בני עלי כדי שידקדקו הבאים אחריהם בכונת הקרבנות וידעו שאין הכוונה בהם השמנת גופם כמו שחשבו אלו : (רלבי"ג)

מלבי"ם אם מוסב על מעבירים עם ה', ורוצה לומר העם מעבירים את השמועה ומוסיפים בה תלונות ובוטים כמדקרות חרב ואומרים, איך יתכן זה אשר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, רצה לומר הלא עלי ובניו הם אלהים שופטים בארץ ויפללו על כל חטא אשר יחטא איש לרעהו, ועתה אם לה' יחטא איש מעתה מי יפלל וישפוט אותו, אחר שהשופטים עצמם בני עלי הם החוטאים לה' ומי יעשה משפטו ויריב ריבו והלא הכהנים השופטים בארץ רמסו קדש קובעים אלהים, ואמר יתפלל בהתפעל כי הם צריכים לפלל א"ע כי הם החוטאים : ולא ישמעו וכו' כי

חפץ ה' להמיתם ואמרו חכמינו זכרונם לברכה שמ"ש כי חפץ ה' להמיתם (הגם שכתב החפץ אחפוף מות הרשע) הוא אחר גזר דין, ורצה לומר שאחר גזר דין ימנע ממנו דרכי התשובה רצה לומר שלא יסייע לו בהערה אלהית להעיר לבבו ולהטותו אל הטוב, רק יניחו אל בחירתו לגמרי, שאם היה תוכחה זו (שבודאי נכלמו מדברי אביהם) קודם גזר דין היו מוצאים סיוע שמיימית להעיר לבבם אז לשמוע לקול אביהם הצדיק ולשוב מעון, אבל אחר שחפץ ה' להמיתם, כי היה דינם חרוץ (כמו שיבואר מפסוק כ"ז והלאה) לא העיר לבבם ע"ז: (מלבי"ם)

לכז והנער שמואל הִלֵּךְ וְגָדַל וְטוֹב גַּם עִם-יְהוָה וְגַם עִם-אֲנָשִׁים: (o)

מצודת דוד הולך וגדל. בחכמה וביראת ה' : **וגם עם אנשים**. שהיתה דעתו מעורבת עם הבריות ומקובל להם, וסמכו כאן, לומר שהיה מקובל גם לבני עלי, ולא חשדוהו שהוא המביא דבתם רעה אל אביהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הכי אפשר שבשביל שחפץ ה' להמיתם לא שמעו לקול אביהם כאילו ה' בטל בחירתם לבל ישובו בתשובה, וזה סותר ליסודי הדת שהבחירה חפשית תמיד :

והנער אחר שהודיע (בפסוק י"ח) שדרכי שמואל היה הפך דרכי בני עלי בעבודת ה', יודיע פה, שכן היה הפך להם במה שהם היו שנואים ושמעם רע בעיני העם **ושמואל היה טוב עם ה' ואנשים** אהוב מכולם והיה הולך וגדל בזה ממדרגה למדרגה: (מלבי"ם)

לכז וַיָּבֵא אִישׁ-אֱלֹהִים אֶל-עָלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי אֶל-בֵּית אָבִיךָ בְּהִיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פְּרָעָה:

רס"י ויצא איש אלהים. זה חלקנה: הנגלה נגלית אל בית אביך. מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה, הוא שנאמר (שם כ ז): ואומר אליהם איש שקוצי עיניו הקליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: הנגלה נגלית. הידעתם כי הטובה הזאת והגדולה הזאת נתתי לאהרן: (רס"י)

מצודת דוד איש אלהים. אמרו רבותינו ז"ל (ספרי וזאת הברכה), שהוא חלקנה אבי שמואל : **הנגלה נגלית**. רוצה לומר : אם האמת הוא אשר נגלה נגלית וכו', רוצה לומר : הלא ידוע הוא לכל : **אל בית אביך**. זה אהרן, שניבא במצרים (יחזקאל כ ז) : ואומר להם : איש שקוצי עיניו וכו' ובגלולי מצרים וכו' (שמות רבה ג טז) : **לבית פרעה**. תרגם יונתן :

ומשעבדין לבית פרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנגלה. היא בה"א השאלה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויבא איש האלהים אל עלי.** אמרו שהוא אלקנה אולי היה זה מקובל אצלם והנה לא מצאנו לו נבואה במקום אחר ואפשר שנא' כי הוא פנחס כמו הענין בנבואות הנזכרות בס' שופטים וידמה שפסק' נבואות מעלי מצד הזקנה ולזה הוצרך שיבא לו איש האלהים : **הנגלה נגליתי.** אין הה"א התימה אבל הוא הה"א האמתית כמו הה"א הלבן מאה שנה כמו שפירשנו שם וכבר נגלה הש"י לאהרן בהיות ישראל במצרים והיה מוכיח ישראל כמו שזכר בספר יחזקאל ולזה אמר הש"י הנה השפעת י לאהרן שפע הנבואה ולא הספיק זה אבל בחרתי אותו לכהן מכל משפחות ישראל להקריב על המזבח ולהקטיר על המזבח הפנימי ולשאת לפני בגדי כהונה גדולה להשרות עליהם רוח נבואה באמצעות האורים והתומים ואני עשיתי להם כל הטובה הזאת ולמה אתם בועטים בזבחי ובמנחתי אשר צויתי במעון שתהיה במעון הידוע ואחר זה תזכו במתנות משולחי ואתה מכבד את בניך ממני וזה שהם לוקחים תחלה מהזבח והמנחה קודם שיקריבו מהם כאילו היה הרצון להשמינכם מראשי כל מנחת ישראל שהיה ראוי להיות לי בעבור עמי שיקחו בו תועלת כמו שבארנו בדברינו לדברי התורה ואתם משימים התועלת שכוון לעמי בזה הענין להשמינכם, והנה יקחו ישראל תועלת במה שיאכלו הכהנים כשישתמשו בו באופן הראוי כי הם יורו משפטי הש"י ליעקב ותורתו לישראל : (רלבי"ג)

מלבי"ם (כז-כט) **השאלות:** המפרשים לא מצאו עצה בתמיהה זו של הנגלה נגליתי, עד שהוכרחו לאמר עליה כי היא תמיהה המתקיימת, ומ"ש לבית פרעה בלתי מובן והיה לו לומר בבית פרעה, מ"ש אשר צויתי מעון קשה ההבנה, ומלת לעמי מיותר וגם דקדוקו קשה :

ויבא איש אלהים אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בסדר עולם) שהיה אלקנה, כי אי אפשר שישולח פנחס לזה, בהיותו נוגע בדבר שנבא שתסב הכהונה מבית איתמר אל בית אלעזר : **הנגלה** אומר בתמיהה וכי **נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים** או וכי נגליתי בעבור **בית פרעה**, רצה לומר כי גם במצרים היו נמצאים כהנים שהם כהני פרעה, והם לא היו לא כהני ישראל, ולא כהני ה', כוונתי כי הכהנים בני אהרן, הם שלוחי דידן ושלוחי דרחמנא, שהם שלוחי ישראל להיות אמצעים בינם לבין אלהיהם לעבוד עבודתם, והם שלוחי דרחמנא להיות משרתיו עושי רצונו, (וע"כ נסתפקו חכמינו זכרונם לברכה בנדריים איזה הוא העקר משניהם עי"ש) אבל הכהנים במצרים לא היו לא כהני עם ה' ולא כהני ה', רק כהני פרעה, ממונים מאתו, וקבלו את חקם מאת פרעה כמ"ש כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה, אבל אני עת נגליתי לבית אביך להקריבו אל הכהונה לא היה זה במצרים להיות כהן לעם מצרים, רק בצאתם משם להיות כהן לעם ישראל, ולא לבעבור בית פרעה רק להיות כהן לאל עליון : (מלבי"ם)

לכח וּבַחַר אֶתֹּם מִכָּל-שַׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לִכְהֵן לְעֹלוֹת עַל-מִזְבְּחִי לְהִקְטִיר קֹטֶרֶת לְשֵׂאת אֶפֹּד לְפָנַי וְאֶתְנֶה לְבַיִת אָבִיךָ אֶת-כָּל-אִשֵּׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **ובחר אותנו.** עוד היטבתי עמו שבחרתיו לכהן לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לעלות.** להעלות : **אשי.** הם מתנות כהונה, שהמה מותר מאש המזבח
: (מצודת ציון)

מלבי"ם **ובחר** מפרש לא נגליתי עליו במצרים בעבור עם מצרים, רק **ובחר אותו מכל שבטי ישראל** בזה הצד להיות שלוחא דידן לעבוד תחתם ובשליחותם, וכן לא נגליתי עליו בעבור בית פרעה רק בחרתי אותו לי לכהן להיות שלוחא דרחמנא, ומפרש מ"ש שבחר אותו לי לכהן היה לגי דברים, **א. לעלות על מזבחי** להקריב קרבנות. ולעלות כמו להעלות מבנין הפעיל כמו לנחותם הדרך (שמות י"ד), **ב. להקטיר קטורת, ג. לשאת אפוד לפני,** ללבוש בגדי קדש שמורים שהוא משרת אלהיו, ונגד מ"ש שבחר אותו מכל שבטי ישראל אמר שבעבור זה **ואתנה לבית אביך את כל אשי בני ישראל** שבעבור היותו שלוחם ומלאך הברית העומד בין ה' ובינם, הרימותי שכרו מן האשים, אולם גם בזה אמר תנאי שלא נתן לו רק האשים רצה לומר דברים המעותדים לאש, כאילו מן הקרבן יש בו חלק הראוי לבעל הקרבן כמו בשר השלמים ואין לכהנים בו מאומה, ויש בו חלק הראוי לגבוה כמו בשר החטאת והאשם ושירי מנחות שהיה ראוי להעלות לאשים ולהיות נקטר עם החלבים והאימורים, וה' וויתר להם מחלקו שלא ינתנו לאשים רק הכהנים יאכלו אותם ואכילתם דומה בעיניו כאילו הקריבום על האש, כמ"ש חלקם נתתי אותה מאשי (ויקרא ו') וכן אמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' (שם ז') ואם כן מה ששמו להם חק לקחת במזלג מחלק הבעלים הוא חמס בידם:(מלבי"ם)

לכט לָמָּה תִּבְעָטוּ בְּזִבְחִי וּבְמִנְחֹתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי מְעֹן וְתִכְבַּד אֶת-בְּנֵיךָ מִמֶּנִּי לְהַבְרִיאְכֶם מֵרֵאשִׁית כָּל-מִנְחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי:

רש"י **אשר צויתי מעון.** אשר צויתי צמעוני: להבריאכם מראשית וגו'. הרי זה מקרא מסורס, ותכבד את בניך ממני לעמי, לעיני עמי כבדת את בניך ממני, ומהו הכבוד, להבריאכם מראשית כל מנחת ישראל, קדמה סעודתכם לסעודתי, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו): גם צטרם יקטירון את החלב וגו': להבריאכם. לשון סעודה, כמו (שמואל-ב יג ה): תבא נא תמר אחותי ותצרני לחם: לעמי. מוסב על ותכבד את בניך ממני,

הראיתם לעמי שאתם נכזדים ממני, וזמה הראיתם, 'להזריאכם מראשית מנחתי': (כ"ז)

מצודת דוד **למה תבעטו.** רצה לומר : ואם אמנם כל הטובות האלה עשיתי עם בית אביך, למה תבעטו אתם בזבחי, וכי היא זו הגמול : **אשר צויתי מעון.** להקריב במעוני, וזהו המשכן : **ותכבד.** תעשה כבוד לבניך יותר ממני : **להבריאכם.** להשמין אתכם מראשית וכו', ולא תמתינו עד יקטירו החלב, כמו שכתוב למעלה (פסוק טו) : **לעמי.** אשר הובא לצורך עמי לרצות להם, ולא להשמין אתכם [ועל שלא הוכיח את בניו כראוי כללו עמהם] (מצודת דוד)

מצודת ציון **תבעטו.** הוא ענין בזיון, והמשיל לבהמה הבועטת ברגליה, וכן (דברים לב טו) : וישמן ישורון ויבעט : **מעון.** במעון, רצה לומר במשכן מקום מדורי, כמו (תהלים כו ח) : אהבתי מעון ביתך : **להבריאכם.** ענין שומן, כמו (שופטים ג וז) : ועגלון איש בריא : (מצודת ציון)

מלבי"ם **למה** עתה יתוכח עמו נגד שני ענינים אלה, **א.** נגד מ"ש שהוא שלוחא דרחמנא שבחר אותו לו לכהן, ואם כן כל כבוד כהונתם נמשך רק ממה שהם כהני ה' מקריבים זבחי רצון לא מצד עצמם, וראוי אם כן שיהיה כל חפצם לכבד את הזבחים, אחר שכבודם הוא ענין מקרי וטפלי נמשך מן אשי ה' שהוא המכוון בעצם ואם כן **למה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון** רצה לומר בחלק מן הזבח אשר צויתי שיהיה במעון הקדש שהוא החלק הקרב למזבח, למה תבזו אותו, במה שלקחו חלקם קודם לחלק ה' בטרם יקטירו את החלב, כאילו כבודם עקר וכבוד ה' טפל מה שהוא בהפך שאם ימעטו כבוד הזבח כ"ש שכבודם הנתלה בו כאין נחשב, **ב.** נגד הצד שהם שלוחי דידן שעל זה אמר ואתנה לבית אביך את כל אשי ישראל, שבארנו שרצה לומר שאין להם רק מן החלק השייך לאשים לא מן חלק הבעלים, אומר ולמה **תכבד את בניך ממני** לקחת יותר מן המגיע לחלק גבוה, ומפרש **להבריאכם** (פי' להשמין ולהבריא ולחזק את גופכם) **מראשית כל מנחת ישראל לעמי** שאתם לוקחים בהמזלג חלק ראשי מזבחי ישראל, מן החלק השייך לעמי רצה לומר מחלק הבעלים, שזה לא יחדתנו לאשים רק שייך לבעלים, ואיך תזכו בו אתם, אחר שכהנים רק משולחן גבוה זכו, ואיך תגדילו כבודכם על כבוד ה' כאילו מגיע לכם חלק מיוחד מלבד אשי ה' : (מלבי"ם)

לז לכן נאם-יהוה אלהי ישראל אמור אמרתי בִּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ! תִּהְלְכוּ לִפְנֵי עַד-עוֹלָם וְעַתָּה נֹאֵם-יְהוָה חֲלִילָה לִי כִּי-מִכְבְּדִי אֶכְבֵּד וּבְזִי יִקְלוּ:

כ"ז אמור אמרתי. שני פעמים פסקתי גדולה לבני איתמר, צבני גרשון

ובצני מררי נאמר (במדבר 7 כח לג), ציד איתמר בן אהרן הכהן, ועלי מצני איתמר היה, זו ראיתי במדרש שמואל. ולשון הגון מזה שמעתי: אמור אמרתי ביתך ובית אביך וגו' ; מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן, שנאמר (שם כ כו): והפסק את אהרן את בגדיו וגו', וצימי פלגש שפקרו ישראל ברוב המלות, ומי גרם להם, פנחס וכיוצא בו, שהיה להם לסבב מעיר אל עיר ולהוכיחם, נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך, שמצני איתמר אתה, ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם, שכשפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו עד עולם: כי מכבדי אכבד. את בני פנחס, שכבד אותי בשטים (שם פרק כה יא), וכן היתה צימי שלמה, כשנבנה בית המקדש, (מלכים-א 3 כז): ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה' כדבר ה' אשר דבר אל בית עלי, ונעשה לדוק כהן גדול תחתיו, שהיה מצני פנחס, שכן נתייחסו בדברי הימים (א 1 לח): ובוזי יקלו. מאליהם, משאסתלק מהם: (רש"י)

מצודת דוד **ובית אביך**. הם בני איתמר : **יתהלכו לפני**. רצה לומר ישמשו בכהונה גדולה : **כי מכבדי**. מי שהיה מכבד אותי, אכבדו גם אני, רצה לומר : אחזיר שמוש הכהונה לבני פנחס בן אלעזר, שכיבד אותי בשטים בקנאו את קנאתי : **ובוזי**. הם בני עלי, שביזו את המקום, יקל כבודם. וכן היה בימי שלמה, כי גירש את אביתר מכהן לה', שהיה מזרע עלי (מלכים א ב כז), וכיהן צדוק תחתיו (שם פסוק לה), שהיה מזרע פינחס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חלילה**. חולין וגנאי : **יקלו**. הוא הפך הכבוד : (מצודת ציון)

רלב"ג **מכבדי אכבד**. ר"ל פינחס שכבד הש"י בקנאו את קנאת הש"י בשטים ולזה השיב הכהונה הגדולה לו בימי שלמה כי היה צדוק כהן גדול תחת אביתר שהיה מבית עלי שהיה מבני איתמר כמו שנזכר בדברי הימים כי אחימלך בן אביתר היה מבני איתמר : (רלב"ג)

מלבי"ם **לכן הנה עד עתה אמור אמרתי** וחשבתי בלבבי, יען שהוא **ביתך** שאתה ראש אלפי ישראל ויען שהוא **בית אביך** בית אהרן הכהן, לכן **יתהלכו לפני** יהיו צדיקים ההולכים לפני ה' תמיד (כמ"ש התהלך לפני והיה תמים) ומפני זה יתקיימו בגדולתם **עד עולם**, אולם **עתה** שלא היה כפי מחשבתי וסרו מעבודתי **חלילה לי** להיות בריתי אתם, **כי מכבדי אכבד** כי הכבוד של עובדי ה' אינו ענין מקרי רק השגחיי, שמצד שהם מכבדים אותי כן אכבד אותם וממילא כי **בוזי** אשר אסיר השגחתי מאתם ולא אכבדם **יקלו** מאליהם אחר שמנעתי את כבודי מאתם: (מלבי"ם)

ללא הנה ימים באים וגדעתי את-זרעך ואת-זרע בית אביך מהיות זקן
בביתך:

רפ"י וגדעתי את זרועך. החוזק שיש לכם בבית, שאתם אומרים ואם לא
לקחתי בחזקה: (רפ"י)

מצודת דוד וגדעתי. אכרית חוזק ממשלתך : מהיות זקן. רצה לומר :
מושל ושר, כי המושלים והשרים נקראו זקני העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וגדעתי. אכרית, כמו (דברים ז ה) : ואשריהם תגדעון : זרועך.
ענין חוזק, כי החוזק היא בזרוע : (מצודת ציון)

רלב"ג מהיות זקן בביתך. ירצה בזה שלא יהיה בהם מי שיזקין אבל
ימותו בחורים : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה כפל מהיות זקן בביתך, ואמר שנית (פסוק ל"ב)
ולא יהיה זקן בביתך, ושלישית (פסוק ל"ג) וכל מרבית ביתך ימותו
אנשים, ומ"ש והבטת צר מעון נדחקו בפירושו, ומ"ש ואיש לא אכרית לך
מעם מזבחי, אינו קללה לפי הסברא :

(לא-לב) הנה ימים באים חרץ ענשו בגי דברים, א. שיוקח כבודו, ב. שידל
מעשרו ופרנסתו, ג. קוצר ימי בניו. על האי אמר וגדעתי את זרעך מהיות
זקן בביתך רצה לומר הזרוע שהיה לך במה שהיית זקן (פי שופט ישראל),
אגדע כחך זה ולא יהיה מביתך שופט וזקן ונשיא ישראל, וכן פירשו
חכמינו זכרונם לברכה בסנהדרין (דף י"ד), ב. על דלדול פרנסתו אומר
והבטת צר מעון תביט תמיד ותראה שהמעון שהוא הביהמ"ק יהיה צר
לפניך ממצוא בו חית ידך, וזה יהיה בכל אשר ייטיב את ישראל כוונתו
שגם בעת שתתרבה הטובה על ישראל כמו שהיה בימי שלמה בכ"ז לא
תרויח בטובתם, רק תביט צר ומצוק, ג. על קוצר חיי בניו אמר ולא יהיה
זקן בביתך כל הימים זקן ממש: (מלבי"ם)

לב והבטת צר מעון בכל אשר-ייטיב את-ישראל ולא-יהיה זקן בביתך
כל-הימים:

רפ"י והבטת צר מעון. וראית לכתך כלך בתוך מעוני, כאשה הרואה
לכתה עמה בבית: בכל אשר ייטיב את ישראל. כשיבנה בית עולמים בימי

שְׁלֹמֹה, וְתֵהֵא טוֹבַתְסָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁלִימָה, כִּמְהָ שְׁנֹאמֵר שֶׁס (מַלְכִים-א ח נו): לֹא נִפְלַד דְּבַר אֶחָד מִכָּל דְּבָרֵי הַטּוֹב, (שֶׁס ה א) יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כְּחוֹל אֶשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וְגו'. (שֶׁס ש ה). וַיִּשַׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְבַטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְאִישׁ תַּחַת תְּאֵנָתוֹ כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה (שֶׁס פִּסּוֹק ה): וְלֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ. מִדָּה כְּנֹגֵד מִדָּה, אֲתָם אֲכַלְתֶּם קִדְשִׁים לִפְנֵי זְמַנְךָ, בְּטֵרֶם יִקְטִירוּן אֶת הַחֲלֵב, אֶף אֲתָם תִּמּוֹתוֹן בְּלֹא זְמַן: (רַש"י)

מצודת דוד **והבטת צר מעון**. רצה לומר : זרעך יראה צרתו במעון, כי יהיה כהן גדול אחר, לא מהם (ובלשון שאלה קראו צר עם כי לא יהיו בזמן אחד, כי אין כהן גדול כי אם אחד) : **בכל אשר ייטיב**. בכל הימים אשר ייטיב ה' לישראל להיות המקדש על מכונו, יביט צר במעון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והבטת**. ענין ראייה והסתכלות : **צר**. כמו ששתי נשים לאיש אחד תקראנה צרות, כמו כן יקראו שני כהנים גדולים זה לזה בלשון צר : **מעון**. במעון : (מצודת ציון)

רלב"ג **והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל**. ר"ל שכבר תביט מקום צר דחוק לך בכל הטוב אשר ייטיב ה' את ישראל ולא יהיה בך לו חלק לשמח בו : **ולא יהיה זקן בביתך כל הימים**. ר"ל שלא ימצא חכם בביתו כל הימים כמו שהוא עתה שהיה בו עלי שהיה חכם ונביא : (רלב"ג)

לג **ואיש לא-אכרית לך מעם מזבחי לכלות את-עיניך ולאדיב את-נפשיך וכל-מרבית ביתך ימותו אנשים**

רש"י **ולאדיב**. כמו ולדאיב: ימותו אנשים. בחורים, אינו דומה אלכו של בחור, **לאכלו** של **תינוק**: (רש"י)

מצודת דוד **ואיש לא אכרית**. מכל וכל מבלי לעבוד מי מהם על המזבח, אלא ישמשו במזבח ויראו ברעתם, להיות להם כליון עינים ודאבון נפש (ועם שאמר לעלי בלשון נוכח ויחידי, על הזרע ידבר, היות כי זרע האדם יחשב כהוא עצמו) : **וכל מרבית**. כל גדולי ביתך ימותו אנשים, לא זקנים ולא קטנים, כי אם בחורים, שאבלותם מרובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכלות**. המצפה לדבר ואינו בא, קרוי כליון עינים בלשון מקרא : **ולאדיב**. הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענץ צער ותוגה, כמו (שם כח סה) : ודאבון נפש : **מרבית**. ענין גדול, כמו (איכה ב כב) : אשר טפחתי ורביתי : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי. כדי שיראו ברעתם בהיותם תחת כהן מושל עליהם תחת אשר היתה להם הממשלה לולי זה החטא ולזאת הסבה לא ימותו בניך בעודם קטנים אבל ימותו בהיותם אנשים בדרך שיראו שפלותם ודלותם בעבודת הכהונה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואיש עתה פיי שלש הקללות האלה שנית כסדרן ובאר פרטיהם, **א.** נגד מ"ש וגדעתי את זרועך, באר בל יחשוב שלא יהיו בניו שופטים וזקני ישראל רק יהיה להם פרנסה ועסק אחר, לא כן, כי ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי, שבכ"ז ישארו משרתי מזבח ויהיו שפלים ונבזים. **ב.** נגד מ"ש והבטת צר מעון מבאר שישארו במזבח תמיד על האופן לכלות את עיניך לראות גדולתו ביד אחרים שהם בני אליעזר והוא יהיה בעוני וחוסר כל, **ג.** נגד מ"ש ולא יהיה זקן בביתך. באר שלא ימותו כשהם קטנים שאין הצער גדול כל כך רק וכל מרבית ביתך ימותו אנשים גדולים שהאבל רב והצער גדול: (מלבי"ם)

לד וְזֶה-לֶךָ הָאוֹת אֲשֶׁר יָבֵא אֶל-שְׁנֵי בְנֵיךָ אֶל-חֶפְנִי וּפִינֹחַס בְּיוֹם אָחֵד יָמוּתוּ:

רס"י וזה לך האות. שיתקיים הדבר, ביום אחד ימותו שני בניך, והיא תהיה לך אות שיתקיים כל הפורענות שנאמר לך, והבטת לך מעון, וכל מרבית ביתך ימותו אנשים: (רס"י)

מצודת דוד וזה לך האות. שיתקיים כל דברי הנבואה : אשר יבוא. האות, הוא הדבר אשר יבוא אל שני בניך שימותו ביום אחד, ובזה תדע שיתקיים הכל : (מצודת דוד)

מלבי"ם וזה עתה באר הזמן מתי יתקיימו שלש הגזירות הנזכרות אומר מ"ש ולא יהיה זקן בביתך יתקיים תיכף, וזה שכתוב וזה לך האות אשר יבוא אל שני בניך ומעת הזאת חלה קללה זו בזרעו: (מלבי"ם)

לה וְהִקִּימְתִּי לִי כֹהֵן נֶאֱמָן כְּאֲשֶׁר בְּלִבִּי וּבְנִפְשִׁי יַעֲשֶׂה וּבְנִיתִי לוֹ בֵּית נֶאֱמָן וְהִתְהַלַּךְ לִפְנֵי-מְשִׁיחִי כָל-הַיָּמִים:

רס"י כהן נאמן. הוא כדוק: (רס"י)

מצודת דוד כהן נאמן. זה צדוק, והוא יעשה כאשר בלבבי, כתורה וכמצוה

בית נאמן. בית קבוע לו ולזרעו אחריו : **והתהלך.** יטייל לפני המלך : לשעשע עמו, ועצת שלום תהיה ביניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נאמן. מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד במקום נאמן : **והתהלך.** ענין טיול, כמו (ויקרא כו יב) : והתהלכתי בתוכם : (מצודת ציון)

רלב"ג כהן נאמן. הוא צדוק שהושם כהן תחת אביתר בימי שלמה : **והתהלך לפני משיחי כל הימים.** ר"ל לפני המלך אשר יעצור בעמי : (רלב"ג)

מלבי"ם והקימתי עתה באר כי ב' קללות הראשונות יתקיימו בימי דוד, שאז נסתלק אביתר שהיה מבני איתמר מן הכהונה ונכנס צדוק תחתיו. וזה שכתוב נגד וגדעתי את זרועך, **והקימתי לי כהן נאמן,** הוא צדוק הכהן שהיה נאמן לאלהיו, כמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי (יחזקאל מד), **כאשר בלבני ובנפשי יעשה מעשיו ועבודתו לא יהיו כפי הצווי החיצוני לבד,** רק יהיו כפי הכוונה האלהית ומחשבותיו, שכוונת המצות הוא להרבות כבוד ה' ולהתקדש בקדושתו והיא נפש המצות ונשמתם הפנימית, כי המעשה לבדה היא גויה חומרית להנפש הזאת שהיא הכוונה המחשביית. **ובניתי לו** וכמו שהוא יהיה נאמן לאלהיו כן אבנה לו **בית נאמן,** וזה יהיה בעת ימשח מלך ישראל בימי דוד וזה שכתוב **והתהלך לפני משיחי:** (מלבי"ם)

לזו והיה כל-הנותר בביתך יבוא להשתחות לו לאגורת כסף וכפר- לחם ואמר ספחני נא אל-אחת הכהנות לאכל פת-לחם: (o)

רש"י לאגורת כסף. צעזעל להשתכר מעה כסף: לאגורת כסף. ממשקלות: עפרים גרה הוא (שמות ל יג): ספחני. אספני: (רש"י)

מצודת דוד להשתחות לו. להכהן הגדול אשר יועמד מזרע צדוק : **לאגורת כסף.** בעבור אגורת כסף וכפר לחם אשר יקבל ממנו במתנה : **ואמר.** הנותר בביתך יאמר לו : בבקשה ממך אספני וחברני נא אל אחת ממשרות הכהנים, לאכול בזה פת לחם, כי יהיה חסר לחם בזולת זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאגורת. האלי"ף נוספת, והוא כמו גרה, שהיא מטבע של כסף, והוא מעה : **וכפר.** כך נקרא לחם שלם : **ספחני.** ענין הקבוץ והדבוק, כמו (ישעיהו יד א) : ונספחו על בית יעקב : **פת.** הוא פרוסה, כמו (ויקרא ב ו) : פתות אותה פתים : (מצודת ציון)

רלב"ג יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם. ר"ל שיבקש לו ששימיהו במשמרות כהונה בעבור דבר מועט שיגיע לו מהתועלת בשביל הכהונה ההיא והיא מעה כסף וככר לחם ויספיק לו לראותו שיחברו לאחת ממשמרות כהונה כדי שיגיע לו ממנה מעט לחם לאכול וזהו העונש הראוי לבית עלי תחת לקחם אשר לא להם להשמין את עצמם ויסיר השם יתברך מהם מה שראוי להיות להם בדרך שלא ישאר להם כי אם מעט יוכלו לחיות ממנו בדוחק : (רלב"ג)

מלבי"ם והיה ואז תתקיים גם הקללה השנית שאמר והבטת צר מעון, שכל הנותר מבית עלי יבא להשתחות להכהן גדול בעד אגורת כסף ויבקש מאתו שיספחהו אל אחת המשמרות כדי שיהיה לו פת לחם לאכל, (ואגורת מענין גרה וכן תרגם יונתן למעת דכסף, והא' נוסף): (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ג

א וְהִנֵּעַר שְׁמוּאֵל מִשְׁרַת אֶת-יְהוָה לְפָנַי עָלַי וְדַבֵּר-יְהוָה הָיָה יְקָר בְּיָמַימִם הָהֵם אֵין חֲזוֹן נִפְרָץ: (o)

רש"י היה יקר. היה מנוע, וכן (משלי יז כז): יקר רוח איש תבונה, מנוע דברים, אדם מבין: אין חזון נפרץ. (תרגום:) לית נבואה גליא. נפרץ – לשון (בראשית כח יד): ופרצת ימה וקדמה: (רש"י)

מצודת דוד לפני עלי. רוצה לומר שהיה זריז בעבודת ה', לעשותה לפני עלי וקודם לו, כי מתחלה הורה עלי עבודת ה', ואחר זמן נתחזק מאליו, ולבסוף נתעלה יותר עד שזכה לנבואה : **ודבר ה'**. דברי הנבואה היה בימים ההם דבר יקר מאוד, יותר מבשאר הימים : **אין חזון נפרץ**. כאילו הנבואה גדורה לבל תצא, ולא נפרץ גדרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקר. חשוב, כמו (לקמן כו כא) : יקרה נפשי : **חזון**. נבואה : **נפרץ**. מלשון פרצה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הנער שמואל היה משרת את ה' לפני עלי שהיה מיישר אותו על זה, והנה היה דבר ה' בימים ההם יקר ר"ל שהנבואה היתה מגעת בקושי עד שלא היתה אז נבואה נפתחת אבל היה ענין הנבואה סתום שלא ימצא אז מי שיתנבא : (רלב"ג)

מלבי"ם (א-ג) **השאלות:** מ"ש והנער שמואל משרת וכו' כבר נאמר (ב') וי"א ושם י"ח), שם אמר לפני ה' ופה אמר לפני עלי, ודבר ה' היה יקר וכו' לא נודע מה ענינו פה, מהו ויהי ביום ההוא באיזה יום, ומה צורך להודיע שעניני עלי החלו כהות, איך יתכן ששכב שמואל בהיכל ה' אשר אין זר נכנס שם ואף כי לשכב ולישן, ולאיזה צורך אמר ונר אלהים טרם יכבה:

והנער שלשה פסוקים אלה הם כדמות הוצעה להודיע מדוע בחר ה' אז לנבאות את שמואל ולא את זולתו, ומדוע נגלה אליו דבר ה' בלילה ההוא, וספר בזה שש סבות, **א.** מצד זכות שמואל שהיה **משרת את ה'** מתמיד בעבודת הקדש, והיה **לפני עלי**, רצה לומר שהיה לפניו וקודם לו במדרגה אל הקדש פנימה (ולכן לא אמר פה כמ"ש למעלה (ב י"א) את פני עלי), **ב.** מצד מיעוט מציאות הנבואה, והנביאים בדור ההוא כי **דבר ה' היה יקר בימים ההם** מפני מיעוט מציאותו שזה מורה שלא היו אנשי הדור ההוא מוכנים אל שתחול עליהם רוח ה', ומוסיף **אין חזון נפרץ** כי השפע האלהית תחשוק בטבעה לרדת על המוכנים, כמ"ש (ישעיה מ"ד ג') כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה אצק רוחי וכו' כמו שבארתי בפירושי שם, ובעת לא תמצא איש מוכן לקבל השפע הזאת, תדמה כנחל מלא על כל גדותיו אשר אין לו מקום להגיר מימיו, שאז עת ימצא פרץ קטן, יפרוץ נחל מעם גר בשטף כביר ובכח חזק וימלא כל אפיקיו סביב סביב וימלא בקעות ושדות, וכן אחר שאין חזון נפרץ, רצה לומר שהשפע מהמחזה האלהית לא מצאה פרץ לשטוף ולהגיר שפע מימי הקדש, עת מצאה פרץ קטן שהוא שמואל שהיה מוכן אל השפע אז באתהו פתאום בשפע רב עד נזלה גם סביביו כמ"ש (פסוק כ"א) ויוסף ה' להראה בשילה כי נגלה דבר ה' אל שמואל וכמ"ש שם: (מלבי"ם)

גב' ויהי ביום ההוא ועלי שכב במקומו (ועינו) ועיניו החלו כהות לא יוכל לראות:

מצודת דוד **ביום ההוא.** ביום בא איש האלהים אל עלי : **במקומו.** במקום שהכהנים שוכבים, לפני מן הלויים : **החלו כהות.** התחילו להיות כהות וחשוכות : **לא יוכל לראות.** כאשר מקודם, וכפל הדבר לתוספת ביאור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החלו.** התחילו : **כהות.** חשוכות, כמו (ויקרא יג ו) : והנה כהה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויהי ביום ההוא. שבא איש האלהים לעלי להגיד לו הדברים הקודמים בימי עלי היה שוכב במקומו מרוב הזקנה והחלו עיניו להיות כהות באופן שלא יוכל לראות : (רלבי"ג)

מלבי"ם (סבה ג) **ויהי ביום ההוא** שבו ביום בא איש אלהים אל עלי, ורצה ה' לתכוף החזון הזה אל החזון הראשון להורות כי נכון הדבר מעם אלהים, כי כל גזרה והודעה שמימית הנשנית מורה שהיא חרוצה ונחוצה ושישקוד ה' על דברו לעשותו, כמ"ש ועל השנות החלום פעמים וכו' (בראשית י"א מ"ב), (ס ב ה ד מצד עלי, שירד אז אחורנית בין במעלותיו הנפשיות. שעל זה אמר **ועלי שכב במקומו**, רצה לומר שלא שכב בהיכל ה', היינו מתבודד בעיונו ומחשבותיו בעניני הקדש ההיכל והארון כמ"ש בשמואל ושמואל שוכב בהיכל ה' כמו שנבאר, רק שכב במקומו הגשמי ממש שכיבה של שינה, ועבודת הכהן היה לשמור את המקדש, (כמ"ש בשלשה מקומות הכהנים שומרים) וגם בלילה לא ישכב לבו במקום רק ישכיל לחשוב מחשבות בקדש, בין בתכונותיו הגופניות **שעיניו החלו להיות כהות** משיבה וזקנה ופתאום עבר עליהם החולשה עד **שלא יוכל לראות** לגמרי וכפי שירד עלי ושמשו היתה קרובה להשתקע אל המערב כן היה מוכרח כי כאור בקר יזרח שמשו של שמואל יפיץ קדים עלי ארץ וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שנאמר ונר אלהים טרם יכבה וכו': (מלבי"ם)

ג **וְנָרְ אֱלֹהִים טָרָם יִכָּבֵה וְשְׁמוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל יְהוָה אֲשֶׁר-שָׁם אָרוֹן אֱלֹהִים:** (פ)

רס"י **ושמואל שוכב במקומו.** בעזרת הלויים הסומרים בית המקדש, וכן תרגם יונתן: **ושמואל שכיב בעזרת לואי בהיכל ה' אשר שם ארון האלהים.** (רס"י)

מצודת דוד **טרם יכבה.** עדיין לא כבה אף נר אחד מנרות המנורה : **ושמואל שוכב.** במקום אשר הלויים שוכבים : **בהיכל ה'.** זה קדש הקדשים, כאשר מפרש : אשר שם ארון אלהים, ומוסב הוא למקרא שלאחריו, לומר שקול הקריאה היה בהיכל ה' וכו' : (מצודת דוד)

רלבי"ג **והנה** טרם שכבה נר אלהים והוא אצל עליית השחר היה שמואל שוכב אצל היכל ה' אשר שם ארון האלהים בלשכה אחת היתה שם ובעת הזה המוכן בהגעת החלומות הצודקים החלה להגיע אליו הנבואה עד שקרא אליו ה' במראה הנבואה ואמר הנני ורץ לעלי כי נדמה לו שעלי היה קורא אותו וכן נדמה לו זה עד שלשה פעמים שהרגיש עלי כי ה' קורא לנער וצוהו שאם יקראהו עוד ישיב לו דבר ה' כי שומע עבדך וידמה שלא שמע שמואל על זה כי ה' קורא לו להיות דבר ה' והיא הנבואה יקר בימים ההם עם חשבו היותו בלתי ראוי לנבואה : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ה. ונר,** והנה מצא אז את שמואל מוכן אל שיתגלה עליו האור

הגדול הזה, אם מצד הזמן שהיה בסוף הלילה **טרם יכבה** נר אלהים שהיה דולק מערב עד בוקר שקרוב אל היום אז הנפש נקיה מרעיונות היום, והמוח וכל כלי המחשבה הטהרו מן האדים אשר יאפיל זהרם בתחלת הלילה כנודע, וְ. וגם היה מוכן מצד עצמו שאז **שמואל שכב בהיכל ה'** ואי אפשר לפרש ששכב בהיכל ממש כי אסור לשכב שם, וגם הלא מקום בן לוי היה מבחוץ, וחכמינו זכרונם לברכה פי' שמ"ש ושמואל שוכב הוא מאמר מוסגר, ושיעור הכתוב, ונר אלהים **טרם יכבה** בהיכל ה' ושמואל שוכב, (והאתנח שבמלת שוכב מורה כן, שהוא מופסק מן בהיכל) ובכ"ז כפי סדר המלות רצוף גם כן הכוונה הפשוטה ששכב בהיכל ה' ממש, ורצה לומר שכיבה מחשביית (כמו גם בלילה לא שכב לבו, על משכבי בלילות, (וכ"פ מהרי"א) רצה לומר רעיוניו היו שוכבים ומעיינים בהיכל ה' **אשר שם ארון אלהים**, מחשב בעניני ההיכל והארון ורוחניותם אשר ה' בם בקדש הפך מעלי שאמר עליו ששכב במקומו אשר הוא שם כנ"ל, ומסבת שש הכנות אלה בקע אור ה' ויאר אל שמואל: (מלבי"ם)

יְהוָה וַיִּקְרָא אֶל-שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר הַבְּנִי:

רש"י ויקרא ה'. וקול ילא מהיכל ה' מבית קדשי הקדשים, שקרא שמואל, סוף המקרא העליון מחובר לראש המקרא התחתון, זהו שאמר הכתוב (איוז לז' ה): ירעם אל בקולו נפלאות, עלי היה כהן ושומר מצפנים, ושמואל היה לוי ושוכב מבחוץ, וקפץ הקול דרך עלי לשמואל, במסכת תמיד:

מצודת ציון הנני. הנה אני : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ד-ח) **השאלות:** למה השיב הנני בפעם הראשון ולא בשני, ולמה בפעם השני הוסיף עלי מלת בני, למה אומר ושמואל **טרם ידע** וכו' וטרם נגלה וכו', מדוע באתהו הנבואה בדרך זה שיטעה שעלי קורא אותו :

ויקרא וכו' בתחלה שחשב שעלי קורא אליו השיב הנני כדי שידע עלי שאינו ישן, וגם: (מלבי"ם)

יְהוָה וַיִּרְץ אֶל-עָלֵי וַיֹּאמֶר הַבְּנִי כִי-קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא-קָרָאתִי שׁוּב שָׁכַב וַיִּלֶּךְ וַיִּשְׁכַּב: (o)

מצודת דוד **כי קראת לי.** כי חשב שעלי קראו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וירץ במרוצה לעשות דברו, ועלי חשב בראשונה שהיה זה מפעולת הדמיון שיפעל לפעמים על החוש להטעותו עד שידמה קול קורא באזניו לכן אמר שוב שכב:(מלבי"ם)

ז ויִסֹּף יְהוָה קְרָא עוֹד שְׁמוּאֵל וַיִּקָּם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ אֶל-עָלִי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא-קָרָאתִי בְנִי שׁוּב שְׁכָב:

מלבי"ם ויוסף וכו' בפעם הזה לא השיב הנני כאשר כבר הודיע שהוא ער, וגם לא רץ כי נכלם בפעם הראשון, והנה בפעם הזה כבר נפל ספק מה בלב עלי לכן אמר לא קראתי בני הוסיף מלת בני דרך אהבה בל יתעצב, שזה מזיק אל הנבואה, ורצה לנסות אם יקראהו עוד הפעם:(מלבי"ם)

ז וּשְׁמוּאֵל טָרַם יָדַע אֶת-יְהוָה וְטָרַם יִגְלֶה אֵלָיו דְּבַר-יְהוָה:

רס"י טרם ידע את ה'. עדיין לא היה מכיר ענין קול נבואה, כל 'טרם' שזמקרא, לשון 'עדיין לא', כתרגומו: 'עד לא', ואינו לשון 'לפני', וזה יוכיח, ועוד, (שמות ט ל): כי טרם תיראון, מפורש ממנו, וכן (בראשית ב ה): כל שיח הקדה טרם יהיה בארץ: (רס"י)

מצודת דוד טרם ידע. עדיין לא ידע חכמת אלהות בהיותו עודנו נער, כי אם ידע, היה אם כן מכיר קול נבואה : וטרם יגלה. עד הנה, עדיין לא נגלה אליו ה' לדבר בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון טרם. עדיין לא, כמו (שמות י ז) : הטרם תדע : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושמואל בא להשיב מדוע לא הבין שמואל בשלש פעמים כי ה' קורא, שזה יען היה זה טרם ידע את ה' שלא היה לו ידיעה מבית רבו בעניני האלהות ובאיזה דרך יטיף חזיונו לנביאיו, וגם טרם יגלה אליו דבר ה' עד שידע זה מעצמו על ידי הנסיון, ולכן לא הבין זאת:(מלבי"ם)

זח ויִסֹּף יְהוָה קְרָא-שְׁמוּאֵל בְּשִׁלְשִׁית וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל-עָלִי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיֹּבֵן עָלָיו כִּי יְהוָה קָרָא לְנָעַר:

מצודת דוד בשלישית. בפעם שלישית : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבן. מלשון בינה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויבן עלי** אז הבין בבירור שה' קורא אותו, כי התגברות הדמיון באיש הבריא לא יהיה רק על המעט, וכבר בארו החוקרים האחרונים שהנבואה תבוא לפעמים מושכלת, במה שיושפע ידיעה ברורה על שכל הנביא, ופעמים תבא מדומה, על ידי צורות שיראה הכח המדמה, ופעמים תבא מוחשת, על ידי קול שיגיע לאזן הנביא. או צורות נוראות אשר יראום בעיניהם בפועל (ולא כהמו"נ בח"ב מספרו) ומזה המין האחרון היה הקריאה שקרא לשמואל, וכבר באר מהרי"א כי לכן באתהו הנבואה על זה האופן, כדי שיטעה וירוץ אל עלי וירגיש עלי בדבר ויכריחהו בבקר להגיד לו המראה, כי זולת זה היה שמואל מעלים הדבר ממנו, כמ"ש ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי, ודעתי בזה שנבואה זו לא באה אל שמואל בתורת שליחות רק בתורת הודעה לבד, שאם היה בא אליו בתורת שליחות הלא היה מוכרח להגידה אל עלי, כי נביא הכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים, ולמה הוצרך עלי להשביעו עדי הגיד לו, רק האמת הוא שה' לא שלחו אליו, והטעם בזה, כי כל נביא שליח יהיה לאיזה צורך ותכלית, והוא שהעם או האיש שעליו ינבא ישים על לבו וישוב בתשובה ועל ידי זה תבוטל הגזירה, לא כן פה שהיה גזר דין שיש עמו שבועה כמ"ש לכן נשבעתי לבית עלי, שאין תשובה מועלת בו כלל לא היה צורך בשליחות, והיה רק הודעה לשמואל לבד והיה רשות בידו להגיד או שלא להגיד, וה' סבב הדבר ששמואל היה מוכרח להגיד לו על ידי שהשביעו: (מלבי"ם)

טו ויאמר עלי לשמואל לך שכב והיה אם-יקרא אליך ואמרת דבר יהוה כי שמע עבדך וילך שמואל וישכב במקומו:

מצודת דוד **אם יקרא.** אם יוסיף לקרוא עוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וישכב במקומו,** רצה לומר במקום הרעיוני ששכב תחלה כמ"ש ושמואל שוכב בהיכל ה' כמ"פ למעלה כי היה מכין את עצמו עתה לנבואה, מה שאין כן בפסוק ה' אמר וילך וישכב: (מלבי"ם)

טז ויבא יהוה ויתיצב ויקרא כפעם-בפעם שמואל | שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך: (פ)

רש"י ויאמר שמואל דבר. ולא הזכיר שם מקום כמו שצוהו עלי, אמר שמואל קול אחר הוא: (רש"י)

מצודת דוד **דבר.** ולא אמר דבר ה' כאשר הורהו עלי, כי חשב פן עם כל

זאת לא ה' דבר בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כפעם בפעם**. רצה לומר כמו בפעמים הקודמים : **שמואל שמואל**. הכפל בא לזרז את הנקרא : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה הודיעהו הש"י בדרך הנבואה הרע לעתיד לבא על ישראל עת מלחמת פלשתים שמתו בה רבים מישראל ולקח ארון האלהים ומתו חפני ופינחס והרע העתיד לבא לנוב עיר הכהנים כי מתו בה בית עלי מלבד אביתר על יד שאול וידמה שלזה אמר החל וכלה כי התחלת הפורעניות היה במלחמה שמת בה חפני ופינחס וכלוי הפורעניות היה בענין נוב עיר הכהנים : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויבא ה' ויתיבב** העמידה וההתיצבות הושאל מן בעלי גשם אל חול הרוח העליון על מקומו רצה לומר על הענין המתדמה עליו בצלמו, שהוא רוח הנביא אשר הוכן לזה שבא עליו גם כן ותנח עליהם הרוח, וכמו והנה ה' נצב עליו, ואמר במ"ר הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם, כי יתדבק הכל בהחלק וינוח עליו חול מעלה ודבקות. וכבר ידעת ההבדל בין עומד ובין נצב, שההתיצבות הוא בדבר שצריך להתחזק על שישאר במקום ההוא, ואחר שחומר האדם הוא מסך מבדיל בין האור הרוחני השופע על נפש הנביא, צריך חיזוק והתיצבות להשאר דבוק בו, וכבר בארנו במק"א הטעם שיקרא להנביאים שתי פעמים אברהם אברהם משה משה שמואל שמואל, שהוא לעורר שני חלקיו הרוחני והגשמי שיהיו מוכנים אל הדיבור ואין המקום פה להאריך, והנה שמואל לא אמר, דבר ה', כי היה עדיין מסתפק פן הוא קול אחר:(מלבי"ם)

גיא **ויאמר יהוה אל-שמואל הנה אנכי עשה דבר ב'ישראל אשר כל-שמעו תצלינה שתי אַזְנֵי:**

רש"י **עושה דבר**. היא לקיחת הארון ביד פלשתים: **תצלינה**. לטון כלכלים, טנטיני"ר **צלע"ז**: (רש"י)

מצודת דוד **תצלינה שתי אזניו**. ירעדו אזניו מגודל החרדה, והכונה היא על לקיחת הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תצלינה**. ענין תנועה ורעדה, כמו (חבקוק ג טז) : **לקול צללו שפתי** : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואמר כי כל שומעו תצלינה שתי אזניו להפלגת קושי הענין הזה יהיה הקול ההוא מרעיד האנשים וכאילו מחוזק הקורא מהקול ההוא תתחדר הצלילה וההברה באוזן : (רלבי"ג)

מלבי"ם הנה אנכי עשה דבר הוא מה שנתן לשבי עוזו ויסגר לחרב עמו ומיתת עלי ובניו: (תצלינה הפעיל משורש צלל, שישמע באזניו כקול צלצלי שמע): (מלבי"ם)

גב ביום ההוא אקים אל-עלי את כל-אשר דברתי אל-ביתו החל וכלה:

רס"י החל וכלה. אותו היום תתחיל גזירתי על בית עלי, שימותו חפני ופנחס, ומכאן ואילך חכלה גזירתי ואשלימה עליהם מדור אל דור, להמיתם אנשים בני שונה עשרה שנה: החל וכלה. אקומיינל"ט אחישפליימנ"ט בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד אקים. אתחיל לקיים דברי איש האלהים אשר דבר בשם ה' : החל וכלה. אז בעת לקיחת הארון יתחיל הפורעניות, כי ימותו שני בניו במלחמה ההיא, וכן אכלה לקיים כל דברי הנבואה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ביום ההוא אקים וכו' הוא מ"ש (למעלה ב' י"ד) וזה לך האות אשר יבא אל שני בניך שנתן זאת אות אל קיום דבריו. החל שבוה תתקיים קללה האי וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, וכלה ואחר כך יתקיימו שתי הקללות האחרות בימי דוד כנ"ל: (מלבי"ם)

גב והגדתי לו כי-שפט אני את-ביתו עד-עולם בעון אשר-ידע כי-מקללים להם בניו ולא כהה בם:

רס"י כי מקללים להם בניו. מקללים 'לי' היה לו לומר, חלל שונה הכתוב: מקללים. מקילים, וכן כל קללה, לשון קלות וזיון הוא: ולא כהה. לא הכהה פניהם להעבירם מגדולתן: (רס"י)

מצודת דוד והגדתי לו. רצה לומר : הלא מאז הגדתי לו על ידי איש אלהים שאשפוט את ביתו : בעון. בעבור העון אשר יודע הוא מה שבניו מקילים ובוזים כבודי, ולא מיחה בהם כראוי. ומלת 'להם' היא תקון סופרים, והרי הוא כאלו נאמר לי. או רצה לומר שאת עצמם מקללים ברוע מעשיהם, כי ענוש יענשו, והקללה תבא עליהם : ולא כהה בם. רצה לומר : אף בשמוע דברי איש האלהים, עם כל זאת לא חש ולא גער בבניו להכהות מראות פניהם לביישם ברבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקללים. ענין בזיון, כמו (מלכים א ב ח) : **קללה נמרצת.** או הוא מלשון קללה ממש : **כהה.** ענין חושך : (מצודת ציון)

רלבי"ג מקללים להם בניו ולא כהה בס. הרצון בזה שהוא ידע שישראל היו מקללים בניו בסבת העושק שהיו עושקים אותם בית עלי ממה שהיו חוטפים מהם מן הזבחים ובעבור העצלה שהיתה בהם מהקרבת הקרבנות אשר הובאו להם עד שכבר ישכבון וקרבנות הנשים הצובאות פתח אהל מועד לא קרבו עדיין והנה לא הוכיחם עלי על זה באופן שימנעו מעשות כן אבל אמר להם אל בני כי לא טובה השמועה וגו', ולא דקדק אחר זה שיוסרו מאלו החטאים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יג-טו) **השאלות:** מ"ש והגדתי לו מלבד שכפי הדקדוק היה לו לומר ואגיד לו בעתיד יפלא הלא לא צוה לשמואל להגיד, שאם לא כן למה לא הגיד לו שמואל עד שהשביעו עלי הלא נביא הכובש נבואתו חייב מיתה, גם צריך לבאר באמת מדוע היה בדעת שמואל להעלים נבואה זו והלא אסור לנביא להעלים נבואתו :

והגדתי הגיד לו הטעם מדוע כופל נבואה זאת שנית אחר שבו ביום בא איש אלהים אל עלי ונבא זאת, אומר כי בעת נבא איש אלהים ביום היה עדיין גזר דין שאין עמו שבועה והיה לו עוד רפואה על ידי תשובה ומע"ט, לא כן עתה, אחר שכבר הגדתי לו על ידי הנביא שבא ביום כי **שפט אני את ביתו עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו** (רצה לומר שהם מקללים להם לעצמם במה שכבודם נהפך לקלון והכל מקללים אותם בעבור מעשיהם) הנה הגדתי לו והתריתי בו כי בעון שידע שבניו מקללים אשפוט את ביתו עד עולם, כמו שנבא על זה איש האלהים בארך, ובכל זה לא כהה בס שהלא היה ראוי שתיכף ששמע דבר איש אלהים יכהה בס ויזעק עליהם בקול מר צורח והוא לא שת לבו לדברי הנביא : (מלבי"ם)

ינ"ד וְלֹכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבַיִת עֲלֵי אִם-יִתְּכַפֵּר עֲוֹן בֵּית-עֲלֵי בְּזָבַח וּבְמִנְחָה עַד-עוֹלָם:

מצודת דוד **בזבח ובמנחה.** כי אין קטיגור נעשה סניגור, על כי חטאם היה בדבר הקרבנות, אולם בתשובה יכופר עון : **עד עולם.** העון הזה שמור להם עד עולם לזרעם אחריהם, לקיים בהם ככל דברי הנבואה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולכן נשבע השם לבית עלי שלא יתכפר להם עונם באמצעות קרבנות כאלו תאמדם זבח ומנחה כי כלם באים לכפרה ולזה היתה סמיכה על ראש השלמים להעיר שגם הם באים לכפרה ומזה המקום דקדקו רבותינו ז"ל שהכפרה לא תשלם לבית עלי בזבח ובמנחה ואולם תשלם

במה שהוא יותר טוב מהם והוא העסק בתורה ובגמילות חסדים ומזה המקום יותר הספק איך ענש הש"י האנשים שלא חטאו מפני חטא אבותיהם וזה כי זה העונש לא היה אלא למי שלא ידע את ה' מהכהנים שהוא אוחו את חטא אבותם אמנם מי שהתעסק מהם בידיעת הש"י ינצל מזה העונש אלא שכבר ימשך לו עונש מה במקרה בעבור חטא אבותיו והוא שלא תהיה לו שררה בענין הכהונה מפני היותה סרה מכל משפחתו בחטא האבות : (רלב"ג)

מלבי"ם ולכן זה גרם שהוא עתה גזר דין שיש עמו שבועה, לכן נשבעתי לבית עלי שבזה אין להם תקנה כלל והשבועה היא אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם, רצה לומר העון שהעוו בענין הזבחים ומנחות כמ"ש למה תבעטו בזבחי ובמנחתי, לא יתכפר להם עד עולם. (מה שאין כן יתר חטאתם יתכפרו בתשובה כי עליהם לא התרה הנביא בו): (מלבי"ם)

{טו} וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל עַד-הַבֶּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת-דַּלְתוֹת בַּיִת-יְהוָה וַיִּשְׁמוּאֵל יֵרָא מֵהַגִּיד אֶת-הַמְרָאָה אֶל-עָלִי:

מצודת דוד ויפתח. פתח הדלתות כמנהגו, ולא הלך להגיד הנבואה לעלי, כי פחד ממנו לבשרו בשורה קשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המראה. מראה הנבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישכב הנה שמואל לא הגיד זאת לעלי לבא תיכף בלילה כי שכב עד הבקר, ולא בעת קומו כי הלך למשמרתו ויפתח את דלתות בית ה', ובאר הטעם שלא הגיד לו כי ושמואל ירא מהגיד את המראה וכבר בארתי שלא היה בזה כובש נבואתו כי לא נשלח אל עלי, ולא היה רק מראה והודעה לא שליחות וז"ש מהגיד את המראה: (מלבי"ם)

{טז} וַיִּקְרָא עָלִי אֶת-שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

מלבי"ם ויקרא עלי הבין שהיה איזה חזיון על ביתו, באשר כבר בא אליו נביא באותו יום ולב יודע מרת נפשו: (מלבי"ם)

{יז} וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּר אֵלַיךְ אֶל-נָא תְּכַחַד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה-לְּךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם-תְּכַחַד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּר אֵלַיךְ:

רס"י כה יעשה לך. כאותה קללה עצמה, שלא יהיה לך בניס הגונים, וכן עלתה בו, ואף על פי שהגיד לו ולא כחד, מכאן אמרו (מכות יא א): קללת חכם אפילו על תנאי היא בראה: (רס"י)

מצודת דוד מה הדבר. רצה לומר אין ספק שה' קרא לך עוד, לזאת אשאלך מה דבר בך, ואל תמנע מלהגיד לי: **כה יעשה לך אלהים**. גזם ולא אמר, וכדומה לזה נמצא הרבה במקרא, והרי הוא כאומר, רעה כזאת וכזאת יעשה לך אלהים, ועוד כזאת יוסיף לך רעה, אם תכחד ממני אפילו דבר אחד מכל דבר ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכחד. ענין מניעה והעלמה, כמו (בראשית מז יח) : לא נכחד מאדוני : (מצודת ציון)

רלב"ג כה יעשה לך אלהים וכה יוסף. הוא לשון קללה והרצון בו כה יעשה לך אלהים רעה כי לא היה יודע עלי שיהיה ענין הנבואה הזאת דבר קללה ויורה על אמתת זה הפירוש מה שאמר בן הדד כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף, ואולם רז"ל הוציאו מזה שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה על דרך הדרש : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר א. שיגיד לו מה הדבר, ב. השביעו שיגיד לו כל הפרטים ואל יעלים דבר : (מלבי"ם)

יחזקאל ויגדלו שמואל את-כל-הדברים ולא כחד ממנו ויאמר יהוה הוא הטוב בעיניו יעשה : (פ)

רס"י ה' הוא. ארון הוא, והכל שלו: (רס"י)

מצודת דוד ולא כחד. אפילו דבר אחד : ה' הוא. רצה לומר : הלא הוא ה' והכל שלו, ויעשה הטוב בעיניו, כי מי יוכל לומר לו מה תעשה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגד הגיד לו כל הפרטים, והנה הגם ששמע שעקר הקצף עליו עתה היה על שלא שת לבו לדברי הנביא, בכ"ז השיב, ה' הוא הטוב בעיניו יעשה שחוץ מכוונתו הפשוטה כמצדיק דין שמים, אמר גם כן הלא יש הבדל בין גזר דין שאין עמו שבועה שירצה ה' שלא יתקיים הגזר רק יתבטל על ידי תשובה ואינו טוב בעיניו, לא כן גזר דין זה שיש עמו שבועה שהוא טוב בעיניו שיתקיים ולא יבטלהו בודאי יעשה ואין מזור ותעלה : (מלבי"ם)

יט וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיְהִי הָיָה עִמּוֹ וְלֹא-הָפִיל מִכָּל-דְּבָרָיו אֶרְצָה:

מצודת דוד ויגדל. בחכמה ויראת ה' : **ולא הפיל וכו'.** רוצה לומר : אפילו דבריו שאמר בעצמו לא בנבואה, לא בטל אותם המקום להיות נופלים בארץ לבל יתקיימו [ואמר במשל, מהזורק דבר מה, ולא יחטיא לנפול בארץ]

מלבי"ם ויגדל שמואל ספר במעלת נבואת שמואל ג' מדרגות, א. מצד עצמו שגדלוה' היה עמו שהיה רוח"ק שוכן עליו בתמידות **ולא הפיל מכל דבריו ארצה** שזה העד שהוא נביא אמת וכמ"ש (דברים י"ח כ"א) וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וכו' הדבר אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר (מלבי"ם):

כ וַיֵּדַע כָּל-יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד-בְּאֵר שָׁבַע כִּי נֶאֱמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה:

מצודת דוד **כי נאמן שמואל.** כי לפעמים אף אם באה הנבואה למי, היא חוזרת ונפסקת, אבל שמואל היה מוחזק לנביא המתקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נאמן.** מתקיים, כמו (לעיל ב לה) : בית נאמן : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי נאמן שמואל לנביא לה'.** למדנו מזה שמי שלא יפיל מכל דבריו ארצה לא יצטרך לנתינת אות או מופת אחר שהוא נביא לפי שזה דבר מיוחד בנבואה ולא ידקדק בשאר ההודעות כמו החלום והקסם והוברי שמים כי הם אם יאמרו אמת לפעמים הנה יכזבו פעמים רבות ואין הענין כן בנבואה כי כל דבריה אמת, וכבר יתבאר באיזה סוג מן הדברים יצדק זה בנבואה ובאיזה מהם לא יצדק כי ידמה שמה שתגיד הנבואה בקצת הטובות והרעות האנושיות יקרה שלא יתקיים כשנעתקו האנשים שבא להם הייעוד מהטוב אשר בא להם בעבור הייעוד הטוב או מהרע אשר בא להם בעבור הייעוד הרע (רלב"ג) :

מלבי"ם **ב.** וידע רצה לומר שלא היה נביא לצורך עצמו לבד כרוב בני הנביאים שחל עליהם הרוח להשכילם ולהודיעם אמיתות באלהות ובהנהגה, כי היה נביא שליח לכל ישראל עד שידעו **כל ישראל מדן ועד באר שבע** כי נאמן שמואל לנביא לה' שהוא נאמן ביתו ושליח מאתו אמצעי בין ה' ובניס : (מלבי"ם)

כא וַיִּסֹּף יְהוָה לְהִרְאֶה בְּשֵׁלָה כִּי-נִגְלָה יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל בְּשֵׁלוֹ בַּדָּבָר יְהוָה: (פ)

רס"י כי נגלה ה' אל שמואל. לפי שאמר למעלה ודבר ה' היה יקר בימים ההם, אמר כאן כי מעתה צפציל שמואל, נגלה וקנה והרגיל להגלות: (רס"י)

מצודת דוד ויסף כו'. רצה לומר : עם שלפני זה היה דבר ה' יקר, אבל לאחר זה הוסיף ה' להראה בשלה גם לשאר בני הנביאים : **כי נגלה**. והסבה היתה, על שנגלה ה' אל שמואל, ובעבורו בא לעולם שפע הנבואה, וחלה גם על יתר בני הנביאים. בדבר ה'. רצה לומר : לא שראה שום מראה, כי אם נגלה אליו בדבריו וקולו אשר שמע : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שכבר הוסיף ה' להראה בשילה לשמואל והיה דבר שמואל לכל ישראל בחיי עלי בעניני הנבואה ובוזה האופן היה מנהיג אותם גם בחיי עלי כי כבר נתפרסם להם שהוא היה נביא אמת : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מ"ש ויוסף ה' להראה, כי נגלה דבר ה' וכו' הוא כפל לשון:

ג. ויסף שהיה שפע נבואתו רבה כל כך עד שמרוב השפע שעברה עליו נאצלה גם על בני הנביאים הקטנים ממנו, כמ"ש ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, רק שהיתה נבואתם קטנה ממנו במדרגה שאצלם היה רק מראה כברק המתראה וחוזר ומתעלם כמ"ש ויסף ה' להראה בשלה, מה שאין כן על שמואל נגלה בגילוי גמור ובדבר ה' השולח, ושיעור הכתוב שעל ידי שנגלה דבר ה' אל שמואל בשלה בשפע רב עבר השפע גם על תלמידיו ויסף ה' להראה בשילה: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ד

א וְהִי דְבַר-שְׁמוּאֵל לְכָל-יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים לְמַלְחָמָה וַיִּחַנוּ עַל-הָאָבֶן הָעֶזְרָ וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּאֶפְקִ:

רס"י ויהי דבר שמואל לכל ישראל. נהיה הדבר שנאמר לשמואל, וזא לכל ישראל, והאיך היה הפורענות, ויאל ישראל לקראת פלשתים למלחמה: האבן העזר. עדיין לא היה כן שמה, כי בימי שמואל נקראת כן (לקמן ז (ב), וכאן קרא על שם סופה: (רס"י)

מצודת דוד ויהי דבר שמואל לכל ישראל. רוצה לומר שהיה ונתקיימה נבואת שמואל לכל ישראל, והוא מה שנאמר לו : הנה אנכי עושה דבר בישראל וכו', וחוזר ומפרש איך נתקיימה, ואמר : ויצא ישראל וכו', ואז לא משלו פלשתים על ישראל, ועיין בקונטרס בחשבון הדורות : **אבן העזר**. הוא דברי כותב הספר, כי שם האבן העזר לא נקראה עד אחר המלחמה האחרת שעשה שמואל, וישראל נצחו אז (לקמן ז יב) : (מצודת דוד)

רלב"ג אחר זה ספר שכבר יצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה מעצמם ולא שאלו באלהים עם היות אצלם אורים ותומים ונביא איך יתנהגו בענין המלחמה הזאת ובסוף הענין מתו רבים מישראל וארון האלהים נלקח ובזה נתקיים מ"ש איש האלהים לעלי ומה שאמר לו שמואל :

מלבי"ם השאלות: מ"ש ויהי דבר שמואל לכל ישראל לא באר מה דבר להם, ואם כמפרשים שצוה להם לצאת למלחמה כדי שינגפו לפני פלשתים יפלא מאד שאם כן היו מחזיקים אותו לנביא שקר, וזה אי אפשר :

ויהי אחר שספר (בסיי הקודם) ששמואל לא הפיל מכל דבריו ארצה מן הנבואות שנבא ליחידים, ספר פה, כי היה ונתקיים גם **דבר שמואל לכל ישראל** רצה לומר דבר הנבואה שנבא על כלל ישראל, כמ"ש (למעלה ג' י"א) הנני עושה דבר בישראל אשר כל שומעו תצלינה שתי אזניו, וזה נתקיים עתה כי **ויצא ישראל לקראת פלשתים** וכו' : (מלבי"ם)

לב ויערכו פלשתים לקראת ישראל ותטש המלחמה וינגף ישראל לפני פלשתים ויכו במערכה בשדה פארבעת אלפים איש :

רש"י ותטש המלחמה. ותתפסט המלחמה, כמו (לקמן ל טז): והגם נטושים על פני הארץ, וכן (סופטים טו ט): וינטשו בלחי: (רש"י)

מצודת דוד ותטוש המלחמה. אנשי המלחמה נתפשטו כדרך הנלחמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויערכו. ענין סדור, כמו (ויקרא ו ה) : וערך עליה העולה, ורצה לומר, סדרו אנשי החיל לעמוד מול המלחמה : **ותטוש**. ענין פזור והתפשטות, כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה : **וינגף**. ענין הכאה, כמו (תהלים צא יב) : פן תגוף באבן רגליך : **במערכה**. היא מקום המלחמה, שעומדים שם סדורים : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותטוש המלחמה. הרצון בו שפשטה המלחמה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויערכו מקום המערכה אינו מקום המחנה, רק מקום ממוצע בין שתי המחנות אשר יגבילו הלוחמים ביניהם ללחום שם ושם ערכו פלשתים לקראת ישראל, ותטש המלחמה שנתפשטה בשדה המערכה וינגף ישראל ונפל ממנו בשדה המערכה כארבעת אלפים איש, ובכ"ז לא היה מפלה לגמרי, כי לא נסו איש לאהליו רק שבו אל המחנה. וזה שכתוב: (מלבי"ם)

ג וַיָּבֵא הָעָם אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה נִגְפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֲלֵינוּ מִשְׁלָה אֶת-אָרוֹן בְּרִית יְהוָה וַיָּבֵא בְּקֶרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֵנוּ מִכַּף אִיבֵינוּ:

מצודת דוד אל המחנה. לאותן שלא הלכו במערכה : למה נגפנו. כי חשבו אשר המה מנוקים מעון : את ארון. כי אמרו : כאשר ישגיח ה' בארון בריתו, ישגיח גם בנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: שאל מהרי"א מדוע לקחו עתה את הארון מה שלא עשו כן בשום פעם, מה היה הקצף שבעבורו נתן לשבי עוזו ונשבה ארון הקדש :

ויבא העם אל המחנה ע"ד להלחם שנית. ויאמרו זקני ישראל מהרי"א נתן כמה טעמים למה נלקח ארון האלהים ויתן לשבי עוזו, ולדעתי כולם מבוארים בכתובים, (ט עס א בהיות ישראל אז רעים וחטאים עובדי עבודה זרה ופסל מיכה היה ביניהם כמ"ש (שופטים י"ח ל"א) שהתמיד כל ימי היות בית האלהים בשילה, ולקמן (ז' ג') אמר להם שמואל הסירו את אלהי הנכר. ובכ"ז חשבו את עצמם לצדיקים עד ששאלו למה נגפנו ה' וזה העלה חמת ה' בס כמ"ש הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב' ל"ה), ב. נמשך מהקודם, שעל ידי שנדמו כחולה אנוש הבלתי מרגיש מכאוב כלל וחשבו שהם צדיקים ולא חשבו להיטיב מעשיהם ולבקש תשועה מה' רק אמרו נקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו, חשבו באשר בהכרח יציל את ארון עוזו וישמרהו מיד פלשתים ועל ידי זה ינצלו וישמרו גם הם, וזה מחשבת דופי, כי ברית הארון אינו תכלית לעצמו רק בעבור ישמרו את הכתוב בו: (מלבי"ם)

ד וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלָה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אָרוֹן בְּרִית-יְהוָה צְבָאוֹת יְשֵׁב הַכְּרִבִּים וְשָׁם שָׁנָי בְּנֵי-עָלִי עִם-אָרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפָנֵי וּפִינְחָס:

מצודת דוד **יושב הכרובים**. אשר שוכן על הכרובים אשר על הכפורת : **ושם וכו'**. רוצה לומר : הם נשאו הארון : (מצודת דוד)

מלבי"ם ג. חטאו במה שהוציאו את הארון מקדש הקדשים בלא רשות גבוה ולא שאלו לא לשמואל ולא לאורים ותומים אם יעשו זאת, וזה שכתוב **וישלח העם שלה** ששלחו העם מעצמם בלא דעת נביא, **וישאו משם את ארון ברית ה' צבאות יושב הכרובים**, שמקום הארון הוא תחת הכרובים לא על שדה המערכה והם הניעוהו ממקומו ואת פי ה' לא שאלו (וכבר בארנו בפירוש התורה ודברנו בזה אם היה הארון שבו הלוחות או של שברי לוחות ואין פה מקומו), ד. נשבה הארון בחטא בני עלי כמו שהתנבא על זה שמואל, הנני עושה דבר בישראל וכו', וזה שכתוב **ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלהים וכו'**, שעליהם היה מדת הדין מתוחה והיה עם הארון שמשם בא הדבור עליהם כי ימותו שניהם ביום אחד והגיע העת להתקיים דבר שמואל ועם מיתתם נשבה הארון אשר נשאוהו: (מלבי"ם)

ג וַיְהִי כְּבֹא אַרְוֹן בְּרִית-יְהוָה אֶל-הַמִּחְנֶה וַיִּרְעוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהָם הָאָרֶץ:

מצודת דוד **וירעו**. לכבוד ביאת הארון : **ותהום הארץ**. הוא מלשון גוזמא והפלגה, ורוצה לומר : קול התרועה נשמע למרחוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותהום**. מלשון המייה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי, כאשר בא הארון אל המחנה הריעו תרועת נצחון כאשר חשבו כי כמו שנצח את האויבים בעת נכנסו לארץ וצרו על יריחו כן ינצח גם עתה וגם בזה חטאו כמו שהעיר הרי"א כי במלחמת יריחו צוה ה' בל יריעו ובל ישמיעו את קולם עד עת נפילת החומה שהוא עת הנצחון, אבל קודם לכן לא יריעו רק ישאו עיניהם אל ה' לבקש תשועתו מני צר והם לא כן עשו: (מלבי"ם)

ג וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמִחְנֶה הָעִבְרִים וַיֵּדְעוּ כִּי אַרְוֹן יְהוָה בָּא אֶל-הַמִּחְנֶה:

מצודת דוד **ויאמרו**. אלו לאלו : **וידעו**. אחר החקירה, נודע להם שבא הארון אליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העברים**. בני ישראל נקראים עברים, כי אברהם אביהם היה

מעבר הנהר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמעו ספר כי הגם ששני המחנות היו רחוקים זה מזה שמעו פלשתים את קול התרועה למרחוק, ובאשר חקרו על סבת התרועה נודע להם כי בא הארון אל המחנה: (מלבי"ם)

ז וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בְּאֵלֵהֶם אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הִיְתָה קְזָאת אֶתְמוֹל שְׁלֹשׁ:

מצודת דוד לא היתה קזאת. להביא הארון אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלשם. יום השלישי שלפני היום : (מצודת ציון)

מלבי"ם וייראו וכו' כי אמרו שעם הארון בא אלהים השוכן עליו אל המחנה והוא ילחם בס. ויאמרו אוי לנו רצה לומר שנתנו שתי סבות ליראתם, א. שהגם שעד עתה היו הם הנוצחים תמיד את ישראל, הלא לא היתה קזאת אתמול שלשום שעד עתה לחמנו עם אנשים ועתה עם אל מושיעם: (מלבי"ם)

ח אוֹי לָנוּ מִי יִצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְּכִים אֶת-מִצְרַיִם בְּכָל-מָקוֹם בַּמִּדְבָּר:

רפ"י ככל מכה במדבר. על ים סוף. ויונתן תרגם: ולעמיה עבד פריץ במדברא. ובספרי שנינו: שהפרקה הזו עירוב דברים, מי שאמר זה לא אמר זה, כשרין שבהם אמרו: מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה, והרשעים אמרו: אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה, כל מכות שהיו לו, על המצרים הביאם, אין לו עוד מכה מעתה: (רפ"י)

מצודת דוד במדבר. על ים סוף שהוא במדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון האדירים האלה. בכל המקרא הזה אמר בלשון רבים, לפי שאמר 'האלהים' שכתוב בכל מקום בלשון רבים, לזה אמר הכל בלשון רבים : (מצודת ציון)

רלבי"ג אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר. ר"ל ובמדבר כי ענין קריעת ים סוף היה במדבר אשר בו מתו פרעה וחילו וכבר הכם קודם זה במצרים במינים רבים מהמכות : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ב.** אוי לנו רצה לומר ולא לבד שאין תקוה שאנחנו ננצח עוד יש פחד כי נאבד בידו כי מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה. אלה הם רצה לומר הלא גבורתו נודעת מכבר מימי קדם, ואי אפשר לאמר שהוא כח מוגבל רק על דבר אחד (למשל להכות בדבר, או במים, לא לנצח במלחמה) שהלא הכה בכל מיני מכה, וכן אי אפשר לאמר שמושל רק בארץ מיוחדת, (רק בארץ מצרים לא בפלשתים) שהלא הכה את מצרים וגם במדבר הרי מושל על הישוב ועל המדבר שהם מקומות שונים: (מלבי"ם)

טו **הַתְּחַזְּקוּ וְהִיוּ לְאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲבֹדוּ לְעִבְרִים כְּאֲשֶׁר עֲבַדוּ לָכֶם וְהִיִּתֶם לְאֲנָשִׁים וְנִלְחַמְתֶּם:**

מצודת דוד **התחזקו.** אמרו אלו לאלו אתם פלשתים התחזקו : והיו לאנשים. רצה לומר לגבורים ואמיצי הלב : והייתם. רצה לומר : אבל אם תהיו לאנשים, אז תוכלו על כל פנים להלחם בהם, לבלי היות מנוצחים לעבוד אותם, ותהיו על כל פנים דומה להם בדבר הנצחון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאנשים.** רצה לומר גבורים ואמיצי לב : (מצודת ציון)

רלבי"ג **פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם.** זה מורה כי לא היו פלשתים מושלים בישראל ולא ישראל בפלשתים ואפשר שמזמן קרוב יצאו בני ישראל מעבודתם או אפשר שיארך זמן עבודתם את הפלשתים עד מות עלי ויהיו אם כן שנות שמשון נכללות בשנות עלי ונמנו לשניהם כי רוב ישיבת שמשון היה בישיבת שדה פלשתים וכשלא היה שמשון שר היה שופט אותם עלי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** אחרי התיראו מאלהים המכים את מצרים איך אמרו התחזקו והיו לאנשים וכי ילחם איש עם אלהים ויוכל, ומהו הכפל והיו לאנשים והייתם לאנשים :

התחזקו הנה ממ"ש האלהים האלה, אלה הם האלהים בלשון רבים, מבואר כי חשבו שאלהי יעקב אינו הסבה הראשונה (שידוע שהאומות הקדמונים כולם החליטו שמן הנמנע בכלל שהסבה הראשונה יהיה לו איזה קשר עם שוכני בתי חומר) רק חשבו שהוא קיבוץ כחות נשגבים רבים, עצומים יותר מכח אלהיהם אשר הם עובדים אותם, והיו חושבים כי לפעמים יתעצמו אדירי עמים, או אנשים רפאים להלחם עם בני אלים ולנצחם, כידוע בשירי היונים והבליהם, ולכן אמרו **התחזקו והיו לאנשים פלשתים** כאומר אל תהיו בהמות אשר לא יתגברו על בני אלים לעולם, רק היו אנשים שהם בכח אנושותם יתגברו לפעמים על האלים

וכחות הנשגבות (ע"ד כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל) וגם אם לא תנצחו אתם למו על כל פנים התחזקו **פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם** תרויחו בל ינצחו הם לכם עד שתהיו אתם עבדים למו. ומוסיף לאמר שאף אם לא תוכלו גם לזאת, ובני אלים ינצחו אתכם על כל פנים **והייתם לאנשים ונלחמתם** רצה לומר אינו דומה המנוצח במלחמה, שעל כל פנים היה לאיש ולחם כדרך אנשים, ממי שימסר אל אויבו ולא ילחם שזה יצא מכלל אנשים ודומה כבהמה שינהיגוה שולל בלי דעת. ובמה שנלחמתם תראו שאתם אנשים ולא בהמות:(מלבי"ם)

וַיִּלְחַמוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּנְגַף יִשְׂרָאֵל וַיִּנְסוּ אִישׁ לְאֵהָלָיו וַתְּהִי הַמָּכָה גְדוֹלָה מְאֹד וַיָּפֵל מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף רַגְלֵי:

מצודת ציון רגלי. הולכי רגל, לא רוכבי סוסים : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילחמו פלשתים וינגף ישראל, ועתה לא שבו אל המחנה כמו בפעם הראשון ששבו אחור בסדר כי עתה נסו ונתפזרו בלי סדר, ועל ידי זה היתה המכה גדולה מאד: (מלבי"ם)

וַיֵּאָרֶן אֱלֹהִים נִלְקַח וְשָׁנִי בְּנֵי-עֲלִי מֵתוּ חֲפְנֵי וּפִינְחָס:

מלבי"ם ואחר כך נלקח גם ארון אלהים כו' ומתו חפני ופינחס נושאי, ובזה נתקיים נבואת שמואל כמ"ש ויהי דבר שמואל לכל ישראל:(מלבי"ם)

וַיִּרֶץ אִישׁ-בְּנֵי־מֶן מֵהַמְּעֵרָה וַיֵּבֵא שְׁלָה בַיּוֹם הַהוּא וּמַדְיּוֹ קָרְעִים וְאֲדָמָה

רס"י איש בנימן. זה היה שאל, שחטף את הלוחות מיד גלית וזרח לו:
(רס"י)

מצודת דוד ומדיו קרועים. דרך צער ואבלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומדיו. ומלבושיו, כמו (לקמן יז לח) : וילבש וגו' מדיו :
ואדמה. עפר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירץ הגם שרבים מבני שילה היו שם ונסו, הנה הם בנוסם התפזרו בכל פנה, התחבאו במערות וצחיחים, ורק איש אחד רץ ובא ביום ההוא מן המערכה בדרך ישר לשילה לבשר הדבר כי ראה הכל

בעיניו ומדיו קרעים על שבר בת עמו: (מלבי"ם)

גַּיַּ וַיְבֹא וְהָנָה עָלַי יוֹשֵׁב עַל-הַכֶּסֶּא (יך) יד דָּרָךְ מְצַפֶּה כִּי-הִיָּה לְבֹ
חֶרֶד עַל אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בְּעִיר וַתִּזְעַק כָּל-הָעִיר:

רס"י יד לרך מלפה. אלל יד הדך היה מלפה: (רס"י)

מצודת דוד ויבא. רצה לומר : בעת בואו לשילה, ישב עלי על הכסא וכו' :
יד דרך מצפה. אצל מקום דרך ההולך למקום המלחמה, והיה מצפה
ומייחל לשמוע מה מהמלחמה, כי היה לבו חרד על הליכת הארון :
והאיש בא. מדרך אחר בא להגיד בהעיר : ותזעק. זעקת שבר ויללה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון יד. מקום : מצפה. ענין תוחלת ותקוה, כמו (מיכה ז ז) : ואני
בה' אצפה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה. ר"ל שהיה הכסא במקום
שהיה מצפה ומביט הדרך אם יבא מבשר להגיד לו מה שקרה לארון
האלהים : כי היה לבו חרד על ארון האלהים. ולזאת הסבה היה הכסא
אצל מקום השער לראות העוברים והשבים וזה מורה על רוב חסידתו
שלא היה חרד לבניו עם מה שגלה לו איש האלהים ששניהם ימותו ביום
אחד גם בשמעו מות חפני ופנחס לא חרד מאד עד ששמע שארון האלהים
נלקח כי אז נפל אחורנית מעל הכסא מרוב החרדה ובסבת הנפילה
נשברה מפרקתו מרוב החולשה ומת מכובד גופו ורוב הזקנה כי הכובד
ההוא היה סבת מיתתו בנפלו : (רלב"ג)

מלבי"ם (יג-יז) השאלות: מ"ש ויבא שילה, ויבא והנה עלי, והאיש בא
להגיד, כפל לשון - למה הקדים שעלי יושב יד דרך מצפה, ואחרי זה
הקדים כי עלי עיניו קמה ולא יכול לראות, ולמה קראו בפיי"ב בשם
מבשר, ולמה לא הלך האיש תיכף אל עלי שהיה הכהן ואליו ראוי שיגיד
ראשונה מה שקרה לבניו ולארון, ואם לא רצה לבשר בשורה למה לא
נשמר מזה אחר כך ויגד לו פתאום עד שסבב מיתתו :

ויבוא והנה עלי מקדים דברו בל יפלא בעיניו. א. מדוע לא בא המבשר
אל עלי בראשונה בשהוא נשיא עמו וראוי להגיד לו ראשונה? ב. איך לא
נשמר מהגיד אל הזקן פתאום מיתת בניו ולקיחת הארון שזה גרם מיתתו
ומוציא דבר הוא כסיל, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (פ"ק
דפסחים ג') ע"ז מספר כי עלי היה אז יושב על הכסא יד דרך מצפה, רצה
לומר שלא היה בעיר רק בשער העיר מהעבר השני הקרוב אל הדרך ושם
היה יושב מצפה על מבשר שיבא מהמערכה להגיד לו מה נעשה עם הארון

כי היה לבו חרד על ארון האלהים והאיש בא להגיד בעיר האיש המבשר
אחר שנס מהמלחמה סבב דרכו ובא מהעבר השני ועל ידי זה היה ראשית
הגדתו בעיר, שהם ראוהו תחלה ועל ידי זה ותזעק כל העיר: (מלבי"ם)

יג וישמע עלי את-קול הצעקה ויאמר מה קול ההמון הזה והאיש
מהר ויבא ויגד לעלי:

מצודת ציון ההמון. העם הרב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמע וכיון ששמע עלי את קול הצעקה ושאל על סבתו קראו
להאיש שיבא להגיד לעלי כי לא רצה שום איש להגיד בשורה רעה כזאת
להזקן, ובהיות שהאיש נקרא במהירות אל עלי אחר שכבר היתה צעקה
ברחובות חשב שכבר ידע עלי כלל הדברים ואינו דורש מאתו רק לדעת
פרטי הדברים, וגם שעל ידי המהירות לא הגיד בישוב הדעת, והגיד לו
הכל פתאום, וזה שכתוב והאיש מהר ויבא ועל ידי זה ויגד לעלי את הכל
פתאום: (מלבי"ם)

טו ועלי בן-תשעים ושמנה שנה ועיניו קמה ולא יכול לראות:

מצודת ציון קמה. רצה לומר כל אחת קמה, כי בעת הראות, דרך העין
להתנענע, ושל עלי קמה ועמדה, כי לא ראה עוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועלי וכו' ועיניו קמה שאם היה יכול לראות והיה רואה את
האיש ואדמה על ראשו וכל העיר קרועי בגדים לא היה מתפעל כל כך
מקול השמועה הפתאומית כי היה נודע לו לאט לאט (ועיניו קמה יחיד
על רבים, ויש לפרש וראות עיניו קמה): (מלבי"ם)

טז ויאמר האיש אל-עלי אנכי הבא מן-המערכה ואני מן-המערכה
נסתי היום ויאמר מה-היה הדבר בני:

מצודת דוד מה היה הדבר. מה נעשה בהמלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נסתי. ברחתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם אנכי הבא הודיע לו, א. שבא מן המערכה וראה הכל בעיניו, ב.
שבל יחשב שעברו על זה איזה ימים שאפשר ששכח איזה דבר כי היום
נס מן המערכה (וחכמינו זכרונם לברכה לישוב הכפל פה דרשו שהיה
שאל, ושבא מן המערכה שילה ועל זה אמר אנכי הבא מן המערכה, ושם

שמע שנשבה הארון וחזר בו ביום אל המערכה וחסף הלוחות ונס עמהם
בו ביום שנית לשילה ועל זה אמר מן המערכה נסתי היום): (מלבי"ם)

זיז ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה
היתה בעם וגם-שני בניה מתו חפני ופינחס וארון האלהים נלקחה:
(פ)

מצודת דוד וגם מגפה. כי הפלשתים רדפו אחריהם והכום : (מצודת דוד)

מצודת ציון המבשר. כל המספר חדשות בין טוב בין רע, נקרא מבשר :
(מצודת ציון)

מלבי"ם ויען המבשר ויאמר יש הבדל בין מגיד ובין מבשר, שמבשר הוא
תמיד לטוב שמגיד דבר שחברו שמח בו ורוצה לשמעו ופה שבא על דבר
רע הוא בדבר שצריך להגידו והוא המוכן להגיד כי יודע הדבר בבירור או
שראה בעיניו, וכוונתו שאחר שחשב שכבר הוגד הדבר לעלי, ולא קראהו
רק מצד היותו מבשר: . ויודע הכל בבירור, ולכן לא נשמר ברוחו והגיד
כל מה שנתהוה כסדר, תחלה נס ישראל ואחר כך מגפה גדולה היתה
בעם ואחר כך מתו חפני ופינחס ואחר כך נלקח ארון אלהים. ובאמת
אצל עלי היה הכל שמועה פתאומית ולכן: (מלבי"ם)

זיח ויהי כהזכירו | את-ארון האלהים ויפל מעל-הכסא אחרנית בעד |
יד השער ותשבר מפרקתו וימת כי-זקן האיש וכבד והוא שפט את-
ישראל ארבעים שנה:

רס"י מפרקתו. אפרקותיה, עלם האורח: (רס"י)

מצודת דוד בעד יד השער. נגד מקום השער : כי זקן האיש וכבד. רצה
לומר : לפי שהיה זקן וכחו תשו והיה בעל בשר, לזה לא היה יכול להתחזק
בעת נפלו להטות עצמו על צדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחרנית. לאחוריו : בעד. נגד : מפרקתו. הוא עצם הצואר,
על שם שעשוי פרקים פרקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי כהזכירו את ארון האלהים שהוא היותר יקר בעיניו ויפל
וכו' נתן ג' טעמים על שנשבר מפרקתו בנפילה זאת, א. שנפל מעל הכסא
שהוא מקום גבוה, ב. שנפילתו היתה אחרנית, ג. שנפל בעד יד השער
שהיה על מרומי קרת ולכן ותשבר מפרקתו וימת תיכף. עתה נותן ג'

טעמים על שמת תיכף, **א. כי זקן האיש בשנים, ב. וכבד בגוף, ג. אפסו** כחותיו מרוב עבודה ששפט את ישראל ארבעים שנה: (מלבי"ם)

יט וְכָל־תּוֹ אֶשֶׁת-פִּינְחָס הָרָה לָלֶת וְתִשָּׁמַע אֶת-הַשְּׁמֵעָה אֶל-הַלֶּקֶח אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חָמִיָּה וְאִישָׁהּ וְתִכְרַע וְתִלְדַּד כִּי-נִהְפְּכוּ עָלֶיהָ צָרִיהָ:

רפ"י לָלֶת. על כרחו 'ללדת' פירושו, ואין לו דמיון. ומנחם חזרו בחלק 'יללה', לפי שהצלי לידתה בייללה צאו לה, ויסוד יללה, אין אות ביסודה אלא למ"ד לצדה: נהפכו. נשתנו מכדרכו, לכך מתה: צריה. צרי דלתי בטנה, קרדוני"ל בלע"ז: (רפ"י)

מצודת דוד הרה ללת. רצה לומר: נשלים ימי הריונה ללדת: **כי נהפכו**. מחרדת השמועה, נהפכו ונתגלגלו עליה פתאום חבלי הלידה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ללת. רצה לומר ללדת, ובא בחסרון הדל"ת, לפי שילדה בייללה: **ותכרע**. נפלה על ברכיה: **נהפכו**. ענין סבוב וגלגול, על כי בעת הגלגול מתהפך הדבר מצד אל צד, וכן (שופטים ז יג): מתהפך במחנה מדין: **צריה**. הם חבלי הלידה, הבאה מהשמטת קשרי הרחם התקועים זה בזה, והוא מושאל מן צירי הדלתות, וכן (ישעיהו יג ח): צירים וחבלים יאחזון: (מצודת ציון)

רלב"ג הרה ללת. אחשוב שיהיה שרשו נלה ויהי מקור וענינו ענין שלמות כאילו יאמר שמלאו ימי הריונה ללדת כאמרו וימלאו ימיה ללדת וכבר פירשוהו מענין יללה והוא חסר למ"ד אחרת כי היה משפטו לללת: **ותכרע ותלד כי נהפכו עליה צריה**. ולא יכלה להתאמץ על דבר הלידה כראוי, והיא קראה שם הנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם (יט-כב) **השאלות**: מדוע סדר אל הלקח ארון אלהים ואל מות חמיה ואישה וכן בפסוק כ"א, ובפסוק י"ז סדר תחלה מיתת חפני ופנחס, ואחר כך לקיחת הארון שהיה אחר כך כנ"ל, מ"ש ותקרא לנער וכו' אל הלקח, ותאמר גלה כבוד וכו', הוא כפל מבואר אין לו הבנה כלל, ותחלה הזכירה מה שנלקח הארון ומת חמיה ואישה וסיימה רק בלקיחת ארון האלהים לבד שזה צריך טעם ודעת:

ו**כלתו** ספר איך ספו תמו כל בית עלי ביום ההוא כלתו היתה קרובה ללדת ו**תשמע** כו' אל הלקח ארון כי העם הקדימו החשוב בעיניהם שהוא הארון ואחריו מות עלי ואחריו מות אישה, **כי נהפכו עליה צריה** פי מהר"א, שאחר יציאת הולד נהפכו לאחור, ונעדרו הצירים והמכאובים ולא זבו ממנה המותרות הדמיות כי בהעדר הכח והפסק המכאובים לא יצאו עוד

וזה היה סבת מיתתה, ומלת ללת פיי בחסרון די ללדת, והרדי"ק מפרשו מענין יללה, והרלב"ג מפרשו משורש נלה כמו כנלותך לבגוד שהוא מענין כליון והשלמה שנשלמו ימי הריונה:(מלבי"ם)

לכ וְכַעַת מוֹתָהּ וְתִדְבַרְנָהּ הַנְּצָבוֹת עָלֶיהָ אֶל-תִּירְאֵי כִּי בֶן יִלְדֶת וְלֹא עֲנָתָה וְלֹא-שָׁתָה לָבָה:

מצודת דוד **וכעת מותה**. וכאשר בא עת מותה על ידי הלידה הפתאומית : **אל תראי**. היות חשבו שמתפחדת שלא תמות גם היא בעבור רוע המזל, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה ב) : אחד מן המשפחה שמת, ידאגו וכו', ולזה אמרו לה, דעי כי בן ילדת, ושוב אין לך לפחד, כי אם נולד בן זכר, נתרפאת כל המשפחה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי מועד קטן ג ז) : **ולא שתה לבה**. אל דבריהן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ענתה**. השיבה : **שתה**. שמה, כמו (שמות י א) : **למען שיתי** (כא) **אי כבוד**. כמו אין כבוד, ותחסר הנו"ן, כמו (איוב כב ל) : **ימלט אי נקי**. והיא בחיר"ק, ודוגמתו (לקמן כא ט) : ואין יש פה, שהיא בחיר"ק : (מצודת ציון)

לכא וְתִקְרָא לְנֶעַר אֵי-כְבוֹד לְאֹמֵר גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל-הַלֵּקֶחַ אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל-חַמִּיהָ וְאִישָׁהּ:

רס"י **אי כבוד**. אין כבוד, וכן (איוב כב ל): **ימלט אי נקי**, אין נקי: **אל הלקח**. כמו על הלקח, ואין כריך לזוזו מלשון אל, למי שיודע להבין דברו: **אל הלקח**. איטווי"ר"ס לאיטריפ"ו"ס זלע"ז: **ואל חמיה**. ואל הרעה הזאת, **שמת חמיה ואישה**: (רס"י)

מצודת דוד **לאמר**. רצה לומר : השם יורה, אשר בעת שנולד, גלה כבוד מישראל **וכו'** : (מצודת דוד)

רלב"ג **ואל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה**. כי חמיה היה נביא וכהן גדול ואישה היה ראוי לשמש בכהונה גדולה אחריו כי ידמה שהיה יותר ראוי לכהונה מחפני כי לא היה רע כ"כ כמו חפני ולזה נתקיימה הכהונה גדולה מזרע פינחס עד מלכות שלמה כמו שיתבאר במה שיבא ולזה הקדים בפורענות לזכר חפני קודם פינחס בסוף הענין שכא לזכר כי הסבה החזקה למה שאמרה גלה כבוד מישראל הוא הלקח ארון האלהים כי כבר נשאר לישראל נביא והיה שם מהכהני גם כן מי

שיתמנה כהן גדול תחת עלי : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותקרא לנער אי כבוד רצה לומר איה הכבוד, אין כבוד ישראל עוד, ובארה דבריה כי גלה כבוד מישראל אל הלקח וכו' כוונתה כי יש שני תורות תורה שבכתב ומשכנה בארון, ותורה שבעל פה משכנה בלבות חכמי ישראל אשר קבלו ממשה רועה נאמן, ואם יעדר אחד מהם ישלימהו השני, רצה לומר אם היה נלקח הארון לבד ועלי ובניו היו בחיים, היה אפשר להחזיר התורה על ידם, כמ"ש ר' מאיר אלמלא דאשתכח תורה מישראל הוה מהדרנא ליה מפלפולי, אבל עתה גלה הכבוד בהחלט באשר נלקח הארון וגם מת חמיה ואישה:(מלבי"ם)

כב ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלהים: (פ)

מצודת דוד ותאמר. וחזרה ואמרה, עיקר גלות הכבוד, הוא בעבור כי נלקח הארון (מצודת דוד) :

מלבי"ם ותאמר אחר כך הוסיפו לאמר שאין לחלק זה בשני שמות, כי כמו שהארון, הוא ארון אלהים השומר לדברות האלהים אשר היו חרותים על הלוחות אבנים, כן עלי ובניו מקבלי תורה שבעל פה, המה ארונות קדושים נוצרים את לוחות הברית החרות על לוח לב שהם חוקי תורה שבעל פה הכתובים על לב החכמים כמ"ש ועל לבם אכתבנה, ותורתך בתוך מעי, עד שעל אבדן שניהם, יצדק לאמר כי נלקח ארון אלהים, ויהיה ארון שם המין רצה לומר ארונות האלהים כולמו הארון לתורת הכתב והארונות לתורה שבעל פה ובזה עוררה אבל גדול על בעלה ואישה להשוותם עם ארון הברית וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כמה טפשי בבלאי דקיימי מקמי אורייתא ולא קיימי מקמי גברא רבא וכו':(מלבי"ם)

שמואל א פרק-ה

א ופִּלְשֵׁתִים לָקְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּבֵאוּ מֵאֲבֵן הָעֵזֶר אֲשֶׁר־דָּדָה:

רלבי"ג והנה הביאו הפלשתים ארון האלהים בבית ע"א שלהם שהיה בהם צלם על צורת בן אדם שהיו קורין אותו דגון : (רלבי"ג)

בַּ וַיִּקְחוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-אָרוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיִּצְיֵגוּ אֹתוֹ
אֶצֶל

רש"י **אצל** **דגון**. **למות** **עשוי** **כדמות** **לג**: (רש"י)

מצודת ציון דגון. שם עבודה זרה : **ויציגו**. העמידו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקחו משם לקחוהו וביאו אותו אל בית דגון בחשבם כי דגון אלהיהם נצח לאלהי ישראל, ובמדרש ר' יוחנן אמר כבדוהו, אמרו זה אלוה וזה אלוה יבא אלוה וישרה אצל אלוה, רשב"ל אמר כך יהיה שכרו? (רצה לומר ומדוע נענשו) אלא אמרו זה נוצח וזה נצוח יבא נצוח ויתעבד לנוצח: (מלבי"ם)

ג וַיִּשְׁכְּמוּ אֲשֶׁדוּדִים מְמַחֲרֵת וְהָיָה דָּגוֹן נָפֵל לְפָנָיו אֶרְצָה לְפָנֵי אָרוֹן
וְהָיָה וַיִּקְחוּ אֶת-דָּגוֹן וַיָּשִׁבוּ אֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ:

מצודת דוד **לפניו ארצה**. על פניו, נפל לארץ לפני הארון : **וישיבו**. כי חשבו
שבמקרה **נפל** : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה על צד המופת עשה הש"י לכבודו שהפיל דגון ארצה לפני ארון ה' להעיר כי אין עוד מלבדו ואולי חשבו הפלשתים שכבר היה זה על דרך המקרה לא מאת הש"י ולזה לקחו את דגון והשיבו אותו למקומו ולא השתדלו להסיר משם ארון האלהים, וביום השני מצאו דגון נופל לפני ארון ה' וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על המפתן רק הנשאר מדגון היה נשאר אצל ארון ה' נופל ארצה ולזה היו כומרי דגון נשמרי מלדרוך על מפתן דגון כי חשבו שיהיה המקום קדוש מצד מה שמצאו שם ראש דגון ושתי כפות ידיו, ולא הספיק לש"י השפטים שעשה באלהיהם אבל הכה האשדודים ושמש שוממים ותמהים על המכות שבאו להם בדרך שלא היו יכולים לאמר שיהיה חדוש זה המקרה להם אם לא מפני מה שהסבו אליהם ארון האלהים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ג-ד) **השאלות**: **כפל הכינוי עם הפעול**, **נופל לפניו לפני ארון ה'**
הוא זרות בלשון :

נופל לפניו רצה לומר כי שניהם עמדו לצד שכנגד הפתח זה אצל זה, ואם היה נופל על פי מקרה, אז אם היה נופל על פניו היה נופל אל צד הפתח לא אל לפני הארון שעמד בצדו, ואם היה נופל לפני הארון היה מוכרח שיפול על צדו לא לפניו, אבל הוא **נופל לפניו, היינו על פניו לא על צדו וגם לפני ארון ה' אל צד הארון לא אל צד הפתח, ובזה ראו שלא נפל בעצמו**

רק על פי נס, ובכ"ז בפעם הראשון לא שתו לב וישבו אותו למקומו, (גם זה מורה כמו שפרשתי שנסע ממקומו אל מקום אחר ולכן הוצרכו להשיב אותו למקומו שאם כפי המפרשים שנפל כדרכו היה ל"ל ויקימוהו): (מלבי"ם)

גד וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר מִמְחַרְת וְהָנָה דָגוֹן נָפַל לְפָנָיו אֲרָצָה לְפָנֵי אַרְוֹן יְהוָה וַיִּרְאֵשׁ דָּגוֹן וַיִּשְׁתִּי | כְּפֹת יָדָיו כְּרֵתוֹת אֶל-הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׂאָר עָלָיו:

רס"י המפתן. חסקופה: (רס"י)

מצודת דוד כרותות אל המפתן. היו כרותות ומונחות על המפתן : רק דגון. גוף העבודה זרה העשוי בדמות דג : (מצודת דוד)

מצודת ציון כרותות. חתוכות : המפתן. האסקופה, וכן (יחזקאל מז א) : מתחת מפתן הבית : (מצודת ציון)

מלבי"ם והנה דגון ביום המחרת היה נס כפול, א. ששכב על פניו ואל צד הארון כמו ביום הראשון, ב. שראש דגון ושתו כפות ידיו היו כרותות אל המפתן לא אל צד הארון ובזה ראו שתחלה נפל על המפתן ושם נכרתו איבריו ואחר כך הוסב גולמו אל לפני הארון, והיה זה לבל יטעו שהיה מלחמה בינו ובין הארון ועל ידי שהארון נצח אותו כרת ראשו וידיו כדרך הנוצח ולכן ראשו וידיו נכרתו אל המפתן לא אל צד הארון שזה מורה שתחלה נכרת מעצמו וכאילו אחר שנכרת מעצמו כרע ונפל לפני הארון: (מלבי"ם)

גה על-פן לא-ידרכו כהני דגון וכל-הבאים בית-דגון על-מפתן דגון באשדוד עד היום הזה: (o)

מצודת דוד על כן. על שמצאו על המפתן ראשו וכפות ידיו, החזיקו המפתן למקום קדוש, ולא דרכו עליו : וכל הבאים. מיתר העם : מפתן דגון. מפתן בית דגון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידרכו. ענין צעדה, והוא מלשון דרך : כהני. כומרים, יודעי חוק עבודת כוכבים : (מצודת ציון)

מלבי"ם על כן כי חשבו שעל המפתן היה האלהים המנצח ושם כרע לפניו ונהגו כבוד במקום ההוא: (מלבי"ם)

**וַיִּתְּכַבֵּד יְהוָה אֱלֹהֵי אֲשֶׁדּוּדַי וַיִּשְׁמַם וַיַּךְ אֶתְּם (בעפלים) בְּטַחָרִים
אֶת-אֲשֶׁדּוּד**

רפ"י וישמם. לשון שממה: בטחורים. חלחולת, כרכשא, מכת הנקב,
עכברים נכנסין בנקביהם וקומטין בני מעיהם, ויולחין: (רפ"י)

מצודת דוד וישמם. במה שהכה אותם בעפולים, והיו בצורת טחורים :
(מצודת דוד)

מצודת ציון וישמם. מלשון שממה : בעפולים. כך שם המכה, ולפי שהם
בחלחולת במקום מכוסה, נקראו עפולים, מלשון אופל, וכן (מלכים ב ה
כד) : **ויבוא אל העופל, והוא כמו אל האופל באל"ף.** והקרי בטחורים,
והוא שם שרץ מה, והיו דומים להם : (מצודת ציון)

רלבי"ג וזאת המכה היתה שהוכו בטחורים והוא חולי מצער מאד ויוצא
מהם דם רב כל שכן אלו שבאו להם מאת השי"י להכאיבם מאד ולזה
הוכרחו להוציא ארון האלהים מאשדוד ושלחוהו בגת וידמה שאלה
המופתים עשה השי"י באמצעות שמואל שהיה נביא או נעשה זה בזולת
נביא להשגחתו על ישראל שלא יאבד ארון האלהים מהם : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותכבד אחר שלא שתו לב למכת אלהיהם הוכו בגופם : (מלבי"ם)

זז וַיִּרְאוּ אַנְשֵׁי-אֲשֶׁדּוּד כִּי-כֵן וְאָמְרוּ לֹא-יָשֵׁב אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּנוּ
כִּי-קִשְׁתָּה יְדוֹ עָלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ:

מצודת דוד כי כן. אשר הארון עשה בהם שפטים ובאלהיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון קשתה. מלשון קשה : (מצודת ציון)

חח וַיִּשְׁלַחוּ וַיֹּאסְפוּ אֶת-כָּל-סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מַה-נַּעֲשֶׂה
לְאַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַת יֹסֵב אַרְוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבוּ אֶת-אַרְוֹן
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת ציון יסוב. רצה לומר יובא : (מצודת ציון)

מלבי"ם גת יסב הסרנים תלו הדבר במקרה, ועל כן אמרו שיסוב לגת

לראות אם ישלח מטהו גם שמה, ולא שלחוהו לעיר קרובה לאשדוד רק לגת שהיה רחוק כמ"ש יסב (כמ"ש ויסב אלהים את העם) כי חשבו שהוא חולי מתדבק טבעי ולא יתפשט למקום רחוק: (מלבי"ם)

טו וַיְהִי אַחֲרַי | הִסְבוּ אֹתוֹ וַתְּהִי יַד-יְהוָה | בְּעִיר מְהוּמָה גְדוֹלָה מְאֹד
וַיִּךְ אֶת-אַנְשֵׁי הָעִיר מִקֶּטַן וְעַד-גְּדוֹל וַיִּשְׁתְּרוּ לָהֶם (עֲפֹלִים) טַחְרִים:

כז וַיִּשְׁתְּרוּ. כְּמוֹ וַיִּסְתְּרוּ, שָׁהֲרֵי הוּא בְּמִסְכֹּת כְּתוּבִים שִׁי"ן, וּמְפֹרָשִׁים
בְּלָשׁוֹן סַמ"ךְ, מַכַּת בֵּית הַסְּתָרִים: (כז"י)

מצודת דוד יד ה' בעיר. מכת יד ה' בעיר גת : וישתרו. העפולים, היו בהם
נסתרים הרבה מבפנים, היותר מכאיבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישתרו. כמו יסתרו בסמ"ך : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה אחר הסבו אותו בגת היתה מכת הש"י בעיר מהומה גדולה
לא נשאר שם אחד שלא הוכה במכת הטחורים והיו הטחורים נסתרים
ולזה הם יותר קשים ויותר קשי הרפואה, וכראותם זה שלחו ארון
האלהים לעקרון ותכף שבא שם הביא הש"י מהומת מות בכל העיר
והנשארים בהם שלא מתו הוכו בטחורים הנה כל זה קרה לפלשתים מפני
ארון האלהים תוך שבעה חדשים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ט-יב) השאלות: למה הוסיף מכה אחרי הסבו אותו דוקא,
ומדוע לא אמר בקוצר ויך את אנשי העיר בעפולים, ולמה שלחוהו הגתים
בעצמם ולא אספו סרני פלשתים, והעקרונים חזרו ואספו סרני פלשתים,
ולמה האריך בפסוק י"א י"ב במכת העקרונים :

ויהי אחרי הסבו אתו רצה לומר יען שהסבו אותו בערה בס אש ה' יותר,
והוסיף מכתו בג' דברים, א. שהיה מהומה גדולה מאד שהיא הפחד
והאימה שנפלה עליהם, ב. ויך את אנשי העיר מקטן ועד גדול, שזה לא
היה תחלה, ג. וישתרו להם כו' שהיו העפולים סתורים תוך מעיהם ובזה
היתה מכתם פנימית ואנושה יותר: (מלבי"ם)

טז וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבֹא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן
וַיִּזְעְקוּ הָעֶקְרוֹנִים לֵאמֹר הִסְבוּ אֵלַי אֶת-אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַמִּיתַנִּי
וְאֶת-עַמִּי:

מצודת דוד ואת עמי. כי שרי העם היו הזועקים : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלחו לכן לא אספו את הסרנים בזאת הפעם רק שלחו מעצמם, אחר שכבר יעצו הסרנים לשלחו ממקום המכה אל מקום אחר, אבל העקרונים שבא הארון לשם זעקו זעקה גדולה, כי עד עתה היה רק מכה וחולי ועתה היתה מהומת מות ולכן זעקו הסבו וכו' להמיתני וכו' (מלבי"ם)

יא וישלחו ויאספו את-כל-סרני פלשתים ויאמרו שלחו את-ארון אלהי ישראל וישב למקמו ולא-ימית אתי ואת-עמי כי-היתה מהומת-מות בכל-העיר כבדה מאד יד האלהים שם:

רס"י מהומת מות. כל מהומות על ידי רעם, וזה אציהן, (לקמן ז י): ורעם ה' בקול גדול (ביום ההוא) על פלשתים ויהומם, כך מפורש באגדת 'שפטים וספרות' דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: (רס"י)

מצודת דוד מהומת מות. מלבד מכת העפולים, היתה בהם מגפת ה' : (מצודת דוד)

רלב"ג אז קראו פלשתים לכומריהם ולקוסמיהם לקחת עצה מהם מה יעשה לארון ה' אם ישיבוהו לישראל אם לא ואם היתה עצתם שישלחוהו לישראל במה ישלחוהו שם כדי שתסור אף הש"י מהם : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו שלחו כו' וישב למקומו לא כמו עד עתה שנשלח ממקום למקום, ובארו כי שם הגדיל חמה אפו, א. כי היתה מהומת מות בכל העיר שיד האלהים כבדה שם שחולים רבים מתו תיכף: (מלבי"ם)

יב והאנשים אשר לא-מתו הכו: (בעפלים) בטחורים ותעל שונעת העיר השמים:

מצודת דוד אשר לא מתו. בהמגפה : השמים. הוא מדרך גוזמא, ורצה לומר גדלה מאוד עד למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שועת. צעקת : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. והאנשים שגם מה שהיה בגת היה פה שאלה שלא מתו הכו בעפלים, ובזה היו כולם מוכים ותעל שועת העיר שצעקו לישועה כי היתה צרתם רבה מאד: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ו

א וַיְהִי אַרְוֹן-יְהוָה בְּשָׂדֶה פְּלִשְׁתִּים שְׁבַעַה חֳדָשִׁים:

מצודת ציון בשדה פלשתים. כמו בארץ פלשתים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי ספר כי ארכו הימים עד ז' חדשים ולא סרו המכות מהם ומזה ראו שאינו מקרה, כי המקרה לא יתמיד: (מלבי"ם)

ב וַיִּקְרְאוּ פְּלִשְׁתִּים לְכַהֲנִים וְלִקְסָמִים לֵאמֹר מֶה-נַּעֲשֶׂה לְאַרְוֹן יְהוָה הַיּוֹדְעֵנוּ בְּמָה נִשְׁלַחְנוּ לְמִקְוֵמוֹ:

רש"י במה נשלחנו. באיזה ענין נשלחנו שלא יחרה אפו, וישוב חרונו ממנו: (רש"י)

מצודת דוד מה נעשה. אם לשלחו למקומו : הודיענו. רצה לומר : ואם יהיה מההכרח לשלחו, הודיענו במה נשלחנו, אם להניחו בעגלה ולמשכו בבהמות, אם לשאתו בכתף : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולקוסמים. ולמכשפים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ב-ט) השאלות: אחר שכבר אמרו השרים במה נשלחנו למקומו, אם כן איך אמרו הכהנים בלשון ספק אם משלחים?, מ"ש כי השב תשיבו לו אשם, אינו מדוקדק שהיה לו לומר תביאו לו אשם לא לשון השבה שלא יצדק רק על המשיב דבר שלקח?, ומ"ש ונדע לכם למה לא תסור ידו מכס קשה ההבנה, שהלא גם עתה ידעו שהוא בסבת הארון, ולמה הוצרכו לומר אל תשלחו אותו ריקם, וכבר אמרו השרים במה נשלחנו כי לא רצו לשלחו ריקם?, ואחר שאמרו תחלה אז תרפאו בלשון ודאי איך חזרו לומר אולי יקל את ידו בלשון ספק? ולמה אמרו ולמה תכבדו את לבבכם הלא הם הסכימו לשלחו וגם הסדר מהופך שראוי שיוכיחום תחלה על הכבדת לבבם ואחר כך ילמדום שלא ישלחוהו ריקם ולמה המשילו ענינם לענין פרעה, עוד יפלא שאם שרי פלשתים רצו לשלוח הארון ושאלו לכהניהם אופן שלוחם אותם מה ראו אם כן הכהנים לעשות נסיון בהעגלה החדשה, ויקשה גם כן שתחלה היו הכהנים

מאמתים שבא המכה בסבת הארון כמ"ש אז תרפאו ואחר כך היו מסופקים, וכמו שהעיר מהרי"א בכל זה ובמ"ש מספר סרני פלשתים וכו' ועשיתם צלמי עפוליכם וכו' יש יותר וכפל לשון שהיה לו לומר בקיצור ועשיתם חמשה עפולי זהב וכו' מספר סרני פלשתים ונתתם לאלהי ישראל כבוד :

ויקראו כו' לאמר מה נעשה וכו', הם שאלו שתי שאלות, א. מה נעשה לארון ה' רצה לומר אם ישלחוהו למקומו או יעכבוהו אצלם, ב. אם יחליטו כי מצטרכים להשיבו למקומו שאלו הודיענו במה נשלחנו למקומו, רצה לומר אם ישלחוהו בעגלה או ישאוהו בכתף, אם יחלו פניו במנחה או ישלחוהו ריקם, ועל כן קראו לכהנים ולקוסמים, כי פשר השאלה הא' ידעו הקוסמים שהם היודעים דברים הנעלמים טבעיים וסגוליים ואלהיים והם ידעו בלטיהם אם המכה השגחיית או על פי מקרה ואם תלך מאתם על ידי ששיבו את הארון או לא, ופשר השאלה השניה ידעו הכהנים, הם יודעים איך יתנהגו עם דברים המקודשים ואיך יכבדו אותם ואיך ירצו פני האלהים במנחה: (מלבי"ם)

ג. ויאמרו אִם-מְשַׁלְּחִים אֶת-אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-תְּשַׁלְּחוּ אֹתוֹ רִיקָם כִּי-הָשִׁב תְּשִׁיבוּ לוֹ אֲשֶׁם אֲזַ תִּרְפְּאוּ וְנוֹדַע לְכֶם לָמָּה לֹא-תִסּוּר יְדוֹ מִכֶּם:

כ"י ח"ס. היכר דבר שאתם מודים שמעלתם בו: אז. תרפאו ונודע לכם. שחול עשה, כי למה לא תסור ידו אז מכס: (כ"י)

מצודת דוד **אם משלחים**. רצה לומר: אם יצא הדבר לשלחו למקומו, אל תשלחנו ריקם מבלי מנחה ותשורה: **תשיבו לו אשם**. תשיבו לה' קרבן אשם, כדין המועל בהקדש: **אז תרפאו**. רצה לומר: כשתרפאו, אז יהיה נודע לכם בבירור, למה לא תסור ידו קודם ההשבה, רצה לומר: אז תדעו שיד ה' עשתה זאת: (מצודת דוד)

רלב"ג ונתנו להם עצה שישלחוהו בכבוד וישיבו לו אשם לכפר עליהם אז ירפאו אם בסבתו בא להם הרע ויהיה נודע להם למה לא תסור יד הש"י מהם כי הוא רוצה שיתנו לו כבוד תחת אשר חשבו לחלל שמו ואמרו זה להורות כי בזה יבחר אם בא להם הרע הזה בסבתו כבר היה דעתם שאם לא בא להם הרע כסבתו לא ישיבוהו לישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו הנה הם הקדימו תשובת השאלה השניה, כי על השאלה הראשונה והוא אם ישלחוהו לא ידעו עדיין להשיב כי גם הם היו מסופקים בדבר אם היתה המכה בסבת הארון או לא, כמ"ש (בפסוק ט') וראיתם אם דרך גבולו יעלה וכו' ואם לא וידענו כי לא ידו נגעה בנו וכו'. והיה דעתם לעשות על זה בחינה על ידי הפרות העלות, ורק על השאלה

השניה ידעו תשובה ברורה ולכן הקדימו תשובת השאלה השניה (בשגם כי צריך להכין את האשם תחלה טרם יעשו את הבחינה בעגלה באשר יצטרכו להניח הארגז וכלי הזהב אשר השיבו לו אשם בצדו), וזה שכתוב **אם משלחים את ארון אלהי ישראל** רצה לומר אנחנו לא נדע עדיין אם יפול דבר הבחינה כי יצטרך לשלחו, רק זאת ידענו שבאם אחר הבחינה יתברר כי צריך לשלחו, אז **אל תשלחו אותו ריקם כי השב תשיבו לו אשם אז תרפאו**. כי אם יתברר שבאה המכה בסבת הארון ובעבור הבוז והקלון שעשיתם לו, שהולכתם אותו שבי לפני צר, אז אם תשלחוהו בלא אשם הגם כי בזה תרויחו כי יניח ידו מהכותכם עוד בעתיד, בכל זה לא יתרצה אליכם על העבר ולא ירפוא לכם לגהה מכם מזור לרפאות המוכים מכבר על מרים, אבל אם תשיבו לו אשם לרצותו על החטא העבר ירפאו גם המוכים והחולים, וגם אם לא יספיק האשם להשיב חרון אפו על כל פנים **ונודע לכם למה לא תסור ידו מכם** רצה לומר שאז בהכרח יודיעכם על ידי נביאיכם וקוסמיכם (אשר עתה בחרונו יבהלמו והעלים מאתם על מה עשה ככה לארץ הזאת) מה הסבה שלא תסור ידו ובזה נוכל להודע מה לעשות עוד להשיב אפו וחמתו: (מלבי"ם)

יד ויאמרו מה האשם אשר נשיב לו ויאמרו מספר סרני פלשתים חמשה (עפלי) טחרי זהב וחמשה עכברי זהב כי-מגפה אחת לכלם ולסרניכם:

רפ"י סרני פלשתים. חמשה הם, כמה שנאמר (ציהוסע יג ג): העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני: (רפ"י)

מצודת דוד מספר. כפי מספר סרני פלשתים שהם חמשה, ככה תשיבו חמשה עפולים עשויים מזהב : **וחמשה עכברי**. כי העפולים היו דומים בצד מה לדמות עכברים, ולזה אמר להשיב גם חמשה עכברי זהב, לכפר על העם חמשת האומות שבארץ פלשתים : **לכולם**. לכל העם ולהסרנים, וכולכם צריכים כפרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עכברי. שם מין שרץ : **מגפה**. ענין מכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו לעומת שתפסו בלשונם כי השב תשיבו לו אשם, שלשון השבה לא יצדק רק אם משיב הדבר בעצמו שבו אשם (כמ"ש והשיב את אשמו בראשו, שמשיב המעות שגזל, כי על הבאת מנחה וזבח היה צריך לומר תביאו אשם) שאלו מה האשם אשר נשיב. איך יצויר השבת האשם והחטא בעצמו, ולא יתכן לאמר שנשיב אשם רק שנביא אשם. ויאמרו בארו להם כי אחר שהיתה המכה בצורת טחורים ועכברים בהכרח יש להמכה איזה יחס עם החטא, כי החטא והעון הוא עצמו יתלבש בצורת המשחית להעניש את החוטא כנודע, ובהכרח כי האשם שלכם היה

בצורה זאת ובאיכות זה כאילו בצורה זאת חטאתם נגד כבודו, ואם תשיבו הצורה הזאת המשחתת אל הקדושה, ובה תכבדוהו תחת אשר בה מריתם בזה תשיבו לו את האשם אל הקדושה, ובארו שני ענינים, **א.** הכמות של האשם שיהיה מספרו **חמשה וחמשה, ב.** האיכות שיהיו **עפלי זהב ועכברי זהב**, ופיי תחלה טעם מספר חמשה, **כי מגפה אחת לכלם ולסרניכם** רצה לומר במספר זה תורו כי הסרנים השוו עם כל העם במכה אחת, לכן יהיה המספר חמשה נגד חמשת הסרנים, ויהיה כפול חמשה טחורים שהם גדולים נגד הסרנים, וחמשה עכברים שהם קטנים נגד העמים שתחת ממשלתם, שכל עם יביא עכבר אחד, (ולמ"ש המפרשים שהעכברים היו משחיתים את יבול הארץ היה צורת הטחורים נגד המכה ששלטה בפרי אדמתם): (מלבי"ם)

ג **וְעִשִּׂיתֶם צְלָמִי (עפליכם) טְחָרִיכֶם וְצְלָמֵי עֶכְבְּרִיכֶם הַמְשַׁחִיתֶם אֶת-הָאָרֶץ וְנָתַתֶּם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד אֱוִלֵי יִקַּל אֶת-יְדוֹ מְעַלְיֶכֶם וּמַעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמַעַל אֲרֻצְכֶם**

מצודת דוד **צלמי וכו' המשחיתים וכו'.** רצה לומר : עשו צלמי דמות העפולים והעכברים, אשר הם משחיתים וכו' : **ונתתם וכו' כבוד.** רצה לומר : לא שהוא צריך לזה, אלא תנו לכבודו : **אולי יקל.** בעבור הכבוד אשר תעשו לו : **מעליכם.** על הסרנים יאמר : **ומעל ארצכם.** מעל יושבי ארצכם, מותר העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **את הארץ.** את אנשי הארץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועשיתם** עתה באר טעם האיכות למה יהיו בצורת טחורים ועכברים וזה שכתוב **ועשיתם צלמי עפליכם** (שהטחורים היה המכה בגופם) **וצלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ** (כי העכברים היו משחיתים את הארץ ותבואתה) טעם הצורות האלה היא כי בזה **ונתתם לאלהי ישראל כבוד** כי הטבעיים יאמרו כי יש סכנה להמוכה, אם יראה הצורה שנישודך או הוכה ממנה, כמו הנשודך מכלב שוטה ומנחש, שיסתכן אם יראה צורת כלב או נחש, וזה יהיה במכה ורפואה טבעיית, אבל במכה ורפואה השגחיית יהיה בהפך, שמשם תלה נחש הנחושת על נס והיה כל הנשודך וראה אותו וחי, וכן המה במה שיעשו צלמי המשחיתים אותם בזה יתנו כבוד לאלהי ישראל כי יודו בפועל כי ה' המוחץ והמרפא בדרך נס ובזה **אולי יקל את ידו מעליכם** במכת הטחורים, **ומעל ארצכם** במכת העכברים: (מלבי"ם)

ד **וְלָמָּה תִּכְבְּדוּ אֶת-לְבַבְכֶם כְּאֲשֶׁר כְּבָדוּ מִצְרַיִם וּפְרָעָה אֶת-לִבָּם הֲלוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלְל בָּהֶם וַיִּשְׁלַחֵם וַיִּלְכֹּד:**

מצודת דוד ולמה תכבדו. על ששאלו מה נעשה לארון, כאלו היו מסופקים אם לשלחו אם להחזיקו, לזה אמרו ולמה תכבדו וכו' : **הלא כאשר התעלל בהם**. רצה לומר : הלא סוף הדבר יהיה כאשר היה במצרים, שהיה משחק ומהתל בהם, ואחרי זה בעל כרחם שלחו את בני ישראל והלכו להם, וכמו כן יהיה סופכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון התעלל. ענין שחוק והתול, כמו (שמות י ב) : אשר התעללתי במצרים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולמה אחר שבארו השאלה השניה במה ישלחוהו למקומו, חזרו להשיב על השאלה האי שהוא אם ישלחוהו, והנה שאלה זו יש לה שני צדדים, א. י"ל שמודים בדבר כי ה' הכה במ בסבת הארון ובכ"ז דעתם שלא לשלחו בחשבם כי המחלה אשר חלה ה' במ יש לה התדמות עם החליים הטבעיים שי"ל מדה וקצב בזמן, ויחשבו שאחר שכבר ארכה החולי ימים רבים לא תמשך עוד ותסור ידו מהם, על זה אמר **ולמה תכבדו את לבבכם** הלא גם מצרים ופרעה חשבו כן והכבידו את לבם כי חשבו שילאה מהכותם, והוא התעולל במ מכה אחר מכה וגם הוצרכו לשלח את בני ישראל : (מלבי"ם)

גז ועתה קחו ועשו עגלה חדשה אחת ושתי פרות עלות אשר לא-עלה עליהם על ואסרתם את-הפרות בעגלה והשיבתם בניהם מאחריהם הביתה:

רפ"י עלות. מניקות: אשר לא עלה עליהם עול. כל זה לנסיון, שאין אלו לאויות למשוך, ועוד שגועות אחר בניהם, ואם יהא כח בארון שזולכו אותו מאליהם, נדע שהוא עשה לנו: (רפ"י)

מצודת דוד ועתה קחו. רצה לומר : קחו עצים ועשו עגלה חדשה לכבוד הארון : ושתי פרות עלות. רצה לומר : בחנו הדבר לדעת שהאמת אתנו, וזאת עשו. קחו פרות מניקות אשר לא משכו מעולם בעול, ואסרו אתהן בעגלה, וקחו את בניהן מהן, והנה מדרך הנהוג לא יזוזו ממקומן ללכת מבניהן, ומכל שכן שגם לא הורגלו במשיכת העול : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלות. מניקות, כמו (בראשית לג יג) : והצאן והבקר עלות עלי עול. היא מה שהפרה מושכת בה : ואסרתם. ענין קשירה : הביתה. לכלאם בבית : (מצודת ציון)

רלב"ג וידמה שכבר שלח הש"י עוד שם עכברים היו משחיתים את הארץ

והתשפטה המכה הזאת בכל ערי פלשתים ולזה אמרו להם כומריה' וקוסמיהם שיעשו להם צלמי טחורי זהב ועכברי זהב כמספר הסרנים וזהו האשם ששיבו לה' כדי שתסור ידו מעליהם והזהירום שלא יקשה להם מעשות זה שלא יקרה להם כמו שקרה למצרים ולפרעה, והנה היישירו אותם עוד באופן אחר לדעת בקלות אם בא להם רע זה בסבת ארון האלהים כי האופן הראשון היה בו מה ספק וזה כי אף על פי שהיה זה הרע להם בסבת ארון האלהים הנה לא יחויי שירפאו תכף קוד' השבתם אותו למקומו ולזה לא יתכפר להם כי מידו היתה זאת להם עד שובו לישראל וזה אם לא ירפאו לא יוכלו הפלשתים להשיבו אליהם עם האשם ולזה לא תועיל לפלשתי זאת הבחינה הראשונה ולזה ידמו שלא היו מסכימים בזאת העצה והכירו זה הכהני והקוסמים ואמר להם שלא יכבדו לבם ועם כל זה נתנו להם בחינה שנית תוכר להם קודם השיבם הארון לישראל ולזה צוו שיעשו עגלה חדשה לכבוד השיי ויהיו להם שתי פרות מניקות עגלים שלא עלה עול על הפרות ולזה לא תהיינה בנות תרבות למשוך בעגלה כי לא נסו שום מלאכה עם שבכאן תהיה סבה שנית למעט מן ההליכה והיא היותם משיבים בניהם מאחריהם הביתה כי אהבתם את העגלים תמשכם לשוב אליהם כפי כחם אם לא היה זה מאת השיי להשיב הארון לישראל ואם תתישרנה הפרות מעצמן ללכת לישראל דרך בית שמש שהיה המקום הקרוב להם מישראל הנה יתבאר כי מה' היתה זאת בסבת ארון האלהים ואם לא הנה הגיע זה לנו במקרה שאם היה מגיע ממנו על דרך המופת לא תקצור ידו מעשות זה המופת השני והוא להניע הפרות אל שילכו מעצמן דרך בית שמש ואם היה זה לנו במקרה לא יושב זה האשם לו ולא נשיב ארון האלהי לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם ועתה אולם על הצד השני ששאלתכם אם לשלוח את הארון הוא מצד כי אתם מסופקים על הדבר בעצמו אם באו המכות בהשגחה בסבת הארון או מקרה המה, על זה תעשו בחינה לברר הדבר, **א. קחו ועשו עגלה חדשה** צוו שהעגלה תהיה חדשה, אם מטעם כבוד שדבר שנשתמש בו הדיוט אין ראוי שישתמש בו גבוה (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א הלכה כ"ו) אם מצד שהעגלה החדשה קשה יותר להנהיגה, **ב. שתי פרות עלות פי' מיניקות** שאין דרכם למשוך משאות, **ג. אשר לא עלה עליהם על ולא למדו להנהיג את הכבודה** (וגם מטעם כבוד כנ"ל), **ד. ואסרתם וכו' והשיבתם בניהם מאחריהם** שאז מדרך הטבע שתשובנה אחרי בניהם וכ"ש שלא יעברו מפה אל ארץ אחרת: (מלבי"ם)

למ וְלִקְחֶתֶם אֶת-אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל-הָעֵגְלָה וְאֵת | כָּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתֶּם לוֹ אִשָּׁם תְּשִׂימוּ בְּאֲרָגָז מִצְדּוֹ וְשַׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהִלָּךְ:

רפ"י **בארגז** סקריניי"ו **בלע"ז:** (כפ"י)

מצודת דוד והלך. רצה לומר הניחו ללכת מעצמו, לבל ינהג מי את הפרות
: (מצודת דוד)

מצודת ציון בארגז. כעין תיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולקחתם ואז יתנו עליו הארון והאשם ויראו אם ילך מעצמו אם לא, והנה אף שילכו מעצמם עדיין אין בחינה זו מספקת עד: (מלבי"ם)

טו וראיתם אם-דרך גבולו יעלה בית שמש הוא עשה לנו את-הרעה הגדולה הזאת ואם-לא ידענו כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו:

מצודת דוד וראיתם. ואז תראו, אם מעצמו יעלה הארון דרך גבול ארצו אל בית שמש, אז בודאי בעבורו באה הרעה, ואם לא יעלה מעצמו דרך גבולו, אז נודע שבמקרה באה הרעה : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש מקרה הוא היה לנו משמע שהארון היה מקרה, והיה לו לומר מקרה היו לנו, רצה לומר המכות :

וראיתם אם תראו שיעלה מעצמו בדרך גבולו לבית שמש ידעו כי הכל היה השגחיי כי רצה שישוב ארון עוזו אל מנוחתו, ולכן הנהיג ברוחו גם העגלה ומושכיה אל אשר יהיה שם הרוח ללכת ואם לא וידענו וכו', רצה לומר כי הגם שלא נוכל להכחיש זאת כי באו המכות לרגלי הארון שהלא בכל מקום בואו החל הנגף תיכף במקום ההוא, בכל זה יש לנו ספק אחר והוא אם באו המכות בסבת הארון או אם בא הארון בסבת המכות רצה לומר אם מה שקצף ה' עלינו היה רק בשביל שניתן לשבי עוזו באופן שהארון היה הסבה העצמיית שבעבורו באה עלינו הצרה הזאת, או בהפך שהי קצף עלינו מאז בסבה אחרת נעלמת, ולמען ישפוך עלינו כמים עברתו סבב שנקח אלינו את ארון ה' שמסגולתו ליגוף את כל הנוגע בו, באופן שהמכה היא הסבה העצמיית שסבבה שילקח הארון אלינו להכות בנו, וביאת הארון הוא מקרה. וזה שכתוב וידענו כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו, רצה לומר שבא במקרה על ידי קצף ה' שרצה לענוש אותנו בסבת חטא קדום נעלם: (מלבי"ם)

זו ויעשו האנשים כן ויקחו שתי פרות עלות ויאסרום בעגלה ואת-בניהם כלו

רס"י כלו צבית. לשון כלל: (רס"י)

מצודת ציון כלו. כמו כלאו, והוא ענץ תפיסה : (מצודת ציון)

יא וַיִּשְׁמוּ אֶת-אֲרוֹן יְהוָה אֶל-הַעֲגֹלָה וְאֶת הָאֲרָגָז וְאֶת עֲכָבְרֵי הַזָּהָב וְאֶת צְלָמֵי טַחְרִיקֵם:

מצודת דוד **טחוריהם.** הם העפולים שהיו דומים בצד מה לטחורים : (מצודת דוד)

יב וַיִּשְׂרְנָה הַפְּרוֹת בַּדֶּרֶךְ עַל-דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בְּמִסְלָה אַחַת הֶלְכוּ הֵלֶךְ וְגָעוּ וְלֹא-סָרוּ יְמִין וְשִׁמְאוֹל וְסִרְנֵי פְלִשְׁתִּים הֶלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד-גְּבוּל בֵּית שֶׁמֶשׁ:

רס"י וישרנה. הרי תיבה זו אנדרוגינוס, מלמד שאף הוולדות היו אומרים שירה: רוני רוני השיטה התנופפי וכו', כדאיתא במסכת עבודה זרה (כד ב). ולפי פשוטו, 'וישרנה', לשון 'ישר דרך', ישר היו הולכות: הלך וגעו. לשון צעקת צקר, געייה: צית שמש. ישראל היו שם: (רס"י)

מצודת דוד **וישרנה הפרות.** הלכו בדרך הישר, לדרך העולה בית שמש : **במסלה אחת.** ולא הטו ימין ושמאול : **הלוך וגעו.** רצה לומר : עם כי הלכו וצעקו בעבור חסרון בניהן, מכל מקום לא סרו ימין ושמאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וישרנה.** מלשון ישרה : **במסלה.** בדרך הכבושה : **וגעו.** צעקת הפרה תקרא געה, כמו (איוב ו ה) : אם יגעה שור : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נתישרו הפרות דרך בית שמש בזולת נטייה וסרני פלשתים הולכים אחריהם עד גבול בית שמש לראות אמתת הענין : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** למה כפל לשונו וישרנה בדרך במסלה אחת הלכו, ולא סרו וכו' שכל זה ענינו אחד :

וישרנה ספר שהיו בזה כמה פלאים **א.** וישרנה, כי המקום שעמדו שם הפרות היה אצל הבית רחוק מן הדרך, והיו יכולים לפנות במהלכתם אל צד הבתים או השדות והם הישירו מהלכם אל הדרך, **ב.** על דרך בית שמש כי אחר שהגיעו אל הדרך היה להם ברירה ללכת לפנים או לאחור אל צד פלשתים והם בחרו ללכת אל צד בית שמש למזרת, **ג.** במסלה

אחת הלכו כי על הדרך יש בו כמה מסלות כבושות להולכי רגל ודרך הבהמה ללכת פעם בצד זה ופעם בצד זה והם הלכו במסלה אחת, **ד. הלך וגעו** מרוב השמחה וחכמינו זכרונם לברכה אמרו על זה שאמרו שירה כי הדבר הפלאיי המעיד על השגחת ה' הוא השיר העולה מבריותיו שעל ידו יוכרו עלילותיו ונפלאותיו, **ה. ולא סרו ימין ושמאל** כי הדרך מתעקם לפעמים במקום סלעים ורכסים והם לא סרו בעקמימות רק הלכו בקו הישר שגדרו הקו היותר קצר בין שתי נקודות מונחות, **ו. וסרני פלשתים הלכים אחריהם** כי לא היה זה פלא אם היו הולכים לפניהם שדרך הבהמה להמשך אחרי בעליה לא כן בשהלכו אחריהם וזה התמיד **עד גבול בית שמש:** (מלבי"ם)

יג. ובית שמש קצרים קציר-חטים בעמק וישאו את-עיניהם ויראו את-הארון וישמחו:

כ"י וישמחו לראות. היו מסתכלין היאך הוא בא לבדו, ומשמחתם נהגו בו קלות ראש, שלא היו מסתכלין בו באימה ודרך כבוד: (כ"י)

מצודת דוד וישמחו לראות. לפי שאחרי זה התאבלו בסבת הארון, אמר עתה בעת ראותם, שמחו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: אם שמחו למה קצף ה' עליהם :

ובית שמש ספר כי בית שמש היו עוסקים אז בקציר חטים והיה ראוי שיצאו לקראת הארון ולקבלו ולנהלו בכבוד וגיל, והם בנשואם עיניהם ויראו את הארון וישמחו לראות רצה לומר לא שמחו כראוי בשמחה של מצוה להניח מלאכתם ולהביאו אל חדר הורתו, רק השמחה היה לראות כשמח על דבר חדש מפליא עיני רואים וזה הוצעה אל הקצף שקצף ה' עליהם כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

יד. והעגלה באה אל-שדה יהושע בית-השמשי ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את-עצי העגלה ואת-הפרות העלו עליה ליהוה: (o)

מצודת ציון בית השמשי. מבית השמש, והוא שם העיר : (מצודת ציון)

רלבי"ג והעגלה באה אל שדי יהושע בית השמשי. ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו אותם עולה לה' על המזבח אשר בנו שם ואנשי בית שמש העלו עולות וזבחו זבחי שלמים ביום ההוא לה' : (רלבי"ג)

מלבי"ם והעגלה ולכן לא עמדו הפרות גם עתה והיה עוד נס, **א**. שעתה סרו מן הדרך אל השדה, **ב**. שעמדו בשדה **יהושע בית השמשי** ובאר הטעם כי **שם** היתה **אבן גדולה** שהיתה מוכנת בהשגחה שיונח הארון עליה **ויבקעו שרי פלשתים** בקעו עצי העגלה **והעלו** (רצה לומר שצוו להעלות) **את הפרות** (כי כ"ז ודאי לא עשו אנשי בית שמש מעצמם בלי דעת הסרנים שהיו העגלה והפרות שלהם): (מלבי"ם)

{טו} **וְהַלּוֹיִם הוֹרִידוּ | אֶת-אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת-הָאֲרָגַז אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֲשֶׁר-בּוֹ כְּלֵי-זָהָב וַיִּשְׁמוּ אֶל-הָאֲבֶן הַגְּדוֹלָה וְאֲנָשֵׁי בֵּית-שֹׁמֶשׁ הָעֵלּוּ עֲלוֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים בַּיּוֹם הַהוּא לַיהוָה:**

מצודת דוד **העלו עולות**. לבד הפרות האמור למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אל האבן**. על האבן : (מצודת ציון)

מלבי"ם והלויים הם עסקו בהורדתו. ואנשי בית שמש הם זבחו זבחים אחרים ביום ההוא חוץ מן הפרות שצוו הסרנים להקריב: (מלבי"ם)

{טז} **וְחַמֶּשֶׁה סֶרְנֵי-פְלִשְׁתִּים רָאוּ וַיָּשְׁבוּ עֲקֵרוֹן בַּיּוֹם הַהוּא: (o)**

מצודת דוד **ראו**. שנבחן הדבר ונמצא כן : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות**: מה יודיענו ששבו עקרון :

וחמשה גם זה היה פלא שהסרנים (הגם שנתעכבו שם עד שראו כל המעשה מהקרבת הפרות והזבחים בכ"ז) **שבו עקרון ביום ההוא**. באופן שביום אחד הלכו וחזרו מהלך הגדול הזה, עם מה ששהו בבית שמש: (מלבי"ם)

{יז} **וְאֵלֶּה טְחֹרֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הִשְׁיִבוּ פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁם לַיהוָה לְאֲשֻׁדֹד אֶחָד לְעֵזָה אֶחָד לְאֲשֻׁקְלוֹן אֶחָד לְגַת אֶחָד לְעֲקֵרוֹן אֶחָד: (o)**

מצודת דוד **ואלה טחורי**. רצה לומר : באלו לא הוסיפו על מה שאמרו הקוסמים והכהנים : **לאשדוד אחד**. רצה לומר : בעבור שר אשדוד אחד, **וכן** **כולם** : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ואלה טחורי הזהב** הטחורים שהביאו הסרנים היו חמשה

כמספר סרני פלשתים כנ"ל אבל העכברים שבאו בעבור העם (הגם שלפי צווי הכהנים היה די גם כן בחמשה כנ"ל בכ"ז) הוסיפו והביאו. (מלבי"ם)

זיח ועכברי הזהב מספר כל-ערי פלשתים לחמשת הסרנים מעיר מבצר ועד כפר הפרזי ועד | אבל הגדולה אשר הניחו עליה את ארון יהוה עד היום הזה בשדה יהושע בית-השמש:

רס"י כפר הפרזי. כפר שאין לו חומה: אבל הגדולה. היא האבן הגדולה האמורה למעלה, שהלמ"ד בזה במקום נו"ן, וכן 'נשכה' במקום 'לשכה', בספר נחמיה (יג ז), ומפני שאירע להם אצלות בדבר, קראה אצל: (רס"י)

מצודת דוד ועכברי וכו'. אבל על עכברי הזהב הוסיפו, והביאו אחד מול כל עיר, ולא חמשה לבד כדברי הקוסמים: לחמשת. אשר הם לחמשת הסרנים ותחת ממשלתם: מעיר מבצר. בין מול עיר מבצר, בין מול כפר פרוז מבלי חומה סביב: ועד אבל הגדולה. היא האבן הגדולה האמור למעלה, וקראו 'אבלי', לפי שהעם התאבלו שם על אשר הכה ה' בהם כמו שכתוב למטה, ורצה לומר, אין זה סוף הדבר אשר נכר ונודע עד היום הזה שדה יהושע, כי אפילו האבן הגדולה וכו' נכר הוא עד היום הזה בשדה יהושע בית השמש: (מצודת דוד)

מצודת ציון ועד. ענינו כמו ואפילו, וכן (שמות ט ז): לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ורצה לומר, אפילו אחד: (מצודת ציון)

מלבי"ם עכברי הזהב מספר כל ערי פלשתים שהעם התנדבו בעצמם וכל עיר התנדבה עכבר אחד ולא לבד עיר מבצר כי גם עד כפר הפרזי שגם הכפרים הפרזים הביאו עד אבל הגדולה ששם גבול ארץ ישראל (ונקרא אבלי ע"ש האבילות): (מלבי"ם)

זיט ויה באנשי בית-שמש כי ראו בארון יהוה ויה בעם שבועים איש חמשים אסף איש ויתאבלו העם פי-הפה יהוה בעם מפה גדולה

רס"י שבעים איש חמשים אלף איש. תרגם יונתן: וקטל בסבי עמא שבעין גברא, וזקהלא חמשין אלפי גברא. ורבותינו אמרו (סוטה לה ב): שבעים איש, שכל אחד היה שקול כחמשים אלף, או חמשים אלף איש, שכל אחד שקול כשבעים סנהדרין: (רס"י)

מצודת דוד ויך. ה' הכה בהם על שפתחו הארון וראו בו בפנים, ולזה הכה בעם שבעים איש מגדולי העיר, והיו שקולים כחמשים אלף איש (סוטה לה (ב) : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויך. הש"י באנשי בית שמש כי ראו בארון ה', ולא עזבו מלאכתם שהיו קוצרים קציר חטים ונגפו מהעם שבעי' איש שהיו שקולים חמשים אלף איש לגודל מעלתם או היו המוכים חמשים אלף ושבעים איש, ויתאבלו העם כי הכה ה' בעם מכה גדול' : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע הכה באנשי בית שמש, וגם רחוק שהיה בעיר בית שמש חמשים אלף איש, ומהו הכפל ויך באנשי בית שמש ויך בעם :

ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' (ראיה שאחריו ב' מורה על השגתה והפלאה בדבר וההשכלה במהותו, כמו וירא בסבלותם ובא לרוב על ענינים הגיונים, ואל אראה ברעתי, וראה בטוב ירושלים, ורצה לומר שהביטו בו יותר מן הראוי ממיעוט היראה והכבוד). ספר כי הכה בין **באנשי בית שמש על שראו בארון ה'** דרך בזיון, וכן **ויך בעם** ביתר העם שהתקבצו לשם מן הסביבות ומפרש באנשי בית שמש הכה **שבעים איש** ובכל העם הכה **חמשים אלף איש**, (וחכמינו זכרונם לברכה פ"י שהכה שבעים איש ששקולים כחמשים אלף. נראה שכלל הקיבוץ שם היה חמשים אלף איש ומתו מהם שבעים איש, ושעורו ויך שבעים איש מחמשים אלף איש, (כי מ' היחס נופל פעמים הרבה כמו אלחנן דוד בית לחם, (ש"ב כ"ג כ"ד) וכדומה, וחסר מ' היחס להורות שכולם נצטערו על מיתת אחיהם ונדמה להם כאילו נגועו כולם): (מלבי"ם)

כז וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי בֵּית-שֶׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה הָאֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה וְאֶל-מִי יַעֲלֶה מֵעֵלֵינוּ: (o)

מצודת דוד מי יוכל לעמוד וכו'. רצה לומר : הלא הגדולים שבנו מתו, ומי הוא הנשאר אשר יוכל לעמוד לפני ארון ה', לשמרו ולהזהר בקדושתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו כו' מי יוכל לעמוד רצה לומר נסתפקו אם סבת הנגף היה בעבור רוב קדושת הארון שצריך שהנגשים אליו יהיו קדושים והם לא התקדשו כראוי ועל זה אמר מי יוכל לעמוד לפני ה' האלהים הקדוש הזה, או אם סבת הנגף היה בעבור המקום שאינו חפץ לשכון במקום הזה רק במקום אחר המוכן להשראת השכינה ועל זה אמר ואל מי יעלה מעלינו:

כח וַיִּשְׁלְחוּ מִלְאָכִים אֶל-יֹשְׁבֵי קְרִית-יִעָרִים לֵאמֹר הֲשָׁבוּ פְלִשְׁתִּים

אֶת-אָרוֹן יְהוָה רְדוּ הָעֵלֹי אֶתוֹ אֱלֵיכֶם:

מצודת דוד רדו העלו. רדו אלינו והעלו אליכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלחו מלאכים אל יושבי קרית יערים הנה בית שמש הזאת היתה ביהודה כי היא היושבת על הגבול הקרוב לעקרון (לא כן בית שמש אשר ליששכר) וכן קרית יערים היא ליהודה בגבול שבין יהודה לבנימין, לכן שלחו לשם להיותו קרוב אליהם ומחלק שבטם, ולבל יתיראו לקבעו קרוב לארץ פלשתים פן יקחוהו מאתם שנית הודיעום לאמר **השבו פלשתים את ארון ה'**, רצה לומר השיבוה מעצמם כי נפל פחדו עליהם ואין להתירא כי יגעו בו שנית ולכן **רדו העלו אותו אליכם**: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ז

א וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי | קְרִית יַעֲרִים וַיַּעֲלוּ אֶת-אָרוֹן יְהוָה וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל-בֵּית אַבְיָנָדָב בַּגִּבְעָה וְאֶת-אֶלְעָזָר בְּנוֹ קִדְשׁוֹ לְשֹׁמֵר אֶת-אָרוֹן יְהוָה: (פ)

רס"י קלסן. זמינו: (רס"י)

מצודת דוד בגבעה. אשר בגבעה, והוא שם מקום בקרית יערים : **קדשו.** הזמינו לשמור את הארון, לבל יבוא מי לראותו, ולכבד ולרבוץ לפניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קדשו.** הזמינו, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה מלחמה : (מצודת ציון)

רלב"ג והביאו הארון לקרית יערים אל בית אבינדב אשר בגבעי ואת אלעזר בנו קדשו לשמור את ארון ה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ויבאו יצאו כולם לכבודו. אל בית אבינדב בגבעה פי הרד"ק מפני שהיה עוד איש ששמו אבינדב לכן באר שזה היה יהונדב שדר בגבעה, וגם י"ל כי ליהונדב היו לו שני בתים בשני מקומות לכן באר שהארון הובא אל הבית שהיה גבעה, **קדשו** הזמינו, ומבואר אצלי כי גדר הקדושה המורה הזמנה, הוא המופרש מכל עסקיו אל דבר מיוחד: (מלבי"ם)

בַּ וַיְהִי מִיּוֹם שַׁבַּת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַיְהִיו עֶשְׂרִים
שָׁנָה וַיִּנְהוּ כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַהֹרָה: (o)

רפ"י מיום שבת הארון בקרית יערים. וראו הפורענות שצא עליהם צעון בית עלי, ואת הגזורה שעשה הקב"ה צפלקתים: וינהו וגו' אחרי ה'. על ידי שמואל, שהיה מחזר מעיר לעיר, וסופטס ומוכיחס: וינהו. לשון המשכה הוא, ולשון ארמי הוא: תתנהו לפולחני, וכן (יחזקאל ז יא): ולא נה צהם, אינ צהם תועלת למושכם אל הטוב. ומנחס חצרו, וינהו, לשון יללה, כמו (מיכה ז ד): נהי נהיה, וכן (יחזקאל סס): ולא נה צהם, ופירוש וינהו אחרי ה', שהתאבלו על מעשיהם הרעים, ושבו אחרי ה'. לשון אחר: וינהו, כמו (ירמיהו ג יז): ויתאספו ונקוו אליה כל העמים, מתרגמינן: ויתנהו למפלח צה כל עממיא, ויהיה מזה הענין גם כן (יחזקאל סס): ולא נה צהם, כענין שאמר (סס): לא מהם ולא מהמונס, ולא מנה שצהם, כלומר ולא מקבוצ שלהם (ספרים אחרים אינו): (רפ"י)

מצודת דוד מיום. רצה לומר : מהתחלת שבת הארון וכל הימים הרבים שהיו במספר עשרים שנה אשר ישב שם, בכל הזמן ההוא נהו ויללו ישראל להתחרט על מעשיהם אשר לא טובים ושבו, ללכת אחרי ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שבת. ענין עכבה : וינהו. מלשון נהי ויללה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, ר"ל שכבר עמד בבית אבינדב עשרים שנה עד שהסירו דוד משם, והנה נאספו כל בית ישראל אחר ה' אחר מות עלי והתחרטו ממעשיהם הרעים בראותם המגפה הגדולה שהיתה בעם במלחמה ההיא ושאר הרעות שקרו להם והכירו כי פעולותיה' הרעות הטו אלה או יהיה הרצון בזה שכבר רבו הימים מיום שבת הארון בקרית יערים והיו הימים עשרים שנה ואחר כן נאספו כל בית ישראל אחרי ה' ואמנם היה שם הארון יותר מעשרים שנה כי הוא עמד שם עד שמלך דוד שבע שנים והנה לזה הפי' צריך שנאמר שנכנסו כל שנות שמשון בשנות עלי ולזה הפי' יתכן שיהיו ימי חיי שמואל בתכליתם כמו ס"ה שנה ויאמר ואני זקנתי ושבתי ואמנם אם לא נאמר כן הנה לא חיה כי אם נ"ב שנה ולא יתכן שיאמר על עצמו שהוא זקן ואיש שיבה ואפשר עם זה שנולד שמואל קודם שנתמנה עלי שופט על ישראל ויהיו ימי חייו יותר ממה שזכרנו, והנה סבב שמואל אחר זה שהסירו ישראל את אלהי הנכר אשר בקרבם

ועבדו את ה' לבדו וקבצם שמואל המצפ' ושאו ישראל מים ושפכו לפני ה' להעיד שכבר התרחצו שם בעניניהם ושפטם להסיר מהם כל לכלוך ועון שביניהם במה שבין אדם לחברו ואמנם עשו זה במצפה כי כבר היה מוסכם ביניהם שמה שיעשו שם נעשה לפני ה' כמו שזכרנו בדבר יפתח : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: בפירוש הכתוב הזה נבוכו המפרשים מאד :

ויהי מיום באר ששבת הארון בבית אבינדב התחיל מיום שבת הארון בקרית יערים והתמיד לשבת במקום ההוא הגם שרבו הימים עד שהיו עשרים שנה (שהם י"א של שמואל ושתי שנים של שאול ושבעה שנים שמלך דוד בחברון) רצה לומר הגם שעברו עתים שונים ומנהיגים מתחלפים בכ"ז לא זו ממקומו, וספר גם כן כי מיום ההוא נהו כל בית ישראל אחרי ה' כי ראו גודל קדושת הארון וכי נתן ליראיו נס להתנוסס: (מלבי"ם)

א ויאמר שמואל אל-כל-בית ישראל לאמר אם-בכל-לבבכם אתם שבים אל-יהוה הסירו את-אלהי הנכר מתוכם והעשתרות והכינו לבבכם אל-יהוה ועבדוהו לבדו ויצל אתכם מיד פלשתים:

מצודת דוד הסירו. מכל וכל : לבדו. בלא שתוף : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: היה לו לומר הסירו את אלהי הנכר ועשתרות מתוכם, וגם שהעשתרות הם בכלל אלהי הנכר :

ויאמר ואז התעורר שמואל להשיבם בתשובה. אם בכל לבבכם רצה לומר כי מתנאי התשובה הגמורה הוא המירוץ והזיכוך, רצה לומר שישבו ויתחרטו ויעזבו מעשים הקודמים ושיעשו טוב ולא רע בעתיד. ושניהם צריך שיהיו במחשבה ובמעשה, ועז"א לעומת עזיבת הרע במחשבה הסירו את אלהי הנכר מתוכם רצה לומר אשר במצפוני לבכם, ולעומת עזיבת החטא בפועל הסירו העשתרות, ונגד העבודה בעתיד, על עבודת המצפון אומר והכינו לבבכם אל ה' שלבכם יהיה מוכן אך להי' בל תתערב שם מחשבת זולתו, ונגד העבודה בפועל אמר ועבדוהו לבדו בלא שיתוף, ובוזה ירצכם ויצל אתכם מיד פלשתים המושלים בכם בסבת עונותיכם: (מלבי"ם)

ד ויסירו בני ישראל את-הבעלים ואת-העשתרות ויעבדו את-יהוה לבדו: (o)

מלבי"ם ויסירו ספר כי מלאו אחרי ה' בין בתשובה על העבר בפועל ויסירו וכו' בין בעבודה בעתיד ויעבדו את ה' לבדו, ולא הגיד מדבר המחשבה שזה לא ידע רק היודע תעלומות לב: (מלבי"ם)

גה ויאמר שמואל קבצו את-כל-ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם אל-יהוה:

מלבי"ם ויאמר אחרי ההכנה הזאת אמר שיתקבצו המצפתה ששם היה דרכם להתאסף לקדושה ולעבודה ולדבר האלהים, ושם יתפלל בעדם אחרי ששבו אל ה': (מלבי"ם)

גז ויקבצו המצפתה וישאבו-מים וישפכו | לפני יהוה ויצומו ביום ההוא ויאמרו שם חטאנו ליהוה וישפט שמואל את-בני ישראל במצפה:

רש"י וישאבו מים וישפכו. תרגם יונתן: וספיקו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה'. ולפי משמעו, אינו אלכא סימן הכנעה, הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכים וישפט שמואל. בין איש לרעהו, על עסקי ממון שזיניהם, או על עסקי עבירה שעברו: (רש"י)

מצודת דוד וישאבו מים. רצה לומר: התעוררו לשאוב ולהזיל מי דמע, ושפכו בתפלה לפני ה': וישפוט. בדברים שבין אדם לחבירו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקבצו ספר, א. שהתקבצו וזה מורה על האחדות לעבוד את ה' שכם אחד, ב. וישאבו מים אם מי דמעה ובכי כדבר המפרשים או רמז ששפכו לבם כמים, ג. ויצומו שענין הצום היה לבקר אחר עונות היחידים והרבים ולפרוש מהם כמ"ש הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע, ד. ויאמרו שם חטאנו שהוא הוידוי והחרטה על עבירות שבין אדם למקום, ה. ועל עבירות שבין אדם לחברו שעל זה אין מועיל תשובה לבד וישפוט שמואל בין איש לרעהו: (מלבי"ם)

זז וישמעו פלשתים פי-התקבצו בני-ישראל המצפתה ויעלו סרגי-פלשתים אל-ישראל וישמעו בני ישראל ויראו מפני פלשתים:

מצודת דוד ויעלו. להלחם בם, כי חשבו שנתקבצו ישראל לצאת למלחמה: (מצודת דוד)

רלבי"ג וכאשר שמעו פלשתים כי התקבצו בני ישראל במצפה עלו סרני פלשתים אל ישראל להלחם עמם וייראו ישראל מפני פלשתים ובקשו משמואל שיתפלל לשם בעבורם בדרך שיושיעם מיד פלשתים, והנה להגיע הנבואה לו והדבקות האלהי העלה שמואל עולה לה' כי העולה תיישיר לזה כמו שבארנו בפירושינו לדברי התורה ואפשר שהעלה אותה על ידי כהן כי שמואל לא היה כהן ואפשר שהיתה הוראת שעה והנה אז הותרה במת יחיד כי כבר חרב משכן שילה ולא היה שם עדיין במת צבור, ועם העלותו העולה התפלל שמואל לשם יתברך בעבור ישראל והרעים הש"י ביום ההוא בקול גדול מרעיד על פלשתים באופן שכבר נגפו לפני ישראל ואפשר שלזאת הסבה העלה העולה להראות לישראל שתכף שהיה מעלה העולה נתחדשו הקולות האלו המרעידים כדי שיאמינו יותר בש"י ואחשוב שעם אלו הרעמים היו יורדות להבות ואש אלהים זר ולולא זה כבר היה מזיק הקול לישראל באופן הזקו לפלשתים : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישמעו זה היה סבה מאת ה' שיתגרו במ פלשתים למען יפלו בידם ולכן כאשר שמעו שהתקבצו חשבו שהיה איזה מרד ועלו סרני פלשתים עם מחניהם, וישראל שלא הבינו כי זה סבה מאת ה' למען יושעו התיראו מפניהם : (מלבי"ם)

ח ויאמרו בני ישראל אל שמואל אל תחרש ממנו מזעק אל יהוה אלהינו וישענו מיד פלשתים :

מצודת דוד אל תחרש ממנו. אל תשתוק מהדבר אשר היא טובה לנו, והוא מזעק אל ה' להושיענו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחרש. תשתוק, וכן (בראשית לד ה) : והחריש יעקב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו באשר ראו ששמואל בוטח בה' כי יגבר עליהם כי בטח שכבר שמע ה' תפלתו אמרו אליו **בל יחרש גם עתה מזעק אל ה'** שהוא ישיענו מיד פלשתים רצה לומר באשר יראים אנו מפניהם אי אפשר שננצחם במלחמה וצריך שתתפלל שתעשה התשועה כולה על ידי ה' כי חרבי לא תושיעני : (מלבי"ם)

ט ויקח שמואל טלה חלב אחד (ויעלה) ויעלהו עולה קליל ליהוה ויעק שמואל אל יהוה בעד ישראל ויענהו יהוה :

רס"י ויעלה עולה. ויעלה כתיב, נקבה היתה, מכאן למדו רבותינו: עולה

נקבה כַּסְרָה צְנַמַת יחיד, צמסכת עצולה זרה (כל 3): (כ"ז)

מצודת דוד טלה חלב. רצה לומר : עודו יונק החלב : ויענהו ה'. רצה לומר : ראה שנתקבלה ברצון, כי ירדה האש ושרפה את העולה, והיה בטוח בתשועה : (מצודת דוד)

מצודת ציון כליל. מלשון כל, רצה לומר העלה כל בשר העולה, כמשפט האמור בה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ט-י) ויענהו ה' וכו' וירעם בקולו קול ה' שהגיע אל הנביא היה מתחלק לכמה שבילים כמ"ש בתורת כהנים (ויקרא פרק א') וישמע את הקול מדבר אליו משה שמע וכל ישראל לא שמעו, יכול מפני שהיה הקול נמוך תלמוד לומר את הקול שכתוב בו קול ה' שובר ארזים, והנה בקול הנורא הזה שבו ענה את שמואל וכל ישראל לא שמעוהו, בו בעצמו נתן קול עוז רעם ורעש על פלשתים וינגפו מעצמם: (מלבי"ם)

וְיִהְיֶה שְׂמוֹאֵל מְעַלָּה הָעוֹלָה וּפְלִשְׁתִּים נִגְשׂוּ לְמַלְחָמָה בְּיִשְׂרָאֵל וְיָרַעַם יְהוָה | בְּקוֹל-גָּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא עַל-פְּלִשְׁתִּים וַיִּהְיֶם וַיִּנְגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד וירעם ה'. הביא עליהם רעם בקול גדול ויהם אותם, ועל ידי זה נגפו לפני בוא ישראל למלחמה : (מצודת דוד)

וַיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִן-הַמִּצְפָּה וַיִּרְדְּפוּ אֶת-פְּלִשְׁתִּים וַיִּכּוּם עַד-מִתַּחַת לְבַיִת מַלְכֵי

כ"ז מהחת לבית כר. מלרע לבית סרון: (כ"ז)

מצודת דוד ויצאו. אחר זה יצאו מן המצפה ורדפו אחריהם : עד מתחת הכום בכל הדרך אשר רדפום, עד בואם מתחת לבית כר : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויצאו וישראל לא הוצרכו להלחם רק לרדוף ולהפיל חללים: (מלבי"ם)

וַיִּקַּח שְׂמוֹאֵל אֶבֶן אַחַת וַיִּשֶׂם בֵּין-הַמִּצְפָּה וּבֵין הַשָּׁן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמָהּ אֶבֶן הָעֶזֶר וַיֹּאמֶר עַד-הַנְּהָ עֶזְרָנוּ יְהוָה:

מצודת דוד **בין המצפה וכו'.** שם עמדו מערכות פלשתים : **עד הנה עזרנו** ה'. רצה לומר : עד המקום הזה עזרנו ה', במה שהממם בקול רעם ולא שלטה בהם יד ישראל עדיין, כי משם והלאה רדפו ישראל אחריהם ושלטה בהם ידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ובין השן.** שן הסלע היה שם, ונקרא המקום על שמו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויקח לזכר הנס, עד הנה עזרנו ה' כי לא בחרבם נצחו:** (מלבי"ם)

וַיִּכְנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לְבֹא בְּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד-יְהוָה בְּפְלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל:

מצודת דוד **ולא יספו.** בימים שהנהיג שמואל עד לא נזדקן, לא הוסיפו לבוא בגבול ישראל : **ותהי יד ה' בפלשתים.** כאשר הלכו ישראל ללחום עמו בגבולו : (מצודת דוד)

רלבי"ג **וזכר שכבר נגפו ישראל את הפלשתים ויכום באופן שנכנעו** הפלשתים ולא יספו עוד לבא בגבול ישראל ושבו הערים לישראל שלקחו פלשתים מאתם והנה היה גם כן שלום בימי שמואל בין ישראל ובין האמורי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **(יג-יז) השאלות:** **ויכנעו משמע שלא נלחמו, ולמה ותהי יד ה' בם, ולמה האריך לתשבנה הערים וכו' מעקרון וכו' הציל ישראל וכו', ולמה כפל וישפט שמואל וכו' וישפט את ישראל וכו' ושם שפט וכו' :**

ויכנעו סיפר ששמואל היה למגן בעד עם ה' בין נגד האויב החיצוני, בין בהנהגת העם עצמו, ששני אלה היו מוטלים על השופט והמלך כמ"ש ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו, על המחסה נגד צר ואויב, אומר **ויכנע הפלשתים** רצה לומר שהיו שם שני דברים, **א.** שנכנעו מעצמם עד **שלא יספו** מעצמם ליכנס לגבול ישראל, **ב.** שגם בעת יצאו ישראל ארץ פלשתים, **היתה יד ה' בם** עד שנוגעו לפניהם בארצם : (זה נמשך **כל ימי שמואל**, רצה לומר רוב ימי חיי שמואל כי בעת זקנותו משלו הפלשתים בישראל כמו שיבואר בסי' י"ג) ומפרש, (מלבי"ם)

וַיִּכְנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לְבֹא בְּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד-יְהוָה בְּפְלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל: **וַיִּכְנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לְבֹא בְּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד-יְהוָה בְּפְלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל:** **וַיִּכְנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לְבֹא בְּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד-יְהוָה בְּפְלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל:** **וַיִּכְנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לְבֹא בְּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד-יְהוָה בְּפְלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל:**

מצודת דוד **לישראל**. הערים ההם הוחזרו לישראל : **ואת גבולן**. הצילו גבול עצמן, לבלי תת לפלשתים לבוא לרשת עוד מה מגבולך : **ויהי שלום**. כי בעוד משלו פלשתים בישראל, נלחמו עמהם האמורי הנשארו בארץ ישראל, אבל כאשר חזקה יד ישראל, היה שלום ביניהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ותשובנה** על ידי שנכנעו הושבו הערים שלקח מאת ישראל מעצמם כי התיראו לבא בגבול ישראל, ועל ידי שהיתה יד ה' בס בעת ערכו ישראל מלחמה בארצם על ידי כן **מעקרון ועד גת** הגם שערים האלה כבר היו ביד פלשתים מימים רבים **הציל ישראל מידם**, כי הורישו משם, וגם **ויהי שלום בין ישראל ובין האמרי** כי בעת משלו האויבים בישראל נוספו גם האמוריים עליהם ונלחמו בס לא כן בימי שמואל: (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת-יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי תַּיִו:

מצודת דוד **כל ימי חייו**. מעת שהועמד לשפוט עד שמת, ואף לאחר שמלך שאול, שפט הוא : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה זכר איך שפט שמואל את ישראל כל ימי חייו בהשגחה נוספת כי הוא לא היה מטריח ישראל לבא אליו כמו שהיו עושים בניו אבל הוא היה הולך לשפטם בבית אל והגלגל והמצפה והיו מתקבצים שם אליו המקומות הקרובים להם ואחר היה שב אל הרמה כי שם היה ביתו ובית אבותיו ושם היה שופט את ישראל הקרובים לו והנה בנה שם מזבח לה' כי לא נאסרה אז במת יחיד כמו שזכרנו, והנה התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע יחס שמואל לכבודו והודיענו כי הצור שחוצב ממנו היה נכבד מאד מצד אביו ואמו שהיתה נביאה לפי מה שנזכר ממנה ולזה היה ראוי אל שיגיע לזאת המעלה הנכבדת שהגיע אליה עם שכבר היה קדוש ונבדל לעבודת הש"י מעת הלידה, השני הוא להודיע כי הש"י משגיח בשפלים ולזה מפני שראה הש"י כי חנה היתה האהובה אצל אלקנה נתן לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים וכמו שנזכר בתורה בדומה לזה בענין רחל ולאה, השלישי הוא להודיע שאע"פ שאין הנשים חייבות לעלות לרגל ולא הטף אלא מי שיכול לעלות ברגליו מירושלים להר הבית אחת בשנה ראוי לשלם לעלות שם עם נשיו וטפיו בכללם וזה לשתי סבות האחת להיישירם לאמונה אמתית כמו שיראו מענין המקדש והשנית כי השמחה השלימה לא תשלם לאדם אם לא בהיותו עם אשתו ובניו בכללם ולזה ידמה שיהיה ראוי להיות זה בחג הסוכות שהוא חג השמחה ולזה זכר שאלקנה היה עולה מעירו שנה בשנה להשתחות ולזבוח לה' ר"ל שלא היה משאיר בעירו דבר מבני ביתו ולזה היו שם נשיו וכל בנותיו פעם אחת בשנה, הרביעי הוא להודיע

שראוי לחנך הקשי יום ולהיטיב לבם כפי היכולת ולזה ספר כי מפני שהיה צר לחנה בראותה רבוי המנות לפנינה ולבניה ולבנותיה והיא היתה יחידה היה אלקנה מטיב לב חנה כפי היכולת והיה נותן לה מנה שהיו עיניו בה ולזה היה מושיב חנה אצל פניו ושאר המנות היה נותן כאילו היה משליך אותם אחרי גוו ובזה האופן היה מנחם אותה מן הכעס שהיתה מכעסת אותה צרתה כשהיה אומר לה שהוא טוב לה מעשרה בנים, החמישי הוא להודיע שאין ראוי להתגאות על רבוי הטובה ולבזות הקשי יום הלא תראה כי פנינה מתפארת ברבוי בניה ובנותיה והיתה מכעסת חנה מפני היותה עקרה והש"י ראה עני חנה ונתן לה בנים ובנות ובני פנינה היו מתים כמו שאמרה חנה עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה, הששי הוא להודיע שאין ראוי להתפלל אחר האכילה והשתייה כי אז לא יתכן שתשלם הכונה בזה לפי הראוי ולזה ספר כי מפני שאחר זמן אכילה ושתייה קמה חנה להתפלל לפני ה' הנה לא חשב עלי שתהיה מתפללת אך חשבה עלי לשכורה לא נכון להתפלל אחר האכילה והשתייה והיתה תשובת חנה מפני זה שיין ושכר לא שתתה ולזה לא תתגנה אם תתפלל אז, השביעי הוא להודיע שרבוי התפלה והבכיה עוזרים אל שתהיה בכוונה יותר ולזה ארז"ל כי שערי דמעה לא ננעלו ורבוי התפלה גורם שתחזק הדבקות בין המתפלל ובין הש"י ולזאת הסבה זכר בתפלת חנה שהיתה נשמעת כי היא הרבתה להתפלל ובכה תבכה להעיד שבאלו הדברים היה רושם להשמע התפלה וידמה שלזאת הסבה אמר שנתן לה השם שאלתה, השמיני הוא להודיע שהמתפלל אין צריך שישמיע קולו כי הש"י יודע מחשבות האנשים אבל צריך שיוציא בשפתיו דברי התפלה כדי שתשלם לו הכונה בה ולזה אמר בתפלת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, התשיעי הוא להודיע שהמבקש דבר מה מהש"י על צד החסד שידור נדר שאם יתן שאלתו יקיימהו כי בזה יבוא להאמין שהטוב ההוא הגיע לו מהש"י ולזה יקיים בעבורו הנדר ההוא ולזה היה קיום הנדר באלו המקומות הזכרת החסד ולזאת הסבה תמצא במקומות רבים נדר נדרו בזה האופן מצאנו זה ביעקב וביפתח וברבים זולתם ולזה מצאנו שנדרה חנה זה הנדר בזה המקום וידמה שכבר קיים אותו שמואל ואע"פ שאין האשה מדרת את בנה בנזיר ולא האיש גם כן בזה האופן שהרי לא נולד שמואל עדיין כשנדרה חנה זה הנדר לפרסום האות והמופת שעשה לה הש"י, העשירי הוא להודיע שראוי לשלם שיעיין בעניני האנשים כדי שיוכיחם אם עשו דבר שלא כהוגן ולזה ספר כי עלי היה שומר את פיה לעיין מה היה ענינה ואף על פי שלא היה מדרך השלם ההוא לתת עינו בנשים וכאשר הרבתה לעשות זה הפועל חשב עלי שתהיה שכורה ולזה הוכיחה על זה, האחד עשר הוא להודיע שראוי לכל אדם שיציל עצמו מן החשד לפי מה שאפשר לו ולזה ספרה חנה ואם היה ראוי שתבוש מלדבר בפני עלי שהיה כהן גדול ונביא לא קצרה מלדבר לעלי את דבר התנצלותה, השנים עשר הוא להודיע שתפלת הנביא יותר נשמעת מתפלת זולתו ולזה שמחה חנה כשהתפלל עלי שיתן לה הש"י את שאלתה ובקשתה ממנו שיתפלל לה' בעבורה על זה ולזה גם כן בטחה שתהיה תפלתה נשמעת ולזה אכלה וסר כעסה ממנה, השלשה עשר הוא להודיע

שאינן ראוי לאכסנאי שימש מטתו ולזה זכר שידע אלקנה את חנה אשתו אחר ששבו ובאו אל ביתם למדנו מזה כי בשילי לא ידעה ואע"פ שהיה בתכלית הכוסף שיהיה לו זרע מחנה אשתו, ואם אמר אומר כי נמנעו מזה מצד צרכם להכנס במקדש אמרנו לו שלא היה מחוייב שיכנסו שם בכל יום ולזה הוא מבואר שכבר היה אפשר לאלקנה שיטמא יום אחד שם, הארבעה עשר הוא להודיע שחלב האם יותר נאות לנער מחלב זולתה ולזה דקדקה מרים הנביאה שתניק יוכבד את משה ודקדקה חנה שתניק היא את בנה מפני רצותה שיהיה נבדל לעבודת הש"י, החמשה עשר הוא להודיע שראוי לתת לש"י תודה כעל כל אשר גמל מן הטוב ולזה זכר שהביאה חנה עם שמואל שלשה פרים לזבוח לה' ואיפה אחת קמח ונבל יין ושחטו הפר האחד מהם לה' קודם הבאתם הנער אל עלי כדי לשום עבודת השם יתברך ראשונה בזה כדי שיעזרו בזה הפעל מהש"י, הששה עשר הוא להודיע שמי שירצה בו שיהיה שלם מאד צריך שיחנכוהו אל השלמות בעודו קטן לפי מה שאפשר כדי שיגדל במנהגים המשובחים וימשך אחריהם ולזה זכר שכבר השתחוה שמואל לה' והוא כמו בן שתי שנים לפי שהם צווהו על זה לחנכו ולהרגילו לעבודת הש"י ולזאת הסבה גם כן היה שמואל מקטנותו חגור אפוד בד, השבעה עשר הוא להודיע מה שנזכר במאמר חנה על דרך הנבואה שנתבאר בזה הפסוק עם מה שיבא אחריו שכבר נתקיים אחר זה לפי מה שפירשנו בפסוק ותתפלל חנה ובפסוק ה' יחתו מריביו, השמנה עשר הוא להודיע שאין בקדושים ובמלאכים שישוה לש"י בענין הקדושה וההבדל מחומר והנה למדנו מזה שאין השם ית' המניע אחד מן הגלגלים היותר נכבד מהם אבל הוא עליון על כל מניעיהם כמו שבארנו במאמר החמישי מספר מלחמות ה' וזה למדנו במה שאמרה חנה אין קדוש כה' כי אין בלתיך, התשעה עשר הוא להודיע שהש"י הוא אשר לו נתכנו עלילות לבדו וליצר מה שירצה אמנם זולתו מהעלולים ממנו לא יוכל לחדש רק מה שסדר לו הש"י מהפעלות ולזה אמרה חנה ואין צור כאלהינו, העשרים הוא מה שלמדנו מדברי חנה שאין ראוי להתגאות מפני רבוי הבנים ולא מפני יתרון הגבורה ולא מפני יתרון העושר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים, העשרים ואחד הוא מה שלמדנו מדברי חנה שהשם יתברך מחיה המתים ומעלה אותם מקברותיהם וזה אחת מפנות האמונה העשרים ושנים הוא להודיע שהש"י משגיח במין האנושי ובייחוד לצדיקים ואמנם הרשעים ידמו בחשך ובכמו זה אמר דוד כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד, העשרים ושלושה הוא להודיע כי לא היתה הסבה בחטא בני עלי הוא היות עלי בלתי משגיח בענינם ובלתי מיישיר אותם אל הטוב וזה כי את פני עלי ובהשגחתו נתיסר שמואל לשרי את ה' ועם כל זה לא הועילה הנהגת עלי להישיר בניו אל השלמות מצד רוע תכונתם, העשרים וארבעה הוא להודיע תכונת בני עלי בענין הקרבנות כי בזה תועלת לבאר שמה שהגיע להם מאת הש"י מהעונש המופלג אשר נזכר בזה הספר היה ביושר ולזה באר שהם פנו אל המדה המגונה מאד והוא הזוללות ובמדה אחרת מגונה גם כן והיא החמס עד שנאצו בזה מנחת ה' וזכר עוד מגנותם שהם היו מתעצלים בהקרבת הקרבנות עד אשר ישכבון ועדיין לא הקריבו קני

הזבות והיולדות וכל זה היה מפני שלא ידעו את ה' ולזה לא השגחו בתכלית הכוונה אשר בעבורה היו הקרבנות שאם היו משגיחים בו היו משתדלים להתנהג בענין הקרבנות בקדושה וייראו מלהקל בענינם, העשרים וחמשה הוא להודיע מעלת שמואל מקטנותו עם בני עלי לא למד ממעשיהם ולזה שב לזכור ששמואל היה משרת את ה' אחר זכרו רוע תכונת בני עלי וזכר עם זה שמחת עלי בו מצד טוב תכונתו ולזה זכר שהיה עלי מברך את אלקנה ואת אשתו בבאם שם לרגל, העשרים וששה הוא להודיע שכבר נתקיים מה שנתנבאה חנה ואמרה עד עקרה ילדה שבעה ושכבר נתקיימה תפלת עלי במה שהיה אומר יתן ה' לך זרע מן האשה הזאת ולזה זכר שכבר ילדה שלשה בנים ושתי בנות, העשרים ושבעה הוא להודיע שהתוכחת בחטאים הקשים לא יספיקו בה דברים רכים ולזה זכר תוכחת עלי לבניו שלא היו בה דברים קשים נגלים בתחלת העיון כראוי בענין אלו החטאים ולזה גנה אלו החטאים הש"י על צד התוכחת ואמר לשמואל כי גם עלי חטא מפני שידע חטא בניו ולא כהה בהם כראוי ומזה המקום יתבאר כי לא מנע הש"י דרכי התשובה מבני עלי שאם היה הענין כן לא היה הש"י מגנני עלי על זה בזה האופן ואפשר שאמר שאף על פי שרצה הש"י שלא ישובו כי חפץ להמיתם היה ראוי לעשות לעלי הראוי לעשות לו מהתוכחות, העשרים ושמונה הוא להודיע שמי שיחטא לאשר גמלהו טובות רבות הנה חטאו יותר גדול מאד ממה שהיה אם לא גמלהו אלו הטובות ולזה כאשר רצה השם להודיע לעלי העונש הנפלא שיענשהו על אלו החטאים הודיע לו תחלה רבי הטובות אשר גמלהו כי מפני זה היה ראוי שיהיה נשמר יותר מחטא להשם יתברך ולזה היה העונש הזה הנפלא שתאבד הכהונה הגדולה ממשפחתו ותנתן לזרע פנחס בן אלעזר אשר כבד להש"י בכל עוז וזה מבואר בפנחס בן אלעזר הלא תראה כי יהושע היה טפל לאלעזר שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמד ופנחס קנא לאלהיו בשטים ומסר עצמו לסכנה גדולה בעבור כבוד השם יתברך וכן היה מעת היות צדוק כהן גדול עד תחלת בית שני כי יהושע בן יהוצדק היה מזרע פנחס בן אלעזר כמו שזכר בספר דברי הימים והוא היה כהן בתחלת בית שני וראוי שנאמין לפי זאת הנבואה שכל ימי בית שני נתקיימה הכהונה הגדולה לזרע אלעזר כי הכהנים שהיו מזרע איתמר היו מעטים ודלים כי לא היתה להם שררה ולזה לא היו יכולין לתת ממון למלכי ישראל שיעמידום כהנים גדולים וזה היה העונש הראוי להם הם לקחו את אשר לא להם ועשק השם יתברך מהם אשר להם הם בזו הקרבנות ורצה השם יתברך שיגיע להם בבזוי ובשפלות המגיע להם ממתנות הכהונה ולזאת הסבה רצה שלא יכרת זרעו מעם מזבח הש"י לאדיב את נפשם על מה שנפלו בו מהבוז והשפלות הם השתמשו בקרבנות בחיי גופם לבד ורצה הש"י שיסורו אלו החיים מהם קודם מיתתם, העשרים ותשעה הוא לבאר עוצם מעלת שמואל בנבואה שעם היות דבר ה' יקר בימים ההם הגיע לו הנבואה בזה האופן שהתפעל דמיונו מהשפע האלהי המגיע לו באופן שהשיג זה הקול באמצעות הדמיון והנה זה היה שומע הקול בחוזק כל כך עד שהיה מקיץ ממנו וזה ממה שהורה על עוצם שלמות הכח המדמה והשכלי בשמואל ונתבאר

שכבר נתקיים מה שייעד מזה לעלי ולבניו והשאר נתקיים בנוב עיר הכהנים ובהסרת אבותם מהיותו כהן גדול ונתבאר עוד מעוצם מעלתו בנבואה שלא הפיל מכל דבריו ארצה ונתפרסם לכל ישראל היותו נביא גם בימי עלי וזה יורה שתמיד היתה מגעת לו הנבואה בכל מה ששאלו ממנו, השלשים הוא להודיע בית ישראל אשר בעבורו נתחייבו שיפלו ביד פלשתים וזה כי הפלשתים הכירו בצד מה לשם יתב' מעלתו אמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה וכשבא ארון ה' בידם לקחו מוסר תכף ושלחו אותו בכבוד מעליהם ואולם ישראל היו עובדים הבעלים והעשטרות והמירו כבודם בלא יועיל ולא לקחו מוסר בכל הרעות שהביא הש"י עליהם על זה ולזה לא סרו מנפול ביד פלשתים עד שעבדו את ה' לבדו והסירו הבעלים והעשטרות. השלשים ואחד הוא להודיע עוצם השגחת הש"י בשפלים במה שחדש מהמופתים הנפלאים כדי שישוב ארון האלהים לעם הראוי לו והודיע בו עם זה אופן יושר הש"י שלא רצה בתחלה לעשות רע לפלשתים על זה אבל עשה אות מה באלהיהם להישיר אותם ששיבוהו וכשראה שלא נוסרו בזה עשה באלהיהם ובהם שפטים נפלאים וזה ג"כ היה בהדרגה ר"ל שהרע היה הולך וגדל וזה כי בתחלה הכם בטחורים נסתרים שלא היו יכולים לחבוש עליהם שום תחבושת ומזה הצד היו מכאיבים יותר והיו יותר רב הסכנה ואח"כ המית הש"י קצתם והנשארים הכה בטחורים ומהמופתים שנעשו שם גם כן היה התישר הפרות מעצמם למשך העגלה אשר היה בה ארון ה' לנכח בית שמש עם שלא משכו בעול ושהשיבו בניהם מאחריהם הביתה. השלשים ושנים הוא לבאר שראוי להתנהג בענין ארון האלהים בקדושה גדולה ונפלאה ובתכלית הכבוד כי נכללה בו התורה שהוא מקום השלמיות ולזה זכר שנענשו אנשי בית שמש כי ראו ארון ה' עם היותם קוצרים קציר חטים בעמק והיה ראוי להם שיניחו מלאכתם ויתעסקו בענין גניזת הארון כי התורה לא התירה ראייתו גם לבני קהת כמו שאמר ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו וזה כלו היה להפליג בקדושתו ובמעלתו אצל האנשים כי מה שתתכן ראיתו לכל האנשים לא יתנו לו מעלה בנפש במדרגת המעלה שיתנו למה שלא ימשלו על ראייתו. השלשים ושלשה הוא להודיע שתכף ששבו ישראל לה' בכל לבם נעתר להם על יד שמואל עד שמשמים נלחמו עם פלשתים על צד המופת ברעמים ולהבות ואחר זה הכו אותם ישראל ושבו להם על יד שמואל כל הערים שלקחו מהם פלשתים. השלשים וארבעה הוא להודיע שהמעלה שהשם יתברך נותן לצדיקים אינה נטלת מהם עד יום מותם ולזה ספר ששמואל שפט ישראל כל ימי חייו אף על פי שבסוף ימיו היה מולך שאול הנה היה אז שופט שמואל את העם. השלשים וחמשה הוא להודיע שראוי למנהיג שיעשה באופן שלא תכבד הנהגתו אל המונהגים ממנו ולזה ספר ששמואל היה הולך מדי שנה בשנה לשפט ישראל בבית אל והגלגל והמצפה כדי שלא יכבד אל המקומות הרחוקים לבא אליו ואחר היה שב אל הרמה כי שם ביתו לשפוט שם כל אשר יבא אליו, השלשים וששה הוא להודיע כי שמואל מפני שהיתה כונתו שתהיה הנהגתו כלה על פי ה' בנה מזבח לה' ברמה להעלות עליו עולות להמשיך לו הנבואה כי בזה

הישירה להגעת הנבואה כמו שבארנו בביאורנו לדברי תורה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ונגד המשפט בין אנשי ישראל וישפט כו' כל ימי חייו רצה לומר
שנתמנה לשופט: (מלבי"ם)

טז והלך מדי שנה בשנה וסבב בית-אל והגלגל והמצפה ושפט את-
ישראל את כל-המקומות האלה:

מצודת דוד והלך. בכל שנה הלך מביתו וסבב לבית אל וכו', ושם שפטם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. מתי, רצה לומר, בכל שנה ושנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם והלך והיה דרכו לחזר בעיירות ולשפטם כל יטרחו לבא אליו,
ואחר שגמר הסבוב אז, (מלבי"ם)

זי ותשבטו הרמתה כי-שם ביתו ושם שפט את-ישראל ויבן-שם
מזבח ליהוה: (פ)

מצודת דוד ותשובתו. אחר סבובו, שב לרמה, כי שם היה ביתו : ושם שפט
וכו'. הבאים ממרחק : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותשובתו היה שב הרמתה כי שם היה ביתו וגם שם לא נח רק
שפט בקביעות כל הבאים למשפט וגם שם היה מזבח מוכן לעבודת
ה': (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ח

א ויהי כאשר זקן שמואל וישם את-בניו שפטים לישראל:

רלבי"ג ספר אחר זה שכאשר היה זקן שמואל והיה לוואה מהנהיג ישראל
על דרך שנהג שם בניו שופטים לישראל בבאר שבע כדי שישפטו שם
הרחוקים ממנו ויקלו מעליו והנה לא הלכו בניו בדרכיו אבל הלכו אחר

התועלת ולזה לקחו שוחד והיה זה סבה שהטו משפט כי השחד יעור עיני חכמים כמו שנזכר בתורה ולזה אסור לקבל שחד אף על פי שלא יכוין להטות משפט כי טבע השחד כן הוא שיפותה האדם בו להועיל בדינו לאשר קבלהו ואעפ"י שלא יתכוין מקבל השחד להטות הדין הנה השחד יסבב שיעלם ממנו אמתת הדין מפני חשקו להועיל לאשר קבל השוחד ממנו עד שלא יוכל לראות לו חובה : (רלב"ג)

מלבי"ם כאשר זקן ולא יכול לסבוב בערי ישראל, וישם את בניו שופטים למען יתהלך כל אחד בחלק מן הארץ לעשות משפט: (מלבי"ם)

בב וְיִהְיֶה שֵׁם-בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מְשֻׁנְהוֹ אֲבִיָּה שְׁפָטִים בְּבֵאֵר שֶׁבַע:

מצודת דוד שופטים בבאר שבע. הועמדו לשופטים, וישבו בבאר שבע : (מצודת דוד)

מצודת ציון משנהו. השני לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם שפטים בבאר שבע רצה לומר שלא די שלא הלכו בדרכי אביהם לסבב בערי ישראל לשפטם רק ישבו בבאר שבע בקצה ארץ ישראל, ואלו ישב אחד בדרך ואחד בבאר שבע לא היה הטורח רב אבל הם ישבו שניהם בבאר שבע להטריח את ישראל לבא אליהם ולהרבות שכר לחזניהם ולסופריהם: (מלבי"ם)

גב וְלֹא-הָלְכוּ בְּנָיו (בדרכו) בְּדַרְכָּיו וְיָטוּ אַחֲרַי הַבָּצַע וְיִקְחוּ-שֹׁחַד וְיָטוּ מִשְׁפָּט: (פ)

רס"י ויטו. הם עלמס: ויטו. דבר אחר, דהיינו המספנו. ורבותינו אמרו (שבת נו א'): לא חטאו בני שמואל, אלא לא הלכו בדרכי אביהן, שהיה מחזר בכל מקומות ישראל וסופטן בעריהן, והם לא עשו כן, כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם: (רס"י)

מצודת דוד ויטו. הטו עצמן לחשוק בממון, ובעבור זה לקחו שוחד והטו המשפט : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבצע. חמדת הממון, כמו (שמות יח כא) : שונאי בצע : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולא הלכו כו' בדרכיו לסבב בערי ישראל ואחר כך נטו אחרי

הבצע להרבות שכר חזניהם וסופריהם ולהטיל מלאי על ב"ב ולשאול חלקם בפיהם כדברי חכמינו זכרונם לברכה, ואחר כך **לקחו שחד** ואחר כך **הטו משפט** כי עבירה גוררת עבירה, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שלא חטאו בקבלת שוחד רק על ידי שנטו אחר הבצע מעלה עליהם כאילו לקחו

וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמַתָּה:

רלב"ג והנה נתקבצו כל זקני ישראל ובאו לשמואל הרמתה ואמרו לו שישים להם מלך לשפטם ככל הגוים והנה טעו בזה כי ישראל אינם באופן שישפט להם המלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכי הע"א שמיסדים לעמם נימוסים כאשר יעלה על רוחם ולזה אמרה התורה שאם יאמרו ישראל שישימו עליהם מלך ככל הגוים אשר סביבותיהם שלא יוכלו לשים עליהם כי אם מאחיהם שהם נקשרים לקיים התורה ועל פי התורה ינהיגום לא בנימוסים אחרים ולזה צותה התורה שיכתוב לו המלך ס"ת אחר זולת הספר שהיה לו כשהיה הדיוט והיה עמו תמיד וקרא בו כל ימי חייו כדי שתהיה הנהגתו לעם ע"פ התורה ולזאת הסבה היה רע בעיני שמואל כאשר בקשו ישראל זאת הבקשה ולזה הודיע להם בסוף הענין כי אין לישראל מלך זולת הש"י וגם הש"י אמר לשמואל כי בקשתם היתה לסור מדרכי התורה ולזה אמר כי אותי מאסו ממלוך עליהם והנה בסוף הענין היו מלכיהם סבה להתעות ישראל ולהסירם מעל ה' עד שהביאו לגלות מעל אדמתם כמו שנתבאר מירבעם בן נבט וחבריו ולזה רצה הש"י להרחיקם מזה מפני התכלית הרע שהיה עתיד להמשך מזה וצוה מפני זה את שמואל להגיד לישראל את משפט המלך כדי שיסורו מזה בסבת הקושי אשר יהיה לעם לסבול כל אלו הדברים שזכר שיהיה מושל המלך עליהם עד שיהיו לו לעבדים : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויתקבצו** כפי המבואר (בסי' י"ג) הרימו הפלשתים ראש בעת ההיא ומשלו על ישראל, תחת שהיתה יד ה' במ כל ימי שמואל (למעלה ז' י"ג) כי על ידי עוות הדין שבה צור חרבם במלחמה כנודע מענין יהושפט (ד"ה ב' כ') שכאשר הקים המשפט על תלו גרש מפניו אויב ויאמר השמד, לכן בראותם כי מטה ידם ואפס עצור ועזוב התקבצו: (מלבי"ם)

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲנֵה אַתָּה זֹקֵנָה וּבְנֶיךָ לֹא הֵלְכוּ בְּדַרְכֶיךָ עִתָּה שְׂיִמָּה-לָנוּ מֶלֶךְ לְשַׁפְּטֵנוּ כָּכֹל-הַגּוֹיִם:

מצודת דוד אתה זקנת. ותש כחך לשפוט עוד : **ככל הגוים**. שמלכם שופטם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו אליו הנה אם נוחיל נשיג הנהגה מעולה מאתך הלא אתה זקנת מהיות לאיש, ואם מאת בניך, הן בניך לא הלכו בדרכיך, לכן שימה לנו **מלך**: (מלבי"ם)

וַיִּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׂמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֶה-לָּנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ וַיִּתְפַּלֵּל שְׂמוּאֵל אֶל-יְהוָה: (פ)

רפ"י וירע הדבר. לפי שאמרו לשפטנו ככל הגוים: (רפ"י)

מצודת דוד כאשר אמרו וכו' לשפטנו. כי המשפט מסור הוא לשופטים, לדון על פי התורה, ולא למלך, לדון על פי דעתו: **ויתפלל**. שיבוא אליו הדבור לדעת מה ישיב להם: (מצודת דוד)

מלבי"ם (ו' עד סוף הפרשה) **השאלות**: מה היה הקצף על שאלת המלך והיא אחת ממצות התורה, שום תשים עליך מלך, ומ"ש חכמינו זכרונם לברכה ששאלוהו שלא בעונתו, כי המצוה הוא לאחר מלחמת עמלק צריך לבאר מדוע יהיה כן, ועוד אם כן למה מלא שאלתם, וכ"ש שיפלא מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שבקשו לעבוד עבודה זרה למה ימשיל זה לענין עבודה זרה, ומ"ש לשפטנו ככל הגוים דומה למ"ש ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים, ומ"ש וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו היה לו לומר כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים, שזה היה עקר החטא, ומ"ש שמע בקול וכו' כי לא אותך מאסו כי אם אותי, הלא כ"ש שראו שלא ישמע להם למאוס את ה', ולמה כפל שנית ועתה שמע בקולם, והנה בסי' י"ב הרבה להוכיחם על שאלת המלך ולמה צוהו ה' למלאות רצונם, ולמה צוהו התורה להקים להם מלך, אחר שיהיה זה חטא ועון, ולמה הוסיף למשוח את דוד אחר כך, ולבנות לו בית מלכות לדור דורים. ומ"ש והגדת להם את משפט המלך יפלא מאד, הלא התורה אמרה לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה, ואיך יעשוק ויגזול את עמו בחפצו ונתן לעבדיו ויקרא זה משפט המלך, ומש"כ שנית וימאנו העם וכו' ויאמרו וכו' והיינו גם אנחנו ככל הגוים וכו' הלא הוסיפו חטא על פשע וה' אמר שמע בקולם, ולמה הוסיפו אחר כך שילחם מלחמותם שלא הזכירו בתחלה ולמה דבר שמואל זאת שנית באזני ה':

וירע הדבר המפרשים נבוכו בזה מדוע רע הדבר בעיני שמואל ובעיני ה', והלא הכתוב אומר כי תבא אל הארץ וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו מפני ששאלוהו בתרעומת, וששאלוהו שלא בעונתו, ואמרו זקנים כהוגן שאלו ועמי הארץ קלקלו, ואמרו שהיה שאלתם לעבוד לעבודה זרה. וכפי המבואר אצלי היה חטאתם משלשה פנים, **א**. שהגם שהתורה צוהו או התירה להקים

להם מלך (כי פליגי בזה ר"י ור"נ (סנהדרין דף כ"א) אם הקמת מלך רשות או חובה) הכתוב התנה בזה ואמר כי תבא אל הארץ וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך, רצה לומר כי הקמת המלך הכרחי אל הקיבוץ, ונצרך מאד, וכמ"ש החוקרים שיחוס המלך בקיבוץ המדיני כיחוס הלב בגוף הבע"ח אשר לו לב וכיחוס המציאות אל הסבה הראשונה יתעלה, ויאמרו שהמלכות יקיים ג' דברים, א. האחדות והעדר השתוף, ב. ההתמדה והעדר החילוף, ג. היכולת המוחלט, אמנם כל זה להעמים אשר על פני האדמה המתנהגים כפי תהלוכות הטבע, וכן לישראל בעת סר צלם והיתה הנהגתם תחת מסבות המקרה והטבע אז מן ההכרח שיקימו עליהם מלך ללחום מלחמותם ולהשיב מלחמה שעה, לא כן בעת הפלה ה' אותם מכל העמים וינהגם תחת שבט השגחתו הפרטיית וילך מלכם לפנייהם וה' בראשם, לא היה להם צורך למלך, וכמ"ש ותאמרו כי מלך ימלוך עלינו וה' אלהיכם מלכם, ולכן אמר כי בעוד שתירש ותשב את הארץ שבעת ההיא עבר ה' לפנייהם בקדש ועשה בקרבם נפלאות והיה כל ענינם בדרך הנס והפלא לא היה להם רשות להקים להם מלך אחר ולמעול במלכות שמים, רק אחר ירושה וישיבה שאז היו עתים שעזבם המלך ה' צבאות והיו ככל העמים תחת הנהגת הטבע אז רשות או מצוה בידם להקים להם מלך ככל העמים אשר סביבותיהם, אחר שהיו כמוהם תחת יד הטבע, צריכים הם למנהיג יועיל להם כפי ההנהגה המדינית, ולפי זה הנה בעוד שמואל חי, אשר דבקה בו ההשגחה האלהית ועליו בשמים הרעים ה' בקול גדול על פלשתים, וכמו שאמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, לא היה להם לעזוב הנהגה זו ההשגחית ולהסתופף בצל בשר רק היה להם לשאול מאתו שיסיר את בניו מהיות שופטים ושהוא בעצמו ינהיג את העם כמקדם, וזה מסכים עם דברי חכמינו זכרונם לברכה ששאלוהו שלא בעונתו, כי בחיי שמואל לא היה להם לשאול כזאת. ב. פגמו בזה בכבוד שמואל, שאם היו שואלים את המלך בעבור המלחמה לבד לצאת לקראת נשק וללחום מלחמותם לא היה בזה כל כך בוז וקלון לשמואל אבל הם אמרו תנה לנו מלך לשפטנו, שמורה כי מצאו עולתה במשפטיו עד שמבקשים שופט אחר טוב ממנו, ויעיזו בפניו לאמר כי רוצים להעבירו מהיות שופט ולבחור אחר תחתיו וכדי בזיון וקצף לקדוש ה' אשר עשה משפט וצדקה לכל עמו, וזאת הורע בעיניו ביחוד כמ"ש וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו, וזה מסכים עם דברי האומר ששאלוהו בתרעומת כי התרעמו בזה על הנהגת הנביא ומשפטיו עם ישראל, ג. הנה מינוי המלכים יהיה באחד משני פנים, אם שיהיה מלך נכנע למשפטי התורה והמצות כמו שהיו מלכי ישראל הצדיקים מקדם ומלכי העמים בעלי הדת בזמננו, ואם שיהיה מלך מושל על התורות והדתות לעשות המשפטים והתורות כאות נפשו, כמו שהיו מלכי העמים בימי קדם שהם עשו תורות ומשפטים וישנו אותם כרצונם, והנה התורה הזהירה על המלך שישמור את התורה והמצוה כמו שכתב והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וכו' לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, הרי לא היה לו רשות לחדש תורה

ולשנות דבר ממשפטי התורה, והנה מה שאמרו ישראל תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים, הוא מאמר בעל שני פנים, כי יש לפרש שהכוונה תנה לנו מלך ככל הגוים לשפטנו, שאז הדמיון ככל הגוים מוסב על שימת המלך וזה דומה למה שכתוב בתורה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי, ומ"ש לשפטנו הוא שישפטם כפי חוקי התורה, ובזה לא היתה שאלתם רעה מצד עצמה כי התורה התירה להם זאת ואמרה שום תשים עליך מלך, רק שהיה בזה בוז וקלון לשמואל, כאילו יאמרו שמשפטי שמואל לא נאותו בעיניהם כי אינם מכוונים כפי הצדק והמשפט התוריי ומבקשים במקומו שופט טוב ממנו. ויש לפרש שכוונו לשפטנו ככל הגוים, רצה לומר שלא ישפטם כפי משפטי התורה רק כמלכי שכיניהם שהם גוזרים הדתות ומניחים הנמוסים ובזה לא פגעו בכבוד שמואל מצד שהוא שופט על פי משפטי התורה, כי הודו שלא מצאו בו עול מזה הצד ושהוא שופט בצדק כפי התורה, ולא אותו מאסו, רק שאינם רוצים במשפטי התורה ולא בשפוט השופט על פי חקותיה, והוא מרי נגד ה' ותורתו לא נגד שמואל, כמ"ש (שמות ט"ז ח') לא עלינו תלונותיכם כי אם על ה', והנה שמואל דנם לכף זכות, והבין מדבריהם הפירוש הראשון, שעקר שאלתם תנה לנו מלך לשפטנו, רצה לומר כמשפטי התורה, והורע בעיניו רק מצד כבודו כי השפילוהו שמשפטיו אינם טובים וישרים כפי התורה. וזה שכתוב **וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו:** (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ אֵלַיךָ כִּי לֹא אֶתְךָ מֵאֲסוּ כִּי-אֶתִי מֵאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עָלֵיהֶם:

מצודת דוד לכל אשר וכו'. ואף להיות המשפט מסור ביד המלך : **כי לא אותך מאסו.** רצה לומר : ופן תאמר איך אזדקק עוד להם אם מאסו בי, כי הנה לא אותך מאסו, כי הלא לא עשו דבר בלתיך, אבל בי מאסו, ולא חפצו במשפטי התורה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר ה' והי גלה לו, שישמע בקול העם לעשות שאלתם, וזה מצד שתשמע **לכל אשר יאמרו אליך** רצה לומר שמע סוף דבריהם שאמרו לשפטנו ככל הגוים, שכוונתם שישפטם כמשפטי העמים שמקורם מחפץ המושל ורצונו, ודייק זה כי אם לא לזה כווננו היה לו לומר בהפך תנה לך מלך ככל הגוים לשפטנו, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שזקנים שאלו כהוגן ועמי הארץ קלקלו (כי במאמר הזה בעל שני פנים כל אחד כוון בו כונה אחרת) ובזה אין זה העדר כבוד לך **כי לא אתך מאסו כי אם אתי מאסו ממלוך עליהם,** כי בזה רוצים לפרוק מעליהם משפטי התורה ומלכות שמים: (מלבי"ם)

ח כָּכֹל-הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר-עָשׂוּ מִיּוֹם הָעֲלִיתִי אֹתָם מִמִּצְרָיִם וְעַד-הַיּוֹם הַזֶּה וַיַּעֲזְבוּנִי וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּן הָמָּה עוֹשִׂים גַּם-לָךְ:

מצודת דוד **ככל המעשים**. רצה לומר : אין זה דבר חדש אצלם, כי כמו כל המעשים וכו' ומאסו בי ובחרו בעבודה, כן המה עושים גם עתה במה שאמרו לך שימה לנו מלך לשפטנו, למאס במשפט התורה ולבחור במשפט המלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ככל** רצה לומר והגם כי רוצים לעזוב מקור חיים לחצוב להם בארת נשברים כי עד עתה שהיית בראשם היו מונהגים מהשגחה העליונה והי' המולך עליהם והולך לפניהם, ועתה רוצים להיות תחת הנהגת בשר ומקרי הטבע, הנה זה דומה **ככל המעשים אשר עשו מיום העלתי אותם מארץ מצרים שהעליתם מתחת ממשלת המערכה אל צל ההשגחה והם עזבוני ויעבדו אלהים אחרים** כי אהבו להיות תחת כנפי השרים והכוכבים, **כן המה עושים גם לך** שמאסו להיות מונהגים על ידך הנהגה נסיית השגחיית ורוצים הנהגה טבעיית לבטוח בזרוע בשר, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שבקשו לעבוד עבודה זרה, רצה לומר שנדמה בזה קצת כפי שהמשיל הכתוב ענינם: (מלבי"ם)

ט וְעַתָּה שָׁמַע בְּקוֹלָם אֶךְ כִּי-הָעֵד תַּעֲיֵד בָּהֶם וְהִגַּדְתָּ לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם: (o)

רס"י **העד תעיד בהם**. היתה בהם, שתיחא אימת מלכם עליהם: (רס"י)

מצודת דוד **ועתה**. הואיל ולא בך מאסו, הזדקק להם ושמע בקולם : **אך כי העד**. אמור להם בהתראה, שלא טוב להם שלא יהיה המלך נכנע למשפט התורה : **והגדת להם**. הנבא ואומר להם משפט המלך העולה על רוחו מה היא, וידעו שהיא קשה להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העד תעיד**. ענין התראה, על שם שדרך להתרות בפני עדים, למען לא יכחש לאחר זמן, כמו (בראשית מג ג) : **העד תעיד בנו : משפט**. רוצה לומר הנהגה, ואם היא שלא כדון, וכן (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועתה** אמנם עתה שנגלו מזימות לבבם כי פורה ראש ולענה אם כן אינם ראויים מעתה להשגחה נסיית, שהיא לא תהיה רק בהיותם צדיקים ושלמים באמונתם, ואחר שעתה סר צילם מעליהם והנם ככל הגוים להתנהג בדרך הטבע אם כן הם צריכים באמת למלך שישלים הנהגתם בדרך היותר מועיל כפי הסדר הטבעי ואם כן **שמע בקולם** להמליך להם מלך, **אך כי העד תעיד בהם** רצה לומר אחר שרוצים

שהמלך לא יכנע אל משפטי ה' רק ימשול וינהג כפי חפצו באין מעצור, תעיד בם מהרעה אשר ימצאם מהנהגה זאת כי המושל הנכנע אל משפטי התורה לא יתנשא להעביר משפט ולקחת הבלתי מגיע לו מצד הדין כי גם הוא צריך לשמוע אל התורה והמשפט וכמ"ש (סנהדרין דף י"ט ע"א) מלכי בית דוד דן ודנין אותו דכתיב בית דוד דינו לבקר משפט וכיון דלא דנין אותו איהו היכי דן וכו', אבל המושל הבלתי נכנע אל הדת ימשיך הכל לעצמו בחזקה, כמ"ש מלכי ישראל לא דן ולא דנין אותו, **והגדת להם משפט המלך אשר ימלוך עליהם**, לא אמר פה משפט המלוכה (כמ"ש לקמן י' כ"ה) שזה מורה על הדברים המגיעים אל המלכות מצד הדין והדת, כמ"ש אין רוכבין על סוסו ואין משתמשים בשרביטו וכדומה, רק אמר משפט המלך רצה לומר המשפט והחק שיקבע לעצמו כפי רצונו שלא כדין כמ"ש למעלה (ב') וזה משפט הכהנים שפירושו משפט שקבעו לעצמם דרך אלמות: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶת כָּל-דְּבָרַי יְהוָה אֵל-הָעָם הַשְּׂאֵלִים מֵאֲתוֹ מֶלֶךְ:
(o)

מלבי"ם ויאמר הודיע להם כל דברי ה' איך ידע מחשבותם שרוצים להשפט במשפטי הגוים ולעזב מלכות ה': (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר זֶה יְהִי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם אֶת-בְּנֵיכֶם יִקַּח וְשָׂם לוֹ בְּמִרְכָּבָתוֹ וּבְפָרְשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מִרְכָּבָתוֹ:

מצודת דוד משפט המלך. העולה על רוחו מבלי פנות אל משפט התורה : יקח ושם לו. יקח אותם בחזקה, וישימם במוליכי מרכבתו וברוכבי הסוסים, ולרוץ רגלי לפני מרכבתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורצו. ענין מהירת ההליכה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר זה יהיה משפט. והנה הודיע שמואל לישראל את משפט המלך ר"ל שיקח המעשר מהם ואחשוב שאין המלך מותר באותם הענינים שזכר אבל רצה שמואל ליראם ולבהלם והודיעם מה שיעשה המלך כשיתחזק על ממלכתו כשיקשה להם ממה שאי אפשר לעשותו מצד משפטי התורה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר ועל פי זה אמר להם כי תחת שחושבים שהוא יקבע להם נמוסים טובים והמשפטים יחיו בהם יהיה בהפך כי זה יהיה משפטו לרוע, וחשב שבעה דברים, **א. את בניכם יקח** בתחלה יקחם לעבדות פחותה לרוץ לפני מרכבתו: (מלבי"ם)

זב וְלָשׁוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְלַחֲרָשׁ חֲרִישׁוֹ וְלַקָּצֵר קָצִירוֹ
וְלַעֲשׂוֹת כָּל־י-מְלַחְמָתוֹ וְכָל־י וְכָבֹד:

רפ"י ולעשות כלי מלחמתו. לעשות אותם אומנים ונפחים ונגרים: (רפ"י)

מצודת דוד ולשום לו וכו'. והנה רבים ימאסו לשום עליהם עול משא
הנהגות העם : ולחרוש חרישו. של המלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ולשום ומן הרצים האלה יבחר מקצתם לשרי אלפים ומקצתם
לעבודת האדמה לחרש חרישו ומקצתם למלאכת חרש וחושב לעשות
כלי מלחמתו, באופן שהשרים יהיו תחלה הרצים כסוסים לפני המרכבה,
ולא יבחר כפי המדרגה והיחוס והמעלה רק כפי הרצון המשולח להרים
או להשפיל, לשרים או לעובדי אדמה, שזה מאין צדק ויושר והשגחה על
העם כלל: (מלבי"ם)

זב וְאֶת-בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרֵקָחוֹת וְלִטְבָּחוֹת וְלְאִפֹּת:

רפ"י לרקחות. מתקנות מרקחים ובשמים, לתמרוקי נסיו: (רפ"י)

מצודת ציון לרקחות. לעשות מעשה הבשמים, כמו (שמות ל כה) : מעשה
רוקח : ולטבחות. מבשלות, כי הנה טובחות מה שמבשלות מן הבשר :
ולאופות. מלשון אפיית הפת : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. ואת בנותיכם מאתן לא יקח לשום שררה רק לשפחות
מכודנות אופות (מלבי"ם)

זד וְאֶת-שְׂדֹתֵיכֶם וְאֶת-כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח וְנָתַן לַעֲבָדָיו:

מצודת ציון וזיתים. פרדסי הזית : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. ואת השדות והכרמים יתן לעבדיו להעשירם באשר הם
הקרובים לפניו, וגם המעשר מהזריעה יתן למו הגם שיהיה להם שדות
וכרמים לרוב: (מלבי"ם)

טו וְזָרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂר וְנָתַן לְסָרִיסָיו וְלַעֲבָדָיו:

מצודת דוד **יעשור**. יקח מהם המעשר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וזרעכם**. מלשון זריעה : **לסריסיו**. לשריו ומשרתיו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואת עבדיכם וגם עבדיו לא יעשו מלאכתו כי יהיו שרים ונכבדים ויקח עבדיכם וגם בחוריכם למלאכתו וכן חמוריו ובהמותיו ינוחו ממלאכה ולמלאכתו יקח את חמוריכם : (מלבי"ם)

טז וְאֶת-עֲבָדֵיכֶם וְאֶת-שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת-בְּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת-חֲמוֹרֵיכֶם וְעֲשֵׂה לְמַלְאָכָתְוֹ:

מצודת דוד **ועשה**. יעשה עמהם את הצריך לו למלאכתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הטובים**. רוצה לומר במראה : (מצודת ציון)

יז צֹאנְכֶם יַעֲשֶׂר וְאֶתְּם תְּהִיּוּ-לוֹ לְעֲבָדִים:

מצודת דוד **ואתם**. אף אתם עצמכם לא תהיו בני חורין מלעבוד עבודתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ה. צאנכם מעשר זרע הארץ ופרי העץ הבלתי חשובים אצלו יתן לעבדיו ומעשר עשתרות צאנכם יקח לעצמו להתעשר, ו. ומלבד זה לא תהיו גם אתם בני חורין רק עבדים כי ימשל גם בגופכם : (מלבי"ם)

יח וְזַעֲקֶתֶם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מַלְכְּכֶם אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם וְלֹא-יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא:

מצודת דוד **וזעקתם**. בעבור קושי השעבוד מן המלכים, תזעקו להי ולא יענה אתכם, כי כבר התרה בכם, ועם כל זאת חפצתם במלך : (מצודת דוד)

רלב"ג **וזעקתם**. ואמר להם הנה יכבד עליכם זה עד אשר תזעקו להי מכובד העול שיעמוס עליכם מלככם ולא יענה הי אתכם כי רוח בחירתכם הביאה אתכם כל זה וענו העם כי עכ"פ הם בוחרים שיהיה להם מלך לשפטם וימשך להם מהתועלת ממנו שיצא לפניהם להלחם את מלחמותיהם עד שלא ימשלו עליהם האויבים באופן שהיו מושלים

מקדם כי המלך יסבב שיתקבצו כל העם להלחם עם אויביהם וזה יוסיף לישראל חוזק ואולם כשלא היה לישראל מלך היו האויבים נלחמים עם קצת ישראל והיו הנשואים בלתי מחזקים את ידם ובזה האופן היו האויבים מנצחים עם היותם מעטים מישראל הרבה וידמה שכבר אמר זה מצד יראתם מנחש מלך בני עמון שבא עליהם להלחם עמם כמו שאמר להם שמואל במה שאחר זה וכאשר ראה השיי כוונתם הסכים עמהם אך היישירם בסוף הענין על פי שמואל שיהיו נזהרים לשמור מצות התורה ואם לא הנה יספו גם הם גם מלכם : (רלב"ג)

מלבי"ם **וזעקתם** ואז לא תוכלו לפרוק עולו כי ירדה בכם על ידי עבדיו וצבאיו, רק אל ה' תזעקו מכאב לב **ולא יענה ה' אתכם** אחר כי בחרתם לכם **כן** בבחירתכם: (מלבי"ם)

יט **וימאנו העם לשמע בקול שמואל ויאמרו לא פי אם-מלך יהיה עלינו:**

מצודת דוד **בקול שמואל**. אשר היה ממאס להם דבר המלך השופט לפי דעתו : **ויאמרו לא**. רצה לומר : לא נשמע אליך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וימאנו**. לא רצו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וימאנו** שמואל רצה על ידי כן שישובו מדעתם ולא רצו, **ויאמרו לא** רצה לומר לא כדברך שיהיה מושל עריץ בלתי נכנע לדת התורה ומשפטיה שזה לא יקרא בשם מלך רק בשם מושל עריץ (כי גדר המלך הוא הנבחר מן העם וגדר המושל הוא הרודה בהם בחזקה) והוא לא יהיה מושל כי אם מלך יהיה, לא אנחנו נהיה משועבדים אליו לעבדים רק יהיה משועבד אלינו להנהיג אותנו כפי חק ומשפט: (מלבי"ם)

כ **והיינו גם-אנחנו ככל-הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את-מלחמתנו:**

מצודת דוד **והיינו וכו'**. רצה לומר : ואם נהיה נעשקים מן המלך, נהיה אם כן ככל הגוים, לא נופלים מהם : **ושפטנו**. רצה לומר : עם העושק יבוא גם התועלת, כי ישפוט בינינו וילחם מלחמותינו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **והיינו** ובארו דבריהם שמ"ש תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים לא כווננו שישפטם ככל הגוים על פי נמוסים שיעשה כרצונו ורק כווננו שיהיה להם מלך ככל הגוים וזה שכתוב כי אם מלך יהיה עלינו והיינו גם אנחנו ככל הגוים, רצה לומר בזה נשוא אליהם שיהיה לנו מלך כמוהם,

וכמ"ש אשימה עלי מלך ככל הגוים, והוא יהיה מחויב לסדר עניינינו בשני דברים, **א. ושפטנו מלכנו** רצה לומר כפי משפט התורה, כי פה לא אמרו ושפטנו ככל הגוים רק שישפטם כפי המשפט הרגיל אצלם כפי חקי התורה, **ב. ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו**, שילחם נגד הצר, ודייקו לאמר את מלחמותינו שלא יהיה כעריץ אשר ייחס המלחמות אליו, וילחם מלחמות לבעבור השררה והכבוד והארצות שיכבוש יקראו על שמו, רק ילחם מלחמות שלנו לצרכינו, ואשר יכבוש יהיה שלנו, שזה גדר המלך הנתון תחת דת ומשפט שכל מגמתו הוא הצלחת העם ולתקן ענייניהם בין במדינה בין נגד הצר הצורך, ובזה יש לפרש ונלחם, אנתנו נלחמנו מלחמותינו רצה לומר שיקרא המלחמה על שם העם, והוא מבנין הקל: (מלבי"ם)

{כא} וישמע שמואל את כל-דברי העם וידברם באזני יהוה: (פ)

מלבי"ם וישמע הנה שמע כי חזרו לשאול כהוגן שישפטם במשפטי התורה וגם לא היה עתה כל כך פחיתות כבוד לשמואל אחר שהוסיפו שרוצים איש ילחם מלחמותיהם ע"פ תכסיסי מלחמה שזה אינו בחק שמואל, כי הוא לא היה בכחו רק הנהגה נסיית כנ"ל, לכן דברם באזני ה' ללמד עליהם זכות: (מלבי"ם)

{כב} ויאמר יהוה אל-שמואל שמע בקולם והמלכת להם מלך ויאמר שמואל אל-אנשי ישראל לכו איש לעירו: (פ)

מצודת דוד לכו איש לעירו. אתם לכו עתה איש אל עירו, ואנכי אעשה כדברכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר השיב שעתה יבחר הוא להם מלך כמ"ש שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו ולכן אמר שילכו לביתם עד יבא דבר ה': (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ט

{א} ויהי-איש (מבן)-(ימין) מבנימין ושמו קיש בן-אביאל בן-צור בן-

בְּכוֹרֶת בֶּן-אֶפְיִים בֶּן-אִישׁ יְמִינִי גְבוּר חֵיל:

מצודת דוד **בן איש ימיני**. רצה לומר : בן אדם גדול מבני בנימן : (מצודת דוד)

מצודת ציון חיל. ענין כח ואומץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי זכר הסבות שבעבורם בחר ה' בשאול, **א**. מצד יחוסו שאביו היה שמו קיש בן אביאל, (ובד"ה א' ח' נ"ג) אמר ונר הוליד את קיש ופיה חכמינו זכרונם לברכה שלאביאל היו קורים לו נר על שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלות, וזה אות טוב מדותיו לזכות הרבים, וכן היה קיש עצמו **גבור חיל** וגבורת האב תוליד גבורה בבן: (מלבי"ם)

בב וְלוֹ-הָיָה בֶן וְשָׁמוֹ שְׁאוּל בְּחֹר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכְּמוֹ וְמַעֲלָה גְבוּהַ מְכַל-הָעַם:

מצודת דוד **בחור וטוב**. נבחר במעשיו ויפה מראה : **גבוה**. והיה גבוה מכל העם מן כתפו ולמעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון משכמו. מכתפו : (מצודת ציון)

מלבי"ם וְלוֹ **ב**. מצד שאול עצמו שהיה שלם בין במדותיו הנפשיות שהיה **בחור וטוב** רצה לומר הגם שהיה בחור בשנים ורתיחת דמו לא שקטה בכ"ז היה טוב עם אלהים ואדם ולא נמשך לתאוותיו עד שלא היה **איש מבני ישראל** גם בין הזקנים לימים **טוב ממנו** במדותיו, וכן היה שלם בתארו ויפיו כי היה **משכמו ומעלה גבה מכל העם** עד שהיה מיוחד בגבורה (מצד אביו) ובטוב המדות ובתואר הקומה ויצלח למלוכה: (מלבי"ם)

גג וְתֹאבְדָנָה הָאֶתְנֹת לְקִישׁ אָבִי שְׁאוּל וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל-שְׁאוּל בְּנוֹ קַח-נָא אֶתְךָ אֶת-אֶחָד מִהַנְּעָרִים וְקוּם לְךָ בִּקְשׁ אֶת-הָאֶתְנֹת:

מלבי"ם **ותאבדנה** סיפר איך סבב בעל הסבות שיגיע שאול אצל שמואל, בהשגחת ה' **נאבדו האתנות לקיש**, והנה פעל אבד נקשר תמיד עם מס ופה בא בלמ"ד, כי לא נאבדו באמת רק נעלמו בשעתם, לסבת קיש אבי שאול, יען היה אבי שאול נעלמו האתנות כדי שילך שאול לבקש, **ב**. סבב ה' **שיאמר אל שאול שילך לבקשם**, כי לפי הרגיל היה די שישלח את נערו אחריהם לא את בנו אשר דאג עליו אחר כך רק כן נתן ה' בלבו: (מלבי"ם)

זד וַיַּעֲבֹר בְּהַר-אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ-שְׁלֹשָׁה וְלֹא מָצָאוּ וַיַּעֲבְרוּ בְּאֶרֶץ-שְׁעָלִים וְאִין וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ-יְמִינִי וְלֹא מָצָאוּ:

מצודת ציון ואין. לא מצאו בה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה אמר תחלה ויעבר אחר כך ויעברו, תחלה אמר ולא מצאו ואחר כך ואין וחזר לאמר ויעבר ולא מצאו :

ויעבר ג. סבב ה' שיעקם את דרכו ולא יבקשם במקומות הקרובים (כי אין דרך האתונות להתרחק) רק עבר את הר אפרים וגם עבר בארץ שלישה (רצה לומר כל אחד מהם עבר בדרך אחר כדרך המבקשים) ולא מצאו. ויעברו בארץ שעלים רצה לומר בהיותם בארץ שלישה וכן בארץ ימיני היה להם איזה ידיעה כי עברו האתונות שמה ויחלקו את הארץ לבקשם, אבל בארץ שעלים לא היה להם שום ידיעה ממצאותם, ועל זה אמר ואין, הלכו ביחד ולא התפרדו לבקשם, ועל זה אמר ויעברו שניהם ביחד: (מלבי"ם)

זה הַמָּה בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוֹף וְשָׂאוֹל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר-עִמּוֹ לָכֶּה וְנָשׁוּבָה פֶּן-יִחְדַּל אָבִי מִן-הָאֲתָנוֹת וְדָאָג לְנוּ:

רש"י בארץ צוף. בארעא דצה נביא: צוף. כמו 'כופה': פן יחדל אבי מן האתונות. שתגדל לאגה שלנו עליו, עד שישכח את האתונות: ודאג. איטוביטאר"ה בלע"ז: (רש"י)

מצודת דוד פן יחדל. רצה לומר : פן מעתה לא ישים עוד לב לדאגת אבדן האתונות, בעבור דאגתו עלינו, כי יחשוב שאנחנו נבוכים בארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחדל. ימנע : (מצודת ציון)

רלבי"ג המה באו בארץ צוף. היא הרמה שהיה בית שמואל שם וקראה ארץ צוף לפי שהיו היושבים שם מתיחסים בצוף כמו שאמר בראש זה הספר כי אלקנה היה בן צוף ולא נכנסו עדיין ברמה אך היו בשדה העיר : (רלבי"ג)

מלבי"ם המה ד. סבב ה' כי עברו עד צוף ששם היה הנביא ושם נתן ה' בלבם שירצו לשוב ושיפתהו הנער ללכת עד הרואה: (מלבי"ם)

**וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנֵה-נָא אִישׁ-אֱלֹהִים בְּעִיר הַזֹּאת וְהָאִישׁ נִכְבָּד כָּל אֲשֶׁר-
יְדַבֵּר בּוֹא יְבֹא עִתָּה נִלְכָּה שָׁם אוֹלֵי יַגִּיד לָנוּ אֶת-דַּרְכָּנוּ אֲשֶׁר-הֵלְכָנוּ
עֲלֶיהָ:**

רפ"י **את דרכנו. מעשה האתונות מה נהיתה צם, סבסבילס הלכנו את כל**
הלך **הזה:** (רפ"י)

מצודת דוד **בעיר הזאת. אשר לפנינו : והאיש נכבד. גדול הוא בדבר**
הנבואה, וכל אשר יאמר יתקיים : את דרכנו. את דבר דרכנו אשר הלכנו
בעבורה **(מצודת דוד) :**

מלבי"ם **והאיש נכבד** יען היו נמצאים בעת ההיא אנשים אלהיים נכבדים
באמת אבל בלתי מגידים תעלומות ועתידות, ולאיש כזה לא הוצרך עתה
כי לא יפיק חפצו לדעת מאבדת האתונות, ונמצאו אנשים מגידים
עתידות על ידי קסמים והם בלתי נכבדים, עד שהגם ששיג מבוקשו
ישיגוהו קלון ממה שישאל דבר אלהים מאתם, לכן אמר כי **האיש הזה**
נכבד וגם כל אשר ידבר בוא יבוא, ולכן נלכה שם אולי יגיד לנו את דרכנו
רצה לומר שיגיד לנו הענין שבעבורו הלכנו בדרך הזה שהוא דבר
האתונות: (מלבי"ם)

**וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִעְרוֹ וְהֵנָּה נִלְךָ וּמֵה-נָבִיא לְאִישׁ כִּי הִלָּחַם אֶזְל מַכְלִינוּ
וּתְשׁוּרָה אֵין-לְהַבִּיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים מָה אָתָּנוּ:**

רפ"י **ומה נביא לאיש. תרגם יונתן: אם מקבל ממון, מה נעול לגברא.**
לא היה שאול מכיר במעשיו של שמואל, וסבר שישאל סכר: ותשורה. תרגם
יונתן: ומדעם דכשר, לשון יושר. ומנחם פירש: 'תשורה', לשון תקרובת,
ראות פני מלך ואדם חשוב, לשון אשורנו (במדבר כד יז), ונראין דבריו:
(רפ"י)

מצודת דוד **והנה נלך. רצה לומר : והנה אם נלך, מה נביא לו למנחה, כי**
חשבו שמקבל מתנות, כי לא ידעוהו מאז : כי הלחם אזל. כי אם עודנו
היה, היינו מביאים לו לחם למנה, וזולת הלחם אין לנו תשורה להביא,
כי מה אתנו בלעדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נביא. מלשון הבאה : אזל. הלך, כמו (איוב יד יא) : אזלו מים**

מני ים : ותשורה. דורון, כמו (ישעיהו נז ט) : ותשורי למלך בשמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-ח) השאלות: מ"ש ומה נביא לאיש וכפל שנית ותשורה אין להביא לאיש האלהים, והוסיף מה אתנו. ומ"ש הנער ונתתי ולא אמר ונתת. ומ"ש לפנים בישראל אין לספור הזה מובן כלל ומה מקומו פה, ולמה לא אמר בקיצור לפנים בישראל היו קוראים לנביא בשם רואה :

והנה נלך ומה נביא באשר לא הכירו ענינו של שמואל וחשבו כי לוקח מתן ותשורה מאת הבאים אצלו, אמר מה נביא לאיש רצה לומר כי הבא אל הרואה לשאול דבר מאתו ראוי שישלם לו בעד טרחו להתבודד בעבורו, וגם היה דרכם שכל הבא לפני שר או גדול היה מביא לו תשורה, שהוא המנחה שנותן לו בעבור ראיית הפנים כענין ולא יראו פני ריקם, והנה התשורה לא היו נותנים רק אנשים נכבדים המתראים לפניו דרך כבוד לא אנשים בני בלי שם אשר יבואו רק לשאול צרכיהם. והיה ערך התשורה כפי ערך כבוד הנותן והמקבל, אולם השכר שהיו נותנים השואלים בעד הפקת שאלתם היה כפי הטורח וכפי מהות הענין ששאלוהו עליו, וזה שכתוב והנה אם נלך, הלא צריכים אנו, א. לשלם לו בעד טרחו ומה נביא לאיש הגם שבזה יספיק דבר מועט כי הענין הנדרש שהם האתונות אינו ענין גדול, בכ"ז הלא גם הלחם אזל מכלינו וכ"ש כי כסף אין, ב. הלא כשאתראה אנכי לפניו בהיותו איש נכבד ראוי שאקריב לו תשורה, ערך התשורה תהיה מצד שהוא איש אלהים ולא יראו פניו ריקם, ותשורה אין להביא שזה אין במציאות כלל כי זה יגדל לפי ערך המקבל (הנותן): (מלבי"ם)

וַיִּסַּף הַנַּעַר לַעֲנוֹת אֶת-שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר הֲנֵה נִמְצָא בְיָדִי רֶבַע שְׂקָל כֶּסֶף וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וְהִגִּיד לָנוּ אֶת-דַּרְכָּנוּ:

ר"ט רבע שקל. זוזא חלא לכספא: (ר"ט)

מצודת דוד נמצא בידי. רצה לומר משלי : (מצודת דוד)

רלב"ג ויאמר הנה נמצא בידי רבע שקל כסף. ראוי שישאל שואל מה המתן הזה למי שהיה מושל בישראל ואיך יתכן שידמה שיהיה מדרך הנביא לקחת אלו המתנות, וידמה שנאמר בזה כי זה המתן לא היה אלא להעיר הנביא שיתבודד בעניני בעל זה המתן ובזה האופן היתה מחשבתו מתבודדת בעניניו והיתה מגעת לו הנבואה בהם ולזה היה נהוג שיתנו לו השואלים ממנו דבר נבואה דבר מה לסבב שיתבודד מחשבתו בעניניהם ואולי היה זה עתה כי אולי מצד הזקנה לא היתה מגעת לו הנבואה בכמו אלו הענינים כי אם בזה האופן וכן מצאנו ביצחק שאמר לעשו שיביא לו

מטעמים ויאכל כדי שתתבודד מחשבתו בעניניו זמן רחב ויגיע לו בדרך נבואה מה שעתיד לבא אליו כי אין מדרך השלם שיבקש כמו אלו הדברים לבקשת התענוג כמו שבארנו בפירושו לדברי התור' והנה שמואל להיות מחשבתו משוטטת בענין המלך ששאלו ישראל מי מהם יבחר לו להיות מלך כי כבר אמר לו הש"י שימליך לישראל מלך הגיע אליו הנבואה בזה קודם שישאל ממנו שאול דבר ולזה הודיע אותו כל עניניו תכף ובשר אותו על צד המלוכה כשאמר לו שכל חמדת ישראל היה לו ולכל בית אביו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויוסף השיב הנער, זה אמת שאם תתראה אתה לפניו דרך ראיית פנים צריך אתה לתת לו תשורה, אבל העצה שרק אנכי אלך אצלו ובידי נמצא רבע שקל כסף שזה יספיק בעד שכר טרחו ונתתי אותו אנכי בעד מה שיגיד לנו את דרכנו, ואנכי בהיותי נער משרת א"צ לתת תשורה: (מלבי"ם)

טו | לְפָנִים | בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה-אָמַר הָאִישׁ בְּלָקְתוּ לְדָרוֹשׁ אֱלֹהִים לְכוּ וְנִלְכָה עַד-הָרָאָה כִּי לְנָבִיא הַיּוֹם יִקְרָא לְפָנִים הָרָאָה:

רס"י לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל. הַסּוֹפֵר כְּתַב זֹאת, וְאִין זֶה מְדַבְּרֵי נֶעַר שְׂאוּל: כִּי לְנָבִיא הַיּוֹם. לְמִי שֶׁקּוֹרֵים אוֹתוֹ נְבִיא הַיּוֹם, הֵיוּ קוֹרֵים לְפָנִים 'רוֹאֵה': (רס"י)

מצודת דוד לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל. אלה דברי כותב הספר שאמר : בימים הקדמונים היה מנהג הלשון בישראל, כשהלך מי לדרוש דבר ה' מן הנביא, היה אומר נלך עד הרואה : כִּי לְנָבִיא הַיּוֹם. מה שהיום נקרא נביא, היה נקרא לפניו רואה : (מצודת דוד)

מלבי"ם לְפָנִים כותב הספר יודיענו בל נתפלא איך היה זה שעל שור ועל חמור ועל כל אבדה היו הולכים אל הרואה והיו נותנים לו בשכרו כסף ובעד ראיית פניו תשורה (כי לולא היה המנהג כן לא היה שאול אומר כן לנערו) מה שלא מצינו כזאת בכל הנביאים אשר היו אחרי הדור ההוא, אומר כי יש הבדל בין הנביא בדור אחרון ובין הרואה לפניו, שהנביא נקרא שמו על שם דברותיו ותוכחותיו (מלשון ניב שפתים) על כי ה' דבר בו ושלחהו להגיד לעם פשעם ולבית יעקב חטאתם, ולא שלחהו במלאכות ה' רק לצורך עניני הכלל והגוי כולו ולא חל רוח הקודש עליו להראותו דברים פרטיים הנוגעים אל היחידים, אבל הרואה נקרא בשמו על שם שהיה צופה ברוח הקודש השורה עליו כל הדברים ההויים והעתידים וגם עניני היחידים ופרטיהם, ועל כן היו בורחים מן הנביא אשר היה תמיד מגיד פשע ומוכיח עלי עון, ורדפום אחר הרואה באשר כל אחד השיג ממנו מבוקשו על הגניבה ועל האבידה ועל החולה ועל האשה והבנים, והיו נותנים לו תשורה ומתן בעבור שהתבודד לעיין על עניניהם,

וזה שכתוב כי לפנים בישראל כה אמר האיש בלכתו לדרוש אלהים לנו ונלכה עד הראה כי היו הולכים אל הרואה ודורשים אליו, והיו הולכים אצלו חבורות אנשים כי כ"א היה לו ענין לשאול כי לנביא היום שאין הרוח חל עליו רק לנבאות ולהוכיח בשבט פיו יקרא לפנים הראה כי צפה על כל הפרטים ברוח הקודש אשר לא מש ממנו:(מלבי"ם)

ז ויאמר שאול לנעריו טוב דברך לכה | נלכה וילכו אל-העיר אשר-
שם איש האלהים:

מלבי"ם ויאמר שאול ראה כי טובה עצת הנער שהוא יהיה השואל והנותן ולכן אמר לכה נלכה אתה תהיה העקר בהליכה ואני הטפל. וגם זה היה מאת ה' שיחשוב שאול להתנכר לפני הרואה לבל יתראה לפניו כאיש נכבד וראה כי בכ"ז הכיר הרואה כי עליו יציץ נזרו:(מלבי"ם)

יא המה עלים במעלה העיר והמה מצאו נערות יצאות לשאב מים ויאמרו להן היש בזה הראה:

מצודת דוד במעלה העיר. בהמסלה העולה אל העיר : היש בזה. בה"א השאלה, ורצה לומר : האם יש פה הרואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשאוב. כן יקרא לקיחת המים, כמו (שם יב יג) : ושאבתם מים : (מצודת ציון)

מלבי"ם המה גם זה היה בהשגחה שאחר שאמר ה' כי כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין היה מוכרח שיגיע לפני שמואל ברגע זו שגבל ה' לא קודם ולא מאוחר כמ"ש כעת מחר, ולכן סבב שדברו הנערות עמו ועכבוהו באריכות לשונם עד בוא הרגע בצמצום:(מלבי"ם)

יב ותענינה אותם ותאמרנה יש הנה לפניך מהר | עתה פי היום בא לעיר פי זבח היום לעם בבמה:

מצודת דוד הנה לפניך. הראו לו מקום ביתו, שהיה לפניו וממולו : זבח היום. זבח הקבוע ליום זה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותענינה אותם ותאמרנה רצה לומר על שאלתו היש בזה הרואה היה די ששיבו, יש והם האריכו למעניתם על דברים שלא נשאלו, ושיעור הכתוב, ותענינה אותם יש ותאמרנה הנה לפניך מהר וכו', כי מ"ש הנה

לפניך אינה עניה על שאלתו רק אמירה שאמרו בפני עצמם, **הנה לפניך מהר עתה**, תחלה אמרו דרך כלל, **א. דע כי הנה לפניך**, רצה לומר הנהו נמצא עתה לפניך, בקל תמצא לדבר עמו, **ב. בכל זאת מהר. עתה מוכרח שתמהר לבא עתה כי אחר כך לא תמצאהו.** ופרשו דבריהם, **מ"ש הנה לפניך**, הוא משני טעמים **א. כי היום בא לעיר** ואינו מן המוסר שיאיצו עליו בני העיר בשאלותיהם ומשפטיהם תיכף בבואו עד ינוח תחלה מן הדרך ובזה תמצאהו לבדו לדרוש ענינך ממנו באשר אתה אורת. **ב. כי זבח היום לעם** וכולם טרודים להכין הזבח ותמצאהו מתבודד לבדו: (מלבי"ם)

יג. כְּבֹאֲכֶם הָעִיר כֵּן תִּמְצְאוּן אֶתֹּ בְטָרִם יַעֲלֶה הַבְּמִתָּה לֶאֱכֹל כִּי לֹא- יֹאכֵל הָעָם עַד-בֹּאֹ כִּי-הוּא יִבְרַךְ הַזֶּבֶח אַחֲרֵי-כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרָאִים וְעַתָּה עָלוּ כִּי-אֵתֹ תִּמְצְאוּן כְּהִיּוֹם

רש"י כבואכם העיר כן וגו'. מאריכות היו בדברים, כדי להסתכל ציפיו של שאלו: הזמנה. תרגם יונתן: לבית אסחרותא. משחרבה שילה הותרו הזמות, והיו מקריבין שלמים צממה, ואוכלים יחד: כי הוא יצרך הזבח. תרגם יונתן: 'ארי הוא פרים מזונא', בולע על המזון, על השלמים מזרכין באכילתם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וכווננו לאכול את הזבח: כהיום. כאשר היום קיים: (רש"י)

מצודת דוד כן תמצאון. רצה לומר: עדיין יהיה בביתו ולא עלה הבמה, ותמצאון אותו בביתו: **כי לא יאכל העם.** רצה לומר: לזה מהר ולך, כי לא הרבה יתעכב בביתו, כי לא יאכל העם עד בואו, וימהר לבוא שמה, שלא יתאחרו הקרואים בעבורו: **יברך הזבח.** יברך על הזבח הברכה הראויה לה, והוא: אשר קדשנו במצותיו וכווננו לאכול הזבח: **כהיום.** כהעת הזאת תמצאון אותו. ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות מח ב): שהנערות האריכו בדבריהן, להסתכל ביפיו של שאול: (מצודת דוד)

מצודת ציון הקרואים. המזומנים להסעודה, והוא מלשון קריאה: **כהיום.** כהעת הזאת, כי 'יום' יאמר גם על ענין 'עת', וכן (במדבר ח יז): ביום הכותי, והכ"ף באה לאמתת הדבר: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: הנה האריכו לשון בלא הבנה, יש, הנה לפניך, והוסיף כבואכם העיר כן תמצאון אותו, ואמר שלישיית כי אותו כהיום תמצאון אותו ומלבד זה הלשון, דחוק ובלתי מסודר:

כבאכס עתה פירשו מ"ש מהר עתה כי אם תמהרו אז כבאכס העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכל לא כן אם תתבוששו עד יעלה לאכל לא תוכלו לדבר אתו, ואל תחשבו כי יתאחר מלעלות הבמה, כי לא יאכל העם עד בואו ובודאי ימהר לעלות מפני טרחת העם המתענים וממתנינים עליו, ובפרט כי הוא יברך הזבח וימהר אל המצוה, ולכן עתה עלו ואל תתמהמהו. וגם אל תדמו כי תמצאו אותו גם יום מחר כי אותו רק כהיום תמצאון אותו כי למחר יפנה מפה וישוב אל ביתו:(מלבי"ם)

{יד} וַיַּעֲלוּ הָעִיר הַמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהָיָה שְׂמוּאֵל יֵצֵא לְקִרְאתָם לְעֹלֹת הַבְּמֶה:
(o)

מלבי"ם המה באים כו' והנה שמואל יצא לקראתם זימן ה' ששמואל (הגם שהיה כפי הגלוי יוצא לעלות הבמה) יצא לקראתם ויפגוש אותם ברגע המיועד וזה היה עקר צאתו ברגע זו, ובאר הטעם כי:(מלבי"ם)

{טו} וַיְהִי־גַלְהָאֵת-אֲזַן שְׂמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בּוֹא-שְׂאוּל לְאֹמֶר:

מלבי"ם (טו-טז) השאלות: מה זה שכפל כי ראיתי את עמי, כי באה צעקתו:

(טו-טז) וה' גלה וכו' לאמר כעת מחר אשלח אליך לכן היה צריך יפגשהו ברגע המיועד: ומשחתו וכו' כי ראיתי וכו', הם מאמרים מגבילים ומשחתו לנגיד כי ראיתי את עמי רצה לומר שראיתי עניניהם שהם רוצים והם צריכים למלך להנהיג עניניהם, והושיע את עמי מיד פלשתים כי באה צעקתו אלי מפני לוחציו:(מלבי"ם)

{טז} כָּעֵת | מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנֵי־מִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת-עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת-עַמִּי כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלַי:

מצודת דוד כעת מחר. כעת הזאת ביום מחר : כי ראיתי את עמי. משגיח אני בצרות עמי : צעקתו. על מה שפלשתים עושים להם [אחר שנזדקן שמואל [: (מצודת דוד

מצודת ציון לנגיד. למושל ושר : (מצודת ציון)

יז וְשִׂמוּאֵל רָאָה אֶת-שְׂאוּל וַיְהִי עָנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיךְ
זָה יַעֲצֹר בְּעַמִּי:

רפ"י יעצר בעמי. ימשול, (ספרים אחרים אינו) כמו (דברים לב לו): עֹצֵר
ועוזב. כך דרך המושל, לעצור העם במלחמה, שלא יתפזרו ולא יתפסקו
זה מזה, ולעצור בכל אחד מעשות רעה. בלשוננו קורין 'מעצור',
קירסטני"ר בלע"ז: (רפ"י)

מצודת ציון ענהו. ענין אמירה, כמו (משלי טז א) : מענה לשון : יעצור.
ימשול, על שם שעוצר ומעכב בעמו מלעשות דבר שלא ברשות : (מצודת
ציון)

מלבי"ם השאלות: ענהו משמע ששאל ע"ז :

וה' ענהו כי בראות שמואל את האורח הבא והוא ידע שברגע יבא האיש
המיועד היה שואל ומשוטט במחשבתו אם זה הוא, וענהו ה' הנה האיש
אשר אמרתי אליך זה יעצר בעמי באר לו שמה שא"ל שיושיעם מיד
פלשתים יהיה מפני כי יעצר בעד רוע דרכם ומשובותיהם ובזה יזכה
להושיע ולהושע: (מלבי"ם)

יח וַיִּגַּשׁ שְׂאוּל אֶת-שִׂמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הֲגִידָה-נָא לִי אֵי-זֶה
בֵּית הָרֶאָה:

רפ"י ויגש. תרגם יונתן: וערע: (רפ"י)

מצודת דוד ויגש. נתקרב אל שמואל ושאלו על בית הרואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון את שמואל. אל שמואל : אי זה. איו זה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויגש שאל את שמואל פעל נגש נקשר תמיד עם "אל", ופה אמר
"את", כי באמת נטה שמואל מדרכו אל יד השער לפגוש את שאל, עד
ששאל נגש אליו, וגם הגיש אותו, שעל זה מורה מלת את הפעול, עד
שהראשון שפגע בו בבואו היה שמואל, ולכן שאלו איה בית
הרואה: (מלבי"ם)

יט וַיַּעַן שְׂמוּאֵל אֶת-שְׂאוּל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָרֶאָה עָלַי לְפָנַי הַבָּמָה
וְאֶכְלָתֶם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַּבֶּקֶר וְכָל אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ אֲגִיד לְךָ:

מצודת דוד וכל אשר בלבבך. כל אשר תחפוץ לדעת אגיד לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושלחתיך. לפי שאין דרך ללכת בלא נטילת רשות, אמר
ושלחתיך : (מצודת ציון)

מלבי"ם וכל אשר בלבבך מספיקות ועיונים בתורה או בחכמה : (מלבי"ם)

כז וְלֹאֲתָנוֹת הָאֲבֹדוֹת לָךְ הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים אֶל-תִּשָּׂם אֶת-לִבְךָ לָהֶם
כִּי נִמְצְאוּ וְלָמִי כָל-חֲמֹדֵת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָךְ וְלִכְלֹ בֵּית אָבִיךָ :

רש"י ולמי כל חמדת ישראל. כאן צא לרמוז לו דבר המלוכה : (רש"י)

מצודת דוד אל תשם את לבך. לדאוג עליהם : ולמי כל חמדת ישראל.
כאומר ועוד מה יש לך לדאוג על האתונות, הלא למי כל חמדת ישראל
וכו', ובוזה רמז לו המלוכה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ולאתנות כו' אל תשם את לבך משני טעמים, א. כי נמצאו, ב.
שאף אם היו אובדות הלא למי כל חמדת ישראל : (מלבי"ם)

כח וַיַּעַן שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן-יְמִינִי אָנֹכִי מִקִּטְנֵי שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִשְׁפַּחְתִּי הִצַּעַרְהָ מִכָּל-מִשְׁפָּחוֹת שְׁבֻטֵי בְנֵי־מִן וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר
הַזֶּה :

מצודת דוד מקטני. מהקטן שבין השבטים, ומשפחתי הלא היא הצעירה
וכו' : ולמה דברת וכו'. כאומר אין אני ראוי למלוכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בן ימיני. מבנימין : הצעירה. הקטנה, כמו (דניאל ח ט) : קרן
אחת מצעירה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה הרחיק זה שאול להיות שבטו היותר קטן שבשבטים
ומשפחתו הצעירה מכל משפחות בנימין : (רלבי"ג)

מלבי"ם הלא בן ימיני אנכי ושבט בנימין היה אז מעט ונבזים על ידי
מלחמת גבעה, ומשפחתי היא הצעירה בשבט הזה : (מלבי"ם)

כט וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת-שְׂאוּל וְאֶת-נָעֶרָו וַיְבִיאֵם לְשִׁכְתָּהּ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם

בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים וְהֵמָּה כְּשִׁלְשִׁים אִישׁ:

רס"י בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים. בַּמָּקוֹם מְסִיבֵת הַגְּדוּלִים, כִּי בַדְרֵךְ מְסִיבֵתָן הִיָּה נִיכַר אֵיזָה מָקוֹם מִיִּסָּב הַגְּדוּל: (רס"י)

מצודת דוד לְשַׁכְתָּהּ. אֵל הַלְּשָׁכָה, מָקוֹם אֲשֶׁר יֵאָכְלוּ שָׁם, וְנָתַן לָהֶם מָקוֹם לְשֵׁבֶת בְּרֵאשׁ כּוֹלָם, בַּמָּקוֹם הַמְּעוֹלָה : וְהֵמָּה. הַקְּרוּאִים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לְשַׁכְתָּהּ. עֲנִין חֹדֵר מָה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וְהִנֵּה הֵבִיא שְׁמוּאֵל אֶת שְׂאוֹל וְאֵת נַעֲרָו אֵל הַלְּשָׁכָה וּלְכַבּוֹד שְׂאוֹל כְּבָדָם יַחַד הוּא וְנַעֲרָו וְנָתַן לָהֶם מָקוֹם בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים : (רלבי"ג)

מלבי"ם וַיִּקַּח הַתַּחִּיל לְכַבְּדוֹ כִּי הוֹשִׁיבוֹ (וְגַם אֶת נַעֲרָו כִּי הוּא עֶבֶד הַמֶּלֶךְ) בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים הַגַּם שְׂלָא הִיוּ רַק שְׁלִשִׁים אִישׁ שְׂזָה מוֹרָה שְׂלָא נִקְרָאוּ לְשָׁם רַק קְרוּאִי מוֹעֵד אֲנָשִׁי שָׁם:(מלבי"ם)

זכג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל לְטַבַּח תְּנֶה אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיךְ שִׁים אֶתָּה עֲמָה:

רס"י אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיךְ. לְפִי שִׂדְעָה שְׁמוּאֵל שִׂיבָא שְׂאוֹל, כּוֹה לְתַת לוֹ מִנְחָה יְפָה (רס"י)

מצודת דוד אֲשֶׁר אָמַרְתִּי. אִזּוֹ אָמַרְתִּי לְךָ הַצְנַע אוֹתָהּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון לְטַבַּח. הַמְּבַשֵּׁל, הַטּוֹבַח מִה שְׁמַבְשֵׁל : הַמִּנְחָה. עֲנִין מִנְחָה וְחֹלֶק, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כֹּט כו) : וְהִיָּה לְךָ לְמִנְחָה : שִׁים. מִלְּשׁוֹן שִׁימָה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וַיַּיְחַד שְׁמוּאֵל מִנְחָה יְפָה לְשְׂאוֹל לְהוֹרוֹת עַל הַגְּדוּלָה וְהַמְּלָכוֹת וְלִזְהָ שָׁם לְפָנָיו הַשּׁוֹק וְמָה שְׁעָלִיהָ : (רלבי"ג)

מלבי"ם תְּנֶה אֶת הַמִּנְחָה כִּי בַעַת חֹלֶק הַטַּבַּח אֶת הַמִּנּוֹת לְפִי מִסְפָּר הַקְּרוּאִים הַפְּרִישׁ שְׁמוּאֵל מִנְחָה זֹאת וְאָמַר לוֹ לְהַצְנִיעָהּ בִּיחּוּד בַּעֲבוּר פְּלוּנֵי אֱלִמוּנֵי, בְּזֶה הוֹדִיעַ לוֹ כִּי יָדַע בּוֹאוֹ מִקּוֹדֵם:(מלבי"ם)

זכד וַיָּרֶם הַטַּבַּח אֶת-הַשּׁוֹק וְהָעֶלְיָה וַיִּשֶׂם | לְפָנָי שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנְּשָׂאָר שִׁים-לְפָנֶיךָ אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׁמוֹר-לָךְ לְאֹמֶר הָעָם | קְרָאתִי

רס"י אַתְּ הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה. אַתְּ הַשּׁוֹק וְהִירֵךְ שְׁעֲלִיָּה: הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר. מִן הַמּוֹת
שֶׁל הַקְּרוּאִים, וְהוֹכֵז לְבָד לְאֶרְכָּךְ: שִׁים לְפָנֶיךָ אֲכוּל. צִפְרָק אַחֲרוֹן לְזַבְחִים
(קכ א'): קִיִּימָא לֹן חֲזָה וְשׁוֹק צִבְמָה גְדוּלָה, וְאִין חֲזָה וְשׁוֹק צִבְמָה קִטְנָה,
לְפִיכְךָ הוֹתֵר לְאֲכוּל לְשְׂאוּל: כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר. כִּי לְמוֹעֵד הַאֲכִילָה הִיָּה
הַשּׁוֹק הַזֶּה שְׂמוּר לְאֶרְכָּךְ: לְאֹמֵר הָעַם קִרְאֵתִי. אֲמִירְתִּי הִיָּתָה לְטַבַּח הָעַם,
קִרְאֵתִי לְסַעוּדָה, וְיודֵעַ אֲנִי מִסְפָּרָם, וְהִזְהַר צִמְנוֹתָם, וְנִתְתִּי לוֹ הַמְנוֹת
לְמִסְפָּרָם, וְזוֹ שְׂמוּרָה לְאֶרְכָּךְ: (רס"י)

מצודת דוד וִירָם הַטַּבַּח. הִבִּיא בַּהֲרַמַּת הַיָּדִים, כֹּאשֶׁר הַדָּרֵךְ לְהַבִּיא לְפָנֶי
הַחֲשׁוּבִים : הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר. רָצָה לֹמֵר לֹא תַחֲשׁוּב שְׁזָהוּ חִלְקֵי הַנֶּשֶׂאֵר
לְמַאֲכָלִי, וּבִדְבָרוֹ עִמּוֹ הִרְאָה לוֹ הַנֶּשֶׂאֵר לְמַאֲכָלִי וְאָמַר, הִנֵּה זֶה הַנֶּשֶׂאֵר
לְמַאֲכָלוֹ : שִׁים לְפָנֶיךָ. לְזֶה שִׁים אֶת הַמְנָה הַהִיא לְפָנֶיךָ וְאֲכוּל : כִּי לְמוֹעֵד.
כִּי הַמְנָה הַהִיא שְׂמוּרָה לְךָ עַל מוֹעֵד בִּיאַתְךָ : לְאֹמֵר. כִּי אֲמַר הַמְזַמֵּן אֶת
הַקְּרוּאִים ; וְהוּא שְׂמוּאֵל : הָעַם קִרְאֵתִי. הֲלֹא אֲנִי קִרְאֵתִי אֶת הָעַם עַל
הַזִּבְחָה, וְעָלִי לִיתֵן לְכָל אֶחָד מִנֵּה הַרְאוּיָה לוֹ, לְזֹאת שְׂמוּר הַמְנָה הַהִיא
לְשְׂאוּל, כִּי הִיא רְאוּיָה לוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְהַעֲלִיָּה. רֹצָה לֹמֵר וְאֲשֶׁר עָלֶיהָ, וְהוּא הִירֵךְ שְׁעַל הַשּׁוֹק :
לְמוֹעֵד. לְזַמֵּן : (מצודת ציון)

רלב"ג וְאֹמֵר לוֹ שֶׁהַנֶּשֶׂאֵר שֶׁלֹּא יוּכַל לְאֲכוּל יִשִּׁים לְפָנָיו לְאֲכוּל לְנַעֲרוֹ אַחַר
זֶה אוֹ לְאֲשֶׁר לְפָנָיו מִהַקְּרוּאִים וְהוּא יוֹתֵר נֶכּוֹן כִּי לְזַמֵּן כֹּזֶה מִהַשְּׁנָה
הָאַחֲרִית תִּמְתִּין וְתִיחַל לְמַלְכוּת שְׁתַּמְלוּךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְתֹאמֵר הָעַם קִרְאֵתִי :
(רלב"ג)

מלבי"ם וִירָם כִּי בִזְבָּחֵי שְׁלָמִים הָיוּ מְרִימִים אֶת הַשּׁוֹק וְאֶת הַחֲזָה
וְעָלִיהֶם הַחֲלָבִים וּמִנִּיפִים אוֹתָם וְהַחֲזָה וְהַשּׁוֹק נִתְּנוּ לְכַהֲנִים, וְהָיוּ
נִקְרָאִים בְּשֵׁם שִׁירִים כִּי הָיוּ שִׁירֵי הָאֲשִׁים, וּבְבִמַּת יַחִיד שֶׁלֹּא הִיָּתָה שֵׁם
לֹא תִנּוּפָה וְלֹא חֲזָה וְשׁוֹק, בְּכִי"ז הִיָּה הַחֲלֵק הַזֶּה מִכּוּבַד אֲצִלָּם, וְהִיָּה שִׁיךְ
לְמִבְרַךְ אֶת הַזִּבְחָה שֶׁהוּא שְׂמוּאֵל, וְהַטַּבַּח הִיָּה מְרִימוֹ לְפָנָיו דְּרֵךְ כְּבוֹד כְּמוֹ
שֶׁהִיָּה טַעוֹן הַרְמָה לְפָנֶי ה' בְּבִמַּת צְבוּר, וְהָיוּ נִקְרָאִים בְּשֵׁם נֶשֶׂאֵר כִּי הֵם
שִׁירֵי הָאֲשִׁים בְּבִמַּת צְבוּר, וְזֶה שֶׁכָּתוּב וִירָם הַטַּבַּח אֶת הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה
רָצָה לֹמֵר וְהַחֲזָה שְׁעֲלִיָּה וְיֹאמֵר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר רָצָה לֹמֵר זֶה הַחֲלֵק הַנִּקְרָא
נֶשֶׂאֵר, כִּי הוּא שִׁירֵי אֲשֵׁי ה', שִׁים לְפָנֶיךָ אֲכוּל כִּי זֶה הַשִּׁיךְ לְרֹאשׁ
הַקְּרוּאִים, כִּי לְמוֹעֵד שִׁיעוֹר הַכְּתוּב כִּי לְמוֹעֵד לְאֹמֵר הָעַם קִרְאֵתִי שְׂמוּר
לְךָ רָצָה לֹמֵר כִּי בְזַמֵּן שֶׁאֲמַרְתִּי לְפָנֶי שְׂמוּאֵל אֶת הָעַם אֲשֶׁר קִרְאֵתִי לְזַבְחָה,
רָצָה לֹמֵר בְּעַת שֶׁסְּפַרְתִּי לְפָנָיו מִסְפָּר הַקְּרוּאִים וְחִלְקֵתִי לְפָנֵיהֶם אֶת
הַמְנוֹת, מֵאִזְ שְׂמוּר הַחֲלֵק הַזֶּה לְךָ כִּי יָדַע שְׂמוּאֵל כִּי אֶתָּה תִּבּוֹא הִנֵּה.

ויאכל וכו' ביום ההוא רצה לומר שנמשכה הסעודה כל היום
כולו: (מלבי"ם)

לכה וירדו מהבמה העיר וידבר עם-שאל על-הגג:

רפ"י וידבר עם שאל על הגג. מוכיחו ומלמדו ליראה את הקב"ה: (רפ"י)

מצודת דוד על הגג. שעל ביתו אשר בעיר : (מצודת דוד)

מלבי"ם וירדו לעת ערב, וידבר עם שאל גלה לו סתרי תורה וענינים
אלהיים: (מלבי"ם)

לכז וישכמו ויהי כעלות השחר ויקרא שמואל אל-שאל (הגג) הגגה
לאמר קומה ואשליחך ויקם שאל ויצאו שניהם הוא ושמואל החוצה:

מצודת ציון השחר. הוא האור הנוצץ טרם תצא השמש : ואשליחך. אלוה
אותך, כמו (בראשית יח טז) : ואברהם הולך עמם לשלחם תרגם
אונקלוס : לאלוואיהון : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקרא וכו' הגגה כי אכסניא של שמואל היתה בעליה וקראו
לחדרו ומשם יצאו החוצה: (מלבי"ם)

לכח המה יורדים בקצה העיר ושמואל אמר אל-שאל אמר לנער
ועבר לפנינו ויעבר ואתה עמד כיום ואשמיעך את-דבר אלהים: (פ)

רפ"י ויעבר לפנינו. וילך ברחוק ממנו, ולא ישמע את דברינו. ויעבר.
הנער לפניכם, ולשאל אמר: ואתה עמוד עמדי: (רפ"י)

מצודת דוד ויעבור לפנינו. יתרחק מאתנו ללכת לפנינו, שלא ישמע מה
אדבר בך : ויעבור. כשמוע הנער דברי שמואל, עבר מעצמו לפניכם :
ואתה עמוד. זהו גמר דברי שמואל, שאמר לו אמור לנער ויעבור ואתה
עמוד כעת הזאת, ולפי שהנער עבר לפניכם מיד בשומעו תחלת דבריו,
הפסיק בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כיום. כעת : (מצודת ציון)

מלבי"ם אמר וכו' **לנער** כי אין מן המוסר שיפקד לנער של אחרים ויעבר כי הלך אחריהם וצוה שיעבור לפניהם ויעבר עוד הלאה רחוק מאתם. **עמוד כיום**. כמו מכרה כיום את בכורתך לי השבעה לי כיום, גם רמז לו כי כמו שהוא עתה יום כן עמוד למלוך ולהצלית, על דרך וכסאו כשמש נגדי, ואורח צדיקים כאור נוגה וכו': (מלבי"ם)

שמואל א פרק-י

א וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת-פֶּה הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי-מִשְׁחָךְ הָיָה עַל-נַחְלָתוֹ לְנָגִיד:

מצודת דוד הלא. באמת הדבר אשר משחך הי על ידי : (מצודת דוד)

מצודת ציון פך. שם כלי מה : ויצוק. ושפך : וישקהו. נשק לו : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה לקח שמואל פך השמן ויצק על ראש שאול למשחו למלך על ישראל ונתן לו אותות כדי שיאמין כי הממלכה תהיה לו והאות היותר חזק מהם הוא ההפך לו לב אחר והתנבאו עם נביאים והוא לא נסה קודם זה להיות לו יד ושם בנבואה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויקח שמואל וכו'. על ידי המשיחה. המשיך עליו רוח גבורה ועז מלך כמ"ש (לקמן ט"ז י"ג) וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח עליו רוח ה' מהיום ההוא ומעלה, ועל ידי הנשיקה שהיא התדבקות רוחא ברוחא המשיך עליו שפע קדש שבזה הכין אותו לנבאות אחר כך עם בני הנביאים, כמ"ש (פ"ו) וצלחה עליך רוח ה' והתנבאת עמהם, ומה שלא משחו בפרהסיא באר מהר"י"א כדי שיוכל להפיל גורל אח"כ ואם היה נמשח בפרהסיא היה הגורל למותר בעיני העם, והיו חושדים אותו שהטה את הגורל בערמה על האיש אשר משח, ועל פי דברי חכמינו זכרונם לברכה שמשחו בפך ובשמן אפרסמון ולא בקרן ולא בשמן משחת קדש, מבואר כי לכן משחו בצנעה בל ירגישו שלא נמשח רק לנגיד, כמ"ש הלא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד תפס נגיד ולא מלך באשר לא הובטח לו המלכות בירושה כדרך הנמשח בשמן הקדש ותרם כראם קרני: (מלבי"ם)

ב בְּלִכְתָּךְ הַיּוֹם מַעֲמָדִי וּמִצַּאת שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם-קִבְרַת רְחֵל בְּגְבוּל בְּנֵימִן בְּצִלְצַח וְאָמְרוּ אֵלָיךְ נִמְצְאוּ הָאֲתָנוֹת אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ לְבַקֵּשׁ וְהִנֵּה

נֹטֵשׁ אָבִיךָ אֶת-דְּבָרֵי הָאֲתָנוּת וְדָאָג לָכֶם לְאֹמֵר מָה אֶעֱשֶׂה לְבָנָי:

רס"י עם קבורת רחל בגבול בנימן. והלא קבורת רחל בגבול יהודה צבית לחם, אלא עכשיו הם בקבורת רחל, וכשתפגע בהם תמלאם בגבול בנימן כללאת, כך שנויה בתוספתא דסוטה (פרק יא): כללאת. כל ללא של הקב"ה, שהוא לא ואדום, והיא ירושלים: ודאג לכם. יירא עליכם, כל לשון דאגה, לשון ייראה, דוסטי"ר זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד בלכתך. לאמת בלבבו דבר המלוכה, אמר לו אותות, האחת היא, שאמר לו בלכתך וכו': **עם קבורת רחל**. רצה לומר: אשר הם עתה סמוך לקבורת רחל, ואתה הולך והם באים, ותמצאם בגבול בנימן בצלצח: **והנה נטש**. כאומר הנה בהמצאם עזב דאגה קטנה, ובא לו על ידם דאגה גדולה, ואומר מה אעשה למצוא את בני: (מצודת דוד)

מצודת ציון עם קבורת רחל. סמוך לקבורתה: **נטש**. עזב: (מצודת ציון)

מלבי"ם בלכתך באותות האלה רמז לו ענין העם אשר ינהיג ואיך יהיה יחס כל כת וכת מכתות המונהגים מעמו, כי נמצאו בין העם שלש כתות מפורדות, א. אנשים ההמונים החיים חיי הבהמה בלתי עובדים את ה' ולא משכילים באמתותו וכל מגמתם הוא רק גויתם ואדמתם, ויען שהם הרבים כי רוב העם הם המוניים, א"ל כי אותם יפגוש ראשונה בדרכו והכנתו אל המלוכה, אמר **בלכתך היום מעמדי ומצאוך שני אנשים** כי הם נפרדים לשני מחנות, יש הנמשכים אחר כח המתאוה לאכול ולשתות ולהתעדן, ויש הנמשכים אחר כח המתעורר לאסוף הון ועושר וכדומה, והם עתה **עם קבורת רחל** ותפגוש אותם **בגבול בנימן בצלצח** רומז כי אנשים כאלה הם נמצאים עם קבורת רחל, כי הנשמה האלהית אשר בקרבם אשת חיל היפה בנשים הנרמזת ברחל (כי ידוע ששורש הנשמה היא ממדה ידועה הנקראת בפי האלהיים בשם רחל) היא קבורה תוך רגבי אדמה שהוא תחת ממשלת הברש והגויה. וגם עת יפגשוך לא ימשכו אחריך להכנס בגבולך שהוא שבט בנימן רק יעמדו בגבול בנימן מן הצד, והם לא ישאלו לך לשלום כמו הכת הב', וכ"ש לא יתנו לך שתי לחם שהוא שי ומנחה, וכמ"ש ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה, כי הכת הזאת הם רחוקים מחברתך כי הם קרובים אל בע"ח נושאי סבל כמוהם שהם הגמל והאתונות, רק בכ"ז לא יזיקו לך, ולא יחשו מלבשרך בדבר האתונות כי נמצאו. בשגם שענין האתונות מתיחס עמהם שהם עמהם במדרגה: (מלבי"ם)

א וְחִלְפֹתַי מִשֵּׁם וְהִלָּאָה וּבָאתַי עַד-אֵלּוֹן תְּבֹרֵר וּמִצְאוּךָ שֵׁם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים עֲלִים אֶל-הָאֱלֹהִים בֵּית-אֵל אֶחָד נִשְׂא | שְׁלֹשָׁה גְדִיִּים וְאֶחָד נִשְׂא

שְׁלֹשֶׁת פְּכוּרוֹת לֶחֶם וְאֶחָד נָשָׂא נְבִל-יִין:

רס"י חילון תבור. מיסר תבור: (רס"י)

מצודת דוד וחלפת. והאות השני הוא, כאשר תעבור משם והלאה וכו' : בית אל. זה שילה שעמד בה בית אלהים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחלפת. ענין העברה, כמו (שיר השירים ב יא) חלף הלך לו : נבל. נאד : (מצודת ציון)

מלבי"ם וחלפת משם והלאה הנה תפנה מן הכת הזאת אל כת יותר מעולה, והם היוצאים מגדר הבהמיים אל מדרגת האנשים אשר יעסקו בעבודת ה' עולים אל האלהים בית אל להקריב קרבנות ושם ימצאוך שלשה אנשים. רצה לומר כי בין הכת העוסקים בעבודה יש שלשה מינים, א. יש העוסק בעבודת ה' לשם ה' לריח ניחוח בלבד שלא לפניו אחרת חיצונית, וזה האחד נשא שלשה גדיים שמגמתו להקריב גדי עזים בלבד, ויען שנפש האדם כלולה מג' כחות שהיא הצומחת והחיונית והמשכלת, צייר שנושא שלשה גדיים להקריב שלשה חלקי נפשו לפני ה', ויש העובד על כוונת הנאת עצמם שהוא להשיג על ידי עבודתו רצון מה' לתת לו חית ידו וצרכיו ההכרחיים, שזה הגם שעובד את ה' הוא עובד את עצמו גם כן ונושא שלשה חלקי נפשו וישפכם לפני ה' על שלשת ככרות לחם ומזון, ויש הגרוע מכולם העובד את ה' לבעבור ישיג עושר ומותרות ותענוגים שכר עבודתו שזה הנמלץ בהנושא נבל יין. ועל כל פנים כל שלשה המינים מהכת הזאת הם פונים בעבודתם או בשאלת צרכיהם אל האלהים והם יתחברו עמך ושאלו לך לשלום וגם יתנו לך שתי לחם שהוא הפקת צרכיך ואתה תקח מידם כי יתמכוד להגן על שלומך ולמלאת צרכיך הגופניים: (מלבי"ם)

וּשְׁאֲלוּ לָךְ לְשָׁלוֹם וְנָתַנוּ לָךְ שְׁתֵּי-לֶחֶם וְלִקְחֵת מִיָּדָם: **זב** אחר כן תבוא גבעת האלהים אשר-שם נצבי פלשתים ויהי כבאך שם העיר ופגעת חבל נביאים ירדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל וכנור והמה

רס"י גבעת האלהים. גבעת קרית יערים, אשר עכשיו ארון האלהים שם: נציבי פלשתים. סרדיוטות שמינו על ישראל, שהיו רודין צה, ומושיצים נציבים בערי ישראל: חבל נביאים. תרגם יונתן: סיעת ספריא: חבל. סיעה, וכן (שמואל-ב כז ו): חבלי שאול סבוני, מסרית רשיעיא אקפוני: מהבמה. תרגם יונתן: מבית אסחרותא: (רס"י)

מצודת דוד **אחר כן**. והאות השלישי, כאשר תבוא אל גבעת האלהים והיא קרית יערים, שעמד הארון שם בגבעה כמו שכתוב למעלה (ז א) : **נבל וכו'**. בכדי לשמחם להשרות הנבואה עליהם, כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, (שבת ל ב) וכן נאמר באלישע (מלכים ב טו ג) : והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נציבי**. פקידי פלשתים, מה שהציבו : **ופגעת**. ענין פגישה : **חבל**. סיעה, כמו (תהלים קיט סא) : **חבלי רשעים** : **נבל ותוף וגו'**. שמות מיני כלי זמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אחר כן תבוא (אל) גבעת האלהים** ששם ישב הארון (ושם נציבי פלשתים רומז כי מהשפעת האלהיים האלה תזכה להכניע את הפלשתים כמ"ש (י"ג ג') **ויך יהונתן את נציב פלשתים אשר בגבע**) **ופגעת חבל נבאים ירדים מהבמה** שהיא כת שלישית אשר יצאו ממדרגת אנשים אל מדרגה שיקראו אלהיים, אנשים אשר התפשטו מכל עניני הבשר עוסקים ברוחניות ובאלהות ולפניהם **נבל ותף וחליל** משתדלים לעורר את הנפש האלהית אל שתחול עליה רוח הנבואה : (מלבי"ם)

ז וְצִלְחָה עָלֶיךָ רוּחַ יְהוָה וְהִתְנַבֵּית עִמָּם וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר:

מצודת דוד **וצלחה**. תעבור עליך רוח ה' ותנבא עמם, ותהיה נהפך לאיש אחר, כי עתה אינך נביא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וצלחה**. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח) : **וצלחו הירדן** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וצלחה** הכת הזאת הם יסעדוך בענינים אלהיים, שעל ידי התחברותם, **א. וצלחה עליך רוח ה'** הוא רוח גבורה נפלאה כמ"ש המורה, שזה מדרגה ממדרגת רוח"ק שתחול רוח גבורה אלהית על איש אחד עד שלא יחת להציל קהל רב מהמון מחנות, **ב. בענין נפשי והתנבית עמם**, ואחר שתחול עליך ענין אלהי על שני חלקיך **ונהפכת לאיש אחר** בגוף ובנפש : (מלבי"ם)

ז וְהָיָה כִּי (תבאינה) תבאנה האתות האלה לך עשה לך אשר תמצא יְדָךְ כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ:

רש"י כי תבאנה האותות האלה לך. ותדע כי דברי אמת, וכסם שזאו לך

אותות הללו, כך יתקיים דבר המלוכה: עשה לך אשר תמצא ידך. אתקין לך מאני מלכותא, והכן לך טכסיסי המלוכה כמו שתוכל: (רס"י)

מצודת דוד עשה לך. התקן לך כלי מלכות כפי יכולתך, כי האלהים עמך ומלוך ומלוך תמלוך : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה כי תבאנה האותות האלה לך שזה לך האות על העזר שתשיג מכל כתות העם איש לפי כחו ומדרגתו עשה לך אשר תמצא ידך אז לא תסמוך על עזר אחרים רק על עזר האלהי אשר ילוה אליך, ע"ד אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני: (מלבי"ם)

גמ' וירדת לפני הגלגל והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות לזבח זבחי שלמים שבעת ימים תוחל עד-בואי אליך והודעת לי את אשר תעשה:

רס"י וירדת לפני הגלגל. ולאחר שתמלוך, תרד הגלגל לפני, קודם שארד אני: והנה אנכי ירד אליך. לסוף שבעת ימים שתרד אתה: תוחל. תמתין: (רס"י)

מצודת דוד וירדת לפני הגלגל. הזהירו ואמר לו, לאחר שתמלוך כאשר תרד הגלגל בעת המלחמה עם פלשתים, והנה תרד שם קודם שארד אני, ותמתין אז שבעת ימים עד בואי, כי אני אעלה העולות לה', ושם אודיע לך את אשר תעשה בדבר המלוכה [ולפי שלא המתין, כעס עליו ולא אמר לו גם אז] : (מצודת דוד)

מצודת ציון תוחל. תמתין, כמו (בראשית ח י) : ויחל עוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירדת אחר כך תרד לפני הגלגל, שהוא מה שהלכו שם לחדש המלוכה, (שזה היה אחר שבאו האותות הנ"ל כפי מליצתם שהוא אחר שנחלקו העם ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה וילכו אתו החיל אשר נגע אלהים בלבם, והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות כמ"ש (י"א ט"ו) שבעת ימים רצה לומר ואחר שאפרד שם מאתך אני מצוך שתשאר שם ותוחל שבעת ימים בל תעשה שום דבר מדעתך עד בואי אליך בחזרה והודעת לי את אשר תעשה בענין מלחמת הפלשתים, ועל זה עבר שאול (כמו שיתבאר לקמן סי' י"ד), ורצה לומר הגם שאמרתי לך עשה לך כל אשר תמצא ידך, מכל מקום בגלגל אין לך רשות לעשות דבר בלעדי: (מלבי"ם)

טו וְהָיָה כְּהִפְנֹתוֹ שְׁכֻמוֹ לְלֶכֶת מֵעַם שְׁמוּאֵל וַיִּהְפֹּךְ-לוֹ אֱלֹהִים לֵב אַחַר וַיָּבֵאוּ כָּל-הָאֲתוֹת הָאֵלֶּה בַּיּוֹם הַהוּא: **(o)**

רפ"י **לב** אחר. רוח גבורת מלכות: (רפ"י)

מצודת דוד לב אחר. רצה לומר : גודל לבב כאשר ראוי למלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהפנותו. כאשר פנה : שכמו. כתפו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהפך לו אלהים לב אחר כי לב כל אדם לאדם הוא מוליך ומנהיג את כל כחות גויתו, אבל פלגי מים לב מלך הוא מנהיג לבב העם המתנהגים על ידו, ויהיה יחס לבותיהם אל לב מלכם כיחס כחות החיים אל הלב באיש הפרטי, כי לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפץ יטנו ואת לבות העם עמו, ובהיות לבו מולך על כחות גויתו ימלוך גם על הגוי כולו, ולב שאול נהפך עתה מהיותו מנהיג פרטי אל איש פרטי שהוא שאול אל שיהיה מנהיג לאיש כללי שהוא עם ישראל, ויבאו וכן כל האותות באו לו ביום ההוא ולא נתעכבו ליום אחר: (מלבי"ם)

ז וַיָּבֵאוּ שֵׁם הַגְּבֻעָה וְהָיָה חֶבְל-נְבָאִים לְקִרְאָתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹכָם:

מלבי"ם ויבאו ספר האות הגי בפרטות ע"ש מ"ש ויהי כל יודעו וכו'. ותיצלח כמו שפ"י למעלה: א. רוח גבורה אלהית, ב. נבואה: (מלבי"ם)

נא וְהָיָה כָּל-יֹדְעוֹ מֵאֲתָמוֹל שְׁלֹשׁוֹם וַיִּרְאוּ וְהָיָה עִם-נְבָאִים נְבֵא וַיֹּאמְרוּ הָעָם אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מֵה-זֶה הִיא לְבֶן-קִישׁ הַגָּם שְׂאוֹל בְּנֵי-אִיִּם:

מצודת דוד מה זה היה. רצה לומר : מה זה הסיבה לבן קיש להתנבאות, וכי אביו נביא, להתנבאות גם הוא, וכי גם שאול יהיה בין הנביאים ודומה להם, וכי מאין באה לו הנבואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלשום. יום השלישי שלפני היום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי כל יודעו רצה לומר כי ידוע שלהגשה הנבואית צריך שתי הכנות, א. הכנה טבעית שיהיה מזגו וכח דמיונו מוכן על זה מלדה ומבטן ומהריון, ב. הכנה בחיריית שיעסוק בהתבודדות ופרישות טהרה וקדושה ודומיהם, והם חשבו עוד כי ההכנה הטבעית לא תצויר רק מאב לבן כמ"ש האב זכאי לבנו בחכמה בכח וכו', ושעל כן תמצא יותר במי שאביו

היה גם כן נביא, ויהי כל יודעו מאתמול שלשום שראה שגם מתמול גם משלשום לא הכין את עצמו אל הנבואה רק עסק בצרכי בית אביו וראה שבכ"ז הנה עם נביאים נבא, התפלא שתי פליאות א. מצד שלא היה לו הכנה טבעיית מאביו ועל זה אמר מה זה היה לבן קיש הלא אביו אינו נביא, ב. מצד ההכנה הבחיריית הגם שאול בנביאים רצה לומר וכי נמצא עד עתה בין הנביאים, הכי היה מכין את עצמו ומתלמד לנבואה? (מלבי"ם)

זיב ויען איש משם ויאמר ומי אביהם על-כן היתה למשל הגם שאול בנביאים:

רפ"י ומי אביהם. מה תימה לך בדבר מי אביהם של נביאים, וכי נבואה ירוקה **היא:** (רפ"י)

מצודת דוד משם. מן הגבעה : ומי אביהם. רצה לומר : מה תתמהו, וכי מי אביהם של כל חבל הנביאים, הלא גם אביהם של אלו לא נביאים היו : היתה למשל. בבוא אדם למעלה שלא הורגל בה, אמרו עליו במשל, הגם שאול בנביאים : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומי אביהם. רוצה לוי שאין ענין הנבואה והשלמות מגיע מהאב לבן ולזה יתכן שיהיה הבן נביא ואף על פי שאביו אינו נביא, וכבר ישאל שואל איך היו שם כל כך נביאים וכבר נזכר במה שקדם כי דבר השם היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ, ואפשר שנאמר כי הפרש יש בין זה הזמן ובין הזמן שהתחיל שמואל להתנבא ועל כן אפשר שנאמר בהתרת זה הספק כי זה היה בעת ההיא שהתחיל שמואל להתנבא ואמנם עתה רבו הנביאים אם מצד מה שלמד אותם שמואל והביאם אל השלמות אם לסבה אחרת : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויען איש משם אולם איש אחד סתר דבריהם במה שחשבו שההכנה הטבעיית לא תהיה רק אם גם אביו היה נביא, שהגם שיחויב כפי הטבע שהדומה יוליד בדומה, מכל מקום הנסיון מכחיש זה כי מי אביהם של בני הנביאים האלה הלא גם אבותיהם לא נבאו כי דבר ה' היה יקר בדור שלפני שמואל (כנ"ל ג' א') ואם כן אין פה דבר חדש רק מה שנבא בלא הכנה בחיריית על כן היה למשל הגם שאול בנביאים רק זה החידוש שנבא בלא הכנה היה למשל אל כל מתנבא ובלתי מכין את עצמו לנבואה. לא מה שהיה בן קיש : (מלבי"ם)

זיב ויכל מהתנבות ויבא הבמה:

מצודת ציון ויכל. כלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויכל מהתנבות ויבא הבמה היה בו הפך מבני הנביאים שהם ירדו מהבמה להתנבאות רצה לומר הכינו א"ע תחלה על ידי עבודה ותפלה עד חל עליהם הרוח עד שהעבודה בבמה היתה סבה לנבואה ואצלו היה בהפך שעל ידי שחל עליו הרוח בא אל הבמה להתפלל ולעבוד ה' כי הרוח נשפע עליו מלמעלה בלא הכנתו והכינהו אל הקדושה ויראת ה': (מלבי"ם)

ידב ויאמר דוד שאל אליו ואל-נערו אן הלכתם ויאמר לבקש את-האתנות ונראה כי-אין ונבוא אל-שמואל:

מצודת דוד ויאמר דוד שאל. בבואו אל הבמה, מצאו דודו ושאל להם, אן הלכתם : כי אין. לא מצאנו אותם, ובאנו אל שמואל לשאלו עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון דוד. אחי אביו : אן. אנה, ובאה בחסרון הה"א : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר דוד שאל הוא הרגיש שאי אפשר שינבא בלא איזה סבה, ואז כל בני הנביאים עמדו לפני שמואל וממנו שאבו רוה"ק כמדליק נר מנר ולכן אמר אן הלכתם, והשיב כי באמת היה לפני שמואל, אבל הליכתו אצלו לא היה בעצם רק במקרה נמשך על ידי סבת אבדת האתונות, בענין שאין זה מספיק שעל ידי הליכה זו דרך ארעי ינבא: (מלבי"ם)

טז ויאמר דוד שאל הגידה-נא לי מה-אמר לכם שמואל:

מלבי"ם (טו-טז) ויאמר חשב שיתגלה לו איזה סבה על פי גלגול הדברים שהיה ביניהם אבל הוא העלים ממנו גוף הדבר מדבר המלוכה. ופי' ואת דבר המלוכה לא הגיד לו שאפילו הדברים הנמשכים מזה כמו ענין שלש האותות שנתן לו העלים ממנו: (מלבי"ם)

טז ויאמר שאל אל-דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתנות ואת-דבר המלוכה לא-הגיד לו אשר אמר שמואל: (פ)

רס"י ואת דבר המלוכה לא הגיד. לך כניעות היתה זו: (רס"י)

זי ויצעק שמואל את-העם אל-יהוה המצפה:

מצודת דוד ויצעק. אסף את העם : אל ה'. במקום שנאספים רוב צבור, שם השכינה שורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בזעקת המאסף : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצעק אסף אותם המצפה אל ה', וכבר נתן מהרי"א ג' טעמים מה שהיתה בחירת המלך על ידי ה' ולא על ידי מינוי העם לבד, א. שלא יפלו ביניהם קטטות ומריבות כי כ"א יתנשא למלך, ב. אחר שהמלך צריך שיהיה לבו נקי מגאווה וחמדה וכל תכונה רעה לא יבחון לבבו רק הבוחן תעלומות לב, ג. שאם יהיה נבחר מן העם יהיה נכנע להם וישא פנים לאשר בחרו אותו לא כן בהיותו בחיר ה' : (מלבי"ם)

זיח ויאמר | אל בני (פ) ישראל כה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי העליתי את ישראל ממצרים ואציל אתכם מיד מצרים ומיד כל הממלכות הלחצים אתכם:

מצודת ציון הלוחצים. הדוחקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר פי מהרי"א שא"ל מאמר זה דרך התראה, דעו כי לא מרצוני אני בוחר לכם מלך ולא מצרככם אליו רק מאשר בקשתם כן, מאשר מאסתם במלכות שמים : אנכי רצה לומר אין לכם אמתלא כי תבקשו לכם מושיע אחר מבלעדי ה' מבלי יכולת ה' להושיע אתכם כי הלא אנכי העליתי את ישראל ממצרים. ולא מאשר תחשבו שאחר יציאת מצרים נשתנה רצוני ולא אוסיף להושיע אתכם כי כמו שהצלתי אתכם מיד מצרים כן מכל הממלכות הלוחצים אתכם. אם כן לא ה' הוא סר מהושיע ומלמלך עליכם, רק : (מלבי"ם)

זיט ואתם היום מאסתם את-אלהיכם אשר-הוא מושיע לכם מכל-רעותיכם וצרתיתם ותאמרו לו כי-מלך תשים עלינו ועתה התיצבו לפני יהוה לשבטיכם ולאלפיהם:

מצודת דוד לשבטיכם. כל שבט לבד, להטיל הגורל מי ימלך : ולא לפיכם. הם המשפחות החלוקות לאלפים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואתם היום אתם הממאסים במלכות שמים אשר עדיין הוא מושיע לכם כאז כן עתה, מכל רעותיכם הם רעות הבאות בסבת הטבע והמערכה וצרותיכם הבאות על ידי צר ואויב. (מה שהמלך לא יושיע נגד רעות טבעיים) ועתה התיצבו רצה לומר לא מרצוני רק מפני רצונכם: (מלבי"ם)

לכ ויקרב שמואל את כל-שבטי ישראל וילכד שבט בנימן:

מצודת דוד ויקרב. רצה לומר: הקריב שמות כל השבטים לפני האורים ותומים, להטיל הגורל: וילכד. רצה לומר: עלה הגורל לבני בנימן, ונלכד פתקו ביד המעלה מן הקלפי: (מצודת דוד)

רלב"ג ויקרב שמואל. והנה על פי הגורל נפלה המלוכה לגורל שאול: (רלב"ג)

לכא ויקרב את-שבט בנימן (למשפחתו) למשפחתיו ותלכד משפחת המטרי וילכד שאול בן-קיש ויבקשהו ולא נמצא:

רש"י וילכד שאול. אף על פי שלא היה שם, נפל הגורל עליו, שהיו כתובין שם באיגרות ונתונין בקופסא, והנביא מכניס ידו ונוטל איגרת אחת: (רש"י)

מצודת דוד וילכד שאול. אחר שהטילו הגורל על הגברים, נלכד פתקו של שאול ביד המעלה: (מצודת דוד)

לכב וישאלו עוד ביהוה הבא עוד הלים (ס) איש ויאמר יהוה הנה הוא נחבא אל נחבא הפלים:

רש"י נחבא אל הכלים. בבית שנתנו שם הבאין כליו, שהיה בורח מן הגדולה. ומדרש אגדה רבי תנחומא: ואל הכלים, באורים ותומים, אמר: שמה איני ראוי לגדולה עד שישאלו באורים ותומים, ושאלו ועלה בידו: (רש"י)

מצודת דוד וישאלו עוד בה'. אחר שבקשוהו, הוסיפו לשאול עוד באורים ותומים, האם בא לפה עוד איש מלבד הנמצאים שם והידועים: נחבא.

הסתיר עצמו בין כלי העם, והיה להם מקום מיוחד להעמיד שם כלי תשמישם, והיה שאול מטמין עצמו שם, כי היה בורח מן השררה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלום. פה : נחבא. מלשון מחבואה ומסתור : **אל הכלים.** כמו בכלים, וכן (שמות כה כא) : ואל הארון תתן, ומשפטו : **ובארון.** (כד) הראיתם. בה"א השאלה : (מצודת ציון)

{כג} וַיִּרְצוּ וַיִּקְחֵהוּ מִשָּׁם וַיִּתְּצֵב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבֶּה מִכָּל-הָעָם מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה:

רלב"ג והנה היה גבוה מכל העם משכמו ומעלה : (רלב"ג)

{כד} וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-כָּל-הָעָם הֲרֵאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר-בוֹ יְהוָה כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל-הָעָם וַיִּרְעוּ כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: **(פ)**

מצודת דוד הראיתם. אם נותנים אתם לב לראות ולהתבונן בהמלך אשר בחר ה', כי אין כמוהו וכו', והגון הוא למלוכה : **ויריעו.** תרועת מלוכה : (מצודת דוד)

{כה} וַיִּדְבֹר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם אֵת מִשְׁפַּט הַמְּלָכָה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר וַיִּנַּח לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַח שְׁמוּאֵל אֶת-כָּל-הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

מצודת דוד את משפט המלוכה. חק המלוכה הראוי על פי התורה והמצוה, שיהא מוראו על העם ולא ימרו פיו : **לפני ה'.** לפני הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון משפט. חק הראוי : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה דבר שמואל אל העם את משפט המלוכה ר"ל הכח שיש למלך על עמו והעונש הראוי למי שימרה את פיו וכתב זה בספר והניחו לפני ה' ר"ל אצל ארון ה' כדי שימצא שם תמיד, וידמה שכבר כבדוהו והלכו עמו והביאו לו מנחה רבים מישראל, והרשעים בזו שאול ואמרו מה יושיענו זה ועל צד הבזיון גם לא הביאו לו מנחה והיה שאול בכל זה מחריש ולא רצה להוכיחם על זה : (רלב"ג)

מלבי"ם משפט המלוכה כבר בארתי (למעלה ח' ט') כי יש הבדל בין מש"ש את משפט המלך, שהוא המשפט שיקבע מרצונו בזרוע, ובין משפט

המלוכה שהוא המשפט הראוי בכבוד המלך ומוראו כפי חק התורה. ועל זה נכתב בספר: (מלבי"ם)

כז וגם-שֶׁאֵיל הַלֵךְ לְבֵיתוֹ גְּבַעְתָּהּ וַיִּלְכוּ עִמּוֹ הַחֵיל אֲשֶׁר-נָגַע אֱלֹהִים בְּלִבָּם:

כח אֲשֶׁר נָגַע אֱלֹהִים. גִּבְרִין דַּחֲלֵי חַטָּאָה דַּחֲתִיבָּ דַּחֲלָא מִן קִדְּם הִי בְּלִבָּהוֹן: (כח"י)

מצודת דוד אשר נגע אלהים. אשר נגע יראת אלהים בלבם, לכבוד את המלך אשר נמשח על פי הדבור : (מצודת דוד)

כט וּבְנֵי בְּלִיעַל אָמְרוּ מֵה-יִשְׁעֵנוּ זֶה וַיִּבְזְהוּ וְלֹא-הִבִּיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כַּמְחָרִישׁ: (כט)

מצודת דוד מה יושיענו זה. על כי היות משפחתו הצעירה, ומי אם כן יחזיק בידו : ולא הביאו לו מנחה. כאשר הדרך להביא למלך ביום המלוכה : ויהי כמחריש. עשה עצמו כחרש לא ישמע או כאלם לא יפתח פיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבזהו. מלשון בזיון : כמחריש. יאמר על חרשות האוזן, ועל השתיקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ובני בליעל כבר אמרנו שהמון העם כווננו לרעה שמ"ש לשפטנו ככל הגוים חשבו שיפרוק מעליו עול תורה וימשוך ידו את לוצצים לנהגם בחקות העמים, ואחרי ראו שנבחר על פי ה' וכי התדבק את יראי ה' שזה אות שילך ביראת ה' כל הימים, אמרו מה ישענו זה אחר שלא יפיקו ממנו זדון לבבם, וכתב מהרי"א כי היה מהראוי שחוץ מבחירת ה' יבחרו אותו העם גם כן ויסכימו כולם עליו. ואחרי ראה שמקצתם בזוהו לא תפס עדיין מלוכה וילך לביתו וגם העם הלכו לביתם עד שסבב ה' התשועה לאנשי יביש גלעד שאז חדשו המלוכה ברצון כל העם, וזה שכתוב לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה, פי' שימליכוהו שנית כרצונם: (מלבי"ם)

א וַיַּעַל נָחָשׁ הָעֵמוּנִי וַיַּחֵן עַל-יָבֵשׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל-אֲנָשֵׁי יְבִישׁ אֶל-נָחָשׁ כָּרַת-לָנוּ. בְּרִית וַנַּעֲבֹדָהּ:

מצודת דוד **כרת לנו ברית.** לבל המית אותנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחן.** מלשון חניה : (מצודת ציון)

רלבי"ג אחר זה עלה נחש העמוני וחני אצל יביש גלעד להלחם עם ישי וליראתם ממנו אמרו לו יושבי יביש גלעד שיכרות להם ברית ויעבדוהו ר"ל שיהיו לו למס והוא לאכזריותו לא הסכים לקחת מהם מס אלא שינקר להם כל עין ימין להשים זה הענין חרפה על כל ישראל שלחולשתם הלכו ויצטרכו לכרות ברית עמו וזה האופן אשר בו מהזרות והקושי הרבה :

מלבי"ם ויעל נחש העמוני כפי הנראה התקנא נחש על שהמליכו ישראל מלך, ורצה לתגר בו מלחמה, לכן עלה על אנשי יביש גלעד, כי בני בנימין לקחו נשיהם (אחר מעשה של פלגש בגבעה) מבנות יביש גלעד, ומסתמא התישבו שמה מבני בנימין, כי את אנשי יביש הרגו, והבנות ירשו נחלת אבותיהן, ולכן עלה עליהם באשר הם משפחת המלך ומחותניו. **כרת לנו ברית** הוא ברית אהבה ושלוש ובשכר זה נעבדך: (מלבי"ם)

ב וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם נָחָשׁ הָעֵמוּנִי בְּזֹאת אֶכְרֹת לָכֶם בְּנִקְוֹר לָכֶם כָּל-עֵין יָמִין וְשִׁמְתִּיהָ חֶרְפָּה עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל:

רס"י כל עין ימין. כמשמעו. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קי"א): הציאו לי ספר תורתכם שנתנה מימין, ואשרפה, על שכתוב בו (דברים כג): לא יבא עמוני ומואבי וגו': חרפה. גלוי: (רס"י)

מצודת דוד **בזאת.** בזה התנאי והאופן, שאנקר מכל איש עין ימינו : **ושמתיה חרפה.** הדבר הזה יהי חרפה לכל ישראל, על שלא יוכלו להושיע אתכם מבזיון גדול כזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בנקור.** ענין נקיבה, כמו (במדבר טז יד) : העיני האנשים ההם תנקר : (מצודת ציון)

מלבי"ם בזאת אכרות לכם הכריתות ברית יהיה תמיד בעד דבר, למשל אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך (בראשית כ"ו) כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי (שם כ"א), ומחוקי העמים שאם ילחמו על עיר וישלימו תיכף יכרתו עמהם ברית וזה שכר חלף שלא לחמו, וזה רק באם היה אפשרות שילחמו, לא כן אם הם מנוצחים לא יכרתו עמהם ברית רק יעשו עמהם כרצונם, וזה שא"ל הלא אתם נתונים בידי, אין לכם עצה וגבורה למלחמה, ומה תתנו לי בעד הברית, רק אם תתרוצו **שאנקור לכם כל עין ימין שבזה יהיה לי תועלת במה שאשים דבר זה חרפה על כל ישראל** כי לא יכלו להושיע את אחיהם, ובזה אהיה כמנצח את כולם, בעד תועלת זה אכרות לכם ברית: (מלבי"ם)

ג ויאמרו אליו זקני יביש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל גבול ישראל ואם-אין מושיע אתנו ויצאנו אליה:

מצודת דוד הרף לנו. התרפה מאתנו והמתן שבעת ימים, ורצה לומר : אם הכוונה בזה לחרף כל ישראל, הנה ראוי להודיעם, ואם לא יושיעונו אז יחשב לחרפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרף. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

רלבי"ג ולקחו ממנו זמן שבעת ימים לשלוח זה בכל גבול ישראל לראות אם ימצאו עזר ואם לא ימצאו יצאו אליו ויעשה בהם כרצונו, והנה הסכים בזה נחש כי דעתו היה להלחם עם ישראל ולקחת את ארצם אם יוכל, והנה באו הדברים עד שאול וסבב שנאספו כל ישראל להלחם עם נחש, והכו את עמון מכה רבה והנשארים נסו ונתפזרו אנה ואנה עד שלא נשאר בהם שנים יחד : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמרו וכו' ונשלחה מלאכים כי הלא לא תפיק מגמתך שיהיה זה חרפה לכל ישראל רק אם ידעו מזה ולא יוכלו לעזור, ואם כן נשלח להודיעם: (מלבי"ם)

ד ויבאו המלאכים גבעת שאול וידברו הדברים באזני העם וישאו כל-העם את-קולם ויבכו:

מלבי"ם גבעת שאול ששלחו ראשונה למקום המלך: (מלבי"ם)

ה והנה שאול בא אחרי הבקר מן-השדה ויאמר שאול מה-לעם כי יבכו ויספרו-לו את-דברי אנשי יביש:

רס"י אחרי הבקר. אחר זמן מועד ביאת הבקר מן השדה: (רס"י)

מצודת דוד אחרי הבקד. על כי ראה שבזוהו, לא נהג גם הוא עדיין בעצמו כבוד מלוכה, והלך אחרי הבקר להנהיגם כדרך ההדיוט : (מצודת דוד)

מלבי"ם אחרי הבקר שעורו ושאל בא מן השדה אחרי הבקר שקרה שהבקר של בני העיר הלכו לפניו והוא בא אחריהם, וספר זה כי מסבה זו נתן עיניו בצמד בקר וינתחהו: (מלבי"ם)

ו ותצלח רוח-אלהים על-שאל (בשמעו) כְּשָׁמְעוּ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּחַר אָפוּ : (מצודת דוד)

מצודת דוד ותצלח. עבר עליו רוח גודל לבב וגבורה מה' כשמעו וכו', וחרה אפו על נחש העמוני : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותצלח רוח אלהים ויחר אפו כבר באר החוקר כי החלש כשישמע איזה עול יתעצב עליו והגבור יחר אפו לעשות נקמה ועל ידי שצלחה עליו רוח ה' שהוא רוח גבורה (כנ"ל י' ו') על ידי כן חרה אפו לנקום מאויביו: (מלבי"ם)

ז וַיִּקַּח צָמֵד בְּקָרוֹ וַיִּנְתְּחֵהוּ וַיִּשְׁלַח בְּכָל-גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמְּלָאכִים | לֵאמֹר אֲשֶׁר אֵינְנוּ יֵצֵא אַחֲרֵי שָׂאֹל וְאַחַר שְׂמוּאֵל כֹּה יַעֲשֶׂה לְבָקְרוֹ וַיִּפֹּל פָּחַד-יְהוָה עַל-הָעָם וַיֵּצְאוּ כָאִישׁ אֶחָד :

רס"י לזקרו. לזמהותיו: (רס"י)

מצודת דוד ביד המלאכים. אשר באו מיבש גלעד : לאמר. צום לאמר להם : מי שלא יצא למלחמה ינותח בקרו כזה : פחד ה'. לא פחד נתיחת הבקר, כי אם פחדו מה' להמרות פי משיחו : כאיש אחד. רצה לומר : במהירות רב ובהסכמה אחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון צמד. זוג, על שם שדרכם ללכת מצומדים ומחוברים : וינתחהו. חתך כל אחד לנתחים, רוצה לומר לאברים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-ח) ויקח זה פרי החרון אף כשילוח טוב העצה עמו, בחרונו לקח מן הבקר שהלך לפניו צמד בקר וינתחהו, ויורה להם בזה גם כן

למוד השכל שכמו שלא יחול רוח החיים בגוף החי רק בהיות אבריו שלמים ודבוקים איש אל אחיו, לא כן כשיתנתח לגזרים יהיה לנבלה ולא יחיה עוד. כן לא תחול רוח גבורה וחיי העם המדינים רק בהיותם צמודים יחד ואיש את רעהו יעזרו מכל צר הצורר על אחד מאיבריהם, לא כן אם יתפרדו הם כנתחי הבקר, ועל זה אמר **כה יעשה לבקרו** מדה כנגד מדה, על זה אמר ויצאו כאיש אחד כי השכילו מוסרו ונתחברו כאילו כולם אברי איש אחד אשר ירגיש כל אבר הפרטי בצרת הגויה כולה: (מלבי"ם)

לח וַיִּפְקְדֵם בְּבִזְקָ וַיְהִי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשִׁים

רס"י ויפקדם בבזק. רבותינו אמרו (יומא כז ב): **בשברי חרכים (ס"א, אינו)**. לשון אחר: בבזק, באצנים, שנטל מכל אחד אצן ומנאם, כמו (לקמן טו 7): ויפקדם בטלחים, שנטל מכל אחד טלה ומנאם בהם, כמו שהיו מונים אותם בחלחי שקלים, ותרגם (משלי כו ח): **כלרור אצן במרגמה**, היך בזקא דכיפא בקלעא. ובילמדנו: ויפקדם בטלחים, **כד אינון מסכנין, באלין בזקייא, כד אינון עתירים, באלין אימריא**. לשון אחר: 'בבזק', שם מקום הנזכר בספר שופטים (א ה) וימלאו את אדוני זק בבזק: (רס"י)

מצודת ציון **בבזק**. שם מקום : (מצודת ציון)

לט וַיֹּאמְרוּ לְמַלְאכֵי הַבָּאִים כֹּה תֹאמְרוּן לְאִישׁ יְבִישׁ גְּלַעַד מֶחָר תְּהִי־לָכֶם תְּשׁוּעָה (בַּחֵם) כָּחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאכִים וַיְגִידוּ לְאֲנָשֵׁי יְבִישׁ

מצודת ציון **לאיש**. לכל איש : **כחום השמש**. כאשר יתחמם השמש בגבורתו, והוא חצי היום : (מצודת ציון)

לז וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי יְבִישׁ מֶחָר נִצָּא אֲלֵיכֶם וְעֲשִׂיתֶם לָנוּ כָּל-הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם:

מצודת דוד **ויאמרו אנשי יביש**. אמרו לאנשי נחש העמוני : **מחר נצא וכו'** ועשו בנו כאשר תרצו, ולהטעותם אמרו, שלא יהיו נשמרים : (מצודת דוד)

מלבי"ם **מחר נצא** כי ביום ששבו המלאכים שלמו הזי ימים, והשיבו

שימתינו עד מחר ויצאו אליהם והיה מאמר משותף כי כווננו באמת שיצאו להלחם בם: (מלבי"ם)

יא וַיְהִי מִמָּחָר־וַיִּשֶׁם שָׂאוֹל אֶת-הָעַם שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיָּבֹאוּ בְּתוֹךְ-הַמַּחֲנֶה בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר וַיָּכּוּ אֶת-עֲמוֹן עַד-חַם הַיּוֹם וַיְהִי הַנִּשְׁאָרִים וַיִּפְצוּ וְלֹא נִשְׁאָרוּ-בָם שְׁנַיִם יָחַד:

מצודת דוד בתוך המחנה. של נחש העמוני : באשמורת הבקר. הוא המשמר השלישי הסמוך לבוקר : ויפצו. נתפזרו אלו מאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראשים. חלקים : באשמורת. מלשון משמר : היום. השמש קרויה יום, כמו (בראשית ג ח) : לרוח היום : ויפצו. נתפזרו, כמו (במדבר י לה) : ויפצו אויביך : (מצודת ציון)

יב וַיֹּאמֶר הָעַם אֶל-שְׂמוּאֵל מִי הָאִמָּר שָׂאוֹל יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ תָּנוּ הָאֲנָשִׁים וַנְּמִיתֵם:

רפ"י מי האומר. בלשון בזיון, שאל ימלך עלינו, תנו אותם ונמיתם: ימלך עלינו. בתמיה: (רפ"י)

מצודת דוד מי האומר. מי האיש האומר בלעג ובתמיה, שאל ימלך עלינו וכי הגון הוא למלוכה, את האנשים האלה תנו בידינו ונמיתם, ואמרו זה על כי ראו שה' עמו והתשועה באה על ידו : (מצודת דוד)

מלבי"ם מי האמר עתה הודו כולם במלכותו וחשבו אלה שמרדו בו לבני מות כמורד במלכות: (מלבי"ם)

יג וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל לֹא-יוֹמֵת אִישׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הַיּוֹם עָשָׂה-יְהוָה תְּשׁוּעָה בְּיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד כי היום וכו'. ואין ראוי להמית איש ביום תשועה : (מצודת דוד)

רלב"ג לא יומת איש ביום הזה. יתכן שאחר היום המיתוס או אמר שאול לא יומת איש ביום הזה על צד התבולה למלט האנשים ההם מיד ישראל להראות להם שדעתו להמיתם אחר היום ההוא : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר שאול אבל שאול השיב לא יומת איש ביום הזה כי עד עתה לא היה דינם כמורד במלכות אחר שעדן לא הודו כולם במלכותו עד שהושיעם מעמון וזה לא נעשה עד היום, וזה שכתוב כי היום עשה ה' תשועה ועד עתה לא היה לי דין מלך: ויאמר ומטעם זה אמר שמואל שילכו לחדש המלוכה מחדש על ידי קבלת העם אותו ברצונם באופן שתתחיל המלוכה מהיום. וזה שכתוב: (מלבי"ם)

יג ויאמר שמואל אל-העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה:

רפ"י ויאמר שמואל וגו' ונחדש שם המלוכה. לפי שבראשונה היו עוררים על הדבר, ועתה נתלכו כולם: (רפ"י)

מצודת דוד ונחדש שם המלוכה. על כי בראשונה לא קבלוהו כולם ברצון: (מצודת דוד)

רלבי"ג ואולי לזאת הסבה סבב שמואל לחדש המלוכה בגלגל כאילו הראה שעד עתה לא היה מלך בשלמות: (רלבי"ג)

טו וילכו כל-העם הגלגל וימלכו שם את-שאול לפני יהוה בגלגל ויזבחו-שם זבחים שלמים לפני יהוה וישמח שם שאול וכל-אנשי ישראל: עד-מאד: (פ)

מצודת דוד וימליכו שם. המליכוהו שנית, בהסכמת כולם וברצון טוב: לפני ה'. כי השכינה שורה במקום שרוב צבור נאספים: (מצודת דוד)

רלבי"ג ואמר לפני ה' בגלגל כי שם בנו מזכח וזבחו בו ובראשוני היה שם המשכן כמו שזכר בספר יהושע בתחלתו, ואחר זה השתדל שמואל להביא את ישראל ומלכם אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו ממנה וזכר להם תחלה שכל ימיו הנהיגם בדרכי התורה מאין נשא פנים לאדם ולא לקחם שום דבר לא על צד העושק ולא באופן אחר והעיד להם זה בפני ה' ובפני שאול כאילו יהיה השם יתעלה לעד ביניהם על זה ושאוול משיחו עד שהם הודו שהאמת כן הוא כמו שאמר שמואל: (רלבי"ג)

מלבי"ם וילכו וכו' וימליכו וכו': (מלבי"ם)

א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקוֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר-
אָמַרְתֶּם לִי וְאִמְלִיךָ עָלֵיכֶם מֶלֶךְ:

מצודת דוד הנה שמעתי וכו'. רצה לומר : עד לא המלכתי מלך, לא יכולתי להוכיח אתכם, כי פן תחשבו שתכלית דברי המה למנוע המלכת מלך, ולזה שמעתי בתחלה לקולכם והמלכתי מלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם (א-ב) השאלות: מה רצה בויכוח הזה הגדול? מ"ש לכל אשר אמרתם לי הוא שפת יתר? וכן מ"ש בני הנם אתכם אין לו ענין? :

ויאמר שמואל אחר שהשלים המלכת המלך בא להתוכח עמהם, וכבר בארנו למעלה (ח') כי בשאלה זו ששאלו להם מלך חטאו בשתים, א. נגד כבוד שמואל במה שהעבירו אותו מהיות שופט עליהם, ב. בכבוד ה' במה שרצו להחליף מלכות שמים במלכות בשר ודם, ונגד שני הדברים האלה התוכח עמהם. תחלה התוכח במה שחטאו נגדו. אמר, הנה שמעתי בקולכם לכל אשר אמרתם לי רצה לומר הגם שלא הייתי מחויב לשמוע אליכם בענין מה שרציתם שהמלך יהיה גם השופט אתכם, כי מן הדין אי אפשר להעביר השופט משררותו כל עוד לא מצאו בו עול ולא היה לי לשמוע רק שיהיה המלך ממונה על המלחמה לא על המשפט, בכ"ז שמעתי לכל אשר אמרתם לי שהוא מ"ש ושפטנו מלכנו:(מלבי"ם)

ב וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זָקֵנְתִי וְשַׁבְּתִי וּבְנֵי הַנָּהָם
אֵתְכֶם וְאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְעֹרֵי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:

רש"י ואני זקנתי ושבתי. אמרו רבותינו: זקנה הפלה עליו, כדליתא
במסכת תענית (ה) (ב) (רש"י)

מצודת דוד ועתה. אבל עתה הואיל והמלך מתהלך לפניכם והוחזק במלוכה, ואם כן מי הוא אשר יערב לבו להעבירו ממלכותו וגם אני זקנתי וכחי תש להחזיק עוד בממשלה, ובגי הלא המה אתכם נכונים לעבודת המלך וחפצים בו כמותכם, ואם כן שוב אין מקום לומר שרוח אחרת אתי, ולזה אדבר עתה דברי : ואני התהלכתי. רצה לומר : ועוד הלא הייתי מתהלך לפניכם מעיר לעיר לשפוט אתכם, ולא יום ולא יומים, כי אם מנעורי עד היום הזה, ואם כן כולכם מכירים ויודעים אותי, אשר לא כן אנכי הולך בתחבולות וערמומית : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ושבתני**. השיבה הוא יותר מהזקנה : **הנס**. הנה הם : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם ואני זקנתי ושבתי**, רצה לומר ואני לא השגתי שום טובה חלף עבודתי אשר עבדתיכם, אני זקנתי מרוב עבודה ועול הצבור שעל ידי זה קפצה עלי זקנה שלא בזמנה (כי היה אז בן חמשים שנה) **ובני גם הם לא ירשו גדולתי כי הנס אתכם** כאחד העם מוסרים מגדולתם. **הגם שאני התהלכתי לפניכם מנערי עד היום הזה** ולא היה ראוי להעבירני לא מצד שנתרשלתי בעבודת הצבור כי התהלכתי מנעורי עד היום הזה עוסק בעבודתכם, ולא מאשר מצאתם בי איזה עול מהטיית משפט ולקיחת שוחד, על זה, השאלות : מ"ש את מי עשקתי את מי רצותי וכו'. כולו לשון כפול, ולמה הוסיף שנית עד ה' בכס כי לא מצאתם בידי מאומה? למה העיד ה' על זה הלא כל העם עדים? ומ"ש ויאמר ולא ויאמרו? מ"ש ה' אשר עשה את משה, אין לו קישור לא למעלה ולא למטה? : (מלבי"ם)

ג **הנני ענו בי נגד יהוה ונגד משיחו את-שור | מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת-מי עשקתי את-מי רצותי ומיד-מי לקחתי כפר ואעלים עיני ב** **ואשיב לקם:**

רש"י **את שור מי לקחתי**. לעבודתי: וחמור מי לקחתי. כשהייתי הולך מעיר לעיר לשפוט אותם על עסקי כרכיהם, הייתי הולך על החמור שלי, והיה לי ליטול משלהם: **את מי רצותי**. כל לשון מרובה הסמוך לעושה, לשון עשוק ורלוץ הוא, חומס דלים ורלוץ: **ואעלים עיני בו**. כדי להעלים עיני מן המשפט בצביל הממון: **ואשיב לכם**. כל מה שתאמרו: (רש"י)

מצודת דוד **הנני**. רצה לומר : בעוד שאני פה, ענו בי נגד ה' ונגד המלך הנמשח מה' : **לקחתי כופר**. פדיון על פשעו : **ואעלים עיני בו**. ובעבור הכופר העלמתי עיני מבלי לענשו עונש הראוי : **ואשיב לכם**. רצה לומר : וכאשר תענו בי דבר מה בעודי פה, הנה אשיב לכם על דבריכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ענו**. העידו, כמו (שמות כ יג) : לא תענה : **שור מי**. שור של מי : **עשקתי**. מלשון עושק וגזל : **רצותי**. ענין שבירת הגוף, וכן (דברים כח לג) : **עשוק ורצוץ** : **כופר**. פדיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הנני ענו בי** כי עתה לא תחניפו לי מלהגיד פשעי באשר הוא נגד ה', וגם לא תיראו מפני מלהגיד, באשר הוא נגד משיחו אשר יעשה משפט. את שור סדר בהדרגה מן החמור אל הקל, **את שור מי לקחתי**

בחזקה ואף גם את **חמור מי לקחתי** הגם שהשופטים רגילים לקחת חמור לרכיבה בעת לכתם מעיר לעיר לשפוט את העם, ומוסיף **את מי עשקתי**, שהעשק הוא קל יותר שכר שכיר וכדומה שאינו גוזל בידיים רק מונע את המגיע לו, ומוסיף **את מי רצותי** למי בקשתי שיתן לי איזה מתנה ברצונו, או שרשו רצץ והגם שהרצוץ גרוע מעושק בא מאוחר לענין הרבותא של התשלומין שגם רצוץ בגוף ישלם בממון וישיב נזק וצער וכו' וכ"ש ששייב ממון הנעשק, ומוסיף **ומיז מי לקחתי כפר** שאם נתחייב איש מיתה או מלקות ואקח מאתו כופר ממון תחת עונש הגוף שעל ידי כן **אעלים עיני בו** מלהענישו כפי משפטו, הגם שכופר זה יתן המתחייב בטוב לבו, ואינו עושק לעומת הנותן רק הטיית המשפט בעצמו בדבר הנוגע לה', בכ"ז **אשיב לכם:** (מלבי"ם)

יד ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מידי איש מאומה:

מצודת דוד **מאומה**. שום דבר מה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו לא עשקתנו תפסו הדברים האחרונים הקלים, וכ"ש שלא גזל, והוסיפו ולא לקחת מידי איש מאומה אף בדרך מתנה כי לא נהנה משום אדם, כדברי חכמינו זכרונם לברכה: (מלבי"ם)

יה ויאמר אליהם עד יהוה בכם ועד משיחו היום הזה פי לא מצאתם בידו **מאומה** ויאמר **עד:** (פ)

רצ"י ויאמר עד. בת קול יולאת ואומרת: 'עד', וזה אחד משלשה מקומות שהופיעה רוח הקודש בבית דין של מטה, כדליתא במסכת מכות (כג ז): (רצ"י)

מצודת דוד **עד ה'.** ה' יהיה לעד, וגם משיחו יהיה לעד, אשר לא מצאתם בידי שום דבר שאינו הגון : **ויאמר עד.** רצה לומר : כל אחד אמר : **בן הדבר, ה' יהיה עד,** וכן משיחו יהיה עד. או שאול לבד אמר : אני אהיה עד **מאומה** : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר באשר יצויר שהגם שלא לקח דבר מידי איש, בכ"ז קבל שכר מקופת הצבור, באשר קופת הצבור ממסים וצדקות היו ביד השופט והיה לו רשות גם כפי הדין לקחת שכרו ופרנסתו משם, וזאת לא יוכלו המה להעיד רק ה' לבדו היודע נסתרות, ועל זה אמר **עד ה' בכס כי לא מצאתם בידי מאומה** אף אם תבקשו כל גנזי ביתי לא תמצאו דבר, כי לא לקחתי שכר מהצבור גם כן. **ויאמר עד,** מוסב על ה' הנזכר תחלה ה' אמר,

עד, וכ"פ חכמינו זכרונם לברכה יצתה בת קול ואמרה עד: (מלבי"ם)

**וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן
וְאֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת-אַבְתֵּיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

רס"י אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן. לֵהוֹיֹת נְכוּנִים לְסִלְיָחוֹתוֹ, לְהוֹלִיֵא
אֲבוֹתֵיכֶם (רס"י) מַמְלָכִים:

מצודת דוד ויאמר שמואל. אחר שאמרו שלא מצאו בידו מאומה, חזר לדבר דבריו להוכיחם: ה' אשר עשה: רצה לומר הלא כולכם ידעתם מעשה ה' אשר עשה עם משה ועם אהרן, רצה לומר: הנפלאות שעשה על ידם ועמהם: ואשר העלה. וכו' על ידי הנפלאות ההם העלה ממצרים: (מצודת דוד)

מצודת ציון את משה. עם משה, רוצה לומר על ידו: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אמר שמואל ה' שעשה את משה ואת אהרן לעוצם השגחתו על ישראל ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים רצה בזה כי ה' שעשה כל זה יהיה לעד ביניהם, או אמר זה על צד ההודעה והרצון בו ה' הוא אשר עשה כל זה להשגחתו על זה וזה נגלה מצד האותות והמופתים שנתחדשו אז וזה יותר נכון ויותר נקשר למה שאחריו, ואחר זה הרחיב הביאור בחסדים שעשה הש"י לישראל וקצר מזה לפרסומו כי לא זכר יהושע שהנחיל להם את הארץ ולא זכר גם כן מהשופטים שהקים הש"י להם כי אם ד' ולא זכר השופט שהצילם מיד סיסרא עם שכבר זכר מה שמכרם הש"י לסיסרא וידמה שלא זכר אלו הארבעה כי אם לבאר להם שמרוב חסדי השם יתברך היה שהושיע את ישראל מאויביהם פעם על יד הבלתי שלמים מאד אף על פי שלא היו ראויים לזה מצד עצמם כמו הענין בירובעל ויפתח כי ירובעל היה עובד ע"א כשקרא השם אליו להושיע את ישראל ויפתח גם כן לא ראינו לו מעלה כי אם בגבורה ופעם הושיעם על יד השלמים מאד כמו הענין בבדן ושמואל וזה כי בדן שהוא שמשון מצאנו לו מהשלמות שכבר עשה הש"י מופת על ידו וכאשר קרא אל ה' ענהו וזה הורה על שלמותו והיותו באופן מה במדרגת הנביאים כי המופתים לא יעשה הש"י רק על יד הראוי כמו שבארנו בששי מספר מלחמות ה' ואולם שלמות שמואל הוא מבואר מאד וזה היה מעוצם ההשגחה האלהית בישראל כי כשהיה אפשר שיהיה ביניהם איש שלם ראוי שיעשה נס על ידו הקימוהו עליהם לשופט והושיעם על ידו וכשלא היה ביניהם איש בזה התאר הושיעם ג"כ על יד בלתי שלם ואם אינו ראוי לכך מצד יתרון השגחתו על ישראל וכאילו אמר זה להורות להם כי לא יצטרכו למלך להלחם מלחמותיהם כי ה' אלהי ישראל הוא מלכם ויושיעם כאשר ישובו אליו כמו שעשה בימי השופטים ששלח להם

שופטים להושיעם ואם יסורו מדרכי התורה לא יועיל להם המלך אבל תהיה יד ה' בהם כמו שהיתה באבותיהם שלא היה להם מלך : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר שמואל הודיע להם כי הקול הזה שאמר עד הוא קול ה'. וזה שכתוב ה' אשר עשה את משה ואת אהרן שהכינם להיות שופטי ישראל ואשר על ידי השופטים הנאמנים האלה העלה את אבותיכם מארץ מצרים, הוא אשר הופיע עתה וקרא עד, וענתה בי צדקתי כצדקת השופטים משה ואהרן : (מלבי"ם)

ז ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל-צדקות ה'הוה :
אשר-עשה אתכם ואת-אבותיכם :

רס"י ולאפטה אתכם. אתוכח עמכם : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. רצה לומר : הואיל וידעתם, עמדו ואתוכח עמכם על כל צדקות ה' וכו', רצה לומר : נצחון הויכוח יהיה עם הצדקות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשפטה. אתוכח, כמו (יחזקאל כ ד) : התשפוט אותם : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-יא) השאלות : מ"ש ואשפטה אתכם מה היא התוכחה הזאת מביאת יעקב וממה שנמכרו ביד סיסרא, ולמה זכר את בדין שהוא שמשון קודם יפתח והוא היה מאוחר ממנו? :

ועתה אחר שהתוכח עמהם על מה שחטאו נגדו התחיל להתוכח ע"מ שחטאו נגד ה', וזה שכתוב ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' לאמר מה מצאתם בו עול כי מאסתם במלכותו, זכרו את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם : (מלבי"ם)

ח כאשר-בא יעקב מצרים ויצעקו אבותיכם אל-ה'הוה וישלח ה'הוה את-משנה ואת-אהרן ויצאו את-אבותיכם ממצרים וישבו במקום הזה :

מצודת דוד כאשר בא. רצה לומר : וזה הויכוח שעם הצדקות, שהנה כאשר בא יעקב למצרים, היה סוף הדבר שזעקו אבותיכם אל ה' מקושי השעבוד, ושלח את משה וכו', ולא היה להם אז מלך ללחום מלחמתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויושיבום. מלשון ישיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם כאשר מפרש תחלה את אבותיכם. כאשר בא יעקב מצרים. לא הושיעכם על ידי מלך רק כאשר התפללו לפניו הושיעם על ידי נביאיו (ותפס כאשר בא יעקב מצרים, כי נבדלה צרת מצרים מצרות שאחר כך, שגלות מצרים לא היה מסבת חטא קדום רק כדי להיטיבם באחריתם ולהביאם אל המקום הזה ועל ידי כן נתגלגל הדבר שבא יעקב (מצרים): (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ אֶת-בְּיַד סִיסְרָא שַׂר-צָבָא חָצוֹר וּבְיַד-פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחְמוּ בָּם:

מצודת דוד וישכחו. ובבואם לארץ שכחו את ה', ומסרם ביד הגוים : וילחמו בם. רצה לומר : כי מתחלה לחמו בישראל, ולאחר זמן מסרם ה' בידם (מצודת דוד) :

מצודת ציון וימכור. מסרם, וכאלו מכרם : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישכחו וכן אחר כך ראיתם כי לא סרה השגחת ה' מאתכם, וזאת ראיתם משני צדדים, א. שבעת מריכם תיכף יסר אתכם כאשר ייסר איש את בנו בהשגחת עליו, ב. שבעת שבתם עדין תיכף הושיעכם. ועל הצד האי' אומר וישכחו את ה' אז תיכף הענישם וימכר אתם וכו' וילחמו בם רצה לומר פעמים מכר אותם בהחלט ביד אויביהם עד ששלטו האויבים עליהם, וזה היה ביד סיסרא וביד פלשתים בימי שמשון שהיו ישראל תחת ידם, ופעמים רק לחמו בם ועדן לא שלטו עליהם וזה היו פלשתים בימי שמואל שעלו על ישראל למלחמה ומלך מואב בימי יפתח שאז עברו בני עמון (שהיו מתאחדים עם מואב) את הירדן להלחם בם. ועל זה אמר מלך מואב, שטענתו היה מצד שלקחו מדינת מואב ומצד שהוא על ארץ מואב (שופטים י"א): (מלבי"ם)

טז וַיִּזְעְקוּ אֶל-יְהוָה (ויאמר) וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי עֲזָבנוּ אֶת-יְהוָה וְנַעֲבֹד אֶת-הַבְּעָלִים וְאֶת-הָעִשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הֲצִילנוּ מִיַּד אִיְבֵינוּ וְנַעֲבֹדָה:

מצודת דוד ויזעקו. התפללו לה', אבל לא שאלו להם מלך ללחום מלחמתם (מצודת דוד) :

מלבי"ם ויזעקו ועל הצד הב' אומר שבעת זעקו נמלטו: (מלבי"ם)

יז וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יְרֵבֶעֶל וְאֶת-בְּדַן וְאֶת-יְפֹתַח וְאֶת-שְׁמוּאֵל וַיִּצַּל

אֶתְכֶם מִיָּד אֲיִבִיכֶם מִסְבִּיב וַתִּשְׁבוּ בְּטַח:

רַס"י ירובעל. זה גדעון: **בדן**. זה שמסון, שמצטו לן בא: ואת יפתח. הרי שלשה קלי עולם, עם שלשה חמורי עולם, משה ואהרן ושמואל, לומר לך, הקל בדורו, כחמור בדורו, כל בית לין המתמנה על הדור, לריך לילך אחריו כאלו הוא אציר שבאצירים: (רס"י)

מצודת דוד וישלח ה' את ירובעל וכו'. עם כי לא היו מולכים בישראל, הציל ה' אתכם על ידיהם, מיד אויביכם היושבים מסביב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירובעל. זה גדעון : **בדן**. בן דן, זה שמשון מבני דן : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישלח רצה לומר בעת שמסר אותם ביד אויביהם שלח את ירובעל ואת בדן הוא שמשון, שבימים האלה משלו האויבים עליהם. ובעת אשר רק לחמו במם שלח את יפתח ואת שמואל, שהם עזרום במלחמתם כמבואר, ונגד הא' אומר ויצל אתכם מיד אויביכם, רצה לומר על ידי ירובעל ובדן הציל אתכם מיד אויביכם כי אז הייתם בידם. ונגד הב' אמר ותשבו בטח רצה לומר על ידי יפתח ושמואל היה לכם מנוחה ממלחמת האויבים וישבתם בטח באין מחריד: (מלבי"ם)

יב ותראו כִּי-נַחֵשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי-עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִי-מֶלֶךְ יִמְלֶךְ עָלֵינוּ וַיְהִי אֱלֹהֵיכֶם מִלְּכֶכֶם:

מצודת דוד ותראו. רצה לומר : אבל אתם כאשר ראיתם שבא עליכם מלחמה, אמרתם לי לא נהיה כאבותינו אשר היה השופט יוצא לפניהם במלחמה, כי אם מלך ימלוך עלינו והוא ילחום מלחמתנו : וה' וכו'. אבל ה' הוא מלככם, והוא הלוחם מלחמותיכם עם השופט אשר יהיה, ואם כן הסכלתם עשו בשאלת המלך כי הלא אמרתם שלא מצאתם בידי מאומה, והלא ראיתם שאין מעצור לה' להושיע ביד השופט, ומבלי מלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הלא ביאת נחש היה אחר שהומלך שאול? :

ותראו, ואחר שראיתם שהשגחת ה' חופף עליכם כל היום, למכור אתכם ביד אויב בעת מריכם ולהושיעכם עת תשובו אליו, עתה שראיתם מלך בני עמון בא עליכם, שכחתם שני הצדדים האלה, א. לשום לב שבא עליכם אויב מפני שמאסתם מלכותו ורציתם במלכות בשר ודם, ב. לשוב מחטא זה כדי שיושיעכם, ותאמרו לי לא רצה לומר לא נשוב מחפצנו במלך רק כי מלך ימלך עלינו, הגם שבחנתם שה' אלהיכם מלככם, וכמו

שהעברתם אותי משופט כן מאסתם את אלהיכם ממלוך עליכם: (מלבי"ם)

ג'א וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה
עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ:

מצודת דוד ועתה הנה המלך. אבל עתה מה שעבר אין, כי הלא המלך הנה הוא מולך ועומד: **אשר בחרתם**. רצה לומר: הלא זהו המלך אשר בעבור התשועה שעשה בחרתם בו, אחר אשר שאלתם על המלך והקב"ה הסכים על ידכם והמליכו, חזרתם ובחרתם בו מעצמיכם, ואם כן אחר כל זאת שוב אין להשיב, ומלוך ימלוך: (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה כפל אשר בחרתם אשר שאלתם והנה נתן ה'?:

ועתה הנה המלך וכו' רצה לומר עתה יש במלך הזה שני אפשריות, בצד א' הוא המלך אשר בחרתם אתם, לא ה', כי לא מדעת ה' נעשה רק מדעתכם. **אשר שאלתם** מפרש שהגם שלא בחרתם את האיש הזה שאול, בכ"ז הוא מיוחס לבחירתכם מצד שאתם שאלתם מלך ועל ידי זה בחרו ה', ובצד הב' והנה נתן ה' עליכם מלך אחר שבחירת האיש הפרטי שהוא שאול נעשה על ידי ה', וכפ"ז יתיחס המלך בצד א' אל בחירתכם נגד רצון ה' ובצד הב' יתיחס שהוא בחיר ה': (מלבי"ם)

ג'ב אִם-תִּירָאוּ אֶת-יְהוָה וְעַבַדְתֶּם אֹתוֹ וְשָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תִמְרוּ אֶת-
פִּי יְהוָה וְהִיתֶם גַּם-אֲתָם וְגַם-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:

רפ"י והיתם גם אתם. ותתקיימו לאורך ימים גם אתם גם המלך: (רפ"י)

מצודת דוד אם תיראו. רצה לומר: אך אם תיראו את ה' וכו', אז כולכם תהיו אחר ה', כי הוא ילך לפניכם למלחמה, ואתם תלכו אחריו: (מצודת דוד)

מצודת ציון תמרו. מלשון מרי ומרד: (מצודת ציון)

מלבי"ם אם תיראו ולכן יש בו שני אפשריות שאם תיראו את ה' ועבדתם אותו, וחוף מזה תשמרו מצותיו ושמעתם בקולו במצות עשה ולא תמרו את פי ה' במצות לא תעשה, אז יתיחס אל בחירת ה', כי אז והיתם גם אתם וגם המלך כו' אחר ה' אלהיכם רצה לומר אז יהיה ה' מלככם ההולך לפניכם להלחם לכם ולהושיע אתכם, והוא אחריו כשר צבאו ההולך בפקודתו, והוא יהיה אמצעי בין ה' וביניכם: (מלבי"ם)

טו וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ בְקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת-פִּי יְהוָה וְהִיטָה יַד-יְהוָה
בְּכֶם וּבְאַבְתֵּיכֶם:

כז וְהִיטָה יַד ה' זָכָם וּזְחֹזְחֵיכֶם. כְּלוּמַר וְהִיטָה זָכָם אַחַר שֶׁהִיטָה
זְחֹזְחֵיכֶם. וּרְצוֹתֵינוּ אֲמַרו (יְצַמּוֹת סָג ז): זָכָם וּזְחֹזְחֵיכֶם, חֲטוּטֵי שְׁכָבִי,
וְהִיטָה מַכַּת זְכוּן עַל הַמַּתִּים: (כז"י)

מז מִצְוַת דוּד יַד ה'. מַכַּת יַד ה' : וּבְאַבְתֵּיכֶם. וּבְמַלְכֵיכֶם, כִּי כָל שָׂר וּמוֹשֵׁל
נִקְרָא בַלְשׁוֹן אֲב, וְכֵן (בְּרֵאשִׁית מֵה ח) וַיִּשְׁימֵנִי לְאֵב לַפְרָעָה : (מִצְוַת דוּד)

מלבי"ם וְאִם וּבִצַּד הִב' אִם לֹא תִשְׁמָעוּ בְקוֹל ה' בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּמְרִיתֶם אֵת
פִּי ה' בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אִזּוּ יִתְיַחַס אֶל בְּחִירַתְכֶם, וְאֵל תַּחֲשְׁבוּ כִּי אִזּוּ יִסִּיר
הַשְּׂגַחְתּוֹ, רַק וְהִיטָה יַד ה' בְּכֶם כְּמוֹ שֶׁהִיטָה בְּאַבְתֵּיכֶם שֶׁהִכָּה אוֹתָם כָּל
עַת מָרוּ בּו: (מִלְבִּי"ם)

טז גַּם-עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת-הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה
לְעֵינֵיכֶם:

כז הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וּגו'. וְכַסֵּם שָׁעַל יְדֵי תַפְלְתֵי אֲנִי יִכּוֹל לְשַׁנּוֹת אֵת
הַעֲתִים, כִּךְ אִם פָּגַעָה זָכָם מִלַּחְמָה, הִיָּה כַח זְתַפְלְתֵי לְעַמּוּד עַל הָאוֹיֵב,
וְלֹא הֵייתֶם כְּרִיכִים לְשָׂאוֹל מִלֶּךְ זַחֲוִי, וְאִף עַל פִּי שְׂאֲנֵי זֶקֶן: (כז"י)

מז מִצְוַת דוּד גַּם עַתָּה. רָצָה לֹמַר : וְאִם תִּשְׁיָבוּ לֹמַר, אִם שְׂאֵלַת הַמֶּלֶךְ רָעָה
הִיטָה בְעֵינֵי ה', לְמָה הִסְכִּים עַל יַדֵּינוּ, עַל זֶה אֲשִׁיב לָכֶם, גַּם עַתָּה אַחַר
שֶׁהִסְכִּים, הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וְכו', וּמִזֶּה תִשְׁכִּילוּ לַדַּעַת דְּרַכֵּי ה', אֲשֶׁר יִמְלֹא
שְׂאֵלַת הַשּׁוֹאֵל אִף אִם הִיא רָעָה בְעֵינֵי ה', וְגַם אִם לְשׁוֹאֵלָה לֹא לְטוֹבָה
יַחֲשֵׁב : (מִצְוַת דוּד)

מלבי"ם גַּם עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ כִּי הַשְּׂגַחְתּוֹ דְּבַקָּה בְכֶם לַעֲשׂוֹת לְעֵינֵיכֶם
נִפְלְאוֹת לְשַׁדָּד הַטְּבַע: (מִלְבִּי"ם)

יז הַלּוֹא קְצִיר-חֲטִים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל-יְהוָה וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר וַדָּעוּ וּרְאוּ
כִּי-רַעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לְשָׂאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: (ז)

רפ"י הלא קציר חטים היום. והגשמים סימן קללה, וקשה בעיני הקב"ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יצ בי כח, ואקרא אל ה' ויתן קולות ומטר: ודעו וראו. כי לא הייתם לראובל מלך לזלזל בי: (רפ"י)

מצודת דוד הלא קציר חטים היום. ואם כן עתה המטר לקללה תחשב, ואף רעה היא בעיני ה', להביא הקללה בעולם על לא דבר : **אקרא וכו'.** ועם כל זאת כאשר אקרא אל ה' על המטר, ישמע קולי ויתן קולות רעמים ומטר, כי כן ימלא שאלת המבקש, הטובה היא אם רעה : **ודעו.** ובזה דעו שרבה רעתכם וכאשר אמרתי, ואף שהסכים המקום עמכם, כי כן מעשה ה', אבל האמת הוא שעשיתם הרע לעצמכם, וגם רעה בעיני ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון רבה. גדולה : (מצודת ציון)

רלב"ג הלא קציר חטים. והנה הראה שמואל לעם אות כי חטאו מאד לה' כששאלו להם מלך ואמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ואמנם אמר זה כי קציר חטים היה שם סביב חג השבועות והנה העת הוא אז לפי הטבע חם ולא גם התקופה שעברה היתה בטבעה קרה ולחה ולא יתכן על המנהג הטבעי שיהיו שם אז אידיים עשניים יתהוו מהם הרעמים והברקים וזהו האות שנתן לפי מה שאחשוב שאם לא היה שם אות זולת נתינת הקולות והמטר כשקרא שמואל אל ה' לא היה צריך לומר הלא קציר חטים היום, ואפסד שנאמר הלא קציר חטים היום היה להורות על צחות האויר כי האנשים היו קוצרים חטים וזה יורה על היות העת ההוא בלתי מעונן ובלתי ראוי למטר, והנה הביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב, והנה הרגישו העם בזה האות והודו כי חטאו מאד כששאלו להם מלך, ואחר זה היישירם שמואל באמצעות זה הפעל אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי השם יתעלה כי הסר מאחוריו הולך אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: איך ברר להם על ידי נס הזה שהרעו במה ששאלו להם מלך? :

הלא קציר חטים היום, בזה תראו **א.** כי עדן השגחתו הנסיית דבקה בכס, ואם כן לא היה לכם לבחור מלך שיושיע אתכם כפי הטבע אחר שאתם נושעים מהשגחה. וזה שכתוב כי **רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה'** רצה לומר שעשיתם נגד עיני ה' והשגחתו עליכם, **ב.** אחר שהפלא הזה יתהווה על ידי תפלתי לא היה לכם לבגוד בי כי כן הייתי יכול להרעים שנית בקול גדול על פלשתים כמו אז (למעלה ז') וזה שכתוב **אקרא אל ה' ויתן קלות ומטר.** ובזה נתן אות נגד שני הדברים אשר עמהם התוכח כנ"ל **ג.** מהאות בעצמו שהוא המטר והקולות שהם טובים בעת זרע ורעים בקיץ תבינו כי כן גם אתם שאלתם דבר שלא בעונתו, שאם היה המלך

טוב לכם אחרי מותי ובעת שאתם נתונים תחת הטבע, הוא רע לכם בעודני חי ובעוד ה' צבאות יגן עליכם, ועל זה אמר **ודעו וראו וכו'**: (מלבי"ם)

יח ויקרא שמואל אל-יהוה ויתן יהוה קלת ומטר ביזם ההוא ויירא כל-העם מאד את-יהוה ואת-שמואל:

מצודת דוד ויקרא שמואל. על המטר כאשר אמר : את ה'. בעבור חטא שאלת המלך : ואת שמואל. על שהמליכו מלך בחייו, וכאלו מאסו בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל, כי הביטו את אשר הרעו כי חטאו לה' ובגדו בנביאו : (מלבי"ם)

יט ויאמרו כל-העם אל-שמואל התפלל בעד-עבדיך אל-יהוה אלהיך ואל-נמות כן-יספנו על-כל-חטאתינו רעה לשאל לנו מלך: (o)

מצודת דוד על כל חטאתינו. על החטאים אשר עשינו מאז, הוספנו עוד לעשות הרע בשאלת המלך : (מצודת דוד)

כ ויאמר שמואל אל-העם אל-תיראו אתם עשיתם את כל-הרעה הזאת אך אל-תסורו מאחרי יהוה ועבדתם את-יהוה בכל-לבבכם:

מצודת דוד אתם עשיתם. רצה לומר : הלא אתם כבר עשיתם ואין להשיב, אך אל תסורו מה', ויכופר העון : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כ-כד) השאלות: מ"ש אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה, הלא לכן יפחדו וייראו?, מ"ש אך אל תסורו וכו', ולא תסורו הוא כפל? ומה שסיים אך יראו את ה' כבר נכלל בראש דבריו? :

אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה הזאת, רצה לומר אם היה ה' קוצף עליכם בלא סבה היה לכם להתירא באשר נשתנה רצונו אליכם מטוב לרע. אבל אחר שסבת הרעה הזאת תלוי במעשיכם הרעים, ואם כן לא נשתנה רצון ה' להיטיב עמכם אם תטיבו מעשיכם לכן אל תיראו אך אל תסורו מאחרי ה' שאז ישוב לשוש עליכם לטוב, אך אל תסורו וכו', ועבדתם, אומר, א. מן הראוי שלא תסורו ועבדתם את ה' מצד עצמו מחמת אהבתו מצד גדולתו ורוממותו, שהיא עבודה מאהבה וזה שכתוב בכל לבבכם, רצה לומר שלא בעבור פנייה חיצונית מגמול ועונש, שאז אף לו ידעתם שיהיה לכם תועלת בעבודת נכר ראוי שלא תסורו מה', ב.

מוסיף וחוץ מזה, (כא) **ולא תסורו** אי אפשר שתסורו ממנו כלל כי אין לכם לצפות שתשיגו איזה תועלת בעבודת נכר **כי אחרי התוהו אשר לא יועילו שום תועלת ולא יצילו מאיזה רעה**, ואל תחשוב שיועילו בדרך סגולה **כי תהו המה לגמרי**: (מלבי"ם)

כא | **ולא תסורו כי | אחרי התוהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי-תהו**
המה:

מצודת דוד **ולא תסורו וכו'**. לא תסורו מה' ללכת אחרי עבודה זרה, כי ההליכה היא ההליכה אחרי התוהו וכו' שאין בהם ממש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **התוהו**. הוא דבר שאין בו ממש, כמו (בראשית א ב) : והארץ היתה תוהו : **יועילו**. מלשון תועלת : (מצודת ציון)

כב **כי לא יטש יהוה את-עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל יהוה לעשות אתכם לו לעם**:

רס"י **בעבור שמו הגדול**. חקר ילא שמו עליכם שהוא מוסיעכם, ולמען לא יתמעט שם גדלו: הואיל ה'. נשבע, כמו (לקמן יד כה): ויאל שאלו את העם: (רס"י)

מצודת דוד **כי לא יטוש ה'**. נתן טעם למה לא ייראו ממה שעשו, ואמר : כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול שלא יחולל : **כי הואיל**. רצה לומר : כבר נשמע אשר רצה בכם להיות לו לעם סגולה, ואם יטוש אתכם אף כשתטיבו דרככם מהיום ומהלאה, יאמרו אז מבלי יכולת עזבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יטוש**. יעזוב : **הואיל**. רצה, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : (מצודת ציון)

רלב"ג **והודיע כי הש"י לא יטוש עמו בעבור שמו הגדול ולזה הוא משגיח עליהם בזה האופן והנפלא שזכר** : (רלב"ג)

מלבי"ם **כי לא מוסב למעלה אל תיראו כי לא יטש**, רצה לומר אם תעבדו אותו אין לכם להתירא שישתנה רצונו עליכם, שזה אי אפשר, **א. מפני שמו הגדול** שנודע למשגב על ידכם ועתה יאמרו הגוים מבלתי יכולת, **ב. אחר כי הואיל ה'** והתחיל לעשות אתכם לו לעם ולא יצוייר שישתנה

תכלית: (מלבי"ם)

בעל

הבלתי

רצונו

כג גם אנכי חלילה לי מחטא ליהוה מחדל להתפלל בעדכם והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה:

רפ"י גם אנכי חלילה לי. מאחר שתעשו אתם את שלכם לשון אל ה', גם אנכי חלילה לי מחדול מהתפלל בעדכם: (רפ"י)

מצודת דוד גם אנכי. רצה לומר: כמו שהמקום יכפר העון הזה, כן גם אנכי אמחול על עלבוני, כי חלילה לי מחטוא לה' להיות אכזרי מלמחול ולחדול מלהתפלל בעדכם, כי באמת אתפלל כאשר אמרתם, אף אלמד אתכם בדרך הטובה: (מצודת דוד)

מצודת ציון חלילה. חולין וגנאי: והוריתי. אלמד, כמו (ישעיהו כח ט): יורה דעה: (מצודת ציון)

רלב"ג ואמר להם שחלילה לו מחטא לה' מחדול להתפלל בעדם שלא ימותו על החטא הזה שחטאו לה' לשאול להם מלך: (רלב"ג)

מלבי"ם גם ומה שתתיראו מפני כי אחדל מהגין עליכם בזכותי, גם אנכי חלילה לי מחטא לה' ומלהגין עליכם בשני ענינים שהייתי מגין עליכם עד עתה, א. להתפלל בעדכם, ב. להורותכם דרך הטובה: (מלבי"ם)

כד אך | יראו את-יהוה ועבדתם אתו באמת בכל-לבבכם פי ראו את אשך-הגדל עמכם: (פ)

מצודת דוד אך יראו וכו'. כי אז תועיל תפלתי: אשר הגדיל עמכם. אשר הגדיל חסדו עמכם, למחול העון הזה: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה יורה להם גם כן כל ימיו הדרך הטובה והישרי לא יסור מזה מפני מה שעשו כנגדו לשאל להם מלך כאלו מאסו אותו ממלוך עליהם אך הזהירם שייראו את ה' ויעבדוהו אשר הפליא חסדו להם ואם יסורו ממנו יספו הם ומלכם, ואולם התועלת המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע שראוי לשלם שידקדק בהנהגת בניו שתהיה באופן הראוי ולא יקל מזה מפני רוב טרדותו בהנהגת העם הלא תראה מה שקרה לשמואל בעבור שלא דקדק בהנהגת בניו שתהיה לפי הראוי וזה שזה היה סבה שסרה הממשלה מזרעו ונמשך מזה ששאלו להם ישראל מלך שהיה סבה בסוף לגלות ישראל מעל אדמתם כמו שזכרנו וכזה

בעצמו קרה לעלי מפני שלא דקד' בהנהגת בניו לפי הראוי כי זה היה סבה שמתו בניו וסרה מבי' עלי בסוף הענין הכהונה הגדולה ונתנה לזרע פנחס בן אלעזר, השני הוא להודיע שראוי לשלם כשיראה כשיטו האנשים אל מה שהוא נכון שיזוקו בו שישתדל להסירם מזה לפי מה שאפשר לו ולזה היה קשה לשמואל כשדאה שהיו ישראל שואלים להם מלך לדעתו ההיזק הראוי להגיע להם מזה בסוף הענין והתפלל אל ה' והודיעהו איך יתנהג בזה להסירם מזה הענין ונגלה לו נבואה שבקשתם זאת היתה כנגד השם יתעלה לא כנגד שמואל לבד וצוהו השם יתעלה שיראה לישראל שהוא דוצה לשמוע בקולם בזה אך יודיע להם את משפט המלך אשר ימלוך עליהם והמשא הכבד אשר יעמיס עליהם כדי שיעזבו מעצמם זאת הבחירה, השלישי הוא להודיע שכאשר היה בלתי אפשר לאדם שיעתיק האנשים מהבחירה רעה אשר בחרו ראוי שישתדל לפי מה שיוכל שיסיר ממנה הרע לפי מה שאפשר לו ולזאת הסבה זכר שכבר אמר השם יתעלה לשמואל שישמע בקולם להמליך להם מלך ובחר הש"י מהם היותר שלם שהיה ראוי לזאת המעלה מצד יפיו וטובו עד שכבר נבא עם נביאים כדי שתהיה הנהגתו להישיר העם לעבוד את ה' והזהיר העם על יד שמואל אזהרה אחר אזהרה שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם כי לא יועילי המלך שלא תהיה יד ה' בהם אם יסורו מאחריו ואם ישמעו בקול השם לא יועיל להם המלך כי הש"י היה מלכם והיה מקים להם שופטים כשהיו שבים אליו להצילם מיד אויביהם ולזה לא היתה בקשתם המלך כי אם לרע וזה ממה שימנע ישראל משיסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם, הרביעי הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה זריז בשמירת קניניו כראוי ולזה זכר שלא סמך קיש לבקש האתונות אם ילך שם אחד מהנערים אם לא ילך בנו שם כי אולי הנער לא יהיה זריז בבקשתם בו אם ימצאם לעצמו ימכר' ולא יודיע זה לאדוניו והנה הלך שם שאול ונזדרז מאד על בקשת האתונות עם שכבר בקשם בכל המקומות שזכר בזה הספור ובא לנביא לשאול לו באלהים על זה, החמישי הוא להודיע שלימות משער שאול במה שאמר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו כי כן היה הענין כפי' מה שסופר בזה הספור והנה יש לזה הכח מבוא בענין הנבואה, הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתחזק על בקשת קניניו האובדים יותר מן הראוי כי זה יביא לפעמים אל שיהיה הנזק יותר הרבה מן השבח ואף אם תמצא האבדה כל שכן אם לא תמצא, השביעי הוא להודיע שראוי לנביא שתתבודד מחשבתו במי שירצה שתגיע לו בעניניו הנבואה ולזה ספר שהיה המנהג לתת דבר מה לנביא בשאלם ממנו דבר הנבואה ולהורות שכן היה המנהג אמר הנה נלך ומה נביא לאיש האלהים ואמר לו נערו הנה נמצא בידי רבע שקל כסף ונתתי לאיש האלהים והוא מבואר שהוא לא היה לוקח אלו המתנות לבקשת התועלות כי לא היה זה ממנהגו כמו שנתבאר במה שאמר את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי כל שכן כמו אלו המתנות הקטנות שלא היו ראויות לתת לקטן האנשים כל שכן למי שהיה מושל על ישראל, השמיני הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה שומע לעצה הטובה אף על פי שיהיה היועץ שפל וקטן ממנו ולזה ספר ששמע שאול לנערו במה שיועץ

לו שילכו לאיש האלהים והגיד להם את בואם, התשיעי הוא להודיע שראוי למי שירצה לדבר עם איש מה שיחקור תחלה אנה ימצאהו כדי שיתיישר לבא אליו בחריצות כי אולי אם לא יחקור בזה תהיה דרכו לבטלה ולזה ספר שחקר שאול ונערו עם הנערות היוצאות לשאב מים אם היה הנביא שם קודם שרצו להכנס לעיר, העשירי הוא להודיע לאשר יחקרו ממנו דבר מה שלא יקצר מהיישיר בו השואל גם במה שלא שאל שהוא צריך לשאול עליו לפי מה שנר' מהיותו ולזה ספר שכאשר שאל שאול לשמואל אי זה בית הרואה לא הודיעהו זה כי כבר ידע שכונתו היתה לדבר עמו ולזה הוצרך להודיע לו שהוא הרואה כי זאת היתה תכלית כונת שאול בזאת השאלה ולזאת הסבה גם כן ספר שהנערות ההן לא הספיק להם שהשיבו על מה ששאלו להם היש שם הרואה אבל רצו להיישירם על זה איך יתכן שימצאוהו בקלות יותר ולזה נתנו לו עצה שימהר בטרם יעלה הבמת' לאכל כדי שלא יתעכבו מלדבר עמו עד אחי' האוכל והודיעהו עם זה שאם ימהרו ימצאוהו ברמה ואם לא יוכלו למהר כל כך הנה ימצאוהו שם ביום ההוא שבא שם שאול וזה כי כבר גלה הש"י אוזן שמואל ביום הקודם לו שכבר ישלח לו למחר איש מארץ בנימן וימשחהו לנגיד על ישראל ולזה ידמה שבא שמואל ביום ההוא, האחד עשר הוא להודיע עוצם מעלת שמואל בנבואה עד שכבר באה לו הנבואה בהקיץ ולזה ספר שכאשר ראה שמואל את שאול ענהו ה' הנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצור בעמי, השנים עשר הוא להודיע אמתות הנבואה כי בהאמנתה יתקיימו הפנית התוריות ולזה זכר שכבר הגיד לו שמואל תכף את דבר האתונות כאשר היה לפי מה שנזכר אחר זה והגיד לו את דבר המלכות כאשר היה גם כן השלשה עשר הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מן השררה ולזה זכר ששאול הרחיק שיהיה מלך מצד שפלות שבטו ומשפחתו וגם כשהפילו הגורל על זה היה נחבא לברוח מן השררה ולזאת הסבה גם כן לא ספר שאול לדודו את דבר המלוכה כי לא היה רוצה להתפאר בזה, הארבעה עשר הוא להודיע שראוי לתת כבוד לאנשים לפי המעלה שהם עתידים להיות בה אע"פ שאינה בידם עתה ולזה ספר מה שחלק שמואל לשאול מהכבוד לתת לו מנה יפה ולשומו בראש הקרואים עם שכבר עשה ליסד בלב שאול כי ימלוך על ישראל ולזאת הסבה ג"כ נתן לו האותות שזכר שבאו לו כלם לפי מה שבא בזה הספור ובמה שזכר באלו האותות נתבאר שהנבואה תגיע לנביא גם בהודעת הדברים אשר ייחסום האנשים אל הקרי וההזדמן כמו שביארנו בשני מספר מלחמות ה', החמשה עשר הוא להודיע כי מהי כל משפט הגורל ולזה ספר שכבר נפל הגורל על שאול למלך כמו שאמר שמואל מצד הנבואה, הששה עשר שראוי לאנשים לתת כבוד למלך ולברכו ולזה ספר שכבר אמר כל העם יחי המלך והלכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם, השבעה עשר הוא להודיע שאין ראוי לשלם שיתפעל ממה שיאמרו האנשים כנגדו כל שכן שיתפעל אם לא יכבדוהו אבל ראוי שיסבול זה ולזה ספר ששאול היה כמחריש על הבזיונות שבזוהו הרשעים ההם ועל מה שלא הביאו לו מנחה עם שזה גם כן היה ראוי לו מפני היותו עתה בהתחלת המלוכה ואולי במעט סבה יסירוה ממנו, השמנה עשר הוא

להודיע שכאשר נתמנה איש לשררה יצטרך בעבורה לרבויה הווצאה ראוי לאשר תחתיו שיביאו לו מנחה כחזקת היד בדרך שיוכל להתנהג בכבוד לפי השררה ההיא ולא ימנעוהו מזה מיעוט קניניו ולזה ספר באלו הרשעים שלא הביאו לשאול מנחה להורות שכבר היה ראוי להם להביא לו מנחה כדי שיוכל להתנהג בכבוד כמנהג המלך ולזאת הסבה לא היה מתנהג עדיין שאול כמנהג המלך מצורף לזה מה שהיה מתכונתו להיות בורח מן השררה ולזה ספר אחר זה שכבר היה שאול בא אחרי הבקר מן השדה, התשעה עשר הוא להודיע שאין ראוי להתנהג במדת האכזריות הלא תראה כי נחש העמוני לולי אכזריותו היה מושל על יושבי יבש גלעד שלא היה רוצה לכרות ברית עמהם כי אם בנקור להם כל עין ימין ומסבת אכזריותו אל שנפל עמו ביד ישראל והכו בהם מכה רבה, העשרים הוא להודיע שראוי שתהיה לשלם מדת הגבור' במקומות הראויים להציל לנרדפים שהם מעמו ולזה ספר הפעלות שאול על ענין נחש העמוני ואע"פ שלא היה ישראל נוהג בו עדיין כמנהג המלך וגם הוא לא היה נוהג בעצמו מנהג המלך, העשרים ואחד הוא להודיע שאין ראוי למהר על המתת האנשים אבל ראוי להשמר מזה כפי יכולת ולזה ספר שלא הסכים שאול שימותו האנשים ההם אשר בזוהו, העשרים ושנים הוא שראוי למלך שיהיה באופן שייראו ממנו האנשים ולפי שלא נתחדש על בחיר' שאול דבר יביא בלב האנשים שהוא כמו בריאה חדשה ולזה לא היה דומה להם למלך וגם הוא לא היה נוהג כמנהג המלך והנה סבר שמואל לחדש המלוכה לפני ה' בגלגל ולזבוח שם על זה זבחי שלמים לפני ה' לישב בלבם שהוא כמו בריאה חדשה ויביא זו ; אל שייראו ממנו כראוי ולזה ידמה שאמר' חנה ויתן עוז למלכו כי עד שנתן לו השם יתעלה עת בענין מלחמת בני עמון לא היה במדרגת מלך, העשרים ושלושה הוא להודיע שהשם יתעלה מקים דבר עבדו ולזה שמע לשמואל לתת קולות ומטר כשבקש זה ממנו להראות לישראל מה שהיה מן החטאה בבקשת זאת שאין פריה רק להרע כמו שאין תועלות בקולו' ומטר בימי קציר חטים רק להשחי', העשרים וארבעה להודיע שמי שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר וגם אנכי חלילה לי מחטוא לה' וגו' וכן הענין בכל טוב שהיה אפשר שייטיב אדם לחבירו ולזה אמר והורתי אתכם בדרך הטובה והישרה, תם : (רלב"ג)

מלבי"ם אך גם זאת שאעמוד לימינכם תלוי בזה **אם תיראו את ה'** כי לולא זה לא יועילו תפלותי ולמודי:(מלבי"ם)

לכה |אם-הָרַע |תָּרַעו |גם-אֲתֶם |גם-מִלְכְּכֶם |תִּסְפוּ:

מצודת דוד גם אתם וכו'. רצה לומר : לא תועיל תפלותי, והמלך לא יושיעכם, ואתם לא תעזרוהו, וכולכם תספו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תספו. ענין כליון, כמו (ירמיהו ח יג) : אסף אסיפם : (מצודת

מלבי"ם ואם רצה לומר אם תיטיבו מעשיכם לא יזיק לכם המלך ואם הרע תרעו לא יועיל לכם כי כולכם תספו: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יג

א בן-שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על-ישראל:

רש"י בן שנה שאול במלכו. אמרו רבותינו ז"ל (יומא כב ב): כזו שנה, שלא טעם טעם חטא. ויש לפתור: בן שנה שאול במלכו, בשנה ראשונה שהומלך בה, והוא מלך שתי שנים על ישראל, ובשנה ראשונה, מיד: ויבחר לו שאול שלשת אלפים: (רש"י)

מצודת דוד בן שנה. דצה לומר: כשנמלך, כלתה שנה מזמן משיחתו. או מוסב למקרא שלאחריו, לומר: בשנה הראשונה בחר לו שלשת אלפים וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג בן שנה שאול במלכו וגו'. הנה יש מן הזרות מאד בזה הפסוק לשתי סבות האחת היא שלא יתכן שנאמר לפי הפשט שיהיה שאול בן שנה לבד במלכו והשנית שהוא רחוק שנאמר שלא מלך שאול כי אם שתי שנים עם רוב הדברים שעשה מצורף לזה שכבר עמד זמן מעת המשחו קודם החזיקו במלוכה, והנכון בעיני לפי הפשט שיהיה הרצון בזה שכבר עבר שנה אחת לשאול מעת המשחו עד העת שמלך שחדשו המלוכה בגלגל והוא כשמלך השתי שנים על ישראל וספר כי בחר לו שלשת אלפים מישראל היותר גבורים שבהם והיו עם שאול אלפים ואלף עם יונתן ויתר העם שלח איש לאהליו כדי שלא יכביד על ישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם (א-ג) השאלות: מ"ש בן שנה שאול במלכו לא מצאו לו המפרשים פירוש כפי הפשט, ולמה שלח את העם אחרי שהיה בדעתו להלחם בפלשתים, ולאספם שנית?:

(א-ב) בן שנה שיעור הכתוב בן שנה שאול במלכו כו' ויבחר לו שאול שלשת אלפים מישראל, (ומ"ש ושתי שנים מלך הוא מאמר מוסגר) רצה לומר בשנה הראשונה למלכותו לא היתה דעתו להלחם עדיין, (כי היה

דרכם לשבת בית בשנה הראשונה שלאחר עסק חדש שפעל, כמו לקיחת אשה ובנין בית ועלייה לשררה, כמ"ש ומי אשר ארש אשה וכו' ואשר בנה בית וכו', וכן רצה להיות נקי למלכותו שנה אחת להשגיח על העם טרם יתגר מלחמות באויביהם), וע"כ שלח את העם איש לאהליו, ולא השאיר אצלו רק שלשת אלפים למשמעתו שגם בעת שלום לא ישב המלך בדד, וחלקם שאלפים יהיו עם המלך שהיה דעתו לשבת פעמים במכמש ופעמים בהר בית אל, וימצאו אלף בכ"מ ואלף יהיו עם יונתן, אולם ה' הניא מחשבותיו כי באשר א"ל שמואל שבעת ימים תוחל עד בואי אליך והודעתי לך את אשר תעשה, שכיון שיודיעהו מה יעשה במלחמת פלשתים והיה מוכרח שילחם עם פלשתים ביום השביעי, ולכן סבב ה'.

(מלבי"ם)

ב וַיִּבְחַר-לוֹ שְׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל וַיְהִיו עִם-שְׂאוּל אֲלָפִים בְּמִכְמֶשׁ וּבְהַר בֵּית-אֵל וְאֶלֶף הָיוּ עִם-יוֹנָתָן בְּגִבְעַת בְּנֵי־מִן וַיֵּתֶר הָעָם שָׁלַח אִישׁ לְאֹהֲלָיו:

מצודת דוד ויהיו עם שאול. להיות נכונים לשמשו בעת הצורך : במכמש וכו'. מהם ישבו במכמש, ומהם בהר בית אל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתר העם. מותר העם : (מצודת ציון)

ג וַיֵּךְ יוֹנָתָן אֶת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר בְּגִבְעַת וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים וְשְׂאוּל תִּדְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּכָל-הָאָרֶץ לֵאמֹר יִשְׁמְעוּ הָעִבְרִים:

רש"י את נציב פלשתים. סרדיוט שהיה להם על יזרעאל, והוסיצוהו בגבעת בנימן: ישמעו העברים. שמרדנו צפלשתים, וישמרו מהם: (רש"י)

מצודת דוד ישמעו העברים. רצה לומר : בכדי שישאלו מה זה קול השופר, ידעו על ידי זה להיות נשמרים מן הפלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נציב. ממונה העומד על ישראל לגבות המס : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היו ישראל אז תחת יד פלשתים עד שכבר שמו פלשתיי נציב בגבע בנימן למשול והכהו יהונתן ונודע לפלשתים והיו משתדלים לקחת נקמה מזה ושאוול תקע בשופר בכל הארץ להשמיע לעבריי זה הענין למען יקחו עצה להמלט מידי פלשתים או להלחם עמהם : (רלב"ג)

מלבי"ם ויך יונתן את נציב פלשתים עשה זאת שלא מדעת אביו, ומזה

נסתבב כי שמעו פלשתים, ועל ידי כן ושאל תקע בשופר בכל הארץ, כי אחר ששלח את העם לאוהליו הוצרך להודיעם שישמעו להכין את עצמם למלחמה: (מלבי"ם)

ג וְכָל-יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ לְאִמְרֵי הַפֶּה שָׂאוּל אֶת-נְצִיב פְּלִשְׁתִּים וְגַם-נְבִאֵשׁ יִשְׂרָאֵל בְּפִלְשְׁתִּים וַיִּצְעְקוּ הָעָם אַחֲרֵי שָׂאוּל הַגִּלְגָּל:

רש"י וגם נבאש ישראל שמעו לאמר הפה שאול את-נציב פלשתים וגם-נבאש ישראל בפלשתים ויצעקו העם אחרי שאול הגלגל: (רש"י)

מצודת דוד הכה שאול. אף שיונתן הכהו, יחשב לשאול, כי הוא המלך וכל דבר יקרא על שמו : נבאש ישראל. נמאס ישראל בעיני פלשתים, כדרך שממאסין בדבר הנבאש : ויצעקו. נאספו אחרי שאול ללכת הגלגל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצעקו. ענין אסיפה הבאה בצעקת המאסף : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נאספו העם על זה הענין אל שאול בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף אליו ומיראתם נתחבאו קצת ישראל במערות ובמה שידמה להם וקצתם ברחו מעבר לירדן, ועוד היה שאול בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף עליו : (רלב"ג)

מלבי"ם וכל רצה לומר ועל ידי כן שמעו כל ישראל כי הכה שאול את נציב פלשתים כי אחר שחזק מעשה יונתן והכין את העם למלחמה נתיחס הדבר אליו, וגם נבאש כי אם היה זה מעשה איש אחד מהעם לא היה בזה קצף על כולם, לא כן אחר שנעשה על ידי המלך שהמליכו כל ישראל נבאש העם כולו בפלשתים, ועל ידי כן ויצעקו נאספו ישראל מצד א': (מלבי"ם)

ג וּפְלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ | לְהִלָּחֵם עִם-יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלְף רֶכֶב וְשֵׁשׁ אֶלְפִים פָּרָשִׁים וְעַם כַּחֲזֹל אֲשֶׁר עַל-שְׂפַת-הַיָּם לְרֹב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְּמַכְמֵשׁ קְדָמַת בֵּית אֹנִי:

רש"י קדמת בית און. במזרח בית און: (רש"י)

מצודת דוד קדמת. למזרחה של בית און : (מצודת דוד)

מלבי"ם ופלשתים נתאספו מצד השני, וספר שהיו ישראל בסכנה, **א.** מצד רבוי מחנה פלשתים שלשים אלף רכב וכו', **ב.** מצד שבאו עד קיצם כי חנו במכמש שהתיעדה למושב המלך כמ"ש אלפים במכמש, עד שתיכף שכנו בקרית מלך רב: (מלבי"ם)

ג. ואיש ישראל ראו כי צר-לו כי נגש העם ויתחבאו העם במערות ובחוחים ובסלעים ובצרחים ובבקות:

דס"י ובחוחים. מקום קבוצת חוחים, ספניי זלע"ז: וזלרחים. פלייסי"ץ זלע"ז: וזכורות. גומות: (דס"י)

מצודת דוד כי נגש העם. נלחצו מפלשתים : ויתחבאו. החביאו את עצמן (מצודת דוד) :

מצודת ציון צר. מלשון צרה : נגש. נדחק ונלחץ, כמו (ישעיהו נג ז) : נגש והוא נענה : ובחוחים. בין הקוצים, כמו (שיר השירים ב ב) : כשושנה בין החוחים : ובצריחים. מגדלים גבוהים, וכן (שופטים ט מו) : צריח בית אל (מצודת ציון) :

מלבי"ם (ו-ז) השאלות: תחלה אמר שישראל צעקו אחרי שאול ופה אמר שהתחבאו ומה זה שאמר וכל העם חרדו אחריו? :

ואיש ספר כי איש ישראל ראו והרגישו בצרתם. וזה מארבעה טעמים, **א.** כי נגש העם, כי כבר נגשו מפלשתים שחנו על עריהם ולחצו אותם בענין שכבר היתה המדינה בידם, **ב.** כי ויתחבאו העם שהאלף שהיה במכמש לא לחמו רק התחבאו במערות ובחוחים מיראתם: (מלבי"ם)

ז. ועברים עברו את-הירדן ארץ גד וגלעד ושאל עוֹדְנוּ בגלגל וכל-העם חָרְדוּ אחריו:

דס"י עברו את הירדן ארץ גד. לזכר מפני פלשתים, שהפלשתים היו בארץ כנען בעבר הירדן ימה: חרדו אחריו. מהרו ללכת אחריו: (דס"י)

מצודת דוד ועברים עברו. אמר בלשון הנופל על הלשון, והוא מדרך צחות, ורצה לומר : קצתם מישראל עברו הירדן וברחו לארץ גד וגלעד : עוֹדְנוּ בגלגל. ולא ירד עדיין לקראת המלחמה : וכל העם. אשר לא נתחבאו ולא ברחו, חרדו ללכת אחריו למלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עודנו**. מלשון עוד : **חרדו**. מהרו בחרדה, כמו (לקמן טז ד) :
ויחרדו זקני העיר לקראתו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ג**. **ועברים** שהיו קרובים אל הירדן לא התאספו לעזרת שאול רק
עברו את הירדן לברוח, ד. מה **ששאל עודנו בגלגל** שתחת שהיה ראוי
שיצא לקראת האויב בל יניחחו ללכוד את עריו לא עשה מאומה רק ישב
בגלגל. ועל ידי כן **וכל העם** שהיו עמו **חרדו אחריו** רצה לומר שמהרו
בחרדה ללכת אחריו, היינו שאצו עליו שיעבור חלוץ והם אחריו על האויב
ובל ישב בגלגל : (מלבי"ם)

ח (וייחל) | **וייחל** | **שבעת ימים** **למועד אשר שמואל ולא-בא שמואל**
הגלגל **ויפץ** **העם** **מעליו** :

רס"י **ויחל**. המתין: **למועד אשר שמואל**. הרי זה מקרא חסר תיבה אחת,
למועד אשר שם שמואל' או למועד אשר לשמואל, ודוגמא לו (שמואל-ב
ד ז): **ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול, היה לו לכתוב לבן שאול, אף**
כאן אשר לשמואל, שאמר לו (לעיל י ח) שבעת ימים תוחל עד צואי אליך:
(רס"י)

מצודת דוד **ויחל**. המתין שבעת ימים מעת בואו אל הגלגל : **למועד אשר**
שמואל. כמו למועד אשר אמר שמואל, רצה לומר : להזמן שקבע לו
שמואל מאז משחו למלך כמו שכתוב למעלה (י ח) : **ויפץ העם**. נתפזרו
והלכו ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחל**. ענין המתנה, כמו (בראשית ח י) : **ויחל עוד** : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הוחיל שאול שבעת ימים למועד אשר הגביל לו שמואל
באמרו אליו וירדת לפני הגלגל והנה אנכי יורד אליך להעלות עולות
לזבוח זבח שלמים שבעת ימים תוחל עד בואי אליך, וכאשר הגיע היום
השביעי וראו העם כי לא בא שמואל נפוצו מעל שאול מרוב פחדם
ויראתם וידמה כי שאול להגיע אליו הנבואה העלה העולה והשלמים
כאשר ראה כי לא בא שמואל ולא די שלא הועיל אבל נמנעה גם כן נבואת
שמואל להודיע אותו מה יעשה ואיך יתנהג בענין זאת המלחמה לפי
שכבר עבר על מצות השי"י במה שצוהו על ידי שמואל נביאו שיוחיל שבעת
ימים עד באו אליו אך לא חטא במה שהעלה העולות והשלמים והוא זר
כי אז היה מותר לזר להקריב בבמת יחיד כמו שנתבאר בסוף זבחים :
(רלב"ג)

מלבי"ם ויוחל מבואר שהיה לשאול ארבע התנצלות על שלא שמר את דברי שמואל שא"ל שבעת ימים תוחיל עד בואי אצלך, **א.** רוב הסכנה שהרגישה עליו כמו שספר בשני כתובים הקודמים, **ב.** כי המתין **שבעת ימים למועד אשר (יבא שמואל ולא בא שמואל)** (מלת בא נמשך גם למעלה) וחשב שלא צוהו רק להמתין ז' ימים לא יותר ושמקצת יום הז' ככולו, **ג.** ויפץ העם מעליו והתירא כי יותר לבדו. **ד.** (מלבי"ם)

טו ויאמר שאול הגשו אלי העלה והשלמים ויעל העלה:

רס"י הגישו אלי העולה. זר מותר להקריב בצמה: (רס"י)

מלבי"ם ויאמר שאול כי בכ"ז לא התחיל מלחמה בלא שמואל רק העלה העולה שהוא לחלות את פני ה' שיעזרהו, וחשב ששמואל לא צוהו רק שלא ילחם עד יודיעהו מה יעשה, לא על שלא יקריב קרבן: (מלבי"ם)

נז ויהי פכלתו להעלות העלה והנה שמואל בא ויצא שאול לקראתו לברכו:

מצודת דוד לברכו. לתת לו שלום, כן תרגם יונתן : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי בעוד לא הספיק להקריב השלמים בא שמואל: (מלבי"ם)

נא ויאמר שמואל מה עשית ויאמר שאול כִּי-רֵאִיתִי כִּי-נִפְץ הָעַם מֵעָלַי ואתה לא-באת למועד הימים ופלשתים נאספים מכמש:

רס"י מה עשית. הלא אמרתי לך הנני יורד אליך להעלות העולה, אני אעלה אותה, ולא אתה: למועד הימים. בתחלת היום: (רס"י)

מצודת דוד מה עשית. כי הלא אמרתי לך שתוחיל עד בואי, ואני אעלה העולה : למועד הימים. לזמן הימים שקבעת : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול, השיב ארבע התנצלות הנז', **א.** כי ראיתי כי נפץ העם מעלי, **ב.** שאתה לא באת למועד הימים, **ג.** שפלשתים נאספים מכמש והם קרובים אליו וחשב שיבואו עדיו ורצה על כל פנים לחלות פני ה': (מלבי"ם)

זַבַּח וְאָמַר עִתָּה יִרְדּוּ פְּלִשְׁתִּים אֵלַי הַגִּלְגָּל וּפָנִי יְהוָה לֹא חֲלִיתִי
וְאֶת־אֶפֶק וְאֶעֱלֶה וְהָעֵלָה: (o)

רַס"י וְאֶת־אֶפֶק. נִתְחַזְקֵתִי עַל רִצּוֹנִי, שֶׁהִיא לְבִי אֹמֵר לְהִמָּתִין לָךְ, עַל כִּרְחִי
הַעֲמַדְתִּי אֶת לְבִי וְאֶעֱלֶה הָעוֹלָה: (רַס"י)

מצודת דוד **עִתָּה יִרְדּוּ**. הוֹאִיל וְנֹאסְפוֹ, בּוֹדָאֵי יִרְדּוּ וּבַעַל כִּרְחִי אֶלְחָם עִמָּהֶם
עַד לֹא חֲלִיתִי פָנֵי ה' בַּעַת הַבָּאָת הַקֶּרְבֵּן : **וְאֶת־אֶפֶק**. לִזְהַתְחַזְקֵתִי לְעַבּוֹר
עַל רִצּוֹנִי וּלְבַל הַמָּתֵן עוֹד, וְאֶעֱלֶה הָעוֹלָה לְחִלוֹת אֶת פָּנֵי ה' בַּעַת הָעֵלוֹתִי,
עַד לֹא יִרְדּוּ פְּלִשְׁתִּים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חֲלִיתִי**. הַתְּפַלְלֵתִי, כְּמוֹ (שְׁמוֹת לֵב יֵא) : וַיַּחַל מֹשֶׁה : **וְאֶת־אֶפֶק**.
וְאֶת־חִזְקִי, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית מֵה א) : וְלֹא יִכּוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הַשְּׁאֵלוֹת**: לְשׁוֹן וְאֶת־אֶפֶק בֵּא תִמִּיד עַל שְׁמוֹנֵעַ אֶת עֲצֻמוֹ מֵעֲשׂוֹת
אִיזָה דָבָר לֹא עַל הָעוֹשָׂה? :

ד. **וְאֶת־אֶפֶק** רָצָה לֹמַר שֶׁבְכִ"ז הַתְּאַפְקֵתִי וְלֹא הַתְּחַלֵּתִי בְּמַלְחָמָה רַק
וְאֶעֱלֶה הָעֵלָה לֹא זוֹלָת, שְׁדַמִּיתִי שֶׁעַל זֶה לֹא נִצְטוּיִתִי, נִמְצָא הַיִּי"ל ב'
הַתְּנַצְלוֹת מִצַּד הָאוֹנֶס, שֶׁהוּא הָאֵי וְהַגִּי, וְהַתְּנַצְלוֹת הַבִּי וְהַדִּי הוּא טַעֲנַת
טַעוֹת שֶׁטַּעָה בְּפִירוֹשׁ דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל, בְּחִשְׁבוֹן הַיָּמִים וּשְׁחֵשֵׁב שֶׁלֹּא נִצְטוּהָ
שֶׁלֹּא יִקְרִיב קֶרְבֵּן בְּלַעֲדֵיו: (מלבי"ם)

זַבַּח וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוֹל נִסְכַּלְתָּ לֹא שְׁמַרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר צִוְּךָ כִּי עִתָּה הִכִּין יְהוָה אֶת-מַמְלַכְתְּךָ אֶל-יִשְׂרָאֵל עַד-עוֹלָם:

רַס"י **כִּי עִתָּה**. לִפְנֵי עֲשׂוֹתְךָ זֹאת: הִכִּין ה' אֶת מַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם.
שְׁכַסְפוֹסְקִין לוֹ גְּדוּלָה לְאָדָם, פּוֹסְקִין לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו (מַגִּילָה יג ב): (רַס"י)

מצודת דוד **נִסְכַּלְתָּ**. עֲשִׂית סְכָלוֹת בְּמָה שֶׁלֹּא הַמִּתְנַת כָּל הַיּוֹם עַד בּוֹאֵי :
אֶת מִצְוֹת ה'. כִּי דָבָר ה' הִיא, וְלֹא מֵאֵלֵי אִמְרַתִּי : **כִּי עִתָּה**. אִם מִשְׁמַר
הַיִּית מִצְוֹת ה', אִז עִתָּה בְּזֶה הַזְּכוּת הִיא ה' מִכִּין מַלְכוּתְךָ עַד עוֹלָם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **נִסְכַּלְתָּ**. מַלְשׁוֹן סְכָלוֹת וְטַפְשׁוֹת : (מצודת ציון)

רלב"ג וְהִנֵּה גִינְהוֹ שְׁמוּאֵל עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁמַר מִצְוֹת הַשֵּׁם אֲשֶׁר צוּהוּ עַל יָד

נביאו שמואל ואמר לו שזה העון יהיה סבה שלא תקוי מלכותו ותנתן המלוכה לאיש אחר וזה האיש שנתנה לו המלוכה הוא דוד לפי מה שהתבאר אחר זה, וכבר יספק מספק ויאמר איך יתכן שיאמר שמואל לשאול כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל עד עולם וכבר התבאר מברכו' יעקב לבניו כי המלוכה תהיה לשבט יהודה ואם היתה המלוכה לשאול עד עולם לא יתכן שיתקיים הייעוד הזה שייעד יעקב, והנה התר זה הספק איננו ממה שיקשה לפי מה שנאמר וזה כי אמרנו עד עולם יתכן שיובן עד זמן רחב כמאמר חנה וישב שם עד עולם שהרצון בו כמו נ' שנה וכן מ"ש בתורה ועבדו לעולם הרצון בו עולמו של יובל כמו שבארנו שם ולפי הענין היה הרצון בזה המאמר כי השיי הכין ממלכת שאול באופן שתתקיים זמן רחב לולי זה המרי שמנע ממנו הטוב ולא נתקיים המלוכה לו כ"א זמן מועט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר כו' נסכלת א"ל מה שחשבת להתחכם בשכלך על דברי ה', באמת נסכלת במה שלא שמרת את מצות ה', כי לא היה לך לפרש פרושים ולסבור סברות רק לקיים בתמימות כדבר הנביא, ובאר לו שהפסיד בשתים, א. העדר התועלת כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל רצה לומר שזה היה נסיון מה' ואם היית עומד בנסיון היה עתה משכורתך שהיה ה' מכין את ממלכתך בענין שהיה מלכותך נמשך עד עולם: (מלבי"ם)

לד' ועתה ממלכתך לא-תקום בקש יהוה לו איש כלבבו ויצוהו יהוה לנגיד על-עמו כי לא שמרת את אשר-צוה יהוה: (פ)

רפ"י ועתה ממלכתך לא תקום. סכן אמר משה בתורה (דברים יז כ): לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו', הא אם סר, לא יאריך ימים, ואם תאמר לא על מצות נביא נאמר, אלא על מצות התורה, הרי כבר נאמר (שם שם): לשמור את כל דברי התורה הזאת, ואחר כך: לבלתי רוס לבלתי סור מן המצוה, אפילו ממצות נביא: (רפ"י)

מצודת דוד ועתה. הואיל ולא שמרת, לא תתקיים ממלכתך : בקש ה' לו. בעשותך זאת, בקש ה' לו איש העושה כלבבו ושומר מצותיו : ויצוהו ה'. גזר עליו שהוא יהיה לנגיד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה ב. עונש בפועל כי עתה לא לבד שלא יכין ה' את ממלכתך כי גם ממלכתך כמו שהוא עתה גם כן לא תקום כי נתנה ה' לאיש אחר בעונש על כי לא שמרת את אשר צוה ה'. וגם אמר לו דע כי מה שחשבת בעברך על דברי, שמלכותך נמשך לענין טבעי, כפי תכסיסי המלחמה, ולכן לא בטחת בה' לידום לה' והתחולל לו, הוא סכלות כי אם היה מכין

ה' את ממלכתך, שזה היה אם היית משליך יהבך עליו אז היה מתקיים עד עולם, ועתה שהוא ממלכתך המתיחס לך לא לה', כי נמשכת אחרי הסדור הטבעי ובטחת על תחבולות מלחמה לא תקום, כי עצת ה' היא נגדך אשר בקש ה' לו איש כלבבו אשר ימשך אחר רצונו יען שבך לא מצא חפץ: (מלבי"ם)

טו וַיִּקַּם שְׂמוּאֵל וַיַּעַל מִן-הַגִּלְגָּל גְּבַעַת בְּנֵי־מִן וַיִּפְקֹד שְׂאוּל אֶת-הָעָם הַנִּמְצָאִים עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ:

רצ"י הנמצאים עמו. כי העם נפוצו מעליו, ואלו נסתיירו: (רצ"י)

מצודת דוד ויקם שמואל. ושאל היה נמשך אחריו : הנמצאים עמו. מאותן שלא נפוצו מעליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם שמואל ושאל עמו, ויעל כו' גבעת בנימין, ששם היה יונתן ואנשיו. מבואר כי מאלף שהיו עם יונתן ומב' אלפים שהיו עם שאול לא נשארו רק שש מאות, ויתר העם נפוצו מעליהם. והנה יספר כי מטה ידם מאד במלחמה כפי הטבע, א. מצד היותם מתי מספר שש מאות איש: (מלבי"ם)

טז וְשְׂאוּל וַיּוֹנְתָן בְּנוֹ וְהָעָם הַנִּמְצָא עִמָּם יוֹשְׁבִים בְּגִבְעַת בְּנֵי־מִן וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּמַכְמֶשׁ:

מצודת דוד יושבים. היו מתעכבים בגבע : (מצודת דוד)

רלב"ג ויקם שמואל וגו'. ולא זכר שקם שאול עמו לפי שהוא מבואר כי לא בא שאול בגלגל כ"א בעבור שמואל שייעד לו שיבא אליו שם להודיע לו מה יעשה, והנה ספר שכל העם הנמצא עם שאול ויונתן בנו היו בגבע בנימין לא היו כ"א שש מאות איש כי השאר הלכו להם מרוב הפחד, והנה חנו פלשתים במכמש במקום שהיה שם שאול בתחלה ועשו להם שלשה ראשים להשחית ארץ ישראל כי היו עם רב מאד כמו שקדם : (רלב"ג)

מלבי"ם ב. ושאל וכו' שהיה מחנה האויב קרובה אליהם כי המחנה כולה היתה במכמש עיר מלכות שאול כנ"ל: (מלבי"ם)

יז וַיֵּצֵא הַמִּשְׁחִית מִמַּחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים הָרֵאשִׁי אַחַד יִפְנֶה אֶל-דָּרֶךְ עִפְרָה אֶל-אֶרֶץ שׁוּעַל:

מצודת דוד **המשחית.** הם אחוזי חרב מלומדי מלחמה המשחיתים בעם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ראשים. חלקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. ויצא שכבר נפוצו המשחיתים שיצאו להשחית את הארץ לשלשה ראשים ולא היה לאל ידו לעצור בעדם:(מלבי"ם)

יח וְהָרָאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ בֵּית חֲרוֹן וְהָרָאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ הַגְּבוּל הַנִּשְׁקָף עַל-גִּי הַצְּבָעִים הַמְדַבְּרָה: (o)

רש"י גי הצבועים. שמלויין זו הצבועים, הוא ששנינו, רבי מאיר אומר: אף הצבוע. ותרגם יונתן: אפעיא. וכן פירשו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א): לצוע זה אפעא, מין שרץ רע ומזיק: (רש"י)

מצודת דוד הנשקף. גבול ההוא היה נראה להעומד על גי הצבועים :
המדברה. מוסב על הדרך, לומר שהדרך יפנה המדברה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנשקף. ענין הבטה, כמו (שופטים ה כח) בעד החלון נשקפה : גי. עמק : **הצבועים.** בה היו צבועים, ואמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א) שהוא אפעא, והוא בעל גוונים מחולפים כמנין ימות החמה, ולזה קרוי צבוע : (מצודת ציון)

יט וְחָרַשׁ לֹא יִמְצָא בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי- (אמר) אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעֵבְרִים חָרְבׁ או חֲנִית:

רש"י וחרש לא ימצא. לא היה מצוי בתחלת מלכות שאול, כי הפלשתים המושלים בישראל, העבירו כל חרשי ברזל מישראל, פן יעשו כלי זין להלחם: (רש"י)

מצודת דוד פן יעשו וכו'. ולזה לא הניחו להיות בהם חרש ברזל : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחרש. אומן ברזל : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה זכר כי בכל ארץ ישראל לא היה נמצא חרש ברזל או יהיה

זה כן לפי מה שאחשוב כי למיעוט המצא הברזל בארץ ישראל כמו שהוא מפי רבים היום לא היו בישראל חרשי ברזל ולזה היו צריכים לרדת אל הפלשתים לתקן להם כלי החרישה ועבודת האדמה ולא הניחו הפלשתים שישב בישראל חרש פלשתי ליראתם שמא יעשו העברים חרב או חנית וימרדו בהם כי הפלשתים היו עדיין מושלים בישראל ממשלה וזה היה סבה שביום המלחמה לא נמצא חרב וחנית לאחד מן הנערים שהיו את שאול ויהונתן בנו ונמצא החרב והחנית לשאול וליהונתן לבדם : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יט-כ-כא) **ד. וחרש** שלא היה אפשר כלל שיכינו כלי מלחמה כי לא נמצא חרש ברזל בכל ארץ ישראל, עד שבעת הצטרכו ללטוש את כלי מחרישתם היו מוכרחים או לרדת לארץ פלשתים, או שלטשום עם הכלי שי"ל פיות הרבה, הגם שאין זה מעשה אומן, כי ההכרח לחצם לזה, ומסבה זו, (כב) **והיה ביום מלחמת** במלחמה הלזו שנולדה להם פתאום לא היה להם כולם (זולת לשאול ויהונתן) חרב וחנית, ומלחמת שוה בסמוך ובנפרד **כמו** משמרת : (מלבי"ם)

כז וירדו כל-ישראל הפלשתים ללטוש איש את-מחרשתו ואת-אתו :
וְיִרְדּוּ כָל-יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלוֹטֹשׁ אִישׁ אֶת-מַחְרָשְׁתּוֹ וְאֶת-אֶתּוֹ :
מְחַרְשָׁתוֹ

כח וירדו כל ישראל הפלשתים. וכשהיו ישראל צריכין לחרשי ברזל ללטוש איתים וקרדומות ומחרישות, היו זקוקים לירד אל ארץ פלשתים: מחרשתו. שו"ק זלע"ז: אהו. קולטר"א זלע"ז: קרדומו. זגו"ר זלע"ז: מחרשתו. פישויר"א זלע"ז: (כח)

מצודת דוד וירדו. רצה לומר : ומאז כשהיו צריכים ללטוש דבר מה, היו יורדים אל ארץ פלשתים, ללטוש שם אצל החרש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ללטוש. לחדד, כמו (בראשית ד כב) : לוטש כל חורש : **מחרשתו**. כלי המחרישה : **אתו**. שם כלי עשויה לחפור בו, כמו (ישעיהו ב ד) : **וכתתו חרבותם לאתים**. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא מציעא פב ב, ועוד) קרויה מרא : **קרדומו**. גרזן, כמו (שופטים ט מת) : את הקרדומות : **מחרשתו**. כלי אומנות, כמו (ישעיהו מד יג) : חרש עצים : (מצודת ציון)

כא והיתה הפצירה פים למחרשת ולאתים ולשליש קלשון ולהקרדמים ולהציבם :
וְהָיְתָה הַפְּצִירָה פִּים לְמַחְרָשֶׁת וְלֵאֲתִים וְלִשְׁלִישׁ קֶלְשׁוֹן וְלֵהַקְרַדְמִים וְלֵהַצִּיבִם :

כח והיתה הפצירה פים למחרשות. והיתה להם לאותם שהיה להם

טורח לרדת אל הפלשתים ללטוש, היתה הפצירה פים לימ"א זלע"ז, שיס
לה הפכר פיות, כלומר פיות וחידודים הרבה, היתה להם לחדד המחרשת
והאחים: ולשלש קלסון. מזלג עשוי כמין עתה, שקורין פורקד"א, ולו שלש
שינים: ולהציב הדרבן. לחדדו זראשו לנועלו ולהציבו בתוך המרדע: (רס"י)

מצודת דוד והיתה וכו'. רצה לומר : ומי שלא רצה לרדת לפלשתים, היה
לוטש בעצמו את המחרשות וכו', עם הכלי הקרויה 'פצירה פים', העשויה
בהרבה פיות וחריצים, ונוח ללטוש בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפצירה. ענין רבוי, כמו (בראשית יט ג) : ויפצר בס, שהוא
מרבית דברי פתוי : פים. פיות, ורצונו לומר חריצים וחדודים : מחרשות.
הם כלי אומנות : ולשלש קלסון. שם כלי ברזל, עשויה לסלק בה הזבל,
והיא בעלת שלש שינים, וכאלו אמר קלסון בעלת שלש : ולהציב הדרבן.
רצה לומר לחדד הדרבן, להציבו ביושר בתוך מלמד הבקר, והוא המקל
שמלמד בו הבקר לחרישה, והמחט שבראשו קרוי דרבן, וכן (קהלת יב
יא) : דברי חכמים כדרבנות : (מצודת ציון)

לכב והיה ביום מלחמת ולא נמצא חרב וחנית ביד כל-העם אשר את-
שאל ואת-יונתן ותמצא לשאול וליונתן בנב:

רס"י ותמצא לשאול על ידי נס: (רס"י)

מצודת דוד והיה ביום מלחמת. בעת שנלחמו עם פלשתים : לא נמצא
חרב. כי לא היה בישראל חרש ברזל לעשותם : ותמצא. אבל לשאול
וליונתן, להם לבדם נמצא חרב וחנית : (מצודת דוד)

לכג ויצא מצב פלשתים אל-מעבר מכמש: (o)

רס"י מצב פלשתים. דרך אנשי מצב לעשות מהם מצב ומשחית, הם
הפושטים ורעים אחר השלל אל העיר, שקורין אנבי"ל זלע"ז: מצב. הם
נציבים לשמור שלא ילאו מן העיר משחיתים זהם: אל מעבר מכמש.
הפלשתים היו חונים במכמש, ומכמש זה, וישראל צעיר ששמה גבע.
וגבע היתה זראש ההר, ושני הרים היו זה כנגד זה, והגיא ביניהם, כמו
שאמור בענין. ומצב פלשתים נגש אל עבר מכמש שללד גבע, אל הגיא
שביניהם: (רס"י)

מצודת דוד **אל מעבר מכמש**. מהעבר מזה, להתקרב אל הגבעה מקום שאול ויונתן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מצב**. תרגם יונתן : אסטרטיג, וכמו כן תרגם על נציב פלשתים (לעיל פסוקים ג ד), והוא ענין פקידות ושלטנות : **אל מעבר**. אל צד : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויצא רצה** לומר בהיותם חלושי כח נגד מחנה פלשתים עם רב אחוזי חרב יצא מצב פלשתים לעבור אל צד שאול, החל רש והתגר בו מלחמה : (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יד

א וַיְהִי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל אֶל-הַנָּעַר נְשֵׂא כְלִי לָכֶּה וְנִעְבְּרָה אֶל-מִצֵּב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַלְזָ וּלְאָבִיו לֹא הִגִּיד :

רש"י מעבר הלז כל 'הלז' ו'לזה' שבמקרא, אינו לשון הזה, אלא לשון דבר שבנגדו, והוא מראהו באצבע, ובלע"ז אינו לשון איש"ט בלע"ז, אלא אי"ל בלע"ז: מעבר הלז. גי שני ההרים: (רש"י)

מצודת דוד **נושא כליו**. כלי מלחמתו : **ונעברה**. נתקדב אל המצב העומד בהעבר הפונה אלינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הלז**. הזה, כמו (מלכים ב כג וז) : מה הציון הלז : (מצודת ציון)

רלב"ג וזה הספור כלו בא להורות כי לא בחרב ובחנית יושיע ה' הלא תראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו היו כנגד החיל הרב הזה ונתן השם תשועה גדולה בידו : (רלב"ג)

מלבי"ם (א-ז) **השאלות**: למה אמר בפסוק א' לכה ונעברה. ובפסוק ו' אמר זה שנית והוסיף אולי יעשה ה' לנו והנער השיב לו, כל זה היה לו לומר בפעם הראשון?, מ"ש בפסוק ג' ששאול יושב בקצה הגבעה ואתו כשש מאות איש כבר נזכר למעלה (י"ג ט"ו) ובא פה כפול ושלא במקומו, וכן מ"ש ואחיה בן אחיטוב וכו', אין מקומו פה? :

ויהי היום ביום ההוא שיצא מצב פלשתים אל עבר מכמש מזה. ויאמר כו' לכה ונעברה אז לא היה דעתו עדיין להלחם במ רק לעבור אל העבר שנגד מצב פלשתים, כי מכמש היה מצפון לגבע (כמו שיתבאר פי"ה) ושאל ויונתן עמדו בצד דרום של גבע ורצה יונתן לעבור מדרומו של גבע אל צד צפונו ששם יעמד נגד מצב פלשתים, וזה שכתוב **אל מצב פלשתים אשר מעבר הליז**, ולכן **לאביו לא הגיד** כי לא היה דעתו עדיין אל הגבורה שהתעורר עליה אחר כך: (מלבי"ם)

ב וְשָׂאֵל יוֹשֵׁב בְּקֶצֶה הַגְּבֵעָה תַּחַת הַרְמוֹן אֲשֶׁר בְּמִגְרוֹן וְהָעַם אֲשֶׁר עִמּוֹ כָּשָׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ : אִישׁ

רס"י בקלה הגבעה. צסוף הגבעה: (רס"י)

מצודת דוד אשר במגרון. שם מקום בקצה הגבעה : והעם. רצה לומר : העם אשר היו כשש מאות איש, גם המה שמה ישבו עמו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ושאל יושב בא לבאר מדוע הוצרך לעבור כי שאל יושב בקצה דרומי של גבע אל צד מגרון לא אל צד מכמש, וזה מסבת מעוט העם אשר עמו שהיו גם עתה רק כשש מאות איש כמו שהיה בבואו לגבע והתירא מהתראות לפני מחנה פלשתים עם אנשיו המעטים: (מלבי"ם)

ג וְאַחִיָּה בֶן-אֲחִטוֹב אָחִי אִיכָבוֹד | בֶּן-פִּינְחָס בֶּן-עֲלִי כֹהֵן | יְהוָה בְּשָׁלוֹ נִשָּׂא אֶפֶס וְהָעַם לֹא יָדַע כִּי הֵלךְ יוֹנָתָן :

רס"י נשא אפוד. אורים ותומים: (רס"י)

מצודת דוד אחי איכבוד. אחיטוב היה אחי איכבוד : כהן ה' בשלה. חוזר על עלי, שהיה כהן גדול בהיות שם המשכן : נושא אפוד. הוא כולל גם לחושן עם האורים ותומים, ועל אחיה חוזר : (מצודת דוד)

רלב"ג כהן ה' בשלה. שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בד שב אל אחיה והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול : והעם לא ידע כי הלך יהונתן. אמנם אמר זה שאם ידעו היו הולכים עמו : (רלב"ג)

מלבי"ם ואחיה שב אל ספורו שיונתן לא היה דעתו אז אל שיפול במחנה פלשתים, א. מצד שלא הגיד לאביו ולא היה עושה דבר גדול כזה בלעדיו, ב. שהיה שם אורים ותומים עמהם והיה שואל בה' כי אחיה בן אחיטוב

כּוֹי בֶן פִּנְחָס בֶּן עֲלִי, אֲשֶׁר עָלִי הִיָּה כֹהֵן ה' בְּשֵׁלָה, אַחִיָּה הִיָּה נִשְׂא אֶפּוֹד, וּמְדוּעַ לֹא שָׁאֵל בְּה', ג. שְׂגָם הָעַם לֹא יָדַע כִּי הֵלֶךְ יוֹנָתָן וְכָל זֶה רָאִיָּה שְׁלֹא הִיָּה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ אִזּוֹ לַעֲשׂוֹת נֹרְאוֹת שֶׁאִם כֵּן הִיָּה מֵיַעַד אֶת הָעַם לַהֲיֹת נְכוֹנִים אַחֲרָיו: (מַלְבִּי"ם)

גד וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְעֹבֵר עַל-מִצְבַּ פְּלִשְׁתִּים שֶׁן-הַסֹּלַע מִהַעְבֵּר מִזֶּה וְשֶׁן-הַסֹּלַע מִהַעְבֵּר מִזֶּה וְשֶׁם הָאֶחָד בּוֹצֵץ וְשֶׁם הָאֶחָד סָנָה:

רפ"י וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְעֹבֵר. כֵּן הִיָּה עֲשׂוּי, שֶׁן הַסֹּלַע הִיָּה מִהַעְבֵּר מִזֶּה לְבֵין הַמַּעְבְּרוֹת מִזֶּה, וְשֶׁן הַסֹּלַע לְבֵין הַמַּעְבְּרוֹת מִזֶּה. הַגִּיָּא הוּא קְרוּי בֵין הַמַּעְבְּרוֹת, וְהִיָּה לוֹ סֹלַע מִכָּאן, וְסֹלַע מִכָּאן, זֶה בַּעֲבֹרוֹ מִזֶּה, וְזֶה בַּעֲבֹרוֹ מִזֶּה, וְהַגִּיָּא בֵין שְׁנֵי הַעֲבָרִים, לוֹתוֹ הַגִּיָּא בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְעֹבֵר: שֶׁן הַסֹּלַע. שֶׁם הָאֶחָד 'בּוֹצֵץ', וְשֶׁם הַשֵּׁנִי 'סָנָה': (רפ"י)

מצודת דוד וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת. כִּי פִלְשְׁתִּים חָנוּ בְּמַכְמֵשׁ בְּהַר, וַיִּשְׂרָאֵל חָנוּ לְמוֹלֵם בְּגִבְעָה, וְהַגִּיָּא שְׁבִינִיָּהֶם קְרוּי בֵין הַמַּעְבְּרוֹת, שֶׁהוּא בֵין מַעְבֵּר וְצַד מַחְנֵה פִלְשְׁתִּים, וּבֵין מַעְבֵּר מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר 'וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת', רָצָה לוֹמַר: הַגִּיָּא אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְעֹבֵר בּוֹ לְהִתְקַרֵּב לְמַחְנֵה פִלְשְׁתִּים, הִיָּה בּוֹ שֶׁן הַסֹּלַע מַעְבֵּר גִּבְעָה, וְשֶׁן הַסֹּלַע מַעְבֵּר וְצַד מַכְמֵשׁ: (מַצּוֹדֵת דָּוִד)

מצודת ציון הַמַּעְבְּרוֹת. מַלְשׁוֹן עֹבֵר וְצַד: עַל מִצְבֵּ. אֵל מִצְבֵּ: שֶׁן הַסֹּלַע. בּוֹלֵט הִיָּה כֶּשֶׁן:

מלבי"ם וּבֵין סֵפֶר כִּי בְּבוֹאוֹ אֵל צְפוֹנָה שֶׁל גִּבְעָה נֶגַד מִצְבַּ פִלְשְׁתִּים שֶׁאִזּוֹ הִתְנוֹסֵס בּוֹ רוּחַ ה' לְעֹבֵר וּלְלַחֹם בְּשֵׁם ה' וְזֶה הִיָּה בֵין הַמַּעְבְּרוֹת כִּי אִזּוֹ בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְעֹבֵר אֵל מִצְבַּ פִלְשְׁתִּים וְלַהֲכוֹת בָּם, הִיוּ שֵׁם שִׁנֵּי סֹלְעִים גְּבוּהִים מִפְּסִיקִים בִּינֵיהֶם, וְהִיוּ גְבוּהִים מֵאֵד עַד שֶׁנִּקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת מִיּוֹחָדִים, וְכֵן הִיָּה, (מַלְבִּי"ם)

גה הַשֵּׁן הָאֶחָד מְצוּק מְצַפּוֹן מוֹל מְכַמֵּשׁ וְהָאֶחָד מְנַגֵּב מוֹל גִּבְעָה: (o)

רפ"י מַלְכוּת מַלְפּוֹן. מַשׁוּפַע וְעוֹלָה מַלְד לְפּוֹן אֵל מַכְמֵשׁ: מוֹל גִּבְעָה. שְׁמִמְנָה יֵלָא יְהוֹנָתָן:

מצודת דוד מַצּוּק מַצְפּוֹן. מִקּוֹם מִצְבּוֹ הִיָּה מַצְפּוֹן הַגִּיָּא מוֹל מַכְמֵשׁ: מְנַגֵּב.

מקום מצבו מנגב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצוק. מוצב, וכן (שמואל ב טו כד) : ויציקו את ארון : מול.
נגד : (מצודת ציון)

מלבי"ם השן האחד מצוק מצפון שהוא השן שעמד אצל גבע היה מצוק מצד צפוני שהיה שם חלק ושוה, שאי אפשר לרדת ממנו. והשן שעמד אצל מכמש היה מצוק מצד דרומו שנכח גבע שאי אפשר לעלות עליו, עד שחוץ ממה שהיו רק שנים אנשים נגד מחנה כבדה היה קשה שיגיעו אל המחנה גם מצד המקום : (מלבי"ם)

ז וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל-הַנָּעַר | נִשָּׂא כָלִיו לָכֶּה וְנִעְבְּרָה אֶל-מִצֵּב הָעֵרְלִים
הָאֵלֶּה אוֹלֵי יַעֲשֶׂה יְהוָה לָנוּ כִּי אֵין לַיהוָה מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בָּרַב אוּ
בַמַּעֲט:

מצודת דוד ויאמר וכו'. היא האמירה הנאמר למעלה, ולפי שהפסיק הענין, נאמר שוב, כאומר נחזור לענין הראשון : **אולי יעשה וכו'**. קצר ולא אמר מה הדבר אשר יעשה, ומאליו יובן שרצה לומר דבר הצריך, והיא התשועה : **ברב**. הן ברב עם הן במעט, כי הכל שוה אצלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעצור. ענין מניעה, כמו (בראשית טז ב) : עצרני ה' מלדח :
(מצודת ציון)

רלבי"ג לכה ונעברה אל מצב הערלים האלה. רמז מזה כי מפני פחיתות והיותם נבדלים ראוי שיהיו יונתן ונושא כליו נעזריי בש"י לנצח אותן כי אין לשם יתעלה מעצוי להושיע ברב או במעט : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר בכ"ז נחה עליו רוח גבורה מאת ה' עד שהתעורר ליפול במחנה, ויאמר לנערו לכה ונעברה אל מצב הערלים רצה לומר אליהם ממש, והגם שאי אפשר שננצחם בדרך הטבע **אולי יעשה ה' לנו בדרך נס, כי אין לה' מעצור רצה לומר כי בכחות הטבעיים צריך שכח המתגבר יגדל מן הכח השני המנוצח, שאם לא כן יעצר הכח המתפעל בעד הכח הפועל וינגד אליו, ולכן לפי גודל כח המתפעל צריך שיגדל ביתר שאת כח הפועל המנצח, לא כן אצל ה', שאין שום כח טבעי יעצור בעדו וינגד אליו, עד שיצרך הוא כח גדול כנגד כח העוצר, וזה שכתוב כי אין לה' מעצור, ואם כן אין הבדל שיושיע ברב או במעט : (מלבי"ם)**

ז וַיֹּאמֶר לוֹ נִשָּׂא כָלִיו עֲשֵׂה כָל-אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ נֹטָה לָךְ הַנְּיָ עִמָּךְ
כְּלִבְּךָ:

מצודת דוד **נטה לך**. לעבור אליהם : **הנני עמך**. מוכן אני ללכת עמך
כרצונך (מצודת דוד) :

מלבי"ם **ויאמר לו** נושא כליו הבין כי אי אפשר שיתעורר לפעולה כזאת הרחוקה מן הטבע שישליך נפשו מנגד במקום שהסכנה גלויה וידועה אם לא בשכח אלהי מניע אותו ומעורר את לבו בל יפחד, וע"כ אמר **עשה כל אשר בלבבך**, כי הלב הוא החוזה האלהי בענינים גדולים כאלה, ואיש הרוח יוכל לסמוך על חזיון לבו בזה ואע"ג שהוא לא חזא מזליה חזא, ואם כן **נטה לך** רצה לומר שיטה אל הצד לרדת מן הסלע אל בין המעברות, ואני **הנני עמך** הגם שלבי אינו רואה את כל מאומה הנני **בלבבך**: (מלבי"ם)

ח **ויאמר יהונתן הנה אנחנו עברים אל-האנשים ונגלינו אליהם:**

מצודת דוד **ונגלינו**. נגלה את עצמנו אליהם, ואז נעשה בחינה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונגלינו**. מלשון גלוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ח-י) **השאלות**: איך סמך יהונתן על דברים כאלה, להשליך נפשו מנגד? :

(ח-י) **ויאמר** כבר פי' מהרי"א כי באמת הנסיון הזה לא היה מוכרח ומחויב מפאת עצמו כ"א מפאת ההשגחה האלהית אם תדבק בס, והבחינה היתה בזה האופן כי אולי הפלשתים לא יאמרו הדבור ההוא **עלו עלינו** וגם לא יאמרו **דמו עד הגיענו אליכם** והיה אפשר שיאמרו באו הנה או קרבו אלינו או לכו ונלחמה או כיוצא מהדבורים האלה ממה שהדמיון סובל או לא ידברו דבר רק יצאו לקראתם, ולכן היתה הבחינה שאם הם ידברו כאותם הדברים והמלות עצמם אשר אמר יהונתן אין זה כי אם מפאת ההשגחה האלהית שישים הדברים בפיהם ורוח ה' נוצצה בס להודיעם את אשר יעשון, והיה זה ממדרגת רוח"ק ולכן בחר בזה וכמו שנאמר בגדעון (שופטים ז' י"א) ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה ידיך: (מלבי"ם)

ט **אם-פה, יאמרו אלינו דמו עד-הגיענו אליכם ועמדנו תחתינו ולא נעלה**

רש"י **דמו**. המתינו, כמו (יהושע י יב): שמש בגבעון דוס ; וכן (תהלים לז ז): דוס לה', אם כה יאמרו: דומו ונעלה אליכם, שעתם מללחת ולבס רס

עליהם:

(כ"ז)

מצודת דוד דומו. המתינו במקומכם עד נבוא אליכם : ועמדנו. אז נעמוד במקומנו, ולא נעלה להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כה. כן : דומו. המתינו, כמו (יהושע יב) : שמש בגבעון דום : הגיענו. מלשון הגעה : תחתינו. במקומינו : (מצודת ציון)

רלבי"ג אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו אליכם ועמדנו תחתנו. ראוי שתדע כי העתידות יגלו בפנים שונים וכבר תהיה לפעמים הודעה תלושה מושפעת מהש"י בזה האופן החלוש וילקח בה ראייה כמו שנאמר לגדעון שירד הוא ופורה נערה אל מחנה וישמעו מה ידברו כי בזה קצת הוראה מהדברים המתחדשים וזה מבואר אחר העיון ממה שזכרנו בשני מספר מלחמות השם ואין הנה מקום זאת החקירה, והנה אמרו דמו עד הגיענו אליכם לאות כי ההתחלה תהיה מפלשתים לרדוף אחרי ישראל ולזה יש להם לירא שינוצחו כי הרודף הוא המנצח על הרוב : (רלבי"ג)

ו ואם-כה יאמרו עלו עלינו ועלינו כִּי-נִתְּנָם יְהוָה בְּיָדנוּ וְזָה-לָנוּ הָאֹת:

כ"ז ואם כה יאמרו עלו עלינו. פחד הקב"ה בלצם, ויראים לזוז ממקומם: (כ"ז)

מצודת דוד עלו עלינו. שהלשון הזה מורה שיהיה לנו עליה והתגברות : ועלינו. אז נעלה להלחם, כי בודאי נתנם ה' בידנו, ופיהם הכשילם לדבר כן : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואם כה יאמרו עלו עלינו. הנה זה לאות על שינצחום ישראל וירדפו אחריהם אחרי היותם מתחבאי מפחדת' כי בלי ספק לא יכנסו ישראל אחריהם אם לא יתברר להם שינצחום אחר היותם יראים מהם בזה האופן הנפלא : (רלבי"ג)

יא ויגלו שניהם אל-מצב פלשתים ויאמרו פלשתים הנה עברים ויציאים מן-החרים אשר התחבאו-שם:

מצודת דוד מן החורים. כי חשבו שהמה מן הנחבאים בהמערות : (מצודת דוד)

מצודת ציון החורים. מלשון חור ונקב : (מצודת ציון)

רלב"ג ויגלו שניהם אל מצב פלשתים. הם הראשי והגבורים שהיו בפני המחנה לצד ישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו פלשתים ספר להגדיל האות כי הם לא טעו שהם אנשי חיל עד יתיראו מלרדוף אחריהם כי אמרו שהם יהודים רכי לבב אשר בחורים התחבאו ובכ"ז לא ערב לבם לרדת ולרדוף אחריהם רק, (מלבי"ם)

גב' ויענו אנשי המצבה את יונתן | ואת נשא כליו ויאמרו עלו אלינו ונודיעה אתכם (פ) דבר ויאמר יונתן אל נשא כליו עלה אחרי פי נתנם יהוה ביד ישראל:

רס"י ויענו. לשון הרמת קול: (רס"י)

מצודת דוד אנשי המצבה. אנשי המושל המצב : ונודיעה אתכם דבר. אמרו בדרך לעג והלצה כדרך שהבריות אומרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויענו. ענין אמירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו עלו עלינו שזה אות כי נשתה גבורתם לפני יהונתן ושומה בפיהם ונודיע אתכם דבר כי זה עצמו הוא הודעה אלהית כי נתנם ה' ביד ישראל, ולכן אמר עלה אחרי וכו': (מלבי"ם)

גב' ויעל יונתן על-ידיו ועל-רגליו ונשא כליו אחריו ויפלו לפני יונתן ונשא כליו ממותת כליו אחריו:

רס"י על ידיו ועל רגליו. כלומר בכל כח ומרובה: (רס"י)

מצודת דוד על ידיו. על כי המקום היה משופע, לזה החזיק עצמו בידיו : ויפלו. אנשי המצבה נפלו חללים ולא מתו, עד כי נושא כליו השלים מיתתן : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הלא אנשי המצבה ראו שהם שנים ואמרו הנה עברים יוצאים מן החורים ואיך פתאום המצב והמשחית חרדו?:

ויעל יונתן זה היה מעוז ההשגחה שלא סבב את שן הסלע ללכת על הדרך כי שם עמדו אנשי המצבה נכונים וצפופים אל פני הדרך, ולא היה מסתבב אימה וחרדה. אבל יהונתן עלה על שן הסלע והגיע באמצע בין אנשי

המצב ובין המחנה ושם התחיל להכות, עד שבמקום שהיה המצב נכון בצד הדרך לא ראו צר ואויב ובמקום שעלה יונתן היו מפוזרים כעשרים איש בחצי מענה, מה שאין כן אל פתח עיניים אל אם הדרך עמדו המצב והמשחית (מלבי"ם): נכונים

יד וְתָהִי הַמַּכָּה הַרְאֵשׁוֹנָה אֲשֶׁר הִכָּה יוֹנָתָן וְנִשְׂא כְלָיו כְּעֶשְׂרִים אִישׁ
כְּבַחְצֵי מַעֲנָה צָמַד שְׂדֵה: שְׂדֵה:

כס"י כבחצי מענה כמד שדה. בתוך שיעור מדת קרקע, מלא חצי מענה של מחרישת כמד בקר החורשת בשדה: מענה. הוא תלם המחרישה, שקורין ריי"א בלע"ז, וגבורה גדולה היא זו, שהיו קרובים זה לזה, ונכונים לעזור זה את זה:

מצודת דוד המכה הראשונה. כי לאחר זה כאשר רדפו ישראל אחריהם, הוסיפו עוד להכות בהם : כבחצי מענה וכו'. רצה לומר : עם שהעשרים האלו היו קרובים זה לזה, כי עמדו בשיעור מרחק חצי מענה אשר יחרוש האדם בצמד בקר בהשדה, עם כל זאת לא עזרו אלו לאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מענה. הוא הקו הישר, שיחרוש החורש כשיעור הראוי, וחוזר וחרש אצלו כמדתו, עד כלותו כל השדה, כמו (תהלים קכט ג) : האריכו למעניתם : צמד. זוג : (מצודת ציון)

רלב"ג כעשרים איש כבחצי מענה צמד שדה. ר"ל שהכה יונתן ונושא כליו כעשרי איש בשיעור קטן מהארץ כי אם חצי שיעור כארץ שיחרושו צמד בקר מהשד' ביום אחד : (רלב"ג)

טו וְתָהִי חֲרָדָה בַּמַּחֲנֶה בַשְּׂדֵה וּבְכָל-הָעָם הַמִּצֵּב וְהַמִּשְׁחִית חֲרָדוֹ
גַם-הָמָּה וְתִרְגַּז הָאָרֶץ וְתָהִי לְחֲרָדַת אֱלֹהִים:

מצודת דוד המצב והמשחית. המושל ואנשי המשחית, גם המה חרדו, עם כי מדרכם להיות אמיצי לבב : ותרגז הארץ. אמר בלשון גוזמא והפלגה : ותהי לחרדת אלהים. המחנה היתה לחרדה גדולה כי כאשר ירצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת 'אלי' כמו [תהלים פ י] : וענפיה ארזי אל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותרגז. ענין רעדה : (מצודת ציון)

רלב"ג ותהי חרדה במחנה וגו'. זה היה מהש"י על צד ההשגחה להביא עליהם החרדה הזאת הנפלאה באופן שתהיה חרב איש באחיו עם מה שראו בתחלה שלא באו שם מישראל כי אם יונתן ונושא כליו : **ותהי לחרדת אלהי'**. רצה לומר חרדה גדולה כטעם אש אלהים הררי אל או יהיה הרצון בו שהחרדה היתה מסובבת מהש"י : (רלב"ג)

מלבי"ם ותהי ועל ידי כן נתהווה חרדה במחנה בשדה ובכל העם ואחר כך המצב והמשחית חרדו גם המה, כי אם היה בא לעומת מקום המצב לא היו חרדים כי היו רואים כי שנים המה, אבל בבואו באמצע בין המצב ובין המחנה ושם הכה חשבו המחנה שכבר נפל המצב והמשחית אחר שהניחום לעבור מגבולם והלאה ועל ידי כן חרדה המחנה, ומתוך חרדת המחנה חרדו גם המצב עד שרגזה הארץ בכלל ומבאר כי באמת ותהי לחרדת אלהים לא היתה חרדה טבעיית רק ה' הפיל עליהם פחד וחרדה: (מלבי"ם)

טז ויראו הצופים לשאול בגבעת בנימן והנה ההמון נמוג וילך והלם: (פ)

רס"י הצופים לשאול. הצופים אשר היו לשאול בגבעת בנימן, צופים ; אישקאגט"ש זלע"ז: והנה ההמון. של פלשתים, נמוג ממקומו וילך, וקרצ הלום לכל ישראל: נמוג. כמו (בראשית 7 יב): נל ונע: (רס"י)

מצודת דוד הצופים לשאול. הצופים שהיו לשאול בגבעת בנימן : ההמון. של פלשתים, המה נמוגים והולכים ומוכים בכל פעם יותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון הצופים. העומדים במקום גבוה, ומשם צופים למרחוק לראות מה נעשה במלחמה : ההמון. העם רב : נמוג. ענין המסה, ורוצה לומר, מוכה ומנוגע : והלום. ענין הכאה, כמו (שופטים ה כו) : והלמה סיסרא : (מצודת ציון)

רלב"ג ויראו הצופים לשאול. ויתכן שמהעם אשר אתו שם קצתם במקום גבוה שיהיו צופים ומביטים מה יעשו פלשתים כי זה ממה שיישירים אם להציל נפשם אם לנצח פלשתים בראותם כי יש לאל ידם : והנה ההמון נמוג וילך והלם. ר"ל שהקול שהיה במחנה פלשתים הוא קול המוגים וההלומים לא קול המנצחים : (רלב"ג)

מלבי"ם ויראו כו' והנה ההמון נמוג, כי המחנה כ"ז שעומדת על דגלה וסדרה, היא קשורה באגודה אחת איש באחיהו ידובקו ונקראת בשם מחנה או צבא או עם וכדומה, אבל עת תתהווה מהומה ביניהם ימוגו

וימסו אסוריהם ואז נקראים בשם המון, על המונס ושאונס, ששם המון מורה על קיבוץ בלתי מסודר כחוקי סדרי המלחמה, וראו כי ההמון נמוג מחבורם, וזה כי וילך והלם רצה לומר מקצתם הלכו להתרחק הלאה, ומקצתם התקרבו הלום לצד גבעה, כי במהומה הזה יש נבהלו נחפזו לצד הזה ויש ברחו לצד שכנגדו, ובוזה נולד ספק אם זה בריחה או הכנה והתחלה למלחמה: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ פְּקֹדוּ-נָא וּרְאוּ מִי הֵלֵךְ מֵעַמָּנוּ וַיִּפְקְדוּ וְהָיָה אֵין יוֹנָתָן וְנִשָּׂא כָלִיו:

רש"י פקדו. לשון פקידה, כמו (איוב ז יח): ותפקדנו לבקרים: (רש"י)

מצודת דוד פקדו. ראו בהשגחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקדו. ענין השגחה, כמו (ירמיהו טו טו) : זכרני ופקדני : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר שאול רצה לדעת סבת ענין זה מצד שידע מי הלך מאתם וגרם הרעש שמה, וראה כי לא נפקד איש רק יונתן ונושא כליו, אשר רחוק שאלה יולידו מהומה גדולה כזאת: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְאַחֵיהּ הַגִּישָׁה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי-הָיָה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים בְּיָוֶם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י הגישה ארון האלהים. אורים ותומים: כי היה ארון האלהים ציום ההוא. המקרא חסר תיבה אחת, כי היה ארון האלהים עם ציום ההוא: (רש"י)

מצודת דוד הגישה ארון האלהים. לשאול לפניו באורים ותומים, אם נעלה עליהם : ובני ישראל. רצה לומר : הארון היה עם בני ישראל ובתוכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הגישה. הקריבה : ובני ישראל. הוי"ו היא במקום עם, וכן (שמות א ה) : ויוסף היה במצרים, ורוצה לומר עם יוסף : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים. ר"ל האורים והתומים שהיה בארון לשאל לו באלהים על דבר יונתן והחרדה הזאת אשר במחנה פלשתים אם ראוי שירדפו אחריהם אם יעמדו במקומם :

כי היה ארון האלהים ביום הוא ובני ישראל. ירצה לפי מה שאחשוב כי ביום שבאו בגלגל על זה הדבר היה בא שם ארון האלהים ובני ישראל ולזאת הסבה קרה כאשר נפץ העם מעל שאול שנשאר שם הכהן הגדול עם ארון האלהים וכאשר נסעו משם שמואל ושואל והעם אשר עם שאול ללכת הגבעה אשר בבנימן נעתק עמהם הכהן הגדול וארון האלהים והלכו בגבעה ואולם מקום ארון האלהים היה שם אז ברוב : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר שאול ולכן רצה לדרוש באורים ותומים מה סבת הדבר ומה הדבר הזה, כי היה ארון האלהים וכו', רצה לומר כי מעת חרב משכן שילה לא היה מקום קבוע לארון, והיו מוליכים אותו ביום הוא רצה לומר בעת ההיא עם בני ישראל בכל מקום שהתקבצו, ולכן בעת הלכו הגלגל לחדש שם המלוכה הביאו הארון עמם וכשיצא שאול משם אל הגבעה הוליכו עמו : (מלבי"ם)

יט ויהי עד דבר שאול אל הפה וההמון אשר במחנה פלשתים וילך הלוך ורב (פ) ויאמר שאול אל הפה אסף ידך :

מצודת דוד עד דבר. בעוד שדבר אל הכהן לשאול באורים ותומים, היה ההמון הולך ומתרבה בדבר הנמיגה וההכאה : אסוף ידך. הכנס ידך אל עצמך להמנע מלפתוח האורים ותומים, כי אין עוד זמן לשאול בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אסוף. ענין הכנסה, כמו (בראשית מט לג) : ויאסוף רגליו : (מצודת ציון)

רלבי"ג וההמון אשר במחנה פלשתים. ר"ל קול ההמון הנזכר במחנה פלשתים שהוא קול הנשברים והמדוכאים היה הולך וחזק : אסוף ידך. ר"ל שיאסף ידיו אליו ולא יתעסק עוד בענין האורים והתמים על השאלה הזאת כי אין להם פנאי : (רלבי"ג)

מלבי"ם וההמון רצה לומר בתוך כך נתרבה ההמיה והרעש שמה (המון זה שם המקרה על ההמיה וקול ענות) עד ששמעו קול מפתם : (מלבי"ם)

כז ויזעק שאול וכל העם אשר אתו ויבאו עד-המלחמה והנה היתה חרב איש ברעהו מהומה גדולה מאד :

מצודת ציון ויזעק. ענין אסיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם והנה היתה רצה לומר התלוו אל נצוח שאול גי ענינים, א. שעל ידי המהומה היתה חרב איש ברעהו : (מלבי"ם)

כא וְהֵעֲבִירִים הָיוּ לְפִלְשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם אֲשֶׁר עָלוּ עִמָּם בְּמַחְנֶה סָבִיב וְגַם-הֵמָּה לְהִיּוֹת עִם-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם-שְׂאוּל וַיֹּונְתָן:

כ"י וְהֵעֲבִירִים הָיוּ לְפִלְשְׁתִּים. צִעֲזַרְתֶּם, מַחֲמַת יִרְאָה מִתְמוֹל סְלָסוּם, וְהַיּוֹם נִהְפְּכוּ גַם הֵמָּה עִם חֲזְרִיהֶם, לְהִיּוֹת צִעֲזַרְת לְחִיהֶם: (כ"י)

מצודת דוד וְהֵעֲבִירִים וכו'. כִּי רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל גָּרוּ בְּאֶרֶץ פִּלְשְׁתִּים, וְהָיוּ מִשׁוּעֲבָדִים לָהֶם, וְעָלוּ עִמָּהֶם בְּעַל כְּרַחֵם לְהַלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר: הֵעֲבִירִים אֲשֶׁר הָיוּ לְעִזְרַת פִּלְשְׁתִּים בְּעַת אֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם אֲשֶׁר עָלוּ בְּמַחְנֶה פִּלְשְׁתִּים, גַּם הֵמָּה חֲזְרוּ לְהִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, בְּרֹאוֹתֶם שִׂיד ה' הִיּוֹתָה בְּהֶם: (מצודת דוד)

רלב"ג וְהֵעֲבִירִים הָיוּ לְפִלְשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם וכו'. יִתְכַּן שֶׁהַפִּלְשְׁתִּים הָיוּ מוֹשְׁלִים בְּקִצַּת יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ יוֹשְׁבִים תַּחְתֵּיהֶם וְהִבִּיאוּם הַפִּלְשְׁתִּים עִמָּהֶם בְּמַחְנֶה לְהַכְרִיחַ שִׁילְחָמוֹ עִם יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שְׂרַאֲנוּ בְּאֲכִישׁ מֶלֶךְ גַּת שֶׁהִבִּיא עִמּוֹ דוֹד וְאֲנָשָׁיו לְהַלְחֵם עִם שְׂאוּל וְעִם יִשְׂרָאֵל וְלִזְהָ אָמַר וְהֵעֲבִירִי אֲשֶׁר הָיוּ לְפִלְשְׁתִּי מִקּוֹדֵם זֶה שֶׁעָלוּ עִם הַפִּלְשְׁתִּים בְּמַחְנֶה סָבִיב גַּם הֵמָּה נִהְפְּכוּ לְהִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם שְׂאוּל וַיֹּונְתָן כֵּן פִּירְשׁוּ קִצַּת הַמִּפְרָשִׁים, וְהִנְכוּן בְּעֵינֵי שֶׁהֲרִצּוֹן בְּזֶה שֶׁעַם הַיּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר זֶאת הַמִּלְחָמָה בְּתַכְלִית הַדְּלוֹת וְהַשְּׁפִלוֹת עַד שֶׁנִּתְחַבְּאוּ בְּמִקּוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים הֵנָּה אַחֵר הִגִּיעַ זֶאת הַמַּהוּמָה לְפִלְשְׁתִּים הָיוּ הֵעֲבִירִים לְפִלְשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם בְּהַלְחָמָם עִמָּם בִּימֵי שְׂמוּאֵל שֶׁגִּבְרָה יָד יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם וְעַל עִמָּם בְּמַחְנֶה סָבִיב לְהַכּוֹתָם וְלִתְפֹּשׂם בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יִשְׂאָר מֵהֶם אִישׁ וְלֹא עוֹד אֲלֵא גַם הֵמָּה ר"ל הַפִּלְשְׁתִּים לְהִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם שְׂאוּל וַיֹּונְתָן כִּי קִצַּתָּם הָיוּ הוֹרְגִים קִצַּתָּם וּבְזֶה הָאוֹפֵן הָיוּ עוֹזְרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּאֵלוֹ הָיוּ עִמָּם: (רלב"ג)

מלבי"ם **ב**. וְהֵעֲבִירִים שִׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁגָּרוּ בְּצַד מֵעֵרֵב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּעֵרֵי פִּלְשְׁתִּים הָיוּ לְפִלְשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם נִכְנְעִים תַּחְתָּם וְגַם עָלוּ עִמָּם בְּמַחְנֶה סָבִיב, רָצָה לֹמַר עִמְדוֹ סָבִיבוֹת הַמַּחְנֶה לְהַסְפִּיק צִדָּה וְצִרְכֵיהֶם, וְגַם הֵמָּה נִהְפְּכוּ עִתָּה לְהִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם שְׂאוּל לְעִזְרָם: (מלבי"ם)

כב וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַבְּאִים בְּהַר-אֶפְרַיִם שָׁמְעוּ כִּי-נָסוּ פִּלְשְׁתִּים וַיִּדְבְּקוּ גַם-הֵמָּה אַחֲרֵיהֶם בְּמִלְחָמָה:

מצודת דוד הַמִּתְחַבְּאִים. מִפְּחַד הַפִּלְשְׁתִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעַלָּה (יג ו): וַיִּדְבְּקוּ. יִצְאוּ מִמְּקוֹם מַחְבּוּאָם, וַיִּדְבְּקוּ וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וידבקו. רוצה לומר רדפו להתקרב אליהם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. וכל איש ישראל המתחבאים וכו', ועל כולם, (כג) ויושע ה' ביום ההוא כי עיקר התשועה היתה השגחיית, והמלחמה עברה את בית און, רצה לומר כשבאו לבית און כבר עברה המלחמה רצה לומר פסקה כי מאז נפוצו הבורחים והיו נסים לא לוחמים:(מלבי"ם)

כג} ויושע יהוה ביום ההוא את-ישראל והמלחמה עברה את-בית און:

מצודת דוד והמלחמה. עם המלחמה, עברה מבית און והלאה, לרדוף אחרי פלשתים : (מצודת דוד)

רלבי"ג והמלחמה עברה את בית און. ר"ל שהרודפים עברו המקום ההוא מרוב מרוצתם ושקדם על דבר המלחמה : (רלבי"ג)

כד} ואיש-ישראל נגש ביום ההוא ויאיל שאול את-העם לאמר ארור האיש אשר-יאכל לחם עד-הערב ונקמתי מאיבי ולא טעם כל-העם לחם: (o)

רפ"י נגש ביום ההוא. היו אלים ונגוסים להלחם בפלשתים: ויואל. לשון אלה: אשר יאכל לחם. כל מאכל במשמע, כמו (ירמיהו יא יט): נשחיתה עץ בלחמו: (רפ"י)

מצודת דוד נגש ביום ההוא. עם כי מתחלה נחבאו, עתה קרבו להלחם בהם : ויואל. השביע את העם לבל יאכלו מאומה עד הערב, למען לא יהיו טרודים במאכלם, להנקם מפלשתים : לחם. הוא כולל כל דבר מאכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נגש. קרב : ויואל. מלשון אלה ושבועה : טעם. הלוקח אל פיו מעט מן המאכל ואין בה לרדת חדרי בטן, יקרא טעימה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואיש ישראל נגש ביום ההוא. ר"ל שכבר נדחקו על דבר זאת הרדיפה מפני צואת שאול עד שלא יכלו לבטל מזה אפילו לצורך האכילה כי כבר השביע שאול את העם שלא יאכל מזון עד הערב כדי שתשלם לו הנקמה מאויביו ולזה נשמרו העם מלקחת הדבש להזין ממנו ולקח ממנו יונתן כי לא שמע השבועה ועם זה נחשב לו לעון כמו שיראה אחר זה אם מפני שלא חקר בזה קודם כי כבר היה רואה שאין משיג ידו אל פיו מהעם

וזה לא היה נכון להיות אם לא בסבת נדר והסכמה ביניהם אם מפני שגנה אביו על ההשבעה הזאת כאמרו עכר אבי את הארץ וחשב שאם אכל העם משלל אויביו היו מתחזקים יותר ותרב מפני זה המכה בפלשתים עם מה שהתבאר לו כי לא בכח גברו על פלשתים אך מאת ה' היתה זאת : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואיש ישראל נגש רצה לומר שאול ראה בבואו לבית און שהעם הפסיקו מן המלחמה כמ"ש והמלחמה עברה וחדלו מלרדוף אחרי צריהם, וזה בא מטעם כי איש ישראל היו נגשים ומוכרחים ביום ההוא אל המלחמה, רצה לומר לא לחמו בנפש חפצה כעם חרף נפשו למות בעבור חפשיותו וארצו רק היה אצלם כנגישה ששאל לחץ אותם לזה על ידי שהתגרה עם פלשתים, ולכן עת מצאו מנוח מאויביהם רצו לנוח מן המלחמה אשר הלכו אליה מתוך ההכרח, ולכן **ויואל שאול** השביעים באלה **בל יאכלו לחם** למען יקום גוי אויביו וכפי הסברא היו מתענים ביום ההוא כמו שהיה דרכם בכל עת צרה, ועתה כי נושעו הותר להם לאכול על פי הדין, וגזר שאול בל יאכלו כי עוד אין התשועה שלמה עד ישית אויביו הדום לרגליו. והנה שאול דבר באלתו, **ארור האיש אשר יאכל לחם**, ויש סברא שלא גזר רק אכילת לחם שהיא סעודה כראוי, לא על טעימת לחם מעט, ולא על אכילת דבר שאינו לחם כמו פירות וכיוצא, כי באר הטעם כדי שינקם מאויביו, רצה לומר שלא יפנו אל הכנת סעודתם ולא ירדפו אחר האויב, וזה רק בסעודה קבועה שמתאחרים בהכנתה ואכילתה, לא על טעימה ואכילת מיני פירות שהיא אכילת ארעי, שלא יתבטלו בזה מן המלחמה, ויש סברה שהיתה גזרתו גזירת תענית שיתענו כל היום כדי שזכות ענוים ותשובתם תועיל אל שינקמו מאויביהם, וישראל החמירו על עצמם בשני ענינים, **א. ולא טעם כל העם לחם**, אף טעימה בעלמא : (מלבי"ם)

לְכַחַּ וְכָל-הָאָרֶץ בָּאוּ בַיַּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה:

רש"י ויהי דבש. דבש קנים גדל בארץ ישראל: (רש"י)

מצודת דוד וכל הארץ. כל אנשי הארץ, הם בני ישראל : ויהי דבש. הקנים אשר הדבש גדל בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ביער. הקנים שגדל בהם הדבש, יקראו יער, כמו (שיר השירים ה א) : אכלתי יערי עם דבשי : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היה הדבש על פני השדה מפני שכבר היו שם כלים רבים ישכנו בהם הדבורים ויעשו בו הדבש כמנהגם והדבש היה בכלים ההם בחוד יערו כמשפט וידמה שהיו הכלים ההם מושמיי שם שורות שורות ביושר בדמיון דרך ולזה קרא זה הקבוץ הלך דבש כי האורך יקרא הלך

מצד הדרך או לרבוי הדבורים שם ביער ההוא היה הדבש נגר על פני השדה כמו שפירשו הקודמים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (כה-כו) **השאלות:** מה החידוש שלא טעם העם לחם ולא מן הדבש, האפשר כי יעברו על האלה? :

ב. וכל הארץ באו ביער ויהי דבש על פני השדה, הגם שדבש אינו בכלל לחם: (מלבי"ם)

כז וַיָּבֵא הָעָם אֶל-הַיַּעַר וְהָיָה הַלֶּךְ דָּבֵשׁ וְאִין-מְשִׁיג יָדוֹ אֶל-פִּיּוֹ כִּי-יֵרָא הָעָם אֶת-הַשִּׁבְעָה:

רש"י והנה הלך דבש. שהיה נוטף מן הקנים: (רש"י)

מצודת דוד הלך דבש. הדבש היה זב מהקנים : ואין משיג ידו. עם הדבש : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלך. מלשון הליכה, ורוצה לומר זב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבא כו' והנה הלך דבש רצה לומר הגם שהדבש הלך ולא היה שום עכוב לא בלקיחתו ולא באכילתו, ובכ"ז ואין משיג ידו אל פיו. וזה היה מפני כי ירא העם את השבועה והחמירו על ספיקה: (מלבי"ם)

כח וַיֹּזְנֶתֶן לֹא-שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת-הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת-קִצֵּה הַמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעַר הַדָּבֵשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל-פִּיּוֹ (ותראנה) וַתֵּאָרְנָה עֵינָיו:

רש"י ציערת הדבש. צקנה הדבש, כמו (שמות ז ג): ותסס צסוף, דמתרגמינן: וסויתיה ציערל. ו'סוף' הם קנים סל אגס, וכן (סיר הסירים ה א): אכלתי יערי עם דבשי. וכלסון יסמעאל קורין לאותו דבש סוקר"ל צלע"ז, מפי רבי נתן היסמעאלי: (רש"י)

מצודת דוד וישב ידו. עם המטה : ותארנה עיניו. כי חשכו בעבור הרעבון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותארנה. מלשון אורה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויונתן ספר שיונתן היה לו שלש התנצלות, **א. שלא שמע בהשביע אביו** והיה שוגג, **ב. וישלח את קצה המטה** וכו' והיה רק טעימה קצת שזה ספק אם גזר על זה כנ"ל, **ג. ותארנה עיניו** כי חשכו עיניו מחמת בולמוס רעבון ועל ידי זה שב אור עיניו, ובזה במקום שאחזתו בולמוס היה מותר לאכול על פי הדין: (מלבי"ם)

לכח ויען איש מהעם ויאמר השבע השביע אביך את-העם לאמר ארור האיש אשר-יאכל לחם היום ויעף העם:

מצודת דוד ויעף העם. רצה לומר: והנה בעבור זה נעשה העם עייף ויגע: (מצודת דוד)

מלבי"ם (כח-כט) **השאלות**: למה אמר האיש ויעף העם?, ותשובת יהונתן אינה מספקת על מה שעבר על האלה?:

ויען וכו' ויעף העם, האיש הזה הוכיח לו שלא היה טעם הגזרה שלא יתאחרו בהכנת הסעודה. שלפי זה לא גזר רק על אכילת לחם בקביעות, כי הלא בהפך על ידי זה העם עיף מלרדוף אחרי האויב, וטוב היה יותר שיאכלו ויחליפו כח לרדוף, ובודאי היתה כוונתו על העינוי והצום לשם ה' הנותן ליעף כח והמושיע ואם כן גם הטעימה אסורה: (מלבי"ם)

לכט ויאמר יונתן עכר אבי את-הארץ ראו-נא כי-ארו עיני כי טעמתי מעט דבש

רס"י עכר אבי את הארץ. כלכל את דעתם ואת יסועתם, כמים עכורים: (רס"י)

מצודת ציון עכר. ענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל): עכרתם אותי: אורו. מלשון אור: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר יונתן השיב, **א. על הגזרה** עצמה שלא ידעה עד הנה, **עכר אבי את הארץ** שלא טוב עשה בגזרה זאת, **ב. ראו נא כי ארו עיני**, כי היה לו בולמוס, **ג. כי הוא החזיק ששאול גזר** זאת כדי שלא יתבטלו באכילתם מרדוף אחרי האויב, ואמר הנה עכר אבי את הארץ, כי באמת לא הטיב להשיג מבוקשו באלתו זאת ונהפוך הוא **ראו כי ארו עיני כי טעמתי מעט דבש** הזה ואם המעט הזה חדש כחי ואור עיני, (ל) **אף כי וכ"ש לוא אכול אכל היום העם משלל איביו אשר מצא**, שהיו כגבורים בוסים בטיט חוצות, ואמר כי לא היו מתבטלים על ידי כן כי היה אוכל מן השלל אשר מצא מזומן לפניהם הלא השלל רב ומוכן לאכול, **כי עתה** וכו' רצה לומר

והגם שהיו מתבטלים אז בעת אכילתם הלא וכי עתה לא רבתה מכה בפלשתים בתמיה, ומה שהיו מפסידים היום בעת האכילה היו מרויחים עתה לטרוף זרוע אף קדקד: (מלבי"ם)

לֹא אָף כִּי לֹא אָכַל אֶכְל הַיּוֹם הָעֵם מִשָּׁלַל אִיבֵיו אֲשֶׁר מָצָא כִּי עֲתָה לֹא-רִבְתָּה מִכָּה בַּפְּלִשְׁתִּים:

רפ"י כי עתה לא רבתה מכה. בתמיה: (רפ"י)

מצודת דוד אף כי. רצה לומר: ומה מטעימה לבד אורו עיני, כל שכן אם אכלו אכילה גמורה, וכי עתה לא רבתה מכה בפלשתים, כי הלא על ידי האכילה היה עוד כחם מתחזק: (מצודת דוד)

מצודת ציון לוא. כמו אם: משלל. מבזה: רבתה. מלשון רבוי: (מצודת ציון)

לֹא וַיְכֹוּ בַיּוֹם הַהוּא בַּפְּלִשְׁתִּים מִמְּכַמֵּשׁ אֵילָנָה וַיַּעַף הָעָם מְאֹד:

מצודת דוד ממכמש. ממקום מעמד פלשתים רודפים עד אילון, והכו בהם: (מצודת דוד)

רלב"ג ויכו ביום ההוא בפלשתים ממכמש אילונה. אחשוב כי ספר זה להורות על רוב שקדם לרדוף אחריהם ולהכות בהם עד שאשר נסעו ממכמש בהזעקם לרדוף אחריהם הכו בהם עד אילונה שהוא שם עיר אחרת ולזה היה עיף ויגע מאד: (רלב"ג)

מלבי"ם ויכו וכו' אילנה שהיה בחלקו של דן בגבול ארץ ישראל למערב בתחום פלשתים ושם עיפו: (מלבי"ם)

לֹב (ויעש) וַיַּעַט הָעָם אֶל-(שָׁלַל) הַשָּׁלַל וַיִּקְחוּ צֶאֱן וּבָקָר וּבְנֵי בָקָר וַיִּשְׁחֲטוּ-אֶרְצָה וַיֹּאכְלוּ הָעָם עַל-הַדָּם:

רפ"י ויעש העם. כמו ויעט העם, לשון עיט (בראשית טו יא): לאן ובקר ובני בקר. לומר אני: זה אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כב כח), ולכך קראם חוטאים. ורבותינו אמרו בשחיטת קדשים, שהיו מקדישים אותם שלמים, ואוכלים לפני זריקת דם, הוא שאמר: ויאכל העם על הדם,

אֹכְלִים קִדְשִׁים וְעֵדִיין דַּם בְּמִזְבֵּחַ: (כ"ז)

מצודת דוד על הדם. אמרו רבותינו ז"ל (זבחים קכ"א) שהקדישו שלמים, ואכלו הבשר קודם זריקת הדם, והתורה אסרתה, שנאמר (ויקרא י"ט כ) : לא תאכלו על הדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר במהירות רב : (מצודת ציון)

רלב"ג ויעט העם אל השלל. ר"ל סר וסבב לקחת מהשלל לאכל : **וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם**. ד"ל אצל הדם כי כל א' היה שוחט במקום שהיה בו מהמקנה ואחר היו אוכלים שם וכבר דקדקה התורה שלא יאכלו אצל הדם במה שאמרה לא תאכלו על הדם כדי שלא יסתבכו באמונות הנפסדות שהיו אז למי שעושים זה כמו שזכרנו בבאורנו לדברי התורה ולזה סבב שביב שיגולו לו אבן גדולה וישחטו שם כלם ואחר ישובו למקומם לאכל ובה ישמרו מלאכל אצל הדם : (רלב"ג)

מלבי"ם וישחטו פי' רבותינו שהקדישו הכל שלמים והם אכלו לפני זריקת דמים, וזה שכתוב **וישחטו ארצה בלא מזבח בנוי ויאכל כו' על הדם** בעוד שהדם קיים (כמו לא תשחט על חמץ דם זבחי) : (מלבי"ם)

גלג וַיִּגִּדּוּ לְשֹׂאֵל לֵאמֹר הֲנֵה הָעַם חֹטְאִים לַיהוָה לֶאֱכֹל עַל-הַדָּם וַיֹּאמֶר בְּגִדְתֶם גְּלוּ-אֵלַי הַיּוֹם אֲבָן גְּדוֹלָה:

כ"ז גלו אלי. לשון גללו: היום. מצעוד יום, ולמטה (פסוק לד) נאמר: ויגישו איש שורו זידו הלילה, רבותינו נחלקו בדבר צסוף מסכת זבחים, יש מהן פירשו: כאן בחולין כאן בקדשים. ויש מהן פירשו: כאן בקדשים שהוקדשו ליקרב צצמה נוב גדולה, כאן בקדשים שהוקדשו ליקרב צצמה קטנה, למד על עולת יחיד שצקירה ליצחט צלילה: אבן גדולה. עשאה צמה, לצרוק עליה דם והקטר חלצים: (כ"ז)

מצודת דוד אבן גדולה. לעשותה במה, לצרוק עליה את הדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בגדתם. פשעתם : גלו. גלגלו : (מצודת ציון)

מלבי"ם בגדתם בקדשים, גלו אלי היום אבן גדולה להיות במקום מזבח : (מלבי"ם)

גלד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל פְּצוּ בָעַם וְאִמְרֹתֶם לָהֶם הֲגִישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שְׂיֵהוּ וְשַׁחֲטֶתֶם בְּזֶה וְאָכַלְתֶּם וְלֹא-תִחַטְּאוּ לַיהוָה לֶאֱכֹל אֶל-הַדָּם וַיִּגְשׁוּ כָל-הָעָם אִישׁ שׁוֹרֹ בְיָדוֹ הַלֵּילָה וַיִּשְׁחֲטוּ-שָׁם:

רס"י פּוֹלוֹ צַעַם. הַכְרִיזוּ בַמְקוֹמוֹת הַרְצָה, וַיְהִיו הַמַּכְרִיזִים נְפוֹלִים צַעַם: וְשַׁחֲטֶתֶם בְּזֶה. כֹּאן, בַּמְקוֹם שְׁחִיטָה. לְזַכַּר אַחֵר: סָכִין צֶדֶק לְהֵם: הַלֵּילָה. בְּהַמּוֹת שֶׁל הוֹלִיין נִשְׁחֲטוּ בַלֵּילָה, כִּךְ מִפּוֹרֶשׁ בְּזַבְחִים (סס): (רס"י)

מצודת דוד פּוֹצוּ. הַתְּפַזְרוּ בֵּין הָעַם : הֲגִישׁוּ אֵלַי. אֵל מְקוֹם הַבְּמָה, בְּכַדֵּי לְזֶרֶק אֶת הַדָּם מִיַּד עַל הַבְּמָה, וְאַחֵר תֹּאכְלוּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון פּוֹצוּ. הַתְּפַזְרוּ, כְּמוֹ (שְׁמוֹת הַיָּב) : וַיִּפְּץ הָעַם : שְׂיֵהוּ. שֶׁהָ שְׁלוֹ : בְּזֶה. בַּמְקוֹם הַזֶּה : (מצודת ציון)

רלב"ג פּוֹצוּ בַעַם. ר"ל הַתְּפַרְדּוֹ אֵנָה וְאַנְהָ בְּכָל הַמַּחֲנֶה לְצוֹתֶם כֹּלִם שִׁיעֲשׂוּ אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שִׁי לְשַׁחוּט עַל הָאֶבֶן כְּדֵי שִׁיְהִי הָעַם נִשְׁמָרִים מִלֹּאכֹל עַל הַדָּם זֶהוּ הַפִּי אֲשֶׁר פִּירְשֵׁנוּ אֲנַחְנוּ בְּזֶה וְהוּא נְאוֹת מֵאֵד וְכִבֵּר רֵאִינוּ בּוֹ פִירוּשִׁים לְמִפְרָשִׁים בְּלִתֵּי נְאוֹתִים אִם בְּאֵנוּ לְסַפֵּר מֵהָ שִׁישׁ בְּהֵם מֵהַסַּפֵּק יֵאָרֵךְ מֵאֵד וְאִין זֶה מְכוֹנְתֵינוּ : (רלב"ג)

מלבי"ם וְשַׁחֲטֶתֶם בְּזֶה בַּמְקוֹם הַזֶּה קְרוֹב לְמִזְבַּח שִׁזְרְקוּ הַדָּם תִּיכָף:(מלבי"ם)

גלה וַיִּבֶן שְׂאוֹל מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֶתֹו הַחֵל לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)

רס"י אוֹתוֹ הַחֵל. אוֹתוֹ הַמִּזְבֵּחַ, רֵאֲשׁוֹן לְמִזְבְּחוֹת שְׁנֵי שְׂאוֹל: (רס"י)

מצודת דוד אוֹתוֹ הַחֵל. רָצָה לֹמַר : עִם הָאֶבֶן הָאֵמֹור לְמַעַלָּה, הַתְּחִיל בְּנִין הַמִּזְבֵּחַ, וְגִמְרָה בְּשֵׂאֵר אֲבָנִים : (מצודת דוד)

מצודת ציון אוֹתוֹ. עֵמוּ : (מצודת ציון)

רלב"ג וַיִּבֶן שְׂאוֹל מִזְבֵּחַ לַה' אוֹתוֹ הַחֵל לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַה'. רֵאוּי שֶׁתִּדַּע שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁנֹּאמַר כִּי שְׂאוֹל הַחֵל לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַה' שֶׁהָרִי כִּמָּה וְכִמָּה אֲנָשִׁים בְּנוֹ מִזְבֵּחַ קוֹדֵם שְׂאוֹל כְּמוֹ שֶׁאֵמְרוּ בְּמִדְרַשׁ וְהִנְרֵאָה בְּעֵינֵי שֶׁהָרָצוֹן בְּזֶה כִּי כִשְׁצוּהָ שְׂאוֹל לְגוֹל אֶבֶן גְּדוֹלָה לְשַׁחוּט עֲלֶיהָ אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שִׁי הַחֵל הָעֵנִין הֵהוּא לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַה' כִּי בַלֵּילָה הֵהוּא לֹא בְּנֵאוֹ כִּי הִיָּה נִתְפַּז לְרִדּוֹן

אחרי פלשתים אך היתה האבן ההיא התחלת הבנין ושם בנה המזבח
אחר כן להזכיר הנס שנעשה להם ולתת תודה לשם יתי כעל כל אשר
גמלם או יהיה הכנוי באותו החל שב אל האבן ואל תתמה אם יהיה אבן
פעם זכר פעם נקבה כי יש כמוהו רבים בלשון, והנה התעורר שאול
בראותו ההצלחה לישראל לרדוף אחרי פלשתים בלילה ההוא בעינו ולא
נשלמי כונתו כי שאלו באלהים ולא ענהו ביום ההוא על דבר חטא יונתן
לפי מה שנתברר על פי הגורל : (רלב"ג)

מלבי"ם ויבן מן האבן הזה בנה מזבח כי **אתו החל לבנות** רצה לומר אחר
שהחל לבנות אותו בעת תחלת השחיטה שהכינהו למזבח רק לא בנאו
כראוי מפני חפזון העם לכן גמר בנינו אח"ז שיהיה מזבח בנוי
ומשוכלל: (מלבי"ם)

לזו ויאמר שאול נרדה אחרי פלשתים | לילה ונבזה בהם | עד אור
הבקר ולא נשאר בהם איש ויאמרו כל הטוב (o) בעיניך עשה ויאמר
הפהו נקרבה הלם אל האלהים:

מצודת ציון ונבוזה. מלשון בזה ושלל : **הלום**. לפה, כמו (שם ג ה) : אל
תקרבו הלום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר שאול חשב כי הם מנוצחים בהחלט ואין צריך רק לבוז
השלל ולמחות יתר הפלטה וע"כ לא שאל באורים ותומים, ויאמר הכהן
השיב מי יודע אם לא נתאספו שנית בעריהם, ולכן **נקרבה** לשאול
בה': (מלבי"ם)

לזו וישאל שאול באלהים הארד אחרי פלשתים התתנם ביד ישראל
ולא ענהו ביום ההוא: **לח** ויאמר שאול גשו הלם כל פנות העם ודעו
וראו במה היתה החטאת הזאת היום:

רס"י פנות העם. שרי העם, אבן הפנה היא החקובה: (רס"י)

מצודת דוד כל פנות העם. כי כל שבט עמד בפנה בפני עצמה, ואמר שכולם
מכל הפנות יגשו הלום, בכדי שכולכם תראו ותדעו, בדבר מה היתה
החטאת הזאת אשר בעבורה לא ענני ה' : **היום**. רצה לומר : בודאי זה
מקרוב נעשתה, כי הלא ביום הצליחו במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פנות. מלשון פינה וזויות : (מצודת ציון)

מלבי"ם במה היתה החטאת הזה היום רצה לומר שאי אפשר שהיתה החטאת בזמן העבר, אחר שעשה להם נס ותשועה כיום הזה וע"כ שנולדה איזו חטאת היום, אחרי הנס:(מלבי"ם)

לט} **כ**י חִי-יְהוָה הַמוֹשִׁיעַ אֶת-יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-יִשְׁנֹוּ בְּיוֹנְתָן בְּנֵי כִי מוֹת יָמוֹת יְאִין עֲנֶהוּ מְכַל-הָעָם:

מצודת דוד **כ**י חִי ה'. הריני נשבע חי ה' וכו' : **אם ישנו**. החטא ההוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ישנו**. מלשון יש : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כ**י **אם ישנו ביונתן** הגם שהוא היה אמצעי אל התשועה, **מות יומת** כי כפי שדבקה בו ההשגחה כן יגדל החטא שעשה להעלות חמת ה', כי יגדל החטא לפי מעלת החוטא ולפי קרבתו אל האלהים, והרמב"ן דעתו שזה נכלל במ"ש כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, שיש כח ביד בית דין לגזור חרם והעובר עליו חייב מיתה כמו שהיה בחרמו של יהושע, ובחרם שנהרגו בני יביש גלעד בגבעה:(מלבי"ם)

מי} וַיֹּאמֶר אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל אַתֶּם תְּהִיוּ לְעֵבֶר אֶחָד וְאֲנִי וַיֹּנְתָן בְּנֵי נְהִיָּה לְעֵבֶר אֶחָד וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל-שְׂאוּל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה: (o)

רפ"י **לעבר אחד**. להפיל גורל בין כלכם וזינינו: (רפ"י)

מצודת דוד **לעבר אחד**. רצה לומר : נחלק את עצמנו לשני חלקים, אתם כולכם לצד אחד, ואני ובני וכו', ונפיל הגורל בין שני החלקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לעבר**. לצד : (מצודת ציון)

מא} וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲבֵה תָמִים וַיִּלְכֹּד יוֹנָתָן וְשְׂאוּל וְהָעָם יָצְאוּ:

רפ"י **הבה תמים**. תן גורל חמת: והעם ילאו. נקיים מן הגורל: (רפ"י)

מצודת דוד **הבה תמים**. שיפול הגורל בהשגחה ולא במקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבה. תנה, כמו (בראשית כט כא) : הבה את אשתי : **תמים**. מלשון תם, רוצה לומר דבר שלם ואמת : (מצודת ציון)

מב ויאמר שאל הפילו ביני ובין יונתן בני וילכד יונתן: **מג** ויאמר שאל אל-יונתן הגידה לי מה עשיתה וגד-לו יונתן ויאמר טעם טעמתי בקצה המטה אשר-בידי מעט דבש הנני אמות:

מצודת דוד מה עשית. מה העון שעשית : **הנני אמות**. מוכן אני למות ולא אתרעם : (מצודת דוד)

מלבי"ם **הנני אמות**, יונתן בצדקתו לא אמר התנצלות שאמר (למעלה כ"ט ולי) אחר שראה שהגורל עלה עליו כי חטא:(מלבי"ם)

מד ויאמר שאל כה-יעשה אלהים וכה יוסף כי-מות תמות יונתן:

מצודת דוד כה יעשה אלהים. הוא ענין שבועה, וגזם ולא פירש, והרי הוא כאלו אמר, כזאת וכזאת רעה יעשה לי אלהים וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה נשבע שאל שמוי יומת יונתן בנו על דבר זה החטא וסבבו ישראל שלא מת יונתן כי עם אלהים עשה מעשיו ביום ההוא והנה ההצלחה הזאת נקראת פדייה על דרך אמרו פדה בשלום נפשי ופדויי הי' ישובן : (רלב"ג)

מה ויאמר העם אל-שאל ה' יונתן | ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי-יהוה אם-יפל משערת ראשו ארצה כי-עם-אלהים עשה היזם הזה ויפדו העם את-יונתן ולא-מת: (o)

רש"י ויפדו העם. התירו לו לשאול שבועתו: (רש"י)

מצודת דוד **היונתן ימות**. וכי מן הראוי שימות יונתן, אשר באה על ידו תשועה גדולה : **חלילה**. חולין וגנאי הוא להמיתו : **אם יפול משערת וכו'**. הוא ענין גוזמא ומליצה, כדרך שהבריות אומרים, ורצה לומר : שלא יעשה לו מאומה רע : **כי עם אלהים**. רצה לומר : היום הזה עשה טובה עם אלהים להושיע לעמו בסכנת נפשו, ואיך אם כן יהיה עובר על השבועה במזיד בשאט נפש, ובודאי שוגג היה ולא ידע מהשבועה : **ויפדו העם**. בהדברים האלה פדאוהו מן המיתה, ולא הומת : (מצודת דוד)

מלבי"ם **היונתן ימות** ואמרו שני טעמים, **א.** גם אם חטא הלא הוא עשה הישועה הגדולה וכו' והעם ימסרו נפשם עליו כמו שמסר נפשו עליהם ויגינו עליו, **ב.** חלילה לאמר עליו שחטא ושיפול אף אחד משערת ראש נזרו ארצה אחר כי עם אלהים עשה היום הזה ודבקה בו ההשגחה האלהית איך יצוייר שיחטא ואשם בזדון, ובודאי המליצו עליו שהיה שוגג ושלא אכל לחם רק טעם דבש ולא נחשב לו חטא רק לפי מעלתו שעם אלהים עשה היום הזה והקב"ה מדקדק עמו כחוט השערה לעשות לו שגגות כזדונות ולא יתחייב מיתה כעובר במזיד, אמנם נשאר הקושיא מדוע לא נענה שאול אחר שיהונתן היה שוגג, וכתב מהרי"א שעקר מה שלא נענה היה בחטאת עצמו על שעבר את פי ה' בגלגל ולפי שהתשועה הזאת לא היתה על ידי שאול ובזכותו רק על ידי יונתן וזכותו, לכן לא השיבו כששאל אם ירדוף אחרי פלשתים להראות שאינו חפץ בו וברדיפתו, והוא חשב שהיה בסבת האכילה ושאל על האוכל לכן השיבו ה' כדי שידע שלא קצף בעבור האוכל כי על זה השיב, רק בעבור שאול, עכ"ד והוא דוחק מבואר. והעקר שה' חשב לצדיק כזה אשר דבקה בו ההשגחה, השוגג כזדון, כי אחר שנגלה לו שעבר על החרם היה לו להשתדל אצל אביו שישאל על נדרו ויעקר הנדר למפרע, בפרט כי אמר עכר אבי את הארץ, ובנדר כזה שלא הועיל בזה למלחמה הזאת יכול להתחרט חרטה דמעיקרא, ועל ידי שעלה עליו הגורל שאל שאול על הנדר, וי"ל שזה מה שכתוב ויפדו העם את יונתן, שהשתדלו ששאל התיר לו את נדרו, והיה לו פתח חרטה על ידי שאמרו העם היונתן ימות, ובמדרש ויפדו העם נתנו משקלו זהב ופדאוהו, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר וכי לחם אכל והלא דבש אכל, ריש לקיש אמר וכי אכל והלא מטעמת טעם, והם שני הטעמים שהזכרתי למעלה: (מלבי"ם)

מזו ויעל שאול מאחרי פלשתים ופלשתים הלכו למקומם:

מצודת דוד מאחרי פלשתים. שב למקומו ולא רדפם עוד : (מצודת דוד)

מזז ושאול לכד המלוכה על-ישראל וילחם סביב | בכל-איביו במואב | ובבני-עמון ובאדום ובמלכי צובה ובפלשתים ובכל אשר-יפנה ירשיע:

מצודת דוד לכד המלוכה. רצה לומר : התחזק בה להיות בידו מבלי פקפוק, כי נלחם באויביו והצליח, והחריד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירשיע. יחריד ויבלבל, וכן (איוב לד כט) : והוא ישקיט ומי ירשיע, והוא על שם שנכון ביד הרשע חרדה ובלבול : (מצודת ציון)

רלב"ג ושאל לכד המלוכה על ישראל. כי באלו התשועות הנפלאות שנעשו על ידו בהלחמו בכל אויביו לכד המלוכה על ישראל בשייראו ממנו כל העם יראה עצומה ונכנעו לעשות מצותו וגזרתו בלא עכוב : **ובכל אשר יפנה ירשיע**. ר"ל שיחייב אויביו וישחיתם על דרך אומר אל אלוה אל תרשיעני או יהיה הרצון בזה ירשיע היה נלחם ר"ל שהוא היה נלחם בכל אשר יפנה שיעשו לו חמס וזהו אמרו בסוף ויצל את ישראל מיד שוסהו כי לא היה נלחם בהם אם לא מפני היותם שוסים את ישראל ומרשיעים כנגדם : (רלב"ג)

מלבי"ם ושאל לכד המלוכה כי בעוד פלשתים מושלים בישראל לא היתה מלכותו חזקה כל כך **ובכל אשר יפנה ירשיע** פירוש בכל מקום שרצה לפנות מי שרוצה להרשיע ולהרע לישראל לחם עמו ונצחו : (מלבי"ם)

{מח} ויעש חיל ויך את-עמלק ויצל את-ישראל מיד שסהו : (o)

רפ"י ויעש חיל. ויאסף חיל : (רפ"י)

מצודת דוד ויצל וכו'. רק את ישראל הציל מידו, אבל לא החרים, עד שאמר לו שמואל בדבר ה' להחרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעש. ענין אסיפה, כמו (במדבר כד יח) : וישראל עושה חיל : חיל. אנשי חיל : שוסהו. ענין דריכה ורמיסה, כמו (שופטים ב יד) : שוסים וישוסו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויעש חיל יען ספר כל המלחמות ספר גם מלחמת עמלק שבו עשה חיל פ"י קבץ חיל רב מישראל : ויצל כי לא החרים את כולם כי היתה כוונתו רק להצילם מיד שוסיהם בהוה לא למחות את שמו בעבור העבר כמצות ה' : (מלבי"ם)

{מט} ויהיו בני שאול יונתן וישוי ומלכי-שוע ושם שתי בנתיו שם הבכירה מרב ושם הקטנה מיכל :

מצודת דוד וישוי. הוא איש בושתי, כי בדברי הימים (א ח לג) לא זכר ישוי, וזכר במקומו אשבעל, והוא איש בושתי, וכן ירובעל נקרא גם ירובשת (שמואל ב יא כא) ואף בעת נהרגו בני שאול במלחמה (לקמן לא ב), לא חשב ישוי, וזהו כי הוא איש בושתי, ונשאר חי ומלך, ומה שלא זכר פה את אבינדב הנחשב בבני שאול אשר מתו במלחמה, וגם בדברי הימים, אולי לא נולד עדיין בעת ההיא : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה האריך בזכירת שמות בניו ובנותיו ושם אשתו ושם שרי הצבא אשר לו לכבוד שאול ולצורך מה שזכר אחר זה באלו הספורים : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישוי הוא אבינדב הנז' לקמן ל"א ובדה"א ט', ולא חשיב איש בושט שהיה מלך אחר כך ונודע שמו בלא"ה, כך כתב רי"א: (מלבי"ם)

נב וְשֵׁם אִשְׁתׁ שְׁאוּל אַחִינֹעַם בֵּת-אַחִימֶעֶץ וְשֵׁם שֶׁר-צָבָאוּ אַבְיָנָר בֶּן-נֵר דָּוִד שְׁאוּל:

רפ"י אבינר בן נר. ונר היה דוד שאול, אחיו של קיש, ושניהם בני אביאל, וגם אביאל נקרא נר, בדברי הימים (א ח לג), שהיה מדליק נרות לרבים במזבחות האפלים (ויקרא רבה ט ז): (רפ"י)

מצודת דוד דוד שאול. נר היה דוד שאול : (מצודת דוד)

רלבי"ג והקדים אבנר לקיש אבי שאול למעלת אבנר ולפחיתות קיש הלא תראה מה שאמר במה שקדם מה זה היה לבן קיש ולזאת הסבה ג"כ הקדים לזכור אבנר קודם שיזכור אביו שהיה שר צבא ג"כ ויחס מפני זה נר אביו שהוא אבי אבנר באמרו ונר אבי אבנר בן אביאל : (רלבי"ג)

נא וְקִישׁ אֶבְי-שְׁאוּל וְנֵר אֶבְי-אַבְיָנָר בֶּן-אַבְיָל: (o)

מצודת דוד בן אביאל. קיש ונר, כל אחד מהם היה בן אביאל : (מצודת דוד)

מלבי"ם וקיש רצה לומר איך היה אבנר דוד שאול כי קיש ונר היו בני אביאל אחים מן האב, ובן אביאל מוסב גם על קיש: (מלבי"ם)

נב וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה עַל-פְּלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁאוּל וַרְאָה שְׁאוּל כָּל-אִישׁ גָּבוֹר וְכָל-בֶּן-חַיִל וַיֹּאסְפוּהוּ אֵלָיו: (o)

רפ"י וראה שאול. לשון הוה, כשהיה שאול רואה איש גבור חיל, היה אוספו אליו: (רפ"י)

מצודת דוד **וראה**. כאשר ראה שאול איש גבור וכו', היה מאספו אליו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **בן חיל**. הוא היודע תחבולות המלחמה : **ויאספהו**. הכניסו
אליו (מצודת ציון) :

רלבי"ג כל איש גבור וכל בן חיל. הנה אחשוב כי קרא הגבוי האיש החזק
והאמיץ הבקיא בעניני המלחמות ובן חיל מצליח במלחמות : (רלבי"ג)

שמואל א פרק-טו

א **ואמר שמואל אל-שאול אתי שלח יהוה למשחק למלך על-עמו**
על-ישראל ועתה שמע לקול דברי יהוה: (o)

רפ"י **ועתה שמע לקול דברי ה'.** פעם אחת נסכלת, עתה הזהר בעלמך:
(רפ"י)

מצודת דוד **אותי שלח וכו'.** רצה לומר, והנך רואה שנתקיים הדבר ודבר
ה' בפי אמת, ולזה שמע לקול דברי ה' אשר אומר לך, ולא תפקק בדבריו
על היותו דבר זר להחרים את כל הנמצא לעמלק : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות:** מה נשתנה עמלק מכל אויבי ישראל אשר הרעו
והצירו להם ורק עליו צוה למחות את שמו?, ובמה היה חטא שאול גדול
כל כך והוא נלחם בעמלק והכריתו? :

אתי שלח ה'. בספור הכתובים יבואו גם כן אחת לאחת הטעמים שלא
קבל ה' תשובת שאול ולקח המלכות ממנו, ולא כן דוד שחטא גם כן
ונמחל לו, וטעם אי כתב העקרים (פכ"ד מאמר ד') כי חטא שאול היה
בעניני המלוכה וחטא דוד לא היה בענין המלוכה, ונסביר על ידי משל,
שני סופרים שחטאו אי זייף שטרות והשני גלה ערות בשר, שהדין הוא
שזה השני ילקה וחוזר לאומנתו, והראשון שחטא באומנתו יפסל מלהיות
סופר, וכן דוד חטא באשר הוא אדם לא באשר הוא מלך, ושאול חטא
במצוה שנצטוה בה מצד מלכותו, לכן היה הדין שתלקח המלכות ממנו,
כמו ששלמה שחטא ברבוי נשים שהיא מצות המלך נקרע מלכותו, ויהוא
ששמר מה שנצטוה בעניני המלכות להשמיד בית ירבעם, בני רבעים ישבו
לו על כסא ישראל אף על פי שחטא בשאר עבירות, וזה שכתוב אותי שלח

ה' למשחך למלך כאומר דע כי מצוה זו היא משתלשלת ממה שנמשחת למלך, וכמו שנשלחתי למשחך כן נשלחתי אליך בשליחות הזאת שזה יהיה בחינה אל קיום המלכות בידך ולכן **עֵתָה שִׁמְעֵ לְקוֹל דְּבָרֵי ה'**: (מלבי"ם)

זב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פְּקֻדֹתַי אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלְךָ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-
שָׁם לוֹ בְּדַרְךָ בְּעֵלְתוֹ מִמְצָרִים:

מצודת דוד **פקדתי**. זוכר אני את אשר עשה עמלק לישראל : **אשר שם לו**.
כפל הדבר במלות שונות לתוספת ביאור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פקדתי**. ענין זכרון : **שם**. מלשון שימה : (מצודת ציון)

מלבי"ם כה אמר ה' צבאות, הנה התורה בארה בטעם מצות מיחוי זכר עמלק כמה טעמים כמ"ש זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. רצה לומר כי כל עורכי מלחמות יהיו באחד מחמשה פנים. **א**. או שילחם על ארץ לכבשה להגדיל את ארצו, וזה היה בדרך כי לא היית אז בארץ נושבת, **ב**. אם יקרב עם אל גבול ארצו ילחם עמו מיראתו פן יעבור בגבולו, כמו מלחמת סיחון ועוג, וזה היה בצאתכם ממצרים שהייתם רחוקים מארצו, **ג**. מחמת איזה מריבה ומשטמה שיש בין שני העמים הלוחמים אבל הוא קרך בדרך דרך מקרה ולא היה לו דבר עמך, **ד**. להראות גבורתו ותקפו להיות לו לשם, אבל הוא זנב כל הנחשלים ואתה עיף ויגע בענין שלא כיון להראות כח בקרב. **ה**. בעבור הדת שחושב שה' ירצה מעשיו שיכחיד אומה הבלתי מאמנת בדתו ואלהיו, והוא לא ירא אלהים, בענין שמלחמתו לא היה לה שום סבה מן הסבות שבעבורם יתגרו מלחמות, רק הסבה העצמיית היתה כמ"ש המפרשים, **א**. מחמת הכפירה באלהים ויען שאז שמעו עמים ירגזון מהאותות והמופתים שעשה אז בים ובמצרים רצה ללחום בס ולהראות שאין ביכולת ה' להושיעם עד שעקר מלחמתו היתה נגד ה', **ב**. נגעה שנאתו על ישראל מצד אבותיהם ומשטמת עשו (שהיה עמלק מזרעו) אל יעקב, ולכן צוה ה' למחות זכרו, ופה לא תפס רק שני טעמים אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים, כי רוב המלחמות יהיו בעבור הארצות, והוא או לכבוש ארץ, שנגד זה אמר בדרך, או שלא יכבשו ארצו, שנגד זה אמר בעלותו ממצרים. ורצה לומר שלא היה דרך מלחמה כנהוג רק דרך כפירה נגד ה', ומשטמת נצח נגד צור מחצבתם, הנשמר בלבם דור דור, כמ"ש מלחמה לה' בעמלק מדר דר: (מלבי"ם)

זג עֵתָה לְךָ וְהִפִּיתָ אֶת-עִמָּלְךָ וְהִחַרְמְתָם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תִחַמְל

עָלִיו וְהַמְתָּה מְאִישׁ עַד-אִשָּׁה מְעַלְלֵל וְעַד-יוֹנֵק מְשׁוֹר וְעַד-שָׂה מְגַמֵּל וְעַד-
חֲמֹר: (o)

רפ"י משור ועד פה. פהיו צעלי כפפים, ומסנין עמון ודומין לבהמה:
(רפ"י)

מצודת דוד עתה וכו'. רצה לומר : מאז הכיתם ולא החרמתם, עתה לך
והחרים מכל ומכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחרמתם. ענין כליון וכריתה : מעולל. הוא הרך בשנים, כמו
(ישעיהו סה כ) : עול ימים והוא גדול מן היונק : (מצודת ציון)

רלב"ג והמתה מאיש ועד אשה וגו'. בגדול החל ובקטון כלה וזה בהדרגה
כי האיש יותר נכבד מהאשה וכל אחד מהם יותר נכבד מהעולל כי הוייתו
חסרה עדיין כי לא נשלם הגדול בו והצמיחה והעולל יותר נכבד מהיונק
כי היונק עם חסרון גופו הנה הוא חסר הכח עד שלא יוכל לעכל כי אם
החלב שהוא מתדמה לטבעי מאד והשור יותר נכבד מהשה והגמל הוא
כמו ממוצע בין טבע הטהור וטבע הטמא והחמור הוא מהמינים
הנחותים שבבהמה הטמאה : (רלב"ג)

מלבי"ם עתה לך והכיתה, ומפרש איך יכה אותם, א. הממון והקנינים
והחרמתם כו' בל תהנו מהם, ב. הנפשות ולא תחמל עליו רק והמתה
מאיש וכו' מוסיף והולך, שהאשה חלושה מהאיש, ואחריהם גם העולל
הקטן ואף היונק שדים שחלוש יותר, ואחריהם הבעלי חיים משור ועד
שה, ואף :. הבהמות טמאות מגמל ועד חמור, והחמור פחות בשווי מן
הגמל. והנה מ"ש ולא תחמול עליו ולא אמר ולא תחוס או ולא תרחם
עליו, יבואר בפסוק ט' : (מלבי"ם)

דף וישמע שאל את-העם ויפקדם בטלאים מאתים אַלף רגלי ועשרת
אַלפים את-איש

רפ"י וישמע שאל. לשון הכרזה, כמו (לעיל יד כ): ויזעק שאלו: ויפקדם
בטלאים. אמר לכל אחד ואחד, סיקח טלה מלאנו של מלך, ואחר כך מנה
את הטלאים, לפי שאסור למנות את ישראל, שנאמר צם (צראשית לב יצ):
לא יספר מרוב: (רפ"י)

מצודת ציון וישמע. ענין אסיפה הבאה בשמיעת קול המאסף, וכן (ירמיהו
נ כט) : השמיעו אל בבל רבים : ויפקדם. ענין מנין ומספר : בטלאים.

שם מקום, כמו (יהושע טו כד) : זיף וטלם ובעלות. ורבותינו ז"ל אמרו (יומא כב ב) : בטלאים ממש, לפי שאסור למנות את ישראל לגולגולת, ומנאם בטלאים, וכל אחד לקח טלה מעדר שאול, והחזירו למקום מיוחד, ומנו הטלאים וידעו מספר בני ישראל : רגלי. הולכי רגל, לא רוכבים : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויפקדם בטלאים. עשה זה כדי שיפקוד הטלאים ולא יפקוד העם פן יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שקרה לדוד ולזאת הסבה גם כן מנה אותם בבזק במלחמת נחש מלך בני עמון : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מה רצה במ"ש וישמע את העם? :

וישמע גם זה הוצעה להגדיל חטא שאול, בל תאמר שהיה ירא את העם כמו שהתנצל אחר כך, כי הוא השמיע את העם רצה לומר שצוה להכריז מאמר הנביא וכל פקודתו, ובודאי לא היו עומדים נגדו אם היה מוכיחם בל יעברו על דברי נביא, וכן בל תאמר שחס על השלל מפני עניו שהתאוה אל השלל הרב, כי **פקדם בטלאים**, שכ"א לקח טלה מצאן המלך ועל ידי כן ידע מנינם וזה ראייה על רוב עשרו: (מלבי"ם)

הַבֵּא וְיָבֵא שְׂאוֹל עַד-עִיר עֲמֶלֶק וְיָרֵב בְּנַחֵל:

רס"י וירב בנחל. וילחם בנחל. ורבותינו אמרו (יומא כב ב): על עסקי נחל רב ודן את עצמו, ומה בצביל נפץ אחת אמרה תורה ערוף עגלה בנחל, בצביל כל הנפשות האלו לא כל שכן, אם אדם חטא, בהמה מה חטאה: (רס"י)

מצודת ציון וירב. מלשון מריבה ומלחמה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וירב בנחל. ר"ל שהוא נלחם עם עמלק במישור כי שם יצאו להלחם, הנה הריב והמלחמה אחי כאמרו הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מה פירוש וירב בנחל? :

ויבא וכו' וירב בנחל, באשר אין מחוקי המלכים לתגר מלחמה בלא איזה עלה כענין מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי, בקש שם מריבה בנחל שלפני ערי עמלק, ששאו לאמר שהנחל והבקעה שייך אליו ועמלק רב עמו על זה עד שזה היה עלת המלחמה, וגם זה מורה שלא קיים המצוה כראוי שלא היה לו לבקש רק סבה מפני שה' צוהו וכמ"ש דוד הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, לא ריב אחר אשר לא לה' הוא: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-הַקִּינִי לָכוּ סֵרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי פֶן-אֶסְפְּךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵלוֹתָם מִמְצָרִים וַיֵּסֶר קִינִי מִתּוֹךְ עַמְלֵק:

רפ"י **אל הקיני.** בני יתרו, שהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד, שהלכו אצל יעבץ ללמוד תורה, וערד הוא עמלק, הכנעני מלך ערד, עמלק היה, שנאמר (במדבר כא א): יושב הנגב, ועמלק יושב בארץ הנגב (סס יג כט): **עם כל בני ישראל.** שנהנו מסעודתו משה ואהרן וכל זקני ישראל, והרי מעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל: (רפ"י)

מצודת דוד **לכו סורו.** הפרדו מעם עמלק, כי פן אוסיפך עמו בעת אחרים, היות בעת כזאת אי אפשר להבחין ולהזהר : **עשית חסד.** על יתרו יאמר, והחסד הוא מה שיעץ להעמיד שופטים, שהיה טובה לכל ישראל, להקל עליהם מלעמוד על משה מבקר עד ערב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הקיני.** משפחת הקיני, מבני חובב חותן משה : **אוסיפך.** ענין כליון (מצודת ציון)

רלב"ג **ויאמר שאול אל הקיני.** הרצון בו וכבר אמר שאול אל הקיני קודם שילחם בעמלק : **ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים.** הנה זה החסד היה כשבא יתרו אל משה המדבר והראה עצמו שמח בהצלחת ישראל ונתן עצה למשה להשים על העם שופטים באופן שנוכר בפרשת יתרו וידמה שהכונה היתה בהחרמת עמלק בזה האופן שצוה השם ית' שלא יהנו ישראל כלל מנכסיהם להעיר כי הכונה האלהית היתה בזה ללקיחת הנקמה ממה שעשה עמלק לישראל בדרך בצאתם ממצרים אשר זנב בהם כל הנחשלים אחריהם למען ייראו הבאים מעשות כדבר הרע הזה ולא היתה הכונה בזאת המלחמה לקחת שללם וליהנות מנכסיה', וכאשר פשטו שאול וישראל ידיהם בשלל הראו כי לא היתה כוונתם בזה לנקמה אך להועיל לעצמם וזה היה הפך הכוונה האלהית וידמה שלזאת הסבה בעינה נשמרו ישראל בימי מרדכי ואסתר משלוח ידם בבזת אויביה' שהיו מעמלק כמו שספר ובבזה לא שלחו את ידם : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויאמר שאול אל הקיני,** בנחל הזה היה הקיני רועה צאנו כי הם היו שוכני אהלים, א"ל שיסור ממקום המלחמה **פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד,** וזה הפך מעשה עמלק שנלחם בם, ולא יהיה מקרה אחד לצדיק ולרשע, **פן אוסיפך** הפעיל מנחי פ"א כמו אובידה עיר (ירמיה מ"ו): (מלבי"ם)

ז וַיִּהְיֶה שְׂאוֹל אֶת-עַמְלֵק מִחֲוִילָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרָיִם:

מצודת דוד **בואך**. עד אשר תבוא לשור, וכאלו מדבר מול האדם המכיר המקום : (מצודת דוד)

ח וַיִּתְּפֵשׂ אֶת-אֶגֶג מֶלֶךְ-עַמְלֵק חַי וְאֶת-כָּל-הָעַם הַחֲרִים לְפִי-חֶרֶב:

מצודת ציון **ויתפש**. ענין אחיזה : (מצודת ציון)

ט וַיִּחְמַל שְׂאוֹל וְהָעַם עַל-אֶגֶג וְעַל-מֵיטֵב הַצֹּאן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל-הַכְּרִים וְעַל-כָּל-הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל-הַמְּלָאכָה נִמְבָּזָה וְנִמְסָ אֹתָהּ הַחֲרִימוּ: (פ)

כ"י והמשנים. חין לו דמיון, והם הזריחים. ואומר חני: לשון משנים, כמו (בראשית מג יב): כסף משנה, על שם שהוא כפול בצקר ובזומן, וכן (סופטים ו כה): ופר השני שבע שנים: נמזה ונמס. כמו נזה, והמ"ם טפילה (כ"י) זו:

מצודת דוד **ויחמול**. חסים היו על אגג ועל מבחר הצאן וכו' ועל כל דבר טוב שמצאו שם, ולא רצו להחרים, ולא החרים כי אם המקנה הבזויה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והמשנים**. מלשון שנים, רוצה לומר כפולים בבשר ושמנים, ודוגמתו (עזרא א י) : כפורי זהב משנים, ורוצה לומר כפולים : **הכרים**. הכבשים השמנים : **ולא אבו**. ולא רצו : **וכל המלאכה**. המקנה, נקראת מלאכה, לפי שבו עבודת האדם בעל המקנה, ובו יעסוק, כמו (בראשית לג יד) : לרגל המלאכה : **נמזה**. בזויה : **ונמס**. רוצה לומר דבר הנשחת : (מצודת ציון)

רלבי"ג **והנה** ספר כי חמלו שאול והעם על אגג ועל מיטב השלל ולא אבו החרים והמלאכה הפחותה החרים וקרה מזה לשאול שנענש להסיר המלוכה ממנו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויחמל שאול**. פה באר הטעם השני מדוע לא נתקבלה תשובתו של שאול, כי יש הבדל בין הפעלים הנרדפים, חמל, חוס, רחם, כמ"ש

במק"א, שהרחמים לא יהיו רק מאדם לאדם בעבור שקצרה נפשו לראות באבדן איזה אדם או בצרתו, והחמלה והחוסה תמצא על כל דבר, וההבדל ביניהם שהחוסה תהיה מצד צרכו אל הדבר כמו שחס אדם על ממונו וכליו באשר הם קנינו, והחמלה תהיה גם על דבר שאין לו תועלת ממנו רק ששופט בשכלו שאין ראוי להשחית הדבר ההוא וקיומו טוב יותר, והנה לא הזהירו ה' בל יחוס או בל ירחם על עמלק, כי אלה מתכונות נפשיות, שהגם שיקיים מצות ה' בכ"ז יצוייר שיעורר רחמיו ויכאיב לבו במיתת ילדים רכים, או יחוס וידאב לבו בהשחיתו השלל שהיה יכול להנות ממנו. אבל החמלה הוא ענין מחשביי, שחושב שאין מן הראוי והיושר להשחיתם ושלא בצדק צוהו הנביא דבר זה, זה עון פלילי כי רוצה להתחכם נגד ה' וע"כ צוהו בל תחמול עליו, רצה לומר אל תחשוב מחשבה שראוי לקיימו ושלא להשחיתו, ובאמת בזה נכשל שאול שחמל על אגג ועל מיטב הצאן ובוזה הראה כי האמונה מתרופפת בידו שאם לא כן לא היה חושב שראוי לחמול על אויבי ה' ועל ידי מחשבתו זאת חטאו גם בפועל **ולא אבו החרימם**, וספר שחמל על מיטב הבקר והמשנים שהם הבינונים שהם שניים במדרגה להמיטב, וכן על מיטב הצאן והכרים, שהם צאן השמנים שהם גם כן אחרי המיטב, באופן שהשאירו עידית ובינונית ורק הזבורית החרימו: (מלבי"ם)

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יֵא נְחַמְתִּי כִּי-הִמְלַכְתִּי אֶת-שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי-שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת-דְּבָרִי לֹא הִקִּים וַיִּחַר לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל-יְהוָה כָּל-הַלַּיְלָה:

רס"י נחמתי. מחשבה עלתה כלזי על מלכות שאול שהמלכתי: (רס"י)

מצודת דוד כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים. כפל הדבר במלות שונות: ויחד לשמואל. דרך הדואג לכעוס על עצמו: ויזעק. להתפלל על שאול: (מצודת דוד)

מצודת ציון נחמתי. ענין הפוך מחשבה: (מצודת ציון)

מלבי"ם נחמתי. כ"מ שבא התנחמות אצל ה' שמתנחם על פעולה שעשה, הוא ביטול הפעולה לגמרי, כי קיום כל דבר תלוי בחפץ ה' ורצונו, וכשמתנחם על הדבר הרי הוא כאילו לא היה כמ"ש כי נחמתי כי עשיתים, וזה יבא בגזר דין שאינו מקוה עוד על התשובה, ובאר הטעם כי שב מאחרי, הוא מה שחטא במחשבה שהיה מיעוט אמונה בדברי ה' על ידי נביאו, שחטא הכפירה גרוע מחטא הבא על ידי תאוה או תכונה נפשית, וגם בפועל ואת דברי לא הקים כו': (מלבי"ם)

**וַיִּשְׁכֶם שְׁמוּאֵל לְקִרְאֵת שְׂאוּל בְּבֹקֶר וַיִּגַּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא-שְׂאוּל
הַכְרַמְלָה וְהִנֵּה מְצִיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגְּלִגְלִי:**

רַפ"י מציב לו יד. בונה לו מזבח הוא המזבח שנאמר צאליהו (מלכים-א
יה ל): וירפא את מזבח ה' ההרוס. ויונתן תרגם: והא מתקן ליה תמן אתר
לפלגא ביה ביזתא: (רפ"י)

מצודת דוד לקראת שאול. ללכת לקראת שאול : בבקר. מוסב על וישכם
: מציב לו יד. עושה שם לעצמו מקום לחלק הבזה, ומשם יסוב וירד
הגלגל, רצה לומר, כל זה הוגד לשמואל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מציב. ענינו עשיה והעמדה : יד. מקום : (מצודת ציון)

רלב"ג בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד. ידמה שיהיה הרצון בזה
שהוא היה מציב לו מקום לשבת בו ולעבוד הש"י שם ולתת לו תודה על
כל הטובה אשר הטיב לישראל והנה היה המקום שהיה מציב לו יד בו
הגלגל כי שם היו נקבצים ישראל תמיד על כל הדברים הגדולים ולזה
אמר ויסב ויעבר וירד הגלגל : (רלב"ג)

מלבי"ם והנה מציב לו יד. הציב ציון לאות על נצחון זה ועליו צורת יד
ציון ידו החזקה אשר הראה במלחמה זו, ויסב ושמן הכרמל סבב דרכו
אל הגלגל לזבח שם לה' : (מלבי"ם)

**וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוּל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימְתִּי
אֶת-דְּבַר יְהוָה:**

מצודת דוד אל שאול. כשבא שאול אל הגלגל : ברוך אתה לה' וכו'. רצה
לומר : ה' יברך אותך, לפי שקיימתי דבר ה' אשר צויתני, והזכות הזה
באה על ידך : (מצודת דוד)

רלב"ג ויבא שמואל אל שאול עד לזבח לה' אלהיך בגלגל. והנה אפשר
שחשב שאול שאם יזבחו לה' מן השלל שהוא לא יקשה בעיני הש"י אחר
שאינם נהנים בשללם ולחולשת ההתנצלות הזה יחסו אל העם ועוד חשב
כי מפני שלא צוה להחרים מלך עמלק ועמו שיוכל להציל מלכם וזהו
אמרו ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי : (רלב"ג)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְמָה קוֹל-הַצֶּאֱן הַזֶּה בְּאָזְנִי וְקוֹל הַבֹּקֶר אֲשֶׁר אָנֹכִי

שמע:

מצודת דוד ומה קול. רצה לומר : ואם קיימת דבר ה', מה הוא קול הצאן וכו', האם המה מעמלק : (מצודת דוד)

טו ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על-מיטב הצאן והבקר למען זבח ליהוה אלהיך ואת-היותר החרמנו: (o)

מצודת דוד מעמלקי הביאום. רצה לומר : הן אמת מעמלק הובא, ועם כל זה אין רע, כי מה שחסו על מבחר הצאן, היה למען יזבחום לה', ולא להחזיק לעצמן, ולזה לא יכולתי למחות בידם, כי אמרו שעוד למצוה יחשב : ואת היותר. הדברים שאינם ראויים לזבח, החרמנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם אשר חמל העם. התנצל בשני דברים, א. מצד הפועל שהעם חמל ולהם יתיחס מעשה זאת, ב. מצד התכלית שלא כווננו לשלול שלל רק למען זבח זבח. והראיה כי היותר שאין ראוי לזבח החרמנו, ובלשונו גלה גם פרי מחשבותיו שחשב שדבר זה להחריב את הכל אינו ראוי וישר וע"כ אמר כי חמל העם (כנ"ל ט') רק שייחס זה אל העם. והנה בזה יש טעם ג' שלא נתקבלה תשובתו כי מתנאי התשובה היא החרטה והווידוי, והוא לא התחרט כי לא הכיר חטאו כלל ולא התודה כי הכחיש והתנצל בדברי שקר: (מלבי"ם)

טז ויאמר שמואל אל-שאול הרף ואגידה לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה (ויאמרו) ויאמר לו דבר: (o)

כ"י הרף. כתרגומו: אוריק, פירוש המתן: (כ"י)

מצודת דוד הרף. רצה לומר : עזוב דבריך וחדל מהם, ואגידה לך וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרף. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם הרף, אחר שזה עצמו מה שמכחיש חטאו הוא עון גדול כמ"ש הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב' ל"ה) לכן א"ל הרף שים יד לפה ואגידה לך וכו': (מלבי"ם)

יז ויאמר שמואל הלוא אם-קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל

אָתָּה וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל:

רַס"י רֹאשׁ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה. תִּרְגַּם יוֹנָתָן: שְׁבִטָא דְּבַנִּימִין עֵבֶר צִימָא צְרִיךְ כָּל עֵמָא, כְּמָה שְׁנֵאמֵר (תְּהִלִּים סח כח): בְּנִימִין לְעִיר רוּדָם: (רַס"י)

מצודת דוד **אם קטן אתה בעיניך**. אף אם בעיני עצמך נחשב אתה לקטן, מכל מקום הלא אתה הראש המולך על כל שבטי ישראל, ולא זו בלבד שהם המליכו אותך, אלא שגם ה' משחך למלך, ואם כן ידך תקיפה עליהם, ומדוע אם כן לא מחית בידם : (מצודת דוד)

מלבי"ם הלוא, נגד מ"ש כי חמל העם, כאילו לא עצר כח נגד העם אי"ל הלא כו' ראש שבטי ישראל אתה ועקר המעשה תתיחס אליך, וגם אי"ל שהיית ירא מהם כי וימשחך ה' למלך אינך כמלך הנבחר מהעם אשר ימשך אחר דעתם כי ה' משחך: וישלחך, ונגד מ"ש שרצה להקריבם לקרבן הלא היה לך לחשב בחינת השולח שהוא ה' ובחינת השליחות שא"ל לך והחרמתה את החטאים וכו' ולא היה ראוי לך לשנות בו דבר, כי התנה שתלחם בו עד כלותם אתם, ורצה לומר שכל שתהיה הפעולה גדולה יותר כן יותר ראוי לדקדק בכל פרטי עשייתה, והפעולה תגדל אם מצד עצמה, אם מצד המצוה, או מצד הפועל, ושלש אלה נקבצו באו בפעולה הזאת, נגד הפועל אמר הלא ראש שבטי ישראל אתה, ונגד המצוה אמר וישלחך ה', ונגד הפעולה אמר ויאמר לך וכו', ובפרט שפעולה זו תנאי אל מלכותך וזה שכתוב וימשחך ה' למלך כמ"ש בפסוק א', ומ"ם כלותם על הפעול, וכפל כלותם אותם היינו שיכלו לגמרי: (מלבי"ם)

יח וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לְךָ וְהִחַרְמְתָה אֶת-הַחֲטָאִים אֶת-עַמְלֶק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלֹתָם

רַס"י עַד כְּלֹתָם אֹתָם. הַעַם אֲשֶׁר אַתָּה יִכְלוּ אֹתָם: (רַס"י)

מצודת דוד **וישלחך**. הלא ה' שלחך בדרך הזה, וציוך להחרימם : (מצודת דוד)

יט וְלָמָּה לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל-הַשָּׁלַל וַתַּעַשׂ הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

רַס"י וַתַּעַט. כְּמוֹ וַתַּעַף, לָשׂוֹן עֵיט (צְרַחֲסִית טו יא): (רַס"י)

מצודת דוד ולמה לא שמעת. להחרימם מכל וכל, ורצה לומר, היתכן בעבור דברי העם לא שמעת בקול ה' : ותעט אל השלל. כי על שלא מחית בהעם, הרי הוא כאלו אתה בעצמך מהרת לקחת השלל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר מהירות ההליכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולמה, ונגד זה חטאך משולש, א. למה לא שמעת בקול ה' המצוה, כי מצות ה' יבדלו ממצות בני אדם שדי אם ימלא תכלית העקרי המכוון, הגם שלא ידקדק בפרטי המעשים ובאמצעיים, כל שהשלים התכלית די, באשר תכלית מצות בני אדם ידוע לא כן במצות ה', אשר גם הפרטיים והאמצעיים המה תכליות מכוונות לעצמם, שהוא שישמע בקול ה', כפי מה שצוה בכל פרט ופרט, לא יוסיף ולא יגרע דבר, ולא יתחכם כי עמד על תכליתם, ויוכל לעשותם באופנים אחרים, כי אז לא שמע בקול ה' כפי מה שצוהו. והנה לפי מחשבתך שהתכלית הוא לנקום בעמלק ולהשחיתו כבר מלאת המצוה כפי דעתך. אבל באמת מי עמד בסוד ה' ואם חסרת אף שמץ מנהו מפרטי המצוה לא עשית מצוה כלל, ועל זה אמר למה לא שמעת בקול ה', ב. מצד הסבה שהניעה אותך לשנות דבריו שהוא ותעט אל השלל למען בצוע בצע וזה גרעון גדול בהפועל, כי יצר חמדת הרכוש הטה לבך ממצות ה', ג. ותעש הרע בעיני ה' שבזה הפעולה בכללה פגול היא לא תרצה כי המגרע ממצות ה' לא יחשב שעשה על כל פנים חלק מן המצוה, רק גם הקצת שעשה הוא רע בעיני ה' ועון בעיניו כמו מי שילבש ג' ציציות וגי פרשיות בתפילין, שהיא עבירה שעבר על לא תגרע ולא קיים מצוה כלל : (מלבי"ם)

כז ויאמר שאול אל-שמואל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְקוֹל יְהוָה וְאַלֶּךָ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר-שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאַבִּיא אֶת-אֶגְגַּ מֶלֶךְ עֲמֹלֵק וְאֶת-עֲמֹלֵק הַחֶרְמָתִי :

מצודת דוד אשר שמעתני. רצה לומר : לא כאשר תאמר אתה, כי אשר שמעתני בקול וכו' : ואביא. רצה לומר : עם שלא הרגתיו, מכל מקום לא שלחתיו לנפשו, רק הביאותיו, והנה בידי להרגו בכל עת : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול. שאול עמד על דעתו ויתוכח על דבר שמואל אם במ"ש שלא קיים מצות ה' כלל ע"ז השיב כי הלא קיים עקר המצוה לפי תכליתה שהיה להשחית את עמלק, ובזה לא שינה דבר, בין באמצעיים, ועל זה אמר אשר שמעתני בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה'. בין תכלית המבוקש, כי ואביא את אגג שזה סימן הנצחון הכללי שתפשו את מלכם חי להמיתו בארץ ישראל, ואת עמלק החרמתי שזה היה תכלית המבוקש : (מלבי"ם)

כא וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשֶּׁלֶל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֶרֶם לְזִבְחַ לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּגִלְגָּל:

כ"י רֵאשִׁית הַחֶרֶם. מֵיטֵב הַחֶרֶם, וְכֵן (לְדַרְסֵי יח ד): רֵאשִׁית לְגַגְךָ, כִּמְהָ שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבַר יח ל): צֹהַרִימְכֶם אֵת חֲלָצוֹ מִמֶּנּוּ. וַיּוֹנְתֶן תְּרֻמָּה: קִדְשׁ לַיהִרְמֹנִן:
(כ"י)

מצודת דוד וַיִּקַּח הָעָם. וְאִף מֵהַשֶּׁלֶל לֹא לְקַחְתִּי אֲנִי מֵאוֹמֶה, כִּי אִם הָעָם לְקַחוֹ, וְזֶה לְכוֹנֶה טוֹבָה לְזִבּוּחַ לַה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון רֵאשִׁית הַחֶרֶם. מֵיטֵב מִדְבַר הַנְּחָרֶם, כִּמּוֹ (עֲמוֹס ו ו): וְרֵאשִׁית שְׂמֵנִים יִמְשָׁחוּ : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיִּקַּח. וְאִם עִי"מ שֶׁאֵמַר לוֹ כִּי עֵט אֶל הַשֶּׁלֶל, הַשִּׁיב שׁוֹה לֹא יִתִּיחַס אֱלֹהֵי רַק אֶל הָעָם, וְזֶה שֶׁכְּתוּב וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשֶּׁלֶל, וְגַם זֶה לֹא הִיָּה עַל כּוֹוֹנַת הַבְּצֵעַ רַק לְזִבּוּחַ לַה' וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ מִצְוָה וּבְאִשֶּׁר הוּא רֵאשִׁית הַחֶרֶם שְׂרָאוֹי שְׂאוֹצֵר ה' יוֹבֵא : (מלבי"ם)

כב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הַחֹפֵץ לַיהוָה בְּעוֹלוֹת וּזְבָחִים כְּשָׁמַע בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:

כ"י הִנֵּה שְׂמוּעַ. בְּקוֹלוֹ, טוֹב מִזְבַּח: לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים. זֶה מוֹסֵב עַל הִנֵּה שְׂמוּעַ מִזְבַּח טוֹב, וְלְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים: (כ"י)

מצודת דוד הַחֹפֵץ לַה'. וְכִי רָצוֹן ה' בְּעוֹלוֹת, דּוֹמָה הִיא כְּרָצוֹנוֹ לְשְׂמוּעַ בְּקוֹלוֹ, הִלָּא לֹא כֵן הַדְּבַר, כִּי הִנֵּה לְשְׂמוּעַ בְּקוֹלוֹ, טוֹב בְּעֵינָיו יוֹתֵר מִזְבַּח, וְלְהַקְשִׁיב דְּבָרוֹ, טוֹבָה לְפָנָיו מִחֶלֶב אֵילִים, וְכַפַּל הַדְּבַר בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַחֹפֵץ. עֵנִין רָצוֹן : לְהַקְשִׁיב. לְשְׂמוּעַ : (מצודת ציון)

רלב"ג הַחֹפֵץ לַה' בְּעוֹלוֹת וּזְבָחִים כְּשְׂמוּעַ בְּקוֹל ה'. הִנֵּה זֶה מִבּוֹאֵר כִּי הַעוֹלוֹת וְהַזְבָּחִים יִבָּאוּ עַל הַחֲטָאִים כִּמּוֹ שֶׁהַתְּבַאֵר בְּתוֹרָה וְלִזֶּה הוּא מִבּוֹאֵר כִּי הוּא יוֹתֵר טוֹב שִׁישְׁמֵר אֲדָם מִהַחֲטָא וְלֹא יִצְטַרֵּךְ לֵאלוֹ הַקְּרִבְנוֹת : הִנֵּה שְׂמוּעַ. לְמִצְוֵי הַשֵּׁם הוּא טוֹב מִהַבְּא' הַזְּבַח וְלְהַקְשִׁיב לְמִצְוֹתָיו הוּא יוֹתֵר מִהַקְּרִבַת חֶלֶב אֵילִים עַל מִזְבַּח ה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר שמואל החפץ לה' וכו'. מבואר אצלי (בפירוש הספרא ויקרא א' בפסוק לרצונו לפני ה') כי יש הבדל בין חפץ ובין רצון, שהחפץ הוא תכונה נפשית, שיתאוה אל דבר ויחשוק בו מצד תאות נפשו או חשקו אל הדבר, והרצון הוא תכונה מחשביית, שהגם שאין נפשו חפצה בדבר ירצה בו מצד טוב הדבר ושלמותו מצד היושר והראוי, והנה הבאת הזבחים אינם נרצים מצד עצמם רק מצד שבם מקיים גזרת ה' ופקודתו כמ"ש נחת רוח הוא לפני שאמרתי ונעשה רצוני, ולפי זה לא נמצא במ חפץ, כי היה חפץ שלא יצטרך אל הקרבן, רק רצון, שכן רצה במחשבתו שיעשה רצונו, אמנם הדבר שהוא תכלית הזבח שהוא השמיעה בקול ה' בו חפץ ה' ויחשוק בו מצד עצמו, (ועל מה שכתוב בפירוש תהלות בפסוק כי לא תחפץ זבח ואתנה) וזה שכתוב החפץ לה' בעלות זבחים כשמע בקול ה', רצה לומר אחר שהשמיעה בקול ה' שהוא תכליתו של הזבח בו יחפץ ה' מצד חשקו אליו והוא נחת רוח לפניו, אולם הזבח הוא רק רצונו, שבו גלה רצונו ועל ידו יראה האדם כי יעשה רצון בוראו, ואם כן עקר החפץ הוא השמיעה בקול ה', שהוא התכלית, וממילא הנה מבואר כי שמע מזבח טוב שהשמיעה שהוא תכלית הזבח וה' חפץ בו מצד עצמו, טוב יותר מן הזבח שהוא רצון סתמי בלא חפץ, ויותר מזה כי גם להקשיב [שההקשבה פחותה מן השמיעה] הוא טוב מחלב אילים שהוא המקטר מן הזבח, ואם כן איך החלפת הדבר שלא לשמוע בקול ה' ומצותיו שבו חפץ ה' כדי להקריב זבחים שתכליתם רק שישמע בקול ה', לא שבו ימרה פי ה' ובלתי שמוע בקולו. ובזה הראה טעותו מ"ש שלקחו הצאן והבקר להקריב זבחים בגלגל: (מלבי"ם)

כג כִּי חֲטֹאת־קָסָם מְרִי וְאֵין וְתִרְפִּים הַפָּצֵר יַעַן מְאֹסֶת אֶת־דְּבַר יְהוָה וְיִמְאָסָךְ מִמֶּלֶךְ: (o)

רפ"י כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפלר. וכעונש של און ותרפים, כן עונש של הפלר. ויונתן תרגם: ארי כחוב גבריאל וכו' וכחובי עמא לטעו בתר טעותא, כן חובת כל אנש דפלר ומוסיף וכו': הפלר. לשון תוספת, וכן (בראשית לג יא): ויפלר זו, הרבה עליו דברים: (רפ"י)

מצודת דוד כי חטאת קסם מרי. החטא שיש במעשה הקסם, הוא החטא בעצמו שיש בהמרה בדברי ה', כי כמו השואל בקסם, הסיר בטחונו מה', כן הממרה בדברו בעבור הסתת או יראת אדם, מסיר בזה בטחונו מה': ואון ותרפים הפצר. רצה לומר: דבר התוהו והשקר שיש בתרפים, דבר התוהו ההיא בעצמה יש בהמרה דברים, כי כמו שאף הרבה מן התרפים תוהו ומה ואת כולם ישא הרוח, כן מרבית דברים לא צודקים, לתוהו נחשבו עם רבויים, ולפי שנאמר בשאול (לקמן כח ג) שהסיר את

האובות ואת הידעונים, אמר לו : הנה נכשלת בדומה לקוסם ולעושה התרפים, כי המרי בדבר ה' מיראת העם, ידמה לקוסם, וההפצר בדברים לא יועיל בם, ידמה לעושה התרפים : **יען**. לזאת יען מאסת וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואון. ענין דבר תוהו ושקר, כמו (זכריה י ב) : התרפים דברו און : **ותרפים**. הוי"ו יתירה, כמו (תהלים עו ז) : נרדם ורכב : **הפצר**. ענין רבוי הדברים, כמו (בראשית יט ג) : ויפצר בם : **יען**. בעבור : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. אחשוב שיהיה וי"ו ותרפים כוי"ו נרדם ורכב וסוס ואיה וענה והרצון בו ואון ותרפים כאמרו התרפי" דברו און והרצון בזה הוא כי מי שגורע ממצות השם בשיקיי קצתה לבד הנה הוא ממרה את פיו וכן מי שמוסיף על דברי השם הוא חוטא ולזה אמר שמואל לשאול על מה שאמר אשר שמעתי בקול ה' וגומר שאע"פ שבמה שעשה קיים את דבריו הנה מרה את פיו במה שלא קיים מצותו להחרים את עמלק בכללו ושללם וענין המשל בזה לפי מה שאומר והוא כי חסרון הקסם הוא ענין דומה למרי וזה כי הקוסם יגיד מה שיגיד באמצעות שפע מה עלול מן השי"י אלא שהשפע ההוא חסר כמו שאמר ובארנו בספר מלחמו' ה' וחסרון השפע ההוא איננו מצד מה שיגיע ממנו כי כבר היה צודק מצד ההוא אבל החסרון הוא מצד מה שחסר להגיע ממנו ולא אוכל לפרש בזה המקום לעומק זה הענין אבל אעשה בזה הלמוד השיריי והמשליי כי הוא בלתי מזיק בזה המקום, והמשל שיהיה בכאן מרקחת מורכב מסמים רבים וידע אדם סגולות שם אחד מהסמים ההם וטבעו בשלמות הנה עדיין לא ידע פעל המרקחת ההוא כי מצד הסמים האחרים ישתנה הטבע ההוא ולא עוד אלא אפילו ידע טבע כל סם וסם מהרכבה בשלמות הנה עדיין לא יוכל לשפט באמתות על פעל המרקחת ההוא בגופותיו מה שלא ידע הצורה המתחדשת מההרכבה וכן הענין בעינו בקסם כי הכזב בו נכנס מזה הצד כמו שבארנו בספר מלחמות ה' כי לפעמים יתגלה לקוסם מה שישפע מאחד מן הפשוטים או מיותר מאחד מהם ולא יתגלה לו מה שישפע מכל אחד מהם ולא מה שישפע מכללם וזה כלו בלתי מבואר בזה המקום ולזה אמר שמואל כי חסרון הקסם הוא דומה למרי כי כמו שמה שחסר בקסם מההודעה מסיר בכללות הטוב שהיה ראוי שיגיע מההודעה ולא די בזה אלא שהרבה פעמים תהיה ההודעה החסרה סבה להגעת הרע כמו שבארנו בשני ממלחמות ה' כן הענין במי שימר' פי השם שיגרע ממצותו כי התועלת המכוון במצוה ההיא לא תתקיים אלא בכללה ויקרה גם כן קצתה זולת קצתה הפסד ורע תחת הטוב שכוון במצוה ההיא וזה כי השי"י צוה לעשות זאת הנקמה הנפלאה למען יוסרו שאר האנשים מהנהגת זאת המדה הפחותה ולזה רצה שלא יהנו ישראל מנכסיהם כדי שלא יביא זה לחשב כי אהבת הממון הביא לישראל לזאת המלחמה עם שבהחרמת כל שלל עמלק תועלת אחר והוא התועלת המגיע במה שצותה התורה שלא ליהנות בדבר מע"א פן יביא זה להמשך אחר ע"א אם יראה הנהנה מנכסים היות נכסיו מצליחים אולי ייחס זה למה שהגיע לו מע"א וכן

הענין בנכסי עם עמלק בשוה כי בלי ספק היו דעותיהם ואמונותיהם נפסדות וכן יאמר שהאון שדברו התרפים הוא דומי להפצר ההוא בהתעסק בדבר יותר מן הראוי והרצון בהוספה על מצות השם יגיע ממנה חסרון כמו הענין בהוספה שנהיה בדבור אשר יהיה באמצעות התרפים כי ההוספה ההיא תהיה סבה לטעות הנופל בהודעה המגעת באמצעותם וזה כי התרפים הוא דבר מעורר הכח הדמיוני בהתעוררותו ידמה קצת דברים צודקים כמו הענין בחלומות הצודקים והרבה דברים כוזבים ידמה עמהם ויגיע לו דמוי הדברים הצודקים משפע עליוני יגיע אל הדמיון בעת היותו מתבודד מבין שאר הכחות המגיעות המשיגות הגיע לו כמו הדברים הכוזבים מצד הדברים אשר הגיע רשומם בכח הדמיוני ויתערבו אלו הדמיונות בדמויים הצודקים ויהיה זה סבה לכזב המגיע בה דעה ההיא ולזה אמר הנביא אשר אתו חלום ידבר אתו חלום וגוי מה לתבן את הבר נאם ה' כי ההודעה המגעת באמצעות אלו הדמיונות תדמה לבר הבלתי נקי מהתבן מצד הכזב המתערב בה מהצד שבארנו ולזה הוא מבואר שאין לגרוע ממצות השם ית' ולא להוסיף עליה כי תפסד הכוונה אשר בעבורה היתה המצוה ההיא : **יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך**. זהו מה שנוסף לו עתה מהעונש כי במה שחטא בראשונה לא נאמר לו אלא שממלכתו לא תקום ואולם עתה אמר לו שהש"י מאס אותו מהיות מלך על ישראל וזה מורה שימי מלכותו יהיו מעטים כי הדבר הנמאס ירוחק :

מלבי"ם כי חטאת עתה הודיע לו. כי במה שהתוכח עם הנביא ויאמר לא פעלתי און בזה הוסיף פשע רבה נוסף על חטאו הקודם, א"ל דע כי חטאת קסם מרי, חטאת המרי דומה כחטאת קסם, המרי והסירוב נגד ה' חטאתו שוה עם חטאת הקסם, שעיקר חטאו מצד היותו בלתי תמים עם ה' ועם דברי נביאיו לשאול בקוסמים, כמ"ש כי העמים וכו' אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך וכו' אליו תשמעון, ולפי זה במה שמרית נגד דברי הנביא חטאת קסם, אבל ואון ותרפים הפצר שעורו ואון קסם ותרפים (מלת קסם נמשך לשתים) כן הוא און הפצר, שאם מפציר ומתחזק בדעתו ואינו מודה על פשעו, דומה כאילו הוסיף על חטאת הקסם און תרפים שהוא עובד עבודה זרה, וכן במה שאתה מפציר להחזיק בדעתך חטאך גדול מנשוא, ולכן **יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך**, ותוסר מלכותך בעונך:(מלבי"ם)

כד ויאמר שאל אל-שמואל חטאתי כי-עברתי את-פי-יהוה ואת-דבריך כי יראתי את-העם ואשמע בקולם:

רפ"י יראתי את העם. לואג האלדומי, שהיה חסוב כולם: (רפ"י)

מצודת דוד ואת דבריך. במה שאני מרבה דברים לסתור מאמריך ולומר

אשר שמעתי וכו' : **כי יראתי**. ועל ידי זה חטאתי להמרות פי ה', ונמשך
מזה לסתור גם דבריך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר וכו' חטאתי עתה הכיר והתודה חטאו, אבל עדיין התנצל
במ"ש **כי יראתי את העם** שסבת החטא היתה יראתו את העם ופחדו
לעשות נגד רצונם: (מלבי"ם)

לכה וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת-חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאַשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה:

מצודת דוד ועתה. הואיל ואני מודה שחטאתי גם לך, לזה מחול חטאתי
ושוב עמי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שא. ענין מחילה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שי"ל התנצלות שהייתי אנוס בדבר, שא נא רצה
לומר נגד מ"ש כי עברתי את פי ה' ואת דבריך, על שעברתי דבריך שא נא
חטאתי, ועל שעברתי פי ה' שוב עמי ואשתחוה לה' ואבקש סליחה
וכפרה: (מלבי"ם)

לכח וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת-דְּבַר יְהוָה
וַיִּמְאַסְךָ יְהוָה מֵהִיּוֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת דוד וימאסך ה'. ואם ה' מאס בך, איך אשוב עמך : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה בפסוק כ"ג אמר וימאסך ממלך, ובפסוק כ"ו
אמר מהיות מלך על ישראל? :

ויאמר כו' לא אשוב עמך. כי אין התנצלות הזו מועיל מאומה, ולא תועיל
אצל מלך ישראל שמלכותו מן השמים ואין ראוי שיגור ויפחד מן העם,
וזה שכתוב וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל נגד מה שאמר תחלה
וימאסך ממלך שבעבור שמאס דבר ה' אינו ראוי למלוכה כלל, ועל זה
היה לו התנצלות שהיה אנוס מיראתו את העם. השיב שעל כל פנים
וימאסך מהיות מלך על ישראל אינך ראוי למלכות ישראל בפרטות.
שהוא אין לו לירא מאדם ולבטוח בעמו ומן ה' יסור לבו: (מלבי"ם)

לכח וַיִּסֹּב שְׂמוּאֵל לְלֶכֶת וַיִּחַזַּק בְּכַנְף-מְעִילוֹ וַיִּקְרַע:

רס"י ויחזק בכנף מעילו. לפי פשוטו משמעו, שכספנה שמואל ללכת

מאחרי שאלו, אחז שאלו בכנף של שמואל, לפי שהיה שאלו מבקש ממנו שישוב עד שישתחוו בגלגל שהיה שם אהל מועד. ומדרש אגדה (שוחר טוב) חולקים אמוראים, יש אומרים: מעילו של שמואל קרע שאלו. ויש אומרים: מעילו של שאלו קרע שמואל, ומסר לו סימן זה, מי שיכרות כנף מעילו, הוא ימלוך תחתיו, והוא שאמר לו שאלו לדוד ביום שכתת את המעיל (לקמן כד כ): ידעתי כי מלוך תמלוך: (רש"י)

מצודת דוד ללכת. מעם שאלו : ויחזק. שאלו אחז בכנף מעיל שמואל למנעו מללכת מעמו, ובהאחזו בו, נקרע הכנף : (מצודת דוד)

מצודת ציון בכנף. בקצה שפולי המעיל, כמו (לקמן כד ד) : ויכרת את כנף המעיל : (מצודת ציון)

לכת ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את-ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך:

מצודת דוד קרע ה'. הקריעה ההיא, היא לסימן שכבר קרע ה' וכו' : לרעד. זהו דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם קרע ה' מבואר אצלנו (כפי דברי הרמב"ן) כי הגם שדבר ה' אשר ידבר על ידי נביא לרעה, תוכל להשתנות על ידי תשובה ומע"ט, בכ"ז אם בא איזה פעולה עם דברי הנבואה לא תשתנה, כי הפעולה תורה על קיום הדבר תיכף, וכן הדבר שינבא לטוב גם כן לא ישתנה בשום אופן, וזה שכתוב, **א. קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך**, קריעת המעיל שהיא פעולה שנעשית עם הנבואה מורה שאינה גזרה עתידית רק שכבר נעשית הגזרה היום הזה, באופן שאי אפשר שישתנה הדבר שכבר יצא אל הפועל ויהי. וזה שכתוב קרע היום שכבר קרע היום ונעשה הגזרה, **ב. ונתנה לרעד** ובזה אי אפשר שישנה ה' את הטוב שיעד לרעד **הטוב ממך** בעבור טובו וצדקתו, והנה מלכות שאלו סרה ממנו תיכף, רצה לומר שסר ממנו רוח ה' והוד מלכות, שעל זה אמר קרע היום. ונתנת המלכות לדוד הגם שלא היה תיכף הלא היעוד הטוב אי אפשר לחזור:(מלבי"ם)

לכת וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם:

רש"י וגם נלח ישראל לא ישקר. ואם תאמר אשוב מעוני לפניו, לא יועיל עוד ליטול את המלוכה ממי שנתנה לו, כי הקב"ה שהוא נלחוננו של ישראל,

לֹא יִשְׁקַר מְלִיתָן הַטּוֹבָה לְזֶה שְׂאֵמַר לִיתָן: (רפ"ו)

מצודת דוד וגם נצח ישראל. רצה לומר : כבר אבדת המלוכה כי כבר נתנה לאחר, וגם לא ישקר בהבטחתו, וגם לא ינחם לאחר זמן, כי לא אדם הוא להנחם (ורצה לומר : מפאת עצמו אין בו שינוי להנחם, אבל השינוי בא מפאת המקבל, ולזה נאמר בשאול נחמתי כי המלכתי וכו') : (מצודת דוד)

מצודת ציון נצח. ענין חוזק והתגברות, כמו (איכה ג יח) : אבד נצחי, ועל המקום יאמר, שהוא חוזקן של ישראל : **ינחם**. ענין הפוך מחשבה : (מצודת ציון)

רלב"ג נצח ישראל. הוא הש"י שהוא חוזק ישראל וכחם ותוחלתם כטעם ואומר אבד נצחי והנה הרצון בנצח ישראל חיי ישראל שהוא הש"י כמו הדם שהוא חיי הגוף כי הדם יקרא נצח כטעם ויז נצחם על בגדי : (רלב"ג)

מלבי"ם וגם נצח, אומר אל תדמה כי היעוד האלהי דומה כיעוד בני אדם, שלפעמים הוא שקר תיכף שמגזם בפיו להרע ובלבבו לא כן ידמה, ופעמים הגם שחושב כן לעשות יתנחם אחר כך ולא יעשה כי ה' הנצחי שמתנאי נצחיותו שלא ימצא בו שום שינוי לא בהוה ולא בעתיד, נצח ישראל לא ישקר, באופן שתחשב כי הרע שגזר עליך וקרע מלכותך היום הוא רק גוזמא לא אמת, וכן **ולא ינחם** בעתיד על הטוב שיעד לדוד, כי כל זה מורה שינוי, אם בין במחשבתו לדבורו, אם בין הזמן העתה והעתיד שלא יצוייר אצל הנצחי הבלתי משתנה, ועל זה אמר **כי לא אדם הוא להנחם**, שההתנחמות לא תצוייר רק אצל האדם המשתנה לא אצל השם יתברך : (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עִתָּה כְּבֹדִי נָא נֶגְדְּ זִקְנֵי-עַמִּי וְנֶגְדְּ יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

מצודת דוד ויאמר חטאתי. רצה לומר : אף כי חטאתי, עם כל זאת מהראוי הוא שעתה בהיותך פה תכבדני נגד כו' : (מצודת דוד)

רלב"ג כבדני נא. כאשר ראה שמואל היות שאול מתבייש מזקני העם והעם אז נשמע אליו לשוב עמו להשתחוות לה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר חטאתי הכיר שנית כי אין תרופה לחטאו, אולם בקש הגם שלא תשתחוה עמי על האופן הנ"ל לבקש סליחה וביטול הגזרה, על כל פנים עתה כבדני נא וכו' ושוב עמי והשתחויתי מפני הכבוד : (מלבי"ם)

זלא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שְׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְיְהוָה: (o) **זלב** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת-אֶגְגַּ מֶלֶךְ עִמְלֵק וַיִּלְךָ אֵלָיו אֶגְגַּ מֵעֵדְנָת וַיֹּאמֶר אֶגְגַּ אֶכֶן סָר וּקְרַב עָלַי מִרִירַת הַמּוֹת: (כס"ז)

כס"י **זלג** חָגַג מַעֲדָנוֹת. יוֹנָתָן תִּרְגַּם: חָגַג מִפְּנֵקָה: אֶכֶן סָר מִרִירַת הַמּוֹת. זִלְמַת יִדְעָתִי כִּי סָר וּקְרַב עָלַי מִרִירַת הַמּוֹת: (כס"ז)

מצודת דוד **מעדנות**. קשור בשלשלאות : **אכנ**. באמת סר אלי מרירות המות (מצודת דוד)

מצודת ציון **מעדנות**. ענין קשור, כמו (איוב לח לא) : התקשר מעדנות כימה : **אכנ**. באמת : (מצודת ציון)

רלבי"ג **וילך אליו אגג מעדנות**. יתכן שבא אליו בשלשלאות ובכבלי ברזל למלאות מצות שמואל כדי שלא יוכל לברוח כטעם התקשר מעדנות כימה : **ויאמר אגג אכנ סר מר המות**. ידמה שאגג היה ירא כשהגישוהו לפני שמואל אסור ונקשר בכבלי ברזל וכאשר ראה שמואל והיתה צורתו מוכחת על גודל חסידותו ורחמנותו אמר באמת סר מרירות המות כי נפלתי ביד מי שראוי שירחם עלי וכאשר הבין שמואל מדבריו שהוא היה חושב שינצל על יד שמואל אמר לו אין הענין כן כמו שאתה חושב אבל תדע כי מות תמות מיתה אכזרית וזה ראוי לך מדה כנגד מדה כאשר שכלה נשים חרבך כשהרגת בעליהן כן תשכל מנשים אמך במותך : (רלבי"ג)

מלבי"ם **מעדנת** שהלך בשמחה ובתענוג, **ויאמר אכנ סר מר המות** (מר מלשון לא יחליפנו ולא ימיר וכן והנה לשלום מר לי מר, שמר האי מענין תמורה כמ"ש בפ"י שם) רצה לומר הנה סר ממנו תמורת המות, כי עד עתה נתנו לו חיי הבוז והעבדות חליפות המות, וזה קשה מאד בעיני השרים יותר מן המות, ועתה סר החליפין הזה, ולכן בחר שם מר שמורה גם על מרירות, כי חליפים האלה מרים מן המות ולכן שמח על מיתתו: (מלבי"ם)

זלג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כְּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נְשִׁים חֲרָבָה כֵּן-תִּשְׁכַּל מְנַשִּׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁפֹּף שְׁמוּאֵל אֶת-אֶגְגַּ לְפָנָי יְהוָה בַּגְּלָגַל: (o)

כס"י **זלד** כֹּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נְשִׁים חֲרָבָה. להוסיפם חלמנות מצעליהם, שהייתם חותכים זנבי בחורי ישראל: **וישסף**. חתכו לארבע, ואין לתיבה זו דמיון. ותרגום **וישסף**, **ופשה**. ובגמרא שלנו יש הוה מפסח ויהיב לן חלותא, כלומר **זוקע**: (כס"י)

מצודת דוד **כאשר שכלה**. כשהרגת האנשים עם בניהם, היו הנשים שכולות מבעליהן ומבניהן : **מנשים**. מעין הנשים ההן, ודומה להן תהיה אמך, שכולה ממך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שכלה**. מי שבניו מתים, קרוי שכול, כמו (בראשית כז מה) : למה אשכל : **ויסוף**. תרגומו ופשח, והוא הבקיעה לשנים, כמו (איכה ג יא) : **ויפשחני**. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא נד א) : מאן דפשח דקלא : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויסוף שמואל את אגג**. ר"ל שחלקו בחרבו כאילו היה בוקע עצים למלאת מצות הש"י והנה היה בזה תועלת לתת יראה לנשאים שלא ילחמו עם ישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם **כאשר שכלה** השיב לו, הגם שאתה רוצה יותר במות, והיה ראוי שלא אמיתך למען תשאר בחיים המרים ממות, אעשה זאת בעבור אמך שיהיה לה מדה כנגד מדה, כמו שחרבך שכלה נשים בהרגך בניהם השבויים אצלך, והיו אמותיהם שכולות, כן אמך תהיה עתה שכולה יותר מנשים האלה, במה שאמית את בנה, שהיא היתה רוצה שתשאר בחיים : (מלבי"ם)

גלד וַיִּלֶךְ שְׁמוּאֵל הַרְמֵתָה וְשָׂאוֹל עָלָה אֶל-בֵּיתוֹ גְּבַעַת שְׂאוֹל: **גלה** וְלֹא-יִסֹף שְׁמוּאֵל לְרֹאוֹת אֶת-שְׂאוֹל עַד-יוֹם מוֹתוֹ כִּי-הִתְאַבֵּל שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוֹל וַיהוָה נָחַם כִּי-הִמְלִיךְ אֶת-שְׂאוֹל עַל-יִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת דוד **כי התאבל**. רצה לומר : לפי שעם שהיה מתאבל על שאול, עם כל זאת נחם ה' וכו' ולא חש על אבלותו, לזה נעצב מאוד ולא בא עוד לפני שאול [אבל שאול בא לפני שמואל, כמו שנאמר לקמן יט] : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יסוף**. מלשון הוספה : (מצודת ציון)

שמואל א פרק-טז

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל עַד-מָתִי אַתָּה מְתַאבֵּל אֶל-שְׂאוֹל וְאֲנִי

מֵאַסְתִּיּוֹ מִמֶּלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל מִלֵּא קִרְנֶךָ שְׁמֹן וְלֶךְ אֲשַׁלְּחֶךָ אֶל-יְשִׁי בֵּית-
הַלְחָמִי קִי-רְאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ:

רפ"י בית הלחמי. בבית לחם, וכן דרך כל דבר ששמו צפתי תיבות, כמו:
בית לחם, בית שמס, בית אל, קרית ארבע, אם צא להטיל צו ה"א, מטיל
בין שתי התיבות, כגון: קרית הארבע, בית האלי, בית הלחמי: (רפ"י)

מצודת דוד ואני מאסתיו. ואין מהראוי להתאבל עליו זמן מרובה : לי
מלך. רצה לומר : שהוא יהיה מלך לי, לשמור מצותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרנד. כלי מה, עשוי דמות קרן : בית הלחמי. בית לחם :
(מצודת ציון)

מלבי"ם עד מתי אתה מתאבל, יאמר, האבלות המתמיד יהיה, או בעבור
גודל מעלת הדבר הנאבד עצמו, והלא אני מאסתיו ממלך על ישראל ואין
בו חשיבות. או בעבור שלא נמצא דבר אחר תמורתו, על זה אמר מלא
קרנד וכו' כי ראיתי בבניו לי מלך. ואמר מלא קרנד בכנוי כי שאול נמשח
בפך ולכן לא נמשך מלכותו, כי סבת בחירתו היה מפני רצון העם, וע"כ
בחר איש גבוה קומה שימצא חן בעיני העם, אבל דוד נמשח בקרן ובשמן
הקדש, כי אז בא העת שימלוך מלך יושב על כסא ה' ומרוצה לה'. לא
המרוצה לעם בלבד. וזה שכתוב מלא קרנד המיוחד לך למשוח מלכות
קיים, שעליו רמזה חנה בתפלתה, רמה קרני ולא רמה פכי כדברי חכמינו
זכרונם לברכה, ועל זה אמר לך אשלחך, לא כמו אצל שאול שסבב שהוא
יבא אצל הנביא, רק אתה תבא אליו בשליחות ה', וזה שכתוב כי ראיתי
בבניו לי מלך המיוחד לי לא לעם בלבד, וכמ"ש בספרי כל מקום שנאמר
לי קיים לעולם: (מלבי"ם)

בב ויאמר שמואל איך אלה ושמע שאול והרגני (o) ויאמר יהוה עגלת
בקר תקח בידך ואמרת לזבח ליהוה באתי:

מצודת דוד ואמרת. לבני העיר : (מצודת דוד)

רלב"ג ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ר"ל שאם ידע שאול
שאני הולך למשוח מלך אחר יהרגני : ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך.
ידמה שהרצון בזה שלקחה לזבוח זבח שלמים וכבר היה אפשר לו זה כי
אז נתרו הבמות והיה אפשר לו להקריבו בבמת יחיד ואע"פ שהיה המשכן
בנוב, וכבר אמר לי אחד מחכמי דורינו שמו ר' שלמה הנשיא בפ"י זה
הפסוק דבר נאות מאד לפי הפשט וזה שהוא רואה שכבר בחר השם
יתעלה עגלה להעיר על שכבר נמצא חלל באדמה לא נודע מי הכהו יהיה

הולך לערוף העגלה ולזה לא היה לשאול לחקור איך היה הולך במקום ההוא עם העגלה כי העגלה תערף באי זה מקום ימצא בו החלל באדמה והיה אומר על צד מליצת השיר כי היה לשאול לירא מהריגתו כי אתה העגלה שהיה הכונה בו לאמת מי הוא המכה ולזה היה לו להתרחק מהריגת שמואל והנה אמרו ואמרת לזבוח לה' באתי לפי זה הפי' הוא לפי הנראה בעיני כי כאשר יבא לבית לחם ויתבאר להם שלא נמצא חלל באדמה על זה האופן יאמר לאנשי המקום ההוא שהוא בא לזבוח לה' וזה נאות מאד ולזה תמצא שלא דרש שמואל מאנשי בית לחם יהודה כי אם ישי ובניו כדי שלא יתגלה סודו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ב-ג) **השאלות:** איך התירא שמואל ללכת ולא בטח בה' כי יצילהו, ושלוחי מצוה אינן נזוקין, בשגם שכל הנביאים לא פחדו מלכת במקום סכנה כי ידעו שה' ילחם בעדם, כמו שהיה במשה שהלך אל פרעה ולא ירא, וכן יתר הנביאים? ולמה לא השיב לו ה' אל תירא כי אהיה עמך כמ"ש לירמיה? וכי לא יכול שמואל בעצמו לעשות תחבולה זו לקחת עגלת בקר בידו וכו', ולמה א"ל עגלת בקר תקח בידך וכו', למה יוליד העגל בידו דרך רב, הלא די אם שם יקח עגל ומריא, ומ"ש ואנכי אודיעך את אשר תעשה אין לו באור הלא כבר הודיעו מה יעשה שימשח שם מלך, והול"ל אנכי אודיעך את אשר תמשח :

איך אלך, לא שהיה שמואל מתירא, ולא שהיה בלתי בוטח כי ה' השולחו יצילהו, כמו שכל הנביאים לא חדלו מלכת במלאכות ה' מפני יראת בשר, רק כי הנביא יסמך על הנס בעת שיודע כי הנס מקושר עם שליחותו, כמו שהיה בשליחות משה וירמיה שהלכו במקום סכנה ובטחו על הנס, באשר היה זה בכוונה האלהית שינצלו על פי הנס למען יכירו עמים ולמען יכירו ישראל, כי הוא שליח ה' וכי ה' על ימינו בכחו הגדול. ואם כן לא היה הנס לצורך השליח רק לצורך השליחות, וכן היה ה' משלחו על זה האופן שילך בפרסום וימשחוהו לעיני כל ישראל, לא היה מתירא כי היה נכון לבו בטוח כי יצילהו ה', אבל אחר שפה לא היה הכוונה שילך בפרסום, ושיחזק שליחותו על ידי נס, ואם כן אם יודע לשאול במקרה וירצה להרגו וינצל בנס, לא יהיה הנס לצורך השליחות בכלל רק יהיה נס פרטי הבא במקרה להצלת שמואל בלבד, ובזה כל העושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, ועל זה אמר **איך אלך** שאם **ישמע שאול ירצה להרגני** ואצטרך לנס פרטי בעבור עצמי שזה לא טוב בעיני, וגם יוכל להיות שמ"ש איך אלך הוא שאלה לדעת על איזה אופן ילך אם בפרסום ובדרך הניסיי מהיות זה צורך אל השליחות לחזק מלכות בית דוד, או בצנעה כי אין צורך בפרסום ובנס, ובזה הלא אם ישמע שאול והרגני ואצטרך נס מיוחד לצרכי : **ויאמר ה' עגלת בקר תקח,** באמת גם הנביא היה יכול לשית עצות בנפשו לעשות תחבולה קלה כזאת, רק הצדיק הזה לא רצה להוציא דבר שקר מפיו. לכן צוהו ה' דרך מצוה שיקח עגלת בקר בידו ויזבח זבח, באופן שכאשר אמר לזבוח לה' באתי, אמת היה בפיו, וזה שכתוב עגלת בקר תקח רצה לומר אני מצוך על זה, ותקחהו ותקדישהו תיכף, ובזה **ואמרת** כפי האמת **לזבח לה' באתי:** (מלבי"ם)

ג וְקִרְאתָ לְיִשְׁרָאֵל בְּזִבְחֵךָ וְאָנֹכִי אוֹדִיעֶךָ אֶת אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה וּמִשְׁחַתָּ לִּי אֶת אֲשֶׁר-אָמַר

מצודת ציון **בזבח**. באכילת בשר הזבח : (מצודת ציון)

מלבי"ם וקראת ובזה לא יהיה שום חשד, ואנכי אודיעך פיי כי באשר גם בעצה זאת עדין לא תקן, שאם ישוב לאמר לזבח לה' באתי עדיין אינו האמת הגמור, כי הלא בא גם לתכלית אחר שהוא למשוח מלך, ומה יענה אם ישאלהו אם בא רק לזבח או גם על דבר אחר שאז בהכרח ישקר באמונתו, לכן א"ל ה' דע כי עתה אני משלחך רק לזבח זבח ושם אודיעך את אשר תעשה שליחות השני, באופן שקודם אודיעך זאת, תכלית ביאתך הוא רק על הזבח ותדבר אמת מכל צד. ועל זה אמר: (מלבי"ם)

ד וַיַּעַשׂ שְׂמוּאֵל אֶת אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה וַיָּבֵא בֵּית לָחֶם וַיַּחְרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר לְקִרְאתוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלָמָה בּוֹאֲךָ:

רס"י ויחרדו. מהרו ללכת לקראתו: (רס"י)

מצודת דוד ויאמר. הגדול שבהם אמר לו, אם בואו הוא בהיות עמו השלום, או הוא בעבור העדר השלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחרדו. מהרו בחרדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מדוע חרדו זקני העיר גם פחדו פחד, עד שאמרו שלום בואך כאילו פחדו מאיזה פגע:

ויעש שמואל את אשר דבר ה' כי עתה רק זאת היתה מצותו לקחת עגלת בקר. ויחרדו יתכן כי בבואו לשם ועגלת בקר בידו חרדו אולי נמצא חלל באדמה הקרובה אל בית לחם ובא לערוף העגלה בנחל (ולדעת הרלב"ג היתה זאת התחבולה באמת שיקח עגלת בקר כדי שיחשוב שאול שנמצא שם חלל באדמה והלך על עגלה ערופה) ולכן חרדו זקני העיר דוקא שעליהם מוטל המצוה הזאת כמ"ש ויצאו זקניך ושופטיך וכו' וכל זקני העיר וכו', ויאמר שלום בואך אם לא באת על דם הנשפך בסביבות העיר: (מלבי"ם)

ה וַיֹּאמֶר | שְׁלוֹם לְזִבְחֵךָ לַיהוָה בְּאֵתִי הִתְקַדְּשׁוּ וּבְאֵתִי בְּזִבְחֵךָ

וַיִּקְדַּשׁ אֶת-יְשִׁי וְאֶת-בְּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם לְזָבוּחַ:

מצודת דוד ויאמר שלום. הנה השלום עמי ואין רע, ובאתי הנה לזבוח לה' וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון התקדשו. ענין הזמנה, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה למלחמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר שלום לא באתי עבור זה רק לזבוח לה', ויקדש את ישי בתוך קרואיו בל יורגש הדבר : (מלבי"ם)

וַיְהִי בְּבֹאֵם וַיֵּרָא אֶת-אֱלִיָּאב וַיֹּאמֶר אֵף נֶגַד יְהוָה מְשִׁיחוֹ:

רש"י ויאמר אך נגד ה' משיחו. ויאמר בלבו, אך אמת הוא זה (ז) אל תצט אל מראהו. אל יופי תארו: כי מאסתיהו. לפי שבעסן הוא, כמה שנאמר (לקמן ז כח): ויחר אף אליאב בדוד: כי לא אשר יראה האדם. אף על פי שקראת לעצמך רואה, שאמרת לשאול (לעיל ט יט): אנכי הרואה, כאן אני מודיעך שאינך רואה: (רש"י)

מצודת דוד אך נגד ה'. רצה לומר למלכות הוא הגון, אך שיהיה משיחו נגד ה', רצה לומר : שיהיה ה' עמו : (מצודת דוד)

רלב"ג אך נגד ה' משיחו. יש שפירשו שהוא כאשר ראה אליאב בלתי ראוי למלוכה אמר על שאול כי נגד ה' משיחו וקרא משיחו שאול כי הוא היה משוח על יד שמואל והנה אמר לו השם שלא יביט אל מראה שאול ואל גבה קומתו כי מאסהו כמו שקדם באמרו כי מאסת דבר ה' וימאסך ממלך אלא שכבר יקשה לזה השי' אמרו גם בזה לא בחר ה' כי לפי זה הפי' לא תהיה הורא' מדברי השי' לשמואל שלא בחר באליאב אבל יראה ממנו הפך זה באולי והנראה בעיני כי אמר שמואל אך נגד ה' משיחו כאשר ראה אליאב חשב שיהיה הוא הראוי למלוכה מצד מראהו שהיה טוב וגובה קומתו שהוא ראוי למלך למען יהיה לו כח גבורה להלחם מלחמות ה' וענהו ה' שלא יביט אל מראה אליאב ואל גובה קומתו כי מאסהו מצד שאין לבבו ישר כי השי' יראה ללב והנראה בעיני ה' איננו ראוי למלך וכאשר הבין זה שמואל מדברי השי' אז אמר לישי שיקרא לאחר מבניו כי לא בחר ה' בזה וקרא אל אבינדב אך קצר הכתוב ובסוף הענין נמשח דוד וידמי שכבר נמשח בשמן המשח' ולא צוהו בלכתו שם שימלא קרנו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: אחר שה' אמר לו ומשחת את אשר אומר אליך, למה

תיכף כראותו את אליאב אמר אך נגד ה' משיחו טרם אמר לו ה' כי הוא הנבחר, והלא כשראה יתר בניו אמר גם בזה לא בחר ה', וזה ידע ממה שראה שלא אמר לו ה' למשחו עד שהגיע לדוד שאז א"ל ה' קום משחהו ואם כן איך היה אצל אליאב בהפך, מ"ש כי מאסתיהו הוא דבר הנמאס מצד עצמו ופחיתות מעשיו, או דבר שהיה נבחר תחלה ונמאס אחר כך, ושני אלה לא יצדקו גבי אליאב, שהגם שחכמינו זכרונם לברכה אמרו שנמאס על ידי שהיה כעסן ובוזה יצדק שנבחר תחלה ונמאס אחר כך על ידי רוע מזגו אנתנו נבקש הפשט, עוד יפלא איך קרא ישי אל אבינדב טרם שמע מפי שמואל שלא בחר ה' באליאב, והיל"ל לספר שאחר שאמר שמואל אך נגד ה' משיחו והשיב לו ה' אל תבט אל מראהו אמר שמואל זאת לישי ואז קרא אל אבינדב:

ויאמר אך נגד ה' משיחו פי' כשראה את אליאב ולא אמר לו ה' למשחו ידע תיכף כי אינו נרצה אצל ה'. (שאם לא כן היה מצוהו למשחו, כמ"ש ומשחת לי את אשר אומר אליך, וכמו שהיה כשראה את דוד שא"ל קום משחהו) וחשב שמואל שהסבה לזה הוא בעבור היות אליאב שפל קומה ובלתי יפה התואר כשאול, וחשב כי לא יבחר ה' רק באיש גבוה הקומה ויפה תואר, שבאמת לא היה נמצא בכל ישראל איש כשאול, כמ"ש משכמו ומעלה גבוה מכל העם, ולא ידחה ה' את שאול כל עוד שלא ימצא איש כמוהו, וזה שכתוב אך עוד יש תקוה כי משיחו שהוא שאול שנמשח מכבר עודהו נגד ה', ולא ימאס בו כל עוד שלא ימצא איש כמוהו, ובוזה התנחם שמואל ורצה להמליץ בל ידחה שאול בהיות שאין בכל ישראל כמוהו: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל אַל-תִּבְטַ אֶל-מְרֹאֵהוּ וְאֶל-גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאֲסֹתֵיהֶוּ כִּי | לֹא אֶשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וַיְהוּהָ יִרְאֶה לְלֵב:

מצודת דוד כי לא. רצה לומר : איני רואה לתלות בדבר אשר רואה האדם : **יראה לעינים**. אם הנראה הוא יפה עינים, שהוא הדבר אשר יראה האדם, ואין לתלות המלוכה בדבר זה : **וה'**. אבל ה' יראה ללב, הטובה היא, ובוזה הדבר תלוי : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר ה', השיב לו אל תבט אל מראהו (של שאול שעליו אמר נגד ה' משיחו) ואל גבה קומתו כי מאסתיהו רצה לומר את הגבוה קומה, שהיה נרצה אצל אלו, מאסתי עתה, (כי המלך ניתן אז לתרעומת העם, היה צריך איש גבוה שימצא חן בעיניהם, לא כן המלך עתה יהיה מי שימצא חן בעיני האלהים, הבלתי מביט על המראה והקומה), **כי לא אשר יראה האדם** הורה לו כי מה שהאדם רואה ושופט מי האיש היפה ומי האיש המכוער אינו מסכים עם האמת, וזה שכתוב כי האמת הוא לא כאשר יראה האדם, ויוכל להיות שהאיש שבני אדם דנים עליו כי הוא

יפה תואר ונאה, הוא כעור ומגונה באמת וכן להפך, והטעם לזה **כי האדם יראה לעיניו**, רצה לומר האדם שופט על הנאה ויפה מצד ראות החושים שהם לא יחושו רק חיצוניות הדבר הנראה, לא פנימיותו, ולכן יגדרו היופי לפי המראה החיצונית אם יהיה הגוף גבוה הקומה יפה התואר והמראה וכדומה, הגם שתהיה צורתו הפנימית הנפשית מלאה מומים ותכונות רעות, לא כן **ה' יראה ללבב** הוא לא יביט רק ללבב על צורתו הפנימית אם היא יפה בתכונותיה ונאה במדותיה זה האיש היפה אצלו הגם שחיצונית האיש שפל הקומה ומכוער המראה:(מלבי"ם)

לח ויקרא ישי אל-אבינדב ויעברו לפני שמואל ויאמר גם-בזה לא-בחר יהוה:

מלבי"ם ויקרא אחר שראה שלא נבחר אליאב:(מלבי"ם)

טו ויעבר ישי שמה ויאמר גם-בזה לא-בחר יהוה:

רס"י ויעבר ישי שמה. הוא שמעא: (רס"י)

מצודת ציון שמה. הוא שמעא : (מצודת ציון)

לז ויעבר ישי שבעת בניו לפני שמואל ויאמר שמואל אל-ישי לא-בחר יהוה:

מצודת דוד שבעת בניו. בדברי הימים (א ב טו) לא חשב כי אם שבעה עם דוד, שנאמר : **דוד השביעי**. ובמדרש יש שהיה לישי עוד בן, ושמו אליהו המוזכר בין הנגידיים, שנאמר (שם א כז יח) : ליהודה אליהו מאחי דוד, וכן נאמר (לקמן יז יב) : **ולו שמנה בנים** [ומה שלא חשבו בדברי הימים, יראה שהיה מאשה אחרת. וצרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב, וכמו שנאמר (שמואל ב יז כה) : **אשר בא אל אביגיל בת נחש**. ומזה יראה שהיתה בת נחש, ולא בת ישי, ובהיות כן לא היו אחיות לאליהו, לא מן האב ולא מן האם. והנה בדברי הימים (א ב טז) נאמר : ואחיותיהם צרויה ואביגיל, ולזה לא חשב אליהו עמהם, כי לאליהו לא היו אחיות כאמור, אולם חז"ל לא קבלו כן, כי אמרו (בבא בתרא יז א) : שנחש הוא ישי [: (מצודת דוד)

לא ויאמר שמואל אל-ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה

רעה בצאן ויאמר שמואל אל-ישי שלחה וקחנו כי לא-נסב עד-באו פה:

רס"י שאר הקטן. נשאר הקטן: לא נסוב. לא נסב לאכול, כל מוסב סעודה קרויה הסבה: (רס"י)

מצודת דוד התמו. האם נשלמו: הנערים. בניך: כי לא נסוב. על השלחן לאכול, עד בואו פה: (מצודת דוד)

מצודת ציון התמו. מלשון תם והשלמה: שאר. נשאר: נסוב. הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: איך אמר התמו הנערים וכי הסתפק בדבר הי שא"ל כי ימשח אחד מבני ישי:

התמו אמר זה דרך תמיהה כי ידע בהכרח שלא באו כולם, וישי התנצל שדוד שאר מעצמו (ולכן בא פה פעל שאר בקל, ובנינו תמיד בנפעל) וזה אם יען כי הוא הקטן ע"ד ראוני נערים ונחבאו) ואם מצד שהנה רועה בצאן ועוסק במלאכתו: (מלבי"ם)

גב וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי (פ) ויאמר יהוה קום משחהו כי זה הוא: הוא:

מצודת דוד כי זה הוא. אשר בחרתי בו: (מצודת דוד)

מצודת ציון אדמוני. מראה אדום: עם יפה עינים. רוצה לומר ויפה עינים, וכן (עמוס ד י): עם שבי סוסיכם: רואי. מראה: קום. הוא ענין זרוז: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה המעלה שראה אדמוני וזה (כפי דבר הטבעיים) חסרון מורה על תגבורת הדם ורב החמה, ומ"ש עם יפה עינים תחת ויפה עינים בו"ו:

והוא אדמוני פה הראה לו אמיתת מ"ש תחלה כי לא כאשר יראה האדם, כי דוד היה אדמוני שגברה בו האדומה והוא בטבעו מוכן לשפיקת דם, ומצד אחר נראה בו גם כן רושמים טובים כי היה יפה עינים וטוב ראי, שזה מורה על שהוא חד העיון וטוב המזג כמ"ש הטבעיים, ואם היה נשאר על ההבחנה האנושית של שמואל היה מחליט היותו בלתי ראוי, אבל הי' יראה ללבב וידע כי מטוב בחירתו יעשה אך משפט וצדקה, ובטבע האדמימות הנטועה בו ישתמש ללחום מלחמות הי' ולהכרית מעיר הי' כל פועלי און, וזה הנרצה בעיני הי' שהגם שנמצא נטיה רעה בטבעו הוא

ימשול בה מצד צדקתו וטוב בחירתו, וזה שכתוב **קום משחהו כי זה הוא** הנרצה לפני, וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתירא אמר זה שופך דמים כעשו, א"ל הקב"ה עם יפה עינים, עשו עשה מדעת עצמו, זה מדעת סנהדרין הוא הורג (רצה לומר שזה מצד טוב מזגו ושכלו שעל זה מורה הרושם של יפה עינים) קום משחהו כי זה הוא, אמר רבן שמעון בן גמליאל זה הוא בעולם הזה וזה הוא לעולם הבא, רצה לומר שהגם שהוא בעולם הזה, והוא שנוטה בטבעו לענייני עולם הזה שהאדמוני גובר בו, בכ"ז מטוב מזגו ושכלו ובחירתו הוא בעולם הבא, ויאחז צדיק דרכו להשתמש בו לרצון לפני ה', ולכן זה הוא הנרצה אצלי, ולפי דרש חכמינו זכרונם לברכה נכון מה שבא מלת עם יפה עינים תחת וי"ו החבור: (מלבי"ם)

וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-קָרְן הַשָּׁמֶן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו וַתִּצְלַח רוּחַ-
יְהוָה אֶל-דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמִעַלָּה וַיִּקָּם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ הַרְמָתָה: (o)

רס"י ותלכלח רוח ה'. רוח גבורה: (רס"י)

מצודת ציון ותלכלח. ועבר, כמו (לעיל י י) : ותלכלח עליו רוח אלהים : **רוח ה'.** רוח גבורה מה' : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר שהיום ההוא צלחה רוח ה' אל דוד בדרך שהיה מצליח בכל אשר היה עושה וסרה רוח ה' מעם שאול שהיתה לו תחלה בכל אשר יפנה וסבב הש"י שבעתהו רוח רעה להמיתו בלא עתו כי מאסו ממלך עם שזה היה כלי להתקרב דוד אל המלוכה ברוך השם אשר לו נתכנו עלילות :

מלבי"ם וימשח אותו בקרב אחיו יתכן שאחר שרצה להשפיע עליו על ידי משיחה זאת קדושה וטהרה ורוח גבורה, בחר שיהיה בעשרה, ישי ושמונת בניו ושמואל, שאין השכינה שורה פחות מעשרה, אולם הרי"א לא יאבה שהיה המשיחה בפני אחיו כי היה הדבר בסוד ויפרש בקרב אחיו כמו מבין אחיו, וכן פירש הרד"ק: (מלבי"ם)

וַיִּדַּע יְרוּחַ יְהוָה סָרָה מֵעַם שְׁאֹוֹל וַבְּעֵתָתוֹ רוּחַ-רָעָה מֵאֵת יְהוָה:

מצודת דוד מאת ה'. ולא באה לו במקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובעתתו. מלשון בעתה וחרדה : **רוח רעה.** רוח מחריד ומרעיד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ורוח ה' סרה רוח ה' הוא התעצמות שפע הרוחניות בענין אלהי אשר חל על כחותיו הנפשיות ותלבישהו רוח גבורה, ותמלאהו רוח חכמה ודעת ויראת ה', ואיש הזה גם כליו הבשריים נושאי הכחות הנפשיות יוכנו אל השפע הלז להיותם משכן הכבוד, אמנם עת יוסר ממנו השפע בחטאו, וכליו יורקו מהרוחניות השוכן בהם, ירגיש החסרון הזה וישתומם ויתבהל, ותחת רוח הנשגב ישכן בו רוח אחר שחוריי מלא בלהה ועצב, דאגה ובעתה, וזה שכתוב **ובעתתו רוח רעה וכו'**: (מלבי"ם)

טו ויאמרו עבדי-שאול אליו הנה-נא רוח-אלהים רעה מבעתך:

מצודת דוד רוח אלהים. רצה לומר: רוח גדול וחזק, כי כשרוצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת אלהים. וכן (לעיל יד טו) ותהי לחרדת אלהים. או רצה לומר: רוח רעה הבאה מאלהים: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו עבדי שאול, בהיות הרוח השחוריי יסובב לפעמים על ידי הפסד הכלים החיצונים כלי המוח ועורקי הדם, ולפעמים יסובב על ידי הפסד דמיוני כמ"ש הרי"א ששאול אחר סר ממנו רוח ה' לא נשאר כיתר האנשים, אבל היה דואג תמיד מהרהר בענשו ובהפסד מלכותו בחטאו ומתוך כך נשרף דמו ונתהוה בו חולי המילאנקאלי"א המתהוה משריפת הדם והמרה האדומה, ולפעמים יהיה ענין השגחיי שיחול רוח דמיוני על כח נפשו ויתגעש ויחרד תמיד. וכן יתרפא או על ידי סבה חיצונית על ידי הרקות ורפואות לתקן הכלים הנשחתיים, או על ידי סבה פנימית לישר כח הדמיון והמחשבה אל השמחה והמרגעה, ועבדיו בחרו את המוזיקא שהיא תעתיק את הנפש מתכונה לתכונה, ותסיר גם חולי השחורה בשתעתיקהו אל מחשבות אחרות משמחות. ולכן אמרו: (מלבי"ם)

טז יאמר-נא אדוננו עבדיך לפניה יבקשו איש ידע מנגן בפנור והיה בהיות עליך רוח-אלהים רעה ונגן בידו וטוב לך: (פ)

רס"י עבדיך לפניך. הנה עבדיך לפניך אשר יעשו מלכותיך: (רס"י)

מצודת דוד עבדיך לפניך. רצה לומר: אתה תצוה, והלא עבדיך המה לפניך, ונכונים המה לעשות אשר תצוה, ואמור להם אשר יבקשו איש יודע חכמת הנגון ומנגן בכנור: **וטוב לך**. כי בעבור שמחת קול הזמר, תלך הרעה (מצודת דוד):

מלבי"ם יאמר נא אדוננו (והלא עבדיך לפניך לעשות כל אשר תצוה) יבקשו איש ידע מנגן בכנור והנה הם לא בקשו רק שיודע לנגן ומנגן בכנור, שבזה די אל המבוקש ממנו לנגן בעת הצורך. אמנם שאול מצד

תכסיסי מלכותו ראה כי לא די בזה לבד כי העומד לפני המלך בתמידות בשגם לשיתפעל המלך מנועם זמירותיו צריך שיהיו לו גם יתר חמודות, וזה שכתוב: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל-עֶבְדָּיו רְאוּ-נָא לִי אִישׁ מִיִּטִּיב לְנַגֵּן וְהִבִּיאֹתֶם אֵלָי:

מצודת דוד מטיב לנגן. מנגן טוב ויפה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יז-יח) **השאלות:** מדוע שנה שאול ודייק איש מטיב לנגן, ומה רצה במ"ש ראו נא לי, ומ"ש אחד מהנערים ראיתי בן לישי יודע נגן וגבור חיל וכו', למה ספר כל המעלות האלה ועקר המבוקש הוא שיהיה יודע נגן? :

ויאמר שאול כו' ראו נא לי איש מטיב לנגן, דייק שיהיה מטיב לנגן הבקי בחכמה זו ביתר שאת בטוב טעם ודעת שמתנאו גם כן עשות השירים המעוררים הנפש, והיותו מליץ וחכם לכלכל דברי שריו וזמירותיו על פי החכמה ודעת, שכולל כל המעלות הנחמדות וזה שכתוב **ראו נא לי**, רצה לומר ראו היטב איש הראוי לי לעמוד לפני המלך: (מלבי"ם)

יח וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֶן לְיִשִׁי בֵּית הַלְּחָמִי יוֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מְלָחְמָה וְנָבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תָּאֵר וַיְהוּהָ עִמּוֹ:

רש"י אחד מהנערים. מיוחד שבהם, דואג האדומי: יודע נגן. כל עלמו נתכוון להכניס עין רעה של שאלו צדוד, שיתקנא זו: (רש"י)

מצודת דוד וגבור חיל וכו'. המה הדברים הראוים לעומד בהיכל המלך : **וה' עמו.** שהוא איש מוצלח, ובהצלחתו יועיל לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונבון דבר. מבין כל דבר חכמה : (מצודת ציון)

רלב"ג וגבור חיל ואיש מלחמה. הנה קרא גבור חיל מי שהוא בעל אומץ ותוקף ואיש מלחמה מי שהוא יודע להמציא תחבולות עם אויביו וינצחם והנה תאר דוד באלו התארים כי מי שיש לו אלו המדות יותר ראוי לבא בהיכל מלך ואף על פי שלא היה המבוקש ממנו תחלה כי אם שיהיה מטיב לנגן : **ונבון דבר.** הוא האיש המכלכל דבריו במשפט ובתבונה : **ואיש תאר.** ולזה הוא יותר ראוי לבא בהיכלי מלך : **וה' עמו.** כל אשר הוא עושה ה' מצליח ולזה אפשר שתסור הרוח הרעה ממך בהיותו עמך כי מברכת המצליחים יתברכו אדניהם שזה גם כן היה סבה אל שיהיה דוד

ראוי יותר לבא בהיכלי מלך ולזה שבחוחו בכל אלו התארים כי כבר
ימצאו רבים מטיבים לנגן אך אינם שלמים באלו הענינים כדוד ולזה
בחרוהו מבין שאר המנגנים : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויען אחד מהנערים לכן השיב כי נמצאו בדוד גם שלמיות אחרות
חוץ מההרגל בניגון שלפיהם ראוי הוא להיות בהיכלי מלך, וכבר באר
מהרי"א שרשם לו ששה תוארים, **א. ידע נגן רצה** לומר יודע חכמת
המוזיקא בשלימות, **ב. וגבור חיל**, שלא כדרך המשוררים שרובם
ישתלמו בכח הדמיון והם חלושי המזג רפויי ההרכבה על הרוב, **ג. ואיש
מלחמה** יודע בתחבולות מלחמה וגם זה דבר מתמיה שהמתעסק
בתחבולות מלחמה לא יטריד זמנו בניגון ובשיר כי הם מלאכות
מתנגדות, **ד. ונבון דבר** וגם זה נגד הרגיל במשוררים שנשלמים בדמיון
וחסרי ההשכל האמתיי לרוב, ולזה לא היו בעלי השכל ועצה משוררים
כי אם על המעט, **ה. ואיש תאר** וגם זה אינו רגיל במשוררים שהם
שחוריים ועל המעט יהיו דמייים ויפי תואר, **ו. וה' עמו רצה** לומר שהוא
ירא אלהים וסר מרע, וגם זה על המעט שהמנגן שהוא יפה תואר לא יהיה
נרדף אחר תאוותיו ואחר חמדת נשים, ותוארים ההם ראויים לאיש אשר
יעמוד בהיכלי מלך, ועם היות דוד עדיין נער שבחוחו באלה התוארים
שהיה מוכן להם מתכונתו: (מלבי"ם)

יט וישלח שאל מלאכים אל-ישי ויאמר שלחה אלי את-דוד בנך אשר
בצאן:

מצודת דוד אשר בצאן. אשר רועה בצאן : (מצודת דוד)

מלבי"ם שלחה אלי לא ידע עדיין אם ימצא חן בעיניו שישאר אצלו ורצה
רק לראותו: (מלבי"ם)

כ ויקח ישי חמור לחם ונאד יין וגדי עזים אָחַד וישלח ביד-דוד בְּנוֹ
אֶל-שָׂאֹל:

מצודת דוד חמור לחם. חמור אחד טעון לחם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקח ישי כן היה דרכם להביא תשורה בראות פני מלך או אדם
גדול: (מלבי"ם)

כא ויבא דוד אל-שאל ויעמד לפניו ויאָהֲבֵהוּ מֵאֵד ויהי-לוֹ נִשָּׂא כְּלִים:

מצודת דוד נושא כלים. כלי מלחמתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי לו נשא כלים יש לפרש ג"כ שדוד נתעלה עד שהיה לו נושא כלים (מלבי"ם) השרים: (מלבי"ם) כדרך

כב וישלח שאול אל-ישי לאמר יעמד-נא דוד לפני כּי-מצא חן בעיני:

מלבי"ם יעמד נא עתה בקש שישאר אצלו בקביעות: (מלבי"ם)

כג והיה בהיות רוח-אלהים אל-שאול ולקח דוד את-הכנור ונגן בידו ורוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו רוח הרעה: (פ)

מצודת דוד ורוח לשאול. באה לו ההרוחה, וסרה ממנו החרדה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ורוח סיפר כי זמירות דוד עשו פרי בגי ענינים, א. תחלה רווח לו ממצוקה פנימית שאלצה את נפשו, ב. וטוב לו שנהפך לתכונת השמחה, ג. על ידי כן וסרה מעליו רוח הרעה, והנה בזה סיפר איך סבב הי שיבא דוד אצל שאול שזה היה הסבה הראשיית לכל קורותיו אחר כך, עד הגיע אל המלכות המיועד לו. ומעתה יתחיל לספר איך יצא לפועל המעלה השניה שהיה לדוד גבור חיל ואיש מלחמה ואיך צמח קרן דוד וירם ויתנשא: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יז

א ויאספו פלשתים את-מחניהם למלחמה ויאספו שכה אשר ליהודה ויחבו בין-שוכה ובין-עזקה באפס דמים:

רש"י באפס דמים. כך שם המקום: (רש"י)

מצודת ציון באפס דמים. שם מקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם (א-ב) **השאלות:** למה אמר ב' פעמים ויאספו פלשתים, ויאספו שוכה, ואחר שנאספו שוכה איך אמר שחנו בין שוכה ובין עזקה:

ויאספו פלשתים, מספר כי בסור רוח ה' מראש מלכם, נשתה גבורת ישראל וגבר אויב הפלשתים אשר זה מקרוב נפלו לפני יונתן לבדו, עתה ערב לבם ללחום בישראל, ולא זאת לבד אלא כי תיכף שאספו את מתניהם בארץ פלשתים הלכו לארץ יהודה ושם גמרו האסיפה, וזה שכתוב **ויאספו שוכה אשר ליהודה**, ולא פחדו להתאסף בארץ יהודה כאילו כבר כבשו הארץ ותיכף אחרי התאספו בשוכה נעתקו משם אל אפס דמים להתקרב אל מחנה ישראל ושם חנו במחנה: (מלבי"ם)

ב וְשָׂאוּל וְאִישׁ-יִשְׂרָאֵל נֶאֱסָפוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה וַיַּעֲרְכוּ מִלְחָמָה לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים:

מלבי"ם **ושאול ואיש ישראל** הם לא ערב לבם לגרשם משוכה בתחלת אסיפתם, וגם פחדו להתקרב אליהם רק **נאספו ויחנו בעמק האלה** רחוק משוכה, שלפי זה הפלשתים יצאו משוכה אל אפס דמים להתקרב אל מחנה ישראל (ולא בהפך) וזה מורה על כי נמס לב ישראל: (מלבי"ם)

ג וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל-הַהָר מִזֶּה וַיִּשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל-הַהָר מִזֶּה וַיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם:

מלבי"ם ומצד זה שהתקרבו הפלשתים עד ההר מזה כנגד מחנה ישראל לא הפסיק ביניהם רק הגיא שבין ההרים: (מלבי"ם)

ד וַיֵּצֵא אִישׁ-הַבָּנִים מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גְּלִית שָׁמוּ מִגַּת גְּבוּהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וַזָּרְתָּ:

רש"י איש הבנים. גבור ליכל ממערכתו, לעמוד בין שתי המערכות: (רש"י)

מצודת דוד **איש הבנים**. על שערב לבו לגשת בין שתי המערכות, קראו איש הבנים, מלשון בין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הבנים**. מלשון בין : **זרת**. רוצה לומר השעור מן האגודל עד האצבע הקטנה הקרויה זרת, וכן (שמות כח טז) : **זרת ארכו** : (מצודת ציון)

רלב"ג **איש הבנים**. קראו כן לפי שהיה הולך בין מערכת פלשתים ובין

מערכת ישראל והנה זה האיש היה לפי מה שאחשב שר אחד משרי פלשתים וזהו אמרו הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי ובזה היה מתפאר כנגדם כי אף על פי שאין ממנהג השרים והסגנים להלחם כי אם עם השרים והסגנים אשר כנגדם הנני מתיר עצמי להלחם עם אי זה שיהיה במחנה רב כמו מחנה ישראל ובזה האופן חרף מערכו ישראל שהוא כאילו אמר שאין בהם איש יכול להלחם עמו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויצא וחוף ממה שמלך ישראל חת וירא, ערב לב גבור אחד ממחנה פלשתים לחרף את המחנה בכללה ולהחרידם, ועל זה אמר ויצא איש הבנים שהוא ירד ממחנות פלשתים אשר בהר אל העמק שבין המחנות וספר כי גבורת האיש הזה לא היתה מצד צורתו רק מצד חוזק גופו, אם בגבהו שהיה גבוה שש אמות וזרת : (מלבי"ם)

ג וְכֹבֵעַ נְחֹשֶׁת עַל-רֵאשׁוֹ וְשָׂרְיוֹן קְשָׁקְשִׁים הוּא לְבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשָּׂרְיוֹן
חֲמִשָּׁת-אֲלָפִים שְׁקָלִים נְחֹשֶׁת:

רש"י ושריון קשקשים. כמין הקשקות דגים עשוי מברזל, נופלים על גב השריון [ס"א נקבי השריון], הקשקת לכל נקב: (רש"י)

מצודת דוד שקלים נחשת. כמו שקלי נחושת, ואינם דומים לשאר שקלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכובע. כובע בכ"ף, וקובע בקו"ף, הוא אחד, והוא כלי מגן על הראש, כמו (יחזקאל כג כד) : צנה ומגן וקובע : ושריון קשקשים. מין מלבוש להגן ממכת חרב, (ז) כמנור אורגים. הוא עץ עב ועגול, שהאורג כורך עליו חוטי השתי, ובמשנה קרויה כובד (שבת קיג א). ותרגומו : כאכסן דגרדאין, וכמו כן תרגם על (שופטים טז יד) : היתד הארג, אכסן דגרדאין : ולהבת. כן יקרא ברזל החנית, על שם שמבהיק הלהב כשהוא מלוטש, וכן (איוב לט כב) : להב חנית : הצנה. הוא כעין מגן, וכן (מלכים א י טז) : מאתים צנה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ושריון קשקשים. הם פלטא"ש בלע"ז והורה על חוזק כח גבורתו משקל כלי המלחמה שהיה נושא שהיה רב מאד לפי מה שנזכר : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ה-ו) אם מצד מלבושיו אשר יגינו עליו מכלי נשק היה מוקף ברזל ונחושת, על ראשו כובע נחושת, ועל גופו שריון, ועל רגליו מצחת נחושת, ואם בגודל כחו לשאת משקלים כבדים אומר ומשקל השריון וכו' : (מלבי"ם)

וַיִּמְצָחַת נְחֻשֶׁת עַל-רִגְלָיו וְכִידוֹן נְחֻשֶׁת בֵּין כְּתָפָיו:

רס"י ומלחת נחשת. כמין יד ברזל היוצא מן הכובע כנגד החוטמים, שקורין נס"ל בלע"ז, והיתה מגעת לו עד רגליו: וכידון נחשת. תרגם יונתן: ומסחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפוי. פירוש: כמין חנית נחשת בולטת מן הכובע, ונמשכת בין כתפיו, להגן על כוארו מן החרב: (רס"י)

מצודת דוד ומצחת. הוא מכלי מלחמה, ונעשה לכסות בו הרגלים : וכידון. מן הכובע יצא למטה כעין כידון, להגן צוארו ממכת חרב : (מצודת דוד)

רלב"ג וכידון נחשת בין כתפיו. אחשוב שהוא גורגיירא עשויה מפלטא"ש סביב צוארו : (רלב"ג)

זז (וחץ) ועץ חניתו כמנור ארגים ולהבת חניתו שש-מאות שקלים ברזל ונשא הצנה הלק לפניו:

רס"י כמנור אורגים. תרגם יונתן כאכסן דגרדחין, אינסובל"א בלע"ז: שש מאות שקלים. כל השקלים האמורים בנביאים, מניס: (רס"י)

מצודת דוד ועץ חניתו. הוא הבית יד, שהיתה עבה כמנור אורגים : ולהבת. ברזל החנית, היה משקלו שש מאות שקלי ברזל, ומשונה הוא משקלי נחושת : הולך לפניו. להגן בו עליו ממכת חרב וחנית : (מצודת דוד)

רלב"ג ועץ חניתו כמנור אורגים. הוא יתד הארג שהוא גס מאד ביחס אל הנהוג משעור עץ החנית והנה היה משקל ברזל חניתו קרוב משלישית ככר וזה ענין נפלא מאד מורה על כח הפלשתי הזה : (רלב"ג)

מלבי"ם ואם בגודל כלי הזיין שלו וכבד משקלם, אומר ועץ חניתו וכו': (מלבי"ם)

חח ויעמד ויקרא אל-מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לערף מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו-לכם איש וירד אלי:

רפ"י למה תלאו. כולכם לערוך מלחמה, ילחם אחד כנגדי כשזיל כולכם, ובתנאי שהוא מפורש: אם יוכל להלחם אתי וגו': הלא אנכי הפלשתי. איני לא שר מאה ולא שר אלף, הלא פלשתי כאחד מן האחרים, ואף על פי שנלחמתי להם כמה מלחמות, אני הרגתי חפני ופנחס, ושביתי את הארון, ואתם נעשיתם עבדים לשאול, ולא הושיע אתכם מימיו בגבורתו: ברו לכם. ברו לכם: איש. את שאול, וירד אליו: (רפ"י)

מצודת דוד אל מערכות. אל החיל המסודר למלחמה : למה תצאו. רצה לומר : למה תצאו כולכם למלחמה : הלא אנכי הפלשתי. רצה לומר : אנכי הוא המיוחד שבהם, אחד מהשרים, ואתם הלא עבדים, ועם שאין מהדרך אשר שר וגדול ילחם מול עבד נקלה, עם כל זה ברו לכם איש, וילחם בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מערכות. מלשון עריכה וסדור : ברו. ברו ובחרו : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה חלק הפלשתי דבריו לשני מאמרים, מה הוסיף במאמר השני שאמר תנו לי איש, שכבר אמר זה בארך, במה חרף מערכות ישראל אם אינם רוצים בזה לתלות הצלחת המלחמה באיש אחד, והם כולם גבורים וילחמו עם הגוי כולו ועם הפלשתי בכללם, מדוע לא שמרו הפלשתים התנאי הזה, וגלית נהרג והם לא השתעבדו לעבדים, מה רצה במה שאמר הלא אנכי הפלשתי, וכן מ"ש ואתם עבדים לשאול, מי לא ידע זאת, ולמה כפל והייתם לנו לעבדים ועבדתם אותנו :

ויעמד ויקרא הרב מהרי"א כתב בזה שמקצת החכמים יאמרו שהיה ענין דוד וגלית כמו שהמנהג עוד היום בארצות אדום וישמעאל, שבהיות מחלוקת בין איש לאיש בין דין לדין והמשפט נעלם יסכימו ביניהם להלחם עליו, ויאמרו שישפט ה' השופט ביניהם כי הוא יודע תעלומות, ויסכימו שהאיש אשר תגבר ידו על יד רעהו יעשה כרצונו ויצלח כי בזה יודע כי הוא צדיק בדינו וכי יפול הנופל דמו בראשו כי הוא רשע בדינו, וככה גם כן בהקבץ עמים יחדיו מערכה מול מערכה פעמים יבחרו ביניהם שני אנשים נצים, ילחמו בעד הגוי כולו, ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע ונקרא בלשונם ריקט"וי, והוא דחה זה בשתי ידים, ויאמר שמעשה דוד וגלית לא היה מזה המין ולא עלתה כזה על לבם, מאשר התיחדות הלוחמים הנקרא ריקט"וי לא יעשה כ"א בתנאים ידועים למלכי ארץ ומנהגם בזה תורה היא, והוא התנאי האי שכן לא יעשה כי אם לאמת דבר מסופק בין הלוחמים, והם לא נלחמו על דבר מסופק ביניהם, התנאי הב' שלא ילחמו הלוחמים כי אם בהסכמת הדבר ביניהם ועם באור התנאים המוסכמים ויכתבו אותו וזכרון בספר והעד עדים, ופה אותם הדברים אשר דבר גלית לא הוסכמו בין ישראל ובין הפלשתים ולא נכתבו ולא נשבעו עליהם ולא פירשו ענין העבדות ותנאיו לפי שהיו דברי גוזמא

וחרופין לא תנאים מוסכמים, התנאי הג' שאחרי כן ישתוו שני הלוחמים בעניני מלחמתם בזמן ובמקום ובכלי זיינם במדה במשקל ובמשורה. באופן שאחד מהם לא יוליך חרב וחנית שלא יהיה לחברו כמוהו בשוה ולא יבדלו כי אם בכח וגבורה הטבעיית אשר להם ובמשפט האלהי, ופה הנך רואה שגלית היה כובע נחושת על ראשו ושריון קשקשים וכידון על כתפיו ודוד הלך בחמשה חלוקי אבנים בקלע ובמקלות ובכלי הרועים האם היו כליהם משתוים? גלית לא יכול להתנענע הנה והנה מכבד כליו, ודוד רץ לקראתו ויקלע והיה דעתו אם יכנו מוטב ואם לאו יברח והוא לא יכול לרדוף אחריו, הנה השתוות הלוחמים? התנאי הד' שיהיו ביניהם שופטים ושוטרים לישר הלוחמים ולבחון כלי מלחמתם ולסדר העת והמקום ויכריחום לקיים תנאיהם אשר שמו ביניהם, ופה לא היה זה, והאות כי דוד הרג את הפלשתי, ועם כל זה לא נשתעבדו הפלשתים לישראל כפי התנאי רק ראו כי מת גבורם וינוסו, מבואר מכל זה שלא היו דברי גלית רק דברי חירוף לבד עכ"ד. ואני אומר שהמאמר הראשון שאמר הפלשתי למה תצאו לערוך מלחמה, ברו לכם איש וירד אלי, באמת היה על מנהג התיחדות הלוחמים, שרצה שיבחרו איש כנגדו, ויטילו התנאים ביניהם שמי שינצח את חברו הוא ועמו צדיק בריבו, והמנוצח יהיה לעבד, ומה שטען בתנאי הא' שכן לא יעשה כי אם לאמת דבר מסופק בין הלוחמים הנה גם פה היה ביניהם דבר מסופק, כי תחלה כבשו הפלשתים את ישראל ועבדו בס ימים רבים, והמה מרדו בס וישימו להם מלך, וזה היה סבת המלחמה כי רצו הפלשתים לרדות בס כמקדם. ורצה שיתאמת זה על ידי התיחדות שני לוחמים, וז"ש למה תצאו לערוך מלחמה, רצה לומר למה תשפכו דם המונים בחנם הלא טוב יותר כי יתברר הדבר על ידי שני לוחמים, ובאר הדבר המסופק שביניהם, **הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול**, כי הפלשתים לא היה להם מלך רק סרנים באופן שהממשלה מיוחס אל העם כולו, ועל זה אמר הלא אנכי הפלשתי, וטוען בעד הפלשתים שהיו מושלים בכם, ואתם הלא אתם עבדים לשאול, ואינכם רוצים להיות תחת פקודתנו, וזה הטענה בינינו, אשר יתברר על ידי התיחדות הלוחמים, שכבר נבחר הוא מן הפלשתים שעל זה אמר הלא אנכי הפלשתי, ואם כן ברו לכם איש גם כן מצדכם, ועתה התנה גם כן התנאים שיושמו ביניהם, והוא: (מלבי"ם)

טו אִם-יֹכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכֵּנִי וְהִיִּינוּ לְכֶם לְעֲבָדִים וְאִם-אֲנִי אֹכֵל-לֶן וְהִפִּיתִיו וְהִיִּיתֶם לָנוּ לְעֲבָדִים וְעַבְדְּתֶם אֶתְנוּ:

מצודת דוד להלחם אתי. רצה לומר : להתגבר בהלחמו אתי : והיינו. כולנו נהיה לכם לעבדים, בעבור הנצחון האחד לאחד : ועבדתם אותנו. כאומר הלא אתם עבדים לשאול, וכשאנצח תהיו עבדים לנו, ואין לכם בזה נפקא מינה גדולה כל כך : (מצודת דוד)

מצודת ציון יוכל. מלשון יכולת והתחזקות : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים** וכן בהפך, ואמר גם כן כי יותר יפסידו הפלשתים אם ינוצחו ממה שיפסידו ישראל אם ינוצחו, כי הפלשתים הם עם חפשי, ואם ינוצחו יהיו עבדים אבל אתם גם עתה אינכם חפשים כי אתם עבדים לשאול, ולא תפסידו מאומה, ועל זה אמר **ואם אני אוכל לו והכיתיו והייתם לנו לעבדים ועבדתם אותנו**. רצה לומר הלא גם אז לא תפסידו מאומה, רק שתחת שעתה אתם עובדים את שאול תעבדו אותנו, בענין שעל ידי המלחמה יתברר למי תהיו עבדים אם לשאול אם לנו, אבל בהפך מצדנו יתברר אם נהיה חפשים או עבדים. והנה לפי זה הלא ברר התנאים וההסכמות שיושמו ביניהם וברר גם כן הדבר המסופק שביניהם, ואם היו ישראל מרוצים לזה, אז באמת היו כותבים את התנאים והסכמות בספר והעד עדים והיו משימים שופטים לברר את הכל, והיו בוחרים הזמן והמקום והיו מעיינים שישתוו הלוחמים בכלי זיינם ובבגדיהם וכיוצא, אולם ישראל לא הסכימו עמו לאמת משפט המלחמה על המנהג הזה רק שילחמו עם בעם ממלכה בממלכה, וזאת לא יחשב להם לחרפה, כי בזה לא הראו מורך לב ופחד, במה שבלתי רוצים שתהיה המלחמה על ידי שני אנשים לבד, שלפעמים יקרה לאחד מקרה ופגע חולי או אסון ואיך כל העדה יאשמו להיות עבדי עולם, ולכן לא כתבו התנאים ולא נעשה כל הראוי לעשות במנהג התיחדות הלוחמים, וגם לא היה בזה עד עתה חירוף מצד הפלשתי, כי במה שקרא להם שילחמו על פי מנהג התיחדות הלוחמים לא חרפם עדיין כי הדבר תלוי בידם אם להתרצות אל תנאים אלה אם לא. רק אחר שראה הפלשתי שישראל לא הסכימו לעצתו, והוא היה דעתו לחרף ולגדף, אז חדש מאמר אחר חדש וזה שכתוב: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֲנִי חֲרַפְתִּי אֶת-מַעֲרְכֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תָּנוּ-לִי אִישׁ וְנִלְחָמָה יָחַד:

מצודת דוד **אני חרפתי**. כאומר איך לא תבושו, הלא אני מחרף את ישראל לומר שאין עמכם גבורה, ואתם תחרישון, ועד מתי, תנו לי איש וכו': (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה**. אמר להם דעו כי כוונתי היה לחרפם ולבזותם לאמר שאין ביניהם איש גבור חיל כמוני, כי הגם שעל מה שאמרתי והתניתי שמי שינוצח יהיו כל עמו עבדים על זה תוכלו להתנצל שאינכם רוצים שתתברר המלחמה בדרך הזה, הנה עתה אני אומר **תנו לי איש ונלחמה יחד**, הראו נא אם יש בכם גבור כמוני שילחם אתי, וזה יהיה בלא תנאים הקודמים, כי המלחמה תהיה כדרכה עם בעם, אחר שאינכם רוצים שתתאמת משפט המלחמה באופן זה, בכ"ז אחר שאני אומר לכם בדרך חירוף וגדוף כי אין בכם גבור חיל, בהכרח צריכים אתם לבקש איש שילחם אתי, מקנאתו אל כבוד בני

עמו אשר אני מחרפם ומגדפם, והנה לפי זה במאמרו זה השני, לא רצה כלל שיהיה על פי משפט התיחדות הלוחמים רק אמר להם דרך חירוף, ולכן דוד שהלך לנקום נקמת עמו לא התנה תנאים ולא העמיד עדים ושופטים ולא עיינו שישתוו הלוחמים בעניניהם, כי יצא אליו מחמת מאמרו זה השני שהיה חירוף וגדוף, לא מחמת מאמרו הראשון שלא נתרצו בו ישראל כלל: (מלבי"ם)

ינא וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל וְכָל-יִשְׂרָאֵל אֶת-דְּבָרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיַּחֲתוּ וַיָּרְאוּ מֵאָדָּ: (פ)

מצודת ציון ויחתו. ענין פחד ושבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמע והנה שאול וישראל נמוג לבבם מיראת הגבור הזה, הגם ששמעו דברי חרופיו לא נמצא בס מי שילבש נקם תלבושת: (מלבי"ם)

ינב וַיְדַד בֶּן-אִישׁ אֶפְרַתִּי הֵזָה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַשְּׁמוֹ יִשִּׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָּנִים וְהָאִישׁ בְּיָמָיו שְׂאוּל זָקֵן בָּא בְּאֲנָשִׁים:

רפ"י אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת: ולו שמנה בנים. ומה שכתוב (בדברי הימים א' ז טו): 'אולס הקסי דוד הסביעי' ולא כתב יותר, יס לומר שאחד מת כלל בנים, ולפיכך לא כתבו סם: באנשים. נמנה בכנסיות החקובים: (רפ"י)

מצודת דוד אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת : הזה. רצה לומר : הניכר והידוע לכל : בא באנשים. לרוב זקנותו לא בא בעצמו במלחמה, רק בא בשלחו במקומו אנשים, ורבותינו ז"ל אמרו (ברכות נח א) שהיה בא במחברת אנשים אשר הלכו אחריו לגודל חשיבותו : (מצודת דוד)

רלבי"ג זקן בא באנשים. ר"ל בא במדרגת האנשים הישישים או יהיה הרצון באמרו בא באנשים שלגודל מעלתו היה בא כאשר יבא עם חברה נכבדת מאנשים שלמים רבים היו מלויים אותו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יב-יז) השאלות: מה ראה לספר פה יחוס דוד ומספר אחיו, שמלבד שאין פה מקומו כבר הודיע למעלה שהיה בן ישי ושהיו לו שבעה אחים (כנ"ל סי' ט"ז) ולמה יודיע פה שישי היה זקן, למעלה היה לו לספר זאת ומ"ש וילכו - הלכו, אחרי שאול הוא מותר לשון, ואמר פעם ב'

ושלשה הגדולים הלכו אחרי שאול והוא למותר, ומה מודיע שדוד הוא הקטן, ומ"ש ויגש הפלשתי ארבעים יום מקומו למעלה לא כאן? :

ודוד טרם יבא לספר ענין דוד, הקדים להשיב על שתי שאלות שישאל המעיין פה, **א.** איך במלחמה הזאת לא נמצא דוד בין אנשי החיל, הלא מטבע הגבור להמציא את עצמו אל מקום ששם יוכל להראות גבורתו, ומדוע נפקד דוד מלבא אל המערכה, **ב.** אחר שדוד עמד בתמידות לפני שאול ויהי לו נושא כלים איך לא שמע ענין הפלשתי ולא התעורר על דבריו עד אחר ארבעים יום? משיב על השאלה הראשונה **ודוד בן איש אפרתי הזה** שכבר היה נהוג ביניהם שהצבא היוצא למלחמה היה מתחלק לפי בתי אבות, שהאיש שהיה לו שמונה בנים יצאו הגדולים למלחמה והקטנים מהם נשארו בבית לשרת את אביהם, בפרט אם היה האב זקן ובעל נכסים שהיה צריך שישארו רובם בביתם לשרתו ולשמור את מקנהו, וזה היה פה, שישי אביהם היה לו **שמונה בנים והוא היה זקן**: (מלבי"ם)

ג. וילכו שלשת בְּנֵי-יְשִׁי הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי-שְׂאוּל לְמַלְחָמָה וְשָׁם | שְׁלֹשֶׁת בְּנָיו אֲשֶׁר הֵלְכוּ בְּמַלְחָמָה אֶלְיָאֵב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אֶבְיָנָדָב וְהַשְּׁלִישִׁי שְׁמָה:

מצודת דוד הלכו אחרי שאול. לרוב חשיבותם הלכו ליד המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומשנהו. השני לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושלושת בניו הגדולים כבר הלכו למלחמה. והם אלה שהלכו עמו תמיד וזה שכתוב וילכו וכו' **הלכו**: (מלבי"ם)

ג. וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וְשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי שְׂאוּל: (o)

רס"י ודוד הוא הקטן. שהיה צבית שאלו מקודם לכן לנגן לפניו: (רס"י)

מצודת דוד ודוד הוא הקטן. ולזה לא הלך הוא, והגדולים הלכו : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יד-טו) ודוד הוא הקטן מכולם, והיה כפי הנהוג שישאר בבית אביו, ובזה משיב גם השאלה השניה הלא דוד נמצא אצל שאול ואיך לא שמע מדבר הפלשתי, כי מצד שהוא הקטן ושלושה הגדולים הלכו אחרי שאול מצד זה ודוד הולך ושב מעל שאול הוכרח לשוב לביתו לרעות את

צאן

אביו,

ולכך: (מלבי"ם)

טו וְדוּד הַלֵּךְ וְשָׁב מֵעַל שְׂאוֹל לְרַעוֹת אֶת-צֹאן אָבִיו בֵּית-לָחֶם:

רס"י ודוד הולך. היה הולך ושב תמיד מאכל שאל לזית אביו: (רס"י)

מצודת דוד הולך ושב. לא ישב בקבע בבית שאול, כי אם היה הולך ושב וכו' : (מצודת דוד)

טז וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׂכֶם וְהָעָרֵב וַיִּתְּצֵב אַרְבָּעִים יוֹם: (פ)

רס"י השכם והערב. אמרו רבותינו (סוטה מז ב): כדי לזטלם מקריאת שמו: (רס"י)

מצודת דוד ויתצב. עמד בין המערכות, ודבר דבריו בבוקר ובערב, עד נשלמו ארבעים יום טרם בוא דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגש הפלשתי וכו' ארבעים יום, כי אם לא היה דוד בבית לחם היה נלחם עמו ביום הראשון: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר יְשִׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח-נָא לְאַחִיךָ אִיפֹת הַקְּלִיא הַזֶּה וְעֲשֵׂרָה לָחֶם הַזֶּה וְהָרֵץ הַמְּחֹנָה לְאַחִיךָ:

מצודת ציון איפת. שם מידה, איפה : הקליא. קמת הקליות, כמו (ויקרא כג יד) : ולחם וקלי, והוא קמח משבלים צלויים : והרץ. לך במרוצה ומהר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר על ידי שהתעכבו ארבעים יום אזל הצדה מכליהם, שלח להם צדה: (מלבי"ם)

יח וְאֵת עֶשְׂרֵת חֲרָצִי הַחֶלֶב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשֵׁר-הָאֵלֶּף וְאֵת-אַחִיךָ לְשָׁלוֹם וְאֵת-עֲרֹבָתָם תִּקַּח:

רס"י חריצי החלב. (תרגום): גוזנין לחלבא: לשר האלף. אני אומר: לשר

שָׁל אֹתוֹ אֶלֶף שָׁאֲחִיו (ס"א שְׁאֲחִיו) מִמֶּנּוּ, שְׁלַכְל הַשְּׂבֻטִים הָיוּ שָׂרֵי אֲלָפִים לְפִי אֲלָפִיהֶם, וְאֵנִי שָׁמַעְתִּי: לֶשֶׁר הָאֶלֶף זֶה יִהְיֶה, שָׁאֲמַר עֲלָיו (לְעֵיל יִגָּב): וְאֶלֶף הָיוּ עִם יוֹנָתָן בְּגִזְעַת בְּנֵי־מִיָּן: וְאֵת עֲרוּבָתָם תִּקַּח. וְאֵת עֲרוּבַת הָאֲלָתָם וְשָׁלוֹמָם, תִּקַּח בְּאֲזַנֶּיךָ וּבְלִבְבְּךָ, וְתִגַּד לִי. וְכֵן תִּרְגַּם יוֹנָתָן: וַיֵּת טִיבִיהוֹן תִּיִּיתִי: עֲרוּבָתָם. לֶשֶׁן הַלֵּלָה, כְּמוֹ (תְּהַלִּים קִיט קכב) עֲרוּב עֲבָדְךָ לְטוֹב, גִּרְנִטִי"שׁ בְּלַע"ז. וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (שְׁבַת נו א): גִּט כְּרִיתוֹת יִקַּח מֵאֵתָם וַיִּבְיֵא לְנִשְׁוֹתֵיהֶם, לְהַפְרִיד עִירוּב שְׂבִינו לְבִינָה: (רַש"י)

מצודת דוד **לשר האלף.** מה שאחיו היו נמנים בו : **תפקוד לשלום.** תשגיח לדעת שלומם : **ואת ערובתם.** את משכונם אשר משכנו לצורך פרנסתם, תפדס מיד הממשכן, ותקחם עמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חריצי החלב.** תרגם יונתן : גובנין דחלבא, ואולי יקראו כן, על שדרך הגבינה לחתכו במדה בעת עשותו, והוא מלשון (איוב יד ה) : אם חרוצים ימיו : **תפקוד.** ענין השגחה, כמו (לעיל יד וז) : פקדו נא וראו : **ערובתם.** ענין משכון, כמו (בראשית לח יח) : מה הערבון : (מצודת ציון)

רלב"ג **תביא לשר האלף.** ר"ל שר האלף אשר היו שלשת בני ישי תחתיו ולזה צוה שיזכור לו אחיו לשלום בתתו לו זה המתן למען ימצאו חן בעיני שר האלף שהוא עליהם : **ואת ערובתם תקח.** ידמה לפי מה שאחשוב שהם שלחו לאביהם ישלח להם המצטרך למזון ונתנו ביד שליח ערבון לאביהם למען יתן לו האמני עם שכבר היה הערבון ההוא נכר לאביהם שהוא משלהי ולז"א ישי שיקח עמו ערובתם להביא להם על הצד שאמר קח נא לאחריך איפת הקליא הזה או יהיה הרצון בזה שיקח עמו להביא להם ערובתם שנהגו למשכן הערבון ההוא במחנה כשהיו במלחמה כדי שיספיק להם כל ימי היותם במחנה וזה כי מה שנשא להם מהמזון לא יספיק להם כי אם לזמן מועט ולזה הוצרך ישי לצוות לדוד שיביא להם ערובתם : (רלב"ג)

מלבי"ם (יח-כד) **השאלות:** מ"ש ששאל בעמק האלה מלבד שאין פה מקומו, כבר נודע זה בפסוק ראשון, מ"ש ויבא המעגלה והחיל היוצא אל המערכה מהו מעגלה ומהו מערכה, למה בפסוק ד' אמר ויצא ובפסוק כ"ג אמר איש הבינים עולה, שם א' ממחנות ופה ממערכות, והוסיף פה שנסו מלפניו? :

ואת וגם שלח בידו מנחה לשר האלף, וצוהו לפקוד שלום אחיו ולקחת ערובתם, שהוא לדעת הרד"ק שישלם חובותם ויקח בחזרה המשכנות שנתנו, ולדעת חכמינו זכרונם לברכה שיביא גט כריתות לנשיהם (יט) **ושאל** גם זה מדברי אביו, הודיע לו מקומם שהם בעמק האלה, כי דוד בצאן לא ידע מאומה : (מלבי"ם)

יטו וְשָׂאוּל וְהָמָה וְכָל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק הָאֵלָה נִלְחָמִים עִם-פְּלִשְׁתִּים:

מצודת דוד והמה. שלשת בני ישי : **נלחמים**. מוכנים המה להלחם : (מצודת דוד)

רלבי"ג **נלחמים עם פלשתים**. ר"ל שהיו משתדלים להלחם עם פלשתיי : (רלבי"ג)

כז וַיִּשְׁכֶּם דָּוִד בַּבֶּקֶר וַיִּטֹּשׂ אֶת-הַצֹּאן עַל-שֹׁמֵר וַיֵּלֶךְ כְּאִשֶּׁר צִוְּהוּ יִשִׁי וַיָּבֹא הַמַּעְגָּלָה וְהַחִיל הַיָּצָא אֶל-הַמַּעְרָכָה וְהָרְעוּ בַּמִּלְחָמָה:

רס"י **המעגלה**. סביבות המחנה עוקים מעגל, והיולא חוץ, לפנים או לאחור, מתחייב. לפנים, שמא ירואו עליו בני מערכות האויבים, לאחור, מנקה הוה לנוס: (רס"י)

מצודת דוד **ויטוש**. עזב הצאן על שומר אחד, לשמרם עד בואו : **וישא**. את איפת הקליא וכוי : **המעגלה**. היא המחנה, שדרכה לחנות בעגול, כי טוב הוא להיות נשמר מהאויב מסביב : **והחיל היוצא**. ואז החיל היה יוצא אל המערכה, הוא מקום המלחמה, ובעת יצאם הריעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויטוש**. ועזב : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויבא המעגלה**. ר"ל במחנה ונקרא כן לפי שיושבים בעגול להשמר שלא יבאו עליהם האויבים בכל צד מצדדי המחנה : (רלבי"ג)

מלבי"ם (כ-כא-כב) **וישכם** דוד עשה כמצות אביו, ונגד שאליאב חרה אפו בדוד ויאמר (לקמן פסוק כ"ח) למה זה ירדת, ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר, ספר פה, נגד על מי נטשת מעט הצאן, **כי נטש הצאן על יד שומר**, ונגד למה זה ירדת אמר **וישא וילך כאשר צוהו ישי**, וסבב ה' כי ברגע בא דוד המעגלה, שהוא במקום חניית המחנה, ברגע זו החיל היצא אל המערכה והרעו לקראת נשק, ולא היו אחיו במעגל המחנה רק במקום המערכה והוכרח דוד לרוץ אל המערכה ועל ידי כן ראה את הפלשתיי והתפעל מדבריו: (מלבי"ם)

כא וַתַּעֲרֹךְ יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתִּים מַעְרָכָה לְקִרְאֵת מַעְרָכָה:

רש"י ותערוך ישראל מערכת ישראל: (רש"י)

מצודת דוד ותערוך. סדרו וערכו מערכתם ישראל ופלשתים, זה מול זה : (מצודת דוד)

כב' ויטש דוד את-הפלים מעליו על-יד שומר הפלים וירץ המערכה ויבא וישאל לאחיו לשלום:

רש"י שומר הכלים. של בני הצבא. (כג) ממערות פלשתים. כתיב, רבותינו לרקו (סוטה מז ב): מאה בני אדם הערו בערפה אמו, כשפירקה מאחרי רות ונעמי חמותה: (רש"י)

מצודת דוד ויטוש. עזב והניח הכלים אשר עמו, ביד שומר הכלים של הבאים למלחמה : וירץ המערכה. אל אחיו שהלכו כבר אל המערכה : (מצודת דוד)

כג' והוא | מדבר עמם והנה איש הבנים עולה גלית הפלשתי שמו מגת (ממערות) ממערכות פלשתים וידבר כדברים האלה וישמע דוד:

מצודת דוד ממערכות פלשתים. חוזר על מלת עולה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כג-כד) והוא ובעוד שיתעכב שם לדבר עם אחיו יצא הפלשתי, ופה היו בצאתו ב' שנים, א. בתחלה כתיב ויצא איש הבנים (פסוק ד') שיצא חוץ מן המחנה שהיה בהר אל הגיא שביניהם, ופה כתיב והנה איש הבנים עולה, שכבר ערב לבו לעלות אל ההר שעליו מחנה ישראל: ב. תחלה כתיב ממחנות פלשתים ופה כתיב ממערכות פלשתים כי עתה כבר ערכו מערכה ורצו להתחיל במלחמה כמ"ש ותערוך ישראל ופלשתים, ולכן עתה נסו לפניו, כי התקרב אליהם עד מקומם וינוסו:(מלבי"ם)

כד' וכל איש ישראל בראותם את-האיש וינסו מפניו וייראו מאד: כה' ויאמר | איש ישראל הראיתם האיש העלה הזה פי לחרף את-ישראל עלה והיה האיש אשר-יפנו ועשרנו המלך | עשר גדול ואת-בתו יתן-לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל:

רש"י יעשה חפשי. מדברים האמורים במשפטי המלוכה: (רש"י)

מצודת דוד **הראיתם**. בראותם עולה, אמרו אלו לאלו בלשון שאלה, האם אתם נותנים לב להתבונן מעשה האיש העולה הזה, כי עולה לחרף וכו' : **יעשה חפשי**. מבלי לעבוד עבודת המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הראיתם**. בה"א השאלה : **חפשי**. בני חורין : (מצודת ציון)

כַּן וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-הָאֲנָשִׁים הַעֲמִידִים עִמּוֹ לֵאמֹר מֶה-יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר יָכֹה אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי הַלְזָ וְהִסִּיר חֶרֶף מֵעַל יִשְׂרָאֵל כִּי מִי הַפְּלִשְׁתִּי הָעַרְל הַזֶּה כִּי חֶרֶף מַעֲרָכוֹת אֱלֹהִים חַיִּים :

מצודת דוד **מה יעשה לאיש**. אף שכבר שמע, חזר ושאל, להכנס בדברים ולומר שהוא ילך : **כי מי**. במה נחשב הוא לחרף מערכות עם ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הלז**. **הזה** : (מצודת ציון)

רלב"ג **והנה התנדב דוד להלחם עם הפלשתי כאשר ידע מה יעשה לאיש אשר יכנו וידמה שעם היותו נשען בשם יתעלה שינקו נקמתו מהפלשתי הזה כי בא לחרף מערכות אלהים חיים שכבר נשען בזה על מה שייעדו שמואל מן המלוכה וכאלו חשב שזה יהיה כלי להשלים רצון השם י"ת בצמיחי מלכותו כי עם היותו חתן המלך יתכן שתגיע לו ההצלחה במלוכה :** (רלב"ג)

מלבי"ם (כו-לא) **השאלות**: **למה שאל דוד מה יעשה לאיש הלא כבר שמע קול הכרוז שהמלך יעשרנו ובתו יתן לו, היתכן שאיש חיל כמהו לא הסכים ללכת עד ששמע שהמלך ישלם שכרו, ולא קנא לעמו ולאלהיו, ולמה נסב אל מול אחר ושאל שנית, ומה הגידו לשאול ודוד לא דבר רק שאל לבד?** :

ויאמר דוד. כבר בארתי זאת (בספרי ארצות השלום דרוש א') כי דוד אמר זאת כמתמיה על האיש ישראל ההמוני, שחשב שעל ידי העושר ובת המלך שיעד להמנצח ימצא איש יתעורר להלחם עם הפלשתי, ודוד השיב כי הפעולה הגדולה הזאת בעצמה להנקם ממחרף אלהים חיים ועם ה' צבאות, הוא יותר יקר מכל רכוש ומכל מתן, וזה עצמו השכר היותר גדול מי שיצליח לעשות פעולה מאושרה כזו, ואי אפשר להעלות על הדעת שיקבל שכר בעד דבר טוב ומאושר אשר יעשה שהדבר בעצמו הוא השכר היותר גדול, וזה שכתוב כמתפלא **מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז**, היתכן יקבל עליו שכר אחר שבמעשה הזה יסיר חרפה מעל ישראל, וכבר די לו שכר והותר אם יזכה לעשות כזאת, **כי מי הפלשתי וכו' והלא לב כל מקנא לה' ולעמו יתאזר לנקום נקם מצד תבערת הקנאה**

והנקמה לעמו ולאלהיו, לא מצד השכר (מלבי"ם)

כז ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו:

מצודת דוד **כדבר הזה**. האמור למעלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר לו העם השיבו לו הן צדקת בדברך שאם נביט על התכלית היוצא מן הפעולה שיסיר חרפה מעל ישראל אין ראוי לקבל שכר כי זה מוטל על כל איש ישראל מצד דתו וקנאתו לאלהיו, רק מה שאמרנו כי האיש אשר יכנו יקבל עושר גדול ובת המלך, זה לא יהיה כעין שכר על התכלית שפעל על ידי פעולתו לכבוד עמו ולאלהיו, רק זה יהיה בעבור אשר יכנו בלבד, שאיש המראה גבורה כזאת להרוג גבור עריץ כזה, גם בלעדי התועלת שהועיל בזה לבני עמו ראוי הוא לקחת בת המלך מצד עצמו בהיותו גבור ואיש חיל שאין כמוהו, וראוי הוא לכל יקר וכבוד ועושר מצד מעלת גבורתו: (מלבי"ם)

כח וישמע אליאב אחיו הגדול בדברו אל-האנשים ויחר-אף אליאב בדוד ויאמר | למה-זה ירדת ועל-מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את-זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת:

מצודת דוד **למה זה ירדת**. עדיין לא הגיד לו שאביו שלחו הנה : **במדבר**. במקום גדודי חיות ולסטים : **למען ראות**. להתענג בראיית המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נטשת**. עזבת : **במדבר**. מקום המרעה היה סמוך אל המדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **למה זה ירדת** חשדו עתה א. שהלך מאליו ועל זה אמר למה ירדת, ב. שעזב הצאן הפקר, ועל האי אמר **ידעתי את זדנך** ועל הב' אמר **ואת רע לבבך**: (מלבי"ם)

כט ויאמר דוד מה עשיתי עתה הלוא דבר הוא:

מצודת דוד **מה עשיתי עתה**. כאומר אם דרכך לכעוס עלי בעשותי דבר רע בעיניך, מה זה כעסת עתה, הלא עתה לא עשיתי מאומה, ורק דברים בעלמא דברתי : (מצודת דוד)

ז וַיֹּסֵב מֵאֲצִלוֹ אֶל-מוֹל אַחַר וַיֹּאמֶר כְּדָבָר הַזֶּה וַיִּשְׁבְּהוּ הָעַם דְּבַר
כְּדָבָר הַרְאִשׁוֹן:

מצודת דוד **כדבר הזה**. מה יעשה לאיש וכו' : (מצודת דוד)

לא וַיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר דָּוִד וַיִּגְדּוּ לַפְּנֵי-שָׂאוֹל וַיִּקְחֵהוּ:

מצודת דוד **אשר דבר דוד**. לבזות גבורת הפלשתי באמרו מי הפלשתי וכו',
והרי הוא כאומר שהוא ילחם בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישמעו אצל שאול הבינו מדבריו כי הוא איש הרוח וכי קנאת
ה' נוססה בו ושקול אצלו יותר מהון ומוהר רב:(מלבי"ם)

לב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-שָׂאוֹל אֶל-יָפֵל לֵב-אָדָם עָלָיו עֲבַדְךָ יֵלֶךְ וְנִלְחַם עִמָּ-
הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה:

מצודת דוד **אל יפול**. לא יחרד לב אדם בעבור הפלשתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם **אל יפל** רצה לומר אין ראוי שלב אדם יפול ממדרגתו בעבורו, כי
הגם שלפי חמרו הוא רב הכח, הוא חלוש מצד צורתו השוכנת בלב, ולב
אדם שהוא אדם באמת לפי צורתו הוא רב כח ממנו, ולכן **עבדך ילך**
ונלחם, מצד החוזק הנפשי אשר לי ביתר שאת:(מלבי"ם)

לג וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶל-דָּוִד לֹא תוּכַל לְלַכֵּת אֶל-הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה לְהִלָּחֵם
עִמּוֹ כִּי-נֶעַר אַתָּה וְהוּא אִישׁ מִלְחָמָה מִנְּעָרָיו: (o)

מצודת דוד **כי נער אתה**. ועדיין אינך יודע טכסיסי מלחמה, והוא רגיל
במלחמה **מנעוריו** : (מצודת דוד)

רלבי"ג והרחיק שאול זה מצד ראותו כי דוד נער ולא נסה להלחם עדיין
והפלשתי היה איש מלחמה מנעוריו מצורף לזה מה שהתפרסם מגודל
גוף גלית ועוצם כחו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **כי נער** רצה לומר לא תוכל, **א**. מצדך, שאתה נער, **ב**. מצדו,
שהוא מלומד מלחמה מנעוריו:(מלבי"ם)

לד וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-שָׂאוּל רַעַה הִיָּה עִבְדְּךָ לְאָבִיו בְּצֹאן וּבָא הָאָרִי וְאֵת-
הַדּוֹב וְנָשָׂא וְנָשָׂא שָׂה מְהֵעֵדָר:

רפ"י וּבָא הָאָרִי וְאֵת הַדּוֹב. (תרגום:) וְאֵתֵךְ אֲרִיִּל וְאֵף לֹבֵא: (רפ"י)

מצודת דוד וְאֵת הַדּוֹב. וְעַם הַדּוֹב, שְׁנֵיהֶם יַחַד : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְאֵת הַדּוֹב. וְעַם הַדּוֹב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיֹּאמֶר דָּוִד הוֹדִיעַ לוֹ כִּי כִּבְר קָרָה לוֹ שֶׁנִּצַּח אֶת שֵׁהם יוֹתֵר אֲבִירֵי הַגּוֹף וְאֲמִיצֵי כַח מִמֶּנּוּ, כִּי בִהְיוֹתוֹ רוּעָה בָאוּ עֲלָיו אֲרִי וְדוֹב עִמּוֹ וְנָשָׂא שָׂה (וּבִדְרַשׁ שֶׁעָשָׂה לוֹ אֲזוֹר מֵעוֹר הַשֵּׁה לְזִכֵּר הַנֶּס וְעָלָיו הִרְאָה כִּי זֶה הוּא, וְכֵן נִמְצָא בְּמִקְצֵת סִפְרֵים שֶׁהַכְּתִיב זֶה, וְהַמְנַחֵת שִׁי יִמְאֵן בְּזֶה): (מלבי"ם)

לה וַיֵּצְאֵנִי אַחֲרָיו וְהִכֹּתִיו וְהִצַּלְתִּי מִפְּיּוֹ וַיִּקָּם עָלַי וְהִחֲזַקְתִּי בְּזַקְנִי וְהִמִּיתִיו:

מצודת ציון וְהִחֲזַקְתִּי. וְאֲחֻזְתִּי : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיֵּצְאֵנִי אַחֲרָיו תַּחֲלָה הִכָּה אוֹתוֹ וַיִּצִּיל טְרַפוֹ מִפְּיּוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּם כִּגְדוֹ הִכָּהוּ וַיִּמִּיתֵהוּ בְּלֹא חֶרֶב רַק בְּמָה שֶׁהִחֲזִיק בְּזַקְנִי: (מלבי"ם)

לו גַּם אֶת-הָאָרִי גַם-הַדּוֹב הִכָּה עִבְדְּךָ וְהִיָּה הַפְּלִשְׁתִּי הָעַרְל הַזֶּה כְּאֶחָד מֵהֶם כִּי חָרַף מְעַרְכָת אֱלֹהִים חַיִּים: (o)

רפ"י גַּם אֵת הָאָרִי גַם הַדּוֹב. הָרִי אֲלוֹ רְבוּיָן, אֲרִי וְסָנִי גוֹרִיו, וְדוֹב וְסָנִי יִלְדוּ: (רפ"י)

מצודת דוד גַּם הַדּוֹב. הִבָּא עִם הָאָרִי : וְהִיָּה הַפְּלִשְׁתִּי. כְּאֹמֵר אֲבִטַח בְּהִי שִׁיְהִיָּה סוּף הַפְּלִשְׁתִּי כְּאֶחָד מֵהֶם, עַל אֲשֶׁר חָרַף וְכוּ' : (מצודת דוד)

מלבי"ם (לו-לז) הַשְּׂאֵלוֹת: לְמָה חִלַּק דְּבָרָיו לְשֵׁנֵי אֲמִירוֹת? :

גַּם מִזֶּה נִשָּׂא קִיּוֹ הֵלֵא שֵׁם הִכָּה גַּם אֶת הָאָרִי גַם הַדּוֹב שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם, וְהַפְּלִשְׁתִּי עִם תְּקִפּוֹ לֹא יַעֲדֵף רַק כְּאֶחָד מֵהֶם, וְאֵף אִם תֹּאמֵר כִּי הָאָדָם מִצַּד שֶׁכָּלוּ וְצוֹרְתוֹ מִסוּכָן יוֹתֵר מִחִיתוֹ יַעַר, עַל זֶה הִשִּׁיב כִּי אַחַר שֶׁחָרַף מְעַרְכָת אֱלֹהִים חַיִּים יִרְדַּ מִמְּדֻרְגָתוֹ הָאֲנוּשִׁית אֶל מְדֻרְגָת הַחַיָּה וְהַבְּהֵמָה

ואין בו רק כח גופני לבד, וכמו שהתגבר על הארי והדוב בכח סגולת נפשו האלהית הרודה בסגולתה על החיים כן יתגבר על הטורף הפלשתי בכח זה: (מלבי"ם)

גלז וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֲשֶׁר הִצַּלְנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הוּא יִצִּילְנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה (ס) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֵל דָּוִד לָךְ יְיָהוָה יְהִי עִמָּךְ:

רפ"י ה' אשר הציילני מיד הארי. יודע אני שלא לחנם נזדמן לי הדבר ההוא, אלא שלעתיד אני צא לידי כיוצא בה לתפועת ישראל, ואסמוך עליה ואלא. וזה אחד משני לדיקים שנתן להם רמז, וחשו להשכיל לדבר, דוד ומרדכי, שנאמר (אסתר ב יא): ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר וגו', אמר: לא לחנם עלתה בצדקת זו שנתפסה במשכב הערל הזה, אלא שעתידה היא לעמוד לישראל ביום לרה: (רפ"י)

מצודת דוד הוא יצילני. אם לא אוכל להמית אותו : (מצודת דוד)

רלב"ג וכאשר שמע שאול מה שספר לו דוד שהתגבר על הארי ועל הדוב עד שכבר בטח בהשם ית' שיעזרהו בהריגת הפלשתי כי חרף מערכות אלהים חיים אז הודה לו שילך ובטח שכבר יהיה השיי עמו לנצח הפלשתי :

מלבי"ם ויאמר דוד הוסיף לחזק בטחונו מצד אחר. מצד השגחת ה' על יראיו, אמר שהגם שיהיה כחי חלוש נגד הארי והדוב ונגד הפלשתי, הנה ה' אשר הציילני מהארי והדב בהשגחתו הוא יצילני גם עתה דרך נס. לפי זה תחלה דבר כפי המנהג הטבעי, ופה דבר כפי ההשגחה והנס, ואל זה הסכים שאול כי יבטח בהשגחת ה', לכן אמר לך וה' יהיה עמך: (מלבי"ם)

גלח וַיִּלְבַּשׁ שְׂאוּל אֶת-דָּוִד מִדְּיוֹ וַיִּתֵּן קֹבֶעַ נְחֹשֶׁת עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ אֹתוֹ שָׂרִיּוֹן:

רפ"י את דוד מדיו. נהפכו להיות כמדת דוד משנמשח בשמן המשחה, אף שהיו של שאול שהיה גבוה מכל העם משכמו ומעלה (לעיל ט ב), וכיון שראה שאול כן, הכניס בו עין הרע, והרגיש דוד בדבר: (רפ"י)

מצודת ציון מדיו. מלבושיו, כמו (לעיל ד יב) : ומדיו קרועים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (לח-לט) **וילבש** שאול חשב תחלה שינצח אותו בדרך מלחמה שראוי שיהיו הלוחמים שוים בכלי זיינם ועל זה הלבישו שריון וכו', **ויאל ללכת** פ"י על ידי שדוד לא נסה מעולם בזה לא ידע אם יוכל ללכת בבגדים כאלה ואם לא יוכל, וע"כ מתחלה התרצה ללכת, ובאר הטעם **כי לא נסה** לכן חשב תחלה שיוכל ללכת בהם, ואחר כך **ויאמר דוד לא אוכל ללכת כי לא נסיתי ולא הרגלתי בזאת**: (מלבי"ם)

לט **ויחגר דוד את-חרבו מעל למדיו ויאל ללכת כי לא-נסה ויאמר דוד אל-שאול לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסרם דוד מעליו**:

רס"י ויואל ללכת. תרגם יונתן: ולא חצה למיזל. יש תיבות משמשות לשון וחילופו, כמו (ישעיהו י לג): מסעף פארה ; (תהלים נב ז): ושרשך מארץ חיים: כי לא נסה. (תרגום): ארי לא אליף: כי לא נסיתי. (תרגום:) ארי לית צהון ניסא, אין שצחו של נס צכך. לשון אחר: ויואל ללכת, ראה ללכת ולנסות, וכאשר ראה שהיו כבדים עליו, הסירם: (רס"י)

מצודת דוד **ויואל ללכת**. רצה ללכת בכלי מלחמה : **כי לא נסה**. אלא שלא נסה, רצה לומר : לא בחן מעולם ללכת בכלי מלחמה, ולזה אמר לא אוכל וכו' **מצודת** :

מצודת ציון **ויאל**. ורצה, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : **כי לא נסה**. אלא לא נסה, והוא מלשון נסיון ובחינה : **מצודת ציון**

מ **ויקח מקלו בידו ויבחר-לו חמשה חלקי-אבנים | מן-הנחל וישם אתם בכלי הרעים אשר-לו ובילקוט וקלעו בידו ויגש אל-הפּלשתי**:

רס"י **חלוקי אבנים**. אבנים דקות וחלקות: **ובילקוט**. ובתרמיליה **תרגום**:

מצודת דוד **ויקח מקלו**. להטעות את הפלשתי, לחשוב שיגש אליו להכותו עם המקל, ולא יהיה נשמר מן הקלע : **ויבחר לו**. הטובים והנאותים לקלעותם : **ובילקוט**. הכלי שם בהילקוט, למען לא ירגיש בהאבנים : **מצודת דוד**

מצודת ציון **חלוקי אבנים**. אבנים חלקים, הניח לקלעותם ולזרקם :

ובילקוט. הוא כעין שק עשוי מעור, ישים בו הרועה חפציו ומה שלוקט בדרך מהלכו, ולזה יקרא ילקוט : **וקלעו.** הוא הדבר אשר יזרוק בו האבן (מצודת ציון) :

רלב"ג ובילקוט. ר"ל שהוא שמם בפרט בילקוט והוא הכלי שמשימין בו הרועים כל עניניה' ולזה נקרא ילקוט כי שם ילקטו כל הדברים שהוא נושא, וכבר התפרסם בזה הפרסום מעוצם נפלאות השם שנצח נער אחד בלא חרב וחנית איש גבור כגל"י היה כגובה ארזים גבהו עם עוצם כלי מלחמתו (רלב"ג) :

מלבי"ם ויקח יספר גודל בטחונו של דוד, שלא לקח עמו כל נשק רק אבנים ומקל, כאשר יגרשו חיתו טרף שהיה המחרף כאחד מהם בעיניו: (מלבי"ם)

[מא] וַיִּלֶךְ הַפְּלִשְׁתִּי הַלֵּךְ וְקָרַב אֶל-דָּוִד וְהָאִישׁ נָשָׂא הַצֶּנֶה לְפָנָיו:

מלבי"ם הולך וקרוב ובדוד כתיב ויגש, כי כבר בארתי ההבדל בין קריבה וגישה, הקריבה תהיה בין אנשים שוים, וההגשה הוא במקום שצריך להתחזק כמו לפני גדול לפני עריץ וכדומה, ולכן דוד שהיה חלוש בערך הפלשתי כתוב אצלו ויגש, והפלשתי שהיה בוטח בכחו כתיב קרב, ויען לא יכול להתנענע במהירות מכובד כליו כתיב הלך וקרוב לאט לאט: (מלבי"ם)

[מב] וַיֵּבֶט הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּרְאֶה אֶת-דָּוִד וַיִּבְזֶהוּ כִּי-הָיָה נָעַר וְאֲדָמְנִי עִם-יִפֵּה מִרְאָה:

מצודת דוד כי היה נער וכו'. המורה אשר לא נסה במלחמה, לפי מעט השנים ומהתענג : (מצודת דוד)

מצודת ציון עם יפה מראה. כמו ויפה מראה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבט הפלשתי רצה לומר בל תחשוב שנפל אימה ופחד על הפלשתי ולכן נפל שדוד, כי נהפך הוא, בראותו אותו שהוא נער בשנים ויפה מראה שמורה שהוא רך וענוג ולא נסה במלחמות קשות רק מצד היותו אדמוני רתיחת הדם תנשאהו אל אשר למעלה מטבעו: (מלבי"ם)

[מג] וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֶל-דָּוִד הַכָּלֵב אֲנֹכִי כִּי-אַתָּה בָּא-אֵלַי בַּמְּקִלּוֹת וַיִּקְלֵל הַפְּלִשְׁתִּי אֶת-דָּוִד בְּאֵלֵהָיו:

מצודת דוד **הכלב אנכי**. וכי כלב אנכי : **באלהיו**. באמרו אלהי פלשתים
יהרגך, וכדומה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר הפלשתי תחלה חשב כי תהיה המלחמה בדרך התיחדות
הלוחמים כפי מאמרו הראשון כנ"ל (פסוק ח' ט') ובזה צריך שיהיו כלי
זיינם ובגדיהם שוים, ועתה שראהו בלא חרב ונשק ידע שלא בא על אופן
זה רק דרך נקמה ולבזותו, על זה אמר **הכלב אנכי**, שזה בזיון גדול לי,
ועל זה קלל אותו על חרפתו:(מלבי"ם)

מד ויאמר הפלשתי אל-דוד לכה אלי ואתנה את-בשרך לעוף השמים
ולבהמת השדה: (o)

רס"י ולבהמת השדה. אין דרך לבהמות לאכול אדם, אמר דוד: כבר
נטרפה דעתו של זה, שלי הוא, בא דוד ואמר לו: ונתתי פגר מחנה פלשתים
וגו' ולחית הארץ: (רס"י)

מלבי"ם ויאמר לכה אלי כי בוש אני להתקרב אליך ללחום עם מקל
ואבנים, ואתנה את בשרך וכי' בעבור שבאת לבזות אותי, (לא כן אם היה
בא אליו בחרב ונשק בדרך התיחדות הלוחמים אז המנהג שגם גבור
הנופל יקברוהו בכבוד גדול):(מלבי"ם)

מה ויאמר דוד אל-הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון
ואנכי בא-אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת:

מצודת דוד **בא אלי בחרב**. רצה לומר : כל בטחונך בחרב וכי' : **בשם ה'**.
במבטח שם ה' : **אשר חרפת**. חוזר הוא על מערכות ישראל : (מצודת דוד)

רלב"ג **בחרב ובחנית ובכידון**. זה הכידון איננו הכידון שזכר שהיה בין
כתפיו אבל הוא דומה לחנית כאמרו לא בחרב ובחנית והנה הראה דוד
בדבריו עם הפלשתי כי בטחונו בש"י לבד לא בגבורתו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד הודיע לו, שמה שלא לקח עמו חרב וכידון כי הוא
אינו בוטח על כח בשר ועל ענינים טבעיים כי הכלי נשק שבידו הוא שם
ה' אשר חרף, בשם הזה ינצחו בדרך נס:(מלבי"ם)

{מו} הַיּוֹם הַזֶּה יִסְגְּרָךְ יְהוָה בְּיָדוֹ וְהִפִּיתָךְ וְהִסְרֹתִי אֶת-רֹאשְׁךָ מֵעֲלֶיךָ וְנָתַתִּי פָּגַר מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים הַיּוֹם הַזֶּה לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְחַיֵּי הָאָרֶץ וַיֵּדְעוּ כָּל-הָאָרֶץ כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד ונתתי פגד. כי כשאמיתן ;, ינוסו כולם ויפלו חללים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסגרך. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : פגר. כן יקרא גוף המת : (מצודת ציון)

מלבי"ם היום רצה לומר לא אני אנצחך ולא בכחי, רק ה' יסגרך בידי, ולא אותך לבד כי גם כל מחנה פלשתים יסגיר ביד איש אחד הבוטח בו, ובוזה ארויח שני דברים, א. וידעו כל הארץ האומות שאין מאמינים בהשגחת ה' יכירו וידעו כי יש אלהים לישראל: (מלבי"ם)

{מז} וַיֵּדְעוּ כָּל-הַקְּהָל הַזֶּה כִּי-לֹא בְּחָרֵב וּבְחַנִּית יְהוֹשִׁיעַ יְהוָה כִּי לִיהוָה הַמִּלְחָמָה וְנָתַן אֶתְכֶם בְּיַדְנוּ:

מצודת דוד כי לא בחרב. כי הלא אינם בידי : כי לה' המלחמה. על ה' להלחם על שחרפת עמו, ובידו לתת אתכם בידנו מבלי חרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון יהושיע. מלשון תשועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. וידעו כל הקהל גם ישראל הגם שמאמינים בהשגחה, חשבו עד עתה שה' יושיע באמצעים טבעיים ולכן הכינו חרבות ונשק ומלחמה עד שלפי דעתם המלחמה מיוחסת אל האדם הלוחם וה' רק מכריע אל הצד שיופיע שם בהשגחתו, ועתה ידעו כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה' לא על ידי הכנות טבעיות רק כי לה' המלחמה, כל המלחמה מיוחסת אליו לבד והאדם אינו צריך לעשות דבר, כי ונתן אתכם בידנו מבלי נצטרך אנחנו לרשפי קשת מגן וחרב ומלחמה כלל: (מלבי"ם)

{מח} וְהָיָה כִּי-קָם הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּלָּךְ וַיִּקְרַב לְקִרְאֵת דָּוִד וַיְמַהֵר דָּוִד וַיֵּרָץ הַמַּעְרָכָה לְקִרְאֵת הַפְּלִשְׁתִּי:

מצודת דוד וירץ המערכה. כלפי מערכת פלשתים : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה עתה קם הפלשתי להתקרב אליו, ודוד רץ לאחוריו אל צד המערכה והתכוון שיהיה לקראתו למען יקלע למטרה: (מלבי"ם)

מט וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת-יְדוֹ אֶל-הַפְּלִי וַיִּקַּח מִשָּׁם אָבֶן וַיִּקְלַע וַיָּךְ אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי אֶל-מִצְחוֹ וַתִּטְבַּע הָאָבֶן בְּמִצְחוֹ וַיִּפֹּל עַל-פְּנָיו אֶרְצָה:

רפ"י ויפל על פניו. לא היה לו לפול אלא לאחוריו, שהרי על מלחו הוכה, אלא כדי שלא ינטער דוד לילך ולחתוך את ראשו, שנשתכר דוד עכשיו שתיים עשרה אמות זרתים, שקומתו שש אמות זרת, נשתכר מלא קומה לאחוריו, ומלא קומה לפניו (במדרכ תהלים): (רפ"י)

מצודת דוד אל הכלי. כלי הרועים אשר שם האבנים בה : **במצחו**. נכנסה בכובע הנחושת ונקבה ונטבעה במצחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויקלע. זרק האבן בכלי הקלע : **ותטבע**. מלשון טביעה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הכהו דוד במצחו במקום שהיה מגולה באופן שטבעה האבן במצחו ונפל כמו מת ארצה על פניו ואחר השלים דוד עם חניתו להמיתו רץ במרוצה ובחרב הפלשתי בעצמה כרת בה את ראשו כדי שיתפרסם ענין מיתתו ויתפרסם גם כן הנס לישראל ולזה הביא דוד את ראש הפלשתי לירושלים : (רלב"ג)

מלבי"ם וישלח ונלוה אליו השגחת ה' אם במה שקלע למטרה בפעם הראשון אם במה שכיון אל מצחו ואם היה נופל מסבת ההכאה היה נופל לאחוריו, אבל האבן נטבע במצחו ונפל מחמת החולשה לכן נפל על פניו: (מלבי"ם)

נב וַיִּחַזַּק דָּוִד מִן-הַפְּלִשְׁתִּי בַקְּלַע וּבָאָבֶן וַיָּךְ אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ וַחֲרַב וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת-דָּוִד:

מצודת דוד ויחזק. נתגבר על הפלשתי המזוין ולא היה בידו כי אם הקלע והאבן : **וחרב אין ביד דוד**. לכרות בה ראש הפלשתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויחזק יאמר ראה גודל הנס כי בקלע ובאבן התחזק נגד הגבור העריץ הזה שהיה מזוין ברזל ונחושת ובזה המיתהו רצה לומר שהכה מכה שסופו למות, ויען עוד היה רוח חיים בו. לכן: (מלבי"ם)

נא וַיִּרְץ דָּוִד וַיַּעֲמֵד אֶל-הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֶת-חַרְבּוֹ וַיִּשְׁלַפְהָ מִתְּעָרָה

וַיִּמָּוֶתְהוּ וַיִּכָּרֶת-בָּהּ אֶת-רֵאשׁוֹ וַיֵּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי-מֵת גְּבוּרָם וַיִּגְסּוּ:

מצודת דוד אל הפלשתי. סמוך לו, כי בעת קלעו באבן, עמד ממרחק : את חרבו. של הפלשתי : וימותהו. וכבר המיתו בהקלע, ועתה כרת ראשו בחרבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישלפה. הוציאה, כמו (שופטים ח כ) : ולא שלף הנער חרבו : מתערה. הוא תיק החרב, כמו (יחזקאל כא לה) : השב אל תערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (נא-נב) השאלות: מה ז"ש וימיתו וימותהו? :

(נא-נב) וירץ וכי וימותהו רצה לומר גמר מיתתו (כי זה ההבדל בין מת ובין מותת במרובע שפ"י גמר המיתה כמ"ש במק"א) וכבר בארנו שזה לא היה בדרך התיחדות הלוחמים ולכן לא נשמרו התנאים שיהיו פלשתיים עבדים רק וינוסו, וישראל רדפו אחריהם ויפילום חללים:(מלבי"ם)

נב וַיִּקְמוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה וַיֵּרְעוּ וַיִּרְדְּפוּ אֶת-הַפְּלִשְׁתִּים עַד-בּוֹאֲךָ גֵיאַ וְעַד שַׁעֲרֵי עֶקְרוֹן וַיִּפְּלוּ חֲלָלִי פְּלִשְׁתִּים בְּדַרְךָ שַׁעֲרַיִם וְעַד-גַּת וְעַד-עֶקְרוֹן:

מצודת דוד ויריעו. תרועת שמחה ונצחון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויריעו. מלשון תרועה : עד בואך גיא. עד אשר תבוא לגיא, וכאלו מדבר עם מי שמכיר המקום : (מצודת ציון)

נב וַיָּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדֶּלֶק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁסוּ אֶת-מַחְנֵיהֶם:

רש"י מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו): דלקת אחרי: (רש"י)

מצודת דוד וישסו. רמסו ובזזו כל אשר היה במקום שעמד שם מחנה פלשתיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו) : כי דלקת אחרי : וישסו. רמסו, או בזזו : (מצודת ציון)

נד וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-רֵאשׁוֹ הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּבְאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וְאֶת-כָּלֹו שָׁם

מצודת דוד ויביאהו ירושלים. לבשר את העם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויביאהו ירושלים רצה לומר לבסוף הביאו לירושלים, כי תחלה הביאו לפני שאול (כמ"ש בפסוק נ"ז) ואחר כך סבב עמו בערי ישראל (כמ"ש בסי' י"ח פסוק ו') ומשם חזר עם שאול עד גבעת שאול עירו והביאו לירושלים שהיה סמוך לשם, והגם שאז ישב היבوسی בקרב ירושלים כבר בארתי זאת (שופטים סימן א') כי היבוס ישב במצודה והעיר עצמה היתה ביד ישראל: **ואת כליו שם באהלו ומ"ש לקמן (כ"א י')** שחרב גלית היתה לוטה בנוב עיר הכהנים, כי אחר כך נתנה לשם לזכר הנס: (מלבי"ם)

זנה וְכִרְאוֹת שְׂאוּל אֶת-דָּוִד יֵצֵא לְקִרְאֹת הַפְּלִשְׁתִּי אָמַר אֶל-אַבְנֵר שֶׁר הַצָּבָא בֶן-מִי-זֶה הַנַּעַר אַבְנֵר וַיֹּאמֶר אַבְנֵר חַי-נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ אִם-יִדְעָתִי:

רש"י בן מי זה הנער. וכי לא היה מכירו, והלא כתיב (לעיל טז כח): ויאהבו מאד ויהי לו נוסף כליו, אלא ראהו מתנהג בטכסיסי מלכות, אמר שאול: אם בא ממספחת פרץ, מלך יהיה, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ואם ממספחת זרחה בא, חסוב יהיה. אמר לו דואג: עד שאתה שואל אם בא ממספחה שיהא הוא הגון למלכות אם לאו, שאל אם ראוי לבא בקהל אם לאו, שהרי מרות המואביה בא. אמר לו חזנר: שנינו עמוני ולא עמונית. אמר לו דואג: אם כן ממזר ולא ממזרת. אמר לו: כאן נאמר (דברים כג ה): על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ואין דרך אשה בכך. אמר לו: היה להם לקדם אנשים לקרחת אנשים, ונשים לקרחת נשים. נשתתק חזנר, אמר לו שאול: (רש"י)

מצודת דוד וכראות שאול. מאז בא להלחם עם הפלשתי : **בן מי זה הנער.** מפני הרוח הרעה שכח שם אביו : **חי נפשך.** הריני נשבע בחי נפשך אם ידעת : (מצודת דוד)

רלב"ג בן מי זה הנער אבנר. רבים יתמהו איך יתכן שלא ידע שאול בן מי הוא וכבר ספר במה שקדם שכבר שלח שאול מלאכים אל ישי שישב דוד עמו, וידמה כי המלך לרוב עסקיו ולרוב הבאים לפניו לא יוכל להכיר כל אחד מהם בפרט ויתבאר מתשובת דוד לו ששאלת שאול לא היתה רק לדעת מי הוא כדי שיתבאר לו מאי זו משפחה הוא כי כבר הבטיחו ; ו שיתן לו בתו לאשה והנה מזה הענין נתישב דוד למלכות כי זה היה סבה

ששמהו שאול על אנשי המלחמה ונתבאר טוב הצלחתו ומזה המקום הסכימו לשים אותו למלך עליהם ולזה תמצא שאמרו לו כל שבטי ישראל גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל ברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות : (רלב"ג)

מלבי"ם (נה-נח) **השאלות**: איך שאל בן מי הוא ולא זכר ששם אביו הוא ישי כמ"ש למעלה ששלח אל ישי שלחה לי את בנך, ואיך לא ידעו זאת אבנר וכל העומדים שם, למה אמר תחלה בן מי זה הנער ואחר כך בן מי זה העלם? :

וכראות שאול וכו' בן מי זה הנער אבנר. האלהיים יאמרו, (להסיר הפליאה על שאול ששאל על אבי דוד והוא כבר ידע כי הוא בן ישי כנ"ל ס"י ט"ז) כי עת יופיע האור האלהי ויבקע כשחר אורו על איש הרוח, אז יתהפך לאיש אחר, כי קרן אור פניו והוד והדר לפניו, ומצד זה בעת התלבש דוד רוח גבורה וזהר אלהי לא הכירו שאול עתה, וידרוש לאמר מי האיש הרוח הלז. אולם לפי הפשט, אחר ששאול הבטיח לתת את בתו להמנצח את הפלשתי, אז תיכף בהתנדב דוד ללחום אתו עלה על לבו כי בהכרח יצטרך לשלם נדרו ולתת לו את בתו, ולכן דרש תיכף על כבוד בית אביו, לא לדעת שמו, כי ידע ששם אביו ישי, רק לדעת יחוסו ומעלתו, ואמר בן מי זה הנער אבנר, הוא, אם אביו מיוחס נכבד ונשוא פנים ראוי שיתחתן עם המלך, ואבנר לא ידע מענה על זה כי כבוד ישי לא נודע אז: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שָׁאֵל אֶתָּה בֶן-מִי-זֶה הָעֶלֶם: (o)

רש"י שאל אתה בן מי זה העלם. למעלה כתיב 'הנער', וכאן כתוב 'העלם', אמר לו: הלכה זו נתעלמה ממך, לא ושאל צבית המדרש, כדאיתא ציזמות (עו) (ב) (רש"י)

מצודת ציון העלם. הנער, כמו (לקמן כ כב) : ואם כה אומר לעלם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר כו' שאל אתה בן מי זה העלם מספר כי כבר חש אז על כבוד דוד מאד, והגם שבינו לבין אבנר קראו בשם נער, בצוותו את אבנר לשאול עליו צוהו שיאמר בן מי זה העלם, ששם עלם נכבד משם נער (כי שם נער מורה על צעיר לימים או העומד לשרת או להתחנך, שעדן אינו במעלתו לא כן שם עלם כמ"ש במק"א) למען יכבדהו בעיני העם: (מלבי"ם)

וַיֹּשֶׁבֶט דָּוִד מִהַפֹּת אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֹתוֹ אַבְנֵר וַיְבֹאֵהוּ לְפָנָיו

שָׁאוּל

וְרֵאשׁ

הַפְּלִשְׁתִּי

בְּיָדוֹ:

מלבי"ם (נז-נח) ובשוב דוד וכו' ויאמר אליו שאול, בשובו אז גמר בדעתו את החיתון, כפי ההבטחה, ושאל אותו בן מי הוא, שהיה גם כן הכוונה לדעת מעלת אביו וכבודו ויחוסו, אולם דוד שלא עלה על לבו לבקש שכר בעד גבורתו כמ"ש מה יעשה לאיש כמ"ש שם, ולא לדרוש את בת המלך כמ"ש (לקמן י"ז י"ח) השיב בן עבדך ישי בית הלחמי, רצה לומר זה מעלתי ומעלת אבי שהוא עבדך ישי, מה שהוא עבד המלך וסר למשמעתו: (מלבי"ם)

נח ויאמר אליו שאול בן-מי אתה הנער ויאמר דוד בן-עבדך ישי בית הלחמי:

שמואל א פרק-יח

א ויהי ככלתו לדבר אל-שאוול ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד (ויאהבו) ויאהבהו יהונתן: כנפשו:

מצודת דוד לדבר. הוא הדבר שאמר שהוא בן ישי : ונפש. רצה לומר : ואז בשמוע יהונתן שגם הוא בן אדם גדול, נקשרה נפשו בנפש דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון נקשרה. מרוב האהבה, כאלו נפשו קשורה בנפשו ונתחברה בה, והוא מלשון מליצה, וכן (בראשית מד ל) : ונפשו קשורה בנפשו : (מצודת ציון)

רלבי"ג וידמה שכרת יהונתן ברית עם דוד כי ראה היותו מלך על ישראל בראותו טוב הצלחתו ולזה תמצא במה שיבא שאמר יהונתן לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך על ישראל וקמה בידך ממלכת ישראל וגם שאול אבי יודע כן והישיר אותם לזאת הידיעה מה שיעד להם שמואל שלא תקום הממלכה לשאוול : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויהי יספר עתה איך הצמיח קרן לדוד ומזלו התנוצץ הולך ואור, א. מצד יהונתן שבכלותו לדבר, נקשרה נפש יהונתן בנפש דוד, רצה לומר שמצד רוח הגבורה והקדושה היה קשר והתחברות בנפש, כי הדומה ימשך וישתוקק אל הדומה, ויאהבהו יהונתן כנפשו, רצה לומר שלא היתה אהבת הערב או המועיל רק אהבה עצמיית שיאהב הטוב את הטוב והיתה האהבה כנפשו שהיא האהבה העזה שאין למעלה ממנה: (מלבי"ם)

זב וַיִּקְחֵהוּ שְׂאוּל בַּיּוֹם הַהוּא וְלֹא נָתַנוּ לְשׁוּב בֵּית אָבִיו:

מצודת דוד ולא נתנו לשוב. כאשר היה דרכו מאז שהיה הולך ושב : (מצודת דוד)

מצודת ציון נתנו. ענין עזיבה, כמו (במדבר כא כג) : ולא נתן סיחון : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקחהו, ב. מצד שאול שהיה דעתו לבנות לו בית נאמן ולהתחתן עמו ולכן לא נתנו לשוב אל בית אביו אל הצאן, כי מיועד הוא להיות חתן המלך: (מלבי"ם)

ג וַיִּכְרַת יְהוֹנָתָן וְדָוִד בְּרִית בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כִּנְפָשׁוֹ:

מצודת דוד באהבתו. בעבור שהיה אוהב אותו כנפשו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויכרת, ג. מצד יהונתן, שעל ידי האהבה הוסיף לכרות עמו ברית וסבת הברית לא היה מצד איזה יראה כדרך כורתי ברית, שסבתם הוא איזה מורא בל ירעו זה לזה או לבניהם. כמו ברית אבימלך עם אברהם ויצחק וכדומה, רק מצד אהבתו כרת הברית הזאת: (מלבי"ם)

ד וַיִּתְּפֹשֶׁט יְהוֹנָתָן אֶת-הַמַּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמַדְיֹו וְעַד-חֲרָבוֹ וַיִּתְּפֹשֶׁט וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמַדְיֹו וְעַד-חֲרָבוֹ:

מצודת ציון ויתפשט. ענין הסרת המלבוש : המעיל. שם מלבוש חשוב : ומדיו. יתר המלבושים : ועד חרבנו. ואפילו חרבו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויתפשט וזה כמורה ומודה כי ישלוט בכל אשר לו: (מלבי"ם)

ה וַיֵּצֵא דָוִד בְּכָל אֲשֶׁר יִשְׁלַחֵנוּ שְׂאוּל יִשְׁכִּיל וַיִּשְׁמֵהוּ שְׂאוּל עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּיטֵב בְּעֵינָיו כָּל-הָעָם וְגַם בְּעֵינָיו עַבְדֵי שְׂאוּל: (פ)

מצודת דוד ויצא דוד. מאז והלאה יצא במלחמה : על אנשי המלחמה. לראש ולשר על אנשי המלחמה : עבדי שאול. הם שרי המלחמה, ועם שהיה מאומנותם, לא נתקנאו בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישכיל. יצליח, כי המצליח נראה הוא כעושה בהשכל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצא ד. גם הוסיף להצליח במלחמתו נגד הפלשתים ה. ולכן שמהו שאול לשר הצבא, ו. וגם בזאת הצליח שמצא חן בעיני כל העם וגם בעיני עבדי שאול ולא קנאו בו על כי ישתרר עליהם, ואבן מאסו הבונים היתה לראש פנה : (מלבי"ם)

וַיְהִי בְּבֹאֵם בְּשׁוּב דָּוִד מִהַכּוֹת אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי וַתֵּצֵאנָה הַנְּשִׁים מִקָּל-עָרֵי יִשְׂרָאֵל (לשור) לְשִׁיר וְהַמְּחֻלוֹת לְקִרְאֵת שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ בְּתַפִּים בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְשִׁים:

רש"י ובשלשים. תרגם יונתן: ובכללליון. מין כלי זמר: (רש"י)

מצודת דוד בבואם. כשבאו אנשי המלחמה אל ארצם : והמחולות. רצה לומר : והמחולות בידם : בתופים. כמו ובתופים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשיר. לשורר : והמחולות. שם כלי שיר, כמו (שמות טו כ) : בתופים ובמחולות : ובשלשים. כלי שיר בעלת שלשת יתרים : (מצודת ציון)

רלבי"ג בשמחה ובשלשים. ענינו כענין הלא כתבתי לך שלישים והם דברים נפלאים ונכבדים ובוזה יאמר שהן היו אומרות בשיריהן דברים נכבדים ומהמאמרים ההם היה אמרם הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו כאילו התנבאו על מעלת דוד שיהיה למעלה ממעלת שאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויהי בבואם מעתה יספר, איך פתאום אור הצלחתו כסו עננה, והתחיל להיות נשטם ונרדף כפעם בפעם משאול וזה היה סבה למלכותו, והנה מה שספר עד עתה היה בעוד ישב שאול בעמק האלה, שאחר נצחו את הפלשתים נשארו בעמק האלה במחנה, ומשם התגרו מלחמות בשכניהם מסביב, ויהי דוד משכיל, ויהי לראש. ואז שם שאול את פניו לשוב לביתו גבעת שאול, וזה שכתוב ויהי בבואם (רצה לומר לביתם) בשוב דוד כי אז הוביל עמו ראש הפלשתי להראותו בערי ישראל שעברו דרך שם (עד שהניחו בירושלים כנ"ל פרק הקודם פסוק נ"ד) ואז יצאו הנשים מכל ערי ישראל שעברו שם לשיר והמחולות על הנצות. וספר הכתוב כי צאתם היה לקראת שאול המלך לא לקראת דוד כי ידעו זאת שאין חולקין כבוד לעבד בפני רבו, ולא עלה על לב אדם כלל לכבד את דוד אז, ואף כי להגדיל מעלתו על מעלת שאול שזה מרד במלכות. רק : (מלבי"ם)

ז וְתַעֲנִינָהּ הַנְּשִׁים הַמְּשַׁחֲקוֹת וְתֹאמְרֶינָהּ הֲכֶּה שְׂאוּל (באלפו) בְּאַלְפֵי
וְדָד
בְּרַבְבְּתֵיּוֹ:

מצודת דוד באלפיו. בהרבה אלפים של פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותענינה. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד) : וענו הלויים וגוי
קול רם : המשחקות. משמחות : ברבבותיו. רבבה הוא עשרת אלפים :
(מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: איך ענו המשחקות דברים כאלה אשר הם נגד כבוד
המלך להגדיל את מעשה דוד על מעשהו בפניו? :

ותענינה הנשים המשחקות, רצה לומר לא המשוררות שהן המדברות
דברי שיר כפי עצמות הדבור רק המשחקות שהן הדוברות דברי שחוק,
דבור בעל שתי פנים לעורר צחוק ושמחה, הן ענו זאת. ולא היתה כוונתן
באמת להגדיל שדוד היו לו רבבות, כי נהפך הוא הנצחון במעט אנשים
גדול יותר, רק אמרו שגודל הנצחון שנצח שאול ויונתן שהיה לו רק
אלפים כנזכר למעלה, על נצחון דוד שהיו עמו רבבות ישראל, או כוונו
במלת רבבות על האבנים שרבה (מענין, רובה קשת, ערכו על בבל רבים),
אולם שאול לקח הדברים כפי פשטם כאילו כוונו, שישראל אשר עם דוד
רבים מאשר עם שאול. וע"ז: (מלבי"ם)

ח וַיַּחַר לְשְׂאוּל מְאֹד וַיִּרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר נָתַנּוּ לְדָד רַבְבוֹת
וְלִי נָתַנּוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אֶךְ הַמְּלוּכָה:

רס"י ועוד לו. ועוד לו מה הוא נחסר שצריך להוסיף לו: אך המלוכה.
חינו כריך עוד אלף למלכות: (רס"י)

מצודת דוד נתנו לדוד. רצה לומר : בהשיר אמרו על דוד שהכה רבבות
וכו', ועוד מה נשאר לתת לו, ואך המלוכה לבדה נשארה, כאומר הנה על
פי הדברים האלה קרוב הוא למלוך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נתנו. ענינו האמירה על הדבר, וכן (לעיל א טז) : אל תתן את
אמתך : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחר לשאול וכו' ועוד לו אך המלוכה, כי הלא בחיר העם הוא
המולך ואם רוב העם אחריו המלוכה עמו בכח ועוד לא חסר לו רק

המלוכה בפועל. ולכן, (מלבי"ם)

וַיְהִי שְׁאוֹל (עון) עוֹן אֶת-דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהִלָּאָה: (o)

רש"י עוין. (תרגום:) עין רעה: (רש"י)

מצודת ציון עוין. מלשון עין, ומלשון עיון, ורוצה לומר תמיד היה מעיין ומחשב בו בעין רעה : (מצודת ציון)

רלב"ג עוין את דוד. הרצון בו שהיה מביט אליו מבט השונא באופן שהיה כל מעייניו בו להשחיתו כפי היכלת אם בלקיחת תחבולות אם להרגו בידיו באופן שלא יהיה דוד נשמר מזה והנה היה מהתחבולות האלו כי כשבאה רוח אלהים רעה אל שאול והיה מדבר בתוך הבית דברים מבולבלים בסבת הרוח הרעה והיה מדרך דוד לנגן לפניו בידו להסיר הרוח הרעה ממנו והנה היה לתחבולות שאול שלקח אז החנית בידו וחשב להכות בו דוד בעת היותו מנגן לפניו באופן שיהרגנו כי אז לא יהיה דוד נשמר מזה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי שאול עוין את דוד נתן עניניו בלבו, בחשבו כי הוא האיש, שאמר הנביא, ונתנה לרעך הטוב ממך, ולכן התחיל לחשוב עליו מחשבות להרגו, וזה יספר מפה והלאה: (מלבי"ם)

וַיְהִי מִמְחֶרֶת וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים | רָעָה | אֶל-שְׁאוֹל וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹרָה-הַבַּיִת וְדָוִד מִנְּגֵן בְּיָדוֹ כִּיּוֹם | בְּיּוֹם וְהַחֲנִית בְּיַד-שְׁאוֹל:

רש"י יתנבא. ואשתטי. נביא וקוטה מדברים דברי רמזים שאינם ניכרים: (רש"י)

מצודת דוד כיום ביום. כמו שרגיל בכל יום ויום, כאשר באה עליו רוח רעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצלח. ועברה : ויתנבא. תרגם יונתן : ואשתטי, רוצה לומר היה מדבר דברי שטות, ואמר לשון נבואה, כי הנביא והשוטה מדברים דברי רמזים, זה לנבואתו וזה לשטותו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי (הפעם הראשון שרצה להרגו) על ידי מחשבה זו נכנס בו רוח רעה, ויתנבא (דע כי כל מקום שכתוב פעל מתנבא בהתפעל מורה על נבואה בלתי גמורה כי זה מנהג ההתפעל להורות או מעשה מדומה כמו

יש מתעשר מתרושש, ומזה המין אומר מתנבא אצל שאול, ודומהו משוגע ומתנבא (ירמיה כ"ט כ"ו) מתנבאים לפניהם (מ"א כ"ב) ויתנבאו עד לעלות המנחה (שם י"ח כ"ט) או מורה על ההרגל והתלמדות, את האלהים התהלך נח, ובא על בני הנביאים, ויהושע אמר אלדד ומידד מתנבאים רצה לומר מתלמדים לנבואה, מה שאין כן על הנבואה המוחלטת בא בבנין הכבד או בנפעל) רצה לומר בשגעונו היה כמגיד עתידות כי דוד יקח מלכותו: (מלבי"ם)

גיא וַיִּטַּל שְׂאוֹל אֶת-הַחֲנִית וַיֹּאמֶר אָפֶה בְּדוֹד וּבְקִיר וַיִּסֹּב דָּוִד מִפְּנֵי פְעָמִים:

רס"י **לכה צלוד וזקיר.** מכה אחת לכה, סיכנס החנית צלוד וזקיר: (רס"י)

מצודת דוד **אכה בדוד וזקיר.** רצה לומר : הכאה חזקה, עד אשר תחלוף גוף דוד ותכנס עוד בהקיר : **פעמים.** שתי פעמים הטיל החנית, ונזדמן הדבר שהיה דוד מסבב ונוטה מפניו, ולא הכהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויטל.** השליך, כמו (יונה א ה) : ויטילו את הכלים : **ובקיר.** בכותל (מצודת ציון) :

רלב"ג **והנה** עזר הש"י את דוד ונשמר מזה כשנטה מפניו שני פעמים אז נתברר לשאול כי הש"י עם דוד ומעמו סר ויירא ממנו והסירהו מעמו ושמהו לו שר אלף ויצא ויבא לפני העם והנה היתה כונת שאול להפילו ביד פלשתים : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** מה השינוי בין פעם זה ובין הפעם השני שרצה גם כן להכותו בחנית וזקיר ששם נפטר דוד מפניו ופה ירא שאול מפניו? :

ויטל היה רוצה להכותו כבלתי מתכוין אל דוד רק אל הקיר, וכאילו הכהו בשגגה, **ויסב דוד** זה היה בהשגחת ה', כי דוד היו עיניו בכנור ולא ראה מה ששאו עושה רק ה' הזמין שסב מפניו בלא כוונה. ובזה ראה שאול בחוש, כי השגחה פרטית דבוקה עם דוד. ולכן, (מלבי"ם)

גב וַיֵּרָא שְׂאוֹל מִלְּפָנָי דָּוִד כִּי-הָיָה יְהוָה עִמּוֹ וַיַּמְעַם שְׂאוֹל סָר:

מצודת דוד **כי היה ה' עמו.** שהסב מפניו פעמים מבלי כוונה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וירא שאול** באשר ראה כי היה ה' עמו, ובהפך שסר מעם שאול: (מלבי"ם)

יג וַיִּסְרְהוּ שְׂאוֹל מֵעֵמוֹ וַיִּשְׁמְהוּ לוֹ שֵׁר-אֶלְף וַיֵּצֵא וַיָּבֵא לְפָנָי הָעַם: (פ)

מצודת דוד שר אלף. למען יתמיד במלחמה, ואולי יהרג : ויצא ויבא. רצה לומר : הוא היה מנהיגם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויסירהו חשב להשפילו שלא יהיה עוד קרוב למלך ושר צבא רק שר אלף, וגם בזה לא הועיל, כי ויצא ויבא לפני העם שהעם מעצמם לא עשו דבר בלעדיו, והיה היוצא ובא לפניהם: (מלבי"ם)

יד וַיְהִי דָוִד לְכָל-דֶּרֶךְו מִשְׁכִּיל וַיְהִי עִמּוֹ:

רש"י משכיל. מלכות: (רש"י)

מצודת ציון לכל דרכיו. בכל דרכיו, הלמ"ד במקום בי"ת, כמו (ויקרא כו ז) : לפניכם לחרב : משכיל. מצליח : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היה דוד מצליח מאד בכל דרכיו והיה השי"י עמו וזה הוסיף יראה לשאול מפני דוד, מצורף לזה שכבר היה זה סבה אל שכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד כי היה יוצא ובא לפניהם, וכראות שאול זה התחכי' לתת לו בתו באופן שנדר בעת הלחמו עם גלית וחשב שיהיה זה כלי להפיל דוד ביד פלשתים כי התנה עמו שילחם מלחמות ה' בפלשתים : (רלב"ג)

מלבי"ם (יד-טז) השאלות: מ"ש שדוד השכיל ויגר מפניו הלא כבר אמר זאת בפסוק ה'?

ויהי דוד תחת שעד עתה היה מצליח בדרכי שאול אשר שלחהו, עתה היה משכיל בדרכיו שהלך בעצמו לפני העם, והיה משכיל רצה לומר עושה הכל בהשכל ודעת, ועם עזר ההשגחה כי ה' עמו: (מלבי"ם)

טו וַיֵּרָא שְׂאוֹל אֶשֶׁר-הוּא מִשְׁכִּיל מְאֹד וַיִּגֵּר מִפְּנֵיו:

מצודת ציון ויגר. פחד, כמו (במדבר כב ג) : ויגר מואב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירא שאול בזה ראה שהוא משכיל מאד בהפלגה עד שלא יכול לעשות לו מאומה ויגר מפניו שזה יותר ממורא שנזכר בפסוק

טז וְכַל-יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה אָהַב אֶת-דָּוִד כִּי-הוּא יוֹצֵא וְבָא לְפָנֵיהֶם: (פ)

מלבי"ם וכל ישראל, ובזה לא היה בכחו לעשות לו מאומה רע, וכך גדלה קנאתו ואיבתו: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-דָּוִד הֲנֵה בְתִי הַגְּדוֹלָה מְרַב אֶתְּךָ אֶתְּךָ-לִּי לְאִשָּׁה אַךְ הִיא-לִּי לְבֶן-חַיִל וְהִלָּחֵם מִלְחָמוֹת יְהוָה וְשְׂאוּל אָמַר אֶל-תְּהִי יְדִי בְּךָ וְתְהִי-בִּי יָד-פְּלִשְׁתִּים: (ס)

רפ"י ושאלו אמר. כלבו: אל תהי ידי בו. פן אענש: ותהי בו יד פלשתים. לכך אמר לו והלחם מלחמות ה': (רפ"י)

מצודת דוד ושאל אמר וכו'. רצה לומר: לא לאהבתו אמר לתת לו בתו, רק חשב שעל ידי זה יפול ביד פלשתים, וידו אל תהי בו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול, (הענין הבי' שרצה להכין לו מוקש) הנה בתי הגדולה רצה לומר כי זה שיתן את בתו מחויב הוא מצד ההבטחה לנוצח הפלשתי, רק שיכול לתת לו את הצעירה ויצטרך להמתין עד תנשא הבכירה תחלה, והוא רוצה לתת לו את הבכירה, שבזה לא התחייב, ועל כן מתנה עמו תנאי אך היא לי לבן חיל וכו', וכוונת שאול היתה באמת שיפול במלחמה וזה שכתוב ושאל אמר וכו': (מלבי"ם)

יח וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-שְׂאוּל מִי אֲנֹכִי וּמִי חַיִּי מִשְׁפַּחַת אָבִי בְּיִשְׂרָאֵל כִּי-אָהִיָּה חֶתַן לְמֶלֶךְ:

מצודת דוד מי אנכי. כאומר הלא אני שפל אנשים: ומי חיי. רצה לומר: מה חיי חשובים, כי הנכבד, חיינו חשובים ויקרים, אבל הנבזה אין חיינו חשובים כלום: משפחת. ומי שאמר עומדת במקום שנים, וכאלו אמר: ומי משפחת אבי, הלא היא דלה וצעירה: כי אהיה. שאהיה ראוי והגון להיות חתן המלך, וכאומר הלא בודאי דבר גדול הוא אלי, וכל אשר תאמר אעשה בעבור זה: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה הרחיק דוד מצד הענוה מהתחתן במלך ואמר מי אנכי שאהיה ראוי להתחתן במלך כאלו אמר הנני נבזה ושפל מאד. ומי חיי.

ר"ל מה חיי חשובים שאהיה ראוי לזה הלא הייתי רועה צאן ואיך יתכן שאלקח מאחרי הצאן לקחת בת המלך : **משפחת אבי בישראל**. ידמה שהרצון בזה ומי משפחת אבי שבישראל והנה אמר זה מצד שהיה בא מרות המואביה וככה אמר שאול ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימן להורות שאין ראוי למלוכה : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע לא השיב ואנכי איש רש ונקלה כמ"ש אחרי זה? :

ויאמר דוד לא אמר עתה כמ"ש (בפסוק כ"ג) ואנכי איש רש ונקלה, כי הובטח לו גם כן עושר גדול, וזה היה לו אצל שאול במלוה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בסנהדרין פ"ב ויש לו מוהר ומתן רב, רק אמר דרך הכנעה **מי אנכי**, לא דרך סירוב, כמו שיתבאר:(מלבי"ם)

וי'הי בעת תת את-מרב בת-שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי לאשה:

רש"י בעת תת. כשהגיע זמן שקבעו לתתה לו, וזעוד שהיו מתעסקים לתתה לו, נתגלגל הדבר ונתנה לעדריאל: (רש"י)

מצודת דוד ויהי בעת תת. כאשר הגיעה העת שקבע לתת את מרב לדוד, והיא נתנה על ידי עצמה לעדריאל, וקבלה ממנו קדושין בלא דעת אביה : (מצודת דוד)

רלב"ג ויהי בעת תת את מרב בת שאול אל דוד. ר"ל בעת ההיא נועד ביניהם שיתננה לדוד וידמה מזה המקום שלא קדשה דוד : **בשתיים תתחתן בי היום**. ר"ל בשתי בנות שיש לי תתחתן בי היום כי אתן אי מהן והיא הפנויה כי הנשואה אי אפשר שאתן לך ואחשוב שאמר לו זה מפני שנדר לו שיתן לו בתו לאשה יתכן שיתן לו הגדולה כי היא הראויה יותר בזה כי לא יתכן לתת הצעירה לפני הבכירה ואולם עתה שנתנה הגדולה לעדריאל המחולתי נתברר שלא יהיה הרצון בזה אלא שיתן לו אחת מבנותיו וידמה שלא הסכים דוד בזה מצד הענוה כמו שקדם אלא שקצר הכתוב ושאל חשב שתהיה הסבה כשלא הסכים דוד בזה שיירא שיפול ביד פלשתים ולזה צוה לעבדיו שידברו אל דוד בסתר ויודיעו לו שהמלך חפץ בו וכל עבדיו אהבוהו כדי שיחשוב דוד שאין כונת שאול להפילו ביד פלשתי :

מלבי"ם ויהי רק שבעת התעסקו לתת לו את מירב, קרה מקרה כי נתנה לעדריאל, שהתקדשה שלא מדעת אביה כי גדולה היתה, וחכמינו זכרונם לברכה פליגי אם קדושי דוד למירב היו קדושי טעות כי קדשה במלוה של

העושר שהובטח מעם שאול ואינה מקודשת, ור"י סבר שהיו קדושין גמורים כי קדשה בהנאת מחילת מלוה ונתנה לעדריאל בעבירה ואת מיכל נשא אחר מיתת מירב, בין כך וכך מחל דוד לשאול את העושר שהובטח לו, ולא נתן לו את מירב, ועל זה אמר אחר זה ואנכי איש רש ונקלה, כי לא היה מגיע לו עוד דבר אצל שאול: (מלבי"ם)

לכ ותָּאָהֵב מִיכַל בֵּת-שָׁאִיל אֶת-דָּוִד וַיִּגְדּוּ לְשָׁאִיל וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו:

מצודת דוד **וישר הדבר בעיניו.** בחשבו שעל ידי זה תהי בו יד פלשתים : (מצודת דוד)

לכא וַיֹּאמֶר שָׁאִיל אֶתְנַנֶּה לּוֹ וַתְּהִי-לוֹ לְמוֹקֵשׁ וַתְּהִי-בּוֹ יַד-פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר שָׁאִיל אֶל-דָּוִד בְּשָׂתִים תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם:

רס"י **בשתיים תתחתן בי.** שתי בנות יש לי, באחת מהן תתחתן בי. וכן תרגם יונתן: **בחדא מתרין.** כיוצא בו (שמואל-ב כד יב): **שלש אנכי נוטל עליך.** אחת משלש, כמו שמפורש שם: **בחר לך אחת מהם:** (רס"י)

מצודת דוד **ויאמר שאול וכו'.** כן אמר בלבו : **ותהי לו למוקש.** כי על ידי כן ילחם בפלשתים : **בשתיים תתחתן בי.** רצה לומר : באחת משתי בנותי, או אתן לך את מרב בעל כרחה, או את מיכל ברצונה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ותהי לו למוקש** שימסר נפשו לסכנה עבור אהבתו ולמאן דאמר שקדושי מירב היו קדושין גמורים חשב גם כן שישאנה בעבירה ויוקש בה : **בשתיים תתחתן בי** בא להתנצל שמה שנתנה מירב לעדריאל לא היה בידיעתו, ואני עודני מסכים גם על נשואי מירב, עד שאני מחותן לך מצד שתיהם: (מלבי"ם)

לכב וַיֵּצֵא שָׁאִיל אֶת-עֶבְדּוֹ דָּבָרוֹ אֶל-דָּוִד בְּלֹט לְאֹמֶר הִנֵּה חֲפֹץ בְּךָ הַמֶּלֶךְ וְכָל-עֶבְדָיו אֶהְבֹּךָ וְעַתָּה הַתְּחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ:

מצודת דוד **דברו אל דוד.** על כי דוד לא ענהו, בחשבו כי מהתל בו כאשר התל בו עם מרב, בחשבו שמדעת אביה קבלה קדושין מאחר, ולזה צוה שאול את עבדיו לדבר בו : **הנה המלך חפץ בך.** רצה לומר : **במה שמרב נשאת לאחר, לא תחשוב שהיה מדעת המלך, לא כן הוא, כי הוא חפץ בך.** אף לא תחשוב שעבדי המלך מתקנאים בך, והם אשר מאסו אותך

בעיני מרב, ותחוש פן ימאסוך גם בעיני מיכל, גם זה לא הוא, כי כל עבדי המלך אהבוך, ומירב מאסה בך מעצמה, אבל הואיל ומיכל אוהבת אותך, התחתן במלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון בלט. בחשאי, כמו (שופטים ד כא) : ותבוא אליו בלט : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצו יען ראה שדוד פג לבו מהאמין, צוהו שעבדיו יחזקו ידיו בזה, יאמרו לו כי במעשה של מירב לא היה המניעה מן המלך כי חפץ בו ולא מן עבדיו שאוהבים אותו, רק מן מירב, ועתה שמיכל אוהבת אותך התחתן במלך : (מלבי"ם)

כג וַיִּדְבְּרוּ עַבְדֵי שְׂאוּל בְּאָזְנֵי דָוִד אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר דָּוִד הִנְקֵלָה בְּעֵינֵיכֶם הַתַּחֲתַן בְּמֶלֶךְ וְאֲנִי אִישׁ-רֶשׁ וְנִקְלָה :

מצודת דוד הנקלה. דבר קל הוא בעיניכם להתחתן במלך, הלא אין להתחתן בו כי אם אחד מנכבדי העם, ובהרבות מוהר, אבל אנכי איש רש ואין כל, ואף נקלה ולא מכובד, ומדוע יחפוץ בי המלך, אין זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנקלה. מלשון קל : רש. עני : ונקלה. הוא הפך המכובד : (מצודת ציון)

רלב"ג לבת אנכי איש רש ונקלה. ר"ל ולזה לא אוכל לתת מוהר ומתן כראוי המלך : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד עתה טען שהוא איש רש כנ"ל (בפסוק י"ט) (כה) ושאל חשב להפיל את דוד רצה לומר כי אם לוחמים והורגים בדרך מלחמה אין בזה משטמה על השר הצבא, אבל אם יפול על אנשים היושבים לבטח, וכורת ערלותיהם דרך גנאי, זה אינו דרך מלחמה רק דרך צורר ומתנקם שבהכרח ישמרו הפלשתים עליו איבה גדולה ויתנכלו לנקום בו : (מלבי"ם)

כד וַיִּגְדּוּ עַבְדֵי שְׂאוּל לוֹ לֵאמֹר כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר דָּוִד : (פ)
כה וַיֹּאמֶר שְׂאוּל כֹּה-תֹאמְרוּ לְדָוִד אִין-חָפֵץ לְמֶלֶךְ בְּמַהֲרֵי כִּי בְּמַאֲה עֲרֻלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהִנָּקֵם בְּאִיְבֵי הַמֶּלֶךְ וְשְׂאוּל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת-דָּוִד בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים :

מצודת דוד במאה ערלות. חפצו במאה ערלות פלשתים, לבזותם להנקם

מאויביו : ושאל חשב. רצה לומר : אבל האמת, לבבו לא כן יחשוב, כי אם חשב להפילו ביד פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **במוהר**. מתן הבתולות נקרא מוהר, כמו (שמות כב טז) : כמוהר הבתולות : (מצודת ציון)

לכז וַיִּגְדּוּ עֲבָדָיו לְדָוִד אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָי דָּוִד לְהִתְחַנֵּן בְּמֶלֶךְ וְלֹא מִלְּאוּ הַיָּמִים:

רס"י ולא מלאו הימים. לא המתין עד מלאת הימים שקבע לו להביא את מאה הערלות. (כז) ויקם דוד וילך הוא ואנשיו וגו' וימלאום. פרישני"ר זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד **וישר הדבר**. להביא הערלות ולהתחנן במלך : ולא מלאו הימים. היות נתן לו זמן להביאם, ודוד מהר להביאם עד לא נשלם הימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מלאו**. נשלמו : (מצודת ציון)

רלבי"ג וישר הדבר בעיני דוד להתחנן במלך. ר"ל עם זה התנאי כי בטח בש"י ששיג זה ויתברר לשאול כי ה' עמו ותחת ערלות מאה פלשתים הביא לו מאתים להורות על טוב הצלחתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישר הדבר רצה לומר הגם שהדבר מצד עצמו לא ישר בעיניו כי אינו דרך מלחמה כנ"ל, ישר בעיניו מצד התכלית ששיג על ידו, וזה להתחנן במלך : (מלבי"ם)

לכז וַיִּקָּם דָּוִד וַיֵּלֶךְ | הוּא וְאֲנָשָׁיו וַיָּבֹאוּ מֵאֲתַיִם אִישׁ וַיָּבֵא דָוִד אֶת-עֶרְלֹתֵיהֶם וַיִּמְלְאוּם לְמֶלֶךְ לְהִתְחַנֵּן בְּמֶלֶךְ וַיִּתֶּן-לוֹ שְׂאֹל אֶת-מִיכַל בִּתּוֹ לְאִשָּׁה: (o)

מצודת דוד **וימלאום**. השלים את כל המאתים, עם שלא אמר כי אם מאה : (מצודת דוד)

לכח וַיֵּרָא שְׂאֹל וַיֵּדַע כִּי יְהוָה עִם-דָּוִד וּמִיכַל בִּת-שְׂאֹל אֶהְבֶּתָהּ:

מצודת דוד וירא שאול. טוב הצלחתו : אהבתהו. ותגלה אליו משטמת
אביה לו, ויהיה נשמר : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומיכל בת שאול אהבתהו. הנה זה גם כן היה מוסיף יראה לשאול
כי זה מורה על טוב הצלחת דוד ועל כי המלוכה תהיה לו כי עם התברר
לבת שאול ששונא אביה את דוד עם כל זה נקשרה אהבת' בו עם שזה גם
כן יהיה סכה מה מונעת שאול מהריגת דוד כדי שלא יכאב לב בתו ועוד
כי יתכן שהיא תגלי לדוד סודות אביה ויהיה מפני זה נשמר מהרעה אשר
יחשב לעשו' לו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וירא במה שגם תחבולה זו לא הזיקה ידע ידיעה ברורה שה'
אתו, וגם מיכל אהבתהו, וזה יחזיק בידו להגיע למלכות:(מלבי"ם)

כט ויאסף שאול לרא מפני דוד עוד ויהי שאול איב את-דוד כל-
הימים: (o)

רש"י לרא. ליראה: (רש"י)

מצודת דוד ויאסף. ובעבור זה הוסיף לפחד מפני דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויאסף. כמו ויוסף בוי"ו : לרא. מלשון מורא ופחד : (מצודת
ציון)

מלבי"ם ויאסף על ידי כן גדלה היראה והאיבה של שאול, ולא לפרקים
רק כל הימים: (מלבי"ם)

גל ויצאו שרי פלשתים ויהי | מדי צאתם שכל דוד מכל עבדי שאול
ויקר שמו : מאד: (o)

רש"י ויאלו שרי פלשתים. לנא בגדודים לשלול סלל צישראל: (רש"י)

מצודת דוד ויצאו. לפשוט בארץ ישראל לשלול שלל, ובכל עת צאתם,
הצליח דוד להכות בהם יותר מכל עבדי שאול, ונעשה בזה מכובד בעיני
כל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. בכל זמן, וכן (לעיל א ז) : מדי עלותה : שכל. הצליח :
וייקר. מלשון יקר ומכובד : (מצודת ציון)

ג וְאֲנִי אֶצֵא וְעַמְדַתִּי לְיַד-אָבִי בְשֹׁדֵה אֲשֶׁר אֶתָּה שָׁם וְאֲנִי אֶדְבֵר בְּךָ
אֶל-אָבִי וְרֵאִיתִי מָה וְהִגַּדְתִּי לָךְ: (o)

רס"י לִיד אַבִּי. סַמוּךְ לֹאֲבִי, אִינְסַיִי"ס צַלְעִ"ז: (רס"י)

מצודת דוד לִיד אַבִּי. לַמְקוֹם אַבִּי, בְּסַמוּךְ לוֹ : בְּשֹׁדֵה וְכוּ'. הַיּוֹת דְּרַכּוֹ הִיָּה לְטִיִּיל בְּבִקֵּר, בְּהַשְׁדָּה הַהוּא אֲשֶׁר צוּה יוֹנְתָן אֶת דוֹד לְהַחֲבִיא עֲצָמוֹ שָׁם : בְּךָ. בְּעִבּוּרֶךָ : וְרֵאִיתִי מָה. רָצָה לוֹמֵר : מָה יֵשֵׁב לִי, וְאֶגִּיד לָךְ מִיַּד בְּהִיוֹתֶךָ קְרוֹב אֵלַי נַחֲבָא בְּהַשְׁדָּה הַהוּא : (מַצוֹדֵת דוֹד)

מלבי"ם הַשְּׂאֵלוֹת: מִ"ש אֶדְבֵר בְּךָ סוֹתֵר אֶל הַכֹּלל אֲשֶׁר בִּידֵינוֹ שִׁכַּל דְּבוּר שְׂאֲחָרֵינוֹ בִּי הוּא לְרַעָה? :

וְאֲנִי אֶצֵא וְכוּ' בְּשֹׁדֵה כַּדִּי שֵׁאֵם תְּצַטְרֵךְ לְבִרוּחַ תְּבַרַח תִּיכֶפֶךָ, וְאֲנִי אֶדְבֵר בְּךָ (דַּע שִׁכַּל דְּבוּר שְׂבָא אַחֲרָיו קִישׁוֹר הַבִּי מוֹרָה עַל שְׂמֵדְבֵר רַע עַל חֲבֵרוֹ, כְּמוֹ וְתִדְבֵר מְרִים בְּמִשְׁהָ, כִּי דְבַרְנוּ בְּהִי וּבְךָ. וּבְאַרְנוֹ זֶה הֵיטֵב בְּמִקְ"א) רָצָה לוֹמֵר אֲנִי אֶדְבֵר עֲלֶיךָ רַע וְאַרְאֶה אִם יִסְכִּים אַבִּי וְעַל יַדֵּי זֶה יוֹדַע לִי הָאֵמֶת אֲשֶׁר בְּלִבּוֹ כְּמוֹ שִׁתְּבַאֵר: (מַלְבִּי"ם)

ד וְיִדְבֵר יְהוֹנָתָן בְּדוֹד טוֹב אֶל-שְׂאוֹל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶל-יְחִטָּא הַמֶּלֶךְ
בְּעִבְדוֹ בְּדוֹד כִּי לֹא חָטָא לָךְ וְכִי מַעֲשִׂיו טוֹב-לָךְ מְאֹד:

מצודת דוד בְּדוֹד טוֹב. בְּעִבּוּר דוֹד דְּבַר טוֹב, לְלַמֵּד עֲלָיו זְכוֹת : אֶל יְחִטָּא. בְּמִיתַת דוֹד : וְכִי מַעֲשִׂיו. לֹא דִי שְׂלָא חָטָא לָךְ, כִּי אִפִּילוֹ מַעֲשִׂיו טוֹב לָךְ : (מַצוֹדֵת דוֹד)

מלבי"ם וַיִּדְבֵר יְהוֹנָתָן בְּדוֹד, רָצָה לוֹמֵר שֶׁהִתְחִיל הַדְּבוּר בְּגִנְאִי, לְמַשַּׁל הַתְּחִיל לְאֹמֵר, כִּי דוֹד הוּא אִישׁ מִפְּקִיר אֶת חֵייו וּמַחֲרֵף נַפְשׁוֹ לְמוֹת בַּחֲנָם שְׁזֶה אֵין רְאוּי לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְדְבַר זֶה הִיָּה טוֹב אֶל שְׂאוֹל אַבִּיו רָצָה לוֹמֵר שֶׁהוּטֵב בְּעֵינָיו, וְאַחַר שִׁפְתַח בְּגִנּוֹת סַבֵּב הַדְּבַר וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם כֵּן אֶל יְחִטָּא הַמֶּלֶךְ בְּעִבְדוֹ בְּדוֹד, אַחַר שֶׁהוּא אִישׁ מִסַּכֵּן נַפְשׁוֹ בְּעִבּוּרֶךָ תְּמִיד, הִגַּם שְׁזֶה דְּבַר רַע מִצַּד עֲצָמוֹ לְמַסּוֹר אֶת עֲצָמוֹ לְסַכְנוֹת וְהוּא חָטָא נֶגֶד עֲצָמוֹ עַל כָּל פְּנִים לֹא חָטָא לָךְ וּבְהַפְךָ מַעֲשִׂיו טוֹב לָךְ מְאֹד, כִּזְאֵת וְכִזְאֵת יַעֲשֶׂה לְמַסּוֹר נַפְשׁוֹ כְּאַחַד הַמוֹפְקָרִים וְזֶה טוֹב לָךְ וְלֹא יִגִּיעַ לָךְ מִזֶּה נֹזֵק אֶד תּוֹעֵלַת: (מַלְבִּי"ם)

ה וַיִּשָׂם אֶת-נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ וַיֵּךְ אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה לְכָל-יִשְׂרָאֵל רְאִיתָ וַתִּשְׂמַח וְלָמָּה תַחֲטֹא בְּדָם נָקִי לְהַמִּית אֶת-דָּוִד חֲנָם:

מצודת דוד בכפו. הוא ענין משל, ורצה לומר: כמו המשים דבר מה בכפו, קרוב לאבדו מיד בפתוח הכף, כן הוא סכן נפשו להיות קרוב להאבד, ועל ידו עשה ה' תשועה לישראל: (מצודת דוד)

מלבי"ם וישם הוסיף לאמר, גם במה ששם נפשו בכפו ויך את הפלשתי, שזה צמח גם כן ממה שהוא בלתי חש על חייו, ונמהר ללכת למקום סכנה, על כל פנים נצמח מזה תכלית טוב, **א**. לכלל ישראל וזה שכתוב ויעש ה' וכו' לכל ישראל, **ב**. לך, ראית ותשמח, הוסיף לאמר, וגם אם הוא בלתי נכון לפניך בכ"ז למה תחטא בדם נקי להמית וכו' חנם אחר שאין לו משפט מות, לפי זה מתוך גנותו בא ללמוד עליו זכות ולהסיר משטמה: (מלבי"ם)

ו וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל בְּקוֹל יְהוֹנָתָן וַיִּשְׁבַּע שְׂאוּל חַי-יְהוָה אִם-יִוָּמֵת:

מלבי"ם (ו-ז) וישמע וכו' ויהי לפניו כאתמול שלשום ולא היה במחשבתו להמיתו: (מלבי"ם)

ז וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן לְדָוִד וַיֵּגַד-לוֹ יְהוֹנָתָן אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּבֵא יְהוֹנָתָן אֶת-דָּוִד אֶל-שְׂאוּל וַיְהִי לְפָנָיו כְּאֶתְמוֹל שְׁלִשְׁוֹם: (o) **ח** וַתּוֹסֶף הַמֶּלֶחֶמָה לְהִיּוֹת וַיֵּצֵא דָוִד וַיִּלָּחֶם בַּפְּלִשְׁתִּים וַיֵּךְ בָּהֶם מִכָּה גְדוֹלָה וַיַּנְסֵוּ מִפְּנָיו:

מלבי"ם ותוסף המלחמה הנ"ל שנסבבה על ידי שכרת מאה ערלות פלשתים: (מלבי"ם)

ט וַתְּהִי רוּחַ יְהוָה | רָעָה אֶל-שְׂאוּל וְהוּא בְּבֵיתוֹ יוֹשֵׁב וַחֲנִיתוֹ בְּיָדוֹ וְדָוִד מִנְּגַן:

מלבי"ם ותהי וכו'. ועל ידי כן התחדשה אצלו היראה שנית הגם שנשבע בל ימיתהו. והוא בביתו יושב, רצה לומר שהיה עתה ב' הבדלים מן הפעם הראשון שרצה להכותו בחניתו (כנ"ל י"ח י'), **א**. ששם בא החנית לידו בעת שהיה דוד מנגן מכבר, כמ"ש שם ודוד מנגן כו' והחנית ביד שאול, ודוד לא הרגיש בו, אבל עתה היה החנית תחלה בידו ואחר כך ודוד מנגן, והרגיש דוד להשמר מפניו **ב**. ששם כתיב ויטל שאול את החנית ויאמר

אכה בדוד ובקיר שרצה להכותו בערמה על ידי שהטיל החנית הנה והנה
שיראה כשוגג, אבל עתה: (מלבי"ם)

**וַיִּבְקֶשׂ שְׂאוֹל לְהַכּוֹת בְּחַנִּית בְּדָוִד וּבַקִּיר וַיִּפְטֹר מִפְּנֵי שְׂאוֹל וַיָּךְ אֶת-
הַחֲנִית בַּקִּיר וְדָוִד נָס וַיִּמְלֹט בְּלֵילָה הַזֶּה: (פ)**

מצודת דוד בדוד ובקיר. זרק החנית בכח, עד אשר תחלוף גוף דוד ותנעץ עוד בקיר, וכשנפטר מפניו, נעצה החנית בהקיר, כי נפטר מפניו אחר שיצאה החנית מתחת יד שואל: **בלילה הוא**. לא נס מיד מבית המלך, רק חזר לביתו, ונס משם בלילה קודם הבקר: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפטר. ענין השלוח ממקומו, וכן (דברי הימים ב כג ח): כי לא פטר יהוידע: (מצודת ציון)

רלב"ג ויפטר מפני שואל ויך את החנית בקיר. ר"ל שנסתלק מלפניו בעת זרקו החנית להכות דוד והכה החנית בקיר ולא נגע בדוד והנה היה זה נס עצום כי עם היותו מנגן והיה משתדל שיהיה שירו משוער כראוי נסתלק מפניו אחר זריקתו החנית אליו, ולפי שנתברר לדוד כי כלתה הרעה מאת שואל להמיתו נס לביתו: (רלב"ג)

מלבי"ם ויבקש שואל להכות בחנית במתכוין בדוד ובקיר ודוד ראה ויפטר מפניו רצה לומר שהלך לביתו ויך את החנית בקיר תחת דוד (מה שאין כן בפעם הא' שנסב מפניו טרם הכה): (מלבי"ם)

יא וישלח שואל מלאכים אל-בית דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו לאמר אם-אינך ממלט את-נפשך הלילה מחר אתה מומת:

מצודת דוד לשמרו. לבל יברח בלילה, ולהביאו אליו בבוקר לעמוד לפניו כמאז, בכדי להמיתו בתחבולה בהטלת חנית וכדומה, כי היה בוש בדבר להמיתו לעיני העם על לא חמס בכפו, ולזה ערום יערים כאלו עושה שלא מדעת: (מצודת דוד)

רלב"ג לשמרו ולהמיתו בבקר. ר"ל לשמרו שלא יצא משם כדי שיוכלו להביא אותו אליו בבקר להמיתו על ידי אחד מעבדיו באופן שיתאמת שואל שכבר מת דוד ולזה לא צוה למלאכים ששלח אל בית דוד שימיתוהו כי ירא פן יעשה דוד עמהם בתחבולות למלט את נפשו בצד מה מן הצדדים עם שכבר רצה שואל לעשות זה בסתר כי חמס היה עושה להרוג את דוד על לא חמס בכפיו ולזה השתדל בתחלה להכותו בחנית

בהיותו מנגן בידו לפניו שלא יתפרסם זה לזולתו וזה גם כן בעת היות רוח אלהים רע' מבעתו שאם יודע הדבר יהיה לשאול התנצלות מצד חליו או שיפילונו ביד פלשתים כי בזה לא יאשימונו אחד מן האנשים : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: למה לא שלח להרגו תיכף, ולמה שלח אחר כך מלאכים לקחת את דוד ולא שהראשונים ימיתוהו בעצמם? :

וישלח שאול מלאכים על ידי כן מצא עליו עלילה לדונו כדין מורד במלכות על שנפטר ממנו בלא רשותו, ולמען יהיה לו כסות עינים שהרג בדין שלח תחלה מלאכים לשמרו, והיה בזה תחבולה גדולה, שאם ימיתוהו תיכף על ידי המלאכים יאמרו כי הרגו בלא דין ומשפט, ואם לא היה שולח לשמרו, רק היה שולח להביאו בבקר, היו אומרים הלא לא ברח מפני המלך כי הלא ישב בביתו ולא נס בלילה, ולכן שלח לשמרו כל הלילה למען יאמר כי לכן לא ברח מביתו כי עכבוהו השומרים, וגם חשב אולי יעמוד נגד השומרים ויהי דמו בראשו:(מלבי"ם)

זב ותרד מיכל את-דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט:

מצודת דוד בעד החלון. והשומרים שמרו בהפתח שמצד האחר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעד החלון. דרך החלון : (מצודת ציון)

רלבי"ג בעד החלון. הנה השומרי' היו אצל הפתח שיכנסו בו לבית דוד והחלון היה בכותל אחר מהבית ומשם הורידה אותו מיכל כדי שימלט ולקחה התרפים ושמה אותם על המטה שידמה שיהיה שוכב במטה דוד, ונוד עשוי מעור עזים והיו בה שערות שמה מראשותיו להטעות הבאים שם וימששו המקום ההוא וידומה להם מפני השערות שיהיה שם דוד : (רלבי"ג)

זג ותקח מיכל את-התרפים ותשם אל-המטה ואת כביר העזים שמה מראשותיו ותכס בכבד: (o)

רס"י ותקח מיכל. כדי שלא יצינו סברה וירדפו אחריו: את התרפים. עשויים בדמות גוף אדם: כביר העזים. עור מופשט שלם כחמת, פלוצי"ל בלע"ז: שמה מראשותיו. לפי שאין לתרפים סיער, וזה דומה לשיער אדם: (רס"י)

מצודת דוד שמה מראשותיו. עם כי כסתה הראש, חששה פן ימששו ממעל וידעו כי תרפים הם כי אין בהם שער, ולזה שמה מראשותיו נאד מעור העזים והשער ממעל, להטעות את הבאים למשש, ועשתה עוד התחבולות ההם, למען לא ירדפו אחריו, ובהתמהמהם יתרחק למלט נפשו : **ותכס**. כסתה את הראש ממעל, כאלו עשתה לשמרו מן הצנה וכדומה, ולמען לא יראו שתרפים הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון התרפים. הם העשויים בצורת אדם, מהם לעבודה זרה, ומהם לצורת אדם ידוע, והנשים היו עושות על צורת בעליהן, להסתכל בתארו מרוב האהבה : **כביר העזים**. תרגם יונתן : נודא דעיזא : **מראשותיו**. מלשון ראש : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואחר זה כסתה בבגד כביר העזים להורות כי כסה דוד ראשו לשמרו מהקרירו בעת השינה עם שזה יהיה סבה שלא יתראי להם שלא יהיה אחר במטה דוד אם לא אחר שיגלו זה ובין כך ובין כך יתכן שימלט דוד ויתרחק ואחשב שעשתה זה מיכל שאם ישכימו בבקר לקרא לה שתפתח להם תוכל לדחותם בשתראה להם שהוא במטה ותאמר להם שהוא חולה כדי שיהיה לדוד מהפנאי יותר להתרחק, והנה עם כל זה צוה שאול שיעלוהו אליו במטה אשר הוא בה לחשקו בהריגתו והביאו המלאכים את המטה אשר היה בה דוד לפי מחשבתם וכאשר היתה המטה אצל שאול נתברר לו כי לא היה שם דוד אך היו התרפים אל המטה והיה כביר העזים למראשות התרפים : והנה התרפים היו על צורת בן אדם נעשית בשעות ידועות אצלם והיו חושבים שהצורה ההיא תעורר הכח הדמיוני בדרך שיהיה מתבודד מבין כחות שאר הנפש בדרך שיקבל כח עליון כמנהגו והיה שומע הדמיון קול נמוך מגיד העתידות לפי מחשבתם וכבר נכנס בהודעה הזאת מהחסרון מה שכבר העירונו עליו בפ"י אמרו ואון ותרפים הפצר : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותקח מיכל כדי שתאמר להמלאכים כי חולה הוא ויתעכב הדבר וימצא עת : (מלבי"ם) להתרחק :

י"ד וישלח שאול מלאכים לקחת את-דוד ותאמר חלה הוא : (פ)

מצודת דוד וישלח. בבקר שלח אחריו לעמוד לפניו כמאז : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלח כי פקודת הראשונים לא היתה רק לשמרו, וגם חשב אם ירצו לקחתו יעמוד נגדם ומצד זה יתחייב מיתה בדין : (מלבי"ם)

י"ט וישלח שאול את-המלאכים לראות את-דוד לאמר העלו אתו

מצודת דוד לראות את דוד לאמר. רצה לומר : שיאמרו שהולכים לבקרו ולראותו, כי שאול חשב שעושה עצמו כחולה לבל יבוא אליו, ולזה אמר העלו וכו', כאומר הלא תראו שאיננו חולה, ולזה העלו אותו להמיתו לעיני העם, כי מעתה הוא חייב מיתה על שהתל בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון לראות. רוצה לומר לבקרו, וכן תרגומו : למסעד, וכמו כן תרגם על (מלכים ב ח כט) : 'לראות את יורם וגו' כי חולה הוא, אבל בכל מקום מתרגם 'למחזי' : (מצודת ציון)

מלבי"ם לראות את דוד שאם אינו חולה הוא מורד במה שעשה עצמו חולה, ואם חולה הוא באמת יעליל עליו כי לכן לא ברח כי חליו עכבו ובין כך וכך אמר העלו אותו במטה אלי להמיתו : (מלבי"ם)

טז ויבאו המלאכים והנה התרפים אל-המטה וכביר העזים מראשתי:

מצודת ציון אל המטה. כמו על המטה, וכן (יחזקאל יח ו) : אל ההרים לא אכל : (מצודת ציון)

יז ויאמר שאול אל-מיכל למה ככה רמיתני ותשלחי את-איבי וימלט ותאמר מיכל אל-שאול הוא-אמר אלי שלחני למה אמיתך:

כ"י הוא אמר אלי וגו'. אתה מסרתני ביד לסטים אחד, סלף חרצו עלי ער **קלחתיו** : (כ"י)

מצודת דוד למה ככה רמיתני. וחוזר ומפרש כי שלחת את אויבי, ואמרת חולה הוא, למען ימלט בעוד התמהמהנו, ולמה הרבית לרמות אותי כל כך : הוא אמר אלי. ולא מעצמי שלחתיו, כי הוא אמר אלי שלחני למה אמיתך בעבור זה, והייתי אם כן אנוסה בדבר, וכדי שלא יחרה לך אמרתי חולה הוא, להסתיר הדבר ובהאריך הזמן תנוח החמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם למה ככה. שאל אותה שתי שאלות, א. על ששלחה אותו בעד החלון ועל זה תוכל להתנצל שברח מעצמו, ב. שאל למה ככה רמיתני בהתרפים שעל ידי כן היה לו עת להתרחק ומזה נודע כי ותשלחי את איבי, בעד החלון ועל ידי שרמיתני בהתרפים וימלט, ותאמר וכו' הוא אמר אלי רצה לומר אמרה, שברח מעצמו, והוא צוה לה שלחני למה

אמיתך, רצה לומר שתעשה התחבולה מהרמיה עם התרפים שעל ידי כן תשלחני בל ירדפו אחרי, ואם לא תעשה זאת אמיתך לעת מצוא, ויראתי מלשנות פקודתו: (מלבי"ם)

וַיִּגְדֹּד וַיְבָרַח וַיִּמְלֹט וַיָּבֵא אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמְתָה וַיִּגְדֵּל-לוֹ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה-לוֹ שְׁאוּל וַיִּלְךָ הוּא וּשְׁמוּאֵל וַיָּשִׁבוּ (בנוית) בְּנֵי־וֹת:

מצודת דוד בניות. שם מקום ברמה, הוכן למושב בני הנביאים : (מצודת דוד)

רלבי"ג וישבו בניות. אמרו שהיה בית מדרש לנביאים אצל עיר הדמה שהיה יושב בה שמואל : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: למה אמר ג' פעמים שדוד נס וברח פסוק י' וי"ב וי"ח? :

ודוד ברח וימלט. רצה לומר על ידי העכובים האלה נמלט לגמרי (בפי י' אמר ודוד נס וימלט, רצה לומר מבית שאול, ובפי"ב וילך ויברח וימלט, רצה לומר מיד השומרים, ופה אמר שנמלט לגמרי, ויש הבדל בין ניסה ובריחה, שהנס הוא אם רודפים אחריו, או שהסכנה קרובה וזה היה בהיותו אצל שאול, ואחר כך לא היה הסכנה הגדולה כל כך כתב (ויברח): (מלבי"ם)

וַיִּגְדֹּד לְשֹׁאֵל לְאֹמֵר הִנֵּה דָוִד (בנוית) בְּנֵי־וֹת בְּרָמָה:

רס"י בניות. (תרגום:) צבית אולפנא: (רס"י)

וַיִּשְׁלַח שְׁאוּל מַלְאָכִים לְקַחַת אֶת-דָּוִד וַיִּרְא אֶת-לִהְקֵת הַנְּבִיאִים נְבִיאִים וּשְׁמוּאֵל עֹמֵד נֹצֵב עֲלֵיהֶם וַתְּהִי עַל-מְלָאכֵי שְׁאוּל רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבְּאוּ גַם-הֵמָּה:

רס"י להקת. (תרגום:) סיעת: (רס"י)

מצודת דוד וירא. כל אחד מן המלאכים : ושמואל עומד. ובאה עליהם שפע הנבואה באמצעות שמואל : ותהי. באמצעות הנביאים כלם, באה שפע הנבואה גם על המלאכים, ולא חששו מעתה לדברי שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון להקת. קבוצת, והוא הפוך ממלת קהלת, וכמו כבש כשב : **נצב עליהם.** רוצה לומר ממונה עליהם להורותם דרכי הנבואה, כמו (רות ב ה) : הנצב על הקוצרים : (מצודת ציון)

רלב"ג להקת הנביאים נבאי. ר"ל קהלת הנביאים מתנבאים דברים עתידיים : **נצב עליהם.** ר"ל אצלם והנה זאת הנבואה היתה ממין רוח הקדש בהשתמש החושים על מנהגיהם וכאילו השפיע שמואל מן הרוח אשר עליו עליהם ונתנבאו מלאכי שאול הראשוני והשניים והשלישים, וגם שאול נתנבא בבואו שם ופשיטות הבגדים ונפלו ערום היה מחוזק הדבקו' במושכלות עם שלא היו מרגישים בענינים הגופיים והתמיד זה לשאול כל היום ההוא וכל הלילה כדי שיוכל דוד להמלט אז מיד שאול : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע אמר עומד נצב כפל? :

וירא את להקת הנביאים, פ"י קהלת הנביאים כולם, (והם מן השרשים המתהפכים כמו כבש כשב שמלה שלמה, ויש הבדל בין להקת נביאים ובין חבל נביאים (למעלה י') שחבל הוא קצת מן הקהלה וחלק מהם), **ושמואל עומד נצב עליהם** מבואר אצלי שיש הבדל בלשון בין עמידה ובין התיצבות, שעמידה הוא רק הפך הישיבה או השכיבה וההליכה, אבל ההתיצבות הוא העמידה שצריכה כח וחיזוק להיות נשאר על עמדו, כמו לפני גדול, לפני בעל ריבו, ובא גם כן על הממונה ומשגיח על דבר, כמו לנערו הנצב על הקוצרים (רות ב' ה') והנה כל הנביאים בעת חול עליהם הנבואה נפלו על פניהם ואיבריהם מתמוטטים מרוב החרדה, לבד שמואל היה גדול במעלתו בשני ענינים. **א. עומד על עמדו** לא נופל על פניו, **ב. נצב עליהם** ומשפיע עליהם שפע הנבואה הוא היה המקור שממנו שאבו, הוא היה הנר שממנו הודלקו נפשותיהם באור האלהי הגדול, והשפע הגדולה הזאת שהיתה שלימה בין מצד המשפיע שהיה עומד כנ"ל. בין מצד המקבלים שהיה להקת הנביאים כולמו שלפי רוב הקהל האלהיים התרבה הקדושה וההארה, בין מצד הקשר שבין המשפיע והמקבלים שהיה **נצב עליהם** וממשיך מן המקור אל פלגיו, על ידי כן הודלקו גם הניצוצות הטמונות בנפשות מלאכי שאול ויתנבאו גם המה (במדרגה קטנה שזה גדר מתנבא בהתפעל כנ"ל סי' י"ח) ועל ידי כן לא פנו עוד אל אזהרת שאול לקחת את דוד: (מלבי"ם)

{כא} וַיִּגְדוּ לְשָׂאוֹל וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אַחֲרָיו וַיִּתְנַבְּאוּ גַם-הֵמָּה וַיִּסֹּף שְׂאוֹל וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים שְׁלֹשִׁים וַיִּתְנַבְּאוּ גַם-הֵמָּה: **{כב}** וַיִּלֶּךְ גַּם-הוּא הַרְמָתָה וַיָּבֹא עַד-בֹּר הַגְּדוֹל אֲשֶׁר בְּשֶׁכוֹ וַיִּשְׁאַל וַיֹּאמֶר אִיפֹה שְׂמוּאֵל וְדָוִד וַיֹּאמֶר: הִנֵּה (בנוית) בְּנִיּוֹת בְּרָמָה:

מצודת ציון **איפה**. כמו איה פה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות**: למה הלך הרמתה וכבר ידע שהוא בניות, וכן מדוע שאל בבור הגדול, ולמה אמר על כן יאמרו הגם שאול בנביאים, ולמעלה (סי' י') אמר שאמרו זה מפני נבואתו הראשונה, ועוד הגם הלא מלאכי שאול נבאו עתה ומדוע לא התפלאו עליהם? :

וילך גם הוא הרמתה תחלה לא היה בדעתו ללכת לניות, כי חשב ששמואל ישוב בתוך כך הרמתה אל ביתו, וגם אין כבוד לפניו לבקש את דוד במקום הרואה, ורצה ללכת לרמה בחשבו שהנביא יבוא לקראתו, אולם כבואו עד בור הגדול שהיה באם הדרך בין רמה ובין ניות, חזר מדעתו, ושאל **איפה שמואל ודוד** אם ברמה או בניות:(מלבי"ם)

לכג וַיֵּלֶךְ שָׁם אֶל- (נוית) נְיֹוֹת בְּרָמָה וַתְּהִי עָלָיו גַּם-הוּא רוּחַ אֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ הַלֹּךְ וַיִּתְנַבֵּא עַד-בָּאוּ (בנוית) בְּנֵיֹוֹת בְּרָמָה:

מצודת דוד **ותהי עליו**. עודו בדרך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וילך שם** רצה לומר שם גמר בדעתו שלא ללכת לרמה רק לניות, **ותהי עליו** ומאז שכיון דרכו אל מקום שמואל כבר חל עליו השפע מרחוק, ואמר הטעם **גם הוא** רצה לומר מצד שגם הוא מצד עצמו היה מוכן על השפע הזאת מכבר שכבר התנבא פעם א', לכן נמשך אליו המעין מרחוק מה שלא היה זה אצל מלאכי שאול שלא התנבאו עד בואו לפני שמואל:(מלבי"ם)

לכד וַיִּפְשַׁט גַּם-הוּא בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא גַם-הוּא לְפָנָי שְׁמוּאֵל וַיִּפֹּל עָרֹם כָּל- הַיּוֹם הַהוּא וְכָל-הַלַּיְלָה עַל-כֵּן יֹאמְרוּ הַגַּם שְׁאוּל בְּנְבִיאִים: (פ)

רס"י **ויפשט גם הוא בגדיו**. בגדי מלכות, ללבוש בגדי התלמידים: **ויפול ערום**. ונפל ברכון, תרגם יונתן: ונפל ערטילאי. ובסס רבי מנחם ששמע מפי ערבי אחד: 'ברסון' כלסון ערבי מסוגע: (רס"י)

מצודת דוד **ויפשט**. פשט בגדי מלכות, להתדמות להנביאים במלבושיהם ובל יתגאה עליהם: **ויפול**. נפל על פניו ארצה, וכמו שנאמר בדניאל [י ט] : ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה: **ערום**. רצה לומר: מן בגדי מלכות: **על כן יאמרו וכו'**. כי בפעם הראשון שניבא בעת המלכו, לא נתחזק עדיין המשל בפי הבריות לומר הגם שאול בנביאים, וכשניבא שנית אז התחזק המשל לומר על כל הבא למעלה שלא הורגל בה, הגם שאול בנביאים:

מלבי"ם ויפשט ועת בא לפני שמואל, גבר עליו השפע מאד עד פשט בגדי מלכות כי כשל כח הגוף משאתם עת לבשה נפשו מלכות אלהים, ויתנבא גם הוא לפני שמואל במעלה יותר ממה שהתנבא בדרך, וזאת שנית שנפל ערום על פניו כל היום והלילה כי לא סר הרוח ממנו, מה שלא היה כן למלאכיו שהתנבאו רק לפרקים כברק הנוצץ ומתכסה על כן יאמרו רצה לומר בזה התחזק שנית המשל שהושם בפי כולם על כל המתנבא בלא הכנה, לאמר עליו הגם שאול בנביאים (כנ"ל סי י') כי הגם שגם מלאכי שאול נבאו אחר שהיה זה רק שעה קטנה ורק לפני שמואל לא היה למשל, מה שאין כן שאול שנבא זמן ארוך יום ולילה וגם טרם הגיע אל הנביא, לכן רק הוא היה למשל לא זולתו: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כ

א וַיְבָרַח דָּוִד (מנוות) מִנְיֹוֹת בְּרָמָה וַיָּבֵא וַיֹּאמֶר | לִפְנֵי יְהוָה מָה עֲשִׂיתִי מָה-עֹנִי וּמָה-חֲטָאתִי לִפְנֵי אָבִיךָ כִּי מִבְּקִשׁ אֶת-נַפְשִׁי:

מצודת דוד ויברח. בעוד שאול מתנבא, ברח ובא לביתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויברח בעוד התנבא שאול היה לו זמן לברוח: מה עשיתי רצה לומר מה חטאתי בפני עצמי או מה עוני כו' לפני אביך בחטא הנוגע למלכות: (מלבי"ם)

ב וַיֹּאמֶר לוֹ חֲלִילָה לֹא תָמוּת הִנֵּה (לו)-(עשה) לֹא-יַעֲשֶׂה אָבִי דָבָר גָּדוֹל אוֹ דָבָר קָטָן וְלֹא יִגְלֶה אֶת-אָזְנִי וּמִדְּוַע יִסְתִּיר אָבִי מִמֶּנִּי אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה אֵין זָאת:

מצודת דוד חלילה. חולין הוא לאבי לעבור על השבועה אשר נשבע לבל ימיתך, וחשב יונתן שכל מה שעשה אביו לא היתה מדעת שלימה, כי אם מרוח רעה הבאה עליו : ומדוע יסתיר. אם דרכו לגלות לפני מצפון לבו, מדוע יסתיר הדבר הזה, אם כן בודאי אין זאת אמת : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר הזה אין זאת. יתכן שכבר חשב

יהונתן שמה שהיה שאול רודף דוד להרגו לא יהיה כי אם בסבת הרוח הרעה שהיתה מבעתת אותו אך בהיות שאול בדעתו השלם לא היתה כונתו להרע לדוד כי כבר נשבע לו באלהים כאמרו חי ה' אם יומת : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: הלא שמע יונתן כי שלח לשמרו וכי רדף אחרינו לניות? :

ויאמר לו, יונתן חשב שמה ששלח לשמרו, לא היה כדי להמיתו רק להביאו אצלו שלא יברח, והביא ראיה על זה שאחר ששאול אינו עושה דבר בלתי עצתו, אם היה רוצה להרגו היה מגלה את אזנו, ולכן אין זאת פי לא להרגך צוה לשמרך רק בהפך לשמרך שלא תברח מלפניו : (מלבי"ם)

ג וישבע עוד דוד ויאמר ידע ידע אביך כי-מצאתי חן בעיניך ויאמר אל-ידע-זאת יהונתן פן-יעצב ואולם חי-יהנה וחי נפשך כי כפשע ביני ובין המות :

רש"י כפשע. כפסיעה אחת נפטרתי מפניו, והכה בחנית בקיר, זכותה פסיעה נלתי מן המות : (רש"י)

מצודת דוד וישבע עוד דוד ויאמר. רצה לומר : מתחלה אמר הנה מה שלא גלה לך, הוא בעבור שידוע הוא אשר מצאתי חן בעיניך, ולזה מסתיר ממך לבל תעצב, וחזר ונשבע ואולם חי ה' וכו', כי כשיעור פסיעה אחת היה ביני ובין המות, כי לולא נטיתי מפניו בעת שהטיל החנית, היה ממית אותי, וכאומר יהיה איך שיהיה, אם בדעת אם מבלי דעת, מכל מקום אני תמיד בסכנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואולם. ואבל : כפשע. מלשון פסיעה וצעדה : (מצודת ציון)

רלבי"ג כפשע ביני ובין המות. ר"ל שיעור מועט כאילו תאמר פסיעה אחת וזה מבואר מאד בעת שהיה דוד מנגן לפניו כי לולי נטה מפניו מעט הרגו בחניתו :

מלבי"ם ידוע ידע, דוד השיב כי נהפך הוא, מה שלא הודיע לך זה מפני שאינו מתייעץ ומסופק עוד על זאת רק גמר בלבו להרגו, ולכן העלים מיונתן האוהב את דוד בל יעצב, והביא ראיה כי הלא כפשע ביני ובין המות, עת הטיל עלי החנית וזה אות כי כלה ונחרצה אצלו להמיתני : (מלבי"ם)

יד ויאמר יהונתן אל-דוד מה-תאמר נפשך ואעשה-לך: (פ)

מצודת דוד מה תאמר נפשך. לפי שהחכמה נתונה בנפש המשכלת, אמר לו מה תאמר נפשך : (מצודת דוד)

ה ויאמר דוד אל-יהונתן הנה-חדש מחר ואנכי ישב-אשב עם-המלך לאכול ושלחתי ונסתרתי בשדה עד הערב השלישית:

רס"י הנה חדש מחר. חידוש הלבנה, וכל אוכלי שולחן המלך אין נמנע איש מלצא ביום טוב אל הלחם: ואנכי ישוב אשב עם המלך לאכול. לשון הווה הוא, ואנכי הגיל ליסב עם המלך תמיד לאכול סמוך לו: ושלחתי מעתה, ונסתרתי עד הערב של יום שלישי, ולא אהיה עם האוכלים, ויפקד מוסבי, ויתמה המלך עלי, או מחר או למחרתו: (רס"י)

מצודת דוד חדש מחר. רצה לומר: ראש חדש, והיה מדרך כל אוכלי שלחן המלך, לבוא בו אל השולחן ולא יעדרו, אבל בשאר הימים היה מי מהם לפעמים נמנע מלבוא: ואנכי וכו'. דרכי לשבת עם המלך לאכול על שולחנו: ושלחתי. רצה לומר: לזאת העצה היעוצה, שהיום תשלחני להסתר היום ומחר, ומחרתו עד הערב עד עת תוכל להודיעני אחר הסעודה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואנכי ישב אשב עם המלך לאכול. בכמו היום הזה ולזה ירגיש המלך שאינני שם וישאל מה הסבה בזה: עד הערב השלישית. הוא ערב יום החדש השני כי הוא שלישית לערב ההוא: (רלבי"ג)

מלבי"ם הנה חדש מחר יום ראש חודש, ודרכי לישב עם המלך לאכל, ואמר ואנכי ישב אשב רצה לומר רצוני לישב עמו גם עתה, כי אם לא אשב אהיה כמורד שהלכתי בלא רשות, ולכן ושלחתי רצה לומר תתן לי רשות ללכת שלא אלך בלא רשות ונסתרתי בשדה עד הערב השלישית הוא אחר ראש חודש שאם לא ישאל ביום האי ישאל ביום השני: (מלבי"ם)

ז אם-פקד יפקדני אביך ואמרת נשאל נשאל ממני דוד לרוץ בית-לחם עירו פי זבח הימים שם לכל-המשפחה:

רס"י נשאל נשאל. רשות שאל ממני: זבח הימים. משנה לשנה בזמן הזה: (רס"י)

מצודת דוד **אם פקוד**. אם יזכור בי לשאול עלי, אז תשיב לומר שנשאל ממני ללכת לעירו על הזבח הקבוע לבני משפחתו בכל שנה [וחשב כי בזולת ראש חדש לא ישאל עליו, כי אין הדבר קבע לבוא בכל יום, ואף בראש חדש לבד, לא ישאל, בחשבו שמקרה הוא, וכאשר היה באמת שחדל לשאול בראש חדש, אולם כשלא יבוא בראש חודש וגם ביום שלאחריו, אז קרוב הדבר שישאל עליו] : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פקוד**. ענף זכרון והשגחה, כמו (בראשית כא א) : והי' פקד את שרה : **נשאל**. מלשון שאלה ובקשה : **לרוץ**. לילך במרוצה ומהר : **הימים**. השנה, כמו (ויקרא כה כט) : ימים תהיה גאולתו : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כי זבח הימים שם לכל המשפחה**. יתכן שעל דבר נס עשה השם יתי' להם היו עושים שנה בשנה ביום ההוא זבחי שלמים וזה היה נקרא זבח שלמים לכל המשפחה : (רלבי"ג)

מלבי"ם **נשאל נשאל** רצה לומר שנשאל על ידי אחרים שהם משפחתו ועל ידי כן נשאל, ומה שלא שאל מן המלך עצמו כי צריך **לרוץ בית לחם** במהירות, **כי זבח הימים שם** שעושים זבח בכל שנה, והזבח כולל **לכל המשפחה**, וע"כ בקשו שימצא שם : (מלבי"ם)

ז **אם-כה יאמר טוב שלום לעבדך ואם-חרה יחרה לו דע כִּי-כִלְתָּה הָרְעָה**

רס"י **אם כה יאמר טוב**. קלח יחרה לו: **שלום לעבדך**. אין בלבו להרגני: **ואם חרה יחרה**. זהו קאהא לו מאוי להרגני: **כלתה הרעה מעמו**. סוף דבר מחסבה רעה לו עלי: (רס"י)

מצודת דוד **טוב**. רצה לומר : טוב עשית מה שנתת לו רשות ללכת : **שלום לעבדך**. אז תדע כי שלום לי, ואיננו רוצה להמיתני : **דע כי כלתה**. רצה לומר : סוף דעתו להמיתני, ולזה חרה לו על מה שלא אהיה מצוי אצלו לשלוח בי יד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כה**. כן : **כלתה**. ענין סוף וגמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אם כה יאמר** הנה באר שני תנאים, **שיאמר טוב**, או **שיחרה לו**, ועוד יצויר שני אופנים והוא, **א**. שלא ישאל כלל, **ב**. שישאל ולא יאמר לו טוב ולא רע, רק תפס השני צדדים שע"פ ידע בבירור טוב או רע, כי אם ישאל עליו יהיה או מסבת שרוצה בו או מסבת שרוצה להמיתו, בצד הא'

יאמר טוב ובצד הבי יחרה לו, אולם אם אינו אוהבו וגם אין דעתו להמיתו לא ישאל עליו כלל או לא יקפיד על העדרו, וזה שכתוב **אם כה יאמר טוב** אז ודאי **שלום לעבדך, ואם חרה יחרה לו**, אז ודאי **כלתה הרעה**, ובשני צדדים האחרים נשאר הדבר בספק: (מלבי"ם)

לח ועשית חסד על-עבדך כי בברית יהוה הבאת את-עבדך עמך ואם-יש-בי עון המיתני אתה ועד-אביך למה-זה תביאני: (פ)

רס"י ועשית חסד. לשלחני: (רס"י)

מצודת דוד ועשית חסד. לגלות אזני מה נהיה : **כי בברית**. לזאת מהראוי שתעשה עמדי חסד : **ואם יש בי עון**. רצה לומר : ואם לאחר זמן מצאת בי עון, ובעבורו תפר הברית : **תביאני**. כי אם לא תגלה אזני, אבוא שוב לפני אביך, ותהיה אתה הגורם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועשית על צד הזה שחרה יחרה לו, בקש מיהונתן, **א**. יעשה זאת מצד החסד, **ב**. מצד הברית שכרת עמו, **ג**. מצד שאין בו עון, וזה שכתוב **ואם יש בי עון** וכו' : (מלבי"ם)

לח ויאמר יהונתן חלילה לך כי | אם-ידע אדע כי-כלתה הרעה מעם אבי לבוא עליך ולא אתה אגיד לך: (ס)

רס"י חלילה לך. כזאת לחסדני שדע צו שכלתה מעמו הרעה ולא אגיד לך: (רס"י)

מצודת דוד חלילה לך. חולין היא לך מלהיות נמצא בך עון שבעבורו יופר הברית : **עד אשר אם אדע וכו'**. רצה לומר לא נמצא בך עון שבעבורה אעלים ממך דברי אבי : (מצודת דוד)

רלב"ג חלילה לך. ר"ל חלילה לך מחשוד אותי בזה שארצה שתמות ביד אבי כי כודאי אם אדע שכלתה הרעה מעם אבי לבא אליך אגיד לך כדי שתמלט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר עמ"ש ואם יש בי עון וכו' השיב חלילה לך מעון, ואם כן כי אם ידע אדע וכו' ולא אותה אגיד לך בתמיהה, ודייק אותה אגיד כל אופני הרעה בפרטות: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-יְהוֹנָתָן מִי יִגִּיד לִי אִם מֵה-יַעֲנֵךְ אָבִיךָ קִשָּׁה: (o)

רַק"י מי יגיד לי. במקום קאסטר סס: (רַק"י)

מצודת דוד מי יגיד לך. רצה לומר: על ידי מי תגיד לי: או מה. רצה לומר: מה יענך טוב, או מה יענך קשה, ומסוף המקרא למדנו חסרון ראשיתו: (מצודת דוד)

מצודת ציון יענך. ישיבך: קשה. תשובה קשה: (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר דוד אל יהונתן מי יגיד לי או מה יענך אביך קשה. ר"ל מי יגיד לי אם חרה יחרה לו כדי שאשתדל להמלט ממנו או מה יענך קשה כי יוכר מהדברים ההם הרבה מכוונתו, או ירצה בזה והוא מי יגיד לי אם יאמר טוב כדי שלא אסתר מפניו ולא אכעיסנו כנגדי או מי יגיד לי אם חרה יחרה לו ויענך אביך קשה מה יהיו הדברים ההם הקשים כדי שאתנהג בזה לפי הראוי: (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: בלשון מה יענך נלחצו המפרשים?:

מי יגיד לי רצה לומר הלא אז לא תוכל להודיע לי על ידי שליח פן יודע הדבר, או מה יענך אביך קשה רצה לומר מה יהיה אצלך מענה קשה, כי יוכל להיות שאצלך לא יקרא מענה קשה רק אם יקוב ויגמר דיני למות, ובאמת גם חרון קל יקרא קשה, כי אולי יסתיר מחשבתו וחרונו, ושעורו הודיעני מה (נקרא אצלך כי) יענך אביך קשה, הודיענו גדר הקשה והרך אצלך: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל-דָּוִד לְכֵה וְנִצָּא הַשְּׂדֵה וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם הַשְּׂדֵה: (o)

מצודת דוד השדה. כי אין להמתיק סוד כי אם בשדה, בכדי שלא יהיה נשמע למי: (מצודת דוד)

רלב"ג לכה ונצא השדה. היתה עצתו שיצאו השדה כדי שיוכלו לדבר שם כל רצונם כי שם יראו מי סביבם ולא יראו זה בהיותם בבית או בעיר: (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר אחר שרצה לפרט הדברים ולכרות עמו ברית יצא עמו השדה בל ישמעו הדברים: (מלבי"ם)

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָוִד יְהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי-אֶחָקֵר אֶת-אָבִי כְעַת
| מִחַר הַשְּׁלִשִׁית וְהָיָה-טוֹב אֶל-דָּוִד וְלֹא-אֶז אֶשְׁלַח אֵלָיְךָ וְגַלִּיתִי אֶת-
אֶזְנֶךָ:

רש"י ה' אלהי ישראל. לשון שבועה: השלשית. בימי מחר, זהו יום שלישי
כשעה של עכשיו, כי מחר חדש, ושמא לא יתמה מחר רבי, אבל יתמה
ביום השלישי. (יג) כה יעשה לי. הקב"ה, כי אחקור את רבי ואמלא שהוא
טוב אליך, אם לא אשלח על ידי שליח וגליתי אזנך, כי הטובה אני יכול
לגלות, ואם ייטיב אל רבי להרע לך, אותה לא אגלה, פן יודע לרבי מקום
שאתה שם, וגליתי אני בעלמי את אזנך: (רש"י)

מצודת דוד ה' אלהי ישראל. רצה לומר: הריני נשבע בה' וכו': **כעת מחר**.
כעת הזאת ביום מחר השלישית, והוא יום שאחר ראש חדש: **והנה טוב**.
כשתהיה ההודעה טובה: **ולא אז וכו'**. וכי לא אז אשלח אליך לבשרך
טובה, בתמיה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **אחקור**. מלשון חקירה ודרישה: (מצודת ציון)

מלבי"ם (יב-יג) **השאלות**: מדוע בצד האי אמר כי אז אשלח, ובצד הבי
אמר וגליתי את אזנך בעצמי, מה הלשון כי ייטב אל אבי את הרעה
עליך?:

ה' אלהי ישראל נשבע לו בה'. כי אחקור את אבי כעת מחר השלישית רצה
לומר כי ביום הראשון לא אחקור ואמתין אולי יפקדך אבי, ואם לא
ישאל עליך יום מחר השלישית כעת הזאת שאנחנו בה' אז אחקור אני,
ואתחיל בדברים עמו. **והנה טוב** פ"י אם יהיה המענה טוב אז אשלח (על
ידי שליח מאחר שאין חשש שיתגלה הדבר) וכן אז אשלח רצה לומר תיכף
אז בלי איחור: (מלבי"ם)

יג כֹּה-יַעֲשֶׂה יְהוָה לְיְהוֹנָתָן וְכֹה יִסִּיף כִּי-יִיטַב אֶל-אָבִי אֶת-הַרְעָה עֲלֶיךָ
וְגַלִּיתִי אֶת-אֶזְנֶךָ וְשִׁלַּחְתִּיךָ וְהִלַּכְתָּ לְשָׁלוֹם וַיְהִי יְהוָה עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה
עִם-אָבִי:

מצודת דוד **כה יעשה וכו'**. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, והרי הוא
כאלו אמר, טובה כזאת יעשה לי וכן יוסיף וכו': **כי ייטיב**. כאשר יהיה
ישרו טוב בעיני אבי להרע לך, עם כי יקשה בעיני לבשרך רעה, עם כל זה
אגלה אזנך, כי ההליכה מפה, לטובה תחשב, כי תלך בשלום מבלי פחד,
וסוף הדבר יהיה כי מלוך תמלוך, וזהו ויהי ה' עמך וכו': (מצודת דוד)

מלבי"ם **כה יעשה** וכן נשבע על צד השני, **כי ייטב אל אבי את הרעה עליך** פ"י אני אדבר עליך רעה לפני אבי (כי בזה אחקר אותו) ואם אראה שזה ייטב בעיניו, וזה סימן ששנא אותך, **וגליתי את אזנך** אז לא אשלח שליח (פן יודע) רק אני בעצמי אגלה את אזנך, **ויהי ה' עמך** רצה לומר אני אשלחך הגם שיהיה ה' עמך **כאשר היה עם אבי** להמליכך על ישראל בכ"ז אשלחך לשלום: (מלבי"ם)

יְדַבֵּר וְלֹא אִם-עוֹדְנִי חִי וְלֹא-תַעֲשֶׂה עִמָּדִי חֶסֶד יְהוָה וְלֹא אָמוֹת:

רש"י **ולא אם עודני חי**. לשון בקשה הוא, כמו (מלכים-ב ה יז): **ולא יתן נא לעבדיך**. ואינו ז' ממשמעו, **ולא תעשה לי טובה בעודני חי**, שתעשה עמי חסד ה' **בטרם אמות**, ומהו החסד, **שלא תכרית את חסדך מעם ביתי**, בזאת תכרות לי ברית בחיי: (רש"י)

מצודת דוד **ולא אם עודני חי**. רצה לומר: לא אשאל ממך דבר אם אהיה עדיין חי כשתמלוך, ולתוספת ביאור אמר **ולא תעשה וכו'**, ורצה לומר: **ולא אשאל אשר תעשה עמדי חסד בעבור ברית ה' אשר בינינו בעוד שלא אמות**, והרי הוא כאומר מובטחני שתקיים הברית מבלי שאלה ובקשה: (מצודת דוד)

רלב"ג **ולא אם עודני חי וגו'**. ר"ל איני ירא אם עודני חי בהיותך מולך שלא תעשה עמי חסד ה' ולא אמות וגם אחרי מותי איני ירא שתכריי חסדך מעם ביתי עד עולם ולא בעת שיכרת השי"י את אויבי דוד מעל פני האדמה איני ירא שתכרית חסדך מעם ביתי שהוא ממשפחת אויבי דוד, והנה כרת יהונתן גם כן ברית עם בית דוד ר"ל שאין בריתו עם דוד לבד אבל עם בית דוד בכללם לשמרם מהרע כפי היכולת וקלל יהונתן עצמו אם יעבור על זה הברית לבגוד בדוד ובביתו ואמר שהשי"י יבקש מיד אויבי דוד ויפרע מהם אם יבגוד בזה הברית: (רלב"ג)

מלבי"ם (יד-טז) **השאלות**: **באו פה חמשה שלילות באין מבין התכת המאמר ומה רצה במ"ש ובקש ה' מיד אויבי דוד?**

ולא. (כרת עמו ברית על עת אשר יגיע דוד למלכות, בין על שלא ימית אותו כדרך המלכים להכרית זרע המלכים הקודמים כדי להחזיק במלוכה בלא ערעור, בין על שלא יכרית את זרעו) ושיעור הכתוב, **ויהי אלהים עמך ולא יהיה עמך אם עודני חי** (בעת שתמלוך) **ולא תעשה עמדי חסד ה' שלא אמות**, רצה לומר אם בעת שתמלוך (שעל זה אמר ויהי אלהים עמך כאשר היה עם אבי) אהיה עוד בחיים ואתה לא תעשה עמי חסד שלא אמות, רק תמיתני, אז לא יהיה אלהים עמך, וכן אני מתנה,

(מלבי"ם)

טו וְלֹא-תִכְרַת אֶת-חֶסֶדְךָ מֵעַם-בֵּיתִי עַד-עוֹלָם וְלֹא בְהִכְרַת יְהוָה אֶת-
אִיבֵי דָוִד אִישׁ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

רפ"י ולא זהכרית ה'. וגם לא תסיר חסדך מה', כי אף צבא הפורענות
על בית אבי, שידעתי שיכרית המקום את אויביך: (רפ"י)

מצודת דוד ולא תכרית. אף לא אשאל שלא תכרית למנוע ולבטל חסדך
מעם ביתי : ולא בהכרית. אף לא אשאל שתשמור הברית בעת יכרית ה'
את אויביו, והם בית שאול שיוכרתו כלם בסבת הגבעונים, ואמר גם לא
אשאל לפרט שתחמול אז על זרעי, כי הברית כולל הכל, וידעתי כי שמור
תשמור : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולא תכרית. רצה לומר לא תמנע : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולא תכרית את חסדך מעם ביתי עד עולם גם אחרי מותי, ולא
(תכרית חסדך מעם ביתי) בהכרת ה' את איבי דוד רצה לומר הגם
שיכרית ה' כל אויבי דוד ובכללם כל בית שאול, בכ"ז אתה מושבע ועומד
בל תכרית חסדך מעם ביתי, ותהיה למגן בעדם בל יכלו בני ביתי
עמם: (מלבי"ם)

טז וַיִּכְרַת יְהוָה עִם-בֵּית דָּוִד וַיִּבְקֶשׂ יְהוָה מִיַּד אִיבֵי דָוִד:

רפ"י ובקש ה'. את הברית הזאת: מיד אויבי דוד. כנה הכתוב, ופירושן:
בקש הקב"ה את העון מיד דוד, כשעבר על הברית ואמר למפיצות
(שמואל-ב יט ל): אתה וליצחא תחלקו את השדה, יתה צת קול ואמרה:
רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות (שבת נו ב). וכן תרגם יונתן: ואתפרע
ליה ה' מיד שנאי דוד: (רפ"י)

מצודת דוד עם בית דוד. לעשות חסד עם ביתו, בעוד היותו נרדף משאול
: ובקש. זה מדברי יונתן שאמר ה' יבקש מאויבי דוד לשלם גמול, ואף
ממני, אם אהיה לו לאויב למנוע החסד מביתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויכרת יהונתן. שיעור הכתוב, ויכרות יהונתן עם בית דוד מיד
אויבי דוד, ומלות ובקש ה' הוא מאמר מוסגר, רצה לומר יהונתן כרת

ברית עם בית דוד (שהוא מיכל אשתו וישי ובניו שכללם בתוך הברית הזו) להצילם מיד אויבי דוד, והוא שיהונתן התחייב להציל את בית דוד בל ירע שאול עמהם אחרי ברחו, ומ"ש **ובקש ה'** רצה לומר בעת כריתת הברית בקש את ה' בתפלה שיעזרהו על זה. ולפי זה כמו שכרת דוד ליהונתן בין על יהונתן בין על ביתו להחיותם עת ימלוך, כן כרת יהונתן לדוד בין על דוד בין על ביתו להצילו מיד שאול:(מלבי"ם)

וַיֹּסֶף יְהוֹנָתָן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת-דָּוִד בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כִּי-אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אָהָבוֹ:
(o)

מצודת דוד באהבתו אותו. רצה לומר : לא הוסיף להשביעו, בעבור כי חשש פן לא יקיים דוד את הברית שמאז, אולם מה שהוסיף להשביעו, הוא על כי אהב אותו כנפשו, והיה מתענג בהזכיר כי מלוך ימלוך ויהיה לאל ידו לעשות חסד : (מצודת דוד)

רלב"ג והוסיף גם כן יהונתן להשביע את דוד בדרך שיהיה ברית שלום ביניהם מצד חוזק אהבתו אותו כי אהבת נפשו אהבו : (רלב"ג)

מלבי"ם באהבתו אותו רצה לומר שהשביעו בהאהבה שבינם, שאחר שאהבו אהבת נפשו כשנשבע בהאהבה נשבע בנפשו והיה זה אצלו השבועה **היותר גדולה**:(מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֲדָשׁ וְנִפְקְדָתָּ כִּי יִפְקֹד מוֹשְׁבֵיךָ:

רס"י מחר חדש. ודרך כל אוכלי סולחן המלך לזא ציוס מועד אל הסולחן: ונפקדת. אזי יפקד וישאל היכן אתה: כי יפקד מושבך. שיהיה מושבך חסר, שאתה יושב בו. וכן תרגם יונתן: ותתבעי ארי יהי מרוח בית אסחרותך: ונפקדת. לשון זכרון: כי יפקד. לשון חסרון: (רס"י)

מצודת דוד ויאמר לו יהונתן. עתה חזר להשיב כל מה ששאלו דוד מי יגיד לו, ואמר לו מחר ראש חדש, ותהיה נזכר כאשר יחסר מקום מושבך מאין יושב בה, ורצה לומר : על ידי שמחר ראש חדש תהיה בודאי נזכר, אם למחר אם למחרתו, וכמו שכתוב למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונפקדת. ענין זכרון : **יפקד.** ענינו חסרון, כמו (במדבר לא מט) : ולא נפקד ממנו איש : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר לו יהונתן התחיל לפרט הסימנים ששמו ביניהם. ונפקדת

בהכרח יזכר בד המלך, אחר שיפקד ויחסר מושבך שלא תמצא שם, ולכן. (מלבי"ם)

יט וְשִׁלְשֶׁת יַתֵּד מְאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם
הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֶצְלָהּ הָאָבֶן הָאֶזְלָה:

רפ"י וּשְׁלֹשֶׁת. שלשת ימים, ואז תרד מאוד, כלומר לכשתגיע היום השלישי, תרד במקום סתר ותתחבא הרבה, כי אז יבקשך, וזאת אל המקום הסתר הזה אשר אתה נסתר בו היום, שהוא יום מעשה מלאכה. וכן תרגם יונתן: ציומא לחולא, שאותו היום נסתר, כמה שנאמר (פסוק כד): 'ויסתר דוד בצדה' מיד, 'ויהי החדש' מחר: האבן האזל. אבן שהיתה אוח להולכי דרכים: האזל. הולכי הדרכ, וכן תרגם יונתן: אבן אתא, אבן האות: (רפ"י)

מצודת דוד ושלשת. כל שלשת הימים, והם היום ומחר ומחרתו, תרד מאד להיות נסתר בהעמק, במקום שנסתרת שם ביום המעשה, והוא היום שהיה בו מעשה השבועה, אשר נשבע שאול ליהונתן לבל המית את דוד, כי גם אז היה נסתר במקום ההוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון האזל. ענין הלוך, כמו (איוב יד יא) : אזלו מים מני ים, ורצה לומר סימן להולכי אורח : (מצודת ציון)

רלב"ג ושלשת תרד מאד. ר"ל שישבו שם עד הערב השלישית כמו שאמר דוד או יהיה הרצון בזה שישב שם עד בקר היום השלישי מהחדש השני וכן נראה ממה שאמר אחר זה ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ותרד מאד בעמק באופן שלא יראה אותך שום אדם : **ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה.** שנסתרת בשדה ודברתי אל אבי עליך טובה עד שנשבע שלא ימיתך : **אצל האבן האזל.** לפי שהמקום ההוא היה רחב ייחד מקום מוגבל ממנו והוא אצל האבן האזל ואחשוב שנקראו כן שהיתה סימן להולכי דרכים : (רלב"ג)

מלבי"ם ושלשת תרד מאד רצה לומר תחלק השדה (שתסתר שם) לשלשה חלקים שבכל יום ויום תרד מאד למקום יותר נסתר מיום הקודם, והטעם, כי ביום הא' עדיין אין הסכנה גדולה כל כך, וביום הב' שאם יכיר בו המלך על ידי שלא בא אל שולחן המלך יהיה הסכנה יותר, וביום הג' שהוא ב' דר"ח שאז אין שום אמתלא כי ביום הראשון אמר מקרה הוא כמ"ש בפכ"ו וגם שאז יחקר הוא את אביו כמ"ש בפ"ב אז הסכנה גדולה מאד. ולכן אז תרד מאד. **ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה** רצה לומר ביום החול שעושים בו מלאכה (כי בר"ח

לא עשו מלאכה בשדות ואין צריך להתרחק מאד בשדה כמו בחול שהעם מצויים שם) **וישבת אצל האבן האזל** כי שם אמצאך: (מלבי"ם)

לכ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח-לי למטרה:

רפ"י **לדה אורה**. לא מפיק ה"א, ופתרון לדה כמו ללד, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה, כלל אותה חזן, אורה חלים למטרה, כדי שלא יזין הנער, וזה סימן יהיה לך לנחש אם אתה לריד לברוח: (רפ"י)

מצודת דוד **שלשת החצים**. האחד לירות ראשון, והשני אחריו, אם להרחיקו אם להקריבו כפי הסימן האמור בענין, ואולי לא יכוין בהשני, לקח עוד אחד, ובו יכוין לפי הסימן הנרצה: **צדה אורה**. אשליך לצד האבן ההוא, כאלו אני מורה למטרה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **צדה**. מלשון צד: **אורה**. אשליך, כמו (שמות טו ד): ירה בים: **למטרה**. הוא הדבר אשר המורים מכוונים להשליך בו, כמו (איכה ג יב): **כמטרא לחץ**: (מצודת ציון)

רלב"ג **צדה אורה**. ר"ל לצד האבן אורה בדרך שתהיה האבן לי למטרה: (רלב"ג)

מלבי"ם **ואני שלשת החצים** הוא מליצה על לשון הרע שנקרא חץ בכתובים, ונקרא לשנא תלתאי שהורג שלשה כדברי חכמינו זכרונם לברכה בערכין, רצה לומר בסימן זה יתברר לך מה פעלו חצי המלשינים בלב שאול, **צדה אורה**, רצה לומר לא אורם ביושר אל מקומך שאז יראך הנער רק אל הצד: (מלבי"ם)

לכא והנה אשלח את-הנער לך מצא את-החצים אם-אמר אמר לנער הנה החצים | ממך והנה קחנו | ובאה כן-שלום לך ואין דבר סי-הנה:

רפ"י והנה אשלח וגו'. ודרך המבקש חץ הידוי, הולך עד מקום שרואה שהחץ הולך, ואינו יכול לכוין יפה, פעמים שהוא מחפשה והחץ להלן ממנו, ופעמים שהוא הולך להלן מן החץ ומחפשה, והניחוש הזה יהיה לך: אם אמור אומר לנער וגו' קחנו וזואה. לא אתה בעצמך ממקום מחזואך, וקחנו וזוא חלי, כי אין לך לירא, כי שלום לך, הקצ"ה חפץ שתהא כאן

ולא תירא, ואפילו שמעתי מאזנא רעה: (רפ"ו)

מצודת דוד **והנה אשלח**. לאחר זה אשלח הנעד אשר עמד למצוא החצים : **אם אמור אומר**. רצה לומר : הסימן הזה יהיה בידך, אם אומר לנער הנה החצים ממך והנה, רצה לומר קרובים אלי ממך, ועברת מהם ולהלאה, כי כשירצה לעשות זה הסימן, יזרוק שוב חץ להיות קרוב אליו מן הנער : **קחנו**. אז אתה קח החץ ובוא : **חי ה'**. נשבע לו שבאם יאמר כזאת, בודאי שלום לו ואין דבר רע, ועם כל זה לא רצה לקרות לו, שלא יודע שבעצתו נסתר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והנה**. **להצד הזה** : (מצודת ציון)

רלב"ג **החצים ממך והנה**. הוא אות שישוב דוד ליהונתן ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים בדרך שלא יגיעו עד האבן שהיתה למטרה וכאשר יאמר הלא החצי ממך והלאה הוא אות שיסור דוד מעליו וזה מבואר מצד הלשון ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים באופן שיעברו האבן שהיתה למטרה : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: **למה אמר בראשון אם אומר לנער, ובשני ואם כה אומר לעלם?**

אם אמר אמר נתן לו שני סימנים, א. בלשון, והנה או והלאה, שאם יאמר והנה, זה סימן שתבא הנה ואם אומר והלאה זה סימן שתברח הלאה, ב. באם יאמר לנער או לעלם, כי שם עלם מורה יותר על הגבורה והזריזות משם נער, כמ"ש בכ"מ, ורצה לומר שבאם יורה החצים במקום קרוב, באופן שיהיה מן הנער והנה, יאמר לנער, יקראהו בשם נער, כי אין צריך זירוז כל כך למצוא החצים כשהם קרובים והסימן אל דוד שא"צ לזרוז ולברוח רק יתגלה לפניו במעמד הנער, ואם יורה החצים למקום רחוק, שאז יאמר לעלם שיזרוז למצאם חיש, וזה סימן לדוד על הזריזות לברוח. וגם ידע כי ישמר מהתגלות במעמד הנער, כי לכן קראו עלם שיזדרז בהחצים למען ישלחנו מפה כמו שהיה, וכבר בארנו (בפסוק ז') שהיו ארבע אופנים, אופן אחד שימצא את שאול טוב אל דוד, ואז יהיו שני סימנים לטובה, שם נער ומלת הנה. אופן ב' שימצאנו ברע עמו, ואז יהיו ב' סימנים לרעה, שם עלם ומלת והלאה, ועוד שני אופנים שיסתפק מה בלב שאול, ואז ירמוז לו בסימן אחד. וזה שכתוב **אם אמר לנער, וגם והנה, אז קחנו ובאה כי שלום לך ואין דבר אף חשש סכנה, וכן: (מלבי"ם)**

כב **ואם-כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך פי שלחך יהיה:**

רס"י ואם כה אומר וגו' לך כי שלחך. הקב"ה אומר לך לברוח ולהמלט:
(רס"י)

מצודת דוד ממך והלאה. להלן ממקום עמדך, כי כשירצה לעשות זה הסימן, יזרוק שוב חץ להיות רחוק מהראשון, וכאשר עשה באמת : לך. אז לך לדרכך וברח לך : כי שלחך ה'. רצה לומר : ההליכה תהיה לך לטובה, ומה' היא : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעלם. לנער, כמו (לעיל וז נו) : בן מי זה העלם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואם כה אומר לעלם וגם והלאה אז לך תיכף כי שלחך ה' רצה לומר אז נצלת בהשגחת ה' כי הסכנה מבוררת, ומובן שאם יהיה רק סימן אחד הדבר מסופק : (מלבי"ם)

כג והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד-עולם: (o)

רס"י והדבר אשר דברנו. ברית שכרתנו יחד: הנה ה' ביני וביניך. עד על ארתו
(רס"י) לבר:

מצודת דוד והדבר. כאומר ואם תלך לך, זכור תזכור הדבר אשר דברנו, והוא דברי הברית שכרתנו : הנה ה'. רצה לומר : אין בינינו עד, ואך הנה העד יהיה ה' וכי' : (מצודת דוד)

מלבי"ם והדבר רצה לומר ובצד זה שתצטרך לברוח אל תסתכן להתראות עמי, כי כבר כרתנו ברית והי' עד בדבר עד עולם : (מלבי"ם)

כד ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך (על)-אל-הלחם לאכול:

מלבי"ם וישב, מבואר שתחלה קודם שישב המלך, ישב יהונתן במקום דוד ועת ישב המלך על הלחם, שאז, (מלבי"ם)

כה וישב המלך על-מושבו כפעם | בפעם אל-מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבגר מצד שאל ויפקד מקום דוד:

רס"י אל מושב הקיר. צראש המטה אלל הקיר: ויקם יהונתן. עמד

ממקומו, לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אלל אביו, אדרכן היה לאכול מסובין על המטות, והיה דוד מיסב בין יהונתן ובין שאול, עכשו שלא בא דוד, לא היסב יהונתן, עד שיסב אבנר מלד שאול, ואחר כך יסב יהונתן מלד אבנר. ואם תאמר לא יסב כלל, הרי הוא אומר (פסוק לד): ויקם יהונתן מעל השלחן, מכלל שיסב: (רש"י)

מצודת דוד על מושבו. על המקום המיוחד לו לשבת בה, והוא במקום המושב שאצל הקיר: **ויקם יהונתן.** כי סדר הישיבה היה, אשר ישב דוד סמוך להמלך, ואחריו יהונתן, ואחריו אבנר, וישב עתה המלך במקומו, ויהונתן במקומו, ואבנר במקומו, וכשלא בא דוד, נשאר יהונתן יושב סמוך לאביו מבלי אמצעי, ואין מדרך הבן להסב אצל אביו, לזה קם יהונתן ממקומו לשבת במקום אבנר, והוא ישב במקום יהונתן מצד שאול, להיות הוא אמצעי בין שאול ליהונתן בנו. (ולא ישב אבנר במקום דוד ונשאר יונתן במקומו, כי חשב פן יבוא עוד דוד וישב במקומו, ואף כי יהונתן ידע שלא יבוא, מכל מקום עשה עצמו בתחילה כלא יודע, עם שאמר בסוף שנשאל ממנו וכו', ומטעם זה ישב מתחילה במקומו, כאלו לא ידע): **ויפקד.** נחסר היה המקום מן היושב: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפקד. מענין חסרון: (מצודת ציון)

מלבי"ם וישב המלך על מושבו שהיה רגיל לישב אצל הקיר בראש הקרואים אז **ויקם יהונתן** ממקומו, כי אין דרך שישב הבן אצל אביו ולכן עמד יהונתן על רגליו, והוכרח **אבנר לישב מצד שאול** להתמצע בין שאול ויהונתן, ועל ידי כן **ויפקד מקום דוד**, כי תמיד היה דוד יושב ביניהם, (והיה זה מתכמת יהונתן שישב תחלה ועמד ממקומו, כדי שיזכור כי חסר דוד מן הקרואים) ובכ"ז: (מלבי"ם)

לכא ולא-דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא **כי-לא** טהור: **(o)**

רש"י מקרה הוא. קרי ראה: בלתי טהור הוא. ועדיין לא טבל לקריו, שאלו טבל לקריו, אין כריך הערב שמש לחולין: כי לא טהור. זו היא נתינת טעם לדבר, לפי שאינו טהור, לפיכך לא בא, שלא יטמא את הסעודה: (רש"י)

מצודת דוד ולא דבר. לא שאל מדוע לא בא דוד, כי חשב מקרה קרה לו שלא בא, ואותו מקרה בלתי טהור הוא, רצה לומר: שראה קרי ולזה לא

בא, כי לא טהור הוא עדיין, כי לא טבל לקריו, ואין מהראוי לאכול בשלחן המלך הטמא והטהור יחדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מאומה. כלל לא : בלתי. ענינו כמו 'בלי ו'לא' : (מצודת ציון)

רלב"ג כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור. הרצון בזה לפי מה שאחשוב שכבר אמר שאול מקרה הוא שקרה שלא כא דוד אל הלחם לא במרד ולא במעל ממנו ולא בכונה או אולי בלתי טהור הוא ששמש מטתו והוא טמא עד הערב כי דוד הוא לא טהור ר"ל שלא נשמר מלשמש מטתו כי טבעו היה נוטה אל רבוי המשגל כמו שנתבאר מענינו ולזה נשמר מלבא אל שולחן המלך כי לא נכון שיאכלו הטמא והטהור יחדו בשלחן המלך עם שכבר אפשר שהיו אוכלים זבחי שלמים : (רלב"ג)

מלבי"ם ולא דבר שאול מאומה כי אמר בלבו מקרה הוא רצה לומר שראה קרי על ידי כן בלתי טהור הוא והם אכלו חוליהם בטהרה, והוסיף כי לא טהור, ובשנאתו את דוד אמר, זה בא מסבת שהוא לא טהור ומהרהר ביום ובא לידי טומאה בלילה, כן פיי מהר"א: (מלבי"ם)

כז וְיְהִי מִמַּחֲרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד (o) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל הַזֶּה הַיּוֹנָתָן בְּנוֹ מִדָּוִד לֹא בָּא בֶן יִשִׁי גַם תָּמוּל גַּם הַיּוֹם אֶל הַלֶּחֶם:

רס"י ממחרת החדש. ממחרת חידוש הלזנה: השני. ציוס שני לחדש: (רס"י)

מצודת דוד ממחרת החדש השני. רצה לומר : ממחרת ראש חדש, שהוא שני לחדש : גם תמול. כי חשב, אם היה מקרה, היה לו לבוא היום חלופו, עם שאין הדבר קבוע בכל יום מימות החול : (מצודת דוד)

מלבי"ם החדש השני שעברו אז את החדש: (מלבי"ם)

כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת-שְׂאוּל נִשְׂאֵל נִשְׂאֵל דָּוִד מֵעַמְדֵי עַד-בֵּית לָחֶם:

מצודת דוד נשאל נשאל. ממני שאל רשות ללכת עד בית לחם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויען השיב, א. שהלך ברשות ועל זה אמר נשאל נשאל, ב. הטעם שנתן לו רשות הוא: (מלבי"ם)

כַּט וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי נָא כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה לָּנוּ בְּעִיר וְהוּא צָוָה-לִּי אָחִי וְעַתָּה אִם-מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאַרְאֶה אֶת-אָחִי עַל-כֵּן לֹא-בָא אֶל-שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ: (o)

רַס"י והוא כוה לי אחי. גדול הבית כוה לי שמהיה קס, והוא אחי אליאב: אמלטה. אסקמולי"ד בלע"ז, אלך יום אחד ואבוא: (רס"י)

מצודת דוד שלחני. תן לי רשות ללכת : זבח משפחה. אותו היום היו בני משפחתו זובחים בעירו זבחי שלמים : והוא צוה לי. לבוא על הזבח, וחוזר ומפרש מי היה המצוה, ואמר. אחי אליאב הבכור הוא היה המצוה : אמלטה נא. מעבודת המלך, ואראה את אחי בשמחת הזבח : על כן לא בא. כי נתתי לו רשות ללכת, והלך לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמלטה. ענין הצלה והשמטה מדבר מה : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא צוה לי אחי. הוא על דרך אמרו ותפתח ותראהו את הילד שבאר אחר הכנוי הנושא והרצון כזה שאחיו צוה לדוד שילך שם : (רלב"ג)

מלבי"ם א. כי זבח משפחה ב. שאחיו הגדול צוה לו שיבא. וזה שכתוב והוא צוה לי אחי, ג. שלא הלך לאכול ולשתות רק אמר ואראה את אחי: (מלבי"ם)

גל וַיַּחַר-אֶף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן-נְעוֹת הַמְרֹדוֹת הֲלוֹא יִדְעָתִי כִּי-בָחַר אֶתְּהָ לְבֶן-יִשִׁי לְבִשְׁתָּךְ וּלְבִשְׁתַּי אֶרְוֶת אִמִּי:

רַס"י נעות המרדות. לשון נע, אשה נעה ונדה, יולאנית, כאשר תאמר 'נעה' מן 'נע', כן תאמר 'נעה' מן 'נע', והתי"ו מן הדיבוק, שהוא דבוק למרדות: המרדות. שהיא ראויה לרדות וליוסר. דבר אחר: כשחטפו בני בנימן מצנות שילה שילאו לחול בכרמים, היה שאלו צייסן ולא ראה לחטוף, עד שבאתה היא עלמה והעיזה פניה ורדפה אחריו: נעות. על קס הכרמים, והיא גת, כמו (עבודה זרה עד ב): נעה ארתחו. יטופון נעוהי בחמר (תרגום פרשת ויחי פסוק חכלילי עינים (בראשית מט יב)), ולא מן הקס: (רס"י)

מצודת דוד בן נעות המרדות. רצה לומר : כאשר אמך היא נפשעת בדבר המרידה למרוד בי, כן אתה בנה דומה לה לפשוע בדבר המרד : הלא ידעתי. מאז ידעתי שאתה בוחר בבן ישי להיות מולך, וזה לבשתך

ולבושת הגלות דופי אמך, כי הלא יאמרו הבריות, אין זה כי אם זנתה אמו והוא אינו בן שאול, ולזה יאהב לשונאי שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעות. מלשון עון ופשע : **המרדות.** מלשון מרד : **לבן ישי.** כמו בבן ישי, ובא הלמ"ד במקום הבי"ת, וכן (תהלים ט ה) : ישבת לכסא, ומשפטו : **בכסא.** ערוה. ענינו הגלות הדופי, כמו (דברים כד ה) : ערות דבר : (מצודת ציון)

רלב"ג בן נעות המרדות. ר"ל מעוותת המוסר כאילו יאמר שלא הוכיחתו אמו בקטנותו ולזה לא קבל מוסר כראוי ויהיה הרצון במרדות מוסר ובזה אמרו רבותינו מכת מרדות או יהיה הרצון במרדות ממשלה מענין וירד מים עד ים והוא היותר נכון וירצה בזה שהוא בן אשה שאינה ראויה לממשלה אבל היא מעוותת בדבר הממשלה כי אין מינה נאות לאדנות ובזה יאמר ביהונתן שהוא בלתי ראוי לממשלה כי הוא בוחר במה שימנעהו ממלוך על ישראל והוא דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם בן נעות המרדות מציין במליצה את המרד בעצם מופשט, ודרך המרד, שימרוד עבד על אדוניו לפרוק עול או למלוך תחתיו, אבל לא שימרוד בן באביו להמליך תחתיו איש נכרי, ואם יקרה זה הוא מרד של שגעון ועוות השכל, רצה לומר אתה מורד נעוות ומשוגע, **הלא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי על תכלית זה למרוד בי, וזכר נא כי הוא לבשתך ולבשת ערות אמך, שתוסר המלוכה מזרעה אל איש נכרי:** (מלבי"ם)

ללא **כי כל-הימים אשר בן-ישי חי על-האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן-מות הוא:** (o)

מצודת דוד כי כל הימים. רצה לומר : כי אם לא בחרת בו שימלוך הוא, לא היית מצילו מידי, כי כל ימי חייו לא תתקיים, לא אתה ולא המלכות : **ועתה שלח.** הואיל ואתה נתת לו רשות ללכת, עליך להשיבו, כי הוא בן מות, ואמיתנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכון. מלשון הכנה וקיום : **בן מות.** איש מות : (מצודת ציון)

מלבי"ם כי כל הימים אשר בן ישי חי והגם שתמלוך לא תכון על בסיס ויסוד חזק כי ימרד בך, **ועתה שלח וקח אותו אלי** כי הוא לטובתך, **כי בן מות הוא יען מורד במלכות:** (מלבי"ם)

לב **ויען יהונתן את-שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה:**

מצודת דוד מה עשה. אם ה' המליכו, מה עשה הוא : (מצודת דוד)

גלג וַיִּטֹּל שְׂאֵל אֶת-הַחֲנִית עָלָיו לְהַפְתּוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי-כָּלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהַמִּית

מצודת דוד כי כלה היא. רצה לומר : סוף גמר דעת אביו הוא להמיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויטל. השליך : (מצודת ציון)

לד וַיִּקֶּם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלֶחַן בְּחָרִי-אָף וְלֹא-אָכַל בְּיוֹם-הַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נִעְצַב אֶל-דָּוִד כִּי הִכְלִימוּ אָבִיו: (o)

רפ"י נעצב אל דוד. כשזיל דוד: כי הכלימו אביו. כשזיל דוד: (רפ"י)

מצודת דוד ביום החדש השני. רצה לומר : ביום השני להחדש : אל דוד. בראותו כי כלתה אליו הרעה : כי הכלימו. ובעבור כי הכלימו אביו שקראו בן נעות המרדות, והטיל עליו החנית : (מצודת דוד)

רלב"ג כי נעצב אל דוד כי הכלימו אביו. באר בזה ששני דברים היו סבה שלא אכל יהונתן ביום החדש השני לחם האחד כי היה נעצב אל דוד שיצטרך שיפרד ממנו מפחד אביו והיא היתה הסבה היותר חזקה ולזה הקדימה והסבה השנית היא כי הכלימו אביו במה שקרא לו בן נעות המרדות :

מלבי"ם כי הכלמו רצה לומר הגם שהכלימו אביו לא על זה נעצב רק על דוד: (מלבי"ם)

לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשְּׂדֵה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

רפ"י למועד דוד. למועד אקר קבע לו דוד: (רפ"י)

מצודת דוד ויהי בבוקר. ביום השלישי מהחדש, ולא ביום השני כאשר קבעו, כי חשב פן ירגיש מי בדבר, ולזה הלך בבוקר שאז הדרך לעשות טיול ולירות בחצים, ובעל כרחו ישב שם דוד עד בואו : למועד דוד. אל המקום המיועד, אשר דוד נועד להסתר בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון למועד. מקום המיועד וקבוע, וכאשר יאמר על זמן קבוע, כמו כן יאמר על מקום קבוע, וכן (איוב ל כג) ובית מועד לכל חי : (מצודת ציון)

מלבי"ם למועד דוד כי א"ל כעת מחר השלישית אחקור, והוא בתחילת היום : (מלבי"ם)

לזו ויאמר לנער רץ מצא נא את-החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא-ירה : **החצי** **להעבירו** :

רש"י להעבירו. החצי עבר את הנער : (רש"י)

מצודת דוד הנער דץ. אחר שירה החץ הראשון, רץ הנער אחריו, ובעודו רץ ירה השני להעביר אותו להלאה מהחץ הראשון : (מצודת דוד)

מצודת ציון מורה. מלשון יריה והשלכה : (מצודת ציון)

רלב"ג רוצ מצא נא את החצים אשר אנכי מורה. קצר הכתוב וזה כי הוא באר לנער אי זה דבר ישים לו למטרה והוא האבן האזל : **והוא ירה החצי להעבירו.** ר"ל שיהונתן ירה חצו בחוזק כנגד מקום אחר יותר רחוק מהאבן ההוא כדי שיעבור החץ המקום שהגביל הנער : (רלב"ג)

מלבי"ם (לו-לט) להעבירו כדי שיאמר ממך והלאה. והיו שני הסימנים הנ"ל, **א.** שאמר **והלאה, ב.** שאמר **מהרה חושה,** כנ"ל : (מלבי"ם)

לזו ויבא הנער עד-מקום החצי אשר ירה והונתן ויקרא והונתן אחר הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה :

מצודת דוד עד מקום החצי. אשר ירה בראשונה : **הלא החצי.** אשר יריתי באחרונה, הלא היא ממך והלאה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחרי הנער. רצה לומר אל הנער כשהוא אחריו : (מצודת ציון)

רלב"ג עד מקום החצי אשר ירה יהונתן. ר"ל עד המקום שאמר לנער שישים לו למטרה והוא אבן האזל והנה עבר החץ המקום ההוא כי יהונתן השתדל בזה כמו שקדם כדי שיאמר לנער הלא החצי ממך והלאה ויבין דוד כי שלחהו הש"י וימלט כאשר יוכל והנה היה ירא יהונתן שלא יוכל לדבר עמו בפנים בפנים ולזה הוצרך לזאת האות כי אולי יבאו אנשים

בשדה ההוא ולא יוכל דוד לצאת אל יהונתן לדבר עמו אך אחר שראה יהונתן שלא היו שם כי אם הוא ונערו שלח נערו אל העיר והרגיש דוד כי אין שם איש ולזה שלח יהונתן נערו וקם דוד מהמקום שהיה נסתר בו ונתן תודה ליהונתן והשתחוה לו שלש פעמים : (רלב"ג)

לח ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל-תעמד וילקט נער יהונתן את-(החצי) החצים ויבא אל-אדניו:

מצודת דוד מהרה חושה. רוץ מהר אחר השניה, ולא תעמוד במקום הראשונה : את החצים. הראשונה והשניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חושה. גם היא כענין מהירות, כמו (תהלים לח כג) : חושה לעזרתי, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

לט והנער לא-ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את-הדבר:

מצודת דוד לא ידע מאומה. מהסימן הנעשה ביריית אלו החצים : (מצודת דוד)

מ ויתן יהונתן את-כליו אל-הנער אשר-לו ויאמר לו לך הביא העיר:

מצודת דוד את כליו. הקשת והחצים : (מצודת דוד)

מא הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את-רעהו ויבכו איש את-רעהו עד-דוד הגדיל:

כ"י מאלל הנגב. (תרגום:) מסטר אבן אתא ללקבל דרומא: עד דוד הגדיל. הרבה לזכות: (כ"י)

מצודת דוד הנער בא. רצה לומר : הלך לבוא העירה : ודוד קם. היות מתחלה היו שם אנשים, ולא היה יכול לדבר עם דוד פנים אל פנים וכאשר חשש מזה מאז, ולכך עשה הסימן עם החצים, וכאשר גמר הסימן, הלכו להם האנשים, ושלח גם הוא את הנער, וכאשר שמע דוד בשלחו את הנער, הבין בדבר שאין שם איש, וקם ממקומו והלך אליו : מאצל הנגב. מצד הדרומי של אבן האזל, ויהונתן ירה החצים מול צד הצפוני : לאפיו. על

פניו : את רעהו. עם רעהו, על כי היה קשה להם הפרידה : עד דוד הגדיל.
הרבה לבכות יותר מיהונתן : (מצודת דוד)

מצודת ציון הגדיל. מלשון גודל ורבוי : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל. ר"ל שדוד הגדיל לבכו יותר
מן הראוי לו למה שהיה בו מן הפחד מפני שאול ולזה מהר יהונתן לשלוח
את דוד ונפרדו איש מעל אחיו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (מא-מב) עד דוד הגדיל רצה לומר עד שהתחיל דוד לבכות בקול
גדול ונתירא שלא ישמע לכן א"ל לך שלום והזכירו שנית השבועה
שנשבעו בשם ה' והגם שהם יתרחקו ה' קרוב אליהם, שלא יפסיק בינם
המקום, וזה שכתוב ביני ובינך, ולא הזמן וזה שאמר עד עולם : (מלבי"ם)

{מב} ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם
יהוה לאמר יהוה יהיה | ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד-עולם : (פ)

רס"י כך לשלום. והשבעה אשר נשבענו, ה' יהיה עד עליה עד עולם:
(רס"י)

מצודת דוד אשר נשבענו. כאומר זכור תזכור אשר נשבענו ואמרנו : ה'
יהיה לעד ביני ובינך וכו' : (מצודת דוד)

שמואל א פרק-כא

{א} ויקם וילך על דוד יאמר : (מצודת דוד)

מצודת דוד ויקם וילך. על דוד יאמר : (מצודת דוד)

{ב} ויבא דוד נבה אל-אחימלך הפהן ויחרד אחימלך לקראת דוד
ויאמר לו מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך:

מצודת דוד ויחרד. מיהר בחרדה לקראתו : **מדוע אתה לבדך**. שאין מהראוי לשר וגדול ללכת יחידי : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבה. היא נוב, והה"א בסופה, במקום למ"ד בתחילתה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך**. תמה על שר וגדול כדוד עם שהיה חתן המלך שילך יחידי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **מדוע אתה לבדך**, שאם הולך בצרכי המלחמה איה הצבא, ואם בשליחות המלך איה נעריו ומשרתיו : (מלבי"ם)

ג ויאמר דוד לאַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן הַמֶּלֶךְ צֹנִי דָבַר וַיֹּאמֶר אֵלַי אִישׁ אֶל-
יָדַע מֵאוֹמָה אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר-אָנֹכִי שֹׁלְחָךְ וְאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ וְאֶת-הַנְּעָרִים
יֹדְעֵתַי אֶל-מְקוֹם פְּלֹנִי אֶלְמוֹנִי:

רס"י ואת הנערים יודעתי. לשון טורח, הנערים אשר ילאו עמי, הטרחתים לרוץ לפני אל מקום פלוני אלמוני: יודעתי. כמו (סופטים ח טז): ויודע זהם את אנשי סכות: פלוני אלמוני. 'אלמוני' מאין קס, שאיני חפץ להזכיר, כי דבר סתר הוא: פלוני. כמו (דברים יז ח): 'כי יפלא', יתכסה: (רס"י)

מצודת דוד **אשר וכו'.** רצה לומר : לא מה שהמלך שלחני, ולא מדבר השליחות אשר צוני, ולזה באתי הנה יחידי : **ואת הנערים**. המשרתים שלי, הודעתי אותם ללכת אל מקום פלוני אלמוני, רצה לומר : הנסתר והמכוסה ואין לגלותה, ושמה ימתינו עד בואי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יודעתי**. כמו הודעתי : **פלוני**. מלשון פלא ומכוסה : **אלמוני**. מלשון, אלם, ורצה לומר אין לגלות המקום ולאומרה, כאלם לא יפתח פיו, וכן (מלכים ב ו ח) : אל מקום פלוני אלמוני תחנותי : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני**. ר"ל ואת הנערים הודעתי שילכו לפני ואמצאם במקום איני רוצה לגלותו ולזה יהיה המקום ההוא נסתר ונעלם והסבה בזה שמירתי צוואת המלך שלא יודע לאיש הדרך אשר אני הולך בה וידמה שדוד שאל לו באלהים אם תצליח דרכו שהוא הולך בה כי כבר נגלה במה שאחר זה שדוד שאל לו באלהים ולפי שהוא אמר לאחימלך כי המלך צוהו שלא יגלה סודו לשום אדם היה מחוייב שישאל לו זה דרך כללות : (רלבי"ג)

מלבי"ם את הדבר וכו' רצה לומר שצוה שלא ידע איש לא הדבר עצמו מה הוא, ואף לא המקום שילך שם וזה שכתוב **ואשר צויתך**. ולכן לא יכול לקחת נער עמו שיודע לו המקום, ולא להשאיר הנערים במקום נודע שאז יודע להם המקום על ידי עובר ושב ממקום דוד אל מקום הנערים לכן **הודעתני והזמנתי את הנערים** שיעמדו **במקום פלוני** נעלם מאיש: (מלבי"ם)

ז ועתה מה-יש תחת-ידך חמשה-לחם תנה בידי או הנמצא:

רש"י או הנמצא. אם אין חמשה, תן לי מה שנמצא בידך: (רש"י)

מצודת דוד ועתה. הואיל ומהלכי היא בסוד, אין להמציא לי לחם מזולת, לזאת מה יש מהלחם תחת ידך, אם חמשה תנה בידי : **או הנמצא**. רצה לומר : ואם אין חמשה בידך, תן הנמצא ואם פחות מחמשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחת ידך. רוצה לומר ברשותך : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שהנחתי שם חמשה נערים רחוק מעיר מושב, תנה חמשה לחם לחמשה נערים או אם אין לך חמשה תן הנמצא תחת ידך: (מלבי"ם)

ג ויען הכהן את-דוד ויאמר אין-לחם חל אל-תחת ידי כי-אם-לחם קדש יש אם-נשמרו הנערים אך מאשה: (פ)

רש"י אך מאשה. בקושי אני מאכילן לזרים, אך זה אי אפשר שאכילנו לטמאים: (רש"י)

מצודת דוד לחם קדש. לחם הפנים היו, וכבר נסתלקו מהשלחן והוקטרו הבזיכין : **אם נשמרו הנערים**. הם הנערים שאמר דוד ששלחם אל מקום פלוני אלמוני וחשב שהאמת אתו ולהם יביא הלחם : **אך מאשה**. כאלו אמר אך אם נשמרו הנערים מאשה, רצה לומר : מטומאת קרי, ואף שהלחם ההוא אסור לזרים, מכל מקום רצה להאכילם מחמת גודל הרעבון, אולם דוקא לטהורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון חול. חולין : (מצודת ציון)

רלב"ג כי אם לחם קדש יש. יתכן שבחר מלחם הקדשים מה שאסורו יותר קל והוא קדשים קלים כמו הענין בלחמי תודה ועליו אמר שיתנהו לו ולנעריו : **אם נשמרו הנערים אך מאשה**. והנה יחס זה לנעריי לכבוד

דוד ואחשוב שיהיה הרצון בזה שיהיו נשמרים מטומאת אשה וממה
שידמה לזאת הטומאה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען הכהן, אין לחם חל אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש, לפי
הפשט היה בידו תרומת לחמי תודה ומבואר בזבחים (דף קי"ז) שתרומת
לחמי תודה אינו נוהג רק בזמן במה גדולה, ומכל מקום היה דרכם
להרימם ולתת לכהן המקריב, כמו שהיו נוהגים בחזה ושוק שגם כן אין
נוהגים בבמה (וכמ"ש למעלה ט' על וירם את השוק והעלי') ובכ"מ דינו
כקדשים קלים שנאכלים לזרים ולא לטמאים וזה שכתוב **אם נשמרו
הנערים אך מאשה:** (מלבי"ם)

ג ויען דוד את-הכהן ויאמר לו כי אם-אשה עברה-לנו כתמול שלשם
בצאתי ויהיו כלי-הנערים קדש והוא דרך חל ואף כי היום יקדש בכלי:

רס"י עברה לנו. עברה ממנו: והיו כלי הנערים קדש. טהורים: והוא
דרך חול. והלחם משנסתלק מעל השולחן והקטירו הבזיכין, קרוב הוא
להיות חולין, שילא מידי מעילה משיהיה לו שעת היתר לכהנים: ואף כי
היום יקדש בכלי. ואפילו אם היום היתה תחלת קדושתו על השלחן, הייתי
זקוק ליטלו משם ולהאכילנו, שאחזו בולמוס ומסוכן הוא, כך מפורש
במנחות:

מצודת דוד כי אם אשה עצורה לנו. רצה לומר: לא כמו שתחשוב אתה
שאין אנו נשמרים מאשה, לא כן היא, כי אם אשה מנועה מאתנו מן כעת
תמול השלישי בזמן צאתי מביתי, ואף בגדי הנערים המה טהורים
וראוים לקודש, כי טהרו אותם: **והוא דרך חל.** והלחם שהוא משנסתלק
מעל השלחן וקרבו הבזיכין, קרוב הוא להיות חולין, כי יצא מידי מעילה
משיש בו היתר לכהנים: **ואף כי היום וכו'.** רצה לומר: ואפילו אם היום
היתה תחילת קדושתו על השלחן, ועדיין יש בו מעילה, עם כל זאת מותר
לי לאכלם, כי אחזו בולמוס, והוא חולי הרעבון והכל מותר משום פקוח
נפש, כן פירשו רבותינו במנחות (צה ב): (מצודת דוד)

מצודת ציון עצורה. מנועה, כמו (דברים יא וז): ועצר את השמים: **לנו.**
רצה לומר מעמנו: **כתמול שלשם.** רצה לומר כתמול השלישי שלפני
היום: **דרך חול.** רוצה לומר ענין חולין: (מצודת ציון)

רלב"ג כי אם אשה עצורה לנו וגו'. ר"ל הנה אשה היתה נמנעת לנו מעת
צאתנו שהיתה מאתמול שלשם לרוב זריזותנו לעשות מצות המלך והנה
היו כלי הנעריי ראויים לקדש כי טהרנו עצמנו בצאתנו: **והוא דרך חול.**

רצוני שכן דרך אוכלי חולין שתהיה מעלתם כמעלתי לאכל חוליהן בטהרה ר"ל על טהרת הקדש, ואף כי היום שיהיה בכלינו נהיה נשמרים ונזהרים לאכלו בטהרה ויהיה הרצון בזה והוא הנכון הנה אם היתה עצורה כתמול שלשם לבא אליה כצאתי טהרנו את עצמנו ויהיו כלי הנערים ראויי לקדש והנה זה הוא דרכנו ומנהגנו גם באכילת חוליי שנשתדל לאכלם על טהרת הקדש ובהיות הענין כן איך לא נהיה נזהרים לאכל בטהרת הקדש כשיהיה בכלינו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען דוד וכו' כי אם אשה השיב אין חשש טומאת קרי כי אשה עצרה ונמנעת מאתנו מתמול שלשום שאנחנו בדרך, וגם אין חשש טומאת כלים כי כלי הנערים קדש, וגם אין איסור מצד היותה תרומת לחמי תודה (וכדעת ר"א שם בגמרא או כל"ק דרמי בר חמא שם) כי הוא דרך חל רצה לומר שנהגו בו דרך חול שלא הניפוהו לפני ה' לשם תרומה, כי הוא זמן במה קטנה שאין תנופה ותרומת לחמי תודה נוהג, וכן אין בו איסור מצד שיצאו לחוץ, שאיסור חוץ אינו נוהג רק בשילה שק"ק נאכלים בכל הרואה, לא כן בנוב וגבעון אחר שהותרו הבמות, וזה שכתוב והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי, רצה לומר הגם שקדשו על ידי כלי שרת [כי לחמי תודה קדשו בשחיטת הזבחים על ידי הסכין שהוא כלי שרת כמ"ש במנחות (דף ע"ח)]. בכ"ז הוא דרך חול ונוהגים בו כחולין לאכלו בכל מקום ולכל אדם, ועל זה אמר ואף כי היום רצה לומר היום בנוב אינו כימי קדם בשילה שתועיל כלי שרת. ועל זה אמר: (מלבי"ם)

גז ויתן-לו הפהן קדש כי לא-היה שם לחם כי-אם-לחם הפנים המוסרים מלפני יהוה לשום לחם חם ביום הלקחן:

רש"י לשום לחם חם. אחר, ציוס הלקח זה. ורבותינו אמרו (יומא כ"א א'): חם ציוס הלקח, גם ציוס סלוק, חם ציוס סדורו: (רש"י)

מצודת דוד ויתן וכו' קדש וכו'. נתן לו לחם הפנים, כי לא היה לו לחם אחר כי אם אלו: המוסרים. אשר נסתלקו מן השלחן, לשום במקומם לחם חם, בעת הלקח את אלו שהיו מונחים על השלחן כל השבוע [ואף שהלחם המסודר בשבת היה נאפה מערב שבת, מכל מקום היה מונח במקום שישמור חומו] : (מצודת דוד)

מצודת ציון המוסרים. מלשון הסרה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויתן לו הכהן קדש. ר"ל כי לא היה שם לחם אחר לתת לו כי אם לחם הפנים שאינם מוסרים מלפני שולחן הזהב כי אם לשום לחם חום תחתיו ביום הלקחו באופן שיהיו בשלחן תמיד שתי מערכות לחם הפנים והנה לא היו מסירים אותנו כי אם ביום השבת כמו שנתבאר בתורה ואז

היה מתחלק לכהנים ולזה לא היה דרך לאחימלך לתת לדוד מלחם הפנים וידמה שאמר זה להורות שאם היה אפשר לו זה היה יותר נכון לו לתת לו לדוד מלחם הפנים כי אחר הקרב' מכשיריו והם בזיכי הלבונה אין בו מעילה כלל וידמה לפי זה המאמר שהיה בקדש שנתן יותר מהנטייה מדרכי התורה ממה שיהיה בלחם הפנים אחר הקרב' מתיריו ולזה ידמה שזה הקד' שנתן לו הוא תרומה או מנחה והתיר הכהן אכילתה לזר ולא אכילתה בטומאה כי הזרו' יתכן שיותר מפני פקוח נפש כי האכילה היא בעצמותה מסירה הסכנה שתהיה מהרעב ואולם הטומאה אין ראוי שתדחי מפני זה אחר שאינה בעצמותה סבה להסיר הסכנה ולזאת הסבה בעינה יותר לכבות את הנר בשכת בשביל החולה שיישן כשהיה בחליו סכנה ולא יותר לטלטל את הנר להוציאו חוץ מחדר החולה כמו שבארנו במקומו והנה קרא הלחם שישימו תחת הלחם המוסר לחם חום כי הוא היה נאפה מחדש סביב יום השבת עם שהוא אפשר שהיה עומד בדפוסיו של זהב שהיה נאפה בהם עד עת המערכה ואז היה נשמר חומו קצת לזאת הסבה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויתן לו הכהן קדש שהוא תרומת לחמי תודה, ובאר הטעם שלא נתן לו לחם אחר, כי לא היה שם לחם (כי היתה עיר שכולה כהנים) כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' לשום לחם חם אחר תחתיו משום דכתיב לפני תמיד, והגם שהלחם שלקחו מעל השולחן קל מהלחם שעל השולחן שאין בו מעילה וכ"ש שקל מתרומה שחייב עליו מיתה בכ"ז לא יכול לתת לו כי אסורה לזרים, ולדעת חכמינו זכרונם לברכה נתן לו לחם הפנים המוסרים מעל השולחן כי דוד אחזו בולמוס, וכבר באר זה בפר"ד כי לכן נתן לו לה"פ המוסרים כדין מי שאחזו בולמוס שמאכילים אותו הקל תחלה, ודוד א"ל שיתן לו חמשה לחם, כי הכ"ג היה נוטל חמש חלות כמ"ש ביומא וא"ל שיתן לו חמש חלות תיכף כי בהם תתישב דעתו, או יתן לו הנמצא אם נמצא בידו חולין טוב יותר, והשיב לו הכהן עמ"ש או הנמצא, אין לחם חול, תרגם יונתן כי אם לחם קדש, והוא לה"פ אחר הקטרת הבזיכין שהוא הקל מכולם, כי הסדר הוא תרומה חייב עליו מיתה, לחם הפנים קודם הקטרת הבזיכין קל יותר שהוא רק בלאו, ולה"פ אחר הקטרה קל מכולם שאין בו מעילה, אך בתנאי אם נשמרו הנערים אך מאשה, כי אם הם טמאים יתהפך הדבר, שאיסור קדש חמור מתרומה שטמא האוכל קדש הוא בכרת (כמ"ש הרמב"ם פי"ח מהלכות פה"מ) וגבי תרומה ליכא כי אם חיוב מיתה בידי שמים (כמ"ש הרמב"ם פי"ו מהלכות תרומות) וקל מכולם לה"פ קודם הקטרת הבזיכין שאינו חייב משום טומאה עד שיקרבו מתיריו (כמ"ש הרמב"ם פי"ב מהל' מעילה) ואז היה ראוי להאכילו תרומה, ואחריו לה"פ שעל השולחן, ואחריו לה"פ המוסרים מעל השולחן שחמור מכולם ודוד השיב כי אשה עצורה לנו וכלי הנערים קדש ואין חשש טומאה, ויען לא באר איזה קדש י"ל אם לה"פ שעל השולחן או לה"פ המוסרים, א"ל שהוא דרך חול נגד תרומה אף כי היום יקדש בכלי, רצה לומר גם לחם שעל השולחן קל נגד תרומה כנ"ל, אחר שהוא רק בלאו, לכן ויתן לו הכהן קדש לא תרומה,

כי לא היה שם לחם אחר כי אם לה"פ המוסרים שהוא הקל
מכולם: (מלבי"ם)

ח וְשֵׁם אִישׁ מֵעֲבָדֵי שְׁאוּל בִּיזֹם הָהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי יְהוָה וְשֵׁמוֹ דָּאָג
הָאָדָמִי אָבִיר הָרָעִים אָשָׁר לְשָׁאוּל:

רפ"י נעצר לפני ה'. עוצר עצמו לפני אהל מועד, לעסוק בתורה: אביר
הרועים. אב בית לין: (רפ"י)

מצודת דוד נעצר. מעוכב שם, להתבודד בעבודת ה' : אביר הרועים. גדול
וממונה על רועי מקנה המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעצר. מעוכב, כמו (שופטים יג טו) : נעצרה נא אותך :
האדומי. שהיה גר באדום, אבל היה ישראל מלידה : אביר. ענין חוזק,
כמו (בראשית מט כד) : אביר יעקב, ורוצה לומר גדול וחשוב : (מצודת
ציון)

רלב"ג אביר הרועים. ר"ל גדול רועי המקנה אשר לשאול וממונה עליהם
:

מלבי"ם ושם איש יספר שהכהן לא נשמר מפני דואג שהיה שם, וזה
לאות שהכהן לא עלה על לבו כי בורח הוא, וזה מגיד גם כן רשעת דואג
שהיה שם ושמע כי דוד אמר שהולך בשליחות שאול, ובכ"ז הלשין את
הכהן בשקר כמו שיבואר: (מלבי"ם)

ט וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַחִימֶלֶךְ וְאִין יֵשׁ-פֶה תַּחַת-יָדְךָ חֲנִית אִו-חָרֵב פִּי גַם-
חָרְבִי וְגַם-כְּלִי לֹא-לְקַחְתִּי בְּיָדִי כִּי-הָיָה דְבַר-הַמֶּלֶךְ נְחוּץ: (o)

רפ"י ואין יש פה. ואם יש פה: נחוצ. צנהילות: (רפ"י)

מצודת דוד ואין. בלשון שאלה אמר לו, האם אין יש פה חרב לתתה לי :
כי היה וכו' נחוצ. ובעבור המהירות לא לקחתי מה עמדי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואין. בחיר"ק כמו בציר"י, וכן (לעיל ד כא) : אי כבוד : פה.
כאן : כלי. תרגם יונתן : מני : נחוצ. ענין מהירות רב, וכן תרגם יונתן :
בהילוך : (מצודת ציון)

**וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן חָרַב גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי אֲשֶׁר-הִפִּיתָ | בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה הִנֵּה-
הִיא לֹוֹטָה בְּשִׁמְלָה אַחֲרֵי הָאֵפוֹד אִם-אֲתָה תִּקַּח-לָךְ קַח כִּי אֵין אַחֲרֵת
זֹלָתָה בָּזָה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵין כְּמוֹהָ תִּנְנָה לִי:**

רַס"י לֹוֹטָה. כְּרוּכָה, וְכֵן (מַלְכִים-אֵ יֵט יֵג): וַיִּלְט פָּנָיו בְּאֲדַרְתּוֹ: אַחֲרֵי
הָאֵפוֹד. אַחֲרֵ שִׁשְׁאָלוּ בְּאוֹרִים וְתוֹמִים, אָמַר לוֹ כֵּן. וְכֵן תִּרְגַּם יוֹנָתָן: בְּתֵר
דְּשִׁאֵל לִיה בְּאֵפוֹד: לִיה

מצודת דוד אחרי האפוד. מונחת אחרי האפוד ויונתן תרגם : **בתר דשאל**
ליה באפודא. רצה לומר : מתחלה שאל לו באורים ותומים, ואחרי זה
אמר לו הדברים האלה : **אם אותה.** אם תרצה לקחתה, קח אותה : **אין**
כמוה. רצה לומר : טובה היא לי מכל החרבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון לֹוֹטָה. מְכוּרָךְ וּמַעוּטָךְ, כְּמוֹ (מַלְכִים אֵ יֵט יֵג) : וַיִּלְט פָּנָיו
בְּאֲדַרְתּוֹ : בְּשִׁמְלָה. בְּבִגְד : הָאֵפוֹד. הוּא שֵׁם כּוֹלֵל גַּם לַחֹושֶׁן : זֹלָתָה. חוֹץ
מִמֶּנָּה : בָּזָה. בַּמְקוֹם הַזֶּה : (מצודת ציון)

רלב"ג לֹוֹטָה בְּשִׁמְלָה. נִסְתַּרְתָּ וּמְכוּסֶת בְּשִׁמְלָה אַחֲרֵי הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן שֶׁהִי
בְּלִשְׁכָּה שְׁשִׁמִּים שֵׁם בְּגָדֵי כְּהוֹנָה וְהִנֵּה שֵׁם זֶה הַחֹרֵב שֵׁם לְפָרְסִים הַנִּס
שֶׁנַּעֲשָׂה לְיִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר גְּלִית : (רלב"ג)

מלבי"ם חֹרֵב גְּלִית פִּי מֵהַרִּי"א כִּי אֲנָשֵׁי הַחֵיִל יִמְנְעוּ מִקַּחַת חֹרֵב שֶׁנֶּהֱרַג
בּוּ בַעֲלִיו, כִּי סִימָן רַע לְבַעֲלִיו, וְזֶה שֶׁכְּתוּב אִם אֲוֹתָה תִּקַּח לָךְ קַח כִּי אֵין
אַחֲרֵת, וְדוֹד הַשֵּׁיב אֵין כְּמוֹהָ כִּי אֲצִלוּ שֶׁהוּא נֹצַח בַּה תּוֹרָה עַל סִימָן
טוֹב : (מלבי"ם)

יא וַיִּקָּם דָּוִד וַיִּבְרַח בַּיּוֹם-הַהוּא מִפְּנֵי שְׂאוּל וַיָּבֵא אֶל-אֲכִישׁ מֶלֶךְ גֵּת:

מצודת דוד בַּיּוֹם הַהוּא. כִּי בַעֲוֹד הַיּוֹתוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, עַדִּיין הִיָּה בְּרִשׁוֹת
שְׂאוּל, וְכֹאֲלוּ לֹא בָּרַח : מֶלֶךְ הָאָרֶץ. רֹצֵה לֹוֹמֵר : חָשׁוּב כְּמֶלֶךְ, עַל הַיּוֹתוֹ
יוֹצֵא וּבֹא בְּמַלְחָמָה לְפָנֵי הָעָם : הִלָּא לִזְהָ יַעֲנֹו. רֹצֵה לֹוֹמֵר הִלָּא עֲלִיו הִיָּה
הַשֵּׁבַח לְזַמֵּר בְּמַחֲלוֹת לְאֹמֵר, הִכָּה וְכוּ' וְדוֹד בְּרַבְבוֹתָיו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וַיִּבְרַח עֲתָה בָּרַח לְגַמְרֵי כִּי יֹצֵא מִגְּבוּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (מלבי"ם)

יב וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי אֲכִישׁ אֱלִיּוֹ הִלּוּא-זֶה דָּוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ הִלּוּא לָזָה יַעֲנֹו:

בְּמַחְלוֹת לְאֹמֶר הַפֶּה שְׂאוּל (באלפו) בְּאֶלְפִיּוֹ וְדוּד (ברבבתו) בְּרַבְבְּתִיּוֹ:

רס"י הללא זה דוד מלך הארץ. אמרו לו לאכיש, תנאי היה בינינו (לעיל יז ט): 'אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים', אין לך אלא שתרד מכסאך, ויהיה מלך הארץ הזאת: (רס"י)

מצודת ציון יענו. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד) : וענו הלויים קול רם : **במחולות.** שם כלי זמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם הלא זה דוד חשדוהו שבא כמרגל כי אי אפשר שברח הלא הוא מלך הארץ, ואי אפשר שיברח מפני שאול כי גדול הוא משאול אם אצל העם שנחשב כמלך אצלם אם מצד גבורתו, כי הלא לזה יענו במחלות. גם אמרו הלא זה דוד מלך הארץ הזאת של פלשתים שכפי התנאי שהתנה גלית אנחנו עבדים למנצח הפלשתי, והוא בא ללכוד את הארץ, הלא לזה יענו שנית במחולות לאמר הכה דוד ברבבותיו, כי בא להכות אותנו חללים: (מלבי"ם)

ג'ג וַיִּשֶׁם דָּוִד אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ וַיֵּרָא מְאֹד מִפְּנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ-גַּת: **ג'ד** וַיִּשְׁנֶה אֶת-טַעְמוֹ בְּעֵינָיָהֶם וַיִּתְהַלֵּל בְּיָדָם (ויתו) וַיִּתְּיוּ עַל-דַּלְתוֹת הַשַּׁעַר וַיִּזְרְדוּ רִירוֹ אֶל-זַקְנָיו:

רס"י את טעמו. את דבריו: ויתהולל. נשתטה: ויתו. ויכתוב: רירו. רוקו, דבר הנוטף קרוי ריר, וכן (איוב ו ו): בריר חלמות ; וכן (ויקרא טו ג): רר בשרו: (רס"י)

מצודת דוד וישנו את טעמו. שינה את דבריו לפניו, ועשה מעשה סכלות בהיותו בידם, ועשה סימנים ושריטות על הדלתות והוריד וכו', וכל זה עשה למען יחשבו שאין זה דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישנו. מלשון השתנות וחלוף : טעמו. ענין דבור החכמה, כמו (איוב יב כ) : וטעם זקנים יקח : ויתהולל. ענין סכלות, כמו (שם פסוק וז) : ושופטים יהולל : ויתו. ענין רושם ושריטה, כמו (יחזקאל ט ד) : והתוית תיו : רירו. רוקו, כמו (איוב ו ו) : בריר חלמות : (מצודת ציון)

רלב"ג וישנו את טעמו. הוא מענין וטעם זקנים יקח והרצון ששנה דבריו באופן שהיה נראה כי בבלי דעת דבר ועשה עצמו הולל : ויתו על דלתות השער. ר"ל שהיה מתוה תו ורושם על דלתות השער על צד השטות והיה מוריד ריר פיו על זקנו : (רלב"ג)

מלבי"ם וישנו את טעמו, תחלה נתן טעם שבא כי ברח מאדוניו, עתה שינה ונתן טעם אחר, ויתחולל בדברי שגעון עד שנראה מדבריו שהוא איש משוגע, וכן ממעשיו ויתו על דלתות השער, וכן מתנועותיו ויודד רירו אל זקנו: (מלבי"ם)

טו ויאמר אכיש אל-עבדיו הנה תראו איש משתגע למה תביאו אתו אלי:

מצודת דוד הנה תראו. הלא ראיתם שהוא איש משוגע, ודוד הלא הוא משכיל, אם כן אין זה דוד, ולמה תביאון אלי: (מצודת דוד)

מצודת ציון משתגע. מראה בעצמו ענין שגעון: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר אכיש הנה תראו וכו' רצה לומר בהכרח תאמרו אחד מג' תירוצים, א. או שלא ידעתם שהוא איש משוגע, על זה משיב הנה תראו איש משתגע, הלא זה נראה לכל: (מלבי"ם)

טז חסר משגעים אני כי-הבאתם את-זה להשתגע עלי הַזֶּה יבוא אל-ביתי:

רש"י הַזֶּה יבוא אל ביתי. לשון תמיכה, ולכך נקוד חטף פתח, ורפי: (רש"י)

מצודת דוד חסר משוגעים. אמרו במדרש (ילקוט שמעוני כאן רמז קלא) : שהיתה אשתו ובתו משוגעות, ולזה אמר וכי חסר וכו', רצה לומר וכי אין די לי במשוגעים אשר בביתי, עד שהבאתם גם את זה להשתגע אצלי : הַזֶּה וכו'. ועוד, האם זה שהוא בתכלית השגעון, וכי ראוי הוא לבוא אל ביתי, עם כי לפעמים יתענגו השרים בשמוע דברי משוגע, אולם לא מדברי מי שהוא בתכלית השגעון: (מצודת דוד)

רלב"ג חסר משוגעים אני. ר"ל האני חסר משוגעים ומצטרך אליהם עד שתביאו אלי זה להשתגע, ועוד האם זה שהוא בתכלית השגעון והוא ראוי לבא אל ביתי, והנה בזאת התחבולה נמלט דוד מיד אכיש מלך גת: (רלב"ג)

מלבי"ם ב. או תאמרו שהבאתם אותו כדרך שמביאים משוגע לצחוק, על זה אמר חסר משוגעים אני הלא יש פה משוגעים הרבה בלעדיו, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שהיו אשתו ובתו משוגעים, ג. או תאמרו שלא אתם הבאתם אותו רק בא מעצמו וזה אי אפשר כי הַזֶּה יבוא אל ביתי מעצמו

שמואל א פרק-כב

א וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם וַיִּמְלֹט אֶל-מְעַרְתַּיִם וַיִּשְׁמְעוּ אַחֲיוֹ וְכָל-בֵּית אָבִיו וַיֵּרְדוּ אֵלָיו שְׂמָה:

מצודת דוד וישמעו אחיו. כי ברח דוד, פחדו לנפשם פן יתנקם בהם שאול, ולזה ירדו אל דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישמעו אחיו שיראו פן ינקום שאול מהם: (מלבי"ם)

ב וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל-אִישׁ מְצוּק וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ נָשָׂא וְכָל-אִישׁ מֵרֶגֶל וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׂר וַיְהִי עִמּוֹ כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ:

מצודת דוד כל איש מצוק וכו'. ולא היה יכול לשבת בארצו ובמקומו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצוק. ענין צרה, כמו (תהלים קיט קמג) : צר ומצוק מצאוני, ורוצה לומר מי שיש לו מצוקה מאויביו : נושא. ענין הלואה, כמו (שם קט יא) : ינקש נושה, ורוצה לומר מי שיש אצלו הלואה מאחרים : מר נפש. ענין ורש, כמו שכתוב (משלי לא ו) : ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו : (מצודת ציון)

רלב"ג כל איש מצוק וכל איש אשר לו נושא. הרצון באיש מצוק מי שמצאתהו מצוקת לבו מפני היותו עשוק ורצוף ואין לו כח מיד אויביו ועושקיו או למה שידמה לזה, ואיש אשר לו נושה הוא הלואה ואין לאל ידו לפרוע, ואיש מר נפש הוא העני אשר שדי המר נפשו לרוע מזלו וקשה יומו כי ירוח לו מצד החבורה ולזה נתקבצו אלו אל דוד עם שכבר נתפרסם להם מטוב הצלחתו מה שהביא לקוות לטוב בהיותם בצלו : (רלב"ג)

מלבי"ם כל איש מצוק, שיש לו מצוקת נפש פנימית וכל איש אשר לו נשא רצה לומר מיצר מבחוץ ואלה יעזבו מקומם לבקש ריוח ממצוקת נפש או מצרת הגוף, וכל איש מר נפש בעל כעס וחמה וזה ילך לחרף נפשו בשדה המערכה: (מלבי"ם)

ג וַיִּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם מִצְפֵּה מוֹאָב וַיֹּאמֶר | אֶל-מֶלֶךְ מוֹאָב יֵצֵא-נָא אָבִי וְאִמִּי אֵתְכֶם עַד אֲשֶׁר אָדַע מֵה-יַעֲשֶׂה-לִּי אֱלֹהִים:

מצודת דוד יצא נא. מן המערה לשבת אתכם : מה יעשה לי אלהים. באיזה מקום אמצא מנוח, כי אז ישבו עמדי : (מצודת דוד)

מלבי"ם וילך דוד כי ירא ששאל ירדוף אחריו. יצא נא אבי ואמי אתכם כי דוד ואנשי החיל ישבו במצודה ושם סכנה בעת מלחמה, בקש שיצאו מן המצודה לשבת בעיר המלוכה: (מלבי"ם)

ד וַיִּנְחַם אֶת-פָּנָיו מֶלֶךְ מוֹאָב וַיֵּשְׁבוּ עִמּוֹ כָּל-יְמֵי הַיּוֹת-דָּוִד בְּמִצְדָּה: (o)

רש"י וישבו עמו כל ימי היות דוד במלכותו. סמוך למואב, וכסילא דוד מסס ליער חרת, הרג מלך מואב את אביו ואת אמו ואחיו, חוץ מאחד שבהם שהחייהו נחש העמוני, והוא החסד שאמר דוד (שמואל-3 יצ): כאשר עשה אביו עמדי חסד, כדליתא במדרש רבי תנחומא: (רש"י)

מצודת דוד וינחם. דוד הביאם לפני המלך : במצודה. שהיה סמוך אל מואב (מצודת דוד) :

מצודת ציון וינחם. וינהגם, כמו (שמות יג יז) : ולא נחם אלהים : במצודה. ענין מקום משומר, או מגדל, או סלע, או מערה, כמו (יחזקאל יט ט) : ביאהו במצדות : (מצודת ציון)

רלב"ג כל ימי היות דוד במצודה. זה לאות שאחר שיצא דוד מהמצודה נפרדו אביו ואמו ממלך מואב : (רלב"ג)

ה וַיֹּאמֶר גַּד הַנְּבִיא אֶל-דָּוִד לֹא תֵשֵׁב בְּמִצְדָּה לָךְ וּבָאתְ-לָךְ אֶרֶץ יְהוּדָה וַיִּלֶךְ דָּוִד וַיָּבֵא יַעֲר חֶרֶת: (o) וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל כִּי נֹדַע דָּוִד וְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֵתוּ וְשְׂאוּל יוֹשֵׁב בְּגִבְעָה תַּחַת-הָאֶשֶׁל בְּרָמָה וַחֲנִיתוֹ בְּיָדוֹ וְכָל-עַבְדָּיו נֹצְבִים עָלָיו:

רש"י כי נודע דוד. כי התבונן להקמר ממנו: תחת האשל ברמה. אחת

שהיתה בגבול בנימן. ורבותינו אמרו (תענית ה ב): היא היתה רמה של שמואל, ושני מקומות הן, וכן מדרשו: ושאל יוסב בגבעה, בזכות האשל הגדול אשר ברמה, שהיה מתפלל עליו: (רס"י)

מצודת דוד **כי נודע דוד**. כי עד הנה היה נחבא ולא ראהו איש : **תחת האשל ברמה**. מקום גבוה היה בגבעה, ובה עמד אשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **האשל**. האילן, כמו (בראשית כא לג) : **ויטע אשל** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי נודע דוד**, כי עד עתה שמע שנאספו אליו אנשים אבל עקבותם לא נודעו עד עתה : **תחת האשל ברמה** בין גבעה ובין רמה היה נטוע אשל, והאשל היה מציין גבול רמה, וכן למעלה (סי"ד) ושאל יושב בקצה הגבעה תחת הרמון במגרון, ויש בזה דרוש לחכמינו זכרונם לברכה : (מלבי"ם)

ז ויאמר שאול לעבדיו הנצבים עליו שמעו-נא בני ימיני גם-לכלכם יתן בן-ישי שדות וכרמים לכלכם ישים שרי אלפים ושרי מאות:

מצודת דוד **בני ימיני**. כי רוב עבדיו היו מבני שבטו : **גם לכלכם**. רצה לומר : וכי אפשר שיתן שדות לכולכם, וכי מאין לו כל כך שדות, ומאין לו רבוי עם כל כך שיעשה את כולכם לשרים : (מצודת דוד)

מלבי"ם **שמעו נא בני ימיני גם לכלכם**. אמר להם, **א**. אם שבט יהודה מחזיקים בידו, הם באשר הם שבטו ומשפחתו יקוו כי יתן להם משרה או נחלת שדה וכרם לא כן אתם בני ימיני, **ב**. **גם לכלכם** וכו', רצה לומר גם אם תקוו זאת, אי אפשר שכולכם תהיו שרי אלפים, ושיתן לכולכם שדות וכרמים, הלא בהכרח אחד יהיה שר אלף, ויתר העם יהיו עבדים ועניים, ואם כן מה הסבה. (מלבי"ם)

ח כי קשרתם כלכם עלי ואין-גלה את-אזני בכרת-בני עם-בן-ישי ואין-חלה מכם עלי וגלה את-אזני כי הקים בני את-עבדי עלי לארב כיום הנה: (o)

מצודת דוד **כי קשרתם**. כולכם עשיתם עלי קשר, כאלו הבטיח טובה לכולכם : **בכרת בני**. בעת שכרת בני ברית עמו, כי אם גליתם אזני מאז, הייתי נשמר שלא יבוא לכל זה : **ואין חולה**. אין אחד מכם שיחלה ויכאב לבו בעבורי : **וגלה**. כפל דבריו, וכדרך המדבר מכאב לב : **כי הקים**. רוצה לומר : על ידי שלא גליתם אזני, נגמר הדבר והקימו לאורב : **כיום הזה**.

שנראה עתה בחוש שאורב עלי ומאסף אליו אנשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון קשרתם. ענין אגודת אנשים בחבור עצת מרד : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואין חולה מכס עלי. ר"ל אין אחד מכס שיחשוב עצמו חולה בעבורי בדבר הנעשה כנגדי וידמה שהיה ירא שאול שיהיה הקשר חזק מבני ישראל את דוד וילחם עמו ולזה אמר שכבר הקים בנו עבדו עליו לאורב : (רלבי"ג)

מלבי"ם כי קשרתם כלכם עלי, והנה התרעם בשתיים, **א.** שתיכף עת כרת בני (ברית) עם בן ישי, היה לכם להודיעני, **ב.** אם תאמרו שאז לא חשבתם שיצמח מזה מרד במלכות, ועל כל פנים עתה **כי הקים בני את עבדי עלי לארב,** והרי הצמיח המרד באושים כמו שהוא **כיום הזה** שיצא המרד אל הפועל ומדוע **אין גולה את אזני שזה מורה שאין מכס חולה עלי** להרגיש בצרתי: (מלבי"ם)

ישי ויען דאג האדמי והוא נצב על-עבדי-שאול ויאמר ראיתי את-בן-ישי בא נבה אל-אחימלך בן-אחטוב:

מצודת דוד והוא נצב. עמד סמוך לעבדי שאול, בעת שאמר להם הדברים האלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (ט-יג) השאלות: מה חטא דואג והוא הגיד האמת ומדוע קללו דוד בתהלות סיי נ"ב, למה הפך הסדר הלא תחלה נתן לו צדה ואחר כך שאל באלהים ואחר כך חרב נתן לו ושאל אמר זה בסדר אחר? :

והוא נצב ממונה עליהם, **בא נבה אל אחימלך,** הנה אם היה דואג מגיד המעשה כמו שהיה באמת, לא היה נצמח שום חשד על הכהנים, כי באמת בא דוד אל בית ה' לא אל בית אחימלך, ודואג שמע שדוד אמר שהולך בשליחות המלך, ושהוא רעב שאחזו בולמוס, וששאל לו באורים דבר סתמי ולא הודיע להכהן עקר שאלתו באמרו שהמלך צוהו להעלים הדבר, ושלא בקש חרב גלית כלל, רק חרב, ורק מפני שלא היה חרב אחרת נתן לו חרב גלית, מכל זה מבואר שהכהן עשה זאת בתום לבבו ובנקיון כפיו, אבל דואג לשונו כתער מלוטש עושה רמיה, הוא אמר **שדוד בא אל בית אחימלך** שמשמעותו שבא אל בית הכהן לא אל בית ה', ולזה לא אמר אל בית אחימלך הכהן שאז היה משמע שבא אליו מצד כהונתו, והוא הלשין שבא אליו מצד היותו עמו בקושרים בהיותו בן אחיטוב ומשפחה זאת המה עם דוד. (וכן אמר (תהלות נ"ב ב') בבוא דואג האדומי ויגד לשאול בא דוד אל בית אחימלך. כי זה היה יסוד המלשינות שבזה השחית את הכהנים), ועל יסוד זה הוציא דבה שנית כמ"ש, (מלבי"ם)

וַיִּשְׁאַל-לוֹ בַיהוָה וַיְצִיחֵהוּ וַיִּתֵּן לוֹ וְאֵת חֶרֶב גְּלִיָּת הַפְּלִשְׁתִּי נָתַן לוֹ:

מצודת דוד **בה'** באורים ותומים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצידה. מזון : (ז) לרצים. הרצים רגלי לפני מרכבתו : **עליו.** אצלו לשמשו : **סבו.** סובו מפה ללכת להמיתם : **ולא אבו.** ולא רצו : **לפגוע.** ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) : גש פגע בו : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישאל לו באלהים שאם היה מגיד שהיה בבית אלהים הלא היה מוכרח להגיד לשאול מה שאל לו, כי שם היה דואג נעצר לפני ה' ושמע הדברים, אבל בהיות שאול חושב שבא לבית הכהן, חשב שבביתו גלה לו סודו ושאלתו עד שבבואו לבית ה' לשאול לא יכול לדעת מה דברו בבית הכהן בלאט, **ג.** שבאמת מה ששאל לו באלהים היה לבסוף, ודואג ספר בערמה שתחלה שאל לו באלהים ואחר כך נתן לו חרב וצדה, וזה משני טעמים, **א.** שאם היה מספר כסדר היה שאול מרגיש שהכהן לא ידע מאומה, שאם לא כן למה נתן לו הלחם והחרב בבית ה' לפני דואג ולא בביתו, מדוע לא נשמר מדואג, לכן אמר שתחלה שאל לו באורים ותומים והיה מוכרח לכנוס לבית ה' לשאול, ולכן לא נשמר מפני דואג גם בהחרב והלחם אחר שנגלה סודם, **ב.** שבזה יגדל האשמה על הכהן, שאם תחלה נתן לו חרב ולחם, יאמר הכהן שלא ידע מאומה כי בורח הוא, ואף שאחר כך שאל לו באלהים ובהכרח שאל על עניני הבריחה, אז כבר היה החרב בידו. אבל לפי שאמר שתחלה שאל באלהים, וכבר ידע מתשובת האורים ותומים כי בורח הוא מדוע נתן לו לחם וחרב, **ד.** לא ספר שאחזו בולמוס ושמטעם זה נתן לו לחם קדש. שבזה גם אם היה הכהן יודע כי בורח הוא היה מוכרח להשיב את נפשו, כי לא הורשה להכהן לגרום מיתתו, רק אמר וצידה נתן לו, שמשמע צידה לדרכו לימים רבים שזה מורה שהחזיק בידו, **ה.** לא ספר שדוד שאל חרב סתם ולא היה לו חרב אחר עד שחרב גלית היה מקרה והוא אמר ואת חרב גלית נתן לו שמורה שכיון בעצם לתת לו דוקא חרב הזאת, **ו.** שמלבד זה העלים כל הספור העקרי שדוד אמר בפיו שהוא שליח המלך על דבר סתם, ולכן אין בידו לא צידה ולא חרב כי היה דבר המלך נחוץ, שבכ"ז היה הכהן יוצא נקי בדינו: (מלבי"ם)

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ לְקַרְא אֶת-אַחִימֶלֶךְ בֶּן-אַחִיטוֹב הַכֹּהֵן וְאֵת כָּל-בְּיַת אָבִיו הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּנֵב וַיָּבֹאוּ כָּלם אֶל-הַמֶּלֶךְ: (o)

רלבי"ג אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הכהנים. ידמה שקרא עמו כל בית אביו חשב שאול שתהיה שאלתו באלהים אם יצליח במרדו על שאול בדרך שינצחחו במלחמה והיתה תשובת אחימלך כי חלילה לו

כי הוא לא ידע בזה דבר ומה שעשה עשה מצד מחשבתו שיהיה דוד היותר נאמן מכל עבדי שאול והיותר סר אל משמעתו : (רלבי"ג)

יב וַיֹּאמֶר שְׁאוּל שְׁמַע-נָא בֶן-אֲחִיטוֹב וַיֹּאמֶר הֲנִי אֲדָנָי:

מלבי"ם בן אחיטוב קראו כן לבזותו, וגם לכלול את אביו בכלל המרד: (מלבי"ם)

יג וַיֹּאמֶר (אלו) אֵלָיו שְׁאוּל לְמָה קִשְׁרַתֶּם עָלַי אַתָּה וּבֶן-יִשִׁי בְּתַתְּךָ לֹו לֶחֶם וְחָרֵב וְשְׁאוּל לֹו בְּאֱלֹהִים לְקוּם אֵלַי לְאַרְבַּ פְּיֹום הַזֶּה: (ס)

רס"י וְשְׁאוּל לוֹ בְּאֱלֹהִים. עֲשִׂיתוּ מֶלֶךְ, שְׂאִין נִשְׁאֲלִין בְּאֲוִרִים וְתוֹמִים לַהֲדוּט: (רס"י)

מצודת דוד בתתך. במה שנתת לו לחם וכו', נראה שקשרתם עלי להקימו לאורב : (מצודת דוד)

מלבי"ם בתתך לו לחם וכו' שאול שהאמין לדברי דואג וחשב שבא אל בית הכהן לא הוצרך לסדר הדבר כסדר שהיה (כמ"ש דואג שהוצרך לזה לחזק המלשינות) רק סדר עונותיו מן הקל אל החמור שנתן לו לחם, ויותר מזה חרב, ויותר מזה ששאל לו באלהים. וכל זה היה על תכלית שיקום עלי לאורב כיום הזה רצה לומר שהרי היום יצא הדבר אל הפועל ואגלאי מלתא למפרע: (מלבי"ם)

יד וַיַּעַן אֲחִימֶלֶךְ אֶת-הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר וּמִי בְּכָל-עֲבֹדֶיךָ פְּדוּד נְאֻמָּן וְחַתָּן הַמֶּלֶךְ וְסָר אֶל-מִשְׁמַעְתְּךָ וְנִכְבַּד וְנִבְיָתְךָ:

רס"י וסר אל משמעתך. כמו (בראשית יט ג): ויסורו אליו, וקרב לשמועך ואל שמע דבריך, וכי היה לו להבין שאינו הולך בשליחותך: (רס"י)

מצודת דוד ומי בכל עבדיך. רצה לומר : לא במרד עשיתי זאת, כי אמרתי שהולך הוא בדבר המלך, כי מי מכל עבדיך עבד נאמן כדוד : וסר. ומאז היה סר להיות נשמע לך, לכל אשר תצונו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ומי בכל עבדיך כדוד השיב שהלא לא היה שום ענין שיעלה בדעתו שדוד הוא מורד באדוניו, כי זה היה אפשר באי מארבעה פנים, א.

אם היה דוד בוגד בטבעו, ועל זה אמר ומי וכו' כדוד נאמן, ב. אם היה נראה מפעולותיו שהוא ממרה נגד אדוניו, ועל זה אמר וסר אל משמעתך, ג. אם היה ממשפחה שהם אויבי המלך ועל זה אמר וחתן המלך, ד. אם היה המלך משפילהו ומוריד כבודו שיצויר שימרוד מצד בקשתו הכבוד ועל זה אמר ונכבד בביתך, ואם כן הלא לא היה שום דבר שיעלה בדעתי שהוא דעתו לברוח ולמרוד: (מלבי"ם)

טו היום החלתי (לשאל)-לשאל-לו באלהים חלילה לי אל-ישם המלך בעבדו דבר בכל-בית אבי פי לא-ידע עבדך בכל-זאת דבר קטן א

כ"י היום החלתי לשאל לו. בתמיהה, זה ימים רבים שרודף הצור בן, שמינהו מושיח ומשיח את ישראל, ומאז אני שואל לו בחללים: חלילה לי. מעשות דבר זה למרד ומעל: (כ"י)

מצודת דוד היום החלתי. וכי היום היה ההתחלה לשאל לו באלהים, הלא מאז שאלתי לו, בהיות כי הוא היה המוציא והמביא : חלילה לי. לעשות זאת במרד ובמעל : דבר. רצה לומר : דבר אשמה : בכל. כמו ובכל בית אבי : בכל זאת. במה שמרד דוד בד : (מצודת דוד)

רלב"ג היום החלתי לשאל לו באלהים. ר"ל וכי היום החלתי לשאל לו באלהים שתחשדני בזה הלא כמה פעמי שאלתי לו באלהים בשליחותך על דבר מלחמות ישראל כי הוא המוציא והמביא את ישראל : בעבדו דבר בכל בית אבי. ר"ל ולא בכל בית אבי ואמנם אמר זה לפי שכבר נר' לו שחשדם שאול כלם לפי שקראם כלם לבא לפניו : (רלב"ג)

מלבי"ם היום החלתי לשאל, רצה לומר וכי מה ששאלתי לו היום הוא הפעם הראשון, ועל זה אמר החלתי, או הכי שאלתי היום שנודע כי הוא מורד, ואם כן מדוע תחשדני, אל ישם המלך בעבדו דבר בכל בית אבי, רצה לומר אתה מיחס אלי דבר אשמה, ועל ידי אתה מיחסו אל כל בית אבי, מה שאינו כלל, כי לא ידע וכו': (מלבי"ם)

טז ויאמר המלך מות תמות אחימלך אתה וכל-בית אביך: **יז** ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו | כהני יהוה פי גם-ידם עם-דוד וכי ידעו פי-ברח הוא ולא גלו את-(אזנו) אָזְנִי וְלֹא-אָבוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ לְשַׁלַּח אֶת-יָדָם לִפְגַע בְּכַהְנֵי יְהוָה: (o)

רָקִי לְרַאִים הַנִּלְכָּזִים עֲלוּי. אֲזַנֵּר וְעַמְסָא הַיּוֹ: וְלֹא אֲבוּ. דִּרְסוּ אֲכִין וְרִקִּין (יהוּסַע אִי יח): כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיָּד וְגוֹ', יִכּוֹל אֲפִילוֹ לְדַבֵּר עֲצִירָה תִלְמוּד לומר רָקִי: (רָקִי)

מצודת דוד **גם ידם.** רצה לומר : גם עצתם : (מצודת דוד)

מלבי"ם **כי גם ידם עם דוד** או לכל הפחות ידעו כי בורח הוא וחייבים מיתה על שלא גלו את אזני, **ולא אבו** כי הבינו שהדבר שקר: (מלבי"ם)

יח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ (לדוּיג) לְדוּאֵג סֹב אֶתָּה וּפָגַע בַּפְּהָנִים וַיֹּסֵב (דוּיג) דוּאֵג הָאֲדָמִי וַיִּפְגַּע-הוּא בַּפְּהָנִים וַיָּמֵת | בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֹנִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ נָשָׂא אִפּוֹד בָּד:

רָקִי לְדוּיג. נִסְתַּנֵּה שָׁמוּ, אֲמַר לוֹ נִתְפַּסַּת כְּדָג, אֶתָּה הַלְּשָׁנָה עֲלִיהֶם, אֶתָּה הָרוּג אֶתָּה: (רָקִי)

מצודת דוד **נושא אפוד.** כל אחד מהם היה נושא אפוד, והוא מלבוש מכובד, ילבשו אותו עובדי ה', וכמו שנאמר בשמואל (לעיל ב יח) : נער חגור אפוד בד : (מצודת דוד)

רלבי"ג **נושא אפוד בד.** ר"ל שהיו נכבדים וראויים לזה הלבוש כי זה הלבוש היו לובשים הנכבדים וכל שכן מי שהיו מהם מיוחדים לעבודת השם כמו שזכרנו בענין אפוד שמואל : (רלבי"ג)

מלבי"ם **סב אתה** אחר שלדברך חייבים מיתה, יד העדים תהיה בו בראשונה: (מלבי"ם)

יט וְאֵת נָב עִיר-הַפְּהָנִים הִפָּה לְפִי-חָרָב מֵאִישׁ וְעַד-אִשָּׁה מֵעוֹלָל וְעַד-יֹנֵק וְשׂוֹר וְחֲמֹר וְשָׂה לְפִי-חָרָב:

מלבי"ם **ואת נב** לשמעו העם וייראו ולא יחזיקו ידי דוד: (מלבי"ם)

כ וַיִּמְלֹט בֶּן-אֶחָד לְאַחֵימֶלֶךְ בֶּן-אַחֲטוֹב וַשְּׂמוֹ אֲבִיתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי דָוִד: **כא** וַיִּגַּד אֲבִיתָר לְדָוִד כִּי הָרַג שָׂאוּל אֶת כֹּהֲנֵי יְהוָה: **כב** וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַבִּיתָר יְדַעְתִּי בַיּוֹם הַהוּא כִּי-שָׂם (דוּיג) דוּאֵג הָאֲדָמִי כִּי-הִגִּד יָגִיד

לְשֹׂאֵל אֲנִי סִבְתִּי בְּכָל-נַפְשִׁי בֵּית אֲבִיר:

רַס"י אֲנִי סִבְתִּי. סִבְתִּי הַדָּבָר עַד שָׂבָא לִי כִּי: (רַס"י)

מצודת דוד ביום ההוא. בהיותי בנוב, ידעתי אז שדואג שם והוא יגיד לשאול : **אנכי סבותי**. היה מתאונן ואומר, אני סבבתי המיתה לכולם, ועל ידי באה התקלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ידעתי רצה לומר אני סבה למיתתם, ואני קצת מזיד אחר שידעתי ביום ההוא כי דואג יגיד לשאול ואם כן אנכי סבותי מיתתם ואני צריך כפרה, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה א"ל הקב"ה על ידך נהרג נוב עיר הכהנים: (מלבי"ם)

לכג שְׁבַה אֶתִּי אֶל-תִּירָא כִּי אֲשֶׁר-יִבְקֹשׁ אֶת-נַפְשִׁי יִבְקֹשׁ אֶת-נַפְשְׁךָ כִּי-מִשְׁמֶרֶת אֶתָּה עֲמָדִי:

רַס"י כי אשר יבקש את נפשי. אדם אחד רודף שנינו, במקום שאמלט פס אני, תמלט אתה, כי במשמרתי תהיה תמיד, כך תרגם יונתן: ארי מאן דבעי למיקטלי בעי למקטלך. ויש עוד לפרש ; כי אשר יאהבני יאהבך, ואשר ישמור את נפשי ישמור את נפשך, ויש דוגמא במקרא (מסלי כט ז): אנשי דמים ישנאו תם וישרים יבקשו נפשו, הרי כאן בקשת נפש לטובה: (רַס"י)

מצודת דוד כי אשר יבקש. הלא שאול המבקש נפשי לספותה, הוא מבקש נפשך לזה אל תפרד מעלי ותהיה שמור עמדי : (מצודת דוד)

רלב"ג כי אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשך. ר"ל שכבר אשמור את נפשך כמו נפשי : כי משמרת אתה עמדי. ידמה שאמר זה מפני שכבר הביא אביתר עמו האורים והתומים ובהם יהיה נשאל דוד באלהים ולזה אמר שיש לו לבטוח על דוד שישמרהו כנפשו : (רלב"ג)

מלבי"ם שבה אתי אל תירא, כי אשר יבקש את נפשי, רצה לומר בענין הסכנה, אני המסוכן בעצם וראשונה, ואתה במקרה על ידי, שמי שיבקש את נפשי יבקש את נפשך גם כן אבל אני העקר בסכנה. ובהפך בענין ההצלה אתה העקר ואני הטפל כי משמרת אתה עמדי, הלא ה' ישמר אותך בעצם וראשונה בהיותך כהן ועובד עבודתו, ואגב ישמור גם אותי מצד היותי טפל לך ואם כן אתה הטפל בסכנה והעקר בהצלה ולכן אל תירא: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כג

א וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לֵאמֹר הִנֵּה פְּלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּקַעֲלָה וְהֵמָּה שְׂסִים אֶת-הַגְּרָנוֹת:

מצודת ציון שוסיס. בוזזים, כמו (תהלים מד יא) : ומשנאינו שסו למו : (מצודת ציון)

מלבי"ם נלחמים בקעילה והמה שסיס אמרו חכמינו זכרונם לברכה בעירובין שלא באו רק על עסקי תבן וקש, ושהיה ביום השבת רק בעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללים שבת. נראה שהוציאו זה, **א.** ממ"ש נלחמים בקעילה, ויש הבדל בין לוחם בעיר ובין לוחם על העיר, הלוחם על העיר רוצה לכבוש החומה, והלוחם בעיר נכנס לגבולה ולוחם עם אנשיה, וכבר בארתי זה (ביהושע סימן י"ז) ולפי זה ממ"ש נלחמים בקעילה, ולא אמר נלחמים על קעילה מבואר שלא באו לכבוש החומה, ויש הבדל בין בוזז ובין שוסס, הבוזז לוקח להנאתו והשוסס כוונתו להשחית בלבד, (ובארתי זאת ובפ"י ישעיה סי' י"ז וסי' מ"ב ובכ"מ) ולפי זה ממ"ש והמה שוסיס ולא אמר והמה בוזזים מבואר שלא היה שם תבואה ופירות שיקחו לצרכם, רק תבן וקש שבאו לרמסו ולהשחיתו: (מלבי"ם)

ב וַיִּשְׁאַל דָּוִד בְּיְהוָה לֵאמֹר הֲאֵלֶךְ וְהִפִּיתִי בְּפִלְשְׁתִּים הָאֵלֶּה (o) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל דָּוִד לֵךְ וְהִפִּיתָ בְּפִלְשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קַעֲלָה: **ג** וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הִנֵּה אֲנַחְנוּ פֹּה בְּיְהוּדָה יְרֵאִים וְאַף כִּי-נִלְכָּה קַעֲלָה אֶל-מַעְרְכֹת פְּלִשְׁתִּים: (o)

מצודת דוד ביהודה. עם שאנו בין אנשי שבטך, אנו מתפחדים, ומכל שכן כאשר נלך קעילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואף כי. הוא ענין כל שכן וקל וחומר, כמו (יחזקאל טו ה). ואף כי אש : מערכות. אנשי המלחמה יקראו כן, כשהם ערוכים וסדורים להלחם : (מצודת ציון)

רלב"ג הנה אנחנו פה ביהודה יראים. ר"ל שאף על פי שאנחנו תוך בני יהודה אנחנו יראים מפני שאול ואיך נוסיף על יראתנו יראת מערכות פלשתים, והנה שאל עוד דוד באלהים בעבור אנשיו ועל השנות היעוד האמינו אנשי דוד בו אך דוד האמין בו בראשונה, ויתכן שנאמר והוא הנכון לפי מה שאחשוב כי הלשון הראשון הוא מסופק וכבר אפשר שיובן שאם ילך והכה בפלשתים הנה יושיע את קעילה לא בזולת זה אבל לא יהיה בזה המאמר הבטחה שיכה את הפלשתים ולזה יראו אנשי דוד מרדת קעילה הלא תראה בענין פילגש בגבעי מה שקרה לישראל מהרע מפני הספק שהיה בלשון כאשר שאלו באלהים כשלא דקדקו בו ולזה הסכים דוד לשאול באלהים פעם שנית על זה ובא אליו הלשון בזולת שום ספק שירד אל קעילה והש"י יתן את פלשתים בידו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: איך לא בטחו אנשי דוד על תשובת ה' שא"ל לך והכית בפלשתים, ועוד למה האמינו לדברי האורים ותומים השניים? :

ויאמרו אנשי דוד הנה מה שלא בטחו על דבר ה', שא"ל שיכה בפלשתים, יש בו שני טעמים, א. שהי א"ל והכית בפלשתים והושעת את קעילה, ויש הבדל בפעל מכה כשבא על כיבוש מלחמה כשנקשר עם ב' או עם את, אם היה אומר והכית את פלשתים משמע שיכה את כולם, שכן מורה תמיד הכה את, כמו המכה את מדין וכדומה. אבל מכה בו, מורה שאינו הורג רק מקצתם, (ולרוב יפרש המספר כמה הכה בס, או יאמר ויך בס מכה רבה וכדומה) והנה דוד שאל והכיתי בפלשתים רצה לומר מקצתם שהם אלה שבאו על קעילה שהיו רק מקצת פלשתים וכן השיב ה' שיכה המקצת הזה ויושיע את קעילה ובכ"ז יש חשש שאחר כך יתגודדו שנית ויכו באנשי דוד, ב. שלא אמר לו שהוא יתנם בידו בדרך נס כמ"ש בפעם השני רק א"ל שיכם בדרך מלחמה, וכן לא באר לו שישב בטח בקעילה, וע"כ התייראו ויאמרו, הנה אנחנו פה רצה לומר הלא פה יש שתי מעלות, א. שאנחנו פה לבדנו אין אויב ואורב, ב. ביהודה שהם משבטנו ובכ"ז אנחנו יראים, ואיך נלך קעילה, א. שאינה מיהודה, ב. אל מערכות פלשתים שתהיה המלחמה מבית ומחוץ: (מלבי"ם)

ג ויִוֹסֵף עוֹד דָּוִד לְשָׂאֵל בְּיַהוָה (o) וַיַּעֲנֵהוּ יְהוָה וַיֹּאמֶר קוּם רֵד קַעֲיֵלָה
כִּי אָנִי נֹתֵן אֶת פְּלִשְׁתִּים בְּיָדְךָ:

מצודת דוד ויוסף וכו'. בכדי לאמץ לב אנשיו שאל שוב : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויוסף לכן הוסיף לשאול בפרטות, ויענהו ה', א. קום רד קעילה אל העיר ולא תפחד, ב. אני נתן את פלשתים בהשגחה ובדרך נס, ג. את פלשתים רצה לומר הגוי כולו: (מלבי"ם)

וַיִּלֶךְ דָּוִד (ואנשו) וְאֲנָשָׁיו קָעִילָה וַיִּלְחָם בְּפִלְשִׁתִּים וַיִּנְהַג אֶת-מִקְנֵיהֶם וַיֵּךְ בָּהֶם מִכָּה גְדוֹלָה וַיִּשַׁע דָּוִד אֶת יֶשְׁבִי קָעִילָה: (o)

מצודת דוד וינהג. נהג לעצמו, להיות לו לשלל : (מצודת דוד)

וַיְהִי בְּבָרַח אֲבִיתָר בֶּן-אֲחִימֶלֶךְ אֶל-דָּוִד קָעִילָה אֶפּוֹד יָרַד בְּיָדוֹ:

מצודת דוד קעילה. כשבא אל דוד היה בגבול קעילה : **אפוד ירד.** לפי שנאמר למעלה (פסוק ב) : ושאל דוד בה', לזה אמר שאביתר הביא עמו האפוד ובו שאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפוד. זה יאמר על האפוד והחושן עם האורים ותומים, וכן (הושע ג ד) : אין אפוד ותרפים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי רצה לומר איך הגיע ליד דוד אורים ותומים, משיב כי בברח אביתר וכו', ואמר אפוד ירד בידו, רצה לומר הוא לא כיון לקחת אפוד כי נמלט אז על נפשו רק האפוד ירד בידו בהשגחת ה' וזה היה בעבור הצלת קעילה (וזה שכתוב בברוח כו' קעילה והוא ברח יער חרת): (מלבי"ם)

וַיִּגַד לְשֹׂאֵל כִּי-בָא דָּוִד קָעִילָה וַיֹּאמֶר שְׂאֵל נִפְרָ אֶתוֹ אֱלֹהִים בְּיָדִי כִּי נִסְגַּר לְבֹא בְּעִיר דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ:

רש"י נכר אותו אלהים בידי. הסגיר, וכן (עוזדיה ח יב): אל תרא ציוס אחיך ציוס נכרו. וממשקל החזקים הוא, כמו (איכה ז ט): אלז ושצר צריחיה. ואם צקס לדצר צמשקולת הרפים, היה נקוד נכר: נסגר לצא צעיר לתיס וצריח. ויצטח צכך, ולא יחוס לצרוח ממנו: (רש"י)

מצודת דוד נכר. מסר אותו אלהים בידי אחרי, שסגר בעדו לשבת בעיר דלתים ובריה, ובוטח הוא בחוזק העיר ולא יתחבא עוד, ואני אצור על העיר עד רדתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכר. מסר, וכן (דברים לב ל) : כי צורם מכרם : **ובריח.** הוא כעין מטה, עשוי לסגור בו הדלתות מבפנים : (מצודת ציון)

רלב"ג נכר אותו אלהים בידי. הוא מענין פן ינכרו צרימו והרצון בזה שהש"י הסיר ממנו ההכרה והבחיינה כדי שיפול בידי וזה שאם היה מתנהג בטוב העצה היה נשמר מהכנס בעיר מוקפת חומה הנסגר' בחומה

דלתי ובריח כי בבא עליו שם לא יוכל להמלט ללכת ולנוס אנה ואנה
והנה חשב שאול שלא יגלה שום אדם זה הסוד לדוד וכבר סבב הש"י
שנגלה לו הסוד הזה : (רלבי"ג)

מלבי"ם נכר אותו לפי ענינו הוא לשון מסירה ה' מסרו בידי ולא נמצא לו
ריע במקרא, ונראה שמתתף עם נכר מענין נכרי רצה לומר שעתה יכול
לנהוג עמו כאילו היה איש נכרי אויב ישראל שבא בעיר מבצר כמורד
וכבא להכין מלחמה שישגב בערי מבצר ויש לי אמתלא להלחם בו כעם
בן : (מלבי"ם)

ח וישמע שאול את-כל-העם למלחמה לרדת קעילה לצור אל-דוד
ואל-אנשיו:

מצודת ציון וישמע. ענין אסיפה הבאה משמיעת קול המאסף, כמו
(ירמיהו נא כז) : השמיעו עליה ממלכות : לצור. ענינו הסבו על העיר
להצר לה לכבשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: אחרי שהכריז שאול לצור על דוד פשיטא שידע דוד
שעליו מחריש הרעה? :

וישמע הכריז שיתאספו העם למלחמה ולא הודיע על מי, ודעתו היה על
קעילה, והיה התחבולה שאסף את כל העם שיחשבו שילך על פלשתים,
כי קעילה ביד פלשתים : (מלבי"ם)

ט וידע דוד כי עליו שאול מחריש הרעה ויאמר אל-אביתר הכהן
הגישו האפוד :

רש"י מחריש הרעה. (תרגום:) כמין ית ציפתא: (רש"י)

מצודת דוד וידע דוד. הבין מדעתו שעליו לבד מחריש הרעה ולזה פחד פן
ימסרוהו בידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מחריש. ענין מחשבה, כמו (משלי ג כט) : אל תחרוש על רעך
רעה : (מצודת ציון)

רלבי"ג מחריש הרעה. הוא מענין אל תחרוש על רעך רעה והרצון בזה
ששאול היה מסבב שישתדל עם כל ישראל להביא הרעה על דוד : (רלבי"ג)

מלבי"ם וידע דוד הבין שאול מחריש ומעלים הדבר וכוונתו

עליו: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמַע שְׁמַע עֲבֹדְךָ כִּי-מִבְּקֵשׁ שְׂאוּל לְבוֹא אֶל-קַעִילָה לְשַׁחַת לְעִיר בְּעִבּוּרֵי:

מצודת דוד בעבורי. בכדי, לתפוש אותי : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הנה שאל ב' שאלות ולמה לא השיבו לו על השאלה השניה שיסגירו אותו עד שהוצרך לשאול שנית? :

לשחת לעיר בעבורי יש הבדל בין בגלל ובין בעבור שמלת בגלל מציין הסבה הקודמת, ומלת בעבור מציין הסבה המאוחרת, ואם היה אומר לשחת לעיר בגללי היה פירושו שבגלל מה שקבלו את דוד רוצה לשחתם דרך עונש, ואם היה כן לא היה לו לשאול אם יסגירוהו, כי אז לא זאת יבקש מידם אחר שבין יסגירו בין לא יסגירו יקבלו עונש על העבר, אבל הוא שמע שרוצה לשחת בעבורו, והוא כדי שיוציאו אותו ואם ימסרו אותו לא ישחיתם, ובה צריך לשאול אם יסגירוהו כדי שיסתלק שאול מעליהם: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר יְהוָה יִסְגְּרֵנִי בְּעֵלֵי קַעִילָה בְּיַד הַיַּרְדַּי שְׂאוּל כְּאֲשֶׁר שְׁמַע עֲבֹדְךָ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲגַד נָא לְעֲבֹדְךָ (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה יִרְדּוּ:

רס"י היסגרוני בעלי קעילה וגו'. למדנו מכאן, שהשואל שני דברים, אין מסיבין לו אלא אחד, ואין מסיבין לו אלא ראשון, וכאן דוד שאל שאל כסדר, שהיה לו לשאול תחילה היך שאל, היסגרוני בידו, והסיבואו כסדר: (רס"י)

מצודת דוד היסגרוני. האם דעתם למסור אותי בידו : הירד. האם דעתו לרדת הנה : ירד. דעתו לרדת, ועל כי אין אורים ותומים משיבים על שני דברים כאחד, לזה השיבו לו על דבר שהיה מהראוי לשאול ראשון עליו, כי הירידה היא ראשון בזמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון היסגרוני. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : בעלי. אדוני, כמו (שמות כב יד) : אם בעליו עמו : (מצודת ציון)

רלב"ג היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול כאשר שמע עבדך ה' אלהי ישראל הגד נא לעבדך ויאמר ה' ירד. מזה המקום נוכל ללמד שהנשאלים באורים ותומים אין נשאלין בהם אלא שאלה אחת לבד לא יהיו נשאלין

בהם שתי שאלות יחד או יותר ולזה תמצא כי כששאל דוד על שתי שאלות לא באהו המענה כי אם באחת מהן : (רלבי"ג)

מלבי"ם היסגרוני כו' הירד שאול, הנה שאל שלא כסדר בכוונה, כי יש עוד ספק, שיוכל להיות שטרם ילך שאול בעצמו אליהם ישלח שליח, ויבקש שיוציאו ויסגירו אותו. ושאלה זאת קודמת לשאלת הירד שאול, וזאת היתה כוונתו באמת, תחלה שאל היסגרוני, היינו אם יבקש זאת על ידי שליח, ואחר כך שאל, הירד שאול שיצויר שאם לא ירצו לשמוע אל פקודת שאול על ידי שליחו אז ילך בעצמו לשחת לעיר. ולכן בפעם הראשון לא שאל היסגירו אותי ואת אנשי, כי אם ישלח על ידי שליח שיוציאוהו, לא יבקש רק את דוד שהוא ראש המורדים, שאז ירצה שאנשי קעילה ואנשי דוד יוציאו את דוד ויפטרו, כמו שהיה בשבע בן בכרי, אבל לא יוכל לבקש שיוציאו את דוד ואנשיו, שאז ילחמו דוד ואנשיו עם אנשי קעילה. ויאמר ה' ירד רצה לומר לא ישלח שליח כלל רק תיכף ירד בעצמו, ובזה שפיר לא הוצרך להשיב על השאלה הראשונה כי נכללה בשניה: (מלבי"ם)

יב וַיֹּאמֶר דָּוִד הַיִּסְגְּרוּ בְעַלְי קַעִילָה אֶתִּי וְאֶת-אֲנָשָׁי בְּיַד-שָׂאוּל וַיֹּאמֶר יְהוָה יִסְגְּרוּ: (o)

מצודת דוד יסגירו. דעתם להסגיר אותך בידו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר דוד היסגרו עתה שאל שאלה חדשה שלא שאל בראשונה כלל, והוא אחר שידע שירד שאול בעצמו שמה, שאל אם יסגרו בעלי קעילה אותי, והנה בצד זה ידע כי שאול ודאי יבקש אותו ואת אנשיו, כי ירצה שבעלי קעילה יפתחו לו שער העיר, ואז ילחם בתוך העיר עם דוד ואנשיו, והשיג התשובה יסגירו, (ומי שהתפלא הלא לא נתקיים דבר ה' שאמר שירד שאול ושיסגירו אנשי קעילה וזאת לא היה, התפלא בחנם כי דבר ה' היה אם לא ילך דוד משם ירד שאול והם יסגירו, שגלה לו דעת שאול ודעת אנשי קעילה, למען יזהר לצאת): (מלבי"ם)

יג וַיִּקָּם דָּוִד וְאֲנָשָׁיו כְּשֶׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקַּעִלָה וַיִּתְּהַלְכוּ בְּאֶשֶׁר יִתְּהַלְכוּ וּלְשָׂאוּל הִגִּד כִּי-נִמְלֹט דָּוִד מִקַּעִילָה וַיַּחְדֵּל לָצֵאת:

רש"י באשר יתהלכו. (תרגום:) באתר לכך להלכה, במקום הלכתם: (רש"י)

מצודת דוד באשר יתהלכו. רצה לומר : לא הלכו אל המקום אשר חשבו מתחילה לילך אליו וכדרך כל הארץ, כי המה לא חשבו מתחילה ללכת

אל מקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחדל. ומנע : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויתהלכו רצה לומר תחלה לא התישבו בשום מקום רק התהלכו תמיד ממקום למקום וחזרו בכל פעם למקום שכבר התהלכו שמה, באופן שלא ידע שאול אנה ילך אחריהם. וזה שכתוב ויחדל לצאת, אבל אחר כך, (מלבי"ם)

י"ד וישב דוד במדבר במצדות וישב בהר במדבר-זיף ויבקשהו שאול כל-הימים ולא-נתנו אלהים בידו:

מצודת דוד וישב וכו'. פעם ישב במצדות, פעם בהר וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון במצדות. במקומות משומרים : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישב דוד התישב במקום, אולם היה מתחבולותיו שבחר שני מקומות לשבתו, וזה שכתוב וישב במדבר במצדות, וישב בהר במדבר זיף, רצה לומר פעמים במצדות פעמים במדבר זיף בהר, ועל ידי זה הגם כי ויבקשהו שאול בכ"ז לא נתנו אלהים בידו, כי בכל עת שבא אל המקום לא היה דוד נמצא שם : (מלבי"ם)

טו וירא דוד כִּי-יָצָא שְׂאוּל לְבַקֵּשׁ אֶת-נַפְשׁוֹ וְדָוִד בְּמַדְבַּר-זִיף בְּחַרְשָׁה: (o)

מצודת דוד וירא דוד. כשראה אשר שאול יוצא לבקשו, אז ישב במדבר זיף במקום שיוכל להמלט : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחורשה. ביער, כמו (יחזקאל לא ג) : חורש מצל, ורוצה לומר סעיף. (יז) למשנה. שני למלכות : (מצודת ציון)

רלבי"ג בחרשה. ר"ל ביער כי אף על פי שהיה במדבר זיף שאין עוברין בני אדם שם הנה להציל עצמו מן הסכנה מיד שאול היה נסתר ביער : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מ"ש וירא דוד, ודוד במדבר זיף בחורשה, וישב דוד בחורשה תמוה. מדוע לא יצא משם אחר שראה שהלך שאול לבקשו? :

וירא דוד, עד עתה נמלט דוד בהשגחת ה' שלא מצאו שאול, ודוד לא ידע כי שאול הולך אחריו, ועתה ראה דוד ששאול יצא לבקשו ודוד היה בעת

ההיא במדבר זיף בחרשה. ובודאי היה דעת דוד לצאת מחרשה אל מקום אחר אבל מפני סבה שזכיר בסמוך (שבא יהונתן אליו) נשאר שם: (מלבי"ם)

טז וַיִּקַּם יְהוֹנָתָן בֶּן-שָׁאוּל וַיִּלֶּךְ אֶל-דָּוִד חֲרָשָׁה וַיַּחֲזֵק אֶת-יְדוֹ בְּאֵלֶיהֶם:

רפ"י ויחזק את ידו. חידש ברית סניניהם: (רפ"י)

מצודת דוד ויחזק. חזק, כמו ואמץ לבבו במשענת אלהים, באמרו; אלהים עמד, מה יעשה בשר לך: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם יהונתן יספר הסבה שלא יצא דוד מחורשה, כי יהונתן בא אליו ויחזק את ידו בארבעה ענינים, א. באלהים רצה לומר א"ל שלא יירא כי אלהים עמו, ובהשגחתו ימלטהו מני צר: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵל-תִּירָא כִּי לֹא תִמְצָאךָ יַד שָׁאוּל אָבִי וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וְאַנְכִי אֶהְיֶה-לָּךְ לְמִשְׁנָה וְגַם-שָׁאוּל אָבִי יָדַע כֵּן:

מלבי"ם ב. ויאמר אליו אל תירא כי לא תמצאך יד שאול אבי אשר אינו יודע מקומך, ג. ואתה תמלוך על ישראל וכו' ובזה תרום קרן בזכות הרבים כי זרח שמש הצלחתך, ובית אבי יהיה תחתך כי אהיה לך למשנה, ד. וגם שאול אבי ידע כן, ומצד זה נרפו ידיו ויפחד מעשות לך כל מאומה: (מלבי"ם)

יח וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֶׁב דָּוִד בְּחֲרָשָׁה וַיְהוֹנָתָן הָלַךְ לְבֵיתוֹ:

מצודת דוד לפני ה'. לפני האורים והתומים, כי הברית שמאז לא היה לפני ה' (מצודת דוד)

רלב"ג וישב דוד בחרשה ויהונתן הלך לביתו. באר לנו בזה כי נשען דוד בברית יהונתן עמו שלא יגלה מקומו לאביו ואע"פ שנתפרסם ליהונתן כי דוד יקח הממלכה ותסור ממנו ולזה ספר שלא נמנע דוד אחר זה מלשבת ביער ההוא: (רלב"ג)

מלבי"ם ויכרתו וכו' ברית לפני ה', כי הברית הראשון היה בינו לבין עצמו וזה היה לפני הכהן ואורים ותומים ועל ידי הבטחות יהונתן ובריתו

ודבריו שחזק אותו על ידי כן וישב דוד בחורשה רצה לומר נשאר יושב שם ולא יצא משם כמו שהיה במחשבתו, ובאמת כן היה ששאל לא ידע מקומו רק הזיפים הודיעו לשאל את מקום דוד כמו שיספר: (מלבי"ם)

יט ויעלו זפים אל-שאל הגבעתה לאמר הלוא דוד מסתתר עמנו: במצדות בחרשה בגבעת החכילה אשר מימין הישימון:

מצודת דוד מסתתר. מתחבא אצלינו בהמצדות העומדות בחורשה, שהיא בגבעת החכילה אשר היא מימין הישימון : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעלו זיפים כו' הגבעתה כי שאל חזר לביתו הגבעה, וחדל מלבקשו, במצדות הודיעו מקומו עם כל מצריו, א. במצדות סלעים, ב. בחרשה ביער, ג. בגבעת החכילה, ד. (באשר היה בחכילה עוד גבעה מצד שמאל) אשר מימין הישימון: (מלבי"ם)

כ ועתה לכל-אות נפשך המלך לרדת רד ולנו הסגירו ביד המלך:

רס"י ולנו הסגירו. ועלינו להסגירו: (רס"י)

מצודת דוד לכל אות וכו'. רצה לומר : באיזה אופן שתרצה לרדת אלינו רד, ועלינו למסרו בידך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אות. ענין רצון ותשוקה, כמו (תהלים קלב יג) : אוה למושב לו : (מצודת ציון)

כא ויאמר שאל ברוכים אתם ליהוה כי חמלתם עלי:

מצודת דוד ברוכים. ה' יברך אתכם בעבור ההודעה : (מצודת דוד)

כב לכו-נא הכינו עוד ודעו וראו את-מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו: שם כי אמר אל ערום יערם הוא:

רס"י כי אמר אלי. מי שאמר: ערום יערים הוא. מתנהג הוא בערמה, היום כאן, ולמחר במקום אחר, כדי שלא יודע מקומו: (רס"י)

מצודת דוד **הכינו עוד**. היו נכונים לראות מקום מהלכו, כי מי ראהו שם, הלא דבריכם מאומד ומשמועה : **כי אמר אלי**. עודו סר למשמעתי, אמר לי שבערמה ובתחבולות יעשה מלחמה, ולזאת מאוד מהצורך לחקור ולחפש אחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הכינו**. מלשון הכנה : **ערום יערים**. מלשון ערמה : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי אמר אלי ערום יערים הוא**. ר"ל הוא חסר מי האומר זה וכן ותכל דוד הוא חס' מי הוא המשתוקק והרצון בו ותכל נפש דוד וכן יהיה הרצון בזה המקום כי אמר לבי אלי שהוא יתנהג בערמה ויתראה במקום אחר והוא בלתי מתחבא שם בלתי על המעט ולזה הזהירם שיחקרו מכל המחבואים אשר יתחבא שם, או יהיה אמרו כי אמר אלי שב אל דוד והרצון שדוד אמר אליו בהיותו עמו שהוא מתנהג בערמה ובתחבולות יעשה לו מלחמה : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: הדברים כפולים ומשולשים, ובלתי מובנים? :

לכו נא הכינו עוד באשר ידע שדוד מערים ערמות ותחבולות להסתיר מקומו, ציום שיכינו הכנות בל ילך בחנם, והוא, **א**. **ודעו** בידיעה ברורה וראו בראות העין את מקומו האמתי, כי יצוייר שמקומו היא רחוק מאתכם, ומערים שתחשבו שיושב קרוב אליכם כדי שאלך לשם והוא ישמט למקום אחר, **ב**. יצוייר שמקומו אתכם ובכ"ז יתרחק כפעם בפעם למקום אחר לכן ראו את אשר תהיה רגלו שם, **ג**. יצוייר שאנשיו יושבים אתכם והוא בעצמו נחבא במקום אחר לכן דעו מי ראהו שם אותו בעצמו, ולא תסמכו על מגידים שיוכל להיות שהם מאנשי בריתו רק דעו מי ראהו שם אם הוא איש נאמן, ובאר הטעם שצריך לחקור כל כך, **כי אמר אלי ערום יערום הוא**, המרגל אשר שלחתי לדרוש אחריו אי"ל שמערים בכמה ערמות ותחבולות בענין שקשה מאד לדעת את האמת: (מלבי"ם)

כג וראו ודעו מכל המִחְבָּאִים אֲשֶׁר יִתְחַבֵּא שָׁם וְשִׁבְתֶּם אֵלַי אֶל-נְכוּן וְהִלַּכְתִּי אִתְּכֶם וְהָיָה אִם-יִשְׁנֹו בְּאֶרֶץ וְחִפְּשֹׁתִי אֹתוֹ בְּכָל אֶלְפֵי יְהוּדָה:

רס"י **אל** **נכוו**. על **דבר** **מכוון** **ואמת**: (רס"י)

מצודת דוד **אם ישנו בארץ**. כאשר לא נמצא אותו בכל מחבואיו, אם כן ודאי יהיה בארץ בין אנשי שבטו, ואז אחפש אותו בכל אלפי יהודה, רצה לומר : אכריח את כל אלפי יהודה, שכל אחד יחפש אחריו בין אנשיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המחבואים**. מלשון מחבואה ומסתור : **אל נכון**. כמו בנכון, וכן (שמות כה כא) : ואל הארון, ומשפטו : **ובהארון**. ונכון, רוצה לומר דבר ברור ומכוון : **ישנו**. מלשון יש : **וחפשתי**. ענין חקירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וראו, ד**. חוץ מזה תדרשו על כל המחבואים אשר יתחבא שם, שאם לא כן הגם שאדע מקומו יוכל להתחבאות שם במקום נסתר, ו**שבתם אלי אל נכון** רצה לומר שיהיה דבר נכון וברור, ואז **והלכתי אתכם**. והיה אם ישנו אמר זה בל ידמו כי מצוה שהם ידרשו כל הדרישות הנ"ל מאשר יתרשל הוא מלחפש, כי אם רק ישנו בארץ יחפשו בכל כחו: (מלבי"ם)

כד ויקומו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה אל ימין הישימון:

רש"י לפני שאול. שהיה שאול עתיד לילך אחריהם, והם הלכו לפניו לחפץ אל נכון: (רש"י)

מצודת דוד **ויקומו וילכו**. לחקור ולחפש טרם בוא שאול : **בערבה**. במישור אשר מימין הישימון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בערבה**. תרגם יונתן : במישרא : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויקומו אחרי חקרו** שנית כדבר שאול הלכו אנשי זיפה לפני שאול והוא אחריהם ודוד היה אז במדבר מעון כי כבר נעתק מחורשה: (מלבי"ם)

כנה וילך שאול ואנשיו לבקש ויגדו לדוד וירד הסלע וישב במדבר מעון וישמע שאול וירדף אחריו דוד מדבר מעון:

מצודת דוד **וילך שאול**. אחר שחזרו הזיפים והגידו לו מכל מחבואיו : **וירד הסלע**. ירד מהסלע אשר ישב בה, לשבת במדבר, מקום נוח להשמט אנה ואנה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וילך שאול ואנשיו לבקש** אחר שלא מצאוהו עוד בחורשה, ויגדו לדוד וירד הסלע שתחלה היה בערבה של מדבר מעון שהוא מישור שבקל ימצאנו ירד אל הסלע שהיה גם כן במדבר מעון, והוא היה הר גדול: (מלבי"ם)

לכז וַיִּלֶךְ שְׂאוּל מִצַּד הַהָר מִזֶּה וַדָּוִד וְאֲנָשָׁיו מִצַּד הַהָר מִזֶּה וַיְהִי דָוִד נֹחֵץ לָלֶכֶת מִפְּנֵי שְׂאוּל וְשְׂאוּל וְאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל-דָּוִד וְאֶל-אֲנָשָׁיו לְתַפְשָׁם:

רש"י עוטרם. מקיפים וסובבים מכל אל כד, כעטרה המקפת את הראש:
(רש"י)

מצודת דוד נחפז ללכת. היה ממהר לברוח, ושאוול ואנשיו סבבו לתפשם
(מצודת דוד)

מצודת ציון נחפז. מלשון חפזון ומהירות : עוטרם. מסבבים, כעטרה המסבת את הראש : לתפשם. ענין האחוזה בחזקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילך וכי' והיה ההר מפסיק ביניהם, עטרים רצה להקיף ההר משני צדדים ולתפש (מלבי"ם)

לכז וּמִלֶּאךָ בָּא אֶל-שְׂאוּל לְאמֹר מִהָרָה וְלָכָה כִּי-פָשְׁטוּ פְּלִשְׁתִּים עַל-הָאָרֶץ:

רש"י ומלאך בא אל שאול. מלאך ממס, כדי להציל את דוד: (רש"י)

מצודת דוד ומלאך בא. ועד שלא תפשם, בא שליח אליו ללכת מול פלשתים
(מצודת דוד)

מצודת ציון פשטו. התפזרו כדרך הנלחמים, וכן (לקמן כז י) : אל פשטתם היום
(מצודת ציון)

רלב"ג ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה. באר בזה הספור מה נפלא עוצם השגחת השם על אהוביו ואיך הציל דוד עם היותו בעוצם הסכנה : (רלב"ג)

מלבי"ם ומלאך בא בהשגחת ה' הפרטיית (מלבי"ם)

לכח וַיָּשָׁב שְׂאוּל מִרְדֵּף אַחֲרֵי דָוִד וַיִּלֶךְ לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים עַל-כֵּן קָרְאוּ לְמִקְוֹם הַהוּא סֹלַע הַמְחֻלְקוֹת:

רש"י סלע המחלקות. שהיה לבו של שאול חלוק לשתי דעות, אם לשון להאיל את ארצו מיד פלשתים, או לרדוף ולתפוס את דוד, כן תרגמו יונתן: (רש"י)

מצודת דוד סלע המחלקות. על שם כי בהסלע ההוא (הוא ההר שהלך שאול מצד ההר מזה וכוי האמור למעלה) נחלקו ונפרדו שאול ואנשיו, מעם דוד ואנשיו : (מצודת דוד)

שמואל א פרק-כד

א וַיַּעַל דָּוִד מִשֵּׁם וַיָּשֶׁב בְּמִצְדֹת עַיִן-גִּדִי: (ס) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁב שָׂאוּל מֵאַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּמִדְבַר עַיִן גִּדִי: וַיִּקַּח שָׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בְּחֹר מְכַל-יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךָ לְבַקֵּשׁ אֶת-דָּוִד וְאֶנְשָׁיו עַל-פְּנֵי צוּרֵי הַיַּעְלִים:

רש"י צורי היעלים. סלעי היעלים: (רש"י)

מצודת דוד צורי היעלים. סלעים גבוהים אשר היעלים מקננים בהן. וכן נאמר [איוב לט א] : הידעת עת לדת יעלי סלע : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחור. כל אחד היה נבחר : (מצודת ציון)

רלב"ג על פני צורי היעלים. הם הצורים החזקים שנהגו לשבת שם היעלים כי היעלים הם שוכנים בסלעים כאמרו הידעת עת לדת יעלי סלע וזכר זה כי דוד עם ראותו יד הש"י הטובה עליו לא היה מוסר עצמו לסכנות אך היה מחביא עצמו במקומות אשר יתכן לו בהם בהעלם יותר : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה ישב דוד על הדרך ולא במקום נסתר בחלקת הצורים הרמים? :

ויקח שאול שלשת אלפים איש, לא הוצרך להשמיע את העם (כמו למעלה כ"ג ט') כי העם היו נאספים למלחמת פלשתים. ולמעלה לא בחר מן העם ג' אלפי איש כי רצה להעלים שיחשבו שהולך למלחמת פלשתים

לא לרדוף אחרי דוד כמש"ש : וילך לבקש את דוד כו' על פני צורי היעלים במדבר עין גדי היו סלעים גבוהים מיוחדים ליעלים בטבעם כמש"ש הרים הגבוהים ליעלים, וחשב שאול בודאי שם יסתרו דוד ואנשיו, ודוד בגודל חכמתו הבין כי שאול יבקשהו על הצורים הרמים, ולא יעלה על דעת שאול שדוד יושב אצל הדרך, ולכן ישב עם אנשיו במערה שאצל דרך הרבים, כי הבין ששאול לא יפנה לבו לבקשו שם:(מלבי"ם)

זד וַיָּבֵא אֶל-גְּדֵרוֹת הַצֹּאן עַל-הַדֶּרֶךְ וְשָׁם מְעָרָה וַיָּבֵא שְׂאוֹל לְהַסֵּךְ אֶת-רַגְלָיו וְדָוִד וְאֲנָשָׁיו בְּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה יֹשְׁבִים:

רפ"י להסך את רגליו. להפנות לנקבים גדולים: (רפ"י)

מצודת ציון גדרות הצאן. דיר שהצאן רובצים בה : להסך את רגליו. לעשות צרכיו בנקבים, כי דרך הצנועים לסכך ולכסות הרגלים, וכן (שופטים ג כד) : אך מסיך הוא את רגליו : בירכתי. בסוף, וכן (שמות כו כב) : ולירכתי המשכן ימה : (מצודת ציון)

רלב"ג להסך את רגליו. ר"ל לסכך את רגליו, והוא עשיית הצרכי הגדולים כי מדרך הגדולים הצנועים לסכך רגליהם בבגדיהם שלא תראה ערותם :

מלבי"ם ויבא אל גדרות הצאן והנה לא עלה בדעת שאול שדוד שם, א. כי היו שם גדרות הצאן ומלא רועים, ב. שהיה על הדרך, ואינו מקום סתר, ולכן נכנס שאול לבדו אל המערה בלא פחד, אבל מטעם זה בעצמו שלא עלה לפני שאול במחשבה שדוד ימצא שם, מטעם זה דוד ואנשיו ישבו בירכתי המערה, בידעו ששם לא יחפש אחריו:(מלבי"ם)

זח ויאמרו אנשי דוד אליו הנה היום אָשֶׁר-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הַנְּהָ אָנֹכִי נָתַן אֶת-(איביר) אֵיבָרְךָ בְּיַדְךָ וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר יִטַּב בְּעֵינֶיךָ וַיִּקָּם דָּוִד וַיִּכְרַת אֶת-כַּנְּף-הַמַּעִיל אֲשֶׁר-לְשְׂאוֹל בַּלֵּט: (o)

מצודת דוד הנה היום. אולי נאמר לו על ידי נביא שימסור ה' אויביו בידו, וחשבו אנשיו שעל היום הזה נאמר, ולזה אמרו הנה זהו היום וכו', ולזה לך ועשית לו וכו' : ויך וכו'. לבו היתה מתנענעת ומכה בקרבו, כדרך החרד ומצטער, וזה בחשבו שלא עשה הטוב, והוא כמרים יד במשיח ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון כנף המעיל. שפולי המעיל : בלט. בחשאי, כמו (לעיל יח כב) :

דברו אל דוד בלט : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל. יתכן לפי הפשט שכבר היה רצון דוד להרגו ולא השיג ממנו כי אם הכנף והתחרט אחר זה דוד על מחשבתו ואף על פי שהותר לו להורגו כי רודף היה ואמר חלילה לי מהי מעשות הדבר הזה וזה היה מהפלגת חסידותו עם שזה גם כן יהיה סבה אחר כך להקל בהריגת המלכים וידע דוד כי הממלכה תהיה לו ולזה רצה להרחיק ענין הריגת המלכים משיחי ה' ולזאת הסבה בעינה צוה להרוג הנער העמלקי אשר הגיד לו שהרג שאול אעפ"י שכבר צוהו שאול על זה ולזה גם כן צוה להרוג אשר הרגו איש בשת בן שאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם הנה היום אשר אמר ה' אליך, חשבו, אחר שדוד נמשח על פי נביא, ואחר שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ובפרט ששאול רודפו ובודאי יפול הוא ביד דוד שהובטח לו המלוכה מאת ה', בודאי זה סבה מאת ה' ששאול יבא הנה ויפול ביד דוד, וזה כאילו א"ל ה' שיתן את אויבו בידו, ובשגם שעל פי הדין יכול להרגו כי רודף הוא וזה שכתוב ועשית לו כאשר ייטב בעיניך. ויקם דוד גם דוד היה מסופק בזה, אם כבר נשלמה מלכות שאול, ואם רצון ה' שיומת על ידי הנרדף, ובחן זה על ידי שכרת כנף מעילו, שזה קצת מן המעשה למרוד בו ולבזות בגדי מלכותו. והנה הרגיש כי: (מלבי"ם)

ז וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיָּבֹא לְב-דָּוִד אֲתוֹ עַל אֲשֶׁר כָּרַת אֶת-כְּנָף אֲשֶׁר לְשָׂאוֹל:

רס"י ויהי אחרי כן וגו': (רס"י)

מלבי"ם ויך לב דוד אותו, כי לב השלם יתפעל ויתחרט אם יעשה איזו פעולה רעה, ומזה הבין כי עדן לא שלמה מלכות שאול, ומורא מלכות עליו, וכי עול בכפו אף לגעת במלבושיו ואף כי בגופו: (מלבי"ם)

ז וַיֹּאמֶר לְאַנְשֵׁי חַלִּילָה לִי מִיְהוָה אִם-אֶעֱשֶׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְאֲדֹנָי לְמֹשִׁיחַ יְהוָה לְשַׁלַּח יָדַי בּוֹ כִּי-מֹשִׁיחַ יְהוָה הוּא: (o)

רס"י ויאמר לאנשיו חלילה. שני מקראות הללו כתובין שלא כסדרן, אלכא כיון שהתחיל לדבר בכריתת המעיל, כלה כל דבריו, ואמר שאף בכריתת המעיל נתחרט, ואחר כך חוזר לדבר הראשון, ואומר ; על שאמרו לו אנשיו הנה היום וגו', השיב להם, חלילה לי וגו': (רס"י)

מצודת דוד ויאמר לאנשיו. האומרים אליו להרוג את שאול : חלילה לי מה'. הדבר הזה הוא חולין לי מחמת מצות ה', וחוזר ומפרש הדבר ואמר ; אם אעשה וכו' לשלוח ידי בו : כי משיח. והתורה הזהירה עליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה כפל כי משיח ה' הוא? :

ויאמר ולכן אמר לאנשיו, חלילה לי רצה לומר חלילה לעשות זאת, א] שהוא חטא לה', ועל זה אמר חלילה לי מה', ב. מצד שהוא אדוני משיח ה', ונגד מה שהם חשבו שהוסר משחת קדש מראשו כי בא יומו, השיב להם כי משיח ה' הוא, רצה לומר בחנתי וידעתי שהוא עדיין משיח ה', ושמן שעל ראשו לא יצא מקדושתו:(מלבי"ם)

ח וישפע דוד את-אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל-שאול ושאול קם מהמעה וילך בדרך: (o)

רש"י ויפסע. הבדיל ודחה אותם לדברים: (רש"י)

מצודת דוד וישפע דוד. כי אנשיו עשו אגודה אחת להמית את שאול, ובא דוד ובקע להבדיל את האגודה באמרי פיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישפע. ענין בקיעה וסדיקה, כמו (שופטים יד ו) : וישסעהו כשפע הגדי : (מצודת ציון)

רלב"ג וישפע דוד את אנשיו בדברים. ר"ל שעם מה שהיו כלם נסכמים על הריגתו והיו לאגודה אחת על זאת ההסכמה הנה חלק דוד לבם בדבריו באופן שבלבל הסכמת' ומנעם בזה האופן מהריגת שאול : (רלב"ג)

מלבי"ם וישפע הפריד אותם בדבריו בל יקהלו נגד דעתו עד שקם שאול מהמערה, והיה יותר טוב שידבר עם שאול בפתח המערה, אך שירא מאנשיו בל יהרגו אותו לכן המתין עד שהיה שאול בדרך רחוק מהם:(מלבי"ם)

ט ויקם דוד אחרי-כן ויצא (מן)-(המערה) מהמעה ויקרא אחרי-שאול לאמר אדני המלך ויבט שאול אחריו ויקד דוד אפים ארצה וישתחו:

מצודת ציון ויקוד. כפף הקדקוד : אפים. מלשון פנים : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשֹׂאֵל לָמָּה תִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי אָדָם לֵאמֹר הֲיֵה דָוִד מִבְּקֵשׁ רָעָתְךָ:

רש"י למה תשמע. למה תקבל עלי לשון הרע של דואג: (רש"י)

מצודת דוד את דברי אדם. המדבר רכיל : מבקש רעתך. מבקש להרע לך (מצודת דוד) :

מלבי"ם (י-יא) השאלות: מהו ואמר, מי אמר, ומהו ותחס שהוא נסתר לנקבה? :

(י-יא) למה תשמע את דברי אדם רצה לומר שהמבקש להרע לחברו ולא יבצע מעשהו, יהיה או מפני שלא יכול או מפני שיירא מה' או מבני אדם, ועתה למה תשמע להאומר שדוד מבקש רעתך שאז בהכרח תאמר שמה שלא הרעותי לך היה מפני שלא יכולתי, וזה אינו כי הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ה' היום בידי במערה, והייתי יכול להרע לך, ואם תאמר שנמנעתי מפני שיראתי מאנשים, על זה אמר במערה, ששם לא היה איש עמך. וכן לא תוכל לאמר שהייתי ירא מה', זה אינו כי ואמר להרגך הלא ה' אמר והרשה לי להרגך כדין הרודף שמצוה להרגו ולהציל הנרדף. ופיי דבריו (נגד מ"ש אשר נתנך ה' בידי) ותחס עליך פיי ידי חסה עליך (פעל ותחס מוסב על היד שהיא נקבה) ולא רצתה לנגוע בך, ומבואר אצלי שפעל חוס בא על דבר שי"ל תועלת ממנו ואינו רוצה להשחיתו, (ונגד מ"ש ואמר להרגך) ואומר לא אשלח ידי באדוני הגם שמדין תורה מותר לא אעשה זאת לאדוני יען כי משיח ה' הוא: (מלבי"ם)

גא הנה היום הזה ראו עיניך את אשר-נתנך יהוה | היום | בידי במערה ואמר להרגך ותחס עליך ואמר לא-אשלח ידי באדוני כי-משים יהוה הוא:

רש"י ואמר להרגך ותחס עליך. הרי כאן חסרים שתי תיבות, ואמר האומר שאהרגך, ותחס נפשי עליך, כמו (שמואל-ב יג לט): ותכל דוד ללאת אל אנקלוס, ותכל נפש דוד: (רש"י)

מצודת דוד ואמר להרגך. כל אחד מאנשי, אמר להרגך, וחסה נפשי עליך, והוא מקרא קצר : (מצודת דוד)

רלב"ג ואמר להרגך ותחס עליך. ר"ל אמר לבי תחלה להרגך ותחס עליך

נפשי ונתחרטתי על המחשבה ההיא ואמרתי לא אשלח ידי באדוני כי משיח ה' הוא או יהיה הרצון באמרו ואמר להרגך שכבר אמר זה אחד מאנשי ותחס עליו נפש דוד והביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב : (רלב"ג)

זב וְאָבִי רָאָה גַם רָאָה אֶת-כֹּנֵן מְעִילָךְ בְּיָדִי כִּי בְכַרְתִּי אֶת-כֹּנֵן מְעִילָךְ וְלֹא הִרְגַתִּיךָ דַּע וּרְאָה כִּי אֵין בְּיָדִי רָעָה וּפְשַׁע וְלֹא-חֲטָאתִי לָךְ וְאֵתָה צָדָה אֶת-נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ:

רס"י וְחָזִי רָאָה. כְּלוּמַר תֵּן לְבָךְ עַל הַדָּבָר, וְגַם רָאָה הַעֲדוּת, אֲשֶׁר כֹּנֵן מְעִילָךְ בְּיָדִי, וְהָיִיתִי יָכוֹל לְהַרְגֶךָ: (רס"י)

מצודת דוד רָאָה גַם רָאָה. רָצָה לֹמַר : רָאָה בְּרָאִיָּה בְּרוּרָה וּמוּחַשֶׁת, אֲשֶׁר כֹּנֵן מְעִילָךְ בְּיָדִי, וּמִזֶּה תִּרְאָה שֶׁהָאִמֶּת אֲתִי : כִּי בְכַרְתִּי. בְּמַה שֶׁכַּרְתִּי כֹּנֵן הַמְעִיל שֶׁהִיא לְרָאִיָּה שֶׁהִיִּית בְּיָדִי, וְעַם כָּל זֶה לֹא הִרְגַתִּיךָ, מִזֶּה דַּע וּרְאָה כִּי מַעֲוֹלִים לֹא חֲטָאתִי לָךְ לְבַקֵּשׁ רַעְתֶּךָ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְאָבִי. עֲנִין גְּדוֹל וְשֶׁר, כְּמוֹ הָאָב עַל בְּנוֹ. אוֹ לְפִי שֶׁהִיא חוֹתֵנוּ, חֲשָׁבוּ כָּאֵב : צוּדָה. אֹרֵב, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כָּא יג) : וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וְאָבִי יַעַן שֶׁעֲדִיין יִיל שְׁמָה שֶׁלֹּא הָרְגוּ הִיא מִפְּנֵי שֶׁהִגַּם שֶׁהִיא עֲמוּ בִיחָד בְּמַעֲרָה לֹא הִיא קְרוֹב אֵלָיו, אוֹ לֹא הִיא חָרְבוּ בִידוֹ, אוֹ שֶׁנִּבְעַת מִפְּחָדוֹ וּלְכֵן לֹא הָרְגוּ עַל זֶה אֲמַר וְאָבִי רָאָה גַם רָאָה אֶת כֹּנֵן מְעִילָךְ בְּיָדִי, כִּי בְכַרְתִּי אֶת כֹּנֵן מְעִילָךְ, שְׁבוּדָאֵי הִיִּיתִי קְרוֹב אֵלֶיךָ וְהִיתָה חָרֵב חוֹתֶכָּת בְּיָדִי, וְלֹא נִפְלַעְתִּי פָּחַד, וּבְכִיז לֹא הִרְגַתִּיךָ אִם כֵּן מִזֶּה דַּע וּרְאָה כִּי אֵין בְּיָדִי רָעָה וּפְשַׁע הִיִּינוּ שְׁאִין עֲבִירָה בְּיָדִי שְׁאִם כֵּן הִיתָה עֲבִירָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה, וְכֵן מִזֶּה תִּרְאָה כִּי לֹא חֲטָאתִי לָךְ נֶגַד הַמַּלְכוּת, וּבְכָל זֶה אֵתָה צָדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ הִגַּם שְׁאִנִּי חָף מִפְּשַׁע, לְכֵן: (מלבי"ם)

זג יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּנְקַמְנִי יְהוָה מִמֶּךָ וְיָדִי לֹא תִהְיֶה-בְּךָ:

מצודת דוד וְנַקְמִנִי ה'. יִנְקוּם נַקְמִתִּי מִמֶּךָ : (מצודת דוד)

מלבי"ם יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ אַחַר שְׁאִין שׁוֹפֵט אַחַר בִּינִינוּ, וּבְאֵר לוֹ כִּי מִשְׁפֵּט ה' יִהְיֶה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי פָּנִים, א. אוֹ וְנַקְמִנִי ה' מִמֶּךָ, שֶׁהַשׁוֹפֵט עֲצֻמוֹ יַעֲשֶׂה הַנִּקְמָה בְּלֹא אֲמֻצְעִי, ב. אוֹ שִׁיעֲשֶׂה הַנִּקְמָה עַל יָדִי אֲמֻצְעִי, וְעַל זֶה אֲמַר: (מלבי"ם)

אחרי מי יצא מלך ישראל שהוא על עת שיצא לרדפו, וגם **אחרי מי רודף** שהוא על רדיפתו עתה, ומפרש (נגד אחרי מי יצא) **אחרי כלב מת**, שאז היה דומה לכלב שהוא עבד נאמן ושומר את אדוניו רק שעל ידי שרחק אותו היה ככלב מת שלא יכול לשמור, רצה לומר שהיה עבד נאמן לאדוניו, (ונגד אחרי מי רודף עתה) **אחרי פרעש אחד**, שגם עתה כחו חלוש וכאין נחשב, רק נדמה כפרעוש הקופץ ממקום למקום בעת שרוצים לתפשו, ואינו כפרעושים רבים (על ידי שש מאות איש אשר אתו) רק כפרעוש אחד: (מלבי"ם)

טז וְהָיָה יְהוָה לְדִין וְשֹׁפֵט בֵּינִי וּבֵינְךָ וַיֵּרָא וַיִּרְבֵּ אֶת-רִיבִי וַיִּשְׁפֹּטֵנִי מִיָּדְךָ:

מצודת ציון **וירב**. מלשון מריבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה כפל ושפט ויריב ריבי, וישפטני? :

והיה ה' לדין, ושפט מבואר אצלנו שיש הבדל בין דין ומשפט ובין דין ושופט, שהדין והדין מציין טענת הבעלי דינים וקבלת טענותיהם מצד הדיין, והמשפט והשופט יציין גמר הדין ופסק השופט כפי שורת הדין, והכתובים ישמשו עוד בשם ריב על ריב הבעלי דינים מצד עצמם. אמר דוד ה' יהיה הדין המקבל את הטענות שאני טוען עליך, וגם שפט ביני וביניך כפי שורת הדין וההלכה, ומפרש, (נגד והיה ה' לדין), **וירא וירב את ריבי**, שהוא יהיה הטוען והרב בעדי, (ונגד ושפט) **וישפטני מידך**, יעשה לך כפי שורת הדין: (מלבי"ם)

יז וַיְהִי | כְּכֹלֹת דָּוִד לְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-שָׂאוּל וַיֹּאמֶר שָׂאוּל הַקֶּלֶקֶל זֶה בְּנֵי דָוִד וַיִּשָּׂא שָׂאוּל קֶלֶוּ וַיִּבְרָךְ:

מצודת ציון **בני**. רצה לומר חמלת עלי כבן על האב. או לפי שהיה חתנו, חשבו כבן : (מצודת ציון)

יח וַיֹּאמֶר אֶל-דָּוִד צְדִיק אַתָּה מִמֶּנִּי כִּי אַתָּה גִּמְלַתְנִי הַטּוֹבָה וְאֲנִי גִּמְלַתִּיךָ הַרְעָה:

מצודת ציון **גמלתני**. ענין תשלומין המעשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם צדיק אתה ממני הודה לו על העבר שצדיק הוא בדינו. **כי אתה גמלתני הטובה** (מבואר אצלי כי גדר פעל גמל, הוא מי שעושה לחברו

פעולה טובה או רעה מצד התפעליות אהבה או איבה שיש לו עליו) רצה לומר אתה גמלת לי טוב בהריגת הפלשתי ומלחמת פלשתים מצד התפעליות אהבה שהיית אוהב לי ודורש טובתי, ואני גמלתיך הרעה מצד התפעלות הנפש באיבה ושנאת חנם: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר (ואת) **וְאַתָּה הַגַּדְתָּ הַיּוֹם אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ אֵתִי טוֹבָה אֶת אֲשֶׁר סָגַרְנִי** **וְהָיָה בְיָדְךָ** **וְלֹא הִרְגַתְנִי:**

מצודת דוד הגדת. רצה לומר : הראית לכל בראיה ברורה : (מצודת דוד)

מצודת **ציון סגרני.** **מסרני** : (מצודת **ציון**)

מלבי"ם ואתה הגדת היום, עתה השיב על מה שעשה עתה, אמר לו דע כי הפעל השלם והטוב במוחלט העומד לנס עמים, רצה לומר אם יעשה אדם מעשה טוב שרבים ילמדו ממנו לעשות כמוהו עד שיהיה בזה מורה הטוב לרבים, הוא לא לבד שיקבל שכר על פעולתו בשעתו, רק יקבל שכר מתמיד מתחדש בכל דור ודור, כי כל עת שילמד איש ממנו לעשות כמעשהו, יתיחס הטוב אל מי שהורהו בראשונה, ולפי זה השכר בשעתו יקבל בעד הפעולה בעצמה, והשכר המתמיד יקבל בעד מה שפרסם את המעשה וילמדה לרבים, וזה שכתוב ואתה הגדת היום ופרסמת לרבים מעשה טוב שעשית, וזה את אשר עשית אתי טובה את אשר סגרני ה' בידך ולא הרגתני הגם שמצד הדין היית רשאי להרגני, והגדה זאת תעשה פרי וזכות לדור דורים, כי מעתה: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר **וְכִי-יִמְצָא אִישׁ אֶת-אֹיְבוֹ וְשָׁלַח וְשָׁלַח טוֹבָה וְיִהְיֶה יְשָׁלְמָךְ טוֹבָה תַּחַת הַיּוֹם** **אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִּי:**

מצודת דוד וכי ימצא. רצה לומר : וכי נעשה מעולם כזאת, שימצא איש אויבו וכו' : וה'. אבל ה' ישלם לך גמול, ולא לחנם עשית מה שעשית : (מצודת דוד)

רלבי"ג וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה. הנה קצר בזה ונשען על מה שזכר אחר זה : וה' ישלמך טובה תחת היום הזה. ומה שקצר בזה הוא שראוי שישולם גמול טוב מאת הש"י וקצר זאת ההקדמה להודות על פרסומה : (רלבי"ג)

מלבי"ם וכי ימצא איש את אויבו ילמד מוסר ממך ושלחו בדרך טובה ואם כן למדת צדק לדור דורים וממילא בכל עת אשר ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה, וה' ישלמך טובה תחת היום הזה אשר עשית

לי, שעל כל פעם שיעשה איש מעשה טובה הזאת תקבל אתה שכר מחדש על היום הזה שהיית המתחיל והמלמד טוב לרבים: (מלבי"ם)

זכא וְעַתָּה הִנֵּה יָדַעְתִּי כִּי מֶלֶךְ תִּמְלֹךְ וְקָמָה בְּיָדְךָ מַמְלָכֶת יִשְׂרָאֵל:

רפ"י ידעתי כי מלך תמלוך. שרואה אני שהקב"ה מליך מידי. ומדרכ אגדה (ילקוט שמעוני רמז קלד): סימן זה מסר לו שמואל, שהקורע מעילו, ימלוך תחתיו: (רפ"י)

מצודת דוד הנה ידעתי. בראותי הצלחתך : **וקמה בידך**. בעבור כשרון מעשיך (מצודת דוד) :

מצודת ציון וקמה. מלשון קיום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שכבשת את יצרך עד המדרגה הזאת, ידעתי, **א**. כי מלך תמלוך כי המולך על יצרו הוא הראוי למלכות : **ב**. וקמה בידך ממלכות ישראל לא כמוני שנטלה המלכות ממני, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו ששמואל נתן לו סימן שמי שיקרע את מעילו ימלוך תחתיו: (מלבי"ם)

זכב וְעַתָּה הַשְּׁבַעָה לִּי בְּיְהוָה אִם-תִּכְרִית אֶת-זַרְעִי אַחֲרַי וְאִם-תִּשְׁמִיד אֶת-שְׁמִי מִבַּיִת אָבִי: (פ)

מצודת דוד אם תכרית וכו'. אז יהיה עליך עונש שבועה : **ואם תשמיד**. כפל הדבר במלות שונות, כי אם יוכרת זרעו, אם כן ממילא יושכח שמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תשמיד. ענין כליון : (מצודת ציון)

מלבי"ם השבעה לי השביעו, **א**. שלא יכרית את זרעו, **ב**. שלא ישמיד את שמו, והמפרשים אמרו שלא נשבע על זרעו כי הלא מסרם אל הגבעונים, ואינו מוכרח, כי זאת עשו הגבעונים ודוד לא עבר שבועתו: (מלבי"ם)

זכג וַיִּשְׁבַּע דָּוִד לְשֹׂאֵל וַיִּלֶּךְ שְׂאֹל אֶל-בֵּיתוֹ וְדָוִד וְאַנְשָׁיו עָלוּ עָלָיו-הַמְצוּדָה:

שמואל א פרק-כה

א וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּקְבְּצוּ כָל-יִשְׂרָאֵל וַיִּסְפְּדוּ-לוֹ וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּבֵיתוֹ בְּרִמָּה וַיִּקָּם דָּוִד וַיֵּרֶד אֶל-מִדְבַּר פָּאֲרָן: (o)

מצודת דוד בביתו ברמה. בהבית שהיה לו ברמה : וירד וכו'. אולי דרך מדבר עין גדי היו האנשים הולכים ושבים לספוד את שמואל, ופחד פן ימצאוהו מי מאנשי שאול, ולזה הלך משם למדבר פארן, ולכך סמכו למיתת שמואל : (מצודת דוד)

רלב"ג בביתו ברמה. ר"ל במקום שהיה שם ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה שינה דוד אז את מקומו אחרי מות שמואל? :

וימת שמואל וכו' ויקם דוד כל ימי חיי שמואל לא נגלה הדבר ששמואל משח את דוד כי ירא מלגלות כמ"ש ושמע שאול והרגני (למעלה ט"ז ב') ובמות שמואל נתגלה הדבר או על ידי שמואל עצמו לפני מותו או על ידי תלמידיו אחרי כן, ולכן הוסיף דוד להתירא משאול ובעוד עסקו בהספדו של שמואל הלך למדבר פארן: (מלבי"ם)

בב ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאד ולו צאן שלש-אלפים ואֵלף עֲזִים וַיְהִי בַגִּזְזִי אֶת-צֹאֲנוֹ בַכְּרָמֶל:

רס"י ואיש במעון. שם העיר: ומעשהו. מקנהו וקנינו: גדול. עשיר: והי בגוזז את לאנו בכרמל. והי יוס אחד זהגיע עת גזוז לאנו בכרמל, ודרכו היה לעשות מסתה ויוס טוב לגוזזי הלאן: (רס"י)

מצודת דוד ומעשהו. מקנהו, וכמו כן יקראו מלאכה, וכמו שכתבו (בראשית לג יד) : לרגל המלאכה, על שם שהעוסק במקנה, כל מלאכתו ומעשהו בהם, וכן (ירמיהו מח ז) : יען בטחך במעשיך : גדול מאד. בעושר רב : בגוזז. בעת גזוז צאנו, היה בכרמל : (מצודת דוד)

מצודת ציון במעון, בכרמל. מנחלת יהודה היו, כמו שכתוב (יהושע טו נה) : מעון כרמל וזיף : (מצודת ציון)

רלב"ג ואיש במעון ומעשהו בכרמל. אמר במעון להורות שלא היה יושב בעיר והיה לו מעון אצל מעשהו שהיה בכרמל ר"ל כי בכרמל היו שדותיו

וגניו וכרמיו ולרוב עשרו שם מעונו שם או רצה באמרו במעון שהיה יושב במקום נכבד והיה מעשהו רחוק ממנו כי היה מעשהו בכרמל וזה הפירוש השני הוא הנכון אצלנו : **והאיש גדול מאד**. ר"ל שהיה עשרו רב : **ויהי בגזוז את צאנו בכרמל**. ר"ל שבעת גזיזת צאנו היה בכרמל : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: למה האריך בספור מקום נבל ומקום מעשהו ומעלליו? :

ואיש במעון זה הוצעה להגדיל פחיתות נבל, שלא תאמר שלא היה מכיר את דוד אמר שהאיש יושב במעון ששם התהלך דוד במדבר מעון, ורק **מעשהו היה בכרמל**, **ב**. שלא תאמר שלא היה ביכלתו אמר שהאיש גדול ולו עושר רב, ובפרט שהיה בגזוז את צאנו שלפי מרבית הצאן גדלה המשתה ולא קצרה ידו : (מלבי"ם)

ג **וְשֵׁם הָאִישׁ נָבֶל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אַבְגִּיל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת-שָׁכַל וַיִּפֹּת תָּאֵר וְהָאִישׁ קָשָׁה וְרַע מַעַלְלִים וְהוּא (כִּלְבוּ) קָלְבִי:**

רס"י והוא כלבני מצבת כלב: (רס"י)

מצודת דוד טובת שכל. בעלת שכל טוב : **קשה ורע מעללים**. אמיץ לב ופועל רע : **כלבי**. מבני כלב בן יפונה, והיה קרוב לדוד : (מצודת דוד)

רלבי"ג והוא כלבי. ר"ל שלרוב אכזריותו היה תכונתו בתכונת הכלבים ששונאים בני מינם וינבחו להם בבאם אצלם ולא יניחום לאכול מהנמצא בבית ואע"פ שלא יגרע ממאכלי דבר וזה ממה שיורה כי רוע נבל היה בענין **הכילות** : (רלבי"ג)

מלבי"ם ושם האיש האיש היה מפורסם לרוע מצד שמו נבל, אבל אשתו היתה נודעת לשבת, וספר כי כשמים כן היו מעשיהם, האשה היתה שלמה בין במעלות הנפשיות **טובת שכל**, ובין במעלת הגוף **ויפת תאר**, **והאיש היה קשה**, בטבעו, **ורע מעללים** בתכונותיו המוסריים (שזה גדר שם מעלל על פעולה יוצאת מתכונה מוסריית כמ"ש בכ"מ) והנה מי שהוא קשה בטבעו ואינו רע מעללים, יעשה לפעמים טוב מצד המוסר והצדק, ומי שהוא רע מעללים ואינו קשה בטבעו יעשה לפעמים טוב וצדק מצד התפעלות טבעי, כמו מצד הרחמים על הדרך, או מצד היראה, כמו שהיה ראוי פה שיתירא נבל מדוד, או שירחם על הנערים אבל מצד שהיה קשה בטבע ורע המעלל לא היתה בו תקוה, והטעם שדוד בטח בו לשלוח אליו, אומר, **א. והוא כלבי** מצד היותו ממשפחת כלב מיהודה שהם שבטו של דוד : (מלבי"ם)

זד וַיִּשְׁמַע דָּוִד בַּמִּדְבָּר כִּי-גִזַּז נָבָל אֶת-צֹאנוֹ:

מלבי"ם ב. וישמע כו' כי גזז וחשב כי בעת שמחתו ייטב לבו להטיב: (מלבי"ם)

זה וַיִּשְׁלַח דָּוִד עֲשָׂרָה נְעָרִים וַיֹּאמֶר דָּוִד לְנְעָרִים עָלוּ כְרַמְלָה וּבְאֵתֶם אֶל-נָבָל וּשְׁאַלְתֶּם-לוֹ בְּשֵׁמִי לְשָׁלוֹם:

רלב"ג עלו כרמלה. אמר זה לפי ששם נעתק נבל בעת הגזיזה : (רלב"ג)

מלבי"ם ושאלתם, פייס אותו מצד שלשה ענינים, א. מצד כבוד דוד השולח לברכו, ועל זה אמר ושאלתם לי בשמי לשלום, ובאר להם איך ישאלו

זח וְאָמַרְתֶּם כֹּה לְחַי וְאֵתָּה שְׁלוֹם וּבֵיתְךָ שְׁלוֹם וְכָל אֲשֶׁר-לְךָ שְׁלוֹם:

רס"י כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, גוזז. (כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, מוזל חי וקיים). (ל"א כה לחי. אמרו על טבח ונסכו שתראו, כן ראוי לחי חי, לחי זריז וחשוב, כמו (שמואל-3 כג כ) בן חי רב פעלים, חי ומזורז, בעל מעשים, ע"כ): לחי. טוב וקיים: ואתה שלום וגו'. כן תהיה לחי

מצודת דוד כה לחי. רצה לומר : כן יהיה לזמן חיך, ואתה תהיה בשלום וגם ביתך וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג כה לחי. הרצון בו שכן יהיה לו מהטוב במועד הזה בשנה האחרת וקרא חי העתה העומד כמו שבארנו בדברי התורה על אמרו שוב אשוב אליך כעת חיה : (רלב"ג)

מלבי"ם ואמרתם כה לחי, כה תזכה לחיים בשנה הבאה, ואתה שלום כלל שלשה שלמות שבהם יצלח האדם, א. שלום עצמו וזה ואתה שלום, ב. שלום ביתו וזה וביתך שלום, ג. שלום קניינו והנלוים אליו וזה וכל אשר לך שלום: (מלבי"ם)

זז וְעַתָּה שְׁמַעְתִּי כִּי גִזְזִים לָךְ עֵתָה הָרַעִים אֲשֶׁר-לָךְ הָיוּ עִמּוֹ. לֹא הִכְלַמְנוּם וְלֹא-נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה כָּל-יְמֵי הַיּוֹתָם בְּכַרְמְלִי:

רפ"י לֹא הִכְלַמְנוּם. אִם נִלְכְּדוּ לָנוּ לְקוֹס דְּבַר, לֹא הִסְיִצוּנוּם רִיקָם: וְלֹא נִפְקַד לָהֶם. מִלְּאֲנוּם כִּי שׁוֹמְרִים הָיִינוּ לָהֶם: (רפ"י)

מצודת דוד עֵתָה וכו'. רצה לומר : עתה אודיע לך, שרועיך אשר היו עמנו, לא הכלמנו אותם בדברי ריב ומצה, אף לא נחסר להם מאומה, כי לא שלחנו יד בכל אשר להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נִפְקַד. נחסר : מאומה. כלל לא : (מצודת ציון)

רלב"ג לֹא הִכְלַמְנוּם. ר"ל שלא הלעגנו עליהם ולא אמרנו להם דבר לביישם גם לא עשינו דבר ישיגם הבושה בו בעבורנו וזה המאמר היה להורות שלא עשקו דבר מהמקני ישיגם הבושת בעבורו כשלא ימצא נבל חשבונו : וְלֹא נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה. ר"ל שלא די שלא השיגם נזק מצדנו אבל שמרנו אותם שלא השיגם נזק מזולתנו ולזה אמרו נערי נבל חומה היו עלינו גם לילה גם יומם : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: וכי מגיע להם שכר בעבור שלא גנבו ולא עשקו? :

וְעַתָּה (ענין ב) באו אליו מצד החיוב, א. אחר שהמשתה הזאת הוא בעבור הרועים והם בכלל הרועים כי הם היו עקר בשמירת הצאן, וזה שכתוב וְעַתָּה שְׁמַעְתִּי כִּי גִזְזִים לָךְ, עתה הנה השגחנו שלא יגיע לך נזק מאתנו כדרך יתר אנשי מלחמה אף נזק כל שהוא בדברים, וזה שכתוב לֹא הִכְלַמְנוּם, ב. שגם הגיע להם תועלת על ידי שלא נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה, כי שמרנום מלסטים ומחיתו טרף, ועל זה העיד עדים את הרועים בעצמם, וזה שכתוב: (מלבי"ם)

זח שָׁאַל אֶת-נְעָרֶיךָ וַיְגִידוּ לָךְ וַיִּמְצְאוּ הַנְּעָרִים חֵן בְּעֵינֶיךָ כִּי-עַל-יוֹם טוֹב בָּנוּ וְתָנָה-נָא אֶת אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לְעַבְדֶּיךָ וּלְבִנְךָ לְדָוִד:

רפ"י וימלאו הנערים. שלי, חן בעיניך, בטובה שיגידו לך עבדיך מהם עליהם: כי על יום טוב באנו. על סמך משתה ויום טוב שיש לך, באנו עתה לשאול. דבר אחר: ערב ראש השנה היה, ולריכין אנו לסעודת יום טוב: (רפ"י)

מצודת דוד ויגידו לך. שאמת הדבר : וימצאו הנערים. על עצמם אמרו,

בעבור דוד, שימצאו חן לקבלם בסבר פנים יפות : **כי על יום טוב**. דרכם היה לעשות יום טוב ומשתה ושמחה בעת גזיזת הצאן, וכן נאמר באבשלום (שמואל ב יג כג) : **ויהי גוזזים וכו' ויקרא וכו'**. וצוה דוד לאמר לו : הלא על יום טוב באנו, ומהראוי לקבל אז את כל הבא בסבר פנים יפות : **תנה נא**. עתה תנה את אשר תמצא ידך, אם מעט ואם הרבה : **לעבדיך**. על עצמם אמרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנו. כמו באנו, ותחסר האליף : (מצודת ציון)

מלבי"ם שאל את נעריך וכו'. (ענין הגי') באו אליו מצד החנינה והחסד, וזה שכתוב **וימצאו הנערים חן בעיניך אחר שבאנו על יום טוב**, שראוי לחונן את כל השואל חסד ביום ההוא, ומצד גי' טעמים האלה **תנה את אשר תמצא ידך**, רצה לומר כמסת כח ידך ונדבתך לבד : (מלבי"ם)

טו וַיְבֹאוּ נַעֲרֵי דָוִד וַיְדַבְּרוּ אֵל-נָבִל כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּשֵׁם דָּוִד וַיְנַחֲמוּ:

רש"י וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינחו. יגעים היו מטורח הדרך, ונזכרו למלכות דוד, וללא נחו עד שדברו אליו, ואחר כך וינחו. ויונתן תרגם: ופסקו, כלומר פסקו מלדבר עוד, עד שישמעו תשובתו:

מצודת דוד וינחו. שבתו ונחו מדבריהם, ולא דברו עוד מאומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינחו. מלשון מנוחה, רוצה לומר נחו מדבריהם : (מצודת ציון)

רלב"ג וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינחו. הרצון בזה אצלי כי להתפרסם רוע תכונת נבל לא דברו אליו אלו הדברים תכף בואם אבל נחו והמתינו העת הראוי לדבר לו מזה ואז דברו אליו ככל הדברים האלה שסדר דוד בפיהם שהיה בהם מפיוס הלב הרבה ועם כל זה היתה תשובת נבל בזה האופן מן הקושי שנזכר בזה המקום : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מהו וינחו? :

ויבואו נערי דוד וידברו וכו' גם זה הוצעה להודיע פחיתות נבל, **א**. שאחר שספר מהות השליחות שהיו דברי ריצוי ותחנונים ולא היה בס שום דופי שבעבורו יבזה אותם ויחרפם, הקדים לבל תחשב שהנערים שינו את הדברים על זה אמר כי דברו **ככל הדברים האלה בלא שינוי**, **ב**. בל תחשב

שדברו זאת בשם עצמם ולכן עט בהם על זה אמר כי דברו בשם דוד ג.
בל תאמר שאחר כך הוסיפו דברים שבעבורם עלתה חמתו עליהם על זה
אמר וינוחו ולא דברו אח"ז מאומה:(מלבי"ם)

וַיַּעַן נָבֶל אֶת-עַבְדֵי דָוִד וַיֹּאמֶר מִי דָוִד וּמִי בֶן-יִשָּׁי הַיּוֹם רַבּוֹ עַבְדִּים
הַמֵּתְפָרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו:

רפ"י מי דוד. מה הוא חשוב שאתן לו את שלי, הלא מרות המואציה בא:
(רפ"י)

מצודת דוד מי דוד. רצה לומר : וכי חשוב הוא כל כך ליתן לו מתן : היום
רבו. בעת ההיא נתרבו עבדים המתחזקים כל איש מול פני אדוניו, לומר
לאדונו אני גדול ממך, וכן דוד חושב עצמו לגדול ממני, עד שאתן לו מתן
(מצודת דוד) :

מצודת ציון המתפרצים. ענין התחזקות, כמו (בראשית לח כט) : מה
פרצת עליך פרץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה זה מענה על בקשתה? :

ויען נבל כוי מי דוד נגד מה שאמרו שבאו בשם דוד וכבודו, השיב מי דוד
ומי בן ישי, רצה לומר אינו חשוב לא מצד עצמו, ולא מצד אבותיו, שלא
נודע בשם, רק כל הנודע ממנו הוא שהוא אשר הרים יד במלך ומצד זה
הוא מפורסם, ומצד זה יעוז לדבר עתק, אבל זה היה חידוש בימי קדם
שלא נמצא מעיו ומורד, לא כן היום שרבו עבדים המתפרצים ואין זה
חידוש, ורצה לומר שדוד זה לא נודע בשם אף מצד יתרון רעתו שהוא
מורד במלכות, שגם זה אינו חידוש עתה:(מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר וְלִקְחֹתִי אֶת-לַחְמִי וְאֶת-מִימֵי וְאֶת טִבְחֹתִי אֲשֶׁר טִבַּחְתִּי לְגִזְזֵי
וְנָתַתִּי לְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי אִי מִזֶּה הֵמָּה:

מצודת דוד ולקחתי וכו'. ועל מה ששאלו לעצמם, אמר : וכי אתן לאנשים
אשר לא ידעתי איה המקום אשר מזה המה, ואם כן כל שכן הוא שלא
אתן לכם מאומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון טבחתי. זבחתי : לגוזזי. להאנשים הגוזזים צאני : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולקחתי ונגד מ"ש שיתן להם מצד החנינה כי על יום טוב באו,
השיב שהוא לא הכין המשתה רק לגוזזיו לא לאנשים זולתם, וזה שכתוב

ולקחתי את לחמי וכו' ואת טבחתי אשר טבחתי (רק) לגוזי ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה, הם יאכלו וגוזי ירעבו, ועל מה שתבעו מצד החיוב לא השיב מאומה כי התנכר אליהם כמ"ש אשר לא ידעתי אי מזה (מלבי"ם):

יב וַיִּהְיוּ נֹעְרֵי-דָוִד לְדַרְכָּם וַיָּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ וַיִּגְדּוּ לוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

מלבי"ם ויהפכו לא טעמו אצלו מאומה רק הלכו לדרכם: (מלבי"ם)

יג וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאִשְׁוֵי חֲגָרוֹ | אִישׁ אֶת-חֲרָבוֹ וַיִּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת-חֲרָבוֹ וַיִּחְגְּרוּ גַם-דָּוִד אֶת-חֲרָבוֹ וַיַּעֲלוּ | אַחֲרַי דָּוִד פָּאֲרַבַּע מְאוֹת אִישׁ וּמְאֹתָיִם יָשְׁבוּ
על-הַפְּלִים:

כ"י ויחגור גם דוד את חרבו. מכאן שמתחילין דיני נפשות מן הקטנים
בדין תחלה (סנהדרין לו א): על הכלים. לשמור אלהיהם וכליהם: (כ"י)

מצודת דוד על הכלים. אצל הכלים לשמרם : (מצודת דוד)

מלבי"ם חגרו דוד חשב את עצמו כמלך, אחר שנמשח על פי נביא ואחר שנטו אליו רוב יהודה, ורצה לדון מורד במלכות ב"ד שחייב מיתה, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שדנו דיני נפשות, ולכן התחילו מן הצד כמ"ש חגרו איש חרבו, שמי שחגר חרבו גלה דעתו שמחייב אותו מיתה, ודוד חגר חרבו לבסוף כי הוא היה ראש השופטים כפי הדין: (מלבי"ם)

יד וְלֹא־בִיגִיל אִשֶׁת נָבָל הַגִּיד גַּעַר-אֶחָד מֵהַנְּעָרִים לְאֹמֶר הִנֵּה שָׁלַח דָּוִד מִלְּאָכִים | מִהַמְּדַבֵּר לְבָרֶךְ אֶת-אֲדֹנָיו וַיַּעַט בָּהֶם:

כ"י אחד מהנערים. סלה: ויעט בהם. (תרגום): אפריחין במלך (ילקוט שמעוני רמז קל"ד, ופירוש הכריחם בדבריו הרעים), לשון עיט (בראשית טו) : (כ"י)

מצודת דוד ויעט בהם. בגערה הפריחם ללכת לדרכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעט. ענין הפרחה, כמו (לעיל טו יט) : ותעט אל השלל : (מצודת ציון)

רלב"ג ויעט בהם. ר"ל שלא די שלא ענה אותם מענה טוב אבל נהג בהם מנהג העיט והוא העוף הדורס שמתנהג באכזריות : (רלב"ג)

מלבי"ם הנה שלח ספר לה, **א.** מה שחטא נגד דוד, ששלח **מלאכים** (גדר שם מלאך הוא ההולך בשליחות של כבוד דרך כבוד) והשליחות היה לברך את אדנינו. והוא לא די שלא קבלם בכבוד, כי **ויעט בהם** והפריחם בבזיון וקצף: (מלבי"ם)

טו} והאנשים טובים לנו מאד ולא הכלמנו ולא-פקדנו מאומה כל-ימי התהלכנו אתם בהיותנו בשדה:

רס"י ולא הכלמנו. לא נכלמנו: (רס"י)

מצודת דוד והאנשים. אנשי דוד היו טובים לנו מאד : **ולא הכלמנו.** לא היינו נכלמים על ידיהם, ולא חסרנו מאומה וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכלמנו. מלשון כלימה : **פקדנו.** ענין חסרון : (מצודת ציון)

מלבי"ם והאנשים, ב. שהיה חייב להם גמול מצד החיוב שהאנשים היו **טבים לנו מאד, א.** שלא קבלנו מהם נזק, על זה אמר **ולא הכלמנו,** והנה הרועים לפעמים ירעו ולפעמים ירצו, רצה לומר שיאספו הצאן אל הגדרות בעת כלות המרעה, אמרו הנה בעת הרביצה שהיו הצאן בגדרותיהם ואנחנו לבד בשדה, שאז לא היו הצאן צריכים לשמירה, שעל זה אמר **כל ימי התהלכנו אתם בהיותנו בשדה** אז לא קבלנו נזק לא בדברים **שלא הכלמנו** ולא בממון **שלא פקדנו מאומה:** (מלבי"ם)

טז} חומה היו עלינו גם-לילה גם-יומם כל-ימי היותנו עמם רעים הצאן:

מצודת דוד חומה. עוד היו שומרים אותנו מאחרים, כחומה הזו : (מצודת דוד)

מלבי"ם (טז-יז) השאלות: למה כפלו בהיותנו בשדה, כל ימי היותנו עמם רועים הצאן? :

ב. בעת הרעיה שהצאן בשדה שאז צריכים נטירה מלסטים ומזאבים שעל זה אמר **כל ימי היותנו עמם רועים הצאן** אז חומה היו עלינו גם לילה גם יומם, עד שנוכל לאמר שגם הם היו מסייעים ברעיית הצאן, וזה

גז וְעַתָּה דְעִי וּרְאִי מָה-תַּעֲשִׂי כִּי-כָלְתָה הָרְעָה אֶל-אֲדֹנָיו וְעַל כָּל-בֵּיתוֹ וְהוּא בֶן-בְּלִיעֵל מְדַבֵּר אֱלֹיוֹ:

רס"י כי כלתה הרעה. מאת דוד אליו: והוא בן בליעל מדבר אליו. ואדונינו בן בליעל, מהיות דובר אליו מה שאני אומר אליך, כי יקאוף עלינו: (רס"י)

מצודת דוד מה תעשי. לתקן הדבר ולפייס את דוד : כי כלתה הרעה. נגמרה הרעה לבוא אליו : והוא. ונבל עצמו, הוא בן בליעל מדבר אליו ולהוכיחו על פניו, כי יגער בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בן בליעל. איש רשע, בלי עול מקום : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא בן בליעל מדבר אליו. הנה בליעל נאמר בשתוף על הרשע ועל הכילי ומזה הענין הב' הוא בזה המקום וממנו אמרו האמר למלך בליעל רשע אל נדיבים (איוב ל"ד) : (רלב"ג)

מלבי"ם ועתה דעי וראי מה תעשי לתקן המעוות, כי בודאי ילבשו נקם, א. מצד שבזה השלוחים שעל זה אמר כי כלתה הרעה אל אדנינו ועל כל ביתו, ב. מצד שבזה את דוד עצמו, שעל זה אמר והוא בן בליעל מדבר אליו, שאל דוד היה מדבר לאמר עליו שהוא בן בליעל פורק עול ומורד כמ"ש היום רבו עבדים המתפרצים: (מלבי"ם)

גח וְתַמְהָר (אבוגיל) אֲבִיגַיִל וְתִקַּח מֵאֲתִים לֶחֶם וּשְׁנַיִם נֶבְלִי-יַיִן וְחֶמֶשׁ צֹאן (עשוות) עֲשׂוּיִת וְחֶמֶשׁ סָאִים קָלִי וּמָאָה צִמְקִים וּמֵאֲתִים דְּבָלִים וְתִשָּׁם על-החמרים:

רס"י עשויות. תרגם יונתן: תכברא, ממולאות בשר דק וזיליס, פסטי"ץ בלע"ז כמו ששנינו בפסחים (עד א, עיין שם היטב ברס"י ד"ה רבי ישמעאל קורהו וכו', ומלוא ליישב): ונותן את הכרעים ובני מעיו לתוכו, רבי טרפון קורהו תכברא, מה שכתוכו לברו, כרבי עקיבא דאמר תולין חולה לו, כך היא שנויה בתוספתא, רבי קלונימוס ז"ל מן רומי פרשה לנו כן: כמוקים. ענבים יבשים: דבלים. עגולי דבלה, תאנים דרוסות וכבושות

מצודת ציון נבלי. נאדות : **עשויות**. מתוקנות ומבושלות, כמו (בראשית יח ז) : וימהר לעשות אותו : **קלי**. קמח משבלים צלויות, כמו (ויקרא כג יד) : ולחם וקלי : **ומאה צמוקים**. מאה אשכלות ענבים יבשים, וכן (דברי הימים א יב מא) : דבלים וצמוקים : **ומאתים דבלים**. מאתים ככר, והם תאנים מקובצות דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, כעין ככר לחם : (מצודת ציון)

יט ותאמר לנעריה עברו לפני הנני אחריכם באה ולא ישה נבל לא הגידה:

מצודת דוד לנעריה. מוליכי המנחה : (מצודת דוד)

רלבי"ג עברו לפני. אמרה זה לכפר פני דוד במנחה הגדולה הזאת : (רלבי"ג)

מלבי"ם עברו לפני כי חששה שאם ילכו אתה ביחד יודע לנבל, וזה שכתוב ולא ישה **נבל לא הגידה** : (מלבי"ם)

כז והיא היא | רכבת על-החמור וירדת בסתר החר והנה דוד ואנשיו ירדים לקראתה ותפגש אתם:

כ"י יורדים לקראתה. גיא היה צין שני ההרים, היא יורדת מהר זה, והם יורדים **מהר זה סכנגדו** : (כ"י)

מצודת דוד בסתר החר. בעמק שבין שני ההרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותפגוש. פגעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירדת בסתר החר שהיו שני הרים זה נגד זה, היא יורדת מהר הזה ודוד מההר המגביל לו ובהכרח כבר פגש דוד את הנערים שהלכו לפניו : (מלבי"ם)

כא ודוד אמר אך לשקר שמרתי את-כל-אשר לזה במדבר ולא-נפקד מכל-אשר-לו מאומה וישב-לי רעה תחת טובה:

רש"י ודוד אמר. כלבו כשאמרו לו נעריו גדופי נבל, אך לשקר שמרתי וגו': (רש"י)

מצודת דוד ודוד אמר. בעת שפגשה בו, אמר דוד לאנשיו : אך לחנם שמרתי וכו' : רעה. במה שחרפו לומר מי דוד וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשקר. רוצה לומר על חנם : ולא נפקד. לא נחסר : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה אמר זה דוד ברגע ההיא? :

ודוד אמר כאשר פגש את נערי נבל וחמוריו נושאות בר ומזון (שחשב כי הולכים אל מעון אל ביתו) אמר לאנשיו אך לשקר שמרתי את כל אשר לזה (ההולך פה לקראתנו) ששמרנו רכוש הזה ועתה השיב רעה תחת טובה : (מלבי"ם)

כב כה-יעשה אלהים לאיבי דוד וכה יסיף אם-אשאייר מכל-אשר-לו עז-הבקר משתין עז-הבקר : בקיר

רש"י משתין. יונתן תרגם: ידע מדע, משית קירות לבו. דבר אחר, אפילו כלבו, שדרכו להשתין בקיר : (רש"י)

מצודת דוד כה יעשה. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, כאלו אמר כהרעה הזאת יעשה לי המקום אם אשאייר וכו', ולפי שבסוף חזר בו, לזה כינה הכתוב ואמר לאויבי דוד : משתין בקיר. כן יקרא הזכר, כי עושה קלוח למרחוק, ויוכל להשתין בקיר : (מצודת דוד)

רלב"ג משתין בקיר. והוא הזכר, ויש להפלא איך נסכם דוד להרוג נבל וביתו והוא לא הסכי' על הריגת שאול עם היותו רודפו, ואפשר שנאמר שכבר נתפרסם לכלם היות דוד נמשח למלך על ישראל ולפי שהיה נבל מבזה המלכות היה עונשו למות וכל הנסכמים לו בזה וכבר התבאר ממאמר אביגיל לדוד שזה הענין היה מפורסם אז לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם (כב-כג) כה יעשה אלהים לאיבי דוד כמו שאעשה לנבל, ואביגיל שמעה הדברים האלה ועל ידי כן הכירה וראתה את דוד שהוא דבר כל זאת : (מלבי"ם)

כג ותרא אביגיל את-דוד ותמהר ותרד מעל החמור ותפל לאפי דוד

על-פְּנֵיהַ

וּתְשַׁחֲחוּ

אָרְץ:

מצודת דוד **לאפי** דוד. לפני דוד : (מצודת דוד)

כַּד וַתִּפֹּל עַל-רִגְלָיו וַתֹּאמֶר בִּי-אֲנִי אֲדֹנָי הָעוֹן וַתְּדַבֵּר-נָא אִמְתָּךְ
בְּאֲזְנֶיךָ וּשְׁמַע אֶת דְּבַרִּי אִמְתָּךְ:

רַס"י **בי** אני אדני העון. מתחלה אמרה כך, כדי שיטה אוזן לדבריה,
ולסוף אמרה לו האמת, אני אמתך לא ראייתי את נערי אדני: (רס"י)

מצודת דוד **בי אני וגו'.** כי דוד לא היה מכירה, ולזה אמרה מה ששמעתי
אשר אדוני מדבר אל עבדיו בדבר מה שקרה לו, דע אדוני העון הזה הוא
בי, רוצה לומר : בביתי נעשה הדבר : **ותדבר.** ולזה תדבר אמתך, לבקש
ולהתחנן על הדבר : (מצודת דוד)

רלב"ג **ותפול על רגליו.** ר"ל אצל רגליו : **בי אני אדני העון.** הוא על דרך
אמרו ולי אני עבדך והרצון בו בי אדני העון והפשע והודת זה תחלה כדי
שיכנסו דבריה באזני דוד ותשקיט חמתו בזה המאמר כי בו מהפיוס מה
שלא יעלם ואחר זה חלתה פניו שישמע את דבריה ובארה לו שלא חטאה
בזה אך חטא בו נבל בעלה מצד רוע מנהגו ותכונתו כי נבל שמו ונבלה
עמו : (רלב"ג)

מלבי"ם **בי אני אדוני העון,** אמרה הנה נבל זה כאין נחשב, יש לו עושר
ונכסים ולא השליטו האלהים לאכל ממנו, ומה שנודע בשם לאיש שוע
הוא על ידי, ולולא הייתי אשתו לא היה אדוני שולח אליו, ואם כן עקר
העון בי באשר אני עקרת הבית, אבל מטעם הזה בעצמו **ותדבר** וכו', רצה
לומר **א. תן לי רשות לדבר, ב. ושמע וכו' וקבל דברי:** (מלבי"ם)

כנה אל-נָא יְשִׁים אֲדֹנָי | אֶת-לְבוֹ אֶל-אִישׁ הַבְּלִיעַל הַזֶּה עַל-נָבֶל כִּי
כְשָׁמוּ כֵן-הוּא נָבֶל שָׁמוּ וְנָבֶלָה עָמוּ וְאֲנִי אִמְתָּךְ לֹא רָאִיתִי אֶת-נְעָרֵי
אֲדֹנָי אֲשֶׁר

מצודת דוד **אל איש.** רוצה לומר : אל דברי חירופו : **ונבלה עמו.** מחזיק
בנבלה, לדבר קשות וחירופים : **לא ראיתי.** בכדי לתקן הדבר ולפייסם :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **ונבלה.** ענין דברי גנאי וכעור, כמו (ישעיהו לב ו) : נבל נבלה
ידבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם אל ישים אדני את לבו רצה לומר הבזיון לא יהיה רק מאיש נכבד ובין השווים, לא מאיש פחות ונקלה שלא יחושו לבזיונו, והנה נבל זה הוא נקלה בעיני הבריות, כי נבל שמו, וכן הוא נקלה מצד עצמו כי נבלה עמו, וכן לא יחשב בזיון, רק מאיש שאין טבעו בכך לא כן מנבל שדרכו בכך, וזה שכתוב כי כשמו כן הוא. ואם כן אין לך להקפיד על בזיונו, ועקר הקפידה הוא עלי בהיותי אשת חיל, אבל ואני אמתך לא ראיתי את נערי אדני:

לכ ועתה אדני חי-יהוה וחי-נפשך אשר מנעך יהוה מבוא בדמים והושע ידך לך ועתה יהי כנבל איביך והמבקשים אל-אדני רעה:

כס"י אשר מנעך. ששלחני לקראתך למנעך משפיכות דמים: והושע ידך לך. מלנקום אתה בעלמך את נקמתך ותענס: יהיו כנבל איביך. נתנבלת ברוח הקודש שלא יאריך ימים: (כס"י)

מצודת דוד חי ה' וגו'. נשבעה בה' ובנפשו, ואמרה: הנה רצון ה' למנעך מבוא בעון שפיכת דם, ושידך תושיע לך לריב ריבך, כי אם היה רצון המקום שידך תושיע לך לנקום נקמתך ולשפוך דם, לא היה הדבר נגלה אלי ללכת לפייסך, ואף המהירה והפגישה והשמיעה בדבריך לאנשיך, המה מה' בהשגחה: ועתה. הואיל וה' מנעך מבוא בדמים, בודאי הוא יריב ריבך ויומת בידי שמים, וכל אויביך יהיו כנבל, שיומתו בידי שמים, וכאשר אמר דוד בעצמו אל שאול (לעיל כד יב) ישפוט ה' וכו' וידי לא תהיה בדך: (מצודת דוד)

רלב"ג מנעך ה' מבוא בדמים והושע ידך לך. הנה נשבעה שכן היה הענין שהיא לא ראתה נערי דוד ואמרה עם שבועתה מה שיורה שהיא בלתי יראה שישחית דוד בעלה וביתה אך הוא מפורסם אצלה שכבר ימנע דוד מזה אחר הפיוס אשר פייסה אותו וזה כלו היה מטוב חכמתה ואמרה שהש"י מנעהו מבוא בדמים ר"ל מבוא בהריגת אנשים ומנעהו מהושיע ידו לו להנקם מאויביו העברים בכחו ובעוצם ידו: (רלב"ג)

מלבי"ם (כו-כז) השאלות: למה דברה ג' מאמרים כ"א מתחיל במלת ועתה?:

ועתה בארה ג' טעמים שראוי שימנע מלכת לנקום נקם, כי שילך לנקום יהיה באחד מג' פנים, א. שיחשב שנבל חייב מיתה מדין מורד במלכות, ב. שיחשוב לנקום בל יעיזו אחרים לעשות כמוהו, ג. שיחשוב לקחת בחזקה מה שמגיע לנערו על פי הדין שהיו שומרים את הצאן, על האי אמרה חי ה' כו' אשר מנעך מבוא בדמים ורצה לומר כי עדיין לא יצא

טבעך בעולם ועדיין שאול קיים ואם היית הורג אותנו היית שופך דמים שלא כדין, או על כל פנים לפי דעתך שיש לך דין מלך אין ראוי שתושע ידך לך לעשות בעצמך נקמה על כבודך, וזה בהשגחת ה' שמנעך מרציחה או מהכח הבלתי ראוי, רק שתקוה אל ה', על הב' אמרה אל תחוש לנקום פן יעשו אחרים כמעשהו כי ועתה אין שייך טעם זה כי הלואי יהיו כנבל איביך לא יהיה בכחם לעשות לך רע רק מה שיש בכח נבל, שלא יכול לעשות לך מאומה, כי נעשה פקודתך נגד רצונו, ואמרה אויביך על המבקשים להשפיל כבודך והמבקשים את נפשך להרגך: (מלבי"ם)

לכז וְעַתָּה הַבְּרָכָה הַזֹּאת אֲשֶׁר-הֵבִיא שְׁפָחֶתְךָ לְאֹדְנִי וְנִתְּנָה לְנַעֲרִים
הַמְּתַהַלְּכִים בְּרַגְלֵי אֹדְנִי:

רס"י ונתנה לנערים. ותנתן לנערים המתהלכים וגו', 'נתנה' לשון ענה,
'נתנה' לשון להבא: (רס"י)

מצודת דוד ועתה הברכה. התפייס נא בעבור הברכה הזאת וכו' : ונתנה
וכו'. מפני הכבוד לא אמרה ונתנה לך, כי למעלתו למעט יחשב ואמרה
ונתנה להנערים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הברכה. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא) : קח נא את
ברכתי : ברגלי אדני. רוצה לומר עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה)
: לעם אשר ברגלי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה על הגי' שמנע מהנערים המגיע להם ע"פ הדין, הנה הברכה
הזאת אשר הביא שפחתך (ואמר הביא בלשון זכר שיוחשב כאילו הביא
הוא כי הוא מכספו) וטוב מעט בצדקה (כן פי' מהרי"א) (כח) שא נא
לפשע אמתך אחר שסלקה שלש הטענות שבעבורם ילך לנקום נקם,
התחילה לברר לו, שאם היה עושה זאת היה נמשך לו ממנו נזק גדול,
ופייסה אותו על שערבה לבה לדבר לפניו כזאת. התחילה לחשב שלשה
מעמדות מימי חיו, **א.** המעמד הראשון בעת התחיל ללחום מלחמות ה'
בגלית ובפלשתים, **ב.** המעמד השני, עת נרדף מפני שאול, **ג.** המעמד הג'
עת יזכה למלכות כפי שהובטח מפי נביא, שמצד כל השקפות אלה ראוי
שיחדל מעשות זאת. **א.** כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן כי מלחמות
ה' אדני נלחם, רצה לומר אחר שמה שיקוה שיעשה לו ה' בית נאמן,
נצמח ממה שלוחם מלחמות ה', שלוחם באויבי ישראל שהם אויבי ה',
אם כן אין מהראוי שתתערב בין מלחמותיך מלחמה לכבודך שאינה
מלחמת מצוה או חובה, רק מלחמת רשות או עבירה, וזה ורעה לא תמצא
בך מימין שאז יאמרו כי נלחמת כפי המקרה כאדם האוהב מלחמה
לשפוך דם כפי שיזדמן: (מלבי"ם)

זכח שָׁא נָא לְפָשַׁע אֲמַתְךָ כִּי עָשָׂה-יַעֲשֶׂה יְהוָה לְאֲדֹנָי בַּיּוֹם הַזֶּה לְפָנֶיךָ כִּי-
מִלְחָמוֹת יְהוָה אֲדֹנָי נִלְחַם וְרָעָה לֹא-תִמָּצָא בְּךָ מִיָּמֶיךָ:

רס"י **כי עשה יעשה ה'** לאדני בית נאמן. להיות מלך על ישראל, לפיכך,
ורעה לא תמצא בך, לכך לא נאה לך לעשות שלא כדון, להוציא לעז על
מלכותך: (רס"י)

מצודת דוד **שא נא וכו'.** הקדימה לשאול מחילה אם תכשל בלשונה,, לדבר
מה מול כבודו : **כי עשה יעשה.** זה ראשית אמריה תאמר, הן ידעתי שה'
יעשה לאדוני בית נאמן ומתקיים, ועד עולם לא תוסר המלוכה מביתו,
לא כשאול שיוסר המלוכה מזרעו : **כי מלחמות ה'.** כל מלחמתך המה
מלחמות ה', לעשות נקמה בפלשתים, אבל לא תמצא בך רעה מימך
ללחום ולהרוג אנשים מישראל כאשר עשה שאול שהרג כהני נוב, ולזה
סרה משאול, ולא תוסר ממך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שא.** ענין מחילה : **נאמן.** מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד
במקום נאמן : (מצודת ציון)

זכט וַיִּקָּם אָדָם לְרֹדְפֵךָ וּלְבִקֵּשׁ אֶת-נַפְשֶׁךָ וְהִיְתָה נַפְשׁ אֲדֹנָי צָרוּרָה |
בְּצָרוֹר הַחַיִּים אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת נַפְשׁ אִיְבִיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כָּף
הַקָּלֶעַ:

רס"י **כף הקלע.** חתיכת עור רחבה עשויה כמין כף באמצע הקלע, שנותן
זה האזן: (רס"י)

מצודת דוד **ויקם אדם.** רוצה לומר : עם שקם שאול לרדוף וכו' ויכול היית
להרגו במערה, עם כל זה לא שלחת בו יד, ורעה לא נמצא בך מימך :
והיתה נפש אדוני. ובעבור זה תהיה נפש אדוני צרורה בצרור החיים
הנצחיים הרוחניים, אחר הפרדה מן הגוף : **את ה'.** להיות חוזרת למקום
אשר ממנה חוצבה : **יקלענה.** תהיה משוטטת נעה ונדה, כהאבן הקלוע
בכף הקלע, ואמרה זאת להחניפו, ולבל ישפוך דמי ישראל כמו שאול :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **צרורה.** ענין קשירה, כמו (בראשית מב לה) : צרור כספו :
יקלענה. ענינו השלכה בהכלי העשוי כעין מקל ובראשו כעין כף, ובו יניחו
האבן הנורק, ולזה קרוי כף הקלע : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקס אדם לרדפך. והוא רמז אל שאול : **והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים.** הוא העולם הבא כי שם תתאחד הנפש במושכליה שהם צרור החיים ומצדם יהיה עם השם יתברך כמו שבארנו בראשון מספר מלחמות ה' : **ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע.** ר"ל שלא יהיה לה השארות וקיום והנה אמרה זאת להורות שכבר יחטא דוד אם ישחיתו ותמנע ממנו ההצלח' הנפשיית שהיא ערך ההצלחה ואמרה עוד כי בהיותו נגיד על ישראל יהיה לו זה העון לפוקה ולמכשול לב אם ישחיתם ואולי היה זה סבה שתסור הממלכה ממנו כמו שקרה לשאול, ועם זה היה מטוב חכמתה שחלתה פני דוד שיזכרה כאשר יטיב ה' לו לגמול אותה חסד או אולי המאמר ממנה על צד הנבואה וראתה שעתידי נבל למות ותהיה היא אשת דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם ויקס. (מעמד הבי') שבעת שקס אדם לרדפך שאתה נרדף מפני שאול, בזה ראוי כי **נפש אדוני תהיה צרורה בצרור החיים**, רצה לומר שתהיה נפשך שמורה מן המות האורב עליה כדבר הצרור בצרור ונטור ושמור מכל צד, והצרור הזה שבו תהיה שמורה, הוא החיים **את ה' אלהיך**, השגחת ה' שישמור אותה בחיים, כי עמו מקור חיים ולא יקרב המות לגבולה **ואת נפש אויביך הרודפים אותך יקלענה בתוך כף הקלע**, היא מליצה, שמן כף הקלע שמשם זורקים חצים ואבנים עליך לקחת את נפשך, משם יזרק את נפשם, כאילו נפשם שוכבת שמה, ובזרקם אבנים את נפשם הם זורקים, ע"ד וגולל אבן אליו תשוב. גם כוונה בזה על שכר עוה"ב שעל ידי רדפם אחריו ואתה נע ונד בעוה"ז תשכון נפשך במנוחות שאננות בצרור החיים הנצחיים, ונפש אויביך לא תשכון במנוחתה העצמיית רק תהיה חוץ למקומה כאבן הנזרק במרגמה, ולא כאבן שנזרק מן הקלע שנח במקום שנופל שמה, רק כמי שמקלע אבן אל תוך כף הקלע שגם שם לא תמצא מנוח רק תקולע מקלע אל קלע, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בשבת (פרק שואל) בינונים ורשעים נמסרים לדומה (ורצה לומר והם חוץ למקומם) הללו יש להם מנוחה והללו אין להם מנוחה: (מלבי"ם)

לז' והיה כִּי-יעֲשֶׂה יְהוָה לְאֲדֹנָי כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֶת-הַטּוֹבָה עֲלֶיךָ וְצִוְּךָ לַנְּגִיד
על-יִשְׂרָאֵל:

רש"י והיה כי יעשה ה' וגו'. ותמלוד: (כ"ז)

מצודת דוד את הטובה וכו'. וחוזרת ומפרשת וצוך לנגיד וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה רצה לומר ומן המעמד הזה שאתה נרדף יצמח בהכרח (המעמד הג') שתגיע למלכות, שעז"א והיה כי יעשה ה' לאדני כאשר דבר, אם כן אין מן הראוי שתעשה עתה המעשה הזה. כדי, (לא) ולא

תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול. שכבר ימצא שאול זכות במעשה הזה שרודף אותך כדין כי שפכת דם חנם, כי עדיין לא הגעת למלכות, גם כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שאם יבא דין לפניך שהעני בקש צדקה מן העשיר והרגו על שסרב מלתת לו, לא תוכל לעשות בו משפט כי גם אתה עשית כזאת. ויש הבדל בין פוקה ומכשול ששם פיק משתתף עם הוראתו השנית מענין הוצאה כמו זממו אל תפק, טוב יפיק רצון מה' שגדרו שמוציא לחוץ דבר הסגור וצרור ונבלע במקומו כאילו יצא מן הנעלם אל הגילוי, ובא לרוב על הוצאת עצמיים הגיונים, ומזה בא פיק ברכים בשיתוף עם המכשול שמוציא הרע הטמון ותכונה רעה אל הפועל, וכשל בה, ומזה פיק ברכים, שנפרדו צומת הגידים וקשורי הברכים ונתרפו מקשורם, וכן יל"פ פקו פלילה שהוציאו עברות היוצאות מתכונת רעות נפשיות ממסגרותיהם, כמו והוא עון פלילי (איוב ל"א). והיטב ה' לאדני בעת הזאת תזכר את אמתך כי מנעתי אותך מדבר שהיית מתחרט עליו כל הימים: (מלבי"ם)

גלא ולא תהיה זאת | לך לפוקה ולמכשול לב לאדני ולשפך-דם חנם ולהושיע אדני לו והיטב יהוה לאדני וזכרת את-אמתך:

כ"י ולא תהיה וגו' לפוקה. לכסלון, כמו (נחום ב יא): לפיק ברכים, שאם היית עושה זאת, לא יהיה לך פתחון פה לרדות אדם לדורות הבאים על שפיכות דמים: ולהושיע אדני לו. שתנקום אתה את נקמתך: (כ"י)

מצודת דוד ולא תהיה זאת לך לפוקה. רוצה לומר : כשתמלוד, לא יזיק לך כלל דברי חרפת נבל להיות מבוזה בעבור זה בעיני העם, ואפילו למכשול לב אדוני לא יהיה, כי לא תחוש אז לדברי נבל כזה, וכאשר לא תמיתהו, תוסר מן הקלון כי לא יאמר אז עליך שדרכת לשפוך דם חנם ולהושיע לעצמך בכח זרועך, וכאלו אמרה הן עתה עוד היותך נרדף בהרים מפני שאול, חושש אתה לחרפת נבל, אבל לא תחוש במה שיאמרו שאתה שופך דם חנם ומושיע לעצמך בכח זרועך, היות עכשיו אין מעלתך גדולה כל כך לחוש לדברים כאלה, אבל לאחר שתמלוד, נהפוך הוא. (והנה באמת בהבנת הדברים האלה, אליה וקוץ (בה), בהקטין עתה מעלתו, ולזה שאלה בראשית אמריה : שא נא לפשע אמתך) : והיטב ה' לאדוני. רוצה לומר : הן ידעתי כאשר ייטיב ה' לאדוני וימלוד כאות נפשו, זכור תזכור את אמתך, להחזיק לי טובה על העצה היעוצה, למנעך מבוא בדמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפוקה. אף הוא ענין מכשול, כמו (נחום ב יא) : ופיק ברכים : (מצודת ציון)

לזב וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַבְיָגַל בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחךָ הַיּוֹם
הַזֶּה לְקָרְאֵתִי:

מלבי"ם וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַבְיָגַל הַכִּיר שֶׁהֵאֵמַת אֶתְּךָ, וְהוֹדָה, אַיְי לְה' שֶׁשְׁלַחָה
בְּהַשְׁגַּחְתּוֹ לְמַנְעוֹ מִהַמַּעֲשֶׂה: (מלבי"ם)

לג וּבְרוּךְ טַעַמְךָ וּבְרוּכָה אַתְּ אֲשֶׁר כָּלַתְנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְּדָמַי
וְהִשַּׁע יָדִי:

רס"י כְּלִיתַנִּי. מִנְעַת אֹתִי, כִּמוֹ (תְּהִלִּים מ יז): לֹא תִכְלַח רַחֲמֶיךָ ; לֹא
יִכְלֶה מִמֶּךָ (בְּרַחֲמֵיךָ כִּג ז): וְהִשַּׁע יָדִי לִי. מוֹסֵב עַל מִבּוֹא בְּדָמַי, מ"ס
שָׁל מִבּוֹא מִחֻבְרַת עַל וְהִשַּׁע, כִּמוֹ מִבּוֹא בְּדָמַי וּמִהִשַּׁע יָדִי לִי: (רס"י)

מצודת דוד מִבּוֹא בְּדָמַי. מִבּוֹא בְּעוֹן שֶׁפִּיכַת דָּם, וּבִתְשׁוּעַת יָדִי לְעַצְמִי :
(מצודת דוד)

מצודת ציון טַעַמְךָ. דְּבוּרְךָ וְעַצְתְּךָ, כִּמוֹ (אִיּוֹב יב כ): וְטַעַם זִקְנִים יִקַּח :
כְּלִיתַנִּי. מִנְעַת. אֹתִי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. וּבְרוּךְ טַעַמְךָ שְׁחוּץ מִזֶּה גַם טַעֲנוֹתֶיהָ נִכּוּחוֹת וְאִמְתִּיּוֹת, ג.
וּבְרוּכָה אַתְּ שֶׁגַם אֶת מִצַּד עֲצַמְךָ כִּבְרַת הַיִּתְּ רֵאוּיָה לְזֶה בַּל אַחֲרִיב אֶתְּ
בֵּיתְךָ: (מלבי"ם)

לד וְאוֹלָם חַי-יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְנַעַנִי מִהֲרַע אֶתְּךָ כִּי | לֹלִי
מִהֲרַתְּ (וּתְבִאֲתִי) וּתְבִאֲתָ לְקָרְאֵתִי כִּי אִם-נֹתֵר לְנֶבֶל עַד-אוֹר הַבֶּקֶר
מִשְׁתִּין בְּקִיר:

מצודת דוד חַי ה'. הַרִינִי נִשְׁבַּע חַי ה' וְכוּי שֶׁמִּנְעַת אֹתִי מִהֲרַע לְךָ, רִצָּה לֹמַר
: לְבֵיתְךָ וְלִכְלֵל אֲשֶׁר לְךָ : כִּי אִם נֹתֵר וְכוּי. אִזּוֹ יַחֲוֹל עָלַי עוֹנֵשׁ שְׁבוּעָה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון וְאוֹלָם. אֲבַל בְּאִמְתּוֹ : לֹלִי. אִם לֹא : (מצודת ציון)

מלבי"ם וְאוֹלָם אִמַּר שֶׁלֹּא בְּעִבּוּר נִבַּל הִיִּתְּהָ הַהֲשַׁגְחָה הַזֹּאת רַק בְּעִבּוּרְךָ,
וְזֶה אֲשֶׁר מִנְעַנִי מִהֲרַע אֶתְּךָ כִּי לֹלֵא מִהֲרַתְּ הִיִּתְּ מִחֲרִיב הַכֹּל צְדִיק כְּרַשַׁע
וְהִיָּה מִן הוֹפַעַת הָאֵל בַּל יִגִּיעַ רַע אֵלֶיךָ: (מלבי"ם)

לַה וַיִּקַּח דָּוִד מִיָּדָה אֶת אֲשֶׁר-הִבִּיֵּאָה לּוֹ וְלָהּ אָמַר עָלַי לְשָׁלוֹם לְבֵיתְךָ
רָאִי שְׁמַעְתִּי בְּקוֹלְךָ וְאִשָּׁא פְּנֵיךָ:

מצודת ציון ואשא פניך. ענין הדור פנים, למלאות השאלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם מידה דרך כבוד. ולה אמר עד הנה דבר מעסקי נבל, עתה הבטיח
לה כי ישא פניה לעתיד ולא ישמור איבה:(מלבי"ם)

לזו וַתָּבֵא אֲבִיגַיִל | אֶל-נָבָל וְהִנֵּה-לוֹ מִשְׁתֵּה בְּבֵיתוֹ כְּמִשְׁתֵּה הַמֶּלֶךְ וְלֵב
נָבָל טוֹב עָלָיו וְהוּא שָׁכַר עַד-מְאֹד וְלֹא-הִגִּידָהּ לוֹ דְּבַר קָטָן וְגָדוֹל עַד-
אֹר הַבְּקָר:

מצודת ציון טוב עליו. רוצה לומר שמח : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה צורך לענין הספור מה שהיה לו משתה כמשתה
המלך וכו'?:

והנה לו וכו' ולא הגידה לו, ספר ג' טעמים שלא הגידה לו תיכף, א. שאם
היה חסר מן המשתה על ידי המנחה שהובילה באופן שהיה מרגיש
החסרון תיכף היתה מוכרחת להגיד לו, אבל הנה לו משתה בביתו
כמשתה המלך שהיה הכל לרוב מאד ולא הרגיש בחסרון מה שלקחה, ב.
כי ולב נבל טוב עליו ולא רצתה להעציבו ולערב שמחתו, ג. והוא שכר עד
מאד, ויראה כי יבער חמתו ביינו ויעשה רע לה, ולכן ולא הגידה לו דבר
קטן (מלבי"ם)

לזו וַיְהִי בַּבֶּקֶר בְּצֵאת הַיּוֹן מִנֶּבֶל וַתִּגְדַּל-לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיִּמַּת לָבוּ בְּקִרְבּוֹ וְהוּא הָיָה לְאָבִן:

רש"י כלאת היין מנבל. (תרגום:) כד פג חמרא מנבל: וימת לבו. שנלכטער
על המנחה שהובאת לדוד: (רש"י)

מצודת דוד בצאת היין. רצה לומר : בעת סרה השכרות : וימת לבו. אמר
על דרך גוזמא והפלגה, על גודל החרדה מפתח דוד, כי חשב פן עם כל זה
יבוא עליו : והוא היה לאבן. שבטלו הרגשותיו מרוב החרדה : (מצודת דוד)

רלב"ג וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן. אמר זה על צד ההפלגה לרוב הדאגה שהיה דואג על גודל המנחה ולרוב הפחד שהיה לו מדוד : (רלב"ג)

מלבי"ם וימת לבו נפל עליו פחד מדוד ומהסכנה שהיה בה ונצטננו דמיו ויהי **כאבן**: (מלבי"ם)

[לח] ויהי כעשרת הימים ויגף יהוה את-נבל וימת:

רש"י כעשרת הימים. שבעת ימי אצלו של שמואל תלה לו הקב"ה, שלא יתערב אצל רשע באצלו, ואחר כך חלה שלשה ימים ומת, כענין שנאמר: ויגוף ה' את נבל, ואמר מר (שמחות ג ט): חלה שלשה ימים ומת, זו היא מיתה מגפה. ורבותינו אמרו (ראש השנה יח א): אלו עשרת ימי תשובה, שהמתין לו הקב"ה שיחזור בתשובה. ויש אומרים: כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד, ששלח לו דוד עשרה נערים והאכילן: (רש"י)

מלבי"ם כעשרת הימים חכמינו זכרונם לברכה דרשו בו כמה דרושים והוא ע"פ הכלל שמספר המופשט מן המתואר מורה על מספר ידוע והם עשרה ימים הידועים של תשובה שבין ר"ה ליוהכ"פ: (מלבי"ם)

[לט] וישמע דוד כי מת נבל ויאמר ברוך יהוה אשר רב את-ריב חרפתי מיד נבל ואת-עבדו חשך מרעה ואת רעת נבל השיב יהוה בראשו וישלח דוד וידבר באביגיל לקחתה לו לאשה:

רש"י את ריב חרפתי. גדופי שחרפני (לעיל פסוק י): היום רבו עבדים המתפללים: ואת עבדו חשך מרעה. שלא הרגתיו: (רש"י)

מצודת דוד חשך מרעה. לבל המיתו בידי : ואת רעת. את גמול רעת : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשך. מנע, כמו (בראשית כב טז) : ולא חשכת : (מצודת ציון)

מלבי"ם ברוך ה' הודה על ג' ענינים, א. על שנענש על שחרפו, ב. ששמר אותו שלא ינקום בעצמו, ג. שהשיב גם רעת נבל ויתר עונותיו בראשו באופן שלא נענש על ידי דוד לבד, שכל מי שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה רק מת על ידי עונותיו: (מלבי"ם)

{מ} וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי דָוִד אֶל-אֲבִיגַיִל הַכַּרְמֶלֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ לֵאמֹר דָּוִד
שָׁלַחֵנוּ אֵלֶיךָ לְקַחְתֶּךָ לֹא לְאִשָּׁה:

מלבי"ם הכרמלה כי תיכף אחר המשתה חלה ולא שב עוד אל מעון והיא
נשארה אחרי מותו בכרמל: (מלבי"ם)

{מא} וַתִּקַּח וַתִּשְׁתַּחֲוֶה אִפְסִים אֶרְצָה וַתֹּאמֶר הֲנִי אֶמְתָּךְ לְשִׁפְחָה לְרַחֵץ
רַגְלֵי עֲבָדֶי אֲדֹנָי:

מצודת דוד לשפחה וגו'. כאלו אמרה אינני ראויה לו לאשה, כי אם
לשפחה, לרחוץ רגלי עבדיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפים. על פניה : (מצודת ציון)

רלבי"ג הנה אמתך לשפחה לרחוץ רגלי עבדי אדני. אמרה זה על צד
הענוה להורות שדי לה אם תהיה לאשה לאחד מעבדי דוד ותרחוץ רגליו
כמנהג האשה לבעלה : (רלבי"ג)

מלבי"ם הנה אמתך דברה אל השלוחים בנכת כי שלוחו של אדם
כמותו: (מלבי"ם)

{מב} וַתִּמְהַר וַתִּקַּח אֲבִיגַיִל וַתִּרְכַּב עַל-הַחֲמֹר וְחָמֵשׁ נְעֻרֹתֶיהָ הַהֵלְכוֹת
לְרַגְלָהּ וַתִּלָּךְ אַחֲרָי מִלֵּאכִי דָוִד וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה:

מצודת דוד וחמש נערותיה. היא רכבה, וגם חמש נערותיה וגו' : (מצודת
דוד)

מצודת ציון לרגלה. עם מהלכה ואחריה : (מצודת ציון)

{מג} וְאֶת-אֲחִינֹעַם לָקַח דָּוִד מִיִּזְרְעֶאל וַתְּהִי־גַם-שְׁתֵּיהֶן לוֹ לְנָשִׁים: (o)

מצודת דוד גם שתיהן. נוסף על מיכל בת שאול שקדשה מאז : (מצודת דוד)

מלבי"ם גם שתיהן רצה לומר נוסף על מיכל בת שאול שהיתה לו
מכבר: (מלבי"ם)

מַד וְשֹׂאֵל נָתַן אֶת-מִיכַל בְּתוֹ אִשְׁתּוֹ דָּוִד לְפִלְטִי בֶן-לִישׁ אֲשֶׁר מִגְלִים:

מצודת דוד **נתן את מיכל בתו.** כי חשב קדושי דוד לקדושי טעות, ורבותינו ז"ל (סנהדרין יט ב) נחלקו בו : (מצודת דוד)

רלב"ג **ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו'.** מן הפלא איך עשה זה שאול והיא היתה אשת איש וכבר אמרו רז"ל שלא נגע בה פלטי בן ליש וידמה שכן הוא שכבר חזר דוד ולקחה וזה מורה שכבר התפרסם ונודע שלא נגע בה ולפי שכבר היתה פרושה בלתי ראויה לבנים מזה הצד נתנו לה בני מרב אחותה לגדלם וגדלתם כאילו הם כניה ומפני זה נקראו בני מיכל כמו שאמר בסוף זה הספר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המחולתי : (רלב"ג)

מלבי"ם **ושאול נתן את מיכל בתו** הנה התפלאו איך נתן שאול את בתו שהיתה אשת איש לאחר, ואיך לקחה דוד אחר כך בחזרה אחרי הוטמאה, ויאמר הרד"ק ששאול אנס את דוד לגרשה, ובכ"ז החזירה דוד כי היה גט מעושה ופסול, ויאמר מהרי"א שלא נתנה לפלטיאל לאשה רק לשמרה. וכל זה רחוק, איך היה ביכלתו לכוף את דוד שברח מפניו, והכתוב אומר (לקמן ש"ב ג' ט"ז) וילך אתה אישה, אבל העקר כדברי חכמינו זכרונם לברכה ששאול טעה וחשב שקדושי מיכל לא היו כפי הדין כי קדשה במלוה של עושר שהובטח למכה גלית, או שדוד חשב שמאה ערלות פלשתים שוים פרוטה ושאול חשב שאינם שוים כלום, ולכן דייק דוד (לקמן שם י"ד) תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים, ובכ"ז היה דוד מותר להחזירה, כי היא היתה אנוסה על פי בית דין של שאול שטעו בדין, וכמו שהוא ההלכה במי שאמרו לה מת בעלך ונשאת על פי בית דין שלא נאסרה. וכפי הנראה התעורר שאול לזה, ממה שראה שדוד לקח עוד נשים על אשתו בלי רשותה, שזה כמואס בבת המלך לקחת עליה צרה לצרור, וזה גם כן עורר שנאה חדשה אצל שאול, ולכן התעורר דוד להרחיק נדוד ממדבר פארן אל מקום אחר להמלט מחמת שאול אשר בערה מחדש: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כו

א וַיְבֹאוּ הַזָּפִים אֶל-שָׂאֹל הַגְּבֻעָה לְאמֹר הֲלוֹא דָּוִד מְסֻתָּר בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן:

מצודת דוד **ויבאו הזפים.** באו עוד הפעם : (מצודת דוד)

זב וַיִּקָּם שְׂאוּל וַיֵּרֶד אֶל-מִדְבַּר-זִיף וְאֵתוֹ שְׁלֹשֶׁת-אֲלָפִים אִישׁ בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת-דָּוִד בְּמִדְבַּר-זִיף:

מצודת דוד **אל מדבר זיף.** ובמדבר ההוא, היתה גבעת החכילה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **בחורי** אלה שבחר (כנ"ל כ"ה ג') וע"כ בחורי בשו"א ולא בפת"ח:(מלבי"ם)

גז וַיִּחַן שְׂאוּל בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימֹן עַל-הַדֶּרֶךְ וְדָוִד יָשָׁב בְּמִדְבַּר וַיֵּרָא כִּי בָא שְׂאוּל אַחֲרָיו הַמִּדְבָּרָה:

מצודת דוד **וירא.** היה נראה לו שבא, ולא ידע עדיין בבירור : (מצודת דוד)

מלבי"ם **על הדרך** ודוד ישב רחוק מן הדרך, והצופים שראו שמחנה באה לא ידעו עדיין אם הוא מחנה שאול, וכן את המקום ששם יחנו, לכן:(מלבי"ם)

זד וַיִּשְׁלַח דָּוִד מְרַגְלִים וַיֵּדַע כִּי-בָא שְׂאוּל אֶל-נָכּוֹן:

מצודת דוד **אל נכון.** כמו בנכון, רצה לומר : ידע בבירור : (מצודת דוד)

מלבי"ם **שלח מרגלים** ועל ידי כן וידע בבירור כי בא שאול, וגם ידע אל נכון מקום תחנותו וכל פרט:(מלבי"ם)

זה וַיִּקָּם דָּוִד וַיָּבֵא אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חָנָה-שָׁם שְׂאוּל וַיֵּרָא דָּוִד אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁכַב-שָׁם שְׂאוּל וְאַבְנֵר בֶּן-נֵר שֶׁר-צָבָאוּ וְשְׂאוּל שָׁכַב בְּמַעְגַּל וְהָעַם חָנִים (סביבתו) סְבִיבְתָיו:

מצודת דוד **ויבא.** בתחילה הלך לרגל : **סביבתיו.** סביבות שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **במעגל.** דרך המחנה לחנות בעגול, למען יראו מסביב כל הבא

עליהם : (מצודת ציון)

רלבי"ג ושאל שוכב במעגל. ר"ל במחנה והוא היה בדמות עגול למען יראו הבאים אליהם מכל הצדדים : (רלבי"ג)

מלבי"ם המקום אשר שכב שם שאל ואבנר מופרדים מן העם, ומפרש שאל שוכב במעגל שהיה עיגול סביביו בל יקרב איש שמה, ושאל כבר שכב והעם לא שכבו עדיין רק חונים מקצתם שוכבים ומקצתם הולכים ויושבים : (מלבי"ם)

זו ויען דוד ויאמר | אל-אחימלך החתי ואל-אבישי בן-צרויה אחי יואב לאמר מי-ירד אתי אל-שאל אל-המחנה ויאמר אבישי אני ארד עמך:

מצודת דוד ויען דוד. אחרי שובו אליהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם מי ירד שבבואם לילה יחשבו שהם מבני המחנה : (מלבי"ם)

זז ויבא דוד ואבישי | אל-העם לילה והנה שאל שכב ישן במעגל וחניתו מעוקה-בארץ (מראשתו) מראשתיו ואבנר והעם שכבים (סביבתו) סביבתיו: (o)

רס"י מעוכה. נעולה: (רס"י)

מצודת ציון מעוכה. נעוזה, וקרוב הוא מלשון (ויקרא כב כד) : ומעוך וכתות : מראשותיו. סמוך לראשו : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש והנה שאל שוכב וכו', כבר נזכר בפסוק ה' שם אמר חונים ופה אמר שוכבים: :

והנה שאל שכב כו' ואבנר והעם שכבים עד שבאו לשם כבר שכבו כל העם (לכן קראם עתה בשם עם לא מחנה כי לא חנו עתה כמחנה ושומרים סביביה) : (מלבי"ם)

זח ויאמר אבישי אל-דוד סגר אלהים היום את-אוּיָבָךְ בְּיָדְךָ וְעַתָּה אֶפְנֶה נָא בְּחַנִּית וּבְאָרֶץ פְּעַם אַחַת וְלֹא אֶשְׁנֶה לָּו:

מצודת דוד ובארץ. עד שתנעץ החנית גם בארץ : פעם אחת. את זה אעשה

בפעם אחת, ולא אצטרך להכותו מכה שניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון סגר. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : **אשנה**.
מלשון שנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם סגר אלהים חשב שזה ודאי השגחיי שישנו כולם כדי שיכהו. ולא
אשנה לו בל תפחד שיקיץ על ידי המכה ויצעק, כי אמיתהו בפעם
הראשון : (מלבי"ם)

טו ויאמר דוד אל-אבישי אל-תשחיתהו פי מי שלח ידו במשיח יְהוָה
וְנָקָה:

מצודת דוד ונקה. ויהיה נקי מעונש, בתמיה : (מצודת דוד)

מלבי"ם אל תשחיתהו אף שהוא רודף ומותר להרגו, בכ"ז מי שלח ידו
במשיח ה' ונקה : (מלבי"ם)

זו ויאמר דוד חי-יְהוָה כי אם-יְהוָה יִגְפְּנוּ אִו-יָוִמוּ יָבֹא וְמָת אוּ בְמִלְחָמָה
יָרֵד וְנִסְפָּה:

רס"י חי ה'. יס אומרים, ליכרו נסבע, ויס אומרים, לאזיקי נסבע, אם
תהרוג את הכליק, אני אערב דמך בדמו: כי אם ה' יגפנו. יקרצ מיתתו:
או יומו יבא. יוס קזמן מיתתו זו: (רס"י)

מצודת דוד חי ה'. חזר לישבע ואמר : חי ה' שלא יאריך עוד ימים רבים,
כי או ה' יגפנו בלא יומו, או מהר יבוא יומו וימות במיתה טבעית, או
ימות במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונספה. ענין כליון, כמו (לקמן כז א) : עתה אספה : (מצודת ציון)

רלבי"ג חי ה' כי אם ה' יגפנו. ר"ל להמיתו בלא עתו על צד העונש : או
יומו יבא ומת. ר"ל הקץ המוגבל לו לחיות כי זה הקץ מתחלף לפי עת
הלידי : או במלחמה ירד ונספה. ר"ל שהוא בעצמו מצד בחירתו יסבב
שימות בלא עתו וזה כי מי שלא בא עתו עדין הנה יתכן בבאו במקום
הסכנה שימות בלא עתו וכבר זכרו זה בעלי חכמת משפטי הכוכבים
בספריהם והוא עוד דעת תורתנו השלמה ולזה צותה לעשות מעקה לגגים
למלט הבאים שם מהנפילה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד הוסיף לאמר בל תחשב שעל ידי שגם אני נמשחתי תהרגנו להקים מלכותי, כי דבר ה' שמשחני לא ישוב ריקם, על זה אמר כי ימלא קצו באי מגי דרכים שהמיתה אפשריית, או על ידי מגפה לפני קצו, או על ידי מיתה טבעיית כי קצו קרוב, או על ידי מלחמה: (מלבי"ם)

גיא חֲלִילָה לִי מִיְהוָה מְשָׁלֵחַ יָדַי בְּמַשִּׁיחַ יְהוָה וְעַתָּה קַח-נָא אֶת-הַחֲנִית אֲשֶׁר (מראשתו) מֵרֶאֱשֶׁתִּי וְאֶת-צַפְחַת הַמַּיִם וְנָלְכָה לָנוּ:

כס"י כפחת. **כלוחית:** (כס"י)

מצודת דוד חלילה לי. עם שגם אני משיח ה' כמותו, מכל מקום חלילה גם לי מחמת מצות ה', משלוח ידי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון צפחת. צלוחית, כמו (מלכים א וז יד) : וצפחת השמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש חלילה משלוח וכו' כפול? :

חלילה וכו' קח נא, רצה לומר ואל תחשב שאין עון במיתתו כי רודף הוא וז"א אחר שיש הצלה אחרת והוא קח נא את החנית שעל ידי זה ניצול ממנו כמו שהיה באמת ואם כן אסור להרגו, ועל זה אמר חלילה לי מה' : (מלבי"ם)

גיא ויקח דוד אֶת-הַחֲנִית וְאֶת-צַפְחַת הַמַּיִם מֵרֶאֱשֶׁתִּי שְׂאוּל וַיֵּלְכוּ לָהֶם וְאִין רָאָה וְאִין יוֹדַע וְאִין מְקִיץ כִּי כָלָם יִשְׁנִים כִּי תִרְדַּמְת יְהוָה נִפְלָה עֲלֵיהֶם:

מצודת דוד ויקח דוד. חזר דוד לקחתו בעצמו, כי לא האמין לאבישי פן יכה עמו נפש שאול : ואין רואה וכו'. בעבור השינה לא היה מי רואה אותם, ואף לא ידעו בהרגשת השמע מקול ההולך והדבור, ולא היה מי מהם מקיץ מן השינה במשך הזמן ההוא, כי מה' נפלה עליהם תרדמה, ולא היה הדבר בדרך הטבע : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואין רואה ומפרש נגד ואין רואה ואין יודע, כי כולם ישנים (רצה לומר שלא לבד שאין רואה כי היה חשיכה גם לא היה איש יודע ומרגיש בדבורם בבואם ובלכתם) ונגד ואין מקיץ אומר כי תרדמת ה' נפלה עליהם, כי בדרך הטבע היה ראוי שיקיץ איש מן המחנה ברגש הזה, רק שהיה בהשגחה שהפיל ה' עליהם תרדמה: (מלבי"ם)

יג וַיַּעֲבֹר דָּוִד הָעֵבֶר וַיַּעֲמֵד עַל-רֹאשׁ-הָהָר מִרְחֹק רַב הַמָּקוֹם בְּיַנְיָהִים:

מצודת דוד **העבר**. מעבר המים שהיה שם : **על ראש ההר**. להשמיע קולו למרחוק : **רב המקום**. כי פחד לנפשו שלא יתפשוהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מקיץ**. ענין הערה מהשינה : **תרדמת**. שינה עמוקה. וכן (יונה א ו) : מה לך נרדם : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויעמד על ראש ההר מרחוק רב המקום ביניהם**. הנה עמד על ראש ההר כדי שיהיה קולו יותר נשמע כי היה רוצה לדבר אל שאול מרחוק למלט עצמו מהסכנה אם יסכימו לרדוף אחריו : (רלב"ג)

מלבי"ם **רב המקום**, כי יצויר שהדרך רחוק והמקום קרוב, כמו העולה לראש הר גבוה שדרכו רחוקה מאת העומד בתחתית ההר והמקום קרוב כמ"ש מקדרין בהרים, לכן אמר שהתרחק גם במקום:(מלבי"ם)

יד וַיִּקְרָא דָּוִד אֶל-הָעָם וְאֶל-אַבְנֵר בֶּן-נֵר לֵאמֹר הֲלוֹא תַעֲנֶנּוּ אַבְנֵר וַיַּעַן אַבְנֵר וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה קִרְאתָ אֶל-הַמֶּלֶךְ: (פ)

מצודת דוד **הלא תענה אבנר**. רצה לומר : עליך להשיב על דבדי : **מי אתה**. רצה לומר : איך מלאך לבך לקרא בקול על המלך, להקיצו משנתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אל המלך**. כמו על המלך : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות**: מ"ש מי אתה קראת אל המלך, והלא אל אבנר קרא לא אל המלך? :

מי אתה קראת אל המלך, רצה לומר כי הקורא לשר הצבא יקרא את משרתו שיודיע לאדוניו כי רוצה לדבר עמו, והקורא אל המלך יקרא לשר הצבא שהוא משרת המלך, וחשב אבנר אחר שקרא הלא תענה אבנר, בהכרח י"ל איזה מבוקש אל המלך:(מלבי"ם)

טו וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אַבְנֵר הֲלוֹא-אִישׁ אַתָּה וּמִי כְמוֹךָ בְּיִשְׂרָאֵל וְלָמָּה לֹא שְׁמַרְתָּ אֶל-אֲדֹנָיִךָ הַמֶּלֶךְ כִּי-בָא אֶחָד הָעָם לְהִשָּׁחִית אֶת-הַמֶּלֶךְ אֲדֹנָיִךָ:

מצודת דוד **הלא איש אתה**. רצה לומר. הלא אתה גדול וחשוב, ומי כמוך בחשיבות, ולפי גודל המעלה תגדל האשמה : **כי בא**. פן יבוא, וכאשר

באמת בא אבישי ורצה להשחיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון איש. רצה לומר גדול וחשוב, כמו (במדבר יג ג) : כולם אנשים
אל אדוניך. על אדוניך : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מז"ש הלא איש אתה וכו', ולמה אמר תחלה למה לא שמרת ואחר כך אשר לא שמרתם? :

ויאמר דוד, השיב לו, כי הנמוס הזה, שמי שיש לו דבר אל שר הצבא לא יקראהו בנכח רק על ידי משרתו, הוא רק אם הקריאה הוא לצורך הקורא או לאיזה ענין פרטי, לא כן אם הקריאה הוא בעבור ענין כללי, הנוגע למלכות אז הנמוס שיקרא לשר הצבא בנוכח לא על ידי אמצעי, באשר תוכן הקריאה מיוחד אליו מצד מעלתו, וזה שכתוב **הלא איש אתה ומי כמוך בישראל**, רצה לומר הקריאה מיוחדת לך לפי מעלתך הגדולה משני פנים, כי אחר שהתברר שהיתה המחנה והמלך בלא שומרים, עד שקרב איש זר עד משכב המלך לקחת החנית מראשותיו, שזה פשע גדול, אם כן יצוייר שהיה זה או בפשע שר הצבא שלא העמיד שומרים לשמור ראש המלך, או (אם העמיד שומרים) השומרים פשעו ולא עמדו על המשמר, ובזה ראויים השומרים לעונש גדול, וגם בזה עליו מוטל להענישם על שלא עשו פקודתם. וזה שכתוב על צד האי' **הלא איש אתה** רצה לומר אתה האיש שעליך מוטל הדבר להעמיד שומרים לראש המלך, ועל צד הבי' **מי כמוך בישראל** ועליך מוטל להעניש את הפושע, עתה פי' דבריו, על צד האי' שא"ל **הלא איש אתה ולמה לא שמרת אל אדוניך המלך** רצה לומר למה לא העמדת שומרים, כי הלא בא אחד העם להשחית ואיה השומרים? והלא היה פה סכנה גלויה. ואם כן: (מלבי"ם)

[טז] לא-טוב הדבר הזה אשר עשית חי-יהוה כי בני-מות אתם אשר לא-שמרתם על-אדניכם על-משים יהוה ועתה | ראה אי-חנית המלך ואת-צפחת המים אשר (מראשתו) מראשתיו:

מצודת דוד כי בני מות אתם. בעבור כבוד אבנר, חזר לדבר אל כולם ולפסוק עליהם המיתה : **ראה אי חנית.** רצה לומר : ואם תאמר שמרתם, איה החנית' מי לקחו : **אשר מראשתיו.** אשר היו מראשותיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בני מות. אנשי מות, רצה לומר חייבי מיתה : **אי חנית.** איה החנית : **ואת צפחת.** ועם צפחת : (מצודת ציון)

מלבי"ם לא טוב הדבר הזה אשר עשית רצה לומר אל תאמר כי חטאת בשב ואל תעשה, כי זה יחשב כמעשה, אחר שלא עשית המוטל עליך, ההיזק הנמשך ממנו נחשב כאילו עשית אותו בפועל, ואם על הצד הבי' שעליו אמר ומי כמוך בישראל להעניש השומרים שפשעו בשמירתן, אמר

חי ה' כי בני מות אתם, אשר לא שמרתם וכו' כי ועתה ראה אי חנית המלך ומבואר שלא היה שם שומר, ושהיה המלך בסכנה גדולה: (מלבי"ם)

יז וַיִּכַּר שְׂאוּל אֶת-קוֹל דָּוִד וַיֹּאמֶר הַקּוֹלֶךָ זֶה בְּנֵי דָוִד וַיֹּאמֶר דָּוִד קוֹלִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ: **יח** וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה אֲדֹנָי רֹדֵף אַחֲרַי עֲבָדוּ כִּי מָה עָשִׂיתִי וּמַה-בִּידִי רָעָה:

מלבי"ם מה עשיתי נגד מלכותך ומה בידי רעה בשאר ענינים: (מלבי"ם)

יט וְעַתָּה יִשְׁמַע-נָא אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרַי עֲבָדוּ אִם-יְהוָה הִסִּיתָךְ בִּי יָרַח מִנְחָה וְאִם | בְּנֵי הָאָדָם אַרְוִרִים הֵם לִפְנֵי יְהוָה כִּי-גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת יְהוָה לֵאמֹר לֵךְ עֲבַד אֱלֹהִים אַחֲרָיִם:

כ **כ"י** הַסִּיתָךְ זֵי. לְשִׁנְאֹתַי, כֹּל הַסְתָּה לְשׁוֹן שׁוּמָה, אֲמִיטְמִינִי ט' זִלְעִי: יָרַח מִנְחָה. יִקְבַּל זְרַחְמִים תִּפְלָתִי, לְהַסִּיב חֲמַתְךָ מִמֶּנִּי: כִּי גִרְשׁוֹנֵי. מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל: לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אַחֲרָיִם. הַיּוֹלָא מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל לַחוּץ לְאֲרָץ זְמַנֵּן הַבַּיִת, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה. וְיוֹנְתָן תִּרְגַּם: אִיזֵל דוֹד זֵינִי עֲמַמִּיא פְּלַחֵי טַעוּתָא:

מצודת דוד **אם ה' וגו'.** אם הדבר מה' ומצד העונש, אקריב מנחה לה', ויהי רצון שיקבל לריח ניחוח, וירף ממני : **ואם בני האדם.** הם הסיתו אותך עלי, כי הבחירה חפשית באדם באין מעצור : **ארורים הם.** בני האדם האלו : **מהסתפח.** מלהיות מאוסף בארץ ישראל היות עד הנה חשבתני, כאשר ראה המלך שנמסר בידי במערה ולא הרגתיו, יחדול עוד מדלוק אחריי אבל עתה שעם כל זה רודף אחרי, בעל כרחי ארחיק נדוד מארץ ישראל : **לאמר.** כאלו יאמרו אלי לך עבוד וכו', כי גורשים אותי מבין ישראל, ללכת בין פלשתים. ויונתן תרגם : איזל דוד ביני עממיא פלחי טעותא :

מצודת ציון **הסיתך.** מלשון הסתה ופתוי : **ירח.** מלשון ריח : **מנחה.** רצה לומר תשורה וקרבן : **מהסתפח.** ענין הקבוץ והדבוק, ואסיפת דבר אל דבר, כמו (לעיל ב לו) : **ספחני נא :** (מצודת ציון)

רלב"ג **אם ה' הסיתך בי ירח מנחה.** אמר זה כי אם היה נסבה מאת הש"י הנה יהיה זה לחטא דוד ולזה אמר שהש"י ירח מנחה ממנו ויהיה בה נרצה לש"י : **כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' וגו'.** אמר זה לפי שמן המסבבים שירדפהו ישר' יהיה סבה שיצא דוד מכל ארץ ישראל למלט

את נפשו מיד מלך ישראל וילך לו בין עובדי עבודת אלילים : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** למה תפש לשון ירח מנחה, ולמה אמר כי גרשוני היום, וזה נגרש מימים רבים? :

אם ה' הסיתך בי, גדר הסתה (והבדלו מן פתה, השיא) הוא שהמסית מורה להניסת שיהיה לו איזה תועלה בהדבר, רצה לומר אם המחשבה שאתה חושב שיגיע לך תועלת מהריגתי היא סבה מאת ה'. **ירח מנחה** המנחה נלוה תמיד עם הקרבן וטפל אליו, ורצה לומר את העולה כבר העליתי לרצון ועתה הוספתי את המנחה שבאה עם העולה כמ"ש עולה ומנחה. ורצה לומר שמה שלא הרגו בפעם הראשון כשכרת כנף מעילו יחשב כקרבן הבא לרצות. ומה שלא הרגו עתה שנית יחשב כמנחה הנלוה אל הקרבן, ותחשב לי לצדקה **ואם בני האדם** הם המסיתים, **ארורים הם לפני ה'**, רצה לומר הגם שאמחול להם על צערי לא אמחול להם מה שנוגע לה' ולעבודתו, **כי גרשוני היום** רצה לומר כי עתה גמרתני בדעתי לצאת מארץ ישראל אל ארץ פלשתים וכמ"ש בסימן שאח"ז, ואם כן בסבתם אני נגרש **מהסתפח** (גדר פעל ספח הוא תוספת טפל אל העקר, רצה לומר שהיה מרוצה להיות טפל בנחלת ה' ואינו רוצה שם שום משרה וחלק ונחלה) **בנחלת ה'** לקיים מצות התלויות בארץ, **לאמר לך עבד אלהים אחרים**, שאהיה בחוץ לארץ תחת צל השרים העליונים רחוק מהשגחת ה' הדבקה בארץ הקדושה (מלבי"ם)

לַבַּיְתָּהּ וְעַתָּה אֶל-יְפֵל דְּמִי אֶרְצָה מִנְּגֵד פְּנֵי יְהוָה כִּי-יֵצֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת-פְּרַעֲשׁ אֶחָד כְּאֲשֶׁר יִרְדֹּף הַקָּרָא בְּהָרִים:

רש"י **הקורא.** עוף ששמו קורא, ובלע"ז פרדי"ז, וכן (ירמיהו יז יא): קורא דגר וללא ילד, ומרדף אחר קני שאר עופות, ויוסב על צליהם: (רש"י)

מצודת דוד **אל יפל דמי.** רצה לומר : מה שאני תמיד בסכנה וכאלו דמי נשפך, הדם ההוא לא יפול ארצה מנגד פני ה', כנגדו תעמוד לבקש נקם : **כאשר ירדוף.** רצה לומר : המלך מתמיד ומתענג לבקש פרעוש הקופץ ממקום למקום, כאשר מלך מהמלכים מתענג לרדוף בהרים אחר הקורא, והוא שם עוף אשר יתענגו המלכים לרדוף אחריו ולצודו, ורצה לומר : רודף הוא אחר הדיוט, כאלו אחר שר גדול וחשוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פרעש.** הוא כינה שחורה : **הקורא.** שם עוף, כמו (ירמיהו יז יא) : קורא דגר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות:** בלשון הזה דחקו המפרשים? :

ועתה אל יפול דמי ארצה רצה לומר עתה שגמרתי בדעתי לגור בחוץ לארץ לא יפול דמי ולא תוכל להרגני, כי יצא מלך ישראל ולכן אני מוכרח לברוח לחוץ לארץ כאשר ירדף הקרא בהרים אמר על עצמו שם הקורא בהרים שעומד בהרים וקורא מרחוק כמו שעשה עתה, ובמה שרודף את הקורא הזה דומה כרודף אחר פרעוש הקופץ ממקום למקום: (מלבי"ם)

כא ויאמר שאול חטאתי שוב בְּנֵי-דָוִד כִּי לֹא-אָרַע לָךְ עוֹד תַּחַת אֲשֶׁר יִקְרָה נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה הֲנֵה הַסְּכַלְתִּי וְאֲשַׁגָּה הַרְבֵּה מְאֹד:

מצודת דוד שוב. חזור לביתי, כי לא אעשה לך עוד רעה, בעבור כי חשובה ויקרה נפשי בעיניך: הנה הסכלתי. במה שאני רודףך עשיתי סכלות, על כי ראיתי שהי עמד, ואף הרביתי לשגות לרדףך על לא דבר: (מצודת דוד)

מצודת ציון יקרה. ענין חשיבות: הסכלתי. מלשון סכלות וטפשות: ואשגה. מלשון משגה ושגגה: (מצודת ציון)

רלבי"ג הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד. הרצון בו כי בזולת מה שגמלתני עתה מן הטובה הייתי משועבד מאד, לבלתי רדוף אותך כמו שנתבאר מענין כריתת דוד את כנף המעיל אשר לשאול ולזה היה סכלות רב ממני ושגגה, אמנם הסכלות היא שכר נתפרסם לי עוצם השגחת השם יתברך עליך ולזה היה ראוי שנסיר מלרדףך ואולם השגגה היא שלא זכרתי מה שגמלתני מן הטובה בנפלי בידך בהיותי במערה: (רלבי"ג)

מלבי"ם חטאתי שוב בני דוד בקש שישוב ולא יצא לחוץ לארץ כי לא ירע לו עוד. וזה משני פנים, א. על שראה שיקרה נפשו בעיניו, ב. על שמתחרט גם על העבר שרואה שעשה סכלות ברדפו אותו ושגה בעיונו בזה והשגיאה היה הרבה מאד: (מלבי"ם)

כב ויען דוד ויאמר הנה (החנית) חנית המלך ויעבר אֶחָד מִהַנְּעָרִים ויקרה:

מצודת דוד ויעבר. כי עם כל זה, לא האמין לשאול ולהשיב בעצמו: (מצודת דוד)

מלבי"ם הנה החנית רצה לומר איני מאמין לך: (מלבי"ם)

כג ויהוה ישיב לאיש את-צדקתו ואת-אמנתו אשר נתנה יהוה | היום ביד ולא אביתי לשלם ידי במשים יהוה:

רס"י ישיב לחיפ. לכל כדיק ולדיק: (רס"י)

מצודת דוד איש. לכל איש ישיב צדקתו, וכלל עצמו בתפלתו על הרבים :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ביד. רצה לומר בידי : ולא אביתי. ולא רציתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם וה' ישיב לאיש את צדקתו ואת אמונתו רצה לומר ה' ישיב את הצדקה והזכות שעשה איש, רצה לומר שיזמין לפניו שנית שיעשה הצדקה הזאת, כמו פה שעל ידי שעשה דוד את הצדק ולא הרג את שאול שהיה בידו, הזמין לו ה' מצוה זו שנית שבא שנית לידו ודוד עשה צדק ולא הרגו וזה שכתוב אשר נתנך ה' היום ביד [שנית] ולא אביתי לשלוח ידי ובזה השיב ה' צדקתי שאעשנה בפעם השנית. ועתה יפרש מ"ש וה' ישיב לאיש את אמונתו, כי: (מלבי"ם)

[כד] והנה כאשר גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני יהוה ויצלני מכל-צרה: (פ)

מצודת דוד גדלה נפשך. יקרה נפשך : (מצודת דוד)

מלבי"ם והנה כאשר גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני ה' הנאמן לשלם מדה כנגד מדה: (מלבי"ם)

[כה] ויאמר שאול אל-דוד ברוך אתה בני דוד גם עשה תעשה וגם לכל תוכל וילך דוד לדרפו ושאול שב למקומו: (פ)

מצודת דוד ברוך אתה. רצה לומר : רואה אנכי שאתה ברוך, וגם עשה תעשה מעשים נפלאים, וגם תצליח בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יכול תוכל. מלשון יכולת : (מצודת ציון)

א וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-לִבּוֹ עֵתָה אֶסְפֶּה יוֹם-אֶחָד בְּיַד-שָׂאוּל אֵין-לִי טוֹב כִּי הַמֶּלֶט אִמְלֹט | אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְנוֹאֵשׁ מִמֶּנִּי שָׂאוּל לְבַקְשֵׁנִי עוֹד בְּכָל-גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְלֹטְתִי מִיָּד:

רס"י עתה אספה יום אחד. קמא יארוז וינח עלי פתאום: (רס"י)

מצודת דוד עתה אספה. כי אחר שכרת כנף המעיל, חשב שלא יוסיף עוד לרדוף אחריו כאשר בתחלה, אבל אחר שראה שעם כל זה רודפו, וחשש עוד כי פן בעבור שרואה טוב הצלחתו, ישכיל עוד לבוא פתאום ויהיה נספה ביום אחד, רצה לומר: מבלי דעת טרם בואו: **לבקשני עוד**. כאשר בקשני עד הנה בכל גבול ישראל: (מצודת דוד)

מצודת ציון אספה. ענין כליון: **ונואש**. מלשון יאוש, כמו (ישעיהו נז י): לא אמרת נואש: (מצודת ציון)

מלבי"ם עתה אספה יום אחד ביד שאול כי לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, וגם שהעושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, וחשב פן כבר כלו זכיותיו בשתי הצלות הקודמות, וזה שכתוב אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים ובוזה אנצל מגי טעמים, **א**. כי בעודי בארץ חושב שאול שאני אוסף אלי אנשים כדי למרוד בו, לא כן אם אהיה בארץ פלשתים, וזה שכתוב ונואש ממני שאול, **ב**. שאחר שידע שלא ימצאני יתיאש מלבקשני, וזה שכתוב ונואש שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל, **ג**. אף שיעלה על לבו לילך אחרי לארץ פלשתים ונמלטתי מידו כי יצילני מלך פלשתים: (מלבי"ם)

ב וַיִּקָּם דָּוִד וַיַּעֲבֹר הוּא וְשֵׁשׁ-מְאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ אֶל-אֲכִישׁ בֶּן-מְעוֹף מֶלֶךְ גָּת:

מצודת דוד אל אכיש. אף שמבראשונה פחד ממנו והתהולל בידם ונמלט, אבל כאשר בא ושש מאות איש עמו, ואף נודע שנבאש בשאול, השלים עמו אכיש לשבת אצלו, ולהיות סר למשמעתו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם דוד ויעבר הגם שכאשר ברח תחלה אל אכיש היה בסכנה (כנ"ל כ"א) אז בא יחידי וחשדו שבא כמרגל וגם לא היה מקוה תועלת מאיש אחד, לא כן עתה שבא עם שש מאות איש שלא נחשדו למרגלים והיה מקוה שיהיו מאנשי חילו ליום קרב ומלחמה, וזה שכתוב ויעבר הוא

ג וַיֵּשֶׁב דָּוִד עִם-אָכִישׁ בְּגַת הוּא וְאֶנְשָׁיו אִישׁ וּבֵיתוֹ דָּוִד וּשְׁתֵּי נָשָׁיו
אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית וְאֲבִיגַיִל אִשְׁת-נָבָל הַכַּרְמֶלִית:

מלבי"ם [טעם ב'.] תחלה בא בלא בני בית וחשש שיברח ממנו לא כן עתה
שבאו איש וביתו, וזה שכתוב **וישב וכו' איש וביתו:** (מלבי"ם)

ד וַיִּגְדַּל לְשֹׂאֵל כִּי-בָרַח דָּוִד גַּת וְלֹא-(יֹסֵף) יֹסֵף עוֹד לְבַקֵּשׁוֹ: (ס)
ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אָכִישׁ אִם-נָא מִצָּאתַי חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ-לִי מְקוֹם
בְּאַחַת עָרֵי הַשְּׂדֵה וְאֲשָׁבָה שָׁם וְלָמָּה יֵשֶׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר הַמַּמְלָכָה עִמָּךְ:

רס"י ולמה יסב עבדך וגו'. ואלהיה לך למשא: (רס"י)

מצודת דוד ערי השדה. מבלי חומה סביב, כי חשב פן לא יאמין בו אכיש
לתת לו עיר בצורה, כי פן ישגב בחוזק העיר וימרוד בו : **בעיר הממלכה**
עמד. כי אהיה למשא לך, כי יתייקרו המזונות בעבור אנשי : (מצודת דוד)

רלב"ג באחת ערי השדה. רוצה לומר באחת הערים הבלתי מוקפים
חומה : (רלב"ג)

מלבי"ם **אם נא,** פ"י מה שהקפיד שישב דוקא בעיר המלוכה הוא. או מפני
שירא ממנו פן ימרוד בו, ובעיר המלוכה יש חיל המלך, ועל זה אמר **אם**
נא מצאתי חן בל תחשדני. או מפני שירא שהפלשתים ירעו לו בהיותו
אתם שלא בעיר המלכות, ע"ז בקש **יתנו לי מקום** היינו מקום מיוחד
נבדל מפלשתים. או מפני שירא למסור לו עיר חומה דלתים ובריח פן
ישגב שם, על זה אמר **בערי השדה** היינו עיר פרזי: (מלבי"ם)

ז וַיִּתְּנוּ-לוֹ אָכִישׁ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-צִקְלָג לְכֵן הֵיְתָה צִקְלָג לְמַלְכֵי יְהוּדָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

מצודת דוד **ויתנו לו וכו' את צקלג.** אף שבספר יהושע (טו לא) נאמר שהיתה
מנחלת יהודה, אולי לאחר זה לקחיה הפלשתים מידם : **למלכי יהודה.**
כי אכיש נתנה לדוד, ולא החזירה לכל בני השבט : (מצודת דוד)

ז וְיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר-יָשֵׁב דָּוִד בַּשָּׂדֶה פְּלִשְׁתִּים יָמִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים:

רפ"י ימים וארבעה חדשים. מיעוט ימים שנים, ואי אפשר לפרש ימים זה שנה, שהרי לא הלך דוד אלל אחיך עד שמת שמואל, ושאל לא מלך אחר מיתת שמואל אלל ארבעה חדשים, כמו ששנינו בסדר עולם. וגם ממנין שנתיו של עלי, ועשרים שנה שהיה הארון בקרית יערים, הרי ששים שנה, לא מהם חמשים ושתים של שמואל, ושנה אחת לעיבורו עם ארבעה חדשים הללו, ושבע שנים שמלך דוד בחברון קודם שהביא את הארון מקרית יערים, נמצא שלא מלך שאל אחר מיתת שמואל, יותר מארבעה חדשים:

(רפ"י)

מצודת ציון ימים. שנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ימים רצה לומר בגת ישב ימים אחדים ובצקלג ישב ארבעה חדשים, ועל כן הקדים ימים לחדשים: (מלבי"ם)

ג וַיַּעַל דָּוִד וְאֶנְשָׁיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶל-הַגְּשׁוּרִי (והגרזי) וְהַגְּזָרִי וְהַעֲמֵלְקִי כִּי הֵנָּה יֹשְׁבוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵעוֹלָם בּוֹאֵף שׁוֹרָה וְעַד-אָרֶץ מִצְרָיִם:

רפ"י ויעל דוד. לשון הוה, הוא תמיד היה רגיל בכך: בואך שורה. (תרגום: מן מעלנא דחגרא: (רפ"י)

מצודת דוד כי הנה וכו'. רצה לומר: לפי שהיו מעולם מיושבי הארץ ההיא, ולא באה עליהם מלחמה לטרדם ממנה, לזה לא היו נשמרים, ועשה בהם דוד כרצונו: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפשטו. התפזרו כדרך הנלחמים: בואך שורה. עד אשר תבוא לשור, וכאלו ידבר עם מי שמכיר המקום: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: אם היו יושבי הארץ איך הכה במ תחת טוב שלם רע ואיך לא התירא שיודע לאכיש?:

כי הנה יושבות הארץ, באר שפשט על אומות האלה מפני שהיו יושבות הארץ ועל ידי כן היה להם תגר עם פלשתים כדרך השכנים ולא יקפידו פלשתים על שנלחם במ, ב. שהנה יושבות הארץ מעולם, מימות יהושע

והם מן השבע עממין שקיים בהם מצות לא תחיה כל נשמה. על זה אמר
בואכה שורה וכו' כמוזכר בספר יהושע:(מלבי"ם)

טו והִפֵּה דוֹד אֶת-הָאָרֶץ וְלֹא יִחִיֶּה אִישׁ וְאִשָּׁה וְלִקַּח צֶאֱן וּבָקָר וְחֲמֹרִים
וּגְמָלִים וּבְגָדִים וַיָּשָׁב וַיָּבֵא אֶל-אָכִישׁ:

מלבי"ם ולא יחיה רצה לומר לא תחיה מן השבי לעבדים ולשפחות כמו
שיאמר אח"כ רק **ולקח צאן ובקר וכו' : וישב פי' ותמיד בעת ששב היה**
בא אל אכיש להגיד לו:(מלבי"ם)

טז וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל-פְּשֻׁטָתָם הַיּוֹם וַיֹּאמֶר דָּוִד עַל-נֶגֶב יְהוּדָה וְעַל-נֶגֶב
הִירְחַמְאֵלִי וְאֶל-נֶגֶב הַקִּינִי:

רס"י **אל פשטתם. למ"ד מתחלפת בנו"ן, כמו ויעש לו נסכה כספר עזרא**
(נחמיה יג ז), כמו לנסכה:(רס"י)

מצודת דוד ויאמר אכיש. וכשהיה אכיש אומר לו : וכי לא פשטתם היום
ולא עשיתם מאומה מלחמה : ויאמר דוד. והיה דוד משיב : כן פשטנו גם
היום, פעם אמר לו על נגב יהודה, ופעם אמר לו על נגב הירחמאלי וכו',
למען יחשוב שהבאיש בעמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל. ענינו לא : פשטתם. נתפזרתם, להלחם לשלול שלל : נגב
יהודה. בדרומה של יהודה : הירחמאלי. שם משפחה מבני יהודה :
הקיני. מבני חובב חותן משה, שהיו מתחברים לישראל וגרו בנחלת
יהודה : (מצודת ציון)

רלב"ג אל פשטתם. הוא כמו על והרצון בו על מי פשטתם וזה מבואר
מתשובת דוד לו : **(רלב"ג)**

מלבי"ם ויאמר אכיש שאלו בתמיה וכי אל פשטתם היום הלא בודאי
פשטתם והיה משיב כמסיח לפי תומו על נגב יהודה וכו' שיחשוב אכיש
כי נבאש בישראל:(מלבי"ם)

יז וַאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא-יִחִיֶּה דוֹד לְהַבְיֵא גַת לְאֹמֶר פֶּן-יִגְדוּ עָלֵינוּ לְאֹמֶר
כֹּה-עָשָׂה דָּוִד וְכֹה מִשְׁפָּטוּ כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשָׁב בְּשָׂדֵה פְּלִשְׁתִּים:

מצודת דוד ואיש וכו'. מאנשי הגשורי וכו' : **לאמר.** כי אמר ; פן יגידו לאמר שעליהם פושטים, לא על בני עמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון משפטו. מנהגו, כמו (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואיש רצה לומר וזה היה הטעם שלא היה מביא איש ואשה מן השבי שלא יגידו לאמר שכה עשה דוד ועל ידי כן: (מלבי"ם)

יב וַיֵּאֱמַן אַכִּישׁ בְּדוֹד לְאֹמֶר הַבָּאֵשׁ הַבְּאִישׁ בְּעַמּוֹ בְּיִשְׂרָאֵל וְהִיא לִי לְעֶבֶד **עולם:** (פ)

מצודת דוד ויאמן. חשב שהאמת עם דוד, שהבאיש בעמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבאיש. רצה לומר מאס בהם כבדבר הנבאש, כמו (לעיל יג ד) : **נבאש** ישראל **בפלשתים** : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמן אכיש בדוד כי אמר **הבאש הבאיש בעמו בישראל,** רצה לומר שיצויר ילחם עם ישראל ועמו שהם שבטו יחזיקו בידו, ויצויר ילחם עם שבטו למצוא חן בעיני ישראל בל יאמרו כי נוטה אל שבטו, אבל אחר שנלחם ביהודה ובקיני שהם מישראל נבאש בכולם וממילא **והיה לי לעבד** **עולם:** (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כח

א וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-מַחְנֵיהֶם לְצַבָּא לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אַכִּישׁ אֶל-דָּוִד יָדַע תִּדַע כִּי אֲתִי תִצָּא בְּמַחְנֵה אֶתְּהָ וְאַנְשֵׁיךָ:

מצודת ציון לצבא. ענין קבוץ חיל. (ג) האובות והידעונים. שמות מיני קסם : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש כי אתי תצא ולא כי תצא אתי, והשיב לכן אתה תדע, מלת אתה מיותר, והשיב לכן שומר לראשי אשימך למה הגמול הזה דוקא? :

כי אתי תצא רצה לומר לא תצא בין אנשי החיל רק תצא אתי (כי סביב המלך הלכו הכרתי והפלתי לשמרו בין מני צר בין מאנשי חילו בל ימרדו בו, ולרוב היה בוחר לזה אנשי חיל מארץ אחרת שלא ישתתפו עם אנשי חילו במרד, כמו שנהרגו מלכי ישמעאל כנודע), ולא רצה שילך עם החיל, באשר חשש שלא ירצה להלחם עם ישראל, או שירא שפלשתים לא יאמינו בו, לא כן לשמור את ראש המלך בזה בטח באמונתו ובגבורתו: (מלבי"ם)

בב ויאמר דוד אל-אכיש לכן אתה תדע את אשר-יעשה עבדך ויאמר אכיש אל-דוד לכן שמר לראשי אשימך כל-הימים: (פ)

מצודת דוד **לכן**. הואיל והאמנת בי, תדע מהגבורות אשר אעשה : **לכן**. בעבור הגבורות אשר תעשה, אשימך שומר לראשי, ולכבוד יחשב הדבר : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר דוד באשר הבין כוונת אכיש (ובאמת היה זה טוב בעיניו כי לא היה בדעתו ללחום נגד ישראל) עשה את עצמו כאילו אינו מרגיש, והשיב לאמר, **לכן אתה תדע את אשר יעשה עבדך רצה לומר לא תצטרך לדרוש מפי השמועה רק תדע בעצמך את הגבורה אשר אעשה: ויאמר אכיש**, בא להוציא מלבו שלא יחשוב שזה מהיותו בלתי מאמין לו, רק בהפך, כי יהיה כל הימים שומר לראשו בגודל בטחונו בו: (מלבי"ם)

גא ושמואל מת ויספדו-לו כל-ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו ושאול הסיר האבות ואת-הידענים ומהארץ:

רש"י ושמואל מת. הרי כבר נאמר וימת שמואל, אלא לפי שצא לדבר בשאול שהורכך לדרוש בצעלת אוב, פתח ואמר ושמואל מת, שאילו היה קיים, ממנו היה שאול דורש, ושאול הסיר האובות, והורכך לזקק אשה צעלת אוב: ויספדו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו. (תרגום): וספדו עלוהי כל ישראל וקברוהי ברמתא וספדו עלוהי אנש זקרתיה ; ובעירו מוסב על ויספדו לו, ספדוהו ברמה כשקברוהו, וספדוהו איש בעירו: (רש"י)

מצודת דוד ושמואל מת. לפי שבא לומר בענין שבקש שאול בעלת אוב, לזה אמר ושמואל מת, כי אם היה חי, היה שואל בו : **ובעירו**. בתוך העיר ולא חוצה לה, וכמו שכתוב למעלה (כה א) : בביתו ברמה : **ושאול הסיר**. כי אם לא הסיר, לא היה צריך לחפש אחר בעלת אוב, כי רבות היו :

מלבי"ם **השאלות:** הלא כבר נזכר למעלה ולמה כפל פה שנית מיתת שמואל, היה לו לומר ויספדוהו ברמה ובעירו לא ויקברוהו, מ"ש שהסיר את האובות היה מקומו יותר ראוי בסוף פסוק ו':

ושמואל מת כבר הוזכר זה (למעלה כ"ה) במקומו שמת ונספד ונקבר? אמנם הזכיר זה פה שנית מצד ארבעה טעמים, **א.** אמר **ושמואל מת** ומצד זה **ושאל הסיר את האובות** כו' **מן הארץ** כי בחיי שמואל לא פנה לזה כי מי סכל ידרוש אל המתים, בעת שחי הרואה שהגיד לכל אחד כל משאלותיו, וגם כי בימיו היו נביאים רבים שהיו מגידים כל חפץ, אבל במות שמואל נסתם חזון ופסקה הנבואה, ויחלו העם הרוצים לדעת ההוה או העתיד לדרוש באוב וידעוני, ועל ידי כן התעורר שאל לבערם מן הארץ, (ועל זה אמר **ויקברוהו ברמה ובעירו**, שהגם שלפי הפשט, מ"ש ברמה ובעירו מוסב על ויספדו אותו שספדו ברמה ובעירו, בכל זה ממה שכתוב ויקברוהו ברמה ובעירו משמע גם כן שקברו אותו במקומות האלה, וזה יצדק גם כן מצד המליצה, שאם לא היה נסתם חזון במותו היה נחשב כי חי, כי עדן היו שואבים מי הנבואה מדליו, והגם שיקבר גופו בעירו, לא נקבר ברמה כי שם חי מצד שפעו הנוזל שם, אבל על ידי שפסק השפע קברוהו גם ברמה רצה לומר שפסק ממציאות גם שם), **ב.** ושמואל מת ומצד זה **ויקבצו פלשתים למלחמה**, שתחלה התיראו מפני כחו של שמואל (אף שהיה דוד בתוכם) ועתה סר צל ישראל, **ג.** ושמואל מת ומצד זה **וירא שאל וירא ויחרד לבו**, שעד עתה היה נכון לבו בטוח בזכות שמואל, **ד.** ושמואל מת **וישאל שאל בה' ולא ענהו וכו'**, ואם היה חי היה שואל את שמואל ולא הוצרך לבעלת אוב שתעלה את שמואל מקברו: (מלבי"ם)

יד **ויקבצו פלשתים ויבאו ויחנו בשונים ויקבץ שאל את-כל-ישראל בגלבע:**

מלבי"ם **ויקבצו פלשתים** הקדים ארבע סבות שהניעו את שאל לדרוש באוב, **א.** ושמואל מת כנ"ל, (סבה ב') שפלשתים התקבצו וחנו בשונם שהוא בארץ ישראל והוא לא ערב לבו להתקרב אל מחניהם רק חנו בגלבע: (מלבי"ם)

יז **וירא שאל את-מחנה פלשתים וירא ויחרד לבו מאד:**

מצודת דוד **וירא ויחרד.** לפי שהיו פלשתים עם רב : (מצודת דוד)

מלבי"ם (סבה ג') שכאשר ראה מחנה פלשתים התירא מאד וראה כי לבו

וַיִּשְׁאַל שְׂאוּל בְּיְהוָה וְלֹא עָנָהוּ יְהוָה גַּם בַּחֲלֻמוֹת גַּם בְּאֹרִים גַּם בְּנְבִיאִים:

רס"י גם צאורים. לפי סהרג נוב עיר הכהנים, לא נענה: (רס"י)

מצודת דוד בה'. רצה לומר : בנביאים ואורים ותומים, וביודעים שאלת חלום : **ולא ענהו**. בכל מה ששאל, גם בחלומות גם באורים וכו' [ואף שהאורים היו עם אביתר שהלך עם דוד, אפשר לומר ששלח אליו אנשים לשאול בו] : (מצודת דוד)

רלב"ג **ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים גם בנביאים**. מלת גם הראשון הוא להורות שלא ענהו באחד מאלו האופנים על דרך אמרו גם לי גם לך לא יהיה והרצון שלא ענהו בחלומי על יד בעלי החלומות הצודקים כשהיו משימים רעיוניהם בהקיץ על זאת השאלה כדי שתבא להם ההודעה בחלום ויותר נפלא מזה שלא ענהו באורים אשר מדרך. הנשאל בהם שיבא לו מענה אם לא יהיה זה בסבת חטא כמו שמצאנו בשאול כששאל באלהים שלא ענהו מצד מה שעבר יהונתן בנו על השבועה במה שטעם מהדבש וידמה שלא היה שם כהן ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להיות נשאל באורים ובתומים כי כבר הרג שאול נוב עיר הכהנים שהיו בה הכהנים החשובים והנמלט מהם היה עם דוד או היתה הסבה על שלא באהו מענה חטא שאול או יתקבצו שתי הסבות יחד ויותר נפלא מזה שלא ענהו על יד הנביאים עם רבויים כמו שקדם וירא את להקת הנביאים :

מלבי"ם (סבה די) ששאל בה' ולא ענהו : **גם בחלומות וכו'**, הנה בדברי הימים (א' י' י"ד) אמר וגם לשאול באוב לדרוש, ולא דרש בה' וכו', ופה אומר ששאל בה'? כי יש הבדל בין שאלה ובין דרישה, הדרישה הוא שדורש ומבקש את ה' בכל לבו ובתפלה ואם היה עושה כן היה מעביר הגזירה (על כל פנים לפי שעה) והיה נענה, אבל הוא לא דרש רק שאל דרך שאלה לבד. והמופת לזה מצד הסדר ששאל תחלה **בחלומות** ואחר כך **באורים** ואחר כך **בנביאים** והיה לו להתחיל לשאול בנביאים שהם שואבים מן המקור ואחריהם האורים שהוא רק הופעת רוח הקדש ואחריהם החלומות שהיא מדרגה קלה וזה מפני שלא הכין לבבו לדרוש את ה' והתחיל בדבר הקל הרחוק מן הקדושה שאין צריך הכנה כל כך, וזה שכתוב גם בחלומות וכו' : (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְעַבְדָּיו בְּקִשׁוּ-לִי אִשֶׁת בְּעֵלְת-אוֹב וְאֶלְכָה אִלֶּיהָ

וְאֶדְרָשָׁה-בָּהּ וַיֹּאמְרוּ עֲבָדָיו אֵלָיו הֲנֵה אֵשֶׁת בְּעַלְת-אֹבֹב בְּעֵין דָּוָר:

מצודת דוד **אשת בעלת אוב.** לפי שמצויה יותר בנשים, וכן נאמר בתורה (שמות כב יז) : מכשפה לא תחיה : (מצודת דוד)

רלב"ג **בקשו לי אשת בעלת אוב.** הנה זה היה חטא עצום ולזה גנה שאול על זה החטא כמו שנזכרו חטאיו וגם שאול באוב לדרוש : (רלב"ג)

מלבי"ם **ואדרשה בה,** משמעות הלשון שתחלה לא היה דעתו לשאול באוב עצמו, (שהנשאל באזהרה) רק רצה שהאשה תשאל, והוא ידרוש בה לדעת מבוקשו מן האשה לא מן האוב, וחשב שבזה לא הזהירה התורה, רק אחר כך על ידי שהתחיל שמואל לדבר אליו נסתבב ששאל באוב עצמו: (מלבי"ם)

חז"ל וַיִּתְחַפֵּשׂ שָׂאוּל וַיִּלְבַּשׂ בְּגָדִים אַחֲרָיִם וַיִּלֶךְ הוּא וּשְׁנֵי אֲנָשָׁים עִמּוֹ וַיָּבֹאוּ אֶל-הָאִשָּׁה לִילָה וַיֹּאמֶר (קס"ו) -קִסְמִי-נָא לִי בָאֹב וְהָעֲלִי לִי אֶת אֲשֶׁר-אֲמַר:

רש"י **ויתחפש שאול.** שינה בגדיו, וכן (מלכים-א כב ל): התחפש וזא במלחמה ; וכן (איוב ל יח): ברצ כח יתחפש לבוסי, וכן תרגם יונתן: ואשתני שאול: ויצאו אל האשה לילה. יום היה, אללא מתוך כרתם היה דומה להם לילה, כך דרש רבי תנחומא (פרשת אמור ב): (רש"י)

מצודת דוד **קסמי נא לי.** עשי בעבורי קסם במעשה אוב, והוא העליית המת, ונשאלין בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויתחפש.** ענין חליפות והשתנות הכסות באחר, כמו (מלכים א כב ל) : התחפש ובוא במלחמה : **קסמי.** הוא שם כולל לכל מיני הקסם : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויתחפש שאול.** ר"ל שנה בגדיו כדי שלא יכירוהו רואיו וישיג מפני זה מבוקשו על יד האשה בעלת אוב : **קסמי נא לי באוב.** ראוי שתדע כי ענין האוב הוא לעורר הדמיון כדי שיגיע לו מין ממיני הקסם ולזה לא ישמע קולו כי אם לשואל והוא ישמע קול נמוך מאד כאמרו והיה כאוב מארץ קולך וכבר בארנו בשני מספר מלחמות ה' מה שיש בענין ההודעה אשר תגיע בקסם מהחסרון והנה אמרו ז"ל שענין האוב הוא שהמעלה את המת הוא בלתי שומע דבר אבל רואה תמונת המת הוא והשואל לא יראה התמונה ההיא אבל ישמע דברים מה לפי מחשבתו על שאלתו ולזה לא ראה תמונת שמואל זולת האשה אשר העלתהו ולא שמעה היא

הדברי אבל שמע אותם שאול כי היא שמה התבודדותה כדבר התמונה
ההיא ולזה הראתה לה דמיונה אחר עשותה פעולות מה לעורר דמיונה
והתבודדותה בזה ואולם שאול לבדו שמע אלו הדברים להתבודד דמיונו
בדבר השאלה עם מה שעוררה היא דמיונו בפעולות שעשתה ולזה ייחס
זה הקסם לזה ומפני זה אמר קסמי נא לי באוב וידמה כי אחר שעשתה
מה שעשתי לעורר זה הקסם נתברר לה מי הוא זה אשר העלתה אותו
ושהשואל ממנה זה הוא שאול ולזה זעקה האשה בקול גדול בראותה
תמונת מי שהעלתהו כי ממנה התבאר לה שאשר העלתה אותו הוא
שמואל הנביא לא איש אחר שיהיה שמו שמואל ושהשואל ממנה הוא
שואל (רלבי"ג)

מלבי"ם ויתחפש, הערים לבל תכירוהו, **א.** ששנה מלבשויו. **ב.** וילך הוא
ושני אנשים עמו, שאין דרך המלך ללכת עם שני אנשים לבד, **ג.** ויבאו
אל האשה לילה, ואין דרך המלך ללכת בלילה, **ד.** שלא אמר תיכף שרוצה
להעלות את שמואל, שאז תבין שאינו הדיוט שלא יערב ההדיוט את לבו
להעלות (מלבי"ם): הנביא

טו ותאמר האשה אליו הנה אתה ידעת את אשר-עשה שאול אֶשֶׁר
הַכְרִית אֶת-הָאֲבוֹת וְאֶת-הַיְדֵעֲנִי מִן-הָאָרֶץ וְלָמָּה אַתָּה מִתְנַקֵּשׁ בְּנִפְשִׁי
לְהַמִּיתַנִּי:

כ"ז מתנקש. מבקש תקלה: (כ"ז)

מצודת דוד מתנקש בנפשי. להיות מתה על ידי שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתנקש. רוצה לומר מסיר המוקש והצרה שעליך, להשאיר בי
: (מצודת ציון)

ז וישבע לה שאול ביהוה לאמר חי-יהוה אם-יקרר עון בדבר הזה:

מצודת דוד חי ה'. הריני נשבע : חי ה' אם יקרה לך עונש בדבר זה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון יקרר. מלשון מקרה : עון. ענין עונש, וכן (איכה ה ז) : ואנחנו
עונותיהם סבלנו : (מצודת ציון)

יא ותאמר האשה את-מי אעלה-לך ויאמר את-שמואל העלי-לי:

בַּיַב וַתֵּרָא הָאִשָּׁה אֶת-שְׂמוּאֵל וַתִּזְעַק בְּקוֹל גָּדוֹל וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵל-
שְׂאוּל לֵאמֹר לָמָּה רַמִּיתִּנִּי וְאַתָּה שְׂאוּל:

כ"ז וַתִּזְעַק בְּקוֹל גָּדוֹל. פָּרַחְתָּהּ עוֹלָה פֶלֶא כַדְרָךְ הָעוֹלִים, פָּה־מַעֲלָה
כְּזָכוֹר, עוֹלִים רַגְלֵיהֶם לַמַּעֲלָה, וְזֶה עוֹלָה רֹאשׁוֹ לַמַּעֲלָה, כְּשֶׁכִּיל כְּזוֹדוֹ פֶּלֶא
פֶּלֶא (תַּנְחוּמָא) (פֶּס): (כ"ז)

מצודת דוד וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אִמּוֹר ב):
הַמַּעֲלָה, רוֹאֶהּ וְאִינוּ שׁוֹמְעֵי קוֹלוֹ, וְהַנְּשֵׂאֵל, שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ וְאִינוּ רוֹאֶהּ: **לָמָּה**
רַמִּיתִּנִּי. מִבְּלֵי הַגִּיד לִי שְׂאֵתָה שְׂאוּל, וּבַעֲבוּר כִּי דַרְךְ הָעוֹלִים לַעֲלוֹת
בְּרַגְלֵיהֶם כֻּלְפֵי מַעֲלָה, וְזֶה עֵלָה בְּרֹאשׁוֹ כֻּלְפֵי מַעֲלָה, יֹדְעָה בְּזֶה שֶׁהוּא
שְׂאוּל, וּבַעֲבוּר כְּבוֹד הַמַּלְכוּת עֵלָה בְּרֹאשׁוֹ כֻּלְפֵי מַעֲלָה (שֶׁס): (מִצְוֹת דוֹד)

מלבי"ם וַתֵּרָא הָאִשָּׁה, הַמְּפַרְשִׁים הָאֵרִיכוּ בְּדַבַּר הַזֶּה מְאֹד, בְּאִשְׁרֵי יִפְלֵא
אֵיךְ יִצְוִייר שְׂאֵשָׁה בְּכַשְׂפִּיהָ תִּמְשׁוּל עַל נֶפֶשׁ הַנְּבִיא הַצְּרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים
מִמַּעוֹנָה לְהִיּוֹת כְּאוֹב מֵאַרְץ קוֹלָה? וַיֹּאמֶר הַגְּאוֹן ר' שְׂמוּאֵל בֶּן חֲפְנִי שְׂכַל
מַעֲשֵׂה הָאוֹב הִיּוֹת דַּבַּר כְּזָב וְהַתּוֹלִים. וַיֹּאמֶר הַרְלַב"ג שֶׁהִיּוֹת מִפְּעוֹלַת כַּח
הַדְּמִיוֹן, וְכֹל זֶה לֹא יִכִּילוּ הַכְּתוּבִים הָאוֹמְרִים שֶׁהִיּוֹת הַדַּבַּר מִמֶּשׁ, וְשֶׁנֶּבֶא
לוֹ מֵהַ יִהְיֶה לְמַחֲרַת, וּמִי יִמְלֹךְ אַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר רַב הָאֵי גְאוֹן וְרַב סַעֲדִיהָ
שֶׁלֹּא הָאִשָּׁה הַחִיתָה אֶת שְׂמוּאֵל רַק הַבוֹרֵא הַחִיּוּהוֹ לְמַעַן יוֹדַע לְשְׂאוּל
הַעֲתִיד לְבוֹא עֲלָיו וְעַל בֵּיתוֹ, וְאִם הִיּוֹת כֵּן מְדוּעַ לֹא עָנָהּ בְּאוֹרִים
וּבְנִבְיָאִים? וַיֹּאמֶר מֵהַרִּי"א שֶׁשֶׁד הַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹפּוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל וְהוּא אִשְׁרֵי
קְרֹאוֹהוּ הַכְּתוּבִים בְּשֵׁם שְׂמוּאֵל מִצַּד גּוֹפּוֹ. וַיֹּאמֶר בְּעַל עֵקֶדַת יִצְחָק שֶׁהִיּוֹת
הַתְּחִילָה בְּפַעוֹלָה וְעַל יָדֵי כֵּן הַתְּעוֹרֵר שְׂמוּאֵל מִעַצְמוֹ לֹא עַל יָדֵי הַכְּרַח
הָאוֹב. אוֹלַם לָמָּה לָנוּ הַדְּחוּקִים הָעַצוּמִים הָאֵלָה, הֲלֹא חֲכַמֵּינוּ זְכוּרִים
לְבִרְכָה בְּאִגְדוֹתֵיהֶם סִפְרוּ מַעֲשֵׂה אוֹב שֶׁהִיּוֹת נוֹהֵג עַדִּין בִּימֵי חֲכַמֵי הַמִּשְׁנָה
וְהַתְּלַמוּד, וְהַעִידוּ שֶׁהִיּוֹת בְּכַחַם לְהַעֲלוֹת הַנְּפִשׁוֹת מִקְּבֵרֵיהֶם מִמֶּשׁ, וַאֲמָרוּ
שֶׁהַמַּעֲלָה רוֹאֶהּ וְהַנְּשֵׂאֵל שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלוֹ, וַאֲמָרוּ שֶׁאִם הַנְּשֵׂאֵל הוּא הַדְּיוּט
עוֹלָה וְרֹאשׁוֹ לְמַטָּה וְאִם הוּא מֶלֶךְ עוֹלָה כְּדַרְכּוֹ, וְכֹל זֶה סִפְרוּ מִצַּד שֶׁהִיּוֹת
הַמַּלְאָכָה הַזֹּאת נוֹדַעַת, נוֹהֶגַת בִּימֵיהֶם, וַיִּדְעוּ כֹל סְגוּלוֹתֶיהָ. אוֹלַם אִשְׁרֵי
תִּתְּפֵלֵא אֵיךְ יִמְשׁוּל הַכִּישׁוּף עַל נֶפֶשׁ הַנְּבִיא, כִּבֵּר בְּאַרְתִּי בְּדְרוֹשׁ מִיּוֹחַד, כִּי
הַנְּשֵׂמָה הַנְּאֲצֵלַת מִלְּמַעֲלָה הִיּוֹת תִּסְתַּלֵּק תִּיכַף בְּמוֹת הָאָדָם וְתִשׁוּב אֶל
הָאֵלֹהִים אִשְׁרֵי נִתְּנָה. אוֹלַם הַנְּפֶשׁ הַהִיּוֹלָאֲנִית הַמִּתְּהוּהָ עִם הַגּוּיָה הִיּוֹת לֹא
תִּסְתַּלֵּק עַד כְּלוֹת הַגּוּיָה בְּקִבְרָה אַחֵר יִיב חֲדָשׁ, כִּמִּיּוֹשׁ כֹּל יִיב חֲדָשׁ הִיּוֹת
עוֹלָה וַיּוֹרְדַת, כִּי יִיב קֶשֶׁר עַצְמִי עִם הַגּוּיָה, וְכֹל עוֹד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בָּהּ מִלְּאֲכַת
הָאֵלֹהִים עַל יָדֵי הַצִּירוּף וְהַזִּיכּוֹךְ שִׁיבֵלָה הַגּוּף וַיִּתְּפַרְדּוּ חֲלָקָיו, עַדִּין
הִיּוֹת לְמַטָּה וַיִּשׁ כַּח לְהָאוֹב לְמַשׁוּל עֲלֶיהָ, וַיִּשׁ לָהּ כַּח לְהַגִּיד עֲתִידוֹת עַל יָדֵי
פַּעוֹלַת הַקֶּסֶם, וּבְכִי"ז נִשְׁמַת שְׂמוּאֵל הָעֲלִיוֹנָה בְּכְבוֹדָה תַּעֲמוּד לְפָנָי הִי
בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים, כִּי רַק הָרוּחַ שֶׁהוּא דְבוּק עַדִּין עִם הַגּוּיָה הָאוֹב שֶׁלִּיט
בְּרוּחַ לְכֹלֹא אֶת הָרוּחַ עַל יָדֵי הַקֶּסֶם, וְזֶה שֶׁכְּתוּב וַתֵּרָא הָאִשָּׁה אֶת
שְׂמוּאֵל וַתִּזְעַק שְׂרָאֲתָה שֶׁעֵלָה כְּדַרְכּוֹ וַיִּדְעָה שֶׁהַנְּשֵׂאֵל הוּא הַמֶּלֶךְ, לְכֵן

אמרה למה רמיתני ואתה שאול: (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ אֶל-תִּירָאִי כִּי מָה רָאִית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-שָׂאוּל
אֱלֹהִים רָאִיתִי עֲלִים מִן-הָאָרֶץ:

רס"י אלהים ראיתי עולים מן הארץ. מלאכים שנים, משה ושמואל,
שנתיירא שמואל שמא אני מתבקש בדיון, והעלה משה עמו (כדליתא)
בחגיגה 7 ב: (רס"י)

מצודת דוד אל תיראי. מכל מקום אל תיראי ואם אני שאול : כי מה
ראית. כי אם אמרי מה ראית : אלהים. רוצה לומר : אדם גדול, וכן
(שמות כב כז) : אלהים לא תקלל : עולים. לפי שאמרה אלהים בלשון
רבים כי כן יאמר בדרך לשון כבוד על ענין אדנות, לזה אמרה גם 'עולים'
בלשון רבים, וכן (לעיל ד ח) : האלהים האדירים האלה וכו' המכים :
(מצודת דוד)

מלבי"ם אלהים ראיתי שבזה שראתה אותו עולה כדרכו הרוחנים
הרגישה שהוא המלך כנ"ל, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שעלה משה
עמו, רצה לומר שאחר שכל הנביאים קבלו ממנו יש להם חלק מה מכחו,
וכח זה שהיה ברוחו עלה עמו. והיא שהשיגה זאת בדרך התגשמות ראתה
שנים עולים. ועל זה אמרה איש זקן עלה כוונה על משה שהיה זקן בן
ק"ך. והוא רצה לומר שמואל עטה מעיל: (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר לָהּ מָה-תֹּאמְרוּ וַתֹּאמֶר אִישׁ זָקֵן עָלָה וְהוּא עֹטָה מְעִיל וַיֵּדַע
שָׂאוּל כִּי-שְׂמוּאֵל הוּא וַיִּקַּד אַפָּיִם אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה: (ס)

רס"י מה תארו. שלשה דברים נאמרו באוב: המעלה אותו, רואהו ואינו
שומע קולו, והנשאל לו, שומעו ואינו רואהו, ולפיכך שאל מה תארו, ואחר,
לא רואהו ולא שומעו (תנחומא סס): והוא עוטה מעיל. שהיה רגיל ללבוש
מעיל, שנאמר (לעיל ב יט): ומעיל קטן תעשה לו אמו, ובמעילו נקברה,
וכן עלה, וכן לעתיד לבא יעמדו בלבושיהם (תנחומא סס): (רס"י)

מצודת דוד מה תארו. לשתדע אשר הוא אדם גדול : והוא עוטה מעיל.
והוא מלבוש המיוחד לאדם גדול וחשוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון עוטה. מעוטף, כמו (תהלים קד ב) : עוטה אור כשלמה :

ויקוד. כפה הקדקוד : **אפים.** על פניו : (מצודת ציון)

{טו} ויאמר שמואל אל-שואל למה הרגזתני להעלות אתי ויאמר שואל צר-לי מאד ופּלִשְׁתִּים | נִלְחָמִים בִּי וְאֱלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא-עָנֵנִי עוֹד גַּם בְּיַד-הַנְּבִיאִים גַּם-בַּחֲלֻמוֹת וְאֶקְרָא לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אַעֲשֶׂה: (o)

רפ"י הרגזתני. החרדתני: גם ציד הנביאים גם בחלומות. אבל באורים ותומים לא אמר לו, ואף על פי ששאל בהם כמו שאמור למעלה, שהיה בוש ממנו על שהרג נוב עיר הכהנים: ואקראה לך. לשון ואזעק אחריו, כמו (שמואל-ב א ו): נקרא נקראתי בהר הגלבוע ; וכמו (סס כ א): וס נקרא איש בליעל, הולכתו להיות נקרא אליך, שתודיעני מה אעשה: (רפ"י)

מצודת דוד הרגזתני. החרדתני ממקום מנוחתי, להעלות אותי פה : גם **ביד הנביאים.** אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יב ב) שלא אמר גם באורים, לפי שנתבייש להזכיר האורים לפני שמואל, על שהרג כהני נוב השואלים באורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרגזתני. ענין תנועת החרדה ממקום המנוחה, כמו (איוב ט ו) : המרגיז ארץ ממקומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר כבר בארנו ששואל לא היה דעתו לשאול האוב עצמו, רק על ידי שקם והשתחוה התחיל שמואל לדבר אליו. ויאמר שואל צר לי מאד, חשב ג' דברים, **א. שפלשתים נלחמים בו, ב. שה' סר מעליו** הוא רוח אלוה שהיה עליו כמ"ש ותצלח עליו רוח ה' רוח גבורה ואומץ הלב אשר חלף ממנו, שעל ידי כן חרד לבו. **ג. ולא ענני עוד** שזה סימן רע לו (וחשב הסדר נביאים וחלומות שבוש לאמר שהקדים חלומות לנביאים שזה מורה על התרשלו מדרוש בה' (כנ"ל ו)), וכן לא הזכיר אורים כי בוש על הריגת עיר הכהנים כדברי חכמינו זכרונם לברכה (בפ"ק דברכות) ומצד זה **ואקראה לך** וכו': (מלבי"ם)

{טז} ויאמר שמואל וְלָמָּה תִּשְׁאַלֵנִי וַיְהוּהוּ סָר מֵעָלַי וַיְהִי עֲרָךְ:

רפ"י ולמה תשאלני. הרי שאלת מן הנביאים החיים: ויהי ערך. (תרגום): והוא בסעדיה דגברא דאת בעיל דבציה: ערך. לשון שונא. וכמה יש במקרא, (ישעיהו יד כא) ומלאו פני תבל ערים ; (מיכה ה יג). והשמדתי עריך (דניאל ד טז). חלמא לשנאך ופסרה לערך ; (דניאל ד טז): (רפ"י)

מצודת דוד ולמה תשאלני וכו'. רצה לומר : מה היא השאלה, הלא בעצמך תאמר שה' סר ממך : ויהי ערך. ומעתה הוא בעזר שונאך, והוא דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ערך. אויביך, כמו (תהלים קלט כ) : נשוא לשוא עריך : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויהי ערך. ר"ל שונאך : (רלבי"ג)

מלבי"ם ולמה תשאלני הלא מן הגי' דברים שאמרת היה לך לדעת התשובה, כי מ"ש וה' סר מעלי, התשובה היא, וה' סר מעליך ועל ידי כן ויהי ערך רצה לומר ניתן הויה וקיום אל המעורר אל מלכותך שהוא דוד, (כמ"ש למעלה ט"ז ותצלח רוח ה' על דוד ומעם שאול סר) : (מלבי"ם)

גז ויעש יהוה לו פאָשר דָּבָר בְּיָדִי וַיִּקְרַע יְהוָה אֶת-הַמַּמְלָכָה מִיָּדְךָ וַיִּתְּנָהּ לְרַעֲךָ לְדָוִד :

רס"י לרעך לדוד. ובחיוו לא הזכיר לו שמו, אלא ונתנה לרעך הטוב ממך (לעיל טו כח), לפי שהיה ירא ממנו שלא יהרגנו, לפי שמסחו למלכות (תנחומא רס"י) : (רס"י)

מצודת דוד לו. לערך שזכר, והוא דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעש (על הבי') מ"ש ולא ענני עוד גם בנביאים וכו' התשובה היא, כי ה' יענה ויודיע הגזירה השמימית משני טעמים, א. שאם עדיין יש תקנה בתשובה יודיעהו כדי שיתן על לבו לשוב ותבטל הגזירה, וזה לא שייך פה שהובטח המלכות לדוד, והגם שאתה תיטיב מעשיך, אי אפשר שישנה את הטוב שהובטח לדוד, וזה שכתוב ויעש ה' לו (ר"ל לערך) כאשר דבר בידי ויקרע וכו' ויתנה לרעך לדוד וזאת אי אפשר להשתנות, (טעם ב') שיודיע את הגזירה כדי שידע מאיזה חטא נגזר עליו וגם זה אין צריך פה כי החטא ידוע לך, והוא. (מלבי"ם)

גח פאָשר לֹא-שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל יְהוָה וְלֹא-עָשִׂיתְּ חֲרוֹן-אָפוֹ בְּעַמְלֶק עַל-כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה עָשָׂה-לְךָ יְהוָה הַיּוֹם הַזֶּה :

מצודת דוד כאשר וכו'. רצה לומר : כאשר עשית אתה לבלי שמוע בקול ה', על כן וכו' עשה לך ה' וכו' : הדבר הזה. שבאו עליך פלשתים, וה' לא

מלבי"ם כאשר לא שמעת בקול ה' וכו' בעמלק, על כן הדבר הזה עשה לך ה' היום הזה, ואם כן כבר ידעת הסבה שבעבורה נענשת, כמ"ש ויעש ה' כאשר דבר בידי, ואם כן לא היה שום צורך שיענה אותך: (מלבי"ם)

יט ויתן יהוה גם את-ישראל עמך ביד-פלשתים ומחר אתה ובניך עמי גם את-מחנה ישראל יתן יהוה ביד-פלשתים:

רמ"י אהה וזניך עמי. במחילתי: (רמ"י)

מצודת דוד עמי. בקבר כמוני. ורבותינו ז"ל (שם) אמרו; עמי במחיצתי: מחנה ישראל. רצה לומר: ערי תחנונים, כמו שכתוב בענין שעזבו את הערים, ובאו פלשתים וישבו בהן: (מצודת דוד)

רלבי"ג מחר אתה ובניך עמי. ר"ל שיהיו מתים כמוהו, והנה בענין ההודעה ההיא אשר הגיע לשאול ספקות ראוי שנשתדל בהתרתם, הספק האחד איך יתכן שתגיע נבואה לשמואל אחר המות וזה בלתי אפשר לפי מה שביארנו מענין הנבואה ומהותה בשני מספר מלחמות ה' כל שכן שיגיע ממנו דבור מורגש לשאול עם העדר ממנו כלי הדבור, והספק השני איך יתכן שיגיע באמצעות בהעלאה באוב מאמר כזה שהוא נבואי לפי מה שביארנו מענין אלו ההודעות במאמר השני מספר מלחמות ה', ואנחנו אומרים בהתר הספק הראשון כי על דרך האמת לא הועלה ממנו ולא הגיע ממנו דבור לשאול על דרך האמת אבל היה זה כלו פועל מפעלות הדמיון כמו שזכרנו ומזה הצד הותר הספק הראשון, ואולם הספק השני יותר ממה שאומר והוא כי שאול היה לו כח מה נבואי כאמרו הגם שאול בנביאים והנה עם התעוררות דמיונו מזה הפעל ומה שהתאמי לו מדברי שמואל בחייו שנתבאר לו מהם שהשם יתברך קרע הממלכה ממנו ונתנה לדוד כמו שאמר שאול לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך וגוי ונתבאר לו בחוש היות השם יתברך עם דוד והיותו סר ממנו הגיעו מזאת הפעולה כל אלו הדברים הנזכרים פה וקצתם היו נודעים לו קודם זה וקצתם נודעו לו בזה המקום מצד כח מה נבואי והוא אמרו ויתן ה' גם את ישראל ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי וגוי ובכאן הותרו אלו הספקות באופן שלם לפי הנראה לנו: (רלבי"ג)

מלבי"ם ויתן (על הגי') מ"ש ופלשתים נלחמים בי, התשובה היא כי יתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים, באשר נשתתפו בחטא, כי חמל העם על מיטב הצאן והבקר והיה להם למחות ביד שאול אחר שהודיעם פקודת הנביא. עד כאן דבר אליו לאמר למה תשאלני, התוכח על שהרגיז אותו להעלותו בחנם. עתה בא להודיע לו עקר שאלתו, א"ל דע כי נגזר

העונש, ומחר הוא זמנו, בין עליך, כי מחר אתה ובניך עמי בין על ישראל, כי גם את מחנה ישראל יתן ה' (מחר) ביז פלשתים: (מלבי"ם)

כז וַיִּמְהַר שְׂאוּל וַיִּפֹּל מֵלֵא-קוֹמָתוֹ אַרְצָה וַיֵּרָא מְאֹד מִדְּבַרֵי שְׂמוּאֵל גַּם-
כֹּחַ לֹא-הָיָה בּוֹ כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם כָּל-הַיּוֹם וְכָל-הַלַּיְלָה:

מצודת דוד ויפול וכו'. להשתחוות לשמואל : גם כח. מלבד מה שהיה מתבהל מדברי שמואל, עוד הלך ממנו כחו גם בעבור מניעת האכילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלא קומתו. רוצה לומר כל קומתו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויפל א. מצד החרדה, שעל זה אמר וירא מאד, ב. מצד שלא היה בו כח (מלבי"ם):

כח וַתְּבוֹא הָאִשָּׁה אֶל-שְׂאוּל וַתֵּרָא כִּי-נִבְהַל מְאֹד וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִה
שָׁמְעָה שְׂפָחֲתְךָ בְּקוֹלְךָ וְאָשִׁים נַפְשִׁי בְּכַפִּי וְאָשְׁמַע אֶת-דְּבַרְךָ אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֵלָי:

מצודת דוד הנה שמעה וכו'. לקסום באוב : ואשים נפשי בכפי. רצה לומר : כמו האוחז דבר מה בכפו, נוחה היא לפול כאשר יפתח כפו, כן הפקרתי נפשי וסכנתי בעצמי לעבור אזהרת המלך, כי בעת הקסם לא ידעה עדיין שהוא שואל : (מצודת דוד)

מלבי"ם הנה שמעה רצה לומר א. שמעתי במקום סכנה ויראת המלכות, ואשמע את דבריך להעלות נביא קדוש ה' : (מלבי"ם)

כט וְעַתָּה שָׁמַע-נָא גַם-אֶתְּךָ בְּקוֹל שְׂפָחֲתְךָ וְאָשְׁמָה לְפָנֶיךָ פֶּת-לֶחֶם
וְאָכַל וַיְהִי בְךָ כֹּחַ כִּי תֵלֵךְ בְּדַרְךָ:

מצודת דוד כי תלך בדרך. אם כן מהצורך לחזור אחר הכח : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה ראוי שתשמע גם כן בקולי לאכול, ב. ראוי שתעשה זאת למען ויהי בך כח כי תלך בדרך : (מלבי"ם)

כ וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל וַיִּפְרָצוּ-בּוֹ עֲבָדָיו וְגַם-הָאִשָּׁה וַיִּשְׁמַע לְקֹלָם

וַיִּקָּם מִהָאָרֶץ וַיָּשָׁב אֶל-הַמְּטָה:

מצודת ציון ויפוצו. הוא הפוך (בראשית יט ג) : מן ויפצר בס, וענינו רבוי הדברים
(מצודת ציון) :

כד וְלֵאשָׁה עֵגֶל-מִרְבֵּק בְּבֵית וְתַמְהָר וְתַזְבַּחְהוּ וְתִקַּח-קֶמַח וְתִלֵּשׁ וְתַפְּהוּ
מִצֹּת:

כז עֵגֶל מִרְבֵּק. (תרגום:) עגל פטיס: (כז"י)

מצודת דוד ותופהו מצות. לבל יתעכב עד החימוץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרבק. מפותם במרבק, והוא המקום יפטמו בו עגלים, כמו (עמוס ו ד) : ועגלים מתוך מרבק : ותלש. מלשון לישא : ותפהו. מלשון אפיה
(מצודת ציון) :

כה וְתִגַּשׁ לִפְנֵי-שְׂאוֹל וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיֹּאכְלוּ וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ בְּלִילָה הַהוּא:
(פ)

מצודת ציון ותגש. והקריבה : (מצודת ציון)

שמואל א פרק-כט

א וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-כָּל-מַחְנֵיהֶם אֶפְקָה וַיִּשְׂרָאֵל חַנִּים בְּעֵין אֲשֶׁר בְּיַזְרְעֵאל:

מצודת ציון בעין. בעין המים, והוא מעין : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקבצו. אחר שהתקבצו ביום הראשון בשונם (כני"ל כ"ח ד') התקבצו ביום ה' (אחר שב שאל מבעלת אוב) אפקה, שקרבו יותר אל מחנה שאל: (מלבי"ם)

בב וְסֵרְנֵי פְּלִשְׁתִּים עֲבָרִים לְמֵאוֹת וְלֵאֲלָפִים וְדוֹד וְאֲנָשָׁיו עֲבָרִים
בְּאֶחְרָנָה
עם-אָכִישׁ:

מצודת דוד וסרני וכו'. הסרנים עם מחניהם מאה מאה לבד, עד תשלום
האלף, וכן כל אלף בפני עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסרני. ענין שררה : (מצודת ציון)

רלב"ג יש לשאול איך הסכים דוד ללכת עם אכיש להלחם עם ישראל
אלא שהתר זה הספק איננו ממה שיקשה וזה כי דוד הוכרח למלאת
מצות אכיש מצד היותו תחתיו ומפני מה שגלה לו שהוא תמיד פושט על
ישראל להראות לו כי נבאש דוד את עמו והנה היתר מחשבת דוד בלכתו
להיות לשטן לפלשתים ולסכל עצתם על ישראל כי זה ממה שיקל לו
עשייתו אחר שהם בוטחים בו : (רלב"ג)

מלבי"ם וסרני פלשתים. סרנים לא היו רק חמשה כמ"ש בכ"מ
ותחתיהם היו שרי אלפים ושרי מאות, וזה שכתוב **שעברו למאות
ולאלפים**, רצה לומר שאחריהם עברו מאות ואלפים עם שריהם, **ודוד
ואנשיו עוברים באחרונה**, שלא לקחו למלחמה רק לשמור ראש המלך
(כנ"ל כ"ח א' ב') (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמְרוּ שְׂרֵי פְּלִשְׁתִּים מָה הָעֲבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל-שְׂרֵי
פְּלִשְׁתִּים הֲלֹא-זֶה דָּוִד עֶבֶד | שְׂאוּל מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה אֹתִי זֶה
יָמִים אֹז-זֶה שָׁנִים וְלֹא-מִצְאֹתִי בּוֹ מְאוּמָה מִיּוֹם נָפְלוּ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

רס"י מיום נפלו. מיום חנייתו עליו: (רס"י)

מצודת דוד מה העברים האלה. רצה לומר : מה המה עושים פה : זה
ימים. שישב עמי בגת : או זה שנים. שישב בערי השדה : ולא מצאתי
וכו'. רצה לומר : מיום שכנו אצלינו, הן בהיותו בגת, הן בהיותו בערי
השדה, לא מצאתי בו מאומה רע : (מצודת דוד)

מצודת ציון העברים. כן קרויים ישראל, כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם :
נפלו. שכנו, כמו (בראשית כה יח) : על פני כל אחיו נפל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו שרי פלשתים. מבואר שעקר התלונה היה שלא ילך כלל
עמהם במלחמה ועל זה התרעמו השרים כולם, לא כן אם היה התלונה
רק בעבור הכבוד שחלק לו להיות שומר ראש המלך היה ראוי שתצא

התלונה מן הסרנים שהם הקרובים אל המלך לשמרו וזה נוגע לכבודם, לא מן כלל השרים, ולפי זה מה ששאלו השרים מה העברים האלה ידע אכיש שמתרעמים שלא יצאו עמהם כלל כי אין מאמינים בס. ויאמר אכיש השיב להם שהוא סומך ובוטח עליהם משני טעמים. א. הלוא זה דוד עבד שאול הוא עבד המורד באדוניו שודאי ינקום בו לעת מצוא. ב. אשר היה אתי זה ימים או זה שנים (רצה לומר שישב בשדה פלשתים זה ימים, שהוא ימים וארבעה חדשים, או נוכל לחשב מן הפעם הראשון שברח לבדו אל אכיש שמעת ההיא מרד, והיה זה שנים) ומעת ההיא לא מצאתי בו מאומה ונוכל לסמוך עליו: (מלבי"ם)

דז וַיִּקְצְפוּ עָלָיו שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לוֹ שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים הֲשֵׁב אֶת-הָאִישׁ וְיָשֵׁב אֶל-מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הִפְקַדְתּוֹ שָׁם וְלֹא-יֵרֵד עִמָּנוּ בְּמִלְחָמָה וְלֹא-יְהִי-לָנוּ לְשָׂטָן בְּמִלְחָמָה וּבְמָה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל-אֲדֹנָיו הֲלֹא בְּרֵאשִׁי הָאֲנָשִׁים הֵהֱמָה:

מצודת דוד עליו. על אכיש : אשר הפקדתו. אשר הנחתו לשבת שם : ולא יהיה וכו'. כי פן יהיה נוסף על שונאינו ונלחם בנו : ובמה. רצה לומר : וכי באיזה דבר יכול הוא לרצות עצמו לאדוניו שאול, למחול לו על מה שמרד בו, הלא בהבאת ראשינו אליו יתרצה אליו, ועל הכוונה ההיא הולך אתנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפקדתו. מלשון פקדו (יהושע כד ב) : והנחה : לשטן. לעשות איבה ושטנה, ודומה לו (מלכים א יא יד) : ויקם שטן לשלמה : יתרצה. מלשון רצוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו וכו' השב את האיש הם לא הקפידו רק על דוד לבדו לא על אנשיו (שכבר היו לוקחים עברים לצבא כנ"ל י"ד כ"א) ואמרו ולא ירד וכו', רצה לומר בין אם תקחהו אל המלחמה, אנו אומרים ולא ירד עמנו במלחמה כי לא ילחום את שאול, בין אם תקחהו לשמור ראש המלך, אנו אומרים ולא יהיה לנו לשטן במלחמה כי אין לסמוך עליו, וטענו על זה בממ"נ שאם ברח מפני אדוניו יען שגרשו אדוניו מצד שלא עבדו באמונה ולבו לשוב אל אדוניו, אם כן במה יתרצה זה אל אדוניו הלוא בראשי האנשים ההם. הלא פה ימצא מקום להתרצות אל אדוניו: (מלבי"ם)

הח הלוא-זה דוד אשר יענו-לו במחלות לאמר הכה שאול באֶלְפִּי וְדוֹד (ברבבתו) בְּרַבְּבִתִּי:

מצודת דוד אשר יענו לו. אשר הרימו קול בעבורו על המחלות לאמר הכה

וכו', ואם כן מעולם הוא שונא לפלשתים ומכה בהם, ואין לבטוח בו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון יענו. ענין הרמת קול : **במחולות.** שם כלי זמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם הלוא וכו' רצה לומר ואם ברח ומרד מפני שרצה להתנשא ולמלוך תחתיו, הלא גם באופן זה ימצא פה מקום להשיג חפצו, **כי הלא זה דוד אשר יענו לו במחולות שהכה ברבבותיו**, ובודאי ילחם אתנו בעת המלחמה כדי שיענו לו השיר הזה גם עתה, ועל זה אמר **אשר יענו לו:** (מלבי"ם)

וַיִּקְרָא אָכִישׁ אֶל-דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵלָיו חַי-יְהוָה כִּי-יִשָּׂר אֶתְּהָ וְטוֹב בְּעֵינַי צִאתְךָ וּבִאֲךָ אֶתִּי בְּמַחֲנֶה כִּי לֹא-מִצָּאתַי בְּךָ רָעָה מִיּוֹם בִּאֲךָ אֵלַי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֵינַי הַסְּרָנִים לֹא-טוֹב אֶתְּהָ:

מצודת דוד כי ישר אתה וכו'. אני מחזיק אותך לאיש ישר ונאמן, וטוב בעיני בואך עמי במלחמה : **ובעיני.** אבל בעיני וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקרא אכיש, הנה אכיש לא רצה לגלות לו ששריו חושדים אותו שאינו נאמן בעיניהם בל יתעצב, ורצה לאמר לו שעקר הקפידה הוא מפני הקנאה והכבוד על ששמהו שומר לראשו, ולפי זה הקפידא יוצאת מן הסרנים (שלחם נוגע הדבר) לא מן השרים, ואין מקפידים רק על הליכתו עם אכיש רצה לומר היותו שומר לראשו, לא על הליכתו במלחמה, ולכן אחר שאינו רוצה להשפיל כבוד דוד שילך במלחמה כאחד העם, מיעצו שהוא ישוב לביתו ואנשיו ילכו עם יתר אנשי החיל, וזה שכתוב **חי ה' כי ישר אתה**, ועל כן **טוב בעיני צאתך ובואך אתי** דוקא להיות שומר לראשי רק **בעיני הסרנים לא טוב אתה** שהם מקפידים על זה שהוא נגד כבודם: (מלבי"ם)

וַעֲתָה שׁוּב וְלֶךְ בְּשָׁלוֹם וְלֹא-תַעֲשֶׂה רָע בְּעֵינַי סְרָנַי פְּלִשְׁתִּים: (o)

מצודת דוד ולא תעשה רע. דבר הרע בעיני הסרנים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה שוב רצה לומר אנשיך ילכו עם אנשי, ואתה שוב, **ולא תעשה רע בעיני סרני פלשתים** איני רוצה שיתגרו בך: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אָכִישׁ כִּי מָה עָשִׂיתִי וּמַה-מִּצָּאתַי בְּעַבְדְּךָ מִיּוֹם אֲשֶׁר הָיִיתִי לְפָנֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא אָבֹא וְנִלְחַמְתִּי בְּאִיבֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ:

מצודת דוד **כי מה.** מדוע אשוב, כי מה עשיתי דבר רע : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר דוד,** דוד הבין האמת, שהקפידא הוא מפני החשד שחושדים אותו, לא מפני הקנאה והכבוד, רק שאין רוצים שילך למלחמה כלל, והוא שמח על זה בלבד, אבל רצה שגם אנשיו ישובו ולא ילחמו עם אחיהם והשיב בערמה שהגם שהסרנים מקפידים שלא יהיה שומר ראש המלך, בכל זה מדוע לא ילך למלחמה כמו אנשיו, שהלא זה לא ימנע ממנו רק אם יש איזה חשד עליו, וזה שכתוב **כי מה עשיתי** וכי **כי לא אבוא ונלחמתי באויבי אדוני המלך** רצה לומר גם אם לא אצא אתך להיות שומר ראשך מדוע לא אצא במלחמה כאחד העם: (מלבי"ם)

טו ויען אכיש ויאמר אל-דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך אלהים אך שרי פלשתים אמרו לא-יעלה עמנו במלחמה:

מצודת דוד **ידעתי.** הן ידעתי שלא נמצא בדך רעה, כי טוב וכי : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויען אכיש** עתה הוכרח אכיש להגיד לו האמת, כי המניעה היא מכלל השרים, לא מן הסרנים, והקפידא היא על שלא יצא למלחמה כלל, ובזה הוכרח לומר לו עתה (כדי שלא לבייש אותו ביחוד נגד כלל אנשיו) שכולם ישובו, וזה היה באמת חפץ דוד, וזה שכתוב **ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך האלהים,** רצה לומר יציאתך למלחמה נדמה לי כמלאך הולך בראש המחנה לדכא אויביהם תחת רגלם. **אך שרי פלשתים אמרו לא יעלה עמנו למלחמה,** מה אעשה שהשרים מקפידים על זה וחושדים אותך: (מלבי"ם)

זו ועתה השכם בבקר ועבדי אדניך אשר-באו אתך והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו:

מצודת דוד **ועבדי אדוניך.** רצה לומר : אנשיך שהיו מאז עבדי שאול אדוניך, והבאישו בו כמוד, וכאומר ; בעבור זה נחשדים גם המה בעיני הסרנים כמוד, ולזה ישובו עמך : **ואור לכם.** כשיאיר לכם היום, לכו לדרככם : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ועבדי אדניך אשר באו אתך.** הם אנשי דוד כי לא רצי שישבו כי אם העבדים : **והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו.** ר"ל תכף שיהיה האור לכם ואמר לו זה שלא יסתכנו על יד אנשי המלחמה : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ועתה השכם בבקר ועבדי אדוניך,** ולפי זה תשובו כולכם, ולכן

אמר שישכם בבקר, כי חרפה להם שילכו מן המחנה לכן ילכו בבקר טרם יכיר איש את רעהו (לא כן תחלה שרצה שישוב רק דוד שעל איש יחידי אין איש שם על לב) ופיי דבריו והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו רצה לומר היציאה תהיה בבקר וההליכה תהיה בעת האורה בכי טוב:(מלבי"ם)

יא וַיִּשְׁכֶּם דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו לְלַכֵּת בַּבֶּקֶר לָשׁוּב אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים עָלוּ יִזְרְעֵאל: (o)

שמואל א פרק-ל

יא וַיְהִי בְּבֹא דָוִד וְאֲנָשָׁיו צָקְלָג בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַעֲמֶלְקִי פָּשְׁטוּ אֶל-נֶגֶב וְאֶל-צָקְלָג וַיָּכּוּ אֶת-צָקְלָג וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָהּ בְּאֵשׁ:

מצודת דוד **ביום השלישי**. מעת הלוכם מצקלג עם אכיש למלחמה : **אל נגב**. בו יוכלל נגב כלב ונגב הכרתי האמורים בענין : **ויכו**. רצה לומר : הרסו העיר :

מצודת ציון **פשטו**. התפזרו לשלול שלל : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אל נגב** כולל נגב הכרתי ונגב צקלג (כמ"ש בפסוק י"ד) **ויכו את צקלג** יען שדוד הכה בהם תמיד (כנ"ל כ"ז) ולכן שרפוה וההכאה היא על כבישת העיר והריסתה:(מלבי"ם)

יב וַיָּשְׁבוּ אֶת-הַנָּשִׁים אֲשֶׁר-בָּהּ מִקָּטָן וְעַד-גְּדוֹל לֹא הָמִיתוּ אִישׁ וַיִּנְהָגוּ וַיִּלְכוּ לְדַרְכָּם:

מצודת ציון **וישבו**. מלשון שביה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישבו וכו'** והיה בהשגחת ה' שלא המיתו איש, וגוף הדבר היה בהשגחה שיהיה דוד מחוייב ללחום על הצלת נפשות ביתו ויפטר מלכת לעזור לישראל נגד הפלשתים:(מלבי"ם)

יג וַיָּבֹא דָוִד וְאֲנָשָׁיו אֶל-הָעִיר וְהָיָה שְׂרוּפָה בְּאֵשׁ וַיִּנְשִׂיָהּם וַיְבַנְיָהֶם וַיְבַנְיָהֶם נִשְׁבּוּ: **יד** וַיֵּשֶׂא דָוִד וְהָעָם אֲשֶׁר-אֵתוֹ אֶת-קוֹלָם וַיִּבְכוּ עַד אֲשֶׁר אֵין-בָּהֶם כֹּחַ לַבְּכוֹת: **יה** וַשִּׁתִּי נָשִׁי-דָוִד נִשְׁבּוּ אַחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵלִית וְאַבִּיגַיִל אִשְׁתּוֹ נָבָל הַכַּרְמֶלִי:

מלבי"ם ו**שתי**, אחר שספר שבכו תחלה, יספר איך דוד בבטחונו התעוררה בו רוח גבורה, ואומר הגם כי שתי נשיו נשבו, ויותר מזה כי: (מלבי"ם)

ו ו**תצַר** לְדָוִד מְאֹד כִּי-אָמְרוּ הָעָם לְסָקְלוֹ כִּי-מָרָה נֶפֶשׁ כָּל-הָעָם אִישׁ עַל-(בנו) בְּנֵיו וְעַל-בְּנֹתָיו וַיִּתְחַזַּק דָּוִד בַּיהוָה אֱלֹהָיו: (o)

מצודת דוד ו**תצַר לדוד מאד**. רצה לומר : מלבד הצרה שנשבו נשיו, כי עוד אמרו העם לסקלו באבנים, על שהיה מסבב לרדת למלחמה עם אכיש, והיה זה סיבה לשיבואו עמלק ועשו מה שעשו : ו**יתחזק**. עם כל זה היה דוד מתחזק עצמו להשען בה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ל**סקלו**. לרגמו באבנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ו**תצַר לו מאד כי אמרו העם לסקלו על שלא הניח קצת מהם לשמור העיר**, בכ"ז התחזק בה' אשר משחו: (מלבי"ם)

ז וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אֲבִיתָר הַכֹּהֵן בֶּן-אֲחִימֶלֶךְ הַגִּישָׁה-נָּא לִי הָאֶפֶד וַיִּגַּשׁ אֲבִיתָר אֶת-הָאֶפֶד אֶל-דָּוִד: **ח** וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר אֲרֻדָּף אַחֲרַי הַגְּדוּד-הַזֶּה הֲאִשְׁגֶנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רָדָף כִּי-הִשֵּׁג תִּשְׁיֵג וְהִצַּל תִּצְּלִל:

מצודת ציון א**רדוף**. תחסר ה"א השאלה, ומשפטו : הארדוף, ודוגמתו (בראשית ג א) : אף כי אמר אלהים, ומשפטו : האף, בה"א השאלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם א**רדוף** רצה לומר אני ארדוף בכל אופן ושאלתי הוא האשיגנו והשיב רדוף כי תשיג ולא תהיה פעולה בטלה וגם תציל ואתה מחויב לרדוף: (מלבי"ם)

ט וַיִּלֶךְ דָּוִד הוּא וְשֵׁשׁ-מְאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד-נַחַל הַבְּשׂוֹר וְהַנּוֹתָרִים עָמְדוּ:

רס"י ויבואו עד נחל הבשור. שש מאות איש: והנותרים עמדו. כשהגיעו לנחל הבשור, היו בהם עייפים, ונתרו שם מקלתו: (רס"י)

מצודת דוד **והנותרים עמדו**. רצה לומר : הנותרים מאותם שש מאות עצמם, והם שתי המאות האמור במקרא שלאחריו, שנותרו ולא רדפו, הם עמדו אצל הנחל מהעבר הזה, ולא חזרו למקומם : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ויבאו עד נחל הבשור והנותרים עמדו**. ר"ל כי כולם הלכו עם דוד בהסכמה אחת עד נחל הבשור והנותרים שלא הסכימו ללכת יותר עמדו שם והם המאתים איש אשר הראו עצמם כאלו הם בלי כח ויגעיי ורפי ידים ולזה לא עברו את המקום ההוא ואולי היה זה ליראתם מהגדוד ההוא או שהיו יגעים מאד וכראות דוד זה הושיבם שם עד בואם לשמור הכלים : (רלבי"ג)

מלבי"ם **והנותרים עמדו**, מבואר (בדה"א י"ב) כי באו אל צקלג עוד גבורים רבים מבנימין ומנשה אל דוד בין בהיותו עצור מפני שאול (שם א"י) בין בבואו עם פלשתים על שאול למלחמה ולא עזרום (שם י"ט) בענין שהיו אנשיו אז יותר משש מאות שהיה אתו מכבר. ואלה עמדו בצקלג ולא יצאו לרדוף כי לא שבו נשיהם ובניהם שלא היו שם, ועל זה אמר **והנותרים עמדו** רצה לומר היותר על שש מאות שנותרו ולא היו לבז מן הגדוד עמדו בצקלג : (מלבי"ם)

ג וַיִּרְדֹּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ וַיַּעֲמְדוּ מֵאֲתֵימֵי אִישׁ אֲשֶׁר פָּגְרוּ מֵעֵבֶר אֶת-נַחַל הַבְּשׂוֹר:

כס"י **אֶשֶׁר פָּגְרוּ**. אֶשֶׁר נִמְנְעוּ, וְאוֹמֵר אֲנִי לָשׂוֹן אֲרַמִּי הוּא, תִּרְגֹּם סָל וְנִהְרָסוּ: (כס"י)

מצודת דוד **אשר פגרו**. מאתים האיש אשר נחלשו מלעבור את הנחל, עמדו ולא רדפו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פגרו**. נחלשו, ובדברי רבותינו ז"ל (שבת קכ"ט ב) : יומא דמפגרי ביה רבנן : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וירדוף אמנם מן נחל הבשור והלאה לא רדפו רק ארבע מאות כי שם עמדו מאתים אשר פגרו ונלאו מרדוף עוד, ומי"ש ויעמדו היינו שלא שבו לביתם רק עמדו שם בפקודת דוד לשמור הכלים שהונחו שם להקל הטורח**: (מלבי"ם)

יא וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ-מִצָּרֵי בִשְׂדֵה וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל-דָּוִד וַיִּתְּנוּ-לוֹ לֶחֶם וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׁקֵהוּ מֵיִם:

מצודת דוד **איש מצרי**. על שם סופו אמר, כי בעת המצאו לא ידעו שהוא מצרי
(מצודת דוד) :

רלב"ג **וימצאו איש מצרי בשדה**. ידמה שאותם שנשארו משוטטים הנה והנה קודם שהרחיק דוד מאד מהם או מצאוהו אנשים ההולכים עמו :
(רלב"ג)

מלבי"ם **ויתנו וכי וישקהו מים** ידוע שמי שאחזו בולמוס אין לתת לו מים הרבה בפעם אחת פן יצבה בטנו רק וישקהו מעט מעט כפי הרפואה : (מלבי"ם)

ג'ב **ויתנו-לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא-אכל לחם ולא-שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות: (o)**

מצודת דוד **ושני צמקים**. שני אשכולות צמוקים : **ותשב רוחו אליו**. אמר דרך הפלגה וגוזמא, כאלו יצאה רוחו מחולשת הרעבון, ושבה אליו כשהאכילו
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **פלח**. חתיכה, כמו (שיר השירים ד ג) : כפלח הרמון : **דבילה**. תאנים דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, וכן (לעיל כה יח) : ומאתים דבלים : **צמוקים**. ענבים יבשים, והוא מלשון (הושע ט יד) : ושדים צומקים
(מצודת ציון) :

מלבי"ם **ויתנו לו פלח דבילה כמי"ש מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו מיני מתיקה עד שתשוב רוחו** : (מלבי"ם)

ג'ב **ויאמר לו דוד למי-אתה ואי מזה אתה ויאמר נער מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ויעזבני אדני כי חליתי היום שלשה:**

מצודת דוד **למי אתה**. עבד של מי אתה, ומאיזה עם אתה : **כי חליתי**. ולא יכולתי לילך בשוה לו. ולזה עזב אותי בדרך : **היום שלשה**. היום מלאו שלשה ימים
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **ואי מזה**. איה העם שתאמר מזה אתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **למי הם ב' שאלות, א. למי אתה שייך, ב. אי מזה מקום אתה,** והשיב נגד שאלה ב' **מצרי אנכי**, ונגד שאלה א', **עבד לאיש עמלקי**. ואיני בורח רק **ויעזבני אדוני**, ולא שעזבני מפני איזה חטא רק מפני **כי חליתי** :

(מלבי"ם)

יֵדַע אֲנַחְנוּ פֶּשְׁטָנוּ נִגְבַּ הַכְּרֵתִי וְעַל-אֲשֶׁר לִיהוּדָה וְעַל-נִגְבַּ כָּלֵב וְאֶת-
צִקְלָג שָׂרְפָנוּ
בְּאִשׁ:

רפ"י נגב הכרתי. לדרוס סל פלשתים, מלינו במקום אחר פלשתים
נקראים גוי כרתים, (לפניה ב ה): יוספי חזל הם גוי כרתים: (רפ"י)

מצודת דוד ועל אשר ליהודה. הנגב אשר ליהודה, כי כרתי היתה משל
פלשתים, כמו שכתוב (צפניה ב ה) : גוי כרתים : ועל נגב כלב. עם שגם
היא היתה מיהודה, מכל מקום היה לה שם ידוע לבד : (מצודת דוד)

טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי דָוִד הַתּוֹרֵדֵנִי אֶל-הַגְּדוּד הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַשְּׁבַעָה לִּי
בְּאֵלֵהֶם אִם-תִּמְיִתֵנִי וְאִם-תִּסְגְּרֵנִי בְּיַד-אֲדָנִי וְאִוְרְדָה אֶל-הַגְּדוּד הַזֶּה:

מצודת דוד התורידני. להראות דרך מהלכם : ואם תסגרני. או אם
תסגרני וכו', יהי עליך עונש שבועת שקר : (מצודת דוד)

מצודת ציון הגדוד. החיל : תסגרני. תמסור אותי, כמו (עמוס א ו) :
להסגיר לאדום : (מצודת ציון)

מלבי"ם אם תמיתני יען לא ידע אם הם מבעלי ברית עמלק או
מאויביהם. על צד הב' אמר אם תמיתני ועל צד הא' אמר אם תסגרני
ביד אדוני: (מלבי"ם)

טז וַיִּרְדְּהוּ וְהָיָה נְטוּשִׁים עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ אֲכָלִים וְשֹׁתִים וְחֹגְגִים בְּכָל
הַשָּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאָרֶץ יְהוּדָה:

מצודת דוד כל הארץ. אשר הם עליה : בכל השלל. רצה לומר : שמחתם
היה בעבור כל השלל הגדול אשר לקחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נטושים. מפוזרים, כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה :
וחוגגים. ענין רקידה וכרכר, כמו (תהלים קז כז) : ויחוגו וינועו כשכור :
(מצודת ציון)

מלבי"ם והנם נטושים רצה לומר שלא עלה על לבם להשמר עוד, והיה לו
על זה שני סימנים, א. שהיו נטושים לא כגדוד בעת שעדיין מורא האויב

עליהם שעומדים ביחד ומעמידים שומרים סביב, **ב**. שאוכלים וחוגגים כגודד ששב בטח מן המלחמה ואין פחד האויב עליו: (מלבי"ם)

יז וַיָּכֶם דָּוִד מֵהַנָּשֶׁף וְעַד-הָעֶרֶב לְמַחֲרָתָם וְלֹא-נִמְלֹט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נֶעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגָּמְלִים וַיִּגְסּוּ:

רפ"י למחרתם. למודים הם עמלקים ללקות זיוס מחר, כמו שנאמר (קמות יז ט): מחר אנכי נכז וגו', לכך נאמר למחרתם: (רפ"י)

מצודת דוד מהנשף. רצה לומר: מנשף יום זה עד ערב יום השני, וכל אותה הערב עד הבוקר אשר הוא למחרתם של שני הנשפים שעברו ומלת 'ועד' עומדת במקום שתים, כאלו אמר ועד הערב ועד למחרתם: **לא נמלט מהם איש**. מאנשי רגלי: (מצודת דוד)

מצודת ציון מהנשף. מהערב, כמו (ישעיהו כא ד): נשף חשקי: (מצודת ציון)

רלב"ג מהנשף ועד הערב למחרתם. יתכן שכבר היה ערב כשהשיגם והכה אותם עד ערב מחרת היום ההוא או יהיה נשף בקר, והנה רדף אחריהם כל הלילה וכעלות השחר ראה אותם נטושים על פני השדה ונלחם בהם מהבקר ועד הערב ואמר למחרתם לפי שביום שלפניו פשטו אל נגב ואל צקלג ושרפו וצקלג באש: (רלב"ג)

מלבי"ם ויכם לא התחיל להכות בהם באותו יום (כי היו מתי מספר לנגד המון רב) רק המתין עד יום מחרת וזה שכתוב למחרתם, והתחיל להכות בהם בנשף שהוא טרם האיר היום, ועל ידי זה החריד המחנה והיה יכול להכותם אחר כך עד בערב. ועל ידי כן לא נמלט מהם רק ארבע מאות שנמלטו מפני שהיה להם שני מעלות, **א**. נער שהיו נערים קלי המרוץ ורב כח, **ב**. אשר רכבו על הגמלים ועל ידי כן וינוסו, אבל זקנים הרוכבים ונערים רגלים לא נמלטו: (מלבי"ם)

יח וַיִּצַל דָּוִד אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָקְחוּ עִמָּלֶק וְאֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו הַצִּיל דָּוִד:

מלבי"ם ויצל, ספר בכלל שהציל את הכל רצה לומר האנשים והטף, וביחוד שתי נשי דוד הציל הוא בעצמו בידיו, לכן כפל השם שנית הציל דוד רצה לומר בעצמו, כי יתר העם הציל באמצעות אנשיו: (מלבי"ם)

יט וְלֹא נֶעְדַּר-לָהֶם מִן-הַקָּטָן וְעַד-הַגָּדוֹל וְעַד-בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשְׁלָל וְעַד

כָּל-אֲשֶׁר לְקַחוּ לָהֶם הַפֶּלֶה הַשֵּׁיב דָּוִד:

מצודת דוד ועד כל אשר לקחו. אפילו מה שלקחו מפלשתים מנגב יהודה וכלב, הכל השיב דוד לעצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולא נעדר. ולא נחסר, כמו (שם מ כו) : איש לא נעדר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולא נעדר, א. הגופים מן הקטן וכו', ב. הרכוש ועל זה אמר ומשלל, והנה בהרכוש היה שני מינים, א. מה שעדיין לא חלקוהו האויבים ביניהם איש לו, וזה נקרא שלל, שהוא מה שנשאר במלחמה טרם יתחלק או יתבוזז מאנשי הצבא, ב. מה שבזזו האויבים איש לו, שעל זה אמר וכל אשר לקחו להם. כל זה השיב דוד: (מלבי"ם)

לָכֵן וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-כָּל-הַצֹּאן וְהַבָּקָר נִהְגוּ לִפְנֵי הַמִּקְנֶה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה שָׁלֵל דָּוִד:

רש"י את כל הצאן והבקר. ששנה הגדוד מנגב יהודה ומנגב כלב: נהגו. אנשים מנהיגים והולכים לפני המקנה ההוא, להתכבד ולהתהלל, זה שלל דוד: (רש"י)

מצודת דוד ויקח דוד. לקח לעצמו כל הצאן ובקר, אף מאשר שללו עמלק מבני פלשתים ויהודה : נהגו לפני המקנה. רצה לומר : מנהיגים לפנות הדרך, הלכו לפני המקנה ההוא, ובבוא מי מפלשתים ומיהודה לקחת מקנהו, אמרו זה שלל דוד, רצה לומר : אין לכם חלק בזה, כי דוד לעצמו שללו, ולא בעבור להחזיר לבעליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקח דוד מספר שלא נהגו בו, כמי שמציל את שלו מיד בוזז, שכל אחד לוקח בחזרה את שלו, (כי באמת כבר היה אחר יאוש והמציל מן הגייס במקום שלא היה אפשר להציל והיה יאוש בעלים הרי הוא שלו) ואחר שכולם התיאשו מקנינם, היה זה אצלם כאילו שללו שלא היה שלהם מעולם שכל השלל מיוחס אל המלך, ולכן לקח דוד את כל הצאן והבקר (והיינו מה שמצאו אצלם משלל נגב הכרתי ויהודה שזה שייך אל המלך) נהגו אותו לפני המקנה ההוא רצה לומר לפני המקנה הנ"ל בכתוב הקודם שהשיבו מה שלקחו מצקלג (שעל זה ירמוז במלת ההוא) ויאמרו על כולם זה שלל דוד, הודיעו כי התיאשו ממקנה קנינם וכבר יצא מרשותם, והוא עתה של דוד המציל, שיעשה בו כחפצו, וזה עשו לכבוד דוד שיחלק בין אנשי המלחמה כמלך המחלק שלל למחנהו: (מלבי"ם)

[כא] וַיְבֹא דָוִד אֶל-מְאֵתִים הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּגְרוּ | מַלְכֵת | אַחֲרֵי דָוִד
וַיֵּשִׁיבֵם בְּנַחַל הַבְּשׂוֹר וַיֵּצְאוּ לִקְרֹאת דָוִד וְלִקְרֹאת הָעָם אֲשֶׁר-אֵתוּ וַיִּגֹּשׁ
דָוִד אֶת-הָעָם וַיִּשְׂאֵל לָהֶם לְשָׁלוֹם: (o)

מצודת דוד אל מאתים וכו'. רצה לומר : סמוך להם : וישיבו. ודוד
ואנשיו הושיבו בעבר נחל הבשור לשמור הכלים : ויצאו. ממקום
מושבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פגרו. נחלשו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויגש דוד את העם, רצה לומר שנגש אליהם באהבה (ועל זה אמר
מלת את שמורה שקרב אותם אליו דרך חבה) להראות כי אין בלבו
עליהם על שלא הלכו עמו, וישאל להם לשלום, יען נחלשו בדרך שאל על
שלום גופם ובריאותם: (מלבי"ם)

[כב] וַיַּעַן כָּל-אִישׁ-רָע וּבְלִיעַל מֵהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם-דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן
אֲשֶׁר לֹא-הָלְכוּ עִמִּי לֹא-נָתַן לָהֶם מֵהַשְּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי-אִם-אִישׁ אֶת-
אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בְּנָיו וְיָנְהִגוּ וַיִּלְכוּ: (o)

מצודת דוד איש וכו'. לכל איש את אשתו ובניו, וינהגו לעצמם וילכו להם,
אבל לא יחלקו עמנו בשלל, אף של עצמם לא יקחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יען. בעבור : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויען כל איש רע. אחרי ראו כי אין בדעתו להענישם, השיבו הלא
מהראוי הוא כי יען אשר לא הלכו עמי נעניש אותם ולא נתן להם (לא
לבד מן הבז הכללי) כי גם מן השלל אשר הצלנו שהוא שלל צקלג, הגם
שהיה תחלה קנין כספם, לא ניתן להם ממנו רק איש את אשתו ואת בניו
(שזה לא קנו השבאים שאין קנין לעכו"ם בישראל) אבל מן הרכוש לא
ניתן להם מאומה כי לעצמנו הצלנו כדין המציל מן הגייס (וקראם איש
רע ובליעל, שמצד שהעניו לדבר נגד דוד היה פורקי עול עשרה, ומצד
שרעה עינם באחיהם היו רעים): (מלבי"ם)

[כג] וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא-תַעֲשׂוּ כֵן אַחֲרַי אֶת אֲשֶׁר-נָתַן יְהוָה לָנוּ וַיִּשְׁמַר אֶתְנוּ
וַיִּתֵּן אֶת-הַגְּדֹד הַבָּא עָלֵינוּ בְּיָדְנוּ:

מצודת דוד את אשר נתן. רצה לומר : וכי בכח ידינו לקחנו, הלא הוא את

אשר נתן ה' לנו, ושמר אותם כי לא נפקד ממנו איש, והוא מסר את הגדוד בידינו, ואם מה' נעשית, הלא כולנו עם ה' אנחנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר להם דוד לא תעשו כן אחי, השיב להם בחכמה וביושר ובענות צדק, אמר להם דעו כי מה שאמרתם היה נכון אם היה ההצלה בכח ידינו, ואם ידינו עשו לנו את החיל, אבל לא כן אחי אנחנו לא עשינו מאומה, רק ה' הוא הלוחם והמנצח והמציל והנותן לנו, וזה משלשה צדדים, א. בתחלה, אשר נתן ה' לנו כי הקנין ממנו נתן לנו, ב. באמצע וישמור אתנו בל יכלהו השולל, ג. בסוף, ויתן את הגדוד הבא עלינו בידינו ואחר שהכל נעשה על ידי ה' ואנחנו לא בחיל ולא בכח, כי אם בזכות וצדקה זכינו אל שלחם ה' בעדנו ויתן לנו את השלל, אם כן הסברה נותנת בהפך, כי אלה שישבו על הכלים ולא רדפו אחר האויב, מגודל בטחונם בישועת ה' שיציל את שלהם בלא שום רדיפה הלא זכותם גדול יותר מאלה שרדפו ולא בטחו באופן זה, ובודאי אחר שהיושבים על הכלים לא לבד שלא התיאשו כדבריתם כי בטחו בה', כי נהפוך הוא שבזכותם כי רב עשה ה' לנו כל זאת, אם כן : (מלבי"ם)

כד וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה כִּי כָחֵלֶק | הַיָּרֵד בַּמִּלְחָמָה וְכָחֵלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל-הַכְּלִים יִחְדָּו יִחְלָקוּ: (o)

מצודת דוד ומי ישמע. רצה לומר : ואף אם נעשתה בעוצם ידינו, מכל מקום מי ישמע לכם לדבר הזה, כי הלא על כל פנים ישבו לשמור הכלים, אם כן מהראוי לחלוק עמהם שוה בשוה, כי כן הוא הנהוג מאז, שיהיה כחלק היורד וכו', ויחדיו יחלוקו מבלי קדימה כלל ליורדי המלחמה, כי אם לא ישמרו הם הכלים, לא היה מהאפשר להלוחמים להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כחלק וגו'. וכחלק, רצה לומר כחלק זה, כן חלק זה : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו. אמר להם לאמת שאין ראוי שיעשה כמו שאמרו לפי שאין זכות האדם בשלל מפני הסתכנו בירידה אל המלחמה כי אשר ירד אל המלחמה ואשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדי' למלחמה ואע"פ שאינו מסתכן שם וזה דבר מבואר ולזה אין ראוי שתאמרו שתזכו בשלל אתם לבדכם שירדתם במלחמי מצורף לזה שזה לא היה בעוצם ידכם אבל היה בעזר אלהי בזכות כלנו אשר הלכו ואשר נשאר : (רלבי"ג)

מלבי"ם ומי ישמע לכם לדבר הזה שהוא הפך האמת והפך הצדק שהלא לפי דבריכם שמי שגרם הנצחון יקח את הכל, ראוי בהפך שהיושבים על

הכלים יקחו את הכל כי הם בזכותם גרמו הנצחון, ובהפך אני מורה, כי **כחלק ההולך למלחמה וכחלק היושבים על הכלים** רצה לומר שההולך למלחמה, הגם שכפי הסברה הם זכותם מעט בכל זה יקחו חלק בשוה עם היושב על הכלים שזכותם רב מאד והם עקר הגורמים את הנצח, עד שמה שתקחו אתם חלק שוה הוא הרבותא והחידוש:(מלבי"ם)

לְכַהֵן וְיִהְיֶה מִהַיּוֹם הַהוּא וּמַעֲלָה וְיִשְׁמָה לְחַק וּלְמִשְׁפַּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

רש"י מהיום ההוא ומעלה. לא נאמר והלחה, אלא ומעלה, כבר הנהיג אברהם צחוק זה (בראשית יד כד): 'צלעדי רק אפר אכלו הנערים' וגו', הם היושבים על הכלים, 'וחלק האנשים', ההולכים במלחמה בבראשית רבה (מג) (כ"ט): (רש"י)

מצודת דוד ויהי וכו'. רצה לומר : כן הנהיג דוד לעולם, ועשה הדבר הזה לחוק ומשפט לישראל : **עד היום הזה**. רצה לומר : עד הזמן שגלו ישראל, ולא נתעסקו עוד במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחק. לדבר קבוע : **ולמשפט**. למנהג, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שמה דוד לחק ולמשפט בישראל. שיחלקו כלם בשלל עד היום הזה ולפרסם הנס אשר עשה הש"י לדוד ולנדיבותו שלח מן השלל לזקני יהודה לרעהו בכל המקומות הנזכרים פה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ומשפט בישראל רצה לומר כי הנימוס שחוקקים בין העמים אשר אין לו טעם נקרא חק, והדבר שיי"ל טעם שכלי נקרא משפט, והנה תקנה זאת שהיושב על הכלים יקח חלק בשוה עם ההולך למלחמה, הוא לפי שטחיותו חק לא משפט, אחר שהוא נעדר הטעם, אולם דוד שבאר טעמו של זה החוק, שיסודו בנוי על מה שמלחמת ישראל ונצחונם אינו על ידי כחם וגבורתם רק על ידי זכותם בהשגחת ה' הלוחם בעדם, עד שכפי זה אין הבדל בין הלוחם ובין היושב על הכלים ומתפלל, הוא שם זה **למשפט** גם כן **בישראל**, שאצל ישראל הוא משפט שכלי לא חק לבד. וחכמינו זכרונם לברכה אמרו בבראשית רבה א"ר יודן והלאה אין כתיב כאן אלא ומעלה שלמד דבר זה מאברהם אבינו שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וכו'. רצה לומר כי יש גדר בין **והלאה** ובין **ומעלה** הנאמר על הזמן, שכל מקום שאומר ומעלה חושב הזמן הקודם עם הזמן המתאחר בבחינת המספר, כמו ואם מבן חמש שנים ומעלה ואם מבן ששים ומעלה, שכל שנה שאחר ששים

הוא למעלה במספר נגד המספר שקודם ששים, מה שאין כן כשאומר והלאה לא ידבר בבחינת צירוף המספר הקודם. וכפי זה לא היה ראוי שיאמר פה ומעלה רק והלאה, ובזה דרשו שהביט גם כן בבחינת הזמן העבר שכבר היה חק זה לאברהם שהחליט כי חלק האנשים אשר הלכו אתו (שהוא ההולך למלחמה) וחלק ענר אשכל וממרא שהם ישבו על הכלים הם יקחו חלקם בשוה. ובאר גם כן הטעם הזה במ"ש הרימותי ידי אל ה', רצה לומר ידי הנוצחות הרימותי אל ה' כי הוא הלוחם והוא המנצח, ולכן אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' כי שלך הוא ולא זכיתי בו בכח ידי. ומטעם זה יסד כי ענר אשכל וממרא יחלקו עם הנערים: (מלבי"ם)

כטו וַיֵּבֵא דָוִד אֶל-צִקְלָג וַיִּשְׁלַח מִהַשְּׁלָל לְזִקְנֵי יְהוּדָה לְרַעְהוּ לֵאמֹר הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשְׁלָל אֵיבֵי יְהוָה:

רס"י לרעהו. **לאוהביו:** (רס"י)

מצודת דוד **לאשר וכו'.** לזקני יהודה רעיו, אשר הם בבית אל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לרעהו.** לכל רעה ורעה, וכן (אויב מב י) : בהתפללו בעד רעהו : **ברכה.** מנחה ומתנה, כמו (לעיל כה כז) : ועתה הברכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישלח מהשלל** אחר שבזזו בנגב יהודה ונגב כלב רצה להחזיר הגזלה, ואגב שלח ברכה לכל המקומות לזכרון הנס: (מלבי"ם)

כצז לְאִשֶּׁר בְּבֵית-אֵל וְלְאִשֶּׁר בְּרָמֹת-נֶגֶב וְלְאִשֶּׁר בְּיַתֵּר: **כחט** וְלְאִשֶּׁר בְּעָרֵי וְלְאִשֶּׁר בְּשִׁפְמוֹת וְלְאִשֶּׁר בְּאֲשֶׁתְּמַע: **פ** **כטט** וְלְאִשֶּׁר בְּרָכָל וְלְאִשֶּׁר בְּעָרֵי הַיַּרְחֵמָאֵלִי וְלְאִשֶּׁר בְּעָרֵי הַקִּינִי: **ל** וְלְאִשֶּׁר בְּחֶרְמָה וְלְאִשֶּׁר בְּבוֹר-עֵשֶׂן וְלְאִשֶּׁר בְּעֵתֶךָ: **לא** וְלְאִשֶּׁר בְּחֶבְרוֹן וְלִכְל-הַמְּקֹמֹת אֲשֶׁר-הִתְהַלַּךְ-שָׁם דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו: **פ**

רס"י אשר התהלך שם דוד. שהיו מחזאים אותו מפני שאלו: (רס"י)

מצודת דוד **אשר התהלך שם.** בעת ברחו מפני שאול : (מצודת דוד)

א וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֹסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהָר הַגִּלְבָּעַ:

רש"י וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל. כּאֲדָם הָאוֹמֵר נַחְזוֹר לַעֲנִין לַאֲשׁוֹן: (רש"י)

מצודת דוד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים. כּאֲדָם הָאוֹמֵר נַחְזוֹר לַעֲנִין הָרֵאשׁוֹן : (מצודת דוד)

מלבי"ם וּפְלִשְׁתִּים שָׁב לַעֲנִין שֶׁל מַעֲלָה, וְסָפַר שִׁישְׂרָאֵל נִשְׁתָּה גְבוֹרָתָם שֶׁלֹּא לַחֲמוֹ כִּלְל רַק תִּיכַף נָסוּ וְעַל יָדֵי זֶה וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים כִּי תַחֲלַת מִפְּלֵה נִיסָה: (מלבי"ם)

ב וַיִּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים אֶת-שָׂאוֹל וְאֶת-בְּנָיו וַיִּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת-יְהוֹנָתָן וְאֶת-אֲבִינֶדָב וְאֶת-מֶלְכִי-שׁוּעַ בְּנֵי שָׂאוֹל:

מצודת ציון וַיִּדְבְּקוּ. הַשִּׁיגוּם, עַד שֶׁהָיוּ דְבוּקִים לָהֶם : (מצודת ציון)

מלבי"ם וַיִּדְבְּקוּ כִּי שָׂאוֹל לָחַם בְּרַב כַּח וּלְכֹן לֹא כָתַב וַיִּשְׁיגוּ: (מלבי"ם)

ג וַתִּכְבַּד הַמֶּלֶכְמָה אֶל-שָׂאוֹל וַיִּמְצָאֶהוּ הַמּוֹרִים אַנְשִׁים בְּקִשְׁת וַיַּחֲלֵ מָאֵד מֵהַמּוֹרִים:

מצודת דוד אֶת שָׂאוֹל. כִּי בָנָיו כָּבַד הָרָגוּ, וְהִיתָה כָּל פְּנֵי הַמֶּלֶכְמָה אֵלָיו לְבַד : הַמּוֹרִים אַנְשִׁים בְּקִשְׁת. כְּמוֹ אַנְשִׁים הַמּוֹרִים בְּקִשְׁת, וְרָצָה לֹמֵר : שֶׁמִּצָּאוּ מִקוֹמוֹ אֲשֶׁר נִטְמָן בָּהּ, וּפְחַד מֵהֶם שֶׁלֹּא יִתְעַלְלוּ בּוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַמּוֹרִים. הַזּוֹרְקִים בַּחֲצִים, כְּמוֹ (לַעֲלֵל כֹּהֵן) : אֲשֶׁר אַנְכִי מוֹרָה : וַיַּחֲלֵ. מִלְשׁוֹן חֲלַחְלָה וּפְחַד : (מצודת ציון)

מלבי"ם הַשְּׂאֵלוֹת: מִיֵּשׁ שֶׁהָיָה אֲתוֹ זֶה יָמִים אוֹ שְׁנַיִם, אֵינִן לוֹ הַבְּנָה, וְגַם הֲלֹא לֹא יֵשֵׁב בְּשֵׂדֵה פְלִשְׁתִּים רַק אַרְבַּעַת חֲדָשִׁים כְּנִי"ל (כִּיז' ב') ?

וַתִּכְבַּד אַחַר שִׁמְתוֹ בָּנָיו כְּבָדָה הַמֶּלֶכְמָה עָלָיו לְבַדּוֹ וְנוֹסַף לָזֶה מִצָּאוֹהוּ מוֹרֵי קִשְׁת הַמּוֹרִים מִרְחוֹק וְגַם שָׁגַם הוֹחֲלָה עַל יָדֵי הַחֲצִים, וּפְנֵי הַמּוֹרִים אַנְשִׁים, כְּמוֹ אַנְשִׁים הַמּוֹרִים אוֹ אַנְשִׁים מוֹמְחִים בְּקִשְׁת כְּמוֹ אַנְשֵׁי קִשְׁת: (מלבי"ם)

יד ויאמר שאול לנשא כליו שלף חרבך | ודקרני בה פן-יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו-בי ולא אבה נשא כליו כי ירא מאד ויקח שאול את-החרב ויפל עליה:

מצודת דוד ודקרני בה. רצה לומר : דקירת מות : ודקרני והתעללו בי. רצה לומר : דקירות מכאיבות, ולהשאר חי ויתעללו בי : כי ירא. פחד מה', לשלוח יד במשיחו : ויפול עליה. להמית את עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלוף. ענף הוצאת החרב מתעדה, כמו (לעיל יז נא) : וישלפה מתערה : ודקרני. ענין נעיצה, כמו (זכריה יב י) : אשר דקרו : והתעללו. ענין לעג שחוק ובזיון, כמו (במדבר כב כט) : התעללת בי : ולא אבה. ולא רצה : (מצודת ציון)

רלבי"ג פן יבאו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי. היה ירא שימיתוהו באכזריות גדולה מפני מה שהשחית בהם ולזה בחר שימות ביד אוהביו : ויקח שאול את החרב ויפל עליה. ידמה מזה המקום שכחש העמלקי שאמר לדוד שכבר הרג שאול ואולם אמר זה למצא חן בעיני דוד כי יודע היה שנאת שאול אל דוד ואפשר כי לא מת שאול בנפלו על חרבו והשלים להמיתו זה הגר העמלקי כמו שספר לדוד והוא יותר נכון לפי מה שאחשוב :

מלבי"ם (ד-ה) השאלות: מ"ש ובמה יתרצה וכו' הלוא זה דוד וכו', הוא כפל ענין, וגם הלא מה בכך שאמרו לו שהכה ברבבותיו והלא עתה הולך לעזרתם? :

פן יבואו רצה לומר שהם ידקרני וגם יתעללו בי וכוונתו שאם יתעללו בי ולא ימיתוני אפשר לומר שחיי צער טובים ממות, וכן אם ידקרני ולא ימיתוני טוב שלא אפגע בעצמי, אבל אחר שבודאי ימיתוני וגם קודם לכן יתעללו בי גם כן, טוב שאמות בלא צער וקלון, ויפל עליה הנה יתבאר לקמן שלא מת על ידי נפילה רק שנעשה גוסס, ועל זה אמר כי מת שאול שהוא שהוכה מכת מות ובכ"ז עדיין היה נפשו בו והנער העמלקי גמר מיתתו: (מלבי"ם)

לב וירא נשא-כליו כי מת שאול ויפל גם-הוא על-חרבו וימת עמו:

מצודת דוד כי מת. רצה לומר : קרוב למות, כי בן איש גר העמלקי השלים מיתתו, כמו שכתוב בשמואל ב' (א י) : (מצודת דוד)

ו וַיִּמַּת שָׂאוּל וְשִׁלְשֵׁת בָּנָיו וְנִשְׂא כָּלָיו גַּם כָּל-אֲנָשָׁיו בַּיּוֹם הַהוּא יַחְדָּו:

מצודת דוד **אנשיו**. עבדיו עושי רצונו : (מצודת דוד)

ז וַיִּרְאוּ אֲנָשֵׁי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-בְּעֵבֶר הָעֵמֶק וְאֲשֶׁר | בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כִּי-נָסוּ:
אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְכִי-מָתוּ שָׂאוּל וּבָנָיו וַיַּעֲזְבוּ אֶת-הָעָרִים וַיָּנֹסוּ וַיָּבֹאוּ:
פְּלִשְׁתִּים וַיָּשְׁבוּ בָּהֶן: (o)

מצודת דוד **בעבר העמק**. הוא עמק יזרעאל, שהיה סמוך למקום המלחמה
(מצודת דוד)

מלבי"ם כי נסו רצה לומר ואין עוד תקוה לא על גבורת העם כי נסו, ולא
על המלך שיקבצם שנית כי מתו שאול ובניו: (מלבי"ם)

ח וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים לְפָשֵׁט אֶת-הַחֲלָלִים וַיִּמָּצְאוּ אֶת-
שָׂאוּל וְאֶת-שִׁלְשֵׁת בָּנָיו נִפְלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ:

מצודת ציון **לפשט**. להסיר בגדיהם, כמו (ויקרא ו ד) : ופשט את בגדיו :
נופלים. רוצה לומר נופלים בארץ פגרים מתים : (מצודת ציון)

ט וַיִּכְרְתוּ אֶת-רֵאשׁוֹ וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-כָּלָיו וַיִּשְׁלְחוּ בְּאָרֶץ-פְּלִשְׁתִּים סָבִיב
לְבַשָּׁר בַּיִת עֲצָבֵיהֶם וְאֶת-הָעַם:

מצודת ציון **כליו**. בגדיו וכלי זיינו : וישלחו. את שלוחיהם : **בית עצביהם**.
אנשי בית עבודה זרה הקרוים עצבים, כי מעציבים לב עובדיהם, צועקים
אליהם ואינם עונים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ט-י) **השאלות**: מ"ש והנותרים עמדו ויעמדו מאתים איש, הוא
כפל מבואר וגם הסדר משובש, וכן היה צ"ל ויבואו עד נחל הבשור ויעמדו
מאתים וכו', וירדוף דוד וארבע מאות איש :

לבשר את עצביהם, להודות לעבודה זרה שלהם: (מלבי"ם)

י וַיִּשְׂמוּ אֶת-כָּלָיו בַּיִת עֲשֵׂתָרוֹת וְאֶת-גְּוִיָּתוֹ תָּקְעוּ בְּחֹמַת בַּיִת שָׁן:

מצודת ציון **עשתרות**. שם עבודה זרה מה : **גויתו**. גופו, כמו (דניאל י ה) :
וגויתו כתרשיש : **תקעו**. תלאו, [תלו] כמו (במדבר כה ד) : והוקע אותם
לה' : (מצודת ציון)

מלבי"ם **בית עשתרות** בית עבודה זרה העשויה כדמות עשתרות צאן, כי
(בד"ה א' י') אמר וישימו את כליו בית אלהיהם, ושם אמר ואת גלגלתו
תקעו בית דגון, באופן שנגד מ"ש לבשר בית עצביהם שמו שם את כליו
ואת ראשו, ורצו להזכיר על שנכרת ראש דגון בסבת ארון אלהי ישראל
והנה עתה ראש מלכם הנכרת נמצא בבית דגון, ונגד מ"ש ולבשר את העם
תקעו וצלבו גוייתו בחומת בית שן : (מלבי"ם)

נא וישמעו אליו ישבי יביש גלעד את אשר-עשו פלשתים לשאול:

רס"י וישמעו אליו. כמו עליו, על שאול: (רס"י)

מצודת דוד **וישמעו אליו**. כמו עליו, וחוזר ומפרש את אשר עשו פלשתים
לשאול, לתקוע גויתו בחומה : (מצודת דוד)

נב ויקומו כל-איש חיל וילכו כל-הלילה ויקחו את-גוית שאול ואת
גוית בניו מחומת בית שן ויבאו יבשה וישרפו אתם שם:

רס"י וישרפו אותם שם. תרגום: וקלו עליהן כמה דקלן על מלכיא תמן,
כדתנן (עבודה זרה יא א) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי: (רס"י)

מצודת דוד **וישרפו**. על הבשר יאמר, על כי נסרחו ורמה עלתה בהם, לזה
שרפו אותם. או על כלי תשמישו יאמר, כי כן הדרך לשרוף כלי תשמישי
המלך, לבל ישתמש בהם אחר, וכן אמרו רבותינו ז"ל שורפין על המלכים
: (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות**: כל אנשי לב התפלאו איך תשלוט אשה בכשפיה על
נפש הנביא להורידה מצרור החיים על ידי הקסם, ולדעת ולהגיד עתידות
על ידי הכרח הכישוף? :

וישרפו אותם פי' המפרשים ששרפו עליהם כדרך ששורפין על המלכים,
או שחנטום בבשמים חדים השורפים הבשר בחריפותם : (מלבי"ם)

וַיִּקְחוּ אֶת-עֲצַמֹתֵיהֶם וַיִּקְבְּרוּ תַּחַת-הָאֶשֶׁל בְּיַבְשָׁה וַיֵּצְמוּ שִׁבְעַת יָמִים:
(חזק)

מצודת דוד ויצומו. מחמת צער ואבל, על כי עזרם במלחמה מול בני עמון, כמו שכתוב למעלה (פרק יא) : (מצודת דוד)

מצודת ציון האשל. שם אילן מה : **ויצומו.** התענו : (מצודת ציון)

מלבי"ם תחת האשל שם הסוג לאילנות, ובדה"א אומר תחת האלה שהאשל הזה היה אילן אלה:(מלבי"ם)